RADOSŁAW **IGNATOWSKI**

INSTYTUCJONALNE UWARUNKOWANIA I OTOCZENIE **GLOBALNYCH STANDARDÓW RACHUNKOWOŚCI**

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU ŁÓDZKIEGO
ŁÓDŹ 2009

RADOSŁAW **IGNATOWSKI**

INSTYTUCJONALNE UWARUNKOWANIA I OTOCZENIE **GLOBALNYCH STANDARDÓW RACHUNKOWOŚCI**

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU ŁÓDZKIEGO • ŁÓDŹ 2009

RECENZENT
Jan Turyna

REDAKTOR WYDAWNICTWA UŁ
Hanna Wróblewska

SKŁAD I ŁAMANIE
Małgorzata Boczkowska

KOREKTOR
Bogusława Kwiatkowska

OKŁADKĘ PROJEKTOWAŁ
Wojciech Polak

Publikacja dofinansowana przez Fundację Uniwersytetu Łódzkiego

Praca habilitacyjna wykonana w Katedrze Rachunkowości Uniwersytetu Łódzkiego

© Copyright by *Radosław Ignatowski*, 2009

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
2009

Wydanie I. Nakład 100 + 43 egz.
Ark. druk. 31,5. Papier kl. III, 80 g, 70 × 100
Zam. 48/4401/2009. Cena zł 38,–

Drukarnia Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8

ISBN 978-83-7525-268-2

SPIS TREŚCI

WSTĘP 7

Rozdział 1
HARMONIZACJA RACHUNKOWOŚCI POD DYKTANDO IASB W KONTEKŚCIE PROCESÓW GLOBALIZACJI

1.1. Wyzwania stawiane rachunkowości przez globalizację światowych rynków 23
1.1.1. Wymiary globalnej gospodarki 23
1.1.2. Potrzeba harmonizacji rachunkowości dla spełnienia wymogów globalnej gospodarki 33
1.2. O pojęciach: standard, standaryzacja, harmonizacja, unifikacja i konwergencja w rachunkowości 39
1.3. Pomiar stopnia harmonizacji i konwergencji systemów rachunkowości 57
1.3.1. Pomiar stopnia harmonizacji rachunkowości miarami indeksowymi 58
1.3.2. Pomiar stopnia harmonizacji rachunkowości z wykorzystaniem wskaźnika konserwatyzmu S. Graya 64
1.4. Rola i znaczenie Unii Europejskiej we wczesnej harmonizacji rachunkowości . . 68
1.5. Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej i ich bliskie otoczenie instytucjonalne 74
1.5.1. Cele działania Fundacji IASCF 75
1.5.2. Struktura organizacyjna Fundacji IASCF 77
1.5.2.1. Mężowie Zaufania (*Trustees*) 78
1.5.2.2. Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASB) . . 81
1.5.2.3. Komitet ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC) 82
1.5.2.4. Komisja Doradcza ds. Standardów SAC 83
1.5.2.5. Biuro Fundacji IASCF 85
1.5.3. Kryteria doboru składu osobowego IASB 85
1.5.4. Finansowe aspekty działalności IASB i przestrzeganie zasad ładu organizacyjnego 86
1.5.5. Główne produkty IASB – Standardy i Interpretacje 96
1.5.5.1. Międzynarodowe Standardy Rachunkowości MSR 1 – MSR 41 . 97
1.5.5.2. Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej MSSF 1 – MSSF [...] 103
1.5.5.3. Interpretacje SKI (SIC) oraz IFRIC 104
1.5.6. Inne ważne dokumenty wydawane przez IASCF 110
1.5.7. Struktura Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej 114
1.5.8. Zawiłości zakresu przedmiotowego obowiązywania MSSF 116

Rozdział 2
MIĘDZYNARODOWE STANDARDY SPRAWOZDAWCZOŚCI FINANSOWEJ JAKO SYSTEM GLOBALNYCH STANDARDÓW RACHUNKOWOŚCI

2.1. W poszukiwaniu światowej akceptacji MSSF 121
2.2. Kryzys rachunkowości w USA na przełomie wieków jako główna przyczyna orientacji rynków światowych na MSSF 135
2.3. Orientacja Unii Europejskiej na MSSF 146

2.3.1. Droga Unii Europejskiej do Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej 146
2.3.2. Rozporządzenie Unii Europejskiej w sprawie stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości 157
2.3.3. Dualizm MSSF związany z instytucjonalnymi ramami wdrażania MSSF na gruncie Unii Europejskiej i wynikające stąd problemy 167
2.3.4. Wpływ MSSF na księgowe dyrektywy Unii 180
2.4. Akceptacja MSSF na rynkach światowych 184
2.5. Stosowanie MSSF na rynkach amerykańskich 202
2.5.1. Działania amerykańskiej SEC na polu akceptacji MSSF 202
2.5.2. Porozumienie o współpracy transatlantyckiej – akceleratorem powstania globalnych standardów rachunkowości 219
2.6. Dialog między IASB i FASB na rzecz powstania globalnych standardów rachunkowości 231

Rozdział 3
INSTYTUCJONALNE DZIAŁANIA NA RZECZ SPÓJNOŚCI WE WDRAŻANIU I STOSOWANIU MSSF
3.1. Przesłanki instytucjonalnych działań na rzecz spójności we wdrażaniu i stosowaniu MSSF 243
3.2. Zewnętrzne obszary problemowe spójności MSSF i ich instytucjonalne możliwości rozwiązywania 248
3.3. Niektóre działania IASB na polu spójności w stosowaniu MSSF 251
3.3.1. Działalność edukacyjna IASB 252
3.3.2. Dialog z krajowymi i innymi regulatorami rachunkowości 253
3.4. Działania organizacji środowiskowej IFAC na rzecz spójności w stosowaniu MSSF 257
3.5. Działania organizacji regulującej europejski rynek kapitałowy 262
3.5.1. Działania CESR na polu zapewnienia spójności w stosowaniu MSSF . . . 263
3.5.2. Wspólne działania CESR i innych regulatorów regulowanych rynków kapitałowych 275
3.6. Działania Komisji Europejskiej na polu spójności w stosowaniu MSSF 277
3.6.1. Forum „Okrągłego stołu" europejskich ekspertów rachunkowości 277
3.6.2. Raport ICAEW na temat praktycznej implementacji MSSF w Europie . . 280
3.6.2.1. Zakres podmiotowy i przedmiotowy zastosowania rozporządzenia UE 1606/2002 o stosowaniu międzynarodowych standardów rachunkowości 282
3.6.2.2. Ocena sporządzających, użytkowników oraz audytorów procesu wdrażania, stosowania MSSF oraz użyteczności sprawozdań finansowych 294
3.6.2.3. Nakłady finansowe związane z wdrażaniem i stosowaniem MSSF 301
3.6.2.4. Analiza reakcji rynków kapitałowych na stosowanie MSSF 304
3.6.2.5. Zgodność sporządzanych sprawozdań finansowych z MSSF 306
3.7. Działania niektórych lokalnych regulatorów na europejskim rynku kapitałowym 310
3.7.1. Raporty brytyjskiego Financial Reporting Review Panel o stosowaniu MSSF 310
3.7.2. Rekomendacje AMF w sprawie stosowania MSSF 316
3.8. Działania polskich regulatorów na polu spójności w stosowaniu MSSF 319

Rozdział 4
ROLA MSSF W OCENIE I KSZTAŁTOWANIU WARTOŚCI RYNKOWEJ LUB EKONOMICZNEJ PRZEDSIĘBIORSTW ORAZ W OCENIE ICH STANDINGU FINANSOWEGO
4.1. Reakcja rynków kapitałowych na stosowanie MSSF. Przegląd i wnioski z badań empirycznych 324
4.1.1. Badania nad reakcjami rynku kapitałowego przy dobrowolnym stosowaniu MSSF przed 2005 r. 325

4.1.2. Badania nad kosztem kapitału w kontekście stosowania MSSF 329
4.1.3. Badania nad innymi rynkowymi skutkami obligatoryjnego stosowania MSSF 332
4.2. Niektóre wnioski o skutkach zastosowania MSSF z badania ICAEW na użytek Komisji Europejskiej 337
4.3. Wnioski ogólne na temat relewantności MSSF dla rynków kapitałowych 340
4.4. Badania nad stosowaniem rozwiązań MSSF mogących mieć wpływ na reakcje rynków kapitałowych 342
4.4.1. Zakres zastosowania koncepcji wartości godziwej jako podstawy wyceny 342
4.4.2. Badanie skłonności do zachowania tradycjonalizmu i stosowania uproszczeń dla potrzeb i w sprawozdawczości finansowej 346
4.5. W poszukiwaniu nowych wzorców sprawozdawczości finansowej 349

Rozdział 5
POLSKIE REGULACJE I PRAKTYKA STOSOWANIA MIĘDZYNARODOWYCH STANDARDÓW SPRAWOZDAWCZOŚCI FINANSOWEJ

5.1. Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej w polskim prawie bilansowym i praktyce rachunkowości 357
5.1.1. MSR w początkowym okresie transformacji ustrojowych Polski 357
5.1.2. MSR pod rządami źródłowej ustawy o rachunkowości 359
5.1.3. MSR w regulacjach ustawy o rachunkowości z 2000 r. 360
5.1.4. Zakres podmiotowy i przedmiotowy stosowania MSSF w Polsce w kontekście wymogów prawa unijnego i postanowień UoR 364
5.1.5. MSSF w regulacjach Krajowych Standardów Rachunkowości 370
5.2. Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej w regulacjach polskiego rynku kapitałowego 371
5.2.1. MSR w regulacjach rynku kapitałowego lat dziewięćdziesiątych XX w. . . 372
5.2.2. MSR w regulacjach rynku kapitałowego przed implementacją postanowień Unii Europejskiej o stosowaniu MSSF 379
5.2.3. Regulacje rynku kapitałowego w obliczu postanowień Unii Europejskiej o stosowaniu MSSF 380
5.2.4. MSSF pod rządami nowego ładu instytucjonalnego polskiego rynku kapitałowego z 2005 r. 386
5.2.5. Kilka uwag podsumowujących regulacje rynku kapitałowego o MSSF . . 391
5.3. Praktyka stosowania MSSF przez polskie spółki publiczne w badaniach naukowych 392
5.4. Wpływ zastosowania MSSF na polskie spółki publiczne – badanie własne stopnia konserwatyzmu systemu UoR względem MSSF 402
5.4.1. Założenia ogólne badania, zakres oraz źródła danych 402
5.4.2. Badanie stopnia konserwatyzmu UoR względem MSSF w całej zbiorowości krajowych spółek publicznych 406
5.4.3. Badanie stopnia konserwatyzmu UoR względem MSSF w zbiorze spółek indeksu WIG20 411
5.4.4. Badanie stopnia konserwatyzmu UoR względem MSSF w zbiorze najmniejszych spółek indeksu WIRR 415
5.4.5. Porównanie wyników badania stopnia konserwatyzmu spółek oraz wnioski ogólne z całościowego badania 419
5.5. Wykorzystanie wybranych wskaźników rentowności do oceny rynkowych skutków zastosowania MSSF – badanie własne 421
5.6. Analiza wybranych elementów jakościowych sprawozdań finansowych krajowych spółek publicznych, sporządzanych według MSSF – badanie własne 425

5.6.1. Wartość godziwa jako podstawa wyceny składników bilansu 427
5.6.2. Wykorzystanie MSSF do sporządzania jednostkowych sprawozdań finansowych 432
5.6.3. Stosowane formaty podstawowych elementów sprawozdań finansowych . . 434
5.6.4. Zwolnienia ze stosowania niektórych postanowień MSSF na moment przejścia na MSSF 439
5.6.5. Analiza wybranych innych elementów stosowanych rozwiązań z MSSF . . 441
5.6.6. Rodzaj składanych oświadczeń o zgodności prezentowanych sprawozdań finansowych z MSSF 444
5.6.7. Informacja na temat wydanych i jeszcze nieobowiązujących MSSF 448
5.7. Kilka uwag uogólniających na temat praktyki wdrażania i stosowania MSSF w Polsce na tle Europy 451

PODSUMOWANIE I WNIOSKI KOŃCOWE 453
LITERATURA 465
SPIS RYSUNKÓW I TABEL 493
WYKAZ INSTYTUCJI 494
OD REDAKCJI 501

WSTĘP

W dniu 30 kwietnia 2007 r. na szczycie politycznym USA i Unii Europejskiej, do jakiego doszło w Białym Domu w Waszyngtonie, podpisano porozumienie o podjęciu wspólnych działań w zakresie promocji transatlantyckiej integracji gospodarczej. Integracja ta obejmuje m.in. integrację rynków finansowych. Pierwszym owocem podpisanego porozumienia, które może wskazywać na urzeczywistnienie tej idei, było powołanie do życia Transatlantyckiej Rady Ekonomicznej, w skład której weszli przedstawiciele władz obu stron porozumienia. W obszarze integracji rynków finansowych uzgodniono m.in. podjęcie działań, w efekcie których amerykańskie standardy rachunkowości (US GAAP) oraz Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF)[1], stosowane już powszechnie m.in. w krajach Unii Europejskiej przez spółki publiczne, czyli spółki o największym potencjale ekonomicznym krajów jednoczącej się Europy, będą wzajemnie uznawane w obu systemach prawnych. Oznacza to, że sporządzane na ich podstawie sprawozdania finansowe przez jednostki gospodarcze[2] nie będą musiały podlegać przekształceniom dostosowawczym (przeliczeniu według

[1] W rozprawie pojęcia Międzynarodowych Standardów Rachunkowości oraz Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej będą używane zamiennie. Generalnie stosowany będzie skrót: **MSSF**, ale w przypadku odniesienia się do tych standardów, które były wydawane przez Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASC) – poprzednika Rady Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej – używany będzie skrót **MSR**. W przypadku mowy o międzynarodowych standardach rachunkowości, pojęcie to nie będzie ściśle wiązane z MSSF lub MSR, chyba że zostanie to wyraźnie wskazane. Innym stosowanym określeniem, związanym z międzynarodowymi standardami rachunkowości lub MSSF, będzie zwrot: „globalne standardy rachunkowości". Coraz częściej bowiem w literaturze przedmiotu mówi się właśnie o takich standardach, wskazując przy tym już dość jednoznacznie, że chodzi o MSSF jako docelowej perspektywie powszechnie uznawanych w świecie zharmonizowanych standardów rachunkowości, tworzonych przez IASB, z uwzględnieniem procesów ich konwergencji z US GAAP. Zob. np. par. 2 Konstytucji Fundacji IASCF, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2004*, t. I, IASB, SKwP, Warszawa 2005, s. 30; **J. Flower, G. Ebbers**, *Global Financial Reporting*, Palgrave, New York 2002; **A. Jaruga**, *W kierunku globalnych standardów rachunkowości*, [w:] *Międzynarodowe i polskie regulacje rachunkowości w praktyce*, red. M. Walczak, Difin, Warszawa 2003, s. 15–28; **P. Walton**, *Global Financial Accounting and Reporting. Principles and Analysis*, Thomson Learning, London 2006.

[2] W rozprawie pojęcia: jednostka, jednostka gospodarcza, spółka, podmiot gospodarczy, przedsiębiorstwo, czy nawet firma, będą używane w znaczeniu tożsamym, o ile nie zostanie wskazane inaczej.

wymogów systemu rachunkowości obowiązującego w obszarze danej jurysdykcji). Na kwietniowym szczycie uzgodniono, że stanie się to jeszcze przed 2009 r.

Ponieważ zasady sprawozdawczości finansowej należą do obszarów regulowanych rachunkowości, to wskazane wyżej porozumienie urzeczywistnia wizję i znacznie przybliża termin wypracowania praktycznych, uniwersalnych rozwiązań księgowych dla celów sprawozdawczości finansowej ogólnego przeznaczenia, w postaci globalnych standardów rachunkowości[3]. Te za swą podstawę przyjmą głównie rozwiązania zawarte w MSSF, z uwzględnieniem rozwiązań zawartych w standardach amerykańskich (US GAAP), które będą akceptowane przez wszystkie rynki finansowe świata, gdyż w konsekwencji porozumienia dwu największych potęg gospodarczych świata, pozostali uczestnicy ogólnoświatowej gry ekonomicznej będą zmuszeni za nimi podążać. Do czasu uznania MSSF za oficjalne źródło regulacji w poszczególnych krajach lub w ich związkach – co stało się dopiero w ciągu ostatnich kilku lat lub trwa obecnie – standardy, o których tu mowa, nie miały mocy wiążącej. Ani IASC, później IASB – twórcy MSSF, ani środowisko księgowych nie miało przecież samo wystarczającej mocy sprawczej do tego, by MSSF były przestrzegane przy sporządzaniu statutowych sprawozdań finansowych. Jedynie wysiłki różnych zainteresowanych stron, działających w ramach danego systemu prawnego, mogły przyczyniać się do uznania MSSF w danym systemie regulacji.

Dotychczasowe wysiłki na rzecz harmonizacji rachunkowości w wymiarze światowym, których zwieńczeniem będzie wypracowanie pojedynczego zbioru powszechnie akceptowanych wysokiej jakości globalnych standardów rachunkowości pod egidą IASB, dość trafnie ocenił Donald T. Nicolaisen – główny księgowy amerykańskiej Komisji Papierów Wartościowych i Giełd (SEC), który stwierdził, że owe wysiłki podejmowane były przez szereg lat *„przez ludzi, którzy mieli swoje serca na właściwym miejscu"* i były *„wysiłkami podejmowanymi z umiłowania pracy – w obliczu braku posiadania wiążącego mandatu"*[4]. Teraz, także dzięki poparciu ekip rządzących, będą więc mieć swoje realne podstawy formalne, a zaangażowanie się w proces harmonizacji agend rządowych w USA, gdzie przeciwstawną wagę dla MSSF jako potencjalnych globalnych standardów rachunkowości stanowią własne regulacje

[3] Pojęcie rachunkowości w rozprawie i stosowane określenie standardów rachunkowości odnoszą się do rachunkowości finansowej, zorientowanej na sprawozdawczość finansową ogólnego przeznaczenia. Poza zakresem rozprawy leżą więc zagadnienia rachunkowości zarządczej i ewentualnych prób jej standaryzacji w wymiarze ogólnoświatowym, chociaż – jak zostanie to wskazane – MSSF mogą stać się również narzędziem integrującym te oba podsystemy rachunkowości, a przez to przyczyniać się do ich harmonizacji.

[4] **D. T. Nicolaisen**, *A Securities Regulator Looks at Convergence*, (Northwestern University) Journal of International Law and Business, April 2005, http://www.dec.gov/rules/final/33-8567/pdf.

rachunkowości, rozwijane latami przez Radę Standardów Rachunkowości Finansowej (FASB) i jej poprzedników oraz amerykańską Komisję Papierów Wartościowych i Giełd (SEC), stwarza podstawy do ponadnarodowego, globalnego porozumienia co do rozwiązań w zakresie globalnych standardów rachunkowości.

Wielu teoretyków rachunkowości i jej komentatorów wątpiło lub wciąż wątpi w możliwość osiągnięcia sukcesu przez IASB (a wcześniej jego poprzednika – IASC) na polu globalnej akceptacji swych produktów: MSSF. Powodem tego m.in. był i wciąż w wielu przypadkach jest brak prawnej legitymacji tej organizacji do działania na rzecz stanowienia i narzucania swych regulacji całemu światu. Szczególnie sceptyczni są tu liberałowie i zwolennicy tych szkół rachunkowości, które za naturalny rozwój systemów rachunkowości, dążących do harmonii w skali ogólnoświatowej, uważają samoregulujące się procesy gospodarcze i stanowienie regulacji księgowych, bez ingerencji czynników zewnętrznych, szczególnie politycznych. Osiągnięcie takiego stanu rzeczy jest oczywiście możliwe, ale uwzględniając zróżnicowane uwarunkowania, które kształtują rozwój krajowych lub regionalnych systemów rachunkowości, w tym: kulturowych, historycznych, gospodarczych i społecznych, proces ten mógłby trwać jeszcze wiele lat. Polityczne uwarunkowania rozwoju systemów rachunkowości mogą więc z jednej strony hamować, ale z drugiej strony – przyczyniać się do przyśpieszenia tempa harmonizacji rachunkowości w wymiarze ogólnoświatowym.

A przecież to w dużym stopniu europejskiej polityce gospodarczej należy zawdzięczać przyśpieszenie tempa harmonizacji i realną możliwość osiągnięcia harmonii w światowej rachunkowości już w niedalekiej przyszłości. Aczkolwiek zbytnie upolitycznienie procesu wdrażania MSSF na rynku europejskim może zaszkodzić światowej harmonizacji rachunkowości pod egidą MSSF. Ostatnie działania niektórych organizacji światowych, w tym Banku Światowego i Międzynarodowego Funduszu Walutowego, przez włączenie ich w nurt budowania ładu i mechanizmów nadzoru organizacyjnego nad działalnością IASB dla zwiększenia jej odpowiedzialności społecznej, wydaje się być działaniem, które stworzy podstawy zrównoważenia sił na drodze budowy globalnych standardów rachunkowości, i przez to uniemożliwi potencjalne zapędy UE na wywieranie presji na IASB.

Formalna orientacja Unii Europejskiej na międzynarodowe standardy rachunkowości zaczęła się kilka lat wcześniej. W dniu 14 września 2002 r. w krajach Unii Europejskiej oraz w krajach zrzeszonych z Unią (Islandia, Norwegia i Lichtenstein), w ramach Europejskiego Obszaru Gospodarczego weszły w życie przepisy określające wymogi w zakresie sporządzania sprawozdań finansowych według zasad ujętych w międzynarodowych standardach rachunkowości (MSSF). Podstawą prawną takich rozwiązań jest rozporządzenie

(WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dn. 19 lipca 2002 r. w sprawie stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości[5]. I choć główny obszar zastosowania tej regulacji dotyczy sporządzania i publikowania skonsolidowanych sprawozdań finansowych przez spółki, których emitowane papiery wartościowe są notowane na regulowanych, publicznych rynkach kapitałowych w krajach Unii Europejskiej, to zawarte w nim postanowienia dają prawo wszystkim krajom członkowskim Unii – poprzez system regulacji krajowych – do dopuszczenia lub wręcz postawienia wymogu publikowania sporządzanych sprawozdań finansowych według regulacji Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej przez inne niż spółki publiczne podmioty gospodarcze, działające w jurysdykcji danego kraju członkowskiego. Wskazane w rozporządzeniu możliwości stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości jako podstawy sporządzania sprawozdań finansowych dotyczą także sprawozdań jednostkowych. U podstaw tej orientacji na MSSF leży przyjęta w 1995 r. przez Unię Europejską „nowa strategia księgowa", zmierzająca do wypracowania na obszarze Unii Europejskiej jednolitych, bardziej zharmonizowanych niż księgowe dyrektywy, rozwiązań w zakresie sporządzania sprawozdań finansowych przez jednostki gospodarcze. Jednakże w toku wielu debat i prób osiągnięcia europejskiego kompromisu, ze względu m.in. na istniejące zbyt duże różnice w poglądach na kształt europejskich, ujednoliconych rozwiązań księgowych (ścieranie się dwu szkół: anglosaskiej i kontynentalnej), nie doszło do wypracowania własnych, europejskich standardów.

Nieco wcześniej od przyjętego w 2002 r. w jednoczącej się Europie księgowego kompromisu co do orientacji na MSSF, w gruntownie znowelizowanej w 2000 r. ustawie o rachunkowości (UoR), międzynarodowe standardy rachunkowości zostały wskazane jako źródło wspierające regulacje polskiej rachunkowości. Polska podąża śladem wielu innych państw, które przyjmują w swych krajowych rozwiązaniach regulacje MSSF lub je za krajowe uznają. Nie chodzi tu wyłącznie o kraje trzeciego świata, które – co zrozumiałe – nie mając własnych rozwiązań, często niewystarczającego potencjału intelektualnego i zbyt dużego doświadczenia w regulowaniu procesów gospodarczych zachodzących we współczesnej, złożonej gospodarce kapitałowej, przyjmują gotowe, obce rozwiązania za regulacje własne. Chodzi tu także o potęgi gospodarcze i cywilizacyjne świata, jak chociażby Wielka Brytania, Australia z Nową Zelandią czy Chiny, a ostatnio także Japonia, która długi czas wstrzymywała się od naśladowania regulacji rachunkowości wywodzących się z kręgów zachodnich i amerykańskich.

[5] Dz. U. WE L 243 z 11.09.2002 r., s. 1. W dalszej części opracowania będzie także używany skrót nazwy tej regulacji: rozporządzenie 1606/2002 lub rozporządzenie Unii o stosowaniu MSSF.

Z kolei 18 maja 2003 r. Komisja Europejska przyjęła do wdrożenia dyrektywę o zmianie unijnych dyrektyw księgowych, która uwzględniła aktualne tendencje w rachunkowości światowej, podążając za rozwiązaniami określanymi w MSSF, co jest wyraźną konsekwencją uznania przez Unię Europejską MSSF za podstawę prawną regulacji w zakresie sprawozdawczości finansowej. Nie chodzi tu też wyłącznie o względy formalne zapewnienia porządku prawnego w związku z przyjęciem rozporządzenia o stosowaniu MSSF, lecz głównie o to, by pozostałe jednostki, objęte postanowieniami dyrektyw księgowych, a nieobjęte podmiotowo regulacjami rozporządzenia o stosowaniu MSSF, stosowały podobne rozwiązania. Chodzi więc o to, żeby w ten sposób został zapewniony ład gwarantujący porównywalność informacji finansowej, dostarczanej przez jednostki gospodarcze całej wspólnoty europejskiej.

Nie bez znaczenia dla procesu harmonizacji rachunkowości w wymiarze światowym jest także fakt, że pod koniec 2007 r. amerykańska Komisja Papierów Wartościowych i Giełd (SEC) wydała regulację, na mocy której zagraniczni, prywatni emitenci papierów wartościowych, których wyemitowane papiery wartościowe znajdują się w obrocie na regulowanych rynkach kapitałowych w USA, uzyskali zgodę na to, by sporządzane i prezentowane przez nich sprawozdania finansowe dla potrzeb tych rynków mogły być zgodne z wymogami określonymi nie w amerykańskich standardach rachunkowości (US GAAP), lecz w MSSF. Decyzja ta przełamuje utrzymującą się, dość wyraźną izolację USA wobec światowego trendu orientacji na MSSF, u podstaw której leżało przeświadczenie amerykańskiego środowiska, częściowo zasadne, o wyższości US GAAP nad innymi systemami rachunkowości, w tym MSSF. Równie ważne jest zawarte także w końcu 2007 r. porozumienie między Komisją Europejską, SEC, kanadyjskim i japońskimi regulatorami rynku kapitałowego w kwestii akceptowalności stosowanych systemów rachunkowości dla potrzeb informacyjnych tych rynków kapitałowych. W efekcie tego porozumienia punktem odniesienia akceptowalności tych systemów rachunkowości stają się MSSF. Oznacza to m.in., że w celu akceptowalności sprawozdań finansowych emitentów publicznych spoza obszaru UE, która posługuje się MSSF, systemy rachunkowości krajów trzecich muszą być im równoważne.

Przytoczone tu, wybrane fakty wskazują na dość zdecydowany proces tworzenia się nowego ładu regulacyjnego i merytorycznego rachunkowości w wymiarze światowym, szczególnie w zakresie sprawozdawczości finansowej, których obranym kierunkiem działania jest orientacja na powszechne stosowanie ujednoliconych, zunifikowanych, ponadnarodowych rozwiązań, wyznaczanych głównie właśnie przez Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej. Te oddziałują, siłą rzeczy, także znacząco na polską rachunkowość.

Przyjęcie Polski do struktur unijnych w maju 2004 r. stanowiło kolejne wyzwanie dla polskich księgowych, a w szczególności ciał regulujących rachunkowość w Polsce, u podstaw której leżeć musi – prócz innych przesłanek – także konieczność dostosowania regulacji do wymogów wynikających ze zmieniającego się prawa unijnego w zakresie rachunkowości. Proces adaptacji europejskich (a przez to będących przynajmniej w części odzwierciedleniem światowych) rozwiązań księgowych w Polsce został zapoczątkowany już w 1991 r., w którym przyjęto nowe, prorynkowe rozwiązania księgowe w opracowanym przez Ministerstwo Finansów rozporządzeniu o zasadach rachunkowości jednostek gospodarczych. Dalsza harmonizacja rachunkowości – przez implementację niektórych światowych rozwiązań – nastąpiła w uchwalonej w 1994 r. ustawie o rachunkowości. Proces dostosowawczy rozwiązań księgowych w Polsce nie został jednak zakończony. Ustawa – już prawie trzydziestokrotnie nowelizowana, w tym kilkakrotnie od czasu jej wielkiej nowelizacji w 2000 r., przyjmując wprost lub adaptując zmieniające się regulacje światowe, nie uwzględnia jeszcze wszystkich możliwych do zastosowania postanowień dyrektyw unijnych oraz zmieniających się w ostatnim czasie w sposób znaczący MSSF. Czekają więc polską rachunkowość – podobnie jak większość krajów świata – kolejne zmiany, zarówno w perspektywie najbliższych, ale także późniejszych lat, o ile czynniki polityczne lub nastawienia ksenofobiczne nie zakłócą procesu konwergencji rozwiązań krajowych z MSSF.

Na rozwój rachunkowości, a zwłaszcza w jej globalnym, światowym wymiarze, mają wpływ zróżnicowane czynniki zewnętrze. Można by je ogólnie nazwać otoczeniem rachunkowości. Są to czynniki o charakterze politycznym, społecznym, kulturowym, historycznym i oczywiście ekonomicznym. Są one dobrze rozpoznane i często stanowią tło większości opracowań z zakresu teorii rachunkowości, ale także harmonizacji rachunkowości. Próbował je rozpoznać, chyba jako pierwszy (w kategoriach harmonizacji rachunkowości), Gerhard G. Mueller – autor pionierskiego, kompleksowego opracowania na temat rachunkowości w wymiarze międzynarodowym – który zwrócił szczególną uwagę na polityczne otoczenie rachunkowości[6]. Kulturowe i historyczne uwarunkowania rachunkowości i jej rozwoju wskazywał i analizował Geert Hofstede[7]. Pierwszej zaś próby określenia metodologicznych ram rachunkowości z wpływem kulturowym na zmiany w sprawozdawczości finansowej jednostek gospodarczych dokonali Graeme L. Harrisson i Jill L. McKinnon[8]. Związki między rachunkowością a otoczeniem gospodarczym są oczywiste. Wszak

[6] **G. G. Mueller**, *International Accounting*, The Macmillan Company, New York 1967.
[7] **G. Hoftstede**, *Culture's Consequences. International Differences in Work-Related Values*, Sage, Beverly Hills, 1980.
[8] **G. L. Harrison, J. L. McKinnon**, *Culture and Accounting Change: A New Perspective on Corporate Reporting Regulation and Accounting Policy Formulation*, Accounting, Organizations and Society, Vol. 11, No. 3, 1986, s. 233–252.

rachunkowość osadzona jest w środowisku gospodarczym, służąc mu pomiarem procesów gospodarczych i odwzorowując je w sporządzanych przez jednostki gospodarcze sprawozdaniach finansowych, w tym ogólnego przeznaczenia.[9]

Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej stały się już dobrem ogólnoświatowym. Działają jeszcze w zróżnicowanym otoczeniu. Dlatego niezbędne są wysiłki instytucji odpowiedzialnych za ich tworzenie i wdrażanie, aby procesy te miały neutralny, ale i spójny, w miarę jednolity charakter. Dzięki temu możliwe jest dzisiaj osiągnięcie celu – powszechnego, spójnego stosowania MSSF, gwarantującego zachowanie porównywalności sporządzanych sprawozdań finansowych, bez względu na to, gdzie i przez kogo są sporządzane. Wysiłki takie podejmuje więc sama IASB, ale wspiera się także działaniami innych organizacji – zarówno środowiskowych, jak i regulacyjnych. Badania naukowe wyraźnie świadczą, że w tych krajach lub regionach, w których działania instytucjonalne są w sposób umiejętny podejmowane, wdrożenie MSSF jest łatwiejsze, sprawozdania finansowe mają wyższą jakość i osiągnięcie spójności w stosowaniu MSSF jest łatwiejsze.

Wskazane aspekty oddziaływania oraz wzajemnych relacji między systemem rachunkowości a jego otoczeniem, w tym instytucjonalnym, znalazły także odzwierciedlenie w literaturze polskojęzycznej. Pierwszą znaczącą publikacją w tym zakresie było bez wątpienia zbiorowe opracowanie *Współczesne problemy rachunkowości*, pod redakcją Alicji Jarugowej. Ten nurt badań otoczenia rachunkowości, szczególnie w badaniach nad rachunkowością międzynarodową i harmonizacją rachunkowości, stanowił i wciąż stanowi jeden z podstawowych nurtów badań naukowych Alicji Jarugowej[10]. We wspomnianym opracowaniu, także po raz pierwszy w Polsce przedstawiono instytucjonalne aspekty harmonizacji rachunkowości, wskazując na jej początkowy rozwój i instytucje w nią zaangażowane, m.in. IFAC, OECD i Wspólnoty Europejskie, ale także prezentując zróżnicowanie systemów rachunkowości w niektórych liczących się krajach: Francji, Wielkiej Brytanii i USA. Podkreślano tu również znaczące już wówczas miejsce IASC i MSR w harmonizacji rachunkowości. Inną bardzo ważną polskojęzyczną pracą na temat instytucjonalnych uwarunkowań harmonizacji rachunkowości było opracowanie *Rachunkowość międzynarodowa* autorstwa Stanisławy Surdykowskiej[11]. Autorka zaprezentowała w niej aspekty

[9] Mówiąc o sprawozdaniach finansowych ogólnego przeznaczenia, mam tu na myśli te, które prezentowane są w ramach obowiązków sprawozdawczych podmiotów gospodarczych, wynikających z wiążących dany podmiot regulacji: rachunkowości lub regulowanego rynku kapitałowego, jeśli jest ona jego uczestnikiem. Często mówi się o takich sprawozdaniach jako statutowych sprawozdaniach finansowych lub po prostu sprawozdaniach finansowych. Takie określenia będą używane w tej rozprawie zamiennie i w znaczeniu tożsamym, chyba że zostanie wyraźnie wskazane, iż chodzi o szczególny rodzaj sprawozdań finansowych.

[10] *Współczesne problemy rachunkowości*, red. A. Jarugowa, PWE, Warszawa 1991.

[11] **S. T. Surdykowska**, *Rachunkowość międzynarodowa*, Kantor Wyd. Zakamycze, Kraków 1999.

instytucjonalizacji rachunkowości w wymiarze światowym, szczegółowo przedstawiając i analizując instytucjonalne uwarunkowania wielu narodowych systemów rachunkowości, także międzynarodowych standardów rachunkowości. Ostatnią, znaczącą w tym wymiarze, kompleksową pozycją na polskim rynku wydawniczym jest opracowanie *Międzynarodowe regulacje rachunkowości. Wpływ na rozwiązania krajowe*, pisane m.in. przez Alicję Jarugową, także pod jej redakcją, oraz współpracujących z nią innych autorów, do których zaliczam się także ja. Wskazane publikacje stanowią fundament polskojęzycznego piśmiennictwa o harmonizacji rachunkowości, w tym jej instytucjonalnych uwarunkowań, ale w dobie aktualnych, silnych trendów harmonizacji rachunkowości i zachodzących szybko zmian w przedmiotowym zakresie, ze zrozumiałych względów, w tym ich przeznaczenia, nie odwzorowują już aktualnego stanu rzeczy.

Moje zainteresowania problematyką międzynarodowej rachunkowości i jej harmonizacją sięgają początków pracy na Uniwersytecie Łódzkim. Jeszcze w latach 80. ubiegłego wieku otrzymałem bowiem od prof. Alicji Jarugowej do zapoznania się i zreferowania wstępny projekt *Założeń konceptualnych sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych*, które zostały opracowane przez istniejący wówczas Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości IASC. Rozwijając jednak własny nurt szczegółowych badań nad sprawozdawczością finansową grup kapitałowych i im podobnych związków gospodarczych, nie sposób było nie analizować także tego, co działo się wokół IASC, a później jego następcy – IASB i tworzonych przez te instytucje standardów międzynarodowych. W efekcie wiele razy podejmowałem problematykę instytucjonalizacji MSSF i ich otoczenia, odnosząc się zwykle do relacji z Unią Europejską i wpływu MSSF na rachunkowość polską[12].

[12] Do wybranych pozycji, które można tu wskazać, należą (według roku wydania): *Europa u progu adaptacji Międzynarodowych Standardów Rachunkowości*, [w:] *Ustawa o rachunkowości a Międzynarodowe Standardy Rachunkowości – analiza porównawcza*, red. J. Gierusz, ODDK, Gdańsk 2002, s. 19–50; *Rachunkowość polska w perspektywie stosowania Międzynarodowych Standardów Rachunkowości w krajach Unii Europejskiej*, [w:] *Międzynarodowe i polskie regulacje rachunkowości w praktyce*, red. M. Walczak, Difin, Warszawa 2003, s. 29–67; *Zmiany w MSR i Dyrektywach Unii oraz ich wpływ na rozwiązania krajowe*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 18 (74), SKwP, [Warszawa] 2004, s. 32–57; *Europe at the Time of Implementation of International Accounting Standards in the Context of International Accounting Harmonisation*, [w:] *Accounting Change in the Period of Economic Transformation in Poland and Lithuania*, Acta Universitatis Lodziensis, Folia Oeconomica 173, 2004, s. 53–72; *Stosowanie Międzynarodowych Standardów Rachunkowości w Krajach Unii Europejskiej i w Polsce*, [w:] *Globalizacja a rozwój rachunkowości finansowej i zarzadczej*, red. I. Sobańska, A. Szychta, Acta Universitatis Lodziensis, Folia Oeconomica 189, 2005, s. 11–46; *Adaptacja Międzynarodowych Standardów Rachunkowości w polskim prawie bilansowym*, [w:] *Rola nauk o zarządzaniu w kreowaniu społeczeństwa opartego na wiedzy*, red. S. Wilmańska-Sosnowska, Acta Universitatis Lodziensis, Folia Oeconomica 195, 2005, s. 297–310; *Adaptation of International Accounting Standards into Polish Accounting Law – First Experiences*, [w:] *Changes of Services Industry: Challenges on Age*, Kauno Technologijos Univesitetas, Kaunas 2005, s. 40–46.

Także inni autorzy przedstawiali w swych pracach w języku polskim wątki instytucjonalizacji rachunkowości międzynarodowej. Jednym z nich jest Jan Turyna, który w swej książce *Standardy sprawozdawczości finansowej. MSR – US GAAP – Polskie ustawodawstwo*[13] – jak dotąd jedynej w Polsce co do swego zakresu i formy prowadzonych analiz – przedstawił i zestawił oraz poddał analizie wzajemne oddziaływania trzech różnych systemów rachunkowości: amerykańskiego, międzynarodowego (MSSF) i polskiego.

Próby postrzegania rachunkowości w wymiarze międzynarodowym z odniesieniem do aspektów globalnej gospodarki i innych uwarunkowań ogólnoświatowych podejmowali także inni polscy autorzy, ale były to jednak albo wątki uboczne ich prac, albo jedynie krótkie wzmiankowania problemu[14].

Polskojęzyczna literatura dotycząca MSSF jest bardzo bogata. Szczególne ożywienie na polskim rynku wydawniczym zostało zaobserwowe w okresie, w którym MSSF stały się elementem systemu prawnego Unii Europejskiej. W większości taka literatura przedmiotu przedstawia i analizuje rozwiązania zawarte w poszczególnych standardach, często także z porównaniami/odniesieniami do regulacji polskich[15].

Wskazane powyżej pozycje literatury będą w niniejszej rozprawie wykorzystane w ograniczonym zakresie, ponieważ jej celem nie jest szczegółowa analiza rozwiązań księgowych metod i zasad zawartych w MSSF. Ta problematyka

[13] **J. Turyna**, *Standardy Sprawozdawczości Finansowej. MSR–US GAAP – Polskie ustawodawstwo*, Difin, Warszawa 2006.

[14] Np. **E. M. Walińska**, *Wartość bilansowa przedsiębiorstwa a alokacja podatku dochodowego*, Wyd. UŁ, Łódź 2004; **J. Gierusz**, *Standaryzacja i harmonizacja rachunkowości międzynarodowej*, [w:] *Rachunkowość międzynarodowa*, red. L. Bednarski, J. Gierusz, PWE, Warszawa 2001, oraz **W. Brzezin, J. Kogut, T. Mikulska, S. Pydo** i **R. Wlaź**, [w:] *Rachunkowość wobec procesów globalizacji*, red. J. Gierusz, M. Jerzemowska, T. Martyniuk, UG, Gdańsk 2002; **M. Andrzejewski, K. Grabiński**, *Polskie prawo bilansowe – rozwój i perspektywy zmian*, Rachunkowość, nr 7, 2006, s. 2–8.

[15] Do takich zwartych pozycji (wybranych) należą (wykaz według roku wydania): *Rachunkowość międzynarodowa*, red. L. Bednarski, J. Gierusz, PWE, Warszawa 2001; *Ustawa o rachunkowości a Międzynarodowe Standardy Rachunkowości – analiza porównawcza*, red. J. Gierusz, ODDK, Gdańsk 2002; *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości w praktyce polskich przedsiębiorstw*, red. Z. Kołaczyk, Wyd. Forum, HLB Frąckowiak i Wspólnicy, Poznań 2002; *Międzynarodowe i polskie regulacje rachunkowości w praktyce*, red. M. Walczak, Difin, Warszawa 2003; *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości a ustawa o rachunkowości – podobieństwa i różnice*, red. A. Jaruga, Warszawa 2004; *Komentarz do ustawy o rachunkowości. Rachunkowość – MSR/MSSF – podatki*, red. A. Jaruga, T. Martyniuk, wyd. II, ODDK, Gdańsk 2005; **E. Walińska**, *Międzynarodowe standardy rachunkowości. Ogólne zasady pomiaru i prezentacji pozycji bilansu i rachunku wyników*, Ofic. Ekonom. PWP, Kraków 2005; *Jednostkowe sprawozdanie finansowe według Międzynarodowych Standardów Rachunkowości MSSF/MSR*, red. A. Jaruga, SKwP, Warszawa 2005; **A. Jaruga, M. Frendzel, R. Ignatowski, P. Kabalski, M. Marcinkowska, E. Śnieżek, G. K. Świderska, W. Więcław**, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF/MSR) a ustawa o rachunkowości – podobieństwa i różnice*, wyd. II, SKwP, Warszawa 2006; **A. A. Jaruga, M. Frendzel, R. Ignatowski, P. Kabalski**, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej. Kluczowe zagadnienia i rozwiązania praktyczne*, SKwP, Warszawa 2006; *Międzynarodowe i krajowe regulacje rachunkowości i ich implementacja. Wy-*

zajmuje w niniejszej rozprawie tylko miejsce marginalne (w rozdziale 5, w którym analizuję zastosowania się polskich spółek (zarejestrowanych w krajowym rejestrze sądowym) do MSSF), a tu kontekst rozwiązań technicznych rachunkowości jest dość ważny z punktu widzenia celu rozprawy.

Przedmiotem rozprawy są bowiem instytucjonalne uwarunkowania i otoczenie harmonizacji rachunkowości, która od początku XXI w. przybrała wyraźną orientację na Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej.

Celem głównym pracy jest rozpoznanie tendencji w światowej harmonizacji rachunkowości, która przebiega już od wielu lat pod szyldem Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej oraz pod wpływem procesów globalizacyjnych gospodarek światowych, a na którą wpływ miały zróżnicowane, często zewnętrzne, także instytucjonalne uwarunkowania. W ramach tego celu głównego, w rozprawie stawiam cele cząstkowe służące jego realizacji, do których zaliczam:

- ◇ określenie stopnia i kierunków światowej harmonizacji rachunkowości obecnych czasów;
- ◇ zidentyfikowanie instytucji i ich roli w procesie harmonizacji rachunkowości tworzącej standardy rachunkowości, ze szczególnym uwzględnieniem wysiłków samego twórcy MSSF, którym przypadło odgrywać rolę globalnych standardów rachunkowości;
- ◇ wskazanie na rolę i znaczenie UE w promowaniu międzynarodowej harmonizacji rachunkowości i MSSF;
- ◇ wskazanie na problemy formalne związane z implementacją postanowień MSSF w zróżnicowanym środowisku gospodarczym, prawnym, kulturowym i społecznym krajów członkowskich UE;
- ◇ poddanie analizie wpływu MSSF na zachowanie rynków kapitałowych, na których te są stosowane;
- ◇ przebadanie sposobu implementacji postanowień MSSF w środowisku polskim na tle implementacji światowych oraz
- ◇ wskazanie na związki, jakie mogą występować między poziomem jakości wdrażania postanowień MSSF a oddziaływaniem na to czynników instytucjonalnych.

---

zwania i bariery, red. I. Sobańska, W. A. Nowak, Wyd. UŁ, Łódź 2006; *Standardy rachunkowości wobec wyzwań współczesnej gospodarki*, t. II: *Analiza standardów rachunkowości*, red. Z. Messner, Akad. Ekonom. w Katowicach, Katowice 2006; *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej w interpretacjach i przykładach*, t. 1–9, Ernst & Young, LexisNexis, Warszawa 2006, będąca przekładem z języka angielskiego; **A. Helin**, *Sprawozdanie finansowe według MSSF. Zasady sporządzania i prezentacji*, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2006; *Wpływ międzynarodowych i krajowych regulacji sprawozdawczości finansowej i auditingu na zmiany w praktyce rachunkowości*, red. I. Sobańska, A. Szychta, Wyd. UŁ, Łódź 2007; *Rachunkowość finansowa z uwzględnieniem MSSF*, red. Z. Messner, PWN, Warszawa 2008.

Dążąc do realizacji celów pracy, podjąłem się próby udowodnienia tezy głównej oraz tez pomocniczych.

Główna teza badawcza pracy jest następująca: zróżnicowane warunki oraz otoczenie, w jakich działają jednostki gospodarcze dla zachowania spójności w stosowaniu MSSF, wymuszają podjęcie stosownych, instytucjonalnych działań przez regulatorów rachunkowości oraz regulatorów rynków kapitałowych. Działania te dziś, w dobie niewystępowania jeszcze w pełni globalnej gospodarki, warunkują osiągnięcie założonego celu harmonizacji rachunkowości – spójnego, powszechnego stosowania wysokiej jakości globalnych standardów rachunkowości.

Tezy pomocnicze są następujące:

1) zbytnia ingerencja czynników politycznych w proces wdrażania MSSF przyczynia się do spowolnienia procesów harmonizacji rachunkowości i nie sprzyja zachowaniu spójności we wdrażaniu MSSF;
2) zbyt małe zaangażowanie się czynników instytucjonalnych w proces wdrażania i stosowania MSSF w Polsce przyczynia się do braku spójności w stosowaniu MSSF oraz obniża jakość sporządzanych na ich podstawie sprawozdań finansowych;
3) ograniczone zaufanie do tradycyjnych systemów sprawozdawczości finansowej powoduje, mimo powszechności stosowania MSSF, niską akceptowalność oraz małą użyteczność prezentowanych publicznie sprawozdań finansowych.

Realizacji wskazanych wyżej celów oraz udowodnieniu tezy pracy podporządkowana jest struktura pracy, na którą składa się pięć rozdziałów ułożonych w sposób umożliwiający zrealizowanie założonego celu. Całość została podsumowana w ostatniej części pracy, w której, prócz wniosków z badań i analiz poruszanych w pracy problemów, zamieszczam pewne dywagacje i formułuję wnioski uogólniające, dotyczące współczesnych problemów harmonizacji rachunkowości i stosowania MSSF, z uwzględnieniem polskich uwarunkowań rachunkowości i środowiska, w którym się ona realizuje.

W r o z d z i a l e p i e r w s z y m przedstawiam tło problemu, z określeniem zakresu i skali globalizacji gospodarek światowych oraz miejsca w niej rynków kapitałowych. Stanowi ono najszerszą perspektywę otoczenia rachunkowości i jej elementów regulujących – standardów rachunkowości, które dla celów rozwoju, a przynajmniej prawidłowego funkcjonowania tych rynków, wymagają zharmonizowanych rozwiązań.

W dalszej części tego rozdziału objaśniam kluczowe z punktu widzenia rozprawy pojęcia rachunkowości, do których należą: standard i standaryzacja rachunkowości, harmonizacja oraz konwergencja. Ponieważ istniejące obecnie

jako dominujące oraz te, które mają dać podstawę do stworzenia powszechnie akceptowanych, wysokiej jakości standardów rachunkowości w drodze konwergencji MSSF z US GAAP, uważa się za systemy zbudowane na zasadach i odpowiednio – regułach, dlatego przybliżam i analizuję te pojęcia. Ponadto przedstawiam wypracowane przez naukę niektóre mierniki pozwalające na badanie stopnia harmonizacji rachunkowości.

Ze względu na znaczenie – zarówno w całym procesie harmonizacji rachunkowości, jak i wpływu na rachunkowość polską – przybliżam następnie wczesne działania Wspólnot Europejskich na tym polu, zanim Unia Europejska postanowiła zamiast tworzyć własne, europejskie standardy rachunkowości, zorientować się na MSSF.

Dla zobrazowania najbliższego otoczenia powstających MSSF przybliżam instytucję IASB i współdziałających w jej bliskim otoczeniu innych instytucji, funkcjonujących w ramach Fundacji IASB, podkreślając podejmowane przez instytucje zewnętrzne i wewnętrzne działania w celu zapewnienia właściwego ładu organizacyjnego IASB, w tym problematyki finansowania IASB. Na tym tle wskazuję na wewnętrzną złożoność samych MSSF, istotną w konfiguracji z zakresem MSSF przyjętym do stosowania w Unii Europejskiej.

W r o z d z i a l e d r u g i m przedstawiam i poddaję analizie czynniki, które najbardziej przyczyniły się do akceptacji MSSF na rynkach światowych, podkreślając tu znaczenie kryzysu amerykańskiej rachunkowości przełomu wieków i związane z tym konsekwencje oraz znaczenie i wymiar decyzji Unii Europejskiej o stosowaniu MSSF. Ponieważ pełna, ogólnoświatowa akceptacja MSSF nie może obejść się bez działań amerykańskich regulatorów rachunkowości (FASB i SEC), dlatego starałem się przybliżyć dialog podjęty przez IASB z FASB, pod wpływem decyzji SEC, który ma skutkować wypracowaniem wysokiej jakości, powszechnie akceptowanych i spójnie stosowanych globalnych standardów rachunkowości, powstających w drodze konwergencji rozwiązań MSSF i US GAAP.

R o z d z i a ł t r z e c i poświęcony jest wysiłkom niezbędnym do podjęcia, i które już zostały podjęte przez instytucje zaangażowane w proces stanowienia i wdrażania MSSF. Zgodnie z moimi przekonaniami popartymi wnioskami z badań naukowych, działania takie gwarantują – na obecnym poziomie zróżnicowania warunków funkcjonowania podmiotów gospodarczych – zapewnienie spójności w stosowaniu MSSF. Spójność taka jest przecież warunkiem osiągnięcia celów stojących przed MSSF jako globalnymi standardami rachunkowości. Szczególne miejsce poświęcam też analizie i wnioskom, płynącym z kompleksowego raportu ze stosowania MSSF na rynkach europejskich. Z takiego raportu, przygotowanego na zlecenie Komisji

Europejskiej przez Instytut Biegłych Księgowych Anglii i Walii ICAEW[16], płyną niezwykle istotne wnioski – tak z punktu widzenia samego procesu wdrażania MSSF, jak niniejszej rozprawy.

Rozdział czwarty zasadniczo obejmuje analizę przeprowadzonych już badań naukowych nad skutkami stosowania MSSF, które w większości zarówno potwierdzają tezę o konieczności instytucjonalnego wsparcia działań IASB na polu powszechnej akceptacji i spójnej, praktycznej implementacji MSSF, jak również wskazują na korzystne reakcje rynków kapitałowych na stosowanie MSSF. Ze względu na dość powszechną krytykę bieżących, tradycyjnych układów sprawozdawczych, która dotyczy także systemu sprawozdawczości w ramach obecnych MSSF, w końcowej części tego rozdziału zawarłem kilka uwag na ten temat: oczekiwań rynków kapitałowych co do podstaw, zakresu i zawartości informacyjnej sprawozdań finansowych oraz reakcji IASB na owe sugestie i oczekiwania ze strony rynku.

Rozdział piąty w całości jest poświęcony wykorzystaniu MSSF w procesie budowy polskiego systemu rachunkowości i raportowania finansowego dla potrzeb rynku kapitałowego oraz stosowaniu MSSF na rynkach polskich, szczególnie pod rządami obowiązujących przepisów o obligatoryjnym stosowaniu MSSF. W tym celu przedstawiłem tu analizę wykorzystania MSSF w polskim prawodawstwie i innych elementach instytucjonalnego systemu polskiej rachunkowości, zwracając w szczególności uwagę na problemy związane z przyjęciem do stosowania MSSF w wersji akceptowanej przez Unię Europejską oraz brak wyraźnej deklaracji ze strony rządowej co do zakresu i tempa konwergencji polskich rozwiązań z rozwiązaniami, przyjmowanymi w globalnych standardach rachunkowości.

W drugiej części tego rozdziału analizie poddaję stosowanie MSSF w przeprowadzonych badaniach naukowych, w tym badaniach własnych. Analizuję tu badanie stopnia konserwatyzmu UoR względem MSSF, odnosząc się do wniosków płynących z badań innych, oraz formułuję własne sądy na ten temat na podstawie przeprowadzonych badań własnych. Prezentuję także wyniki badań własnych dotyczących jakości wdrażania MSSF przez polskie spółki giełdowe na podstawie ich rocznych raportów finansowych sporządzonych za 2005 r. – pierwszy rok obligatoryjnego stosowania MSSF w Polsce.

Podstawą analiz i wnioskowania są zróżnicowane metody badawcze mające charakter weryfikacyjny i diagnostyczny, łącznie z zastosowaniem

[16] *EU Implementation of IFRS and The Fair Value Directive. A report for the European Commission*, ICAEW, London 2007, http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/studies/2007-eu_implementation_of_ifrs.pdf.

m.in. wyjaśnień genetycznych (polegających na ustaleniu przemian, jakim podlegają objęte zakresem tematycznym instytucje, rozumiane tu bardzo szeroko, jak: otoczenie rachunkowości, organizacje, standardy rachunkowości) i funkcjonalnych (korelacji zmian jednych instytucji i ich wpływu na zmiany w innych). Stąd wykorzystałem różne procedury badawcze, m.in. diagnostyczne i korelacyjne, a także zastosowałem metody wnioskowania oparte na analizach opisowych (idiograficznych), eksplanacyjnych, prognostycznych, ale również odwołałem się do prowadzonych badań statystycznych, których sam dla potrzeb tego opracowania nie podjąłem się przeprowadzić. Jednakże do weryfikacji hipotez stawianych przeze mnie w rozprawie lub weryfikacji tych, które zostały postawione w badaniach innych autorów, wykorzystuję materiały empiryczne, a wnioskowanie przeprowadzam w drodze logicznej weryfikacji stawianych hipotez. Hipotezy te, sformułowane i weryfikowane w rozdziale piątym rozprawy, są następujące:

1. System polskiej rachunkowości jest systemem o wyższym stopniu konserwatyzmu w stosunku do systemu MSSF.
2. Przejście polskich spółek giełdowych na system MSSF, przez redukcję stopnia konserwatyzmu stosowanych rozwiązań w rachunkowości, powoduje wykazywanie wyższych wartości podstawowych kategorii ekonomicznych, tj.: sumy aktywów, kapitałów własnych oraz okresowych wyników finansowych.
3. Przejście na system MSSF, powodując wzrost wartości podstawowych kategorii ekonomicznych, tj.: sumy aktywów, kapitałów własnych oraz okresowych wyników finansowych, przyczynia się do lepszego wizerunku firmy.

Materiały empiryczne – głównie raporty finansowe spółek publicznych, które były przedmiotem badań własnych – wzbogacono, dodając przeprowadzane wywiady z osobami odpowiedzialnymi za ich sporządzanie lub osobami wyznaczonymi w przedmiotowych firmach do kontaktów inwestorskich. Uzyskane dzięki wywiadom informacje mają oczywiście ograniczony poziom wiarygodności. Jednakże ich zakres nie jest na tyle znaczący, by mógł stanowić istotne ograniczenie we wnioskowaniu. Przeprowadzane wstępnie wywiady dla zakładanych badań ankietowych, dotyczących takich kwestii, jak: powody stosowania lub niestosowania wartości godziwych jako podstawy wyceny pozycji bilansowych, poziom i zakres nakładów, związanych z wdrażaniem MSSF, udział firm audytorskich w przygotowywaniu raportów finansowych, przyjmowaniu i zmiany polityki rachunkowości przez polskie spółki publiczne, potwierdziły, że nie wniosą one nic nowego w tej kwestii i z tego powodu od tego typu badań odstąpiłem. Wskazane problemy miały dać szerszy obraz problemów związanych z wdrażaniem w środowisku polskim MSSF. Chodziło także o to, by badanie to miało porównywalny

zakres przedmiotowy do tego, jakie zostało wykonane na zlecenie Komisji Europejskiej przez ICAEW.

W rozprawie wykorzystuję studia literaturowe. Prócz wskazanych wcześniej pozycji, szczególnie z dorobku A. Jarugowej oraz S. T. Surdykowskiej, przepowadziłem także analizę dostępnych materiałów literaturowych – zarówno tych źródłowych, jeśli chodzi o dokumenty oficjalne (o charakterze normatywnym lub je wspierające), jak i opracowań naukowych, głównie anglojęzycznych i polskich. Wiele z nich jest dzisiaj dostępnych za pośrednictwem Internetu. Dotyczy to szczególnie literatury oficjalnej, takiej jak dokumenty Unii Europejskiej, FASB, IASB czy SEC, ale także literatury naukowej. Zwłaszcza dzięki bazom danych zgromadzonym w Internecie o bezpośrednim dostępie, jak i dostępie kwalifikowanym, dotyczącym czasopism *on-line* możliwe było napisanie tej rozprawy. Pozyskaniu części materiałów niedostępnych w Polsce, jak również przeprowadzeniu rozmów w jednej z najbardziej znamienitych w Europie szkół rachunkowości, posłużył pobyt w University of Birmingham. Wyjazd ten został sfinansowany z uniwersyteckich środków na badania własne i, mimo skromnego ich wymiaru, w sposób znaczący przyczynił się do pogłębienia mojej wiedzy o procesach harmonizacji rachunkowości, naukowego podejścia do tego zagadnienia oraz problemów związanych z implementacją MSSF na rynkach europejskich.

Na niniejszą rozprawę wpływ miały także moje własne badania i doświadczenia wynikające z pracy w Katedrze Rachunkowości na Wydziale Zarządzania UŁ oraz bieżącej współpracy z regulatorami rachunkowości na szczeblu krajowym i międzynarodowym. Niepoślednią rolę odegrała tu również współpraca oraz liczne dyskusje prowadzone z prof. Alicją Jarugową, której z tego miejsca składam podziękowania, głównie za umożliwienie mi skorzystania z Jej doświadczeń oraz wymianę poglądów, m.in. na temat kształtu, zakresu i ram instytucjonalnych harmonizacji rachunkowości w wymiarze światowym. Podziękowania wyrażam także prof. Janowi Turynie – recenzentowi pracy – za cenne uwagi, które wpłynęły na ostateczny kształt niniejszej rozprawy. Co zrozumiałe, pełna odpowiedzialność za zawarte w rozprawie treści spoczywa jednak na mnie.

Rozdział 1
HARMONIZACJA RACHUNKOWOŚCI POD DYKTANDO IASB W KONTEKŚCIE PROCESÓW GLOBALIZACJI

1.1. Wyzwania stawiane rachunkowości przez globalizację światowych rynków

Globalizacja rynków gospodarczych świata, której towarzyszy swoboda gospodarcza wyrażająca się dowolnością kierunków przepływu kapitału, swobodą jego inwestowania niemalże w dowolnym miejscu na świecie, poza granicami geograficznymi i strefami dotychczasowego działania podmiotów gospodarczych, skutkuje wyrównywaniem się warunków gospodarowania w skali całego świata. Przyczynia się ona bez wątpienia do wzrostu gospodarczego świata i jego regionów[1].

1.1.1. Wymiary globalnej gospodarki

Jednym z wyznaczników globalizacji i wynikającej z niej swobody przepływu towarów i usług na tle rozwijającej się w rosnącym tempie gospodarki światowej może być wzrost skali eksportu oraz wskaźniki czynionych inwestycji w świecie i w poszczególnych jego regionach geograficznych. Ilustrują to dane zawarte w TAB. 1.1.

Nasilenie procesów globalizacji gospodarczej wystąpiło w końcowych latach 80. i 90. ubiegłego wieku[2]. Przyczynił się do tego na pewno upadek reżimu komunistycznego i związane z tym otwarcie się gospodarek Europy Środkowo-Wschodniej na gospodarkę rynkową[3]. Aby mogła się ona tu

---

[1] O wpływie globalizacji na wzrost i rozwój gospodarek świata, ale także o płynących z tego tytułu zagrożeniach piszą m.in.: **K. Rybiński**, *Globalizacja w trzech odsłonach. Offshoring – globalne nierównowagi – polityka pieniężna*, Difin, Warszawa 2007, a nieco wcześniej **S. Flejterski, P. T. Wahl**, *Ekonomia globalna. Synteza*, Difin, Warszawa 2003. Zob. także: **S. T. Surdykowska**, *Wpływ globalizacji na układ sił politycznych i gospodarczych na świecie*, [w:] *Człowiek i społeczeństwo w obliczu globalizacji*, red. E. Okoń-Horodyńska, Wyd. UJ, Kraków 2007, s. 9–23. Zob. także kompleksowe studium blasków i cieni globalizacji: **J. Stiglitz**, *Globalizacja*, PWN, Warszawa 2007, oraz **J. Stiglitz**, *Szalone lata dziewięćdziesiąte*, PWN, Warszawa 2007.

[2] Zob. np. **P. R. Agenor**, *Benefits and Costs of International Financial Integration. Theory and Facts*, The World Bank, Washington 2001, s. 3.

[3] Na temat czynników makro i mikroekonomicznych wpływających na procesy globalizacyjne i związane z tym procesy koncentracji (integracji) gospodarczych pisze np. **E. Brigham**, *Podstawy zarządzania finansami*, t. 3, PWE, Warszawa 1996.

TABELA 1.1: Wybrane wskaźniki rozwoju gospodarczego świata ostatnich lat

Region	Wskaźnik	Jednostki miary	1980	1990	2000	2005	2006
Świat	PKB (ceny stałe)	% ΔPKB*	2,1	2,9	4,8	4,9	5,4
	PKB (ceny bieżące)	mld USD	11 775,1	22 797,4	31 759,1	44 688,3	48 144,5
	Inwestycje	% PKB	bd.	23,8	22,5	22,3	22,8
	Eksport towarów i usług	mld USD	2 410,7	4 273,3	7 884,9	12 787,4	14 716,0
Gospodarki rozwinięte	PKB (ceny stałe)	% PKB	0,9	3,1	4,0	2,5	3,1
	PKB (ceny bieżące)	mld USD	8 153,6	17 630,0	25 407,4	34 143,5	35 827,3
	Inwestycje	% PKB	24,1	23,4	22,1	20,8	21,2
	Eksport towarów i usług	mld USD	1 709,2	3 437,3	5 946,0	8 801,1	9 906,6
Europa	PKB (ceny stałe)	% ΔPKB	bd.	bd.	3,9	1,4	2,6
	PKB (ceny bieżące)	mld USD	bd.	bd.	6 221,5	10 007,2	10 525,9
	Inwestycje	% PKB	bd.	bd.	22,0	20,8	21,3
	Eksport towarów i usług	mld USD	810,7	1 540,6	2 276,3	3 782,2	4 267,2
Unia Europejska	PKB (ceny stałe)	% ΔPKB	0,6	2,3	3,9	1,9	3,2
	PKB (ceny bieżące)	mld USD	3 780,2	7 189,7	8 489,0	13 702,7	14 527,1
	Inwestycje	% PKB	bd.	22,8	21,3	20,3	20,9
Grupa G7	PKB (ceny stałe)	% ΔPKB	0,5	2,8	3,6	2,3	2,8
	PKB (ceny bieżące)	mld USD	6 632,9	14 341,9	20 995,5	27 067,7	28 236,0
	Eksport towarów i usług	mld USD	1 110,8	2 223,5	3 642,1	5 132,6	5 717,7
Europa Środkowo-Wschodnia	PKB (ceny stałe)	% ΔPKB	0,1	–1,3	4,9	5,5	6,0
	PKB (ceny bieżące)	mld USD	368,9	499,8	598,5	1 187,5	1 324,4
	Inwestycje	% PKB	bd.	27,8	25,0	24,0	24,7
	Bezpośrednie inwestycje	mld USD	0,037	1,2	24,1	50,1	65,8

Wschodzące rynki azjatyckie	PKB (ceny stałe)	% ΔPKB	3,7	7,4	7,9	4,7	5,3
	PKB (ceny bieżące)	mld USD	146,6	542,4	1 094,8	1 432,7	1 565,7
	Inwestycje	% PKB	34,0	31,6	28,4	25,6	25,7
	Eksport towarów i usług	mld USD	91,4	315,3	803,2	1 196,8	1 360,7
Kraje rozwijające się Azji	PKB (ceny stałe)	% ΔPKB	5,8	5,3	7,0	9,2	9,4
	PKB (ceny bieżące)	mld USD	763,1	1 109,8	2 310,0	4 004,2	4 679,6
	Inwestycje	% PKB	27,8	31,6	29,4	36,6	36,9
	Bezpośrednie inwestycje	mld USD	3,0	9,4	59,8	105,8	102,4
Inne wschodzące gospodarki i kraje rozwijające się	PKB (ceny stałe)	% ΔPKB	4,0	2,8	6,0	7,5	7,9
	PKB (ceny bieżące)	mld USD	3 621,5	5 167,4	6 351,8	10 544,8	12 317,2
	Inwestycje	% PKB	bd.	25,1	23,9	27,0	27,4
	Bezpośrednie inwestycje	mld USD	7,5	21,0	168,6	266,3	266,9
Afryka	PKB (ceny stałe)	% ΔPKB	3,5	2,2	3,1	5,6	5,5
	PKB (ceny bieżące)	mld USD	358,3	405,1	447,1	808,6	909,7
	Bezpośrednie inwestycje	mld USD	0,8	1,9	7,6	27,0	19,1

* % ΔPKB oznacza przyrost krajowego produktu brutto w stosunku do roku ubiegłego.
Źródło: *International Financial Statistics Yearbook 2006*, International Monetary Fund, New York 2007.

rozwijać, potrzebne były inwestycje, głównie technologiczne, które zapewniał jedynie kapitał zachodni. Jak podkreśla A. Jaruga[4], powołując się na dane ONZ, wśród wielu czynników, które mogą obrazować globalne przemiany gospodarcze, na uwagę zasługuje koncentracja rynków i widoczny w owym czasie wzrost udziału 10 największych producentów (C10) w gospodarce światowej, w tym np.: w przemyśle samochodowym wzrost z 69% w 1995 r. do 80% w 2000 r., w przemyśle farmaceutycznym odpowiednio wzrost z 33% do 50%. W końcu lat 90. koncentracja na rynku telekomunikacyjnym wyniosła 86%, w przemyśle komputerowym – 70%, zaś w produkcji pestycydów – 85%[5].

Koncentracja rynków branżowych wiąże się ściśle z koncentracją na rynkach kapitałowych, w tym obserwowalną nową falą fuzji i przejęć, szczególnie transgranicznych[6]. Jak pisze A. Jaruga, według szacunków Grupy UNCTAD udział wartości fuzji i przejęć w światowym PKB wzrósł z 0,3% w roku 1980 do 8,0% w 2000 r., z czego 1/4 przypada na fuzje i przejęcia transgraniczne[7]. W 1990 r. łączna wartość światowych fuzji i przejęć wyrażona rynkową kapitalizacją przejmowanych spółek wynosiła 200 mld USD i wzrosła do 3,5 bln USD w 2000 r. Procesy te miały także miejsce w krajach członkowskich Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, na które przypadało odpowiednio: 149 mld USD w 1990 r. i 843 mld USD w 1999 r. Trzy największe potęgi gospodarcze Europy: Wielka Brytania, Niemcy i Francja wraz ze Szwecją miały w tym procesie oczywiście największy udział, odpowiednio 115 mld USD (co stanowi 77% wszystkich wspólnotowych przejęć[8]) w 1999 r. i 635 mld USD (co stanowi porównywalny, bo 75% udział we wszystkich wspólnotowych przejęciach) w 2000 r.[9]

Znaczenie i siłę powstających lub wzmacniających swoją potęgę wielkich koncernów, grup kapitałowych o zasięgu ponadnarodowym w dobie światowej globalizacji może odwzorować wartość ponoszonych przez nie nakładów na badania i rozwój (BiR). Niejednokrotnie – jak podkreśla A. Jaruga, powołując się na dane OECD – mają one wyższą wartość od wartości analogicznych nakładów ponoszonych przez niejedno państwo[10]. Odpowiednie dane przytacza TAB. 1.2; dane pochodzą z 2000 r.

---

[4] Zob. **A. Jaruga**, *W kierunku globalnych standardów rachunkowości*, [w:] *Międzynarodowe i polskie regulacje rachunkowości w praktyce*, red. M. Walczak, Difin, Warszawa 2003, s. 16.

[5] Tamże.

[6] Nowa fala fuzji i przejęć, kwalifikowana do V fali fuzji i przejęć, rozpoczęła się w połowie lat 90. ub. w. Szerzej na ten temat, w tym cykliczności procesów fuzji i przejęć oraz ich przyczyn, pisze np. **P. Szczepankowski**, *Fuzje i przejęcia. Techniki opłacalności i sposoby finansowania*, PWN, Warszawa 2000. Zob. także *Fuzje i przejęcia przedsiębiorstw*, red. W. Frąckowiak, PWE, Warszawa 1998.

[7] **A. Jaruga**, *W kierunku globalnych standardów rachunkowości*, s. 16 i n.

[8] Niewielki spadek udziału wskazanych wyżej 4 krajów w ogólnej wartości wspólnotowych fuzji i przejęć wynika z dynamiki fuzji i przejęć w Holandii, w której zanotowano w 1999 r. przejęcia wartości 7 mld USD, zaś w 1999 r. już 86 mld USD. Tamże, s. 17.

[9] Tamże.

[10] Tamże.

TABELA 1.2: Siła korporacji mierzona nakładami na badania i rozwój w 2000 r. (w mld USD)

Rządy państw	Nakłady na BiR	Koncerny	Nakłady na BiR
USA	67,6	Ford	7,1
Japonia	17,8	General Motors	6,8
Niemcy	15,4	Daimler/Chrysler	5,8
Francja	11,2	Siemens	5,0
Wielka Brytania	7,3	IBM	5,0
Holandia	2,8	Matsushita	4,9
Szwecja	1,7	Hitachi	4,9
Szwajcaria	1,3	Toyota	4,8
		Lucent	4,5
Dania	0,9	Ericsson	3,9

Źródło: *R&D Scoreboard*, OECD, DTI, SCOPE. Dane podane za: **A. Jaruga**, *W kierunku globalnych standardów rachunkowości*, [w:] *Międzynarodowe i polskie regulacje w praktyce*, red. M. Walczak, Difin, Warszawa 2003, s. 18.

Nie podejmując zbędnej w tym miejscu dyskusji nad oczywistym wpływem procesów globalizacji – i związaną z tym wymianą kapitału poprzez inwestycje na zorganizowanych rynkach kapitałowych[11] – na wzrost gospodarczy i rozwój przedsiębiorstw, w tym globalnych, działających na rynkach całego świata, która głównie dokonuje się za pośrednictwem giełd papierów wartościowych, warto wskazać, że o skali globalizacji świadczyć mogą np. wskaźniki liczby i udziału spółek zagranicznych na wybranych rynkach kapitałowych świata. Przez zagraniczną spółkę rozumie się tu spółkę, która zarejestrowana jest w innym kraju niż kraj notowania i wymiany jej papierów wartościowych za pośrednictwem danej giełdy. Ilustrują to dane zawarte w TAB. 1.3. Zestawienie to uwzględnia spółki notowane na rynkach podstawowych, ale nie obejmuje danych o funduszach inwestycyjnych. Ogólny i regionalne rynki kapitałowe są tu identyfikowane przez giełdy papierów wartościowych zrzeszone w Światowej Federacji Giełd (World Federation of Exchanges, WFE), w łącznej liczbie 55, do której należy także Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie.

Skalę globalizacji w wymiarze udziału zagranicznych spółek publicznych na rynkach kapitałowych świata zrzeszonych w WFE zobrazować może także wartość i udział transakcji wymiany akcji tych spółek w ogólnej wartości i liczbie transakcji. Dane takie przedstawia TAB. 1.4.

[11] O skali globalizacji poprzez wskaźnik wymiany kapitału w wymiarze światowym świadczyć może chociażby wartość dokonywanych transakcji wymiany akcji spółek publicznych na zorganizowanych rynkach kapitałowych – głównie giełdach papierów wartościowych. Te w latach 2000–2006 wyniosły łącznie 327 379 mld USD w skali całego świata. Ponad połowa tych transakcji miała jednak miejsce na giełdach amerykańskich (dokładnie: 198 858 mld USD). W samym zaś 2006 r. łączna wartość dokonanych transakcji wyniosła 69 521 mld USD, z czego na Nowojorską Giełdę Papierów Wartościowych (NYSE) przypadło 21 789 mld USD, zaś na Rynek Spółek Wysokich Technologii (NASDAQ) – 11 807 mld USD wartości wymienionych akcji. Zob. *World Federation of Exchanges 2006 Market Highlights. Annual Report and Statistics 2006*, World Federation of Exchanges, 2007, s. 28.

TABELA 1.3: Globalizacja rynków kapitałowych świata w latach 2005 i 2006 wyrażona liczbą zagranicznych spółek publicznych

Rynek kapitałowy (Giełdy)	Zagraniczne spółki publiczne					
	2004		2005		2006	
	liczba	udział % w ogólnej liczbie notowanych spółek(*)	liczba	udział % w ogólnej liczbie notowanych spółek(*)	liczba	udział % w ogólnej liczbie notowanych spółek(*)
Ogółem(*), w tym:	2 622	6,7	2 635	6,6	2 787	7,0
• Region Ameryki	1 155	10,4	1 173	10,5	1 207	10,7
• Region Azji i Pacyfiku(*)	186	1,0	274	1,5	401	2,1
• Region Europy, Afryki i Środkowego Wschodu	1 281	13,1	1 188	12,1	1 179	11,9
Giełdy z pierwszej 10 według krajowej kapitalizacji rynku(**) oraz wartości wymienionych akcji						
• NYSE Group	459	20,0	452	19,9	451	19,8
• Tokyo SE	30	1,3	28	1,2	25	1,0
• NASDAQ	340	10,5	332	10,5	321	10,2
• London SE	351	12,4	334	10,8	343	10,5
• Euronext	334	25,1	293	23,3	256	21,2
• Hong Kong SE	10	0,9	9	0,8	8	0,7
• TSX Group	32	0,9	39	1,0	52	1,4
• Deutsche Börse	159	19,4	116	15,2	104	13,7
• BME Spanish	bd.	–	bd.	–	bd.	–
• SWX Swiss SE	127	31,1	116	29,0	92	26,4
• GPW w Warszawie	5	2,2	7	2,9	12	4,5

Pierwsze 10 giełd o najliczniejszej grupie spółek zagranicznych w 2005 i 2006 r.						
• NYSE Group	459	20,0	452	19,9	451	19,8
• London SE	351	12,4	334	10,8	343	10,5
• NASDAQ	340	10,5	332	10,5	321	10,2
• Euronext	334	25,1	293	23,3	256	21,2
• Singapore Exchange	5	0,7	122	17,8	247	34,9
• Luxembourg SE	192	82,1	206	84,1	224	86,2
• Mexican Exchange	175	53,7	176	54,0	203	60,6
• Deutsche Börse	159	19,4	116	15,2	104	13,7
• American SE	73	12,7	100	16,8	100	16,9
• SWX Swiss SE	127	31,1	116	29,0	92	26,4

(*) Dane nie obejmują spółek notowanych na giełdzie w Tel Awiwie, w ogólnej ich liczbie 606 w 2006 r., 584 w 2005 r. i 578 w 2004 r. ze względu na brak danych.

(**) Przez krajową kapitalizację rynku rozumie się tu wartość rynkową spółek krajowych wyliczoną jako iloczyn liczby wyemitowanych akcji przez spółki zarejestrowane w danym kraju oraz cenę ich akcji na dany moment – dzień kończący odpowiednio 2004, 2005 i 2006 r.

Źródło: Opracowano na podstawie: *Annual Report and Statistics 2006*, WFE, 2007, s. 68, http://www.world-exchanges.org/publications/WFE%20Annual%20Report%202006.pdf oraz *Annual Report and Statistics 2005*, World Federation of Exchanges, 2006, s. 68, http://www.world-exchanges.org/publications/WFE%20Annual%20Report%202006.pdf.

TABELA 1.4: Globalizacja rynków kapitałowych świata w latach 2005 i 2006 wyrażona wartością transakcji wymiany akcji spółek zagranicznych

Rynek kapitałowy (Giełdy)	Zagraniczne spółki publiczne					
	2004		2005		2006	
	wartość transakcji wymiany akcji (w mld USA)	udział % w ogólnej wartości wymiany akcji(*)	wartość transakcji wymiany akcji (w mld USA)	udział % w ogólnej wartości wymiany akcji(*)	wartość transakcji wymiany akcji (w mld USA)	udział % w ogólnej wartości wymiany akcji(*)
Ogółem(*), w tym:	4 953 960	11,9	5 024 944	9,3	6 564 483	9,5
• Region Ameryki(*)	1 596 759	7,5	1 876 678	6,5	2 533 544	7,2
• Region Azji i Pacyfiku(*)	14 195	0,2	43 616	0,5	42 300	0,4
• Region Europy, Afryki i Środkowego Wschodu	3 343 006	24,6	3 104 650	19,1	3 988 639	18,3
Giełdy z pierwszej 10 według krajowej kapitalizacji rynku oraz wartości wymienionych akcji						
NYSE Group	976 385	8,4	1 279 353	7,2	1 795 368	8,2
• Tokyo SE	612	0,02	2 822	0,06	1 321,9	0,02
• NASDAQ	617 773,5	7,0	591 029	5,9	712 046	6,0
• London SE	2 228 932	43,1	2 492 067	43,9	3 288 102	43,4
• Euronext	47 562	1,9	129 469	4,5	19 445	0,5
• Hong Kong SE	449	0,1	432	0,09	1 673	0,2
• TSX Group	774	0,1	1 621	0,2	8 653	0,7
• Deutsche Börse	137 001	8,9	165 647	8,6	253 795	9,3
• BME Spanish	8 093	0,7	19 237	1,2	17 828	0,9
• SWX Swiss SE	61 354	7,7	95 433	9,8	109 375	7,8
• GPW w Warszawie	274	1,7	494	1,6	940	1,7

Pierwsze 10 giełd o najwyższych obrotach akcjami spółek zagranicznych w 2005 i 2006 r.						
London SE	2 228 932	43,1	2 492 067	43,9	3 288 102	43,4
• NYSE Group	976 385	8,4	1 279 353	7,2	1 795 368	8,2
• NASDAQ	617 773,5	7,0	591 029	5,9	712 046	6,0
• Deutsche Börse	137 001	8,9	165 647	8,6	253 795	9,3
• SWX Swiss SE	61 354	7,7	95 433	1,2	109 375	7,8
• Borsa Italiana	94 532	9,8	76 499	5,9	87 122	5,5
• JSE Limited (RPA)	45 451	28,2	47 828	23,7	81 381	26,2
• OMX	33 364	4,2	39 578	4,2	67 204	5,0
• Oslo Børs	17 834	13,2	33 457	14,3	55 273	13,6
• Australian SE	10 214	2,0	36 299	5,4	35 167	4,1

(*) Dane nie obejmują spółek notowanych odpowiednio na American SE, w ogólnej ich wartości 601 188 mln USD w 2006 r., 608.091 mln USD w 2005 r. i 590 652 mln USD w 2004 r. oraz Singapore Exchange, w ogólnej ich wartości 180 242 mln USD w 2006 r., 116 456,5 mln USD i 107 297 mln USD w 2004 r. ze względu na brak danych.

Źródło: Opracowano na podstawie *Annual Report and Statistics 2006*, WFE, 2007, s. 70 i n.; *Annual Report and Statistics 2005*, WFE, 2006, s. 71.

Znaczenie rynków kapitałowych w światowej globalizacji zilustrować może również wartość krajowych kapitalizacji rynków kapitałowych (giełd), porównana z wartością krajowych produktów brutto (PKB) w krajach, w których działają owe giełdy. Wybrane dane w mld USD za 2004 i 2005 r. przedstawia TAB. 1.5.

TABELA 1.5: Znaczenie rynków kapitałowych w gospodarce wybranych krajów

Rynek kapitałowy (giełda)	Krajowa kapitalizacja giełdy (KKG)		PKB regionu giełdy		Udział % KKG w PKB	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005
10 największych rynków o najwyższym wskaźniku krajowej kapitalizacji giełdy za 2005 r.						
• NYSE, NASDAQ, American SE(*)	16 323,5	17 437,7	11 734,3	12 487,2	139,1	139,6
• Tokyo SE	3 557,7	4 572,9	4 852,0	4 259,2	73,3	107,4
• London SE	2 865,2	3 058,2	2 249,3	2 109,0	127,4	145,0
• Euronext(**)	2 441,3	2 706,8	3 450,9	3 134,4	70,7	86,4
• Hong Kong Exchanges	861,5	1 055,0	163,2	178,3	527,7	591,9
• TSX Group (Kanada)	1 177,5	1 482,2	1 071,9	1 175,4	109,8	126,1
• Deutsche Börse	1 194,5	1 221,1	3 006,3	2 650,8	39,7	46,1
• BME Spanish Exchange	940,7	959,9	1 141,4	1 066,3	82,4	90,0
• SWX Swiss Exchange	826,0	935,4	392,7	347,6	210,3	269,1
• GPW w Warszawie	71,5	93,6	295,0	300,2	24,3	31,2
10 największych rynków o najwyższym wskaźniku % udziału krajowej kapitalizacji giełdy w PKB za 2005 r.						
• Hong Kong Exchange	861,5	1 055,0	163,2	178,3	527,7	591,9
• SWX Swiss Exchange	826,0	935,4	392,7	347,6	210,3	269,1
• JSE Limited (RPA)	442,5	549,9	244,1	240,8	181,3	228,1
• Singapore Exchange	217,6	257,3	110,5	116,8	196,9	220,3
• Luxembourg SE	50,1	51,2	35,0	34,6	143,3	148,3
• London SE	2 865,2	3 058,2	2 249,3	2 109,0	127,4	145,0
• NYSE, NASDAQ, American SE(*)	16 323,5	17 437,7	11 734,3	12 487,2	139,1	139,6
• Bursa Malaysia	181,6	180,5	117,8	131,0	154,2	137,8
• TSX Group	1 177,5	1 482,2	1 071,9	1 175,4	109,8	126,1

(*) Ze względu na działanie tych giełd na obszarze tego samego regionu (USA) wskazane giełdy połączono, zaliczając do NYSE i NASDAQ z pierwszej 10 największych giełd także trzecią giełdę amerykańską – American Stock Exchange.

(**) Dane rynku Euronext obejmują: Belgię, Francję, Holandię i Portugalię.

Źródło: Opracowano na podstawie *Annual Report and Statistics 2006*, WFE, 2007, s. 116; *Annual Report and Statistics 2005*, WFE, 2006, s. 116.

Rysuje się więc wizja osiągnięcia na przestrzeni najbliższych lat takiego stanu gospodarek lokalnych, które będą musiały być widziane jako równoważne elementy gospodarki globalnej. W tej gospodarce wyrównywane między regionami wskaźniki makroekonomiczne są przecież warunkowane

wyrównywaniem się wskaźników w skali mikro, odnoszących się do poszczególnych podmiotów gospodarczych. Realizująca się wizja globalnej gospodarki wymusza więc globalne myślenie o tworzeniu globalnych rozwiązań, służących działaniom globalnych podmiotów, ale także tych o mniejszej skali działania.

1.1.2. Potrzeba harmonizacji rachunkowości dla spełnienia wymogów globalnej gospodarki

Światowa globalizacja rynków, w tym kapitałowych, postawiła przed księgowymi – zarówno na poziomie akademickim, regulacyjnym, jak i praktycznym – wyzwanie wypracowania, przyjęcia i przestrzegania w stosowaniu jednolitych, ogólnie w (skali globalnego świata) akceptowanych rozwiązań z zakresu rachunkowości, szczególnie w sprawach związanych z prezentacją sprawozdań finansowych ogólnego przeznaczenia. Potrzebę taką stwarza i zgłasza właśnie globalny rynek, a ściślej mówiąc – jego aktywni uczestnicy, w tym głównie użytkownicy informacji generowanej przez rachunkowość. Jak podkreśla wielu ekonomistów, rozwój gospodarczy w dużej mierze zależy od jakości systemu sprawozdawczości finansowej, wspartego silnymi i jasnymi regułami ładu korporacyjnego oraz jasno określonymi regułami gospodarowania[12]. W sytuacji wielości transakcji gospodarczych, zachodzących w skali ogólnoświatowej między jednostkami gospodarczymi i innymi uczestnikami rynku, w tym transgranicznych połączeń jednostek oraz inwestycji kapitałowych, problemem dla inwestorów jest to, że różnice w stosowanych zasadach rachunkowości, powodujące występowanie zróżnicowanych w prezentacji układów danych finansowych o podmiotach gospodarczych opartych na mniej lub bardziej różniących się podstawach pojęciowych – założeniach koncepcyjnych – znacząco ograniczają możliwości porównań i przeprowadzania innych analiz służących podejmowaniu decyzji inwestycyjnych[13]. Przykładem występujących różnorodności systemów rachunkowości jest chociażby regulowany rynek kapitałowy UE, na którym notowane są także papiery wartościowe wyemitowane przez podmioty gospodarcze (głównie spółki) spoza UE. Ci emitenci stosują często własne, krajowe standardy rachunkowości do prezentacji swoich sprawozdań finansowych w ramach obowiązkowych informacji przedstawianych w raportach okresowych, na co jeszcze zezwalają regulacje UE. Ilustruje to zestawienie przedstawione w TAB. 1.6. Sytuacja taka ulegnie zmianie dopiero w 2011 r. – od kiedy wymagane będzie jedynie stosowanie MSSF[14].

[12] Zob. np. **P. Wong**, *Challenges and Successes in Implementing International Standards: Achieving Convergence to IFRSs and ISAs*, IFAC, New York 2004, s. 1.

[13] Z badań naukowych wynika np., że zróżnicowanie systemów rachunkowości w istotny sposób ogranicza skłonność analityków finansowych, a w konsekwencji inwestorów do analizowania i podejmowania decyzji inwestycyjnych względem zagranicznych spółek. Zob. np. **K.-H. Bae, H. Tan, M. Welker**, *International GAAP Differences: The Impact on Foreign Analysts*, http://ssrn.com/abstract=1027342.

[14] Zob. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1569/2007 z dnia 21 grudnia 2007 r. ustanawiające zgodnie z dyrektywami 2003/71/WE i 2004/109/WE Parlamentu Europejskiego i Rady mechanizm ustalania równoważności standardów rachunkowości stosowanych przez emitentów papierów wartościowych z krajów trzecich*, Dz. Urz. UE L 340 z 22.12.2007 r., s. 66.

TABELA 1.6: Obce systemy rachunkowości na europejskich rynkach kapitałowych w 2007 r.

Lp.	Źródło krajowych systemów rachunkowości	Liczba emitentów spoza UE na jej regulowanych rynkach kapitałowych stosujących krajowe standardy rachunkowości	
		emitenci kapitałowych papierów wartościowych	emitenci dłużnych papierów wartościowych
1.	Argentyna	3	2
2.	Australia	1	16
3.	Brazylia	2	2
4.	Chile	–	1
5.	Chiny	19	1
6.	Egipt	10	–
7.	Filipiny	3	–
8.	Hong Kong	–	2
9.	Indie	69	1
10.	Indonezja	2	–
11.	Izrael	6	2
12.	Japonia	13	71
13.	Kanada	13	32
14.	Kolumbia	1	–
15.	Korea Południowa	20	10
16.	Liban	3	–
17.	Malezja	2	1
18.	Maroko	1	–
19.	Meksyk	–	2
20.	Nowa Zelandia	–	2
21.	Pakistan	1	–
22.	Peru	–	3
23.	Republika Południowej Afryki	8	1
24.	Rosja	3	11
25.	Singapur	1	1
26.	Stany Zjednoczone Ameryki	102	131
27.	Szwajcaria	2	2
28.	Tajlandia	1	3
29.	Tunezja	1	–
30.	Turcja	1	–
31.	Wenezuela	1	–
32.	Zambia	1	–
33.	Zimbabwe	1	–
Razem liczba emitentów		**297**	**297**

Źródło: *CESR's advice to the European Commission on the work programmes to of the Canadian, Japanese and US standard setters, the definition of equivalence and the list of third country GAAPs currently used on the EU capital markets*, CESR, Paris, March 2007, http://www.cesr-eu.org/popup2.php?id=4386.

Przekształcanie tych danych na zrozumiały dla inwestora i innych uczestników rynku finansowo-kapitałowego język komunikacji finansowej pociąga za sobą dodatkowe koszty i niejednokrotnie ogranicza możliwości inwestycyjne – często ze szkodą dla jednej i drugiej strony. Potwierdzeniem tego może być chociażby jedna z wypowiedzi wpływowych osób na ten temat. W oświadczeniu wygłoszonym przed Subkomitetem Rynków Kapitałowych, Ubezpieczeń i Rządowych Przedsiębiorstw w Izbie Reprezentantów Kongresu USA Paul Volker – przewodniczący Mężów Zaufania w latach 2000–2005 Fundacji Komitetu Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASC), piastujący wcześniej funkcję przewodniczącego amerykańskiego banku centralnego Biura Rezerw Federalnych – powiedział: „*Po to, by rynki mogły działać w sposób właściwy, a kapitał mógł być alokowany efektywnie, inwestorzy wymagają transparentności oraz muszą mieć pewność, że informacja finansowa w sposób dokładny odzwierciedla ekonomiczną rzeczywistość. Inwestorzy muszą mieć możliwość czynienia porównań między przedsiębiorstwami, aby podejmować racjonalne decyzje inwestycyjne. W żywiołowo rozwijającym się globalnym świecie sens ma tylko to, że te same transakcje gospodarcze są ujmowane w ten sam sposób w środowisku różnych jurysdykcji*"[15].

Nakłady związane z przekształcaniem danych finansowych na warunki określone w wymogach danego kraju mogą zilustrować przykładowo koszty, jakie ponoszą spółki zagraniczne sporządzające sprawozdania finansowe według zasad rachunkowości obowiązujących w krajach, w których są one zarejestrowane, lub według zasad określonych w MSSF na wymogi rynków, na których notowane są emitowane przez nie papiery wartościowe. Według badania przeprowadzonego przez amerykańską Komisję Papierów Wartościowych i Giełd (SEC)[16], łączna wartość tych kosztów, jaką ponoszą obecnie (według stanu na dzień przygotowania raportu, tj. początek lipca 2007 r.) spółki zagraniczne zarejestrowane przez SEC i prezentujące sprawozdania finansowe według obowiązującego je wymogu Form 20-F, których liczba wynosi 942 rocznie, opiewa na kwotę około 750 mln USD rocznie. Wskazana wartość nakładów obejmuje jedynie takie, które dotyczą zaangażowania w proces przygotowywania raportów finansowych doradców zewnętrznych. Według opracowanego raportu Komisji, w skali jednego roku liczb godzin stanowiąca inną, ale wiarygodną miarę nakładów ponoszonych na przygotowywanie sprawozdań finansowych przez zagraniczne spółki dla potrzeb amerykańskiego rynku kapitałowego przez spełnienie wymogów Form 20-F,

[15] **K. Alfredson, K. Leo, R. Picker, P. Pacter, J. Radford**, *Applying International Accounting Standards*, John Wiley & Sons Australia, Milton 2005, s. 5, tłum. własne.

[16] Zob. *Acceptance from Foreign Private Issuers of Financial Statements Prepared in Accordance with International Financial Reporting Standards Without Reconciliation to U.S. GAAP*, Securities and Exchange Commission Release Nos. 33-8818, 34-55998, International Series Release No. 1302; File No. S7-13-07, SEC, Washington 2007, http://www.sec.gov/rules/proposed/2007/33-8818.pdf.

wynosi łącznie 2 478 404 godz., co oznacza, że na wypełnienie jednego formularza Form 20-F trzeba poświęcić 2 631 godz., z czego na doradców zewnętrznych przypada aż 75% tego czasu, tj. ponad 1 973 godz. Średnie nakłady finansowe z tym związane, przypadające na jedną spółkę, wynoszą więc 789 300 USD rocznie. Komisja szacuje także, że gdyby pozwolono tym spółkom zagranicznym, które sporządzają sprawozdania finansowe według MSSF, oraz tym spółkom, które zostają przejęte przez spółki amerykańskie i sporządzają sprawozdania finansowe według MSSF, sporządzać formularz Form 20-F na podstawie danych finansowych, opracowanych jedynie według MSSF, to mogłoby to obniżyć koszty sprawozdawcze w łącznej kwocie 4 600 720 USD rocznie, co w układzie liczby godzin równa się 3 861 godz. pracy, jakie mogłyby zaoszczędzić przedmiotowe zagraniczne spółki[17]. Na sporządzenie samego formularza Form F-20 przypadłoby – po uwzględnieniu zakładanych przez SEC zwolnień – w jednym roku średnio 2 616 godz. pracy oraz wydatkowanie ok. 672 tys. USD wypłacanych z tytułu nakładów na usługi świadczone przez zewnętrznych ekspertów[18].

Te wysokie koszty ponoszone przez spółki zagraniczne notowane na amerykańskich rynkach kapitałowych są jedną z przyczyn obserwowalnej w ostatnich latach ucieczki niektórych globalnych koncernów z amerykańskich giełd papierów wartościowych. Jak podaje T. Deptuła w artykule prasowym[19], w ciągu 2007 r. z New York Stock Exchange i Nasdaq (rynku spółek wysokich technologii) wycofa się ok. 70 międzynarodowych koncernów, głównie z Europy Zachodniej, w tym tak znane, jak: BASF, Bayer, Benetton, British Airways. Do końca sierpnia 2007 r. decyzję taką podjęło już 66 spółek zagranicznych. Spółki te za powód swych decyzji podają właśnie m.in. *„bardzo kosztowne wymogi dotyczące księgowości, narzucone*

[17] Tamże, s. 84 i n. Wskazane oszczędności dotyczą nie tylko opracowania formularza Form 20-F, ale także innych sprawozdań z nim związanych. Niektóre ze spółek zagranicznych, zarejestrowanych na amerykańskich rynkach kapitałowych podległych SEC, muszą także wypełniać i przedstawiać swoje dane finansowe na innych formularzach. Są to sprawozdania, opracowywane na formularzach: Form F-1 i Form F-4. Natomiast spółki krajowe przejmujące spółki zagraniczne muszą sporządzać dodatkowe sprawozdanie na formularzu Form S-4. W przedstawianym raporcie Komisji łączne, roczne koszty opłacenia zewnętrznych doradców na wypełnienie tych dodatkowych formularzy w analizowanym kontekście wynoszą ponad 136 mln USD i angażują w całości około 102 tys. godz. pracy rocznie. Szacowane oszczędności, jakie mogłyby powstać, gdyby przedmiotowe zagraniczne spółki zostały zwolnione z obowiązku wypełniania tych formularzy według wymogów US GAAP, a które mogłyby zostać wypełniane na podstawie sporządzanych sprawozdań finansowych według MSR, wynosiłyby odpowiednio ok. 260 tys. USD nakładów finansowych, ponoszonych na pokrycie kosztów zaangażowania zewnętrznych ekspertów oraz ponad 660 łącznej liczby godz. w skali 1 roku. Jedna spółka mogłaby zaoszczędzić przy tym łącznie ok. 330 godz. pracy oraz ok. 51 400 USD nakładów finansowych na zaangażowanie zewnętrznych ekspertów. Zob. tamże, s. 86–91.

[18] Tamże, s. 86.

[19] **T. Deptuła**, *Zagraniczne spółki uciekają z USA*, The Wall Street Journal Polska, Dziennik, 26.09.2007, s. 11.

przez [...] *ustawę Sarbansa-Oxleya*"[20]. Jak podkreślają szefowie wycofujących się z rynku amerykańskiego firm, nie chodzi tu o ucieczkę przed stosowaniem się do wymogów wysokich standardów przejrzystości sprawozdań finansowych, które muszą być przestrzegane nie tylko pod rządami wymogów rynku amerykańskiego, zaostrzonych głównie przez wspomnianą ustawę Sarbansa-Oxleya po fali skandali księgowych, jaka przeszła przez rynki amerykańskie na przełomie wieków, ale zasadniczo o zmniejszenie kosztów funkcjonowania spółek na międzynarodowych rynkach kapitałowych. Koszty te liczone są w milionach dolarów rocznie w skali pojedynczego emitenta publicznego (w tym koszty samej opłaty rejestracyjnej spółki wynoszą od 38 tys. do 150 tys. USD rocznie)[21]. Koszty funkcjonowania spółek na giełdach amerykańskich nie są oczywiście jedynym powodem wycofywania się z nich. Ucieczka z rynków amerykańskich jest spowodowana także słabnącym zainteresowaniem spółek zagranicznych tym rynkiem. T. Deptuła przytacza tu przykład spółki Benetton, której zarząd za powód ucieczki podaje zbyt niskie obroty jej akcjami na parkietach USA, aby opłacało się utrzymywać ją na tym rynku[22]. Nie bez znaczenia jest zapewne obecna dekoniunktura gospodarki amerykańskiej, wzrastająca konkurencja innych giełd na całym świecie, której źródłem jest rozwój gospodarczy innych regionów świata, a także możliwości swobodnego inwestowania na rynkach całego świata wynikające z procesów globalizacji gospodarek świata[23]. Procesy te – jak zakładam – wspierają znacząco procesy harmonizacji rachunkowości, skutkujące ze wzmożoną obecnie siłą sporządzaniem w coraz to bardziej globalnej, a więc porównywalnej skali, sprawozdań finansowych na podstawie MSSF będących częścią raportów finansowych, ocenianych przez obecnych i potencjalnych inwestorów i na ich podstawie podejmujących decyzje o alokacji swojego kapitału[24].

Procesy globalizacji gospodarczej i związana z tym harmonizacja rachunkowości w ostatnim czasie nabrały wyraźnego przyśpieszenia oraz

[20] Tamże. O samej ustawie Sarbansa-Oxleya będzie mowa w dalszej części rozprawy.
[21] Tamże.
[22] Tamże.
[23] Potwierdzeniem tego jest chociażby głos analityków finansowych, którzy wskazują na wyrównywanie się rynków kapitałowych świata, co stwarza podstawy do stwierdzeń, że spółki globalne lub działające lokalnie nie potrzebują już dostępu do amerykańskiego rynku kapitałowego. Zob. np. **V. Erhart**, *Kapitał jest nie tylko w Stanach*, The Wall Street Journal Polska, Dziennik, 26.09.2007, s. 11. Spadek znaczenia USA i jej gospodarki na scenie gospodarczej świata w ostatnim czasie podkreśla np. **A. Kukliński**, *Procesy tworzenia i destrukcji porządku globalnego*, Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie, nr 2, [SGH, Warszawa] 2008, http://www.pte.pl/pliki/2/11/ak_procesy_tworzenia.pdf.
[24] Jak podkreśla np. W. Brzezin – jeden z nielicznych w Polsce klasycznych teoretyków rachunkowości – *„wiek XX to era systemów księgowych, wiek XXI to era systemu rachunkowości pod wodzą Międzynarodowych Standardów Rachunkowości"*. Zob. **W. Brzezin**, *Standaryzacja rachunkowości w świetle teorii rachunkowości*, [w:] *Rachunkowość wobec procesów globalizacji*, red. J. Gierusz, M. Jerzemowska, T. Martyniuk, UG, Gdańsk 2002, s. 71–75.

ukierunkowania na coraz to szersze aspekty odwzorowania działalności gospodarczej przez rachunkowość. Zmierzają one do wypracowania w rachunkowości uniwersalnych rozwiązań, które zwykło się już nazywać globalnymi standardami rachunkowości. Tym samym proces ich tworzenia określa się mianem standaryzacji. Zauważono bowiem, że globalna gospodarka wymaga stosowania globalnych, nie tylko z nazwy, księgowych rozwiązań o charakterze uniwersalnym, dostosowanych do potrzeb uniwersalnych, ujednolicanych warunków światowego gospodarowania. Co więcej, stosowanie tych uniwersalnych, globalnych rozwiązań (standardów) przyczynia się do rozwoju globalnej gospodarki: powoduje obniżenie kosztu kapitału, zmniejsza koszty prowadzenia biznesu, zwiększa szanse na pozyskanie dodatkowych źródeł finansowania, zwiększa płynność spółek i rynków kapitałowych, na których one działają, przyczynia się do poprawy efektywności alokacji kapitału oraz zwiększonej wymiany kapitałowej w skali ponadnarodowej i regionalnej – globalnej[25].

W debatach nad rachunkowością oraz w regulacjach światowych, w tym również ponadnarodowych, coraz częściej jednak standaryzację rozwiązań rozumie się jako unifikację lub zastępuje się tym pojęciem stosowanym już w literaturze rachunkowości z początku ubiegłego wieku, choć jedynie w znaczeniu lokalnym (najwyżej krajowym). Jeśli przez standaryzację rachunkowości rozumieć będziemy proces, w którym wszystkie zaangażowane w niej strony (głównie: sporządzający sprawozdania finansowe) zgadzają się stosować te same lub bardzo do siebie zbliżone rozwiązania w zakresie odwzorowania przedmiotu rachunkowości (zjawiska lub procesu ekonomicznego), to krańcowym rozwiązaniem jest stan unifikacji – jednolitości, tj. homogeniczności przyjętego i stosowanego rozwiązania[26]. Osiągnięcie takiego stanu rzeczy możliwe jest albo przez:

◇ wypracowanie od podstaw zbioru jednolitych, spójnych globalnych standardów rachunkowości przez uprawnioną do tego instytucję lub różne instytucje, których proponowane rozwiązania mogłyby zostać wybrane w drodze ich naturalnej konkurencji, albo przez

[25] Dowodów na to dostarczają liczne badania naukowe, w tym empiryczne. W tym miejscu przytoczone zostaną jedynie niektóre z nich. Zob. np. badania w zakresie kosztu kapitału: **C. Leuz, R. Verrecchia**, *The Economic Consequences of Increased Disclosure*, Journal of Accounting Research, Vol. 38, Issue 3, 2000, s. 91–124; w zakresie efektywności alokacji kapitału: **R. Bushman, J. Piotroski, A. Smith**, *Capital allocation and timely accounting recognition of economic losses*, Working Paper, University of North Carolina at Chapel Hill, University of Chicago, 2005, http://www.london.edu/assets/documents/BushmanPiotroskiSmith.pdf; w zakresie zwiększonej wymiany kapitału w skali miedzynarodowej: **D. Young, D. Guenther**, *Financial reporting environments and international capital mobility*, Journal of Accounting Research, Vol. 41, Issue 3, 2002, s. 553–579. Inne, poddane bardziej wnikliwym analizom badania zostaną przedstawione w rozdz. 4.1.

[26] Zob. **C. Roberts, P. Weetman, P. Gordon**, *International Financial Accounting. A comparative Approach*, Financial Times Pitman Publishing, London 1998, s. 116 i n. Zob. także: **G. G. Mueller**, *International Accounting*, MacMillan, New York 1967, s. 93.

◇ wybór i akceptację istniejących rozwiązań z konkretnego zbioru, z możliwym uwzględnieniem niezbędnych modyfikacji, które miałyby na celu zagwarantowanie ich uniwersalności, albo przez
◇ wybór i akceptację istniejących rozwiązań, pochodzących z różnych obecnych systemów rachunkowości, które aby mogły zostać uznane za powszechnie akceptowane i stosowane w wymiarze ogólnoświatowym, musiałyby ulec pewnym modyfikacjom dostosowawczym, zapewniającm ich spójność i wewnętrzną zgodność oraz naturalnie niezbędne modyfikacje dla zapewnienia im uniwersalizmu.

Wskazane wyżej drogi wypracowania globalnych standardów rachunkowości mogłyby więc przybrać postać ich tworzenia od podstaw lub nabrać charakteru formalnej (wspieranej instytucjonalnie) lub faktycznej (samoregulującej się) harmonizacji istniejących systemów rachunkowości. Pierwsza droga wydaje się obecnie zbędna – tę ideę realizuje już od początku powstania w 1973 r. IASC i tworzone przez niego Międzynarodowe Standardy Rachunkowości, a obecnie IASB przez Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej. Zasadne staje się więc rozstrzygnięcie wyboru pomiędzy drugą i trzecią drogą.

W ostatnim ze wskazanych wyżej przypadków, najbardziej możliwym do wdrożenia w praktyce – na co wskazuje obecna sytuacja – należy jednak oczekiwać równoległego, przynajmniej przez jakiś czas, istnienia różnych systemów, które dążyć będą do zapewnienia zgodności między nimi w taki sposób, aby stosujące je podmioty mogły uzyskiwać takie same lub względnie porównywalne rezultaty (dla tożsamych procesów i zdarzeń), bez względu na to, który z systemów rachunkowości jest stosowany. Proces ten określa się mianem niwelowania różnic w rozwiązaniach rachunkowości, czyli konwergencją rozwiązań. Będzie o tym mowa w dalszych częściach rozprawy (rozdz. 1.2).

1.2. O pojęciach: standard, standaryzacja, harmonizacja, unifikacja i konwergencja w rachunkowości

Kluczowe w dyskusji nad harmonizacją rachunkowości w wymiarze ponadnarodowym jest pojęcie standardu rachunkowości. W znaczeniu ogólnym przez standard rachunkowości rozumie się zasadę (lepiej: normę postępowania), która mając szeroką akceptację w danym środowisku gospodarczym, powinna być przestrzegana w stosowanej w praktyce rachunkowości[27]. W tym duchu utrzymana jest definicja standardu rachunkowości zaproponowana przez M. Harveya i F. Keera, którzy identyfikują go

[27] Zob. **D. French**, *Dictionary of Accounting Terms*, Croner Publications, Kingston upon Thames 1985, s. 7.

z *„metodą lub podejściem do sporządzania sprawozdania finansowego, które zostały wybrane* [spośród możliwych rozwiązań – przyp. wł.] *przez ciało, regulujące zawód"*[28]. Jak podkreśla A. Jaruga, *„pojęcie standardu rachunkowości zostało ugruntowane w Wielkiej Brytanii i USA w rozumieniu wzorca, normy promulgowanej przez krajowe ciało ekspertów rachunkowości i przedstawicieli nauki, co jest poprzedzone długim okresem badań i szeroko zakrojonych konsultacji z dużym udziałem praktyków. Standardy rachunkowości obejmują przedmiotowo pozycja po pozycji zagadnienia dotyczące uznania* [...], *pomiaru (wyceny) i prezentacji w bilansie i innych sprawozdaniach finansowych ich wyróżnionych składników oraz wykazywanie informacji dodatkowych w notach i objaśnieniach"*[29]. W niektórych systemach rachunkowości krajowej pojęcie to równoważne jest pojęciu „regulacji rachunkowości", „praktyki rachunkowości" lub po prostu „zasadzie rachunkowości". Ma to miejsce szczególnie w tych systemach rachunkowości, które są oparte na regulacjach środowiskowych, w których standardy rachunkowości tworzą podstawowe ich elementy, wyznaczające głównie zasady sporządzania sprawozdań finansowych powszechnego zastosowania (np. USA, Wielka Brytania, kraje Beneluksu). W państwach, w których system regulacji rachunkowości oparty jest głównie na regulacjach prawnych, rządowych lub parlamentarnych, standardy rachunkowości stanowią uzupełnienie tychże. Przykładem są tu polskie krajowe standardy rachunkowości, niemieckie standardy rachunkowości, francuskie standardy rachunkowości lub japońskie standardy rachunkowości[30].

We wskazanych wcześniej definicjach standardu rachunkowości, wywodzących się z normatywnych teorii rachunkowości i przyjmowanych na użytek regulacji rachunkowości[31], pojęcia, zasady, reguły, procedury i prak-

[28] Zob. **M. Harvey, F. Keer**, *Financial Accounting. Theory and Standards*, Prentice/Hall International, 1983, s. 9, tłum. własne.

[29] Zob. **A. Jaruga**, *Systemy regulacji rachunkowości a międzynarodowa harmonizacja i standaryzacja*, [w:] *Międzynarodowe regulacje rachunkowości...*, s. 6.

[30] Por. **A. Jaruga**, *Systemy regulacji rachunkowości...*, s. 9. Zob. także **J. Wołkowski**, *Procesy normalizacji rachunkowości w Polsce*, [w:] *Współczesne problemy rachunkowości*, red. A. Jaruga, s. 42–47.

[31] Teoriom rachunkowości i ich związkom z regulacjami i praktyką rachunkowości poświęcono w literaturze wiele miejsca. Ponieważ moim celem nie jest analizowanie tych teorii oraz wyjaśnianie związków przyczynowo-skutkowych między teoriami rachunkowości a regulacjami i praktyką rachunkowości, to jedynie na użytek tej pracy wskazuję tylko na miejsca, w których czytelnik może zapoznać się z nimi. Jest to np. powszechnie dostępne w Polsce opracowanie: **E. A. Hendriksen, M. F. van Breda**, *Teoria rachunkowości*, PWN, Warszawa 2002, szczególnie s. 23–45, a także monograficzne opracowanie: **A. Szychta**, *Teoria rachunkowości Richarda Mattessicha w świetle podstawowych kierunków rozwoju nauki rachunkowości – Studium metodologiczne*, FRRwP, Warszawa 1996. Przegląd samych normatywnych teorii i ich ewolucji, które tworzyli i rozwijali m.in. K. MacNeal (1939), W. A. Paton i A. C. Littleton (1943), A. C. Littleton (1953), R. J. Chambers (1966) oraz Y. Ijiri (1975) zawiera studium: **Md. H. Kabir**, *Normative Accounting Theories*, Social Science Research Network, 2005, http://ssrn.com/abstract=765984.

tyki stosowane były zamiennie. Jest to oczywiście dość duże uproszczenie, czynione wyłącznie na użytek zdefiniowania pojęcia „standard rachunkowości". Warto jednak wskazać na odmienne znaczenia samych tych pojęć, opisujących standard. Objęte są one bardziej ogólnym pojęciem: „fundamentalnych pojęć rachunkowości"[32], określanym z kolei jako założenia i normy rachunkowości[33]. Te fundamentalne pojęcia rachunkowości, stosowane głównie w stosunku do rachunkowości finansowej przedsiębiorstw, z założenia odnoszą się do celów rachunkowości – stosowane są w celu wyboru spośród wielu określeń, dzięki którym możliwe jest formułowanie pożądanych zachowań o tym, jak ujmować, mierzyć i komunikować informacje generowane przez rachunkowość. Tworzą więc podstawowy, fundamentalny aparat pojęciowy rachunkowości w określeniu używanym przez A. Jarugę – „ramy konceptualne", a według A. Szychty możliwe byłoby nazwanie go zbiorem paradygmatów rachunkowości finansowej[34], który stanowi zwykle podstawę szczegółowych regulacji tworzonych głównie na użytek praktyki. Obecnie w świecie za podstawowe dla tworzenia systemów regulacji rachunkowości uznaje się założenia opracowane w systemie amerykańskich regulacji rachunkowości (*Statements of Financial Accounting Concepts*, SFAC lub CON[35]) oraz *Założenia*

[32] W języku angielskim używa się określenia „*fundamentals*". Zob. np. **A. J. H. Enthoven**, *Accountancy and Economic Development Policy*, North-Holland Publishing Company, New York 1970, s. 30.

[33] Tamże, s. 31.

[34] Zob. **A. Szychta**, *Etapy ewolucji i kierunki integracji metod rachunkowości zarządczej*, Wyd. UŁ, Łódź 2007, s. 13.

[35] Jak dotąd, odpowiedzialna obecnie za stanowienie standardów w USA amerykańska Rada Standardów Rachunkowości Finansowej (FASB), głównie na podstawie zaleceń wydanych przez Study Group on the Objectives of Financial Statements (zwanych „Trueblood Report" od nazwiska przewodniczącego tej roboczej grupy) opracowała 7 dokumentów, tworzących SFAC. Są to w kolejności (w nawiasie podano datę przyjęcia dokumentu): SFAC, No. 1: *Objectives of Financial Reporting by Business Enterprises* (1978), SFAC, No. 2: *Qualitative Characteristics of Accounting Information* (1980 ze zmianą z 1985), SFAC, No. 3: *Elements of Financial Statements of Business Enterprises* (1980), zastąpiony przez SAFC, No. 6: *Elements of Financial Statements* (1985), SFAC, No. 4: *Objectives of Financial Reporting by Nonbusieness Organizations* (1980), SFAC, No. 5: *Recognition and Measurement in Financial Statements of Business Enterprises* (1984) oraz SFAC, No. 7: *Using Cash Flow Information and Present Value in Accounting Measurements* (2000). Zob. *Statements of Financial Accounting Concepts*, FASB, John Wiley & Sons, New York 2006. Zob. także *Report of the Study Group on Objectives of Financial Statements, „The Trueblood Report"*, AICPA, New York 1973. Rozwój systemu rachunkowości w USA, szczególnie podkreślając znaczenie i ewolucję założeń koncepcyjnych rachunkowości, którą następnie przyjęły inne krajowe oraz międzynarodowe ciała regulujące rachunkowość, klarownie przedstawia i analizuje **J. J. Young**, *Making up users*, Accounting, Organizations and Society, Vol. 31, 2006, s. 579–600. W literaturze polskiej system rachunkowości w USA z uwzględnieniem jej podstaw metodologicznych (założeń koncepcyjnych) i jego złożoność opisuje m.in. **J. Turyna**, *Standardy Sprawozdawczości Finansowej. MSR–US GAAP – Polskie Ustawodawstwo*, Difin, Warszawa 2006, szczególnie s. 22–40; **S. T. Surdykowska**, *Rachunkowość międzynarodowa*, s. 143–183. Zob. także **E. A. Hendriksen, M. F. van Breda**, *Teoria rachunkowości*, s. 108–134.

koncepcyjne sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych – opracowane przez Międzynarodowy Komitet Standardów Rachunkowości na użytek tworzenia i stosowania MSR, przyjęte i wydane w 1989 r., a uznane także przez jego następcę: Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości w 2001 r. (na użytek tworzenia i stosowania MSSF)[36].

Zasadniczo na fundamentalne pojęcia rachunkowości według szkoły amerykańskiej składają się: koncepcje, postulaty, zasady i reguły[37]. W brytyjskim ujęciu stosowane są określenia: koncepcje, podstawy oraz polityki[38]. W Polsce zaś jedynie niektórzy teoretycy rachunkowości przywiązują do tego wagę[39]; inni, praktyka i tworzące ją często regulacje rachunkowości zamiennie posługują się tymi pojęciami, zazwyczaj stosując jedynie pojęcie zasad rachunkowości[40] (utożsamianych z polityką rachunkowości, tj. głównie z wyborem i stosowaniem się do alternatywnych rozwiązań w ramach wymogów określonych w regulacjach rachunkowości), a niekiedy także pojęciem założeń utożsamianych z całościowym aparatem pojęciowym rachunkowości jako podstawy do stosowania zasad rachunkowości w praktyce. W literaturze, także zagranicznej, można jednak spotkać wiele określeń odnoszących się do fundamentalnych pojęć rachunkowości oraz przypisywanych im znaczeń, co naturalnie przyczynia się do niepotrzebnych nieporozumień w komunikacji między użytkownikami literatury rachunkowości[41]. Przypisanie im tu konkretnych znaczeń będzie mieć kluczowe znaczenie z punktu widzenia tworzenia i stosowania standardów rachunkowości oraz określania typów ich

[36] Zob. np. *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (IFRS) 2007*, IASB, SKwP, Warszawa 2007, s. 41. Zob. także **J. Turyna**, *Standardy Sprawozdawczości Finansowej...*, s. 25–48. Szczegółową analizę tworzenia, uwarunkowań, istoty i znaczenia, jak również przesłanek i kierunków zmian w założeniach koncepcyjnych rachunkowości, szczególnie w obszarze sprawozdawczości finansowej według IASB oraz przyjętych przez FASB, przedstawia **W. A. Nowak**, *O konceptualnej podstawie sprawozdawczości finansowej. Pespektywa angloamerykańska*, Wyd. UŁ, Łódź 2007.

[37] W omawianym zakresie fundamentalnych założeń mieści się także pojęcie „standardy", równoznaczne z pojęciem „kryteriów", które utożsamia się także z pojęciem „koncepcji". Stosowane było w terminologii amerykańskiej w opracowaniach studialnych American Accounting Association (AAA) nad teorią i podstawami rachunkowości finansowej. AAA zaliczała do standardów 4 kryteria, jakie powinny być zastosowane przy ocenie informacji pochodzących z rachunkowości: odpowiedniość (*relevance*), wiarygodność (*verifiability*), nieobciążenie błędem (*freedem from bias*) oraz kwantyfikowalność (*quantifiability*), czyli liczbowe wyrażenie cechy. Zob. np. *A Statement of Basic Accounting Theory*, American Accounting Association, Evanstone, Il., 1966, s. 7. W tym samym jednak opracowaniu, inny z autorów – H. Sprouse – zaproponował, by do standardów informacji zaliczyć: użyteczność (*usefulness*), obiektywność (*ojectivity*) i wykonalność lub realność (*feasibility*), odnoszącą się do wartości informacji w kontekście kosztu jej pozyskania. Tamże, s. 259.

[38] Tamże, s. 30.

[39] Szczególnie wtedy, gdy stanowi to przedmiot głównych rozważań. Zob. np. **W. A. Nowak**, *O konceptualnej podstawie sprawozdawczości finansowej...*

[40] Zob. np. **Z. Kołaczyk**, *Rachunkowość finansowa*, Wyd. AE w Poznaniu, Poznań 1999, s. 22 i n. lub **H. Litwińczuk**, *Prawo bilansowe*, Wyd. KiK, Warszawa 1995, s. 19 i n.

[41] Por. **S. T. Surdykowska**, *Rachunkowość międzynarodowa*, s. 144 i n.

systemów: np. standardy oparte na zasadach lub standardy oparte na regułach. Z tych względów ich opis oraz analiza będą formułowane jedynie na użytek identyfikacji odrębności wskazanych wyżej klasyfikacji systemów rachunkowości, i dlatego dość pobieżne[42].

Przez „koncepcję" w znaczeniu ogólnym można rozumieć zmysłowe wizje, w szczególności ogólnie określoną ideę, sformułowaną przez połączenie elementów z danej klasy pojęć w określenie jednego obiektu odniesienia[43]. Koncepcje wyrażają podstawowe idee, czyli myśli, które pozwalają na zidentyfikowanie oraz sklasyfikowanie zjawisk lub innych obiektów – odróżnianie ich od siebie (np. aktywów od innych zasobów gospodarczych, a w ramach aktywów – jeśli jest to potrzebne – aktywów trwałych od aktywów obrotowych). W taki sposób określona koncepcja musi definiować na tyle precyzyjnie określony zbiór zbiorowości, aby nie można było mieć wątpliwości co do tego, czy dane zjawisko lub inna kategoria ekonomiczna zalicza się do tej zbiorowości, czy też się nie zalicza[44]. Ale przez koncepcje można także rozumieć nie tylko podstawowe idee, myśli lub założenia, lecz także standardy, kryteria, postulaty, zasady lub powiązania występujące między podstawowymi założeniami i bardziej skonkretyzowanymi postulatami i zasadami[45]. Koncepcje powstają głównie przez obserwację opisywanego zjawiska i są formułowane poprzez ich uznanie w drodze porozumienia – zawartego konsensusu, a więc mogą się zmieniać. W takim ujęciu w rachunkowości koncepcje dotyczyć mogą przedsiębiorstwa, transakcji, aktywów, zobowiązań, zysku, kapitału własnego, przychodu, kosztu, itp. Ale np. w niektórych innych opracowaniach koncepcje utożsamiane były tylko z tymi postulatami, które dają podstawy do formułowania zasad rachunkowości, zapewniających zachowanie cechy użyteczności i niezawodności informacji generowanej przez rachunkowość[46].

---

[42] Szczegółowe dyskusje na temat znaczenia opisywanych tu pojęć znajdują się np. w pracy **A. J. H. Einthovena**, *Accountancy and Economic Development Policy*, która stanowi tu zasadniczą podstawę do ich opisu i analizy.

[43] Zob. **F. D. S. Choi, G. G. Mueller**, *International Accounting*, Prentice-Hall International, Englewood Cliffs, New Jersey 1984, s. 28.

[44] Zob. **R. K. Mautz**, *Basic Concepts of Accounting*, [w:] *Handbook of Modern Accounting*, ed. S. Davidson, McGraw-Hill Book Company International, 1970, s. 1–2.

[45] Zob. *Basic Concepts and Accounting Principles Underlying Financial Statements of Business Enterprises*, APB Statement, No. 4, [AICPA, New York] 1970, par. 1.

[46] Np. w opracowaniu Accounting Research Study, No. 7 do takich koncepcji jego autor zaliczył: 1) honorowanie własności prywatnej przez społeczeństwo i władzę państwową; 2) występowanie specyficznych jednostek gospodarczych; 3) kontynuację działania; 4) wymiar pieniężny zdarzeń gospodarczych; 5) stabilność okresu sprawozdawczego jednostki gospodarczej; 6) zróżnicowanie jednostek gospodarczych; 7) konserwatyzm; 8) zależność danych od systemu ich kontroli wewnętrznej; 9) materialność (istotność danych) oraz 10) stosowanie oszacowań w sprawozdawczości finansowej. Zob. **P. Grady**, *Inventory of Generally Accepted Accounting Principles for Business Enterprises*, Accounting Research Study, No. 7, [AICPA, New York] 1965, s. 23–42.

Za „postulaty" – zgodnie z podejściem przedstawionym przez M. Moonitza w Accounting Research Study No. 1[47] – można uważać bardziej precyzyjnie sformułowane pojęcia, takie jak: kwantyfikacja, wymiana, jednostka gospodarcza, jednostka pomiaru, sprawozdanie finansowe, konserwatyzm, ujawnienie informacji, materialność lub istotność, itp[48]. W takim ujęciu postulaty uważane są za wiążące założenia, na których dalsze rozumowania – zwane często zasadami – się opierają. Wywodzą się one z danego środowiska gospodarczego i społecznego oraz zwyczajów i myśli społeczności ekonomicznej. Postulaty są więc akceptowanymi propozycjami ze zbioru możliwych, z którego inne mogą być odrzucane. Muszą być one uważane za wiarygodne i tworzyć podstawy do budowy wyprowadzanych z nich zasad[49]. Postulaty stanowią więc założenia przyjmowane nie arbitralnie, lecz w drodze dyskusji, które w sposób typowy odzwierciedlają najczęstsze osądy faktów związanych z daną sytuacją lub ciągiem zdarzeń. Wywodzą się z obserwacji faktów w przeszłości, i aby mogły być stosowane, muszą mieć poparcie w instytucjach, które mogą nakazywać ich przyjęcia do stosowania[50].

„Zasady" odnoszą się do podstawowych, fundamentalnych przekonań i prawd lub generalnych praw. Takie niezmienne prawa raczej w rachunkowości nie występują i częściej przybierają formę konwencji lub wytycznych dla działań w procesie ujmowania i pomiaru, mają bowiem powszechne zastosowanie, i mogą się na przestrzeni czasu zmieniać. Zasady w rachunkowości uważane są za pojęcia odwzorowujące istotne relacje między podejmowanymi w praktyce działaniami oraz osądem i przyczyną podjęcia takich działań[51]. Według P. Grady'ego – autora amerykańskiego Accounting Research Study, No. 7[52] – zasady rachunkowości leżą w kategorii konwencji lub reguł formułowanych przez człowieka na podstawie jego doświadczeń z realizacji podstawowych i użytecznych celów na użytek weryfikacji rzetelności finansowych i operacyjnych informacji, tworzonych przez przedsiębiorstwa. Można także stwierdzić, że zasada to wyrażenie łączące zdefiniowany

[47] Zob. **M. Moonitz**, *The Basic Postulates of Accounting*, Accounting Research Study, No. 1, [AICPA, New York] 1961, s. 1 i 21–23. Zob. także **R. T. Sprouse, M. Moonitz**, *A Tentative Set of Broad Accounting Principles for Business Enterprises*, Accounting Research Study, No. 3, [AICPA, New York] 1962, s. 6–9.

[48] M. Moonitz wskazane wyżej przykładowe postulaty kategoryzuje w trzy grupy: Grupa A–5 postulatów wynikających z osadzenia rachunkowości w środowisku prawnym i ekonomicznym (np. wymiana ekonomiczna); Grupa B–4 postulaty, odnoszące się do samej rachunkowości, które się realizują w każdych okolicznościach (np. jednostki gospodarcze lub jednostka pomiaru) i Grupa C–4 postulaty, zwane także w obszarze tej grupy imperatywami, również odnoszące się do samej rachunkowości, ale wskazujące, jakie powinny być jej cechy, a nie (jak w grupie B), jakie są) (np. obiektywność lub stabilność jednostki pomiaru). **M. Moonitz**, *The Basic Postulates of Accounting*.

[49] Por. **A. J. H. Enthoven**, *Accountancy...*, s. 33.

[50] Zob. **R. K. Mautz**, *Basic Concepts of Accounting...*, s. 1-4–1-5.

[51] Zob. **M. Moonitz**, *The Basic Postulates of Accounting*, s. 21–23.

[52] Zob. **P. Grady**, *Inventory of Generally Accepted Accounting Principles*.

cel ze środkami służącymi do jego realizacji, zaś zasada lub zintegrowany ich zbiór może tworzyć teorię. Aby jednak cel połączyć ze środkami ich realizacji, A. J. H. Eindhoven uważa za konieczne uwzględnienie także postulatów[53].

W odróżnieniu od zasad, reguły w rachunkowości powinny być uważane za bardziej i dobitniej zdefiniowane formuły działania, i przez to mieć cechę większego pragmatyzmu. Reguły odwzorowują często doświadczenie, a przez to nie zawsze wynikają z właściwych podstaw teoretycznych. Reguły wywodzące się wprost ze stosowanych w realnym działaniu zachowań określa się w rachunkowości mianem praktyk[54].

Stosowana dla określenia amerykańskiego systemu rachunkowości nazwa „ogólnie akceptowane zasady rachunkowości" (*generally accepted accounting principles*, GAAP)[55] jest w przedstawionym kontekście oczywiście dość umowna. Składa się nań zarówno system ogólnych postulatów i nadrzędnych zasad, ale także niezwykle precyzyjnie określonych reguł postępowania. Do końca XX w. tworzone w nim standardy rachunkowości miały raczej cechę reguł, gdyż w systemie stosowania przeważało często podejście dogmatyczno-prawne, wspierane obserwacją praktyki oraz silnym oddziaływaniem konserwatyzmu, a przez to szerokiego wykorzystywania zasady kosztu historycznego. Zarzuty takie pod adresem tworzących je ciał stawiane były już od dawna, i mimo to wciąż są aktualne. F. D. Choi i R. G. Mueller wskazują np. sarkastycznie, że liczba regulacji dotyczących sprawozdań finansowych w USA, w tym związanych z ich badaniem, jest większa od sumy podobnych regulacji w pozostałych krajach świata[56]. Z kolei R. H. Jones[57], powołując się na wczesne badania R. Chambersa, jeszcze z 1966 r.[58] – tj. z okresu kształtowania się zrębów instytucjonalnych

[53] Tamże, s. 34.

[54] Tamże.

[55] Pojęcie amerykańskie „ogólnie akceptowane zasady rachunkowości" (US GAAP) było pierwotnie stosowane w opiniach biegłych rewidentów, wydawanych do sporządzanych sprawozdań finansowych w latach 30 ubiegłego wieku jako rezultat porozumienia władz AICPA, Nowojorskiej Giełdy Papierów Wartościowych (NYSE) i sporządzających te sprawozdania. W owym czasie używano jednak zamiennie pojęcia „zasady" i „praktyki", co w skrócie dawało tę samą podstawę (GAAP). Dopiero w porozumieniu wypracowanym przez dyskusje prowadzone między AICPA i Instytutem Dyrektorów Finansowych (Financial Executives Institute) uzgodniono konieczność jednorodnego stosowania w nazwie US GAAP pojęcia „zasady". Zob. **P. Grady**, *Accounting Principles and Accountant's Opinions*, [w:] *Handbook of Modern Accounting*, s. 2–4. Jednakże w przypadku Wielkiej Brytanii na oznaczenie owego systemu rachunkowości (UK GAAP) przyjęto stosowanie pojęcia „praktyki", przyjęte dopiero w 1989 r., mimo że systemy te są do siebie dość zbliżone, m.in. co do ich instytucjonalnych podstaw. Zob. **R. H. Jones**, *Budowanie jeszcze jednej wieży Babel – Dyfuzja GAAP-ów*, [w:] *Rachunkowość u progu XXI w.*, FRRwP, Warszawa 1998, s. 153.

[56] Zob. **F. D. S. Choi, R. G. Mueller**, *International Accounting*, s. 121–127.

[57] Zob. **R. A. Jones**, *Budowanie jeszcze jednej Wieży Babel...*, s. 153–162.

[58] Zob. **R. J. Chambers**, *Accounting, Evaluation and Economic Behavior*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New York 1966, s. 255–256. Przypis za: **R. H. Jones**, *Budowanie jeszcze jednej Wieży Babel...*, s. 155 i n.

i konceptualnych obecnego systemu US GAAP – wskazuje, że księgowe regulacje w USA dawały już wówczas ponad 30 mln możliwych kombinacji zastosowania ówczesnych regulacji. R. H. Jones pisze dalej: „*Po 30 latach doświadczeń w dziedzinie kodyfikacji (oraz ram konceptualnych) w USA i UK, wyliczenia Chambersa nie straciły nic ze swej aktualności: nadal istnieje astronomiczna ilość kombinacji akceptowanych metod rachunkowości*"[59]. Jest to zrozumiałe, gdy weźmie się pod uwagę fakt, że od 1965 r. do dziś, sama liczba wydanych przez FASB nowych amerykańskich standardów rachunkowości SFAS (stojących na szczycie ważności regulacji, zaliczanych do US GAAP) zwiększyła się o 115[60]. Dla przykładu, regulacje odnoszące się do pochodnych instrumentów finansowych, wydane do SFAS, No. 133: *Accounting for Derivative Instruments and Hedging Activities* z czerwca 1998 r., w postaci wytycznych stosowania, obejmują odrębnych 15 przewodników, zaś całość zawarta jest na 800 stronach tekstu[61]. Złożoność systemu US GAAP (która będzie bardziej szczegółowo przedstawiona w dalszej części rozprawy) zmusiła jej twórców do określenia ich hierarchii, co uczyniono ostatnio w postaci odrębnego standardu SFAS[62].

Jednakże MSSF, stanowiące docelową dziś perspektywę globalnej harmonizacji rachunkowości, także nie pozostają w tym zakresie US GAAP dłużne, czego dowodem jest oficjalna literatura poświęcona instrumentom finansowym, obejmująca 400 stron tekstu[63]. Ponadto – według badania SEC – w świecie istnieje obecnie ok. 30 różnych wersji MSSF, przyjętych w ra-

[59] Tamże, s. 156 i n.

[60] Ostatnim z wydanych standardów (do czerwca 2008 r.) jest SFAS, No. 163 *Accounting for Financial Guarantee Contracts – an interpretation of FASB Statement No. 60*, pochodzi z maja 2008 r., ale z wydanych wcześniej standardów SFAS, 48 z nich zostało wycofanych z użycia, głównie za sprawą przyjmowania nowych. Zob. wykaz wchodzących w skład US GAAP dokumentów na oficjalnej stronie internetowej FASB: http://www.fasb.org/st/#fas75.

[61] Zob. *Study Pursuant to Section 108(d) of the Sarbanes-Oxley Act of 2002 on the Adoption by the United States Financial Reporting System of a Principles-Based Accounting System*, SEC, Washington 2003, http://www.sec.gov/news/studies/principlesbasedstand.htm.

[62] Tym standardem jest SFAS, No. 162: *The Hierarchy of Generally Accepted Accounting Principles*, FASB, Norwalk, May 2008, który zastąpił wcześniej wydany dla celów badania sprawozdań finansowych, ale wykorzystywany powszechnie SAS, No. 69: *The Meaning of „Present Fairly in Conformity With Generally Accepted Accounting Principles, for Nongovernmental Entities*, AICPA, New York 2000. Ponadto, z początkiem czerwca 2008 r. FASB uruchomił project *FASB Accounting Standards Codification*, którego celem jest uproszczenie i usystematyzowanie, m.in. poprzez uporządkowanie źródeł dostępu użytkowników do regulacji US GAAP przez zebranie całej autorytatywnej literatury, odnoszącej się do danego zagadnienia w jednym miejscu. Jest nim witryna internetowa: http://asc.fasb.org. Zob. *FASB Accounting Standards Codification*, FASB, Norwalk, May 2008.

[63] Zob. *Financial Instruments. Reporting and Accounting*, IASB, London 2006. Problem krytyki w tym względzie dostrzega także IASB. Reakcją na taki stan rzeczy jest obecnie działanie, zmierzające do uproszczenia rachunkowości instrumentów finansowych. Zob. *Reducing Complexity in Reporting Financial Instruments. Discussion Paper*, IASB, London, March 2008.

mach krajowych regulacji przez różne krajowe i regionalne jurysdykcje[64]. Na tym tle harmonizacja rachunkowości może oznaczać także harmonizację w ramach MSSF.

Pojęcia: „harmonizacja", „standaryzacja" oraz „unifikacja" rachunkowości są często w literaturze przedmiotu, nawet tej profesjonalnej, używane w znaczeniu równoważnym[65]. Wskazuje się w niej zwykle, że nie występują między nimi realne różnice poza tymi, które wynikają ze stopnia harmonizacji, jaki sobą obejmują. We wszystkich przypadkach używane tu pojęcia odnoszą się do wysiłków i działań niezbędnych do podjęcia, na szczeblu regulacyjnym lub praktycznym, w celu zapewnienia tego, by podobne transakcje gospodarcze oraz zdarzenia zachodzące w podobnych warunkach lub okolicznościach były ujmowane w systemach rachunkowości jednostek gospodarczych w sposób ujednolicony, bez względu na to, kiedy i gdzie mają miejsce, oraz jak mają być wykazane.

Pojęciem „standaryzacji" rachunkowości zwykło się obejmować standardy rachunkowości przyjęte i stosowane w danej jurysdykcji – branżowej, lokalnej, krajowej, a nawet regionalnej czy ponadnarodowej. Pojęcie „standaryzacji" definiowane jest także jako proces, działanie lub dążenie do zapewnienia jednolitości rozwiązań, które jest także wyrazem określonego stanu rzeczy na dany moment[66]. A zatem standaryzacja rachunkowości oznacza występowanie i tworzenie rozwiązań księgowych w zakresie ujmowania, pomiaru lub prezentacji informacji o zdarzeniach gospodarczych – rozwiązań uznanych za dozwolone w danym czasie i miejscu. Może więc odnosić się do zastosowania jednej możliwej metody, rozwiązania, ale może także oznaczać prawo wyboru metody lub rozwiązania spośród dozwolonych, wybranych z szerszego kręgu rozwiązań możliwych do zastosowania (określonych w standardzie)[67].

---

[64] Zob. **H. Erchinger, W. Melcher**, *Convergence between US GAAP and IFRS: Acceptance of IFRS by the US Securities and Exchange Commission (SEC)*, Accounting in Europe, Vol. 4, 2007, s. 128.

[65] Zob. np. **J. S. Tay, R. H. Parker**, *Measuring International Harmonization and Standardization*, Abacus, Vol. 26, No. 1, s. 71; **M. Z. Iqbal, T. U. Melcher, A. A. Elmallah**, *International Accounting. Global Perspective*, South-Western College Publishing Int., 1997, s. 32.

[66] Zob. np. **J. S. W. Tay, R. H. Parker**, *Measuring international harmonization and standardization: A replay*, Abacus, Vol. 28, No. 2, 1992, s. 218; **C. W. Nobes**, *Harmonization of financial reporting*, [w:] **C. W. Nobes, R. Parker**, *Comparative International Accounting*, 6th Ed., Financial Times/Prentice Hall, London 2000, s. 117. C. W. Nobes nieco wcześniej wskazywał jednak, że praktyka rachunkowości odróżnia harmonizację od standaryzacji rachunkowości na nieco innej płaszczyźnie. Wskazywał, że powszechnie uznawano harmonizację za ponadnarodowe czynności legislacyjne, polegające na regulacji rachunkowości w wymiarze prawnym UE, podczas gdy pojęcie „standaryzacja" utożsamiane było z działaniami IASC w zakresie tworzenia międzynarodowych rozwiązań rachunkowości. Na tym tle – wg niego – pojęcie harmonizacji ma bardziej nośny i sprawczy wymiar niż standaryzacja. Zob. **C. W. Nobes**, *Harmonization of financial reporting*, [w:] **C. W. Nobes, R. H. Parker**, *Comparative International Accounting*, 2nd Ed., Financial Times/Prentice Hall, London 1985, s. 331.

[67] Zob. np. **F. Choi, C. Frost, G. K. Meek**, *International Accounting*, 3rd Ed., Prentice Hall, London 1999, s. 248 i n.

„Harmonizacja" rachunkowości jednakże – w opinii niektórych autorów – pociąga za sobą konieczność osiągnięcia kompromisu – wyboru rozwiązania, które jest wypadkową różnych punktów widzenia, oraz zezwala na stosowanie zróżnicowanych co do źródła pochodzenia rozwiązań na danym obszarze jurysdykcji dla celów sprawozdawczych w sposób jednolity, oczywiście pod warunkiem, że nie występują miedzy nimi sprzeczności logiczne[68]. Zatem, „harmonizacja" rachunkowości – parafrazując C. W. Nobesa – powinna być postrzegana jako proces, działanie lub dążenie do zapewnienia harmonii w rachunkowości, tzn. wypracowania zharmonizowanych rozwiązań, które jest także wyrazem określonego stanu rzeczy na dany moment. W śmiałych stanowiskach niektórych autorów, zwolennikach działania Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASB), tak rozumiana harmonizacja oznacza dążenie do powszechnego – w skali ogólnoświatowej – stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości (MSSF) wydawanych przez IASB[69]. Inni autorzy, bardziej ogólnie definiując harmonizację rachunkowości, podkreślają generalnie, że (międzynarodowa) harmonizacja (standardów) rachunkowości oznacza w ujęciu statycznym *„stopień współgrania lub podobieństwa między różnymi zbiorami krajowych standardów rachunkowości, metod i formatów sprawozdawczości finansowej"*[70]. Podobną definicję harmonizacji rachunkowości przedstawiali już nieco wcześniej np. C. Roberts, P. Weetman oraz P. Gordon, którzy określili ją jako *„proces, dzięki któremu rachunkowość odchodzi od całkowitej różnorodności stosowanych praktyk"*[71]. Harmonizowanie rachunkowości w swej docelowej perspektywie (w wymiarze dynamicznym) oznaczać więc będzie dążenie do takiego stanu rzeczy, w którym osiągnie się możliwie najwyższy poziom współgrania i zapewnienia zgodności rozwiązań (harmonii) we wszystkich możliwych aspektach, odnoszących się do metod i form sprawozdawczości finansowej jednostek gospodarczych we wszystkich krajach świata. Innymi słowy, chodzi o działania, zmierzające do tego, by zostały wypracowane i uznane w skali całego świata międzynarodowe (ponadnarodowe) standardy rachunkowości służące sporządzaniu i prezentacji sprawozdań finansowych przez jednostki gospodarcze działające w różnych krajach, które są zgodne z powszechnie akceptowanym, zunifikowanym zbiorem zasad ujmowania, pomiaru i ujawniania informacji[72].

---

[68] Zob. **C. Roberts, P. Weetman, P. Gordon**, *International Financial Reporting...*, s. 116 i n. Zob. także **L. Canibano, A. Mora**, *Evaluating the statistical significance of the facto accounting harmonization...*, s. 351.

[69] Zob. np. **M. S. Uddin**, *Global Harmonization of Accounting Standards*, The Cost and Management, May–June 2005, s. 18.

[70] **H. Wolk, J. Dodd, M. Tearney**, *Accounting Theory. Conceptual Issues in a Political and Economic Environment*, 6th Ed., Thomson, South-Western College Publishing, 2004, s. 667.

[71] **C. Roberts, P. Weetman, P. Gordon**, *International Financial Reporting...*, s. 116, tłum. własne.

[72] Por. **M. E. Haskins, K. R. Ferris, T. I. Selling**, *International Financial Reporting and Analysis. A Contextual Emphasis*, Irwin/McGraw-Hill, Homewood, Il., 1995.

Sposób osiągnięcia docelowej harmonii w rachunkowości, czyli działanie na rzecz jej harmonizacji, może mieć charakter formalny lub naturalny. W pierwszym przypadku należy więc mówić o harmonizacji formalnej (*de jure*) – tzn. osiąganej przez działania instytucjonalne, które narzucają konieczność stosowania zharmonizowanych, ujednoliconych rozwiązań w praktyce. W drugim zaś przypadku należy mówić o harmonizacji faktycznej (*de facto*) – tzn. realizującej się przez stosowanie w praktyce ujednoliconych rozwiązań. Osiągnięcie takiego stanu rzeczy jest możliwe nawet bez harmonizacji formalnej, ale w praktyce, w realnych systemach rachunkowości osiągnięcie takiego stanu rzeczy jest w obecnych czasach mało prawdopodobne ze względu na zróżnicowane czynniki, uwarunkowania zewnętrzne oddziałujące jeszcze dość silnie na rachunkowość, głównie: prawne, kulturowe, gospodarcze. W ramach zaś harmonizacji formalnej osiągnięcie harmonii faktycznej jest drugim, docelowym etapem harmonizacji. Osiągnięcie harmonii formalnej nie jest przecież samo w sobie celem harmonizacji. Najważniejszym celem harmonizacji rachunkowości jest bowiem osiągnięcie stanu harmonii, która realizuje się w praktyce.

W dyskusji nad znaczeniem pojęć „standaryzacja" i „harmonizacja" podkreślane jest także źródło pochodzenia rozwiązań uznawanych za powszechnie stosowane. Przykładowo: F. Choi, C. Frost i G. K. Meek uważają, że standaryzacja rachunkowości w skali międzynarodowej jest procesem osiągania jednolitości i powszechności rozwiązań, w którym wszystkie kraje przyjmują rozwiązania jednego z krajów[73]. Z kolei w tym wymiarze przez harmonizację rachunkowości (w skali międzynarodowej) należy rozumieć proces uwzględniania w poszukiwaniu jednolitych i powszechnych rozwiązań różnych punktów widzenia i wyboru najlepszej z możliwych alternatyw[74]. Może to oznaczać wybór rozwiązania jednego z krajów – w jednym przypadku, a w innym – wypracowanie zupełnie nowego rozwiązania zawierającego cechy elementów rozwiązań pochodzących z różnych, dotychczasowych systemów krajowych. W dyskusjach nad zakresem pojęć: „harmonizacja", „standaryzacja" i „unifikacja" wykorzystuje się jednak dalej pojęcie standardu i standardów rachunkowości. Standard taki może zawierać w swym przedmiotowym rozwiązaniu jedno dozwolone podejście, ale może także obejmować podejścia alternatywne.

Harmonizacja – podobnie zresztą jak standaryzacja – wywodzi się z występowania różnorodnych podejść do rozwiązania danego zagadnienia. Jeśli traktować harmonizację jako standaryzację w skali ponadnarodowej, to wówczas sprowadzi się ona do działania polegającego na analizie stosowanych rozwiązań, które są ze sobą porównywane. Jeśli zostanie wypracowana

[73] Zob. **F. Choi, C. Frost, G. K. Meek**, *International Accounting*, s. 248.
[74] Por. **A. Riahi-Belkaoui**, *Accounting Theory*, 4th Ed., Thomson Learning Business Press Int. 2000, s. 487.

wspólna linia porozumienia, to w dalszej kolejności możliwe jest rozpoczęcie pracy zmierzającej do połączenia tych rozwiązań ze sobą[75]. Ten etap pociąga za sobą stworzenie dość sztywno określonych rozwiązań, ujętych w formie standardu[76], który możemy określić mianem standardu międzynarodowego lub globalnego.

Celem standaryzacji za pomocą tworzonych standardów rachunkowości nie jest przy tym narzucanie zunifikowanych rozwiązań w zakresie rachunkowości, a ściślej – biorąc za punkt odniesienia problemy poruszane w niniejszej pracy – sprawozdawczości finansowej, lecz raczej zapewnienie spójności, jednolitości oraz porównywalności prezentowanych danych finansowych przez przedsiębiorstwa, dające podstawę do przeprowadzania porównań między nimi, z korzyścią dla ich użytkowników podejmujących decyzje ekonomiczne[77]. Zdania w tym aspekcie są jednak wśród akademików podzielone. Unifikacja rachunkowości postrzegana jest w trzech wymiarach – tj. widziana jest jako[78]:

1) jednolity, pojedynczy zbiór rozwiązań obowiązujących wszystkie przedsiębiorstwa, przy zachowaniu ich prawa do własnej interpretacji oraz zastosowania w warunkach właściwych dla danego przedsiębiorstwa;
2) podobne księgowe podejście, jakie jest wymagane do ujęcia i pomiaru w zasadniczo podobnych warunkach, ale ignorujące możliwe zróżnicowanie okoliczności, w jakich do danych zdarzeń dochodzi (tzw. unifikacja sztywna), oraz
3) podobne księgowe podejście, jakie jest wymagane do ujęcia i pomiaru (ale także prezentacji w sprawozdaniu finansowym) danego zdarzenia gospodarczego, które uwzględnia zróżnicowane okoliczności, w jakich może mieć miejsce dane zdarzenie gospodarcze.

---

[75] **J. M. Samuels, A. G. Piper**, *International Accounting. A Survey*, Croom Helm, London 1985, s. 56 i n.

[76] **M. S. Uddin**, *Global Harmonization of Accounting Standards*, s. 20.

[77] Por. **R. I. Tricker**, *Corporate responsibility, institutional governance and the roles of accounting standards*, [w:] *Accounting Standards Setting. An International Perspective*, ed. M. Bromwich, A. G. Hopwood, Pitman Publishing, London 1983, s. 38. W szerszym ujęciu R. I. Tricker wywodzi, że celem standaryzacji, a przez to celem samych standardów rachunkowości jest zasadniczo: 1) zapewnienie mierników i rozliczenie z korporacyjnej odpowiedzialności, która pociąga za sobą specyficzną odpowiedzialność za specyficzne sprawy w stosunku do zidentyfikowanych stron zainteresowania w danym organizacyjnym kontekście, co możliwe jest do osiągnięcia tylko wtedy, gdy jedna ze stron może żądać prawa do takiej odpowiedzialności, zaś przedsiębiorstwo zobowiązane jest do wzięcia na siebie takiej odpowiedzialności; 2) zapewnienie mierników i rozliczenie ze społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa, które pociąga za sobą konieczność stosowania się do wzorców dobrych praktyk, które jednak jest nieokreślone w stosunku do zarządu przedsiębiorstwa, zaś 3) ujawnienie informacji jest zasadniczo działaniem z woli samego zarządu. W takim kontekście cele standaryzacji rachunkowości są dwukierunkowe: mają ułatwiać wdrażanie procesu specyficznej korporacyjnej odpowiedzialności oraz być narzędziem regulacji zachowań przedsiębiorstwa. Tamże, s. 39.

[78] Zob. **H. I. Wolk, J. L Dodd, M. G. Tearney**, *Accounting Theory...*, s. 59 i 275–305.

Jedni z pierwszych autorów zajmujących się pomiarem stopnia międzynarodowej harmonizacji i standaryzacji – J. S. W. Tay i R. H. Parker w 1990 r. zaproponowali rozróżnienie standaryzacji i harmonizacji według stopnia wymagalności danej regulacji lub praktyki ich stosowania[79]. Na tym tle wyróżnili oni przyjęty i ugruntowany w literaturze podział na standaryzację i harmonizację *de jure* (wynikającą z regulacji rachunkowości) oraz standaryzację i harmonizację *de facto* (dotyczącą praktyki)[80]. Harmonizacja (jako proces) jest działaniem zmierzającym do usunięcia totalnej różnorodności w praktyce. Harmonia (jako stan) jest zatem wyznaczana przez „gromadzenie się" podmiotów gospodarczych wokół jednej lub kilku z możliwych metod (księgowych rozwiązań). Standaryzacja (jako proces) jest działaniem zmierzającym do zapewnienia unifikacji (jako stanu). Realizuje się ona przez „gromadzenie się" wokół harmonii oraz przez redukowanie liczby możliwych metod (księgowych rozwiązań). Stąd, harmonia i unifikacja nie są dychotomiczne. Harmonia jest każdym z punktów leżących na linii pomiędzy totalną dywersyfikacją i unifikacją, z wyłączeniem tych ekstremalnych stanów[81]. Taki stan rzeczy zgodny jest z ogólnym wyobrażeniem i poglądami innych myślicieli. Ale w dalszej części wywodu, Tay i Parker uzależniają standaryzację i harmonizację od stopnia wymagalności regulacji rachunkowości (*de jure*) i stopnia zachowania spójności praktyki rachunkowości (*de facto*). Jeżeli regulacja ma charakter *sensu stricte* – dotyczy wszystkich podmiotów gospodarczych, zawarta jest w formie regulacji prawnych oraz regulacja zawiera dokładną definicję – to należy wówczas mówić o stanie unifikacji przejawiającej się w standaryzacji rachunkowości. Z kolei, jeśli regulacja nie ma charakteru *sensu stricte* – tj. nie dotyczy wszystkich podmiotów gospodarczych, ujęta jest w formie środowiskowych rozwiązań oraz zawiera mniej precyzyjną definicję – to wówczas spełnienie jednolitego podejścia w praktyce oznaczać będzie osiągnięcie stanu harmonii, a proces zostanie nazwany harmonizacją rachunkowości. Odpowiednio konstruowana jest przez Tey i Parkera standaryzacja i harmonizacja *de facto*[82].

[79] Zob. **J. S. W. Tay, R. H. Parker**, *Measuring International Harmonization and Standardization.*

[80] Tamże, s. 73 i n. Niektórzy autorzy harmonizację *de facto* określają także mianem harmonizacji materialnej, zaś harmonizację *de jure* – harmonizacją formalną. Zob. np. **E. N. Emenyonu, A. Adhikari**, *Measuring the degree of international harmony in selected accounting measurement practices*, Australian Accounting Review, Vol. 8, No. 2, 1998, s. 24–32.

[81] Zob. **J. S. W. Tay, R. H. Parker**, *Measuring International Harmonization and Standardization*, s. 73.

[82] Różne punkty widzenia procesu standaryzacji i harmonizacji rachunkowości w stanowiskach L. van der Tasa i J. Tay z R. Parkerem stały się przedmiotem późniejszych publicznych ich dysput, prowadzonych na łamach czasopisma Abacus. Zob. **L. G. van der Tas**, *Measuring International Harmonization and Standardization: A Comment*, Abacus, Vol. 28, No. 2, 1992, s. 211–216; **J. S. W. Tay, R. H. Parker**, *Measuring International Harmonization: A Reply*, s. 217–220. W efekcie tych dysput autorzy zgodzili się co do tego, że zaproponowana przez Leo van der Tasa miara harmonizacji (indeks C) oparta na indeksie koncentracji, zwanym indeksem Herfindahla (indeks H), oraz miara entropii (indeks E) powinny stanowić podstawę do pomiaru stopnia harmonizacji rachunkowości. O miarach tych będzie mowa nieco dalej.

Przyjmijmy jednak, że w procesie harmonizacji rachunkowości unifikacja rozwiązań rachunkowości na poziomie ich regulacji oraz praktycznego stosowania tym różni się od standaryzacji, że charakteryzuje się dążeniem do wypracowania i powszechnej akceptacji jednolitych, uniwersalnych rozwiązań, które choć zawarte w zindywidualizowanych zbiorach standardów byłyby we wszystkich aspektach takie same[83]. Zwolennicy takiego podejścia – J. M. Samuels i A. G. Piper – wywodzą takie stwierdzenie od A. J. H. Enthovena, który odnosi się przy tym do definicji unifikacji określonej przez American Accounting Association[84]. Ale w dalszej kolejności unifikacja rachunkowości w wymiarze ogólnoświatowym mogłaby prowadzić do znalezienia jednego, uniwersalnego wzorca, metody, która byłaby właściwa dla rozliczania wszystkich transakcji dotyczących danego zaistniałego lub mającego zaistnieć w przyszłości zdarzenia gospodarczego. Przykładem takich zunifikowanych rozwiązań może być uznanie, że wszystkie połączenia spółek mają charakter przejęcia z założenia wrogiego, tj. polegającego na przejęciu kontroli przez innego inwestora lub grupę inwestorów nad przejmowaną spółką. To założenie może wyznaczać i stwarzać dalsze konsekwencje z punktu widzenia księgowego rozliczania połączeń spółek. Dziś bowiem wszystkie przejęcia rozlicza się – przynajmniej takie rozwiązania stosowane są w krajach o najbardziej rozwiniętych rynkach kapitałowych – metodą nabycia[85]. A zatem kierunkiem standaryzacji rachunkowości, a raczej jej unifikacji, jest zmiana

[83] Zob. **J. M. Samuels, A. G. Piper**, *International Accounting...*, s. 56.

[84] **A. J. H. Enthoven**, *Accounting and Development Programming*, International Journal of Accounting, Vol. 1, No. 3, 1967, s. 107–120, przypis za: **J. M. Samuels, A. G. Piper**, *International Accounting...*, s. 56. Pojęcie unifikacji rozwiązań księgowych (rachunkowości) ma swoje źródła w dyskusjach środowiska księgowych, prowadzonych już na początku XX w., i to zarówno w wymiarze krajowym, jak i ponadnarodowym, choć raczej trudno było wtedy jeszcze mówić o realnych możliwościach zunifikowania rozwiązań na poziomie ponadnarodowym. Wówczas pojęcie to było jedynym, które w dzisiejszej literaturze różnicuje się na standaryzację, harmonizację lub tworzenie globalnych standardów rachunkowości w procesie konwergencji rozwiązań. Zob. np. **J. M. Samuels, A. G. Piper**, *International Accounting...*, s. 59, lub **G. G. Mueller**, *International Accounting*, s. 238 i n. Jednakże publiczne głosy niektórych z bardziej znaczących myślicieli rachunkowości, wypowiadane na forach akademickich już na początku XX w., mogą sugerować, że unifikacja rachunkowości miała także w swym zamyśle międzynarodowy wymiar. Przykładem tego jest wystąpienie Henriego R. Hatfielda z 1911 r. na corocznej konferencji American Association of Public Accountants (poprzednika AICPA), przedstawiającego różnice w zasadach rachunkowości 4 wiodących krajów (USA, Anglii, Francji i Niemiec) i tego konsekwencje. Zob. np. **H. R. Hatfield**, *Some Variations in Accounting Practice in England, France, Germany and the United States*, Journal of Accounting Research, Autumn 1966, s. 169–182. Uważa się jednak, że zwrócenie uwagi na europejskie systemy rachunkowości w USA w owym czasie miało raczej na celu zainteresowanie środowiska księgowych doskonaleniem systemu amerykańskiej rachunkowości, m.in. poprzez przytaczaną w artykule formę rozwoju literatury księgowej, która w owym czasie w USA nie występowała zbyt powszechnie.

[85] Zob. np. amerykański standard rachunkowości *SFAS No. 141 Business Combinations*, przyjęty przez amerykańską Radę ds. Standardów Rachunkowości Finansowej (FASB) w czerwcu 2001 r. Standard ten zastąpił wcześniej obowiązujące w tej sprawie: *APB Opinion No. 16 Business Combinations* oraz późniejszy *SFAS No. 38 Accounting for Preacquisition Contingencies of*

dotychczasowych regulacji w tym zakresie polegająca na odrzuceniu rozwiązań alternatywnych – w przypadku połączeń spółek: np. metody łączenia udziałów, lub w niektórych innych przypadkach: metody „startu od zera" (*fresh start-up method*) – i uznaniu jedynie metody nabycia za jedyną dozwoloną uniwersalną metodę, co jest praktycznym rozwiązaniem księgowym. Prawdopodobnie podobny los do metody łączenia udziałów czeka metodę konsolidacji proporcjonalnej – dziś stosowaną dla rozliczania np. udziałów w jednostkach współzależnych[86] jako rozwiązanie alternatywne dla metody praw własności. Problem ten na szczeblu MSSF definiuje MSR 31, występujący obecnie pod nazwą *Udziały we wspólnych przedsięwzięciach* (wcześniej: *Sprawozdawczość finansowa dotycząca udziałów we wspólnych przedsięwzięciach*). Od dłuższego bowiem czasu metoda proporcjonalna spotyka się z ogólnoświatową, negatywną krytyką, a w niektórych regulacjach metoda ta nie jest już w ogóle dozwolona[87]. Efektem tej krytyki, choć w dużym stopniu także przejawem harmonizacji rachunkowości pod egidą MSSF, jest zaproponowana przez IASB zmiana standardu MSR 31 z września 2007 r., w której metodę proporcjonalną zamierza się całkowicie wyeliminować z praktycznego stosowania[88].

Innym przykładem działań w zakresie unifikacji rachunkowości może być obszar rozliczania umów leasingowych. Tutaj dążenia ciał regulujących rachunkowość zmierzają w kierunku uznania dla wszystkich umów kwalifikowanych jako umowy leasingowe, jedynie rozwiązań dziś stosowanych dla umów leasingu finansowego czy, jak kto woli, leasingu finansowanego lub kapitałowego. Także inwestycje w nieruchomości, dziś wyceniane z reguły według dwu możliwych koncepcji – uaktualnianego kosztu historycznego lub aktualnej wartości godziwej – najprawdopodobniej w niedalekiej przyszłości według większości regulacji rachunkowości będą mogły być wyceniane wyłącznie w ich aktualnej wartości godziwej. Przykłady jednorodnego, zunifikowanego podejścia do rozliczania transakcji gospodarczych w rachunkowości można tu mnożyć.

Pojęcie unifikacji rozwiązań może być ponadto przejawem równoczesnej, wielowymiarowej harmonizacji rachunkowości – na szczeblu samych rozwiązań

Purchased Enterprises. Podobne zmiany przygotowane zostały w MSR przez zamianę MSR 22 *Połączenie jednostek gospodarczych* standardem MSSF 3 pod tym samym tytułem, który został wydany przez IASB w marcu 2004 r.

[86] W stosowanej w Polsce terminologii MSR jednostki takie określa się mianem podmiotów współkontrolowanych. Zob. np. par. 7 MSR 31 *Udziały we wspólnych przedsięwzięciach*, „Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2007", t. I, IASB, SKwP, Warszawa 2007, s. 927.

[87] Zob. np. **J. A. Milburn, P. D. Chant**, *Reporting Interests in Joint Ventures and Similar Arrangements*, G4+1, FASB, Norwalk 1999.

[88] Zob. par. IN 8 oraz par. 23 *Joint Arrangements. Exposure Draft of IAS 31*, IASB, London 2007, s. 10 i 15.

danego zagadnienia oraz w perspektywie geograficznej. Przykładem takiej unifikacji jest rozwiązanie problemu ujmowania kosztów finansowania zewnętrznego, wspierającego działalność podmiotów gospodarczych. W rozwiązaniach przyjętych w MSR 23 *Koszty finansowania zewnętrznego* i obowiązujących po raz ostatni przy sporządzaniu sprawozdań finansowych sporządzanych według MSSF za rok obrotowy, kończący się 31 grudnia 2008 r., istniały dwa dozwolone rozwiązania: ujmowanie kosztów w całości w wynik finansowy roku, w którym były one ponoszone, lub kapitalizowanie ich części w ponoszonych nakładach na wytworzenie dostosowywanego składnika aktywów, czyli ich aktywowanie[89]. Zgodnie z nowym rozwiązaniem, przyjętym w marcu 2007 r., przy sporządzaniu sprawozdań finansowych za lata obrotowe, rozpoczynające się 1 stycznia 2009 r. lub później, możliwe będzie jedynie rozwiązanie, polegające na kapitalizowaniu części kosztów finansowania zewnętrznego[90]. Rozwiązanie takie przyjęte było już wcześniej, w 1979 r., w amerykańskich standardach rachunkowości (US GAAP)[91]. Jak wskazują sami autorzy MSR 23, zmiana zasady wiąże się z dostosowywaniem rozwiązań MSSF i US GAAP w celach niwelowania między nimi różnic, czyli realizuje się w procesie konwergencji systemów rachunkowości[92].

W procesach harmonizacji rachunkowości w wymiarze ogólnoświatowym pojawiło się więc nowe pojęcie: „konwergencja rozwiązań". Pojęcie konwergencji rozwiązań rachunkowości nabrało zasadniczo znaczenia dopiero w dialogu regulatorów amerykańskich z IASB. Najczęściej – z punktu widzenia harmonizacji rachunkowości – stosowane jest w znaczeniu ogólnym – jako zbliżanie się zróżnicowanych rozwiązań do siebie[93]. Nie wyklucza przy tym występowania obok siebie różnych co do tożsamości systemów rachunkowo-

[89] Zob. par. 7 oraz 10 i 12 MSR 23, „Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej 2005", t. I, IASB, SKwP, Warszawa 2005, s. 1273.

[90] Zob. par. 8 MSR 23, *International Accounting Standard IAS 23 Borrowing Costs*, IASB, London 2007, s. 6.

[91] Zob. par. 6 SFAS 34 *Capitalization of Interests Cost*, [w:] *Accounting Standards. Original Pronouncements*, FASB, John Wiley & Sons, International 1997, s. 345. Podobna zasada obowiązuje w regulacjach polskich. Zob. art. 28 ust. 4 oraz art. 28 ust. 8 pkt 2 ustawy o rachunkowości.

[92] Zob. par. BC2 MSR 23, *International Accounting Standard 23...*, s. 16.

[93] Zob. np. *IASB and FASB agree to work for convergence*, IASB Insight, October 2002, s. 1. Np. H. Erchinger i W. Melcher określają konwergencję w podobny sposób, używając określenia „asymilowanie dwu systemów rachunkowości"; zob. **H. Erchinger, W. Melcher**, *Convergence between US GAAP and IFRS...*, s. 125. Pojęcie „konwergencja" w znaczeniu najbardziej ogólnym jest takie samo, jakie zostało użyte dla określenia procesów harmonizacji rachunkowości. Oznacza – w przypadku braku określonego kontekstu – podejście zmierzające do osiągnięcia ograniczonej liczby lub wartości, lub określonego punktu, powszechnego stanowiska lub opinii, czy też osiągnięcie stanu równowagi. Zob. np. http://www.wikipedia.org/wiki/Convergence. W znaczeniu rachunkowości, konwergencja utożsamiana więc być powinna z dążeniem do wypracowania powszechnie (w skali ponadnarodowej) uznawanego rozwiązania, często na drodze osiągania kompromisu lub przyjęcia jednego z istniejących rozwiązań za miarę powszechnie stosowaną.

ści. Zasadniczo chodzi o to, by występujące rozwiązania w ramach istniejących równolegle systemów rachunkowości były tożsame. Można więc powiedzieć, że konwergencja rachunkowości jest synonimem harmonizacji rachunkowości, której celem jest wypracowanie jednego zbioru wysokiej jakości globalnych standardów rachunkowości – tj. zbioru spójnych, jednolitych rozwiązań, które będą akceptowane i stosowane na całym świecie. Bez znaczenia dla praktyki gospodarczej przy takim podejściu i działaniu byłoby to, czy globalne rozwiązania będą pochodzić od jednego, czy kilku ciał regulujących, skoro rozwiązania w nich zawarte będą takie same lub będą w rezultacie dawać ten sam efekt. Jedyny, choć niezwykle ważny praktyczny, zawodowy wymiar takiego systemu dotyczyć może źródła interpretacji rozwiązań zawartych w owych standardach rachunkowości. Działania w ramach konwergencji rozwiązań rachunkowości mogą w znaczący sposób przybliżyć wizję opracowania jednolitych, spójnych, globalnych standardów rachunkowości.

Można przyjąć, że celem harmonizacji[94] rachunkowości jest dążenie do osiągnięcia możliwie pełnej zgodności występujących systemów rachunkowości, co nie musi się wiązać z tym, by systemy te były identyczne[95]. Miarą zgodności systemów (ich zakładanej konwergencji) powinny być raczej mierniki jakościowe – tj. zapewnienie ich jakościowej ekwiwalentności, a nie uzyskanie współczynnika konwergencji na poziomie 1, gwarantującego niewystępowanie żadnych różnic. Co mogłoby stanowić miarę ekwiwalentnej jakości systemów? Nieistotność skutków przeprowadzanych przeliczeń jednego systemu na drugi, czyli w konsekwencji możliwość podejmowania decyzji gospodarczych na podstawie danych finansowych pochodzących z różnych systemów rachunkowości z tym samym skutkiem. Innymi słowy, to, czy dana decyzja gospodarcza dotycząca danego przedsięwzięcia, np. inwestycyjnego, z punktu widzenia inwestora byłaby podjęta na podstawie danych finansowych pochodzących z systemu rachunkowości x lub y nie miałoby żadnego znaczenia: obydwa systemy rachunkowości kierunkowałyby na podjęcie takiej samej decyzji.

Podsumowując, można stwierdzić, że we wszystkich dotychczasowych dyskusjach na temat harmonizacji rachunkowości w skali ogólnoświatowej rozważa się ją jako perspektywę, w której występuje ograniczona liczba dopuszczalnych podejść w ramach powszechnie uznanych standardów rachunkowości. Na obecnym etapie harmonizacji rachunkowości podkreśla się, że

[94] W dalszej części rozprawy pojęcia harmonizacji i standaryzacji będą używane zamiennie, o ile nie zostanie wyraźnie wskazane inaczej. Ich perspektywą jest stworzenie wysokiej jakości globalnych standardów rachunkowości, stąd pojęcia te rozpatrywane będą i używane zasadniczo w perpektywie ogólnoświatowej, a nie regionalnej czy krajowej, chyba że zostanie wyraźnie zaznaczone.

[95] Zob. np. *Financial Reporting: Convergence, Equivalence and Mutual Recognition. FEE Position Paper*, FEE, Paris, March 2006, s. 16 i n.

zróżnicowane reguły, zasady lub procedury, które nie wykluczają się wzajemnie, mogą występować i być stosowane obok siebie. Oznacza to, że na tym etapie harmonizacji nie dąży się do całkowitej eliminacji różnic, lecz do ograniczania sprzecznych rozwiązań. Takie stanowisko zajmuje znacząca grupa teoretyków i komentatorów harmonizacji rachunkowości, którzy zasadniczo stoją na stanowisku, że celem międzynarodowej harmonizacji rachunkowości (w skali globalnej) jest właśnie ograniczanie lub pokonywanie występujących różnic, by w rezultacie osiągnąć większą porównywalność sporządzanych sprawozdań finansowych w wymiarze całego świata. Inni zaś wskazują, że celem harmonizacji rachunkowości jest dążenie do wypracowania jednolitych, globalnych standardów rachunkowości – tzn. obowiązujących w wymiarze globalnym (ogólnoświatowym), właściwym globalnej gospodarce i pochodzących z jednego źródła. Źródeł tych można poszukiwać w rozwiązaniach konkretnego kraju, co było domeną powszechniejszego myślenia w końcu XX w. (zwolenników takiego podejścia można znaleźć przede wszystkim pośród Amerykanów preferujących powszechne, ogólnoświatowe stosowanie własnych, amerykańskich rozwiązań – US GAAP), choć bardziej – w dobie kryzysu rachunkowości amerykańskiej ostatniego przełomu wieków – widoczna rysuje się perspektywa stworzenia globalnych standardów rachunkowości przez niezależną, międzynarodową grupę ekspercką – Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Ta jednak bez wsparcia regulatorów i środowiska rynku amerykańskiego wydaje się trudna, ale możliwa do realizacji. Etapem początkowym w tym działaniu jest dialog podjęty przez FASB z IASB, określany mianem konwergencji rozwiązań.

To, jaki system uniwersalnych rozwiązań zostanie przyjęty na świecie i w jak szybkim czasie to nastąpi, w dużej mierze nie zależy od samych księgowych. Rachunkowość nie jest bowiem dziedziną (i elementem), która opisując i często regulując stosunki społeczne i gospodarcze, tworzona jest dla samej siebie. Oddziałują na nią ponadto różnorodne czynniki, z których obecnie najważniejszym jest bezsprzecznie wszechpotężna moc kapitału i coraz większa swoboda jego przepływu w skali ogólnoświatowej. Możliwość swobodnego przepływu kapitału kształtująca i wspierająca procesy globalizacji gospodarki światowej wyzwala jednak konieczność szybkiego przejścia procesu harmonizacji rachunkowości z fazy projektowej do fazy wdrożeniowej. Coraz bardziej proces ten widoczny jest na szczeblu jednoczącej się Europy, ale także rodzącej się gospodarczej unii transatlantyckiej – współdziałania gospodarczego Unii Europejskiej z USA. Ideę i znaczenie tej unii w procesie harmonizacji i konwergencji rachunkowości opiszę i poddam analizie w rozdz. 2.5.2.

1.3. Pomiar stopnia harmonizacji i konwergencji systemów rachunkowości

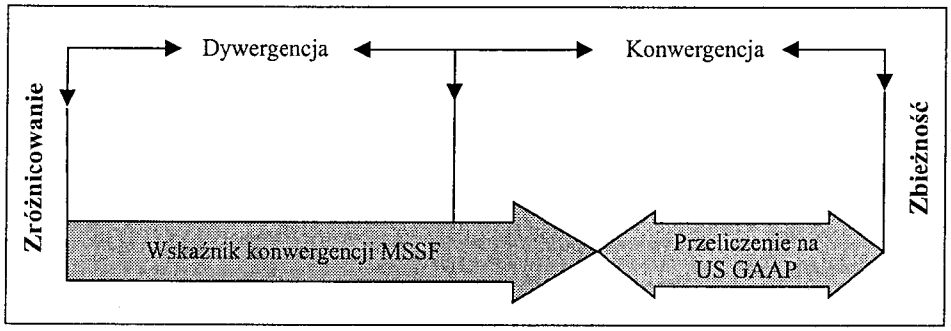
Akademicy zajmujący się rachunkowością, szczególnie międzynarodową, opracowali już metodologię pomiaru stopnia konwergencji rozwiązań księgowych oraz kontrolowania przebiegu harmonizacji rachunkowości w różnym kontekście. Przykładem tego są opracowania W. Melchera[96] i B. Pellensa[97]. Według tych autorów ustalany jest tzw. wskaźnik pomiaru konwergencji (ale równie dobrze można mówić o wskaźniku pomiaru harmonizacji, gdyż założenia do konstrukcji tego wskaźnika są zgoła takie same jak wskaźniki standaryzacji lub harmonizacji rachunkowości, opracowane wcześniej przez L. van der Tasa czy J. Tay z R. Parkerem, o czym będzie mowa nieco dalej). Jeśli jego wartość wynosi 0, to oznacza, że dwa dane porównywane ze sobą systemy są całkowicie różne, i w takim przypadku mówi się o dywergencji, tj. pełnej rozbieżności między porównywanymi systemami. Wzrost asymilacji dwu systemów rachunkowości zmniejsza w oczywisty sposób występujące między nimi różnice, co się przekłada na wyższy poziom wskaźnika konwergencji. Wskaźnik konwergencji równy 1 oznacza naturalnie pełną zbieżność (zgodność) porównywanych ze sobą systemów i można rzec, że jest to teoretyczna miara docelowa konwergencji systemów rachunkowości, chociaż w praktyce może takiego stanu nigdy nie osiągnąć, ale może w ogóle nie być zakładany do osiągnięcia. Stan konwergencji na poziomie 1 oznaczałby całkowitą, pełną zgodność porównywanych ze sobą systemów rachunkowości. Pomiędzy dwoma biegunami: pełnego zróżnicowania i pełnej zgodności występują obszary dywergencji i konwergencji. W pierwszym z nich są znaczące materialnie różnice. W drugim obszarze (obszarze konwergencji) dochodzi do akceptowalnej asymilacji występujących wcześniej materialnych różnic[98]. Jeśli za systemy rachunkowości, które podlegają konwergencji, przyjmiemy np. MSSF i US GAAP, to wówczas opisane wyżej zależności można zilustrować jak na RYS. 1.1.

W praktyce zróżnicowanie systemów rachunkowości oraz poziom wskaźnika konwergencji w sposób szczególny jest uwidaczniane, gdy z jednego systemu rachunkowości trzeba dokonać przeliczeń na drugi system rachunkowości, co odwzorowuje się przez takie kategorie ekonomiczne, jak: przychody, koszty, zyski i straty, aktywa oraz kapitały własne. Tak dzieje się np. w przypadku niezbędnych przeliczeń danych finansowych tych spółek zagranicznych, które stosując krajowe systemy rachunkowości, muszą dla wypełnienia wymogów danego rynku kapitałowego przeliczyć prezentowane

[96] Zob. **W. Melcher**, *Konvergenz von internem und externem Rechnungswesen*, Verlag Dr. Kovač, Hamburg 2002, s. 83.
[97] Zob. **B. Pellens**, *Internationale Rechnungslegung*, 2 ed., Schäffer-Poeschel Verlag, Stuttgart 1999, s. 363.
[98] Zob. **H. Erchinger, W. Melcher**, *Convergence between US GAAP and IFRS...*, s. 125 i n.

w swoich sprawozdaniach finansowych dane finansowe na wymogi określone przez ten rynek kapitałowy (np. z MSSF na US GAAP, czy z UoR na MSSF).

RYSUNEK 1.1: Relacja między konwergencją systemu MSSF i US GAAP oraz przeliczaniem danych finansowych na US GAAP

Źródło: **H. Erchinger, W. Melcher**, *Convergence between US GAAP and IFRS: Acceptance of IFRS by the US Securities and Exchange Commission (SEC)*, Accounting in Europe, Vol. 4, 2007, s. 126.

1.3.1. Pomiar stopnia harmonizacji rachunkowości miarami indeksowymi

Pierwsze jednak opracowania na temat miar stopnia międzynarodowej harmonizacji rachunkowości, wykorzystujące również miary indeksowe, pochodzą ze znacznie wcześniejszego okresu. Za autora pierwszego indeksu harmonizacji rachunkowości uznaje się Leo G. Van der Tasa, który w 1988 r. zaproponował „podejście indeksu koncentracji", zwane pierwotnie indeksem *H*, a wyprowadzone z indeksu koncentracji przemysłowej Hirschmana-Hertfindahla (*H*), zanim został on ostatecznie przekształcony w indeks C[99].

Indeks *H* mierzy sumę kwadratów częstotliwości stosowania (*m*) w danym kraju księgowych metod (przyjętych i stosowanych rozwiązań) (P_m).

Indeks H wyraża się przez to wzorem[100]:

$$H = \sum_{m=1}^{M} P^2_m.$$

Głównym celem zastosowania tego indeksu jest pomiar stopnia harmonizacji rachunkowości w ramach danego kraju i jest głównie wykorzys-

[99] Zob. **L. G. Van der Tas**, *Measuring Harmonization of Financial Reporting Practice*, Accounting and Business Research, Vol. 18, Spring 1988, s. 157–169.
[100] Tamże.

tywany w badaniach stopnia koncentracji branżowych. Ma on z tego powodu swoje ograniczenie do badania harmonizacji (standaryzacji) rachunkowości jedynie w wymiarze danego kraju.

Dla możliwości badania stopnia harmonizacji rachunkowości między krajami Van der Tas wprowadził indeks *I*. Mierzy on sumę relatywnej częstotliwości występowania ($P_{m,\,n}$) księgowych metod (m) w danym kraju (n). Indeks *I* wyraża się wzorem:

$$I = \left[\sum_{m=1}^{M} \left(\sum_{N=1}^{N} P_{m,\,n} \right) \right]^{\frac{1}{(N-1)}}$$

W przypadku przeprowadzania porównań między większą liczbą krajów niż dwa, stosowany jest wykładnik potęgowy, który określa się mianem czynnika korygującego[101].

Indeks *I* liczony jest przez przemnożenie liczby spółek stosujących dane rozwiązanie księgowe i następnie zsumowanie wszystkich alternatywnych rozwiązań. Celem wskaźnika *I* nie jest wskazanie statystycznej istotności harmonizacji, ale raczej wskazanie skali, jaką można określić harmonizację w celach porównawczych[102].

Badania empiryczne w zakresie międzynarodowej harmonizacji rachunkowości z wykorzystaniem indeksu *I* zostały np. przeprowadzone przez E. Emenyonu i S. Graya w 1996 r. w stosunku do pięciu krajów o najbardziej rozwiniętych rynkach kapitałowych: USA, Wielkiej Brytanii, Francji, Japonii i Niemiec. W ocenie autorów badania obejmującego okres ponad 20 lat (1971–1992) wzrost wskaźnika/indeksu *I* sugeruje postęp w wybranych aspektach międzynarodowej harmonizacji rachunkowości, ale pełna międzynarodowa harmonizacja rachunkowości wciąż stanowi wyzwanie dla ciał regulujących[103].

Z kolei wyprowadzony z indeksu *H* inny indeks – indeks *C*, zwany indeksem porównywalności, stosowany jest w przypadku spółek, które wykorzystują wiele różnych księgowych metod dla ujęcia tego samego problemu. Jest więc miarą stopnia, w jakim stosowana metoda księgowa (*P*) może być porównywalna między spółkami dzięki jej ujawnieniu w sprawozdaniu finansowym. Indeks *C* mierzy stopień prawodopodobieństwa tego, że dwie dowolnie wybrane spółki zastosują tę samą metodę i przez to wykażą w sprawozdaniu finansowym tę samą informację finansową. Indeks *C* wyraża się wzorem:

---

[101] Tamże.

[102] Zob. D. **Hermann, T. Wayne**, *Harmonization of Accounting Measurement Practices in the European Community*, Accounting and Business Research, Vol. 25 (No. 100), 1995, s. 256.

[103] Zob. **E. N. Emenyonu, S. J. Gray**, *International accounting harmonization and the major developed stock market countries: An empirical study*, The International Journal of Accounting, Vol. 31, Issue 3, 1996, s. 269–279.

$$C = \sum_{j=1}^{K} \frac{(X_j(X_j^{-1}))}{n(n-1)}$$

gdzie: X_j oznacza liczbę spółek stosujących daną księgową metodę (j); K oznacza liczbę księgowych metod, zaś n – całkowitą liczbę spółek[104].

Indeks C jest zatem miarą księgowej harmonii (stanu) danej populacji spółek, podczas gdy zmiana indeksu C w czasie staje się miarą księgowej harmonizacji (procesu)[105]. Uzyskanie wyższego wskaźnika C oznacza wyższą porównywalność w sytuacji, gdy rozwiązania księgowe zmierzają w kierunku przyjęcia jednej ogólnie akceptowanej metody przez ograniczanie dozwolonych wcześniej rozwiązań aklternatywnych lub gdy tych alternatywnych metod przyjęto odpowiednio mniej.

Indeks C był zasadniczo pierwotnie wykorzystywany w badaniach nad harmonizacją *de facto*. Autorem takich badań był sam Van der Tas, który analizując stopień harmonizacji rozwiązań księgowych w zakresie odroczonego podatku dochodowego w latach 1978–1988 pośród 154 spółek z dziewięciu krajów EWG, wyciągnął wniosek o postępującej harmonizacji w badanym obszarze[106]. Z powodu ograniczeń w wykorzystaniu indeksu C w dalszych badaniach postawiono sobie za cel także badanie harmonizacji *de jure*, mierząc stopień harmonizacji rachunkowości pomiędzy międzynarodowymi spółkami. Jednym z nich było badanie przeprowadzone przez L. Canibano i A. Morę z 2000 r. na 86 spółkach z 13 krajów Europy, notowanych na międzynarodowych rynkach kapitałowych. Uzyskane wyniki potwierdziły postępującą w czasie harmonizację rachunkowości w skali UE. Jednakże badanie wskazało, że powodem harmonizacji była raczej harmonizacja *de facto*, a nie harmonizacja *de jure*, co wskazuje – zdaniem autorów badania – na konieczność podjęcia bardziej zinstytucjonalizowanych działań na polu harmonizacji europejskiej rachunkowości[107].

Ponieważ przy zastosowaniu indeksu C trudno jest oddzielić efekt wewnątrzkrajowej harmonizacji (standaryzacji) rachunkowości od międzynarodowej jej harmonizacji, obecnie uznaje się ten indeks, określony w swej pierwotnej postaci, za mniej przydatny do mierzenia międzynarodowej harmonizacji. Z tego powodu krytycy tego indeksu – S. Archer, P. Delvaille

[104] Zob. **L. G. Van der Tas**, *Measuring Harmonization of Financial Reporting Practice.*

[105] Zob. **S. Archer, P. Delvaille, S. McLeay**, *The Measurement of Harmonisation...*, s. 67 i n.

[106] Zob. **L. G. Van der Tas**, *Evidence of EC financial reporting practice harmonization*, European Accounting Review, Vol. 1, No. 1, 1992, s. 69–104.

[107] Zob. **L. Canibano, A. Mora**, *Evaluating the statistical significance of de facto accounting harmonization*, s. 349–369. Wcześniejsze, bo z 1995 r. badanie S. Archera, P. Delvaille i S. McLeaya dało ten sam rezultat. Było ono przeprowadzone w stosunku do rachunkowości odroczonego podatku dochodowego oraz wartości firmy; poddano w nim analizie sprawozdania finansowe 89 spółek z 8 krajów EWG za lata obrotowe 1986/87, 1990–1992. Zob. **S. Archer, P. Delvaille i S. McLeay**, *The Measurement of Harmonisation...*

i S. McLeay – poddali go pewnym modyfikacjom, zauważając, że indeks C można rozłożyć tak, aby dzięki niemu możliwe było zarówno[108]:

- uzyskanie wskaźnika mierzącego wpływ standaryzacji księgowych metod na porównania między spółkami działającymi w tym samym kraju (wskaźnik wewnątrzkrajowej porównywalności C_{wk}). Wskaźnik wewnątrzkrajowej porównywalności może być wyrażony wzorem: $C_{wk} = \Sigma_i \Sigma_j [x_{ij}(x_{ij}-1)]/ /\Sigma_i \Sigma_j [x_{i+}(x_{j+}-1)]$, gdzie: i oznacza liczbę spółek danego kraju, które zastosowały metodę księgową j, zaś wskaźnik „+" oznacza całkowitą liczbę spółek krajowych poddanych badaniu[109];
- uzyskanie wskaźnika mierzącego wpływ harmonizacji rachunkowości między spółkami działającymi w różnych krajach (wskaźnik międzynarodowej porównywalności C_{mk}). Wskaźnik międzynarodowej harmonizacji może być wyrażony wzorem: $C_{mk} = \Sigma_i \Sigma_j [x_{ij}(x_{+j}-x_{ij})]/\Sigma_i \Sigma_j [x_{i+}(x_{++}-x_{i+})]$, gdzie: i oraz j odnoszą się odpowiednio do liczby spółek i metod księgowych, zaś wskaźnik „++" oznacza całkowitą liczbę spółek ze wszystkich krajów poddanych badaniu[110], oraz
- uzyskanie wskaźnika mierzącego całkowitą porównywalność stosowanych metod rachunkowości (C_g), powstałego z połączenia dwu wcześniej wskazanych wskaźników. Wskaźnik całkowitej porównywalności może być zatem wyrażony wzorem: $C_g = \Sigma_j [x_{+j}(x_{+j}-1)]/x_{++}(x_{++}-1)$, gdzie wskaźnik „+$j$" odnosi się do sumy wszystkich spółek stosujących daną księgową metodę j[111].

Autorzy skorygowanych wskaźników porównywalności (harmonizacji) rachunkowości przeprowadzili badanie stopnia harmonizacji rachunkowości na podstawie skonstruowanych wskaźników, poddając analizie stopień występowania harmonii (stanu) oraz harmonizacji (procesu) rachunkowości za lata 1986/87 i 1990/91 w stosunku do spółek publicznych z ośmiu krajów Europy Zachodniej, których papiery wartościowe notowane były na rynkach międzynarodowych. Przedmiotem badania było podejście do odroczonego podatku dochodowego oraz wartości firmy powstałej wskutek przejęć jednostek gospodarczych. Na podstawie uzyskanych wskaźników porównywalności autorzy wyciągnęli wniosek, że w analizowanych obszarach w owym czasie osiągnięto nieznaczący postęp w harmonizacji rachunkowości w tych krajach. Niewielki zaś wzrost poziomu harmonizacji rachunkowości, mierzony wskaźnikiem/indeksem całkowitej porównywalności, był raczej skutkiem

[108] Tamże, s. 69. Przywołani tu autorzy przy tym wyraźnie oddzielają pojęcie standaryzacji od harmonizacji. W pierwszym przypadku odnoszą to pojęcie do zróżnicowania i ujednolicania rozwiązań księgowych w ramach danego kraju, w drugim zaś – w skali międzynarodowej.
[109] Tamże.
[110] Tamże.
[111] Tamże.

wzrostu porównywalności międzynarodowej, którego siła oddziaływania torpedowana była zerowym lub ujemnym wzrostem wskaźnika standaryzacji wewnątrzkrajowej. Autorzy badania za przyczynę tego stanu rzeczy uznają oddziaływanie wdrażanych w badanych krajach postanowień księgowych Dyrektyw Unii, ale także upatrują tu wpływ MSSF i US GAAP, które zwiększają wskaźnik harmonizacji rachunkowości w wymiarze międzynarodowym, powodując przez to zmniejszenie się wskaźnika/indeksu porównywalności wewnątrzkrajowej, na który wpływ mają spółki niestosujące się do MSSF lub US GAAP[112].

Wyniki wskazujące na niewielki w owym czasie postęp w europejskiej harmonizacji rachunkowości potwierdziło badanie przeprowadzone przez ten sam zespół w 1996 r., ale z wykorzystaniem statystycznych metod pomiaru harmonizacji rachunkowości, opartych na modelach regresji logarytmicznej[113]. Do podobnych wniosków na temat niewielkiego postępu w harmonizacji rachunkowości europejskiej w owym czasie, którego spodziewano się i oczekiwano na wyższym poziomie w związku z wdrażaniem postanowień księgowych dyrektyw w Unii Europejskiej, doszli na podstawie badania statystycznego P. Joos z M. Langiem[114].

Metody statystycznego pomiaru harmonizacji rachunkowości wywodzą się z opracowania J. Tay i R. Parkera, którzy analizując i rozwijając indeksy L. Van der Tasa z 1988 r., wzmiankowali o możliwościach zastosowania metod statystycznych[115]. Sugerowali oni, że poziom harmonizacji rachunkowości w wymiarze praktycznym (*de facto*) można ocenić w stosunku do konkretnej pozycji sprawozdania finansowego przez porównanie obserwowanego rozkładu zastosowania zróżnicowanych metod księgowych albo z rozkładem losowym, albo z rozkładem oczekiwanym, przy czym reprezentatywną miarą losowego rozkładu mógłby być rozkład, w którym należy oczekiwać zastosowania każdej z możliwych metod wśród równej liczby spółek. Opierając się na tym podejściu, J. Tay i R. Parker zaproponowali,

[112] Tamże, s. 72–80.

[113] Zob. **S. Archer, P. Delvaille, S. McLeay**, *A statistical model of international accounting harmonization, Abacus*, Vol. 32, No. 1, 1996, s. 1–29.

[114] Zob. **P. Joos, M. Lang**, *The Effects of Accounting Diversity: Evidence from the European Union*, s. 141–168. Wskazane badanie zostało przeprowadzone na podstawie danych finansowych 1075 spółek publicznych, pochodzących z Wielkiej Brytanii, Francji i Niemiec, zawartych w sporządzanych i udostępnianych publicznie skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych, obejmujących okres od 1982 r. do 1990. W badaniu zastosowano metody: analizy (*univariate analysis*), w której wykorzystano wskaźniki: zwrotu z inwestycji (ROE), ceny do zysku P/E oraz wartości księgowej do wartości rynkowej kapitałów własnych (wartości księgowej do wartości rynkowej spółki). Ponadto badanie przeprowadzone było z wykorzystaniem analizy regresji, mierzącej związek między zwrotami z inwestycji w postaci dywidend oraz osiąganych zysków, jak również mierzących związek między cenami akcji (wartością rynkową spółki a wartością księgową majątku spółki oraz osiąganych zysków).

[115] Zob. **J. S. W. Tay, R. H. Parker**, *Measuring international harmonization and standardization*, s. 85 i n.

że dowodem występującej harmonii byłoby występowanie istotnej różnicy między obserwowanymi i oczekiwanymi rozkładami, mierzonej właściwymi testami istotności, np. testem chi-kwadrat[116]. Wykorzystując to podejście, zespół S. Archera rozwinął tę koncepcję, która pozwoliła im mierzyć stopień harmonizacji (jako procesu) rachunkowości między krajami oraz (przez pomiar) odchylenia od występującej harmonii (jako stanu) w różnym przedziale czasowym[117].

Podstawą tych modeli jest przyjęte założenie, że różne okoliczności gospodarcze rzeczywiście wpływają na dobór zróżnicowanych metod księgowych. Pociąga to za sobą konieczność spojrzenia na harmonizację rachunkowości w nieco innym świetle. Według tego spojrzenia, stan międzynarodowej harmonii w rachunkowości istnieje wówczas, gdy – przy innych stałych parametrach – szanse na wybór i zastosowanie tej samej metody w różnych krajach są takie same. Stąd podejście modelowania statystycznego harmonizacji, jakie przyjęli jego autorzy, zawiera w sobie założenie występowania pewnego, teoretycznego stanu występującej harmonii, którą nazywają „harmonią rozkładu"[118], pozwalającą na pomiar stopnia, w jakim następuje rozkład takich samych wyborów w zakresie polityki rachunkowości pomiędzy różnymi krajami.

Opracowana przez S. Archera z zespołem metodologia badania statystycznego rozkładu harmonii wykorzystuje hierarchiczną sekwencję sześciu modeli statystycznych, w których pierwszy z nich – wyjściowy, zwany „modelem kompletnej niezależności" – zakłada, że wartość oczekiwana wyboru elementu polityki rachunkowości (metody księgowej) jest taka sama, bez względu na miejsce (spółkę działająca w dowolnym kraju) i czas, zaś ostatni – zwany „modelem nasycenia" (*saturated model*), łączący wcześniejsze, pośrednio występujące w sekwencji badania modele (model 2: „model zależności warunkowej", model 3: „statyczny model harmonii", model 4: „dynamiczny model harmonizacji" oraz model 5: „model kompletny"), na podstawie zidentyfikowanych tam wszystkich czynników, analizujących wpływ doboru próby do badania (model 1), efekty zbieżności przyjętych i stosowanych w praktyce rozwiązań księgowych (model 2), efekty procesu harmonizacji (model 3), efekty występujących rozbieżności (dywergencji) (model 4) oraz efekty losowego rozkładu spółek w badaniu (model 5), umożliwia określenie pełnego stopnia poziomu harmonizacji rachunkowości dla danej zbiorowości[119].

Wykorzystując opracowaną metodologię badania, jej autorzy przeprowadzili badanie stopnia harmonizacji rachunkowości w Europie, posiłkując

[116] Tamże.
[117] Zob. **S. Archer, P. Delvaille, S. McLeay**, *A statistical model of international accounting harmonization.*
[118] W oryginale: „*distributional harmony*"; tamże, s. 3.
[119] Tamże, s. 6–12.

się tymi samymi parametrami elementów polityki rachunkowości, jak w przypadku badania z 1995 r. (odroczony podatek dochodowy oraz wartość firmy) przeprowadzonego na podstawie zmodyfikowanego indeksu C: standaryzacji wewnątrzkrajowej i harmonizacji międzynarodowej. Uzyskane na podstawie badania statystycznego rezultaty wskazały na niewielki w skali Europy postęp w harmonizacji rachunkowości, który miał nastąpić jako konsekwencja wdrażania w życie postanowień księgowych dyrektyw wspólnotowych. Badanie potwierdziło ponadto, że efektem niewielkiego, lecz jednak zauważonego wzrostu indeksu harmonizacji całkowitej był nieco większy wpływ indeksu harmonizacji międzynarodowej od indeksu standaryzacji wewnątrzkrajowej[120].

1.3.2. Pomiar stopnia harmonizacji rachunkowości z wykorzystaniem wskaźnika konserwatyzmu S. Graya

Swoistą miarą ilościową stopnia harmonizacji rachunkowości oraz stopnia konwergencji systemów rachunkowości, szczególnie w analizach dwu porównywanych ze sobą systemów, mógłby być wskaźnik, który mierzyłby porównywalność sporządzanych sprawozdań finansowych przez tę samą spółkę lub zbiór spółek pod rządami jednego i drugiego systemu rachunkowości[121]. W tym celu mógłby zostać wykorzystany wskaźnik „konserwatyzmu", opracowany w 1980 r. przez S. Graya[122].

W zamyśle twórcy tego wskaźnika było znalezienie miary, dzięki której byłoby możliwe mierzenie wpływu i zakresu stosowanych rozwiązań księgowych dla ustalania wyników finansowych spółek, na które oddziałują przecież czynniki o charakterze narodowym. Do tych czynników zalicza S. Gray oczywiście m.in.: stosowane techniki i podejścia zarządcze, strukturę i poziom rozwoju rynków kapitałowych, uwarunkowania prawne prowadzenia działal-

[120] Tamże, s. 17–29. S. McLeay wraz z innym zespołem przeprowadził ponadto w 1999 r. w oparciu o opracowaną kilka lat wcześniej metodologię sekwencyjnych modeli statystycznych badanie, w którym na przykładzie już tylko wartości firmy wykazał, obserwując wzrost stopnia dywergencji w odniesieniu do wartości firmy, że postęp w europejskiej harmonizacji rachunkowości (*de facto*) pod rządami księgowych dyrektyw jest regresyjny. Wyciągnął ponadto wniosek, że harmonia nie jest uwarunkowana przyjęciem i stosowaniem zunifikowanych rozwiązań, lecz zastosowaniem tych samych metod w przypadku występowania identycznych okoliczności. Zob. **S. McLeay, D. Neal, T. Tollington**, *International standardization and harmonization: a new measurement technique*, Journal of International Financial Management and Accounting, Vol. 10, No. 1, s. 42–70.

[121] Por. **D. Krzywda, M. Schroeder**, *Measuring the degree of conservatism of financial statements: methodological considerations*, [w:] *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w procesie poprawy obrotu gospodarczego*, red. B. Micherda, AE w Krakowie, Kraków 2005, s. 331–336.

[122] Zob. **S. J. Gray**, *The Impact of International Accounting Differences from a Security-Analysis Perspective: Some Empirical Evidence*, Journal of Accounting Research, Vol. 18, No. 1, 1980, s. 64–76.

ności gospodarczej, prawo podatkowe, a także standardy rachunkowości, które razem konstytuują krajowy system w zakresie stanowienia regulacji rachunkowości.

Aby dowieść istotności związku narodowych czynników kształtujących dany krajowy system rachunkowości z wynikami finansowymi wykazywanymi w sporządzanych sprawozdaniach finansowych przez spółki oraz korelacji między zachowaniami zarządów spółek, w zakresie pomiaru zysków spółek, a także poziomem rozwoju i efektywnością rynków kapitałowych, na których one działają, S. Gray przeprowadził empiryczne badanie zysków wykazywanych przez największe spółki pochodzące z Francji, Wielkiej Brytanii i Niemiec oraz korekt tych zysków, jakich dokonywali analitycy europejskich rynków akcji w latach 1972–1975, posiłkując się wytycznymi opracowanymi przez Europejską Federację Stowarzyszeń Analityków Finansowych (European Federation of Financial Analysts Societes, EFFAS). W konsekwencji dokonywane były korekty zysków netto spółek w celu wyeliminowania subiektywnych i jednorazowo ujmowanych skutków zdarzeń (np. z tytułu zdarzeń nadzwyczajnych, tworzonych jednorazowo zbyt wysokich rezerw), aby można było uzyskać relatywnie zobiektywizowaną miarę realizowanych przez spółki zysków, wartościowanych według standaryzowanej podstawy i przypisywanych do zwykłych akcjonariuszy[123].

Na użytek prowadzonego badania, S. Gray zadał sobie fundamentalne pytanie: czy można empirycznie wykazać, że niektóre kraje są bardziej „konserwatywne" od innych w podejściu do pomiaru zysków? Odpowiedź na to pytanie miał dać zastosowany w badaniu wskaźnik „konserwatyzmu", dziś zwany wskaźnikiem konserwatyzmu Graya[124]. Pierwotnie był on zbudowany jako miara odchylenia zysku księgowego do zysku skorygowanego. Wskaźnik wyższy od jedności charakteryzować będzie spółkę, która może być widziana jako ta, stosująca metody księgowe dające optymistyczne przekonanie o realizowanych zyskach, podczas gdy wskaźnik niższy od jedności – określać będzie spółki charakteryzujące się konserwatywnym, ostrożnościowym ujmowaniem zysków.

Wskaźnik konserwatyzmu Graya, któremu jego autor nie nadał żadnego symbolu, ustala się według wzoru: $1-(R_A-R_D/|R_A|$, gdzie: R_A = zysk skorygowany, zaś R_D = zysk księgowy wykazany w sprawozdaniu finansowym[125].

W przeprowadzonym przez S. Graya badaniu zysków mierzonych i ujawnianych w sprawozdaniach finansowych 90 spółek (po 30 spółek francuskich,

[123] Tamże, s. 64–66.

[124] W opracowaniach niektórych autorów wskaźnik ten, ze względu na swój uniwersalny charakter, nazywany jest także wskaźnikiem porównywalności. Zob. np. **C. Roberts, W. Weetman, P. Gordon**, *International Accounting: A comparative approach*, 2nd Ed., Harlow, Essex, UK, Financial Times/Prentice Hall, 2002; przypis za: **D. Krzywda, M. Schroeder**, *Measuring the degree of conservatism...*, s. 334.

[125] **S. J. Gray**, *The Impact...*, s. 67.

brytyjskich i niemieckich) za lata 1972–1974 ich autor uzyskał wyniki, które jego zdaniem, opierając się dodatkowo na analizie statystycznego ich rozkładu oraz testu istotności chi-kwadrat, sugerują statystyczną istotność występujących różnic pomiędzy badanymi systemami rachunkowości Francji, Niemiec i Wielkiej Brytanii. Może to wskazywać na to, że ówczesne przepisy, którymi kierowały się owe spółki, są zróżnicowane między sobą, a to oznacza wrażliwość narodowych czynników, które kształtują krajowe systemy rachunkowości. Uzyskane z badania wyniki jednoznacznie wskazują na wyższy poziom konserwatyzmu systemu francuskiej i niemieckiej rachunkowości w stosunku do systemu brytyjskiego[126].

Wskaźnik konserwatyzmu Graya był niejednokrotnie wykorzystywany w badaniach naukowych stopnia standaryzacji i harmonizacji rachunkowości w wymiarze międzynarodowym. Do takich prac można zaliczyć badania: P. Weetmana z zespołem z 1998 r.[127], M. Whittingtona i A. Steele także z 1998 r.[128], jak również samego M. Whittingtona z 2000 r.[129] P. Weetman z zespołem na podstawie badania wyników finansowych spółek brytyjskich stosujących UK GAAP i ich przeliczenia na US GAAP za lata 1988–1994, a także na podstawie wyliczonych wskaźników konserwatyzmu wyciągnął wniosek, że dystans dzielący te dwa systemy rachunkowości w owym czasie raczej się pogłębił, niż zbliżył, gdyż liczba spółek, w których zauważono istotne różnice między wykazywanymi według tych dwu systemów rachunkowości wyników finansowych, wzrosła. Ale według badania M. Wittingtona i A. Steele, przeprowadzonego w odniesieniu do spółki British Steel, jego autorzy wyciągnęli wniosek o malejącym jednak konserwatyzmie UK GAAP w stosunku do US GAAP. Z pogłębionego zaś badania M. Wittingtona z 2000 r., opartego na podobnych danych jak w badaniu z poprzedniego roku, wynika zaś, że przyczyny rozbieżności między osiaganymi wynikami finansowymi nie są spowodowane jedynie samymi systemami rachunkowości, lecz że wpływają na nie także inne czynniki, które w danym systemie rachunkowości mogą prowadzić do wyboru innych elementów spośród możliwych rozwiązań w przyjmowanej polityce rachunkowości[130].

Wskaźnik konserwatyzmu Graya był również wykorzystany w polskich badaniach przeprowadzonych w 2007 r. przez D. Krzywdę i M. Schoedera

[126] Tamże, s. 76.

[127] Zob. **P. Weetman, C. A. Adams, E. A. E. Jones, S. J. Gray**, *Profit Measurement and UK Accounting Standards: A Case of Increasing Disharmony in Relation to US GAAP and IASs*, Accounting and Business Research, Vol. 28, No. 3, 1998, s. 189–208.

[128] Zob. **M. Whittington, A. Steele**, *Still Searching for Excellence? International Accounting and the World' s Most Outstanding Companies*, British Journal of Management, Vol. 9, No. 3, 1998, s. 233–247.

[129] Zob. **M. Whittington**, *Problems in Comparing Financial Performance Across International Boundaries: A Case Study Approach*, The International Journal of Accounting, Vol. 35, Issue 3, 2000, s. 399–413.

[130] Tamże, s. 411.

oraz K. Grabińskiego i M. Kędziora nad stopniem harmonizacji rachunkowości w Polsce, w związku z obligatoryjnym zastosowaniem się polskich spółek publicznych do MSSF[131]. W badaniu K. Grabińskiego i M. Kędziora jego autorzy przeanalizowali dane finansowe zawarte w rocznych, skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych 30 największych grup kapitałowych spółek publicznych w Polsce (z wyłączeniem banków), za 2005 r., co pozwoliło na porównanie zawartych w nich danych sporządzonych zarówno według UoR, jak i MSSF, a przez to również na określenie efektu przejścia na MSSF. W badaniu wykorzystano także wskaźniki cząstkowe Graya, budowane na tej samej zasadzie jak wskaźnik ogólny konserwatyzmu, co pozwala również na przeanalizowanie wagi wybranych elementów polityki (zasad) rachunkowości na całościowy obraz wrażliwości polskiego systemu rachunkowości w relacji do MSSF. Na podstawie uzyskanych wyników z badania, wykorzystując ponadto elementy badań właściwe wnioskowaniu statystycznemu, autorzy wysunęli wniosek (potwierdzili badaniem empirycznym postawioną hipotezę), że system polskiej rachunkowości jest bardziej konserwatywny od MSSF[132]. Z wyników tegoż badania jego autorzy wyciągnęli także inny, dość śmiały wniosek w zakresie ogólnego badania zbieżności UoR z MSSF, oparty na jakościowej analizie różnic we wskaźnikach cząstkowych: przejście z UoR na MSSF *„nie spowodowało bardzo istotnych zmian sytuacji majątkowej, finansowej i dochodowej spółek"*[133], co mogłoby wskazywać, że występujące różnice między systemem rachunkowości polskiej a MSSF nie mają istotnego wpływu na sumaryczną, księgową wartość polskich spółek, oraz że dobór elementów polityki rachunkowości przez polskie spółki w ramach wyboru danego w UoR i MSSF jest na tyle zbieżny, że nie przyczynia się do powstawania istotnych różnic w efektach ich stosowania[134]. Do tego problemu oraz bliższej analizy wskazanych tu

[131] Zob. **D. Krzywda, M. Schroeder**, *An Analysis of the Differences between IFRS and Polish Accounting Regulations: Evidence from the Financial Statements of Listed Entities on the Warsaw Stock Exchange for the Calendar Years Ending 2001, 2003 and 2004*, Accounting in Europe, Vol. 4, No. 1–2, 2007, s. 79–108; **K. Grabiński, M. Kędzior**, *Bilanse według ustawy o rachunkowości i Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Wyniki badań*, Rachunkowość, nr 11, 2007, s. 7–21.

[132] Tamże, s. 19.

[133] Tamże, s. 21; cytat został dostosowany do formy gramatycznej zdania.

[134] Z innych badań może jednak wynikać zgoła odmienny wniosek. Np. z badań przeprowadzonych przez zespół A. Jarugi nad skutkami przejścia polskich spółek publicznych, notowanych na GPW w Warszawie, którym próbowano objąć wszystkie, tj. 255 spółek, które sporządziły sprawozdania finansowe (w tym: 171 skonsolidowanych) za 2005 r. wynika, że znacząca ich liczba wykazała istotne zmiany w (korekty) wartości kapitałów własnych jako skutek przejścia z regulacji krajowych (UoR) na MSR. Zmiany w kapitałach własnych kumulują przecież całościowe efekty zmian w przyjmowanej i stosowanej polityce rachunkowości, wynikającej z danych regulacji rachunkowości, odwzorowującej sytuację finansową, majątkową i dochodową. Zob. A. **Jaruga, J. Fijałkowska, M. Jaruga-Baranowska, M. Frendzel**, *The Impact of IAS/IFRS on Polish Accounting Regulations and Their Practical Implementation in Poland*, Accounting in Europe, Vol. 4, 2007, s. 67–78. Zestawione jednak dane spółek nie zostały statystycznie

badań jeszcze wrócę (w rozdz. 5.3 i 5.4), a także przedstawię wyniki badania własnego na temat stopnia konserwatyzmu systemu polskiej rachunkowości w stosunku do MSSF.

1.4. Rola i znaczenie Unii Europejskiej we wczesnej harmonizacji rachunkowości

Ważną rolę w procesie formalnej harmonizacji rachunkowości światowej od samego początku jej powstania odgrywały działania Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej przekształconej na początku lat 90. ubiegłego stulecia, na mocy Traktatu z Maastricht z 1992 r., w Unię Europejską. Działania te podporządkowane były realizacji celów Wspólnot Europejskich, w tym EWG, tj. przede wszystkim rozwoju gospodarczego krajów należących do tych Wspólnot, i zaowocowały przyjęciem – na mocy postanowień Traktatów Rzymskich z 1957 r. ustanawiających m.in. EWG i dających swobodę przepływu osób, dóbr, usług i kapitału w obrębie państw członkowskich – dyrektyw unijnych (dawniej: dyrektyw wspólnotowych) w zakresie prawa spółek. Ich celem było m.in. zharmonizowanie prawa spółek, w tym sprawozdawczości finansowej. Bez takiej harmonizacji realizacja celów Wspólnot Europejskich, w tym wzmocnienie efektywności europejskiego rynku kapitałowego, nie byłoby bowiem możliwe[135]. Jedną z pierwszych dyrektyw z zakresu prawa gospodarczego była *Pierwsza Dyrektywa Rady (68/151/EEC) z 9 marca 1968 roku w sprawie koordynacji gwarancji, jakie są wymagane w Państwach Członkowskich od spółek w rozumieniu art. 58 akapit drugi Traktatu, w celu uzyskania ich równoważności w całej Wspólnocie, dla zapewnienia ochrony interesów zarówno wspólników, jak i osób trzecich*[136], której jednym

opracowane. W efekcie tego mogłoby się jednak okazać, że wpływ tych krańcowych stanów wskazanych wyżej spółek w zbiorowości wszystkich badanych spółek nie ma swej statystycznej istotności i mógłby w efekcie potwierdzić hipotezę postawioną i weryfikowaną przez K. Grabińskiego i M. Kędziora metodami oceny jakościowej wykorzystującej metodologię wskaźnika konserwatyzmu Gray'a.

[135] Wielu z autorów opracowań dotyczących działania rynków kapitałowych Europy w owym czasie podkreślało niską ich efektywność, głównie rynków Europy kontynentalnej, szczególnie w porównaniu do rynków kapitałowych USA. Zob. np. **J. G. McDonald**, *French Mutual Fund Performance: Evaluation of Internationally-Diversified Portfolios*, Journal of Finance, Vol. 28, Issue 5, 1973, s. 1160–1180; **B. H. Solnik**, *Note on the Validity of the Random Walk for European Stock Prices*, Journal of Finance, Vol. 28, Issue 5, 1973, s. 1151–1159. Podkreślano przy tym, że jednym z zasadniczych tego powodów były słabości systemów rachunkowości, które przejawiały się m.in. niewielką wymagalnością w zakresie ujawniania przez spółki publiczne informacji finansowych oraz ograniczonym zakresem sporządzanych i prezentowanych sprawozdań finansowych (brak np. wymogów w zakresie prezentacji skonsolidowanych sprawozdań finansowych, powszechnie stosowanych w USA od lat 30. XX w.). Zob. np. **M. E. Barret**, *Financial Reporting Practices: Disclosure and Comprehensiveness in an International Setting*, Journal of Accounting Research, Vol. 14, Issue 1, 1976, s. 10–26.

[136] Dz. U. WE OJ L 65 z 14.03.1968, s. 8. Dyrektywa ta została zmieniona m.in. *Dyrektywą 2003/58/EC Parlamentu Europejskiego i Rady z 15 lipca 2003 roku w zakresie wymogów*

z postanowień było ustanowienie wymogu udostępniania w drodze publikacji sprawozdań finansowych podmiotów o określonej formie prawnej (głównie spółek kapitałowych)[137]. Zawartość informacyjną sprawozdań finansowych miały określać dalsze „księgowe dyrektywy", co stało się za sprawą przyjętych później Czwartej i Siódmej Dyrektywy Rady.

Prace nad księgowymi dyrektywami rozpoczęły się w 1965 r. Zgodnie z poleceniem Komisji Europejskiej, ciała regulujące zasady rachunkowości w krajach członkowskich utworzyły Grupę Roboczą, na czele której stanął były przewodniczący niemieckiego Institut der Wirtschaftsprüfer Wilhelm Elmendorff. Staraniem Grupy Roboczej w 1968 r. został opracowany wstępny projekt dyrektywy w sprawie sprawozdań finansowych określonych typów spółek[138]. W dwa lata później Grupa Robocza przedstawiła Komisji projekt dyrektywy o skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych oraz rachunkowości spółek prywatnych. Obydwa te projekty w toku dalszych prac właściwych organów Komisji zostały przyjęte jako oficjalne dokumenty EWG, przy czym pierwszy projekt Czwartej Dyrektywy oficjalnie przyjęto w 1971 r.[139]

Powstała wcześniej, w 1951 r., Europejska Unia Ekspertów Rachunkowości, Zarządzania i Finansów (Union Européenne des Experts Comptables Economiques et Financiers, UEC), której prominentnym członkiem był W. Elmendorff, od samego początku zdawała sobie sprawę z wagi harmonizacji europejskiego prawa spółek w zakresie sprawozdawczości finansowej. Już w 1958 r. w jej ramach została utworzona grupa robocza, na czele której stanął Belg Leon Saxe. Jej celem było wywarcie znaczącego wpływu na kształt harmonizowanych europejskich zasad sprawozdawczości finansowej oraz otwarcia się rynku usług audytorskich w krajach członkowskich Wspólnot Europejskich. Grupa Saxe'a była postrzegana przez administrację w Brukseli jako ważny partner w dyskusji nad kształtem księgowych dyrektyw Wspólnot Europejskich. Ponieważ członkowie UEC nie reprezentowali wszystkich krajów członkowskich Wspólnot, decyzją Komisji Grupa Saxe'a w 1961 r. została przemianowana w niezależne, doradcze ciało Komisji, znane jako Grupa Badawcza Ekspertów Rachunkowości Wspólnot Europejskich (Groupe d'Etudes des Experts Comptables de la C.E.E). Formalna Grupa Badawcza Ekspertów Rachunkowości była wspierana przez wszystkie liczące się w krajach członkowskich Wspólnot or-

informacyjnych określonych typów jednostek gospodarczych (Dz. U. WE L 221 z 4.09.2003 r., s. 13), a zmiana głównie dotyczyła przekazywania, prowadzenia, przechowywania i udostępniania informacji w formie i na nośnikach elektronicznych i obowiązuje od dnia 1.01.2007 r.

[137] Zob. art. 2 ust. 1 lit. f Pierwszej Dyrektywy Rady.

[138] Zob. **P. Walton**, *The true and fair view and the drafting of the Fourth Directive*, European Accounting Review, Vol. 6, Issue 4, 1997, s. 721–730.

[139] Tamże.

ganizacje zawodowe księgowych i została uznana za ciało doradcze Wspólnot Europejskich w sprawach rachunkowości i auditingu[140].

Osiągnięcie kompromisu w kwestii jednolitych zasad rachunkowości i sprawozdawczości finansowej we Wspólnotach Europejskich nie było sprawą łatwą, szczególnie w sytuacji, gdy w 1963 r. do Europejskiej Unii Ekspertów Rachunkowości, Zarządzania i Finansów (UEC) przystąpiły organizacje zawodowe z Wielkiej Brytanii, Skandynawii i Holandii. Skutkiem tego kontynentalna, dość konserwatywna i zachowawcza szkoła rachunkowości, która dominowała dotychczas w pracach nad księgowymi dyrektywami Wspólnot Europejskich, musiała zostać skonfrontowana ze szkołą anglosaską reprezentującą bardziej indukcyjną, opartą na przypadkach formułę rachunkowości. Ten rozdźwięk stanowisk sprawił wiele kłopotów w wypracowaniu satysfakcjonujących, zharmonizowanych rozwiązań księgowych. Zawarte w statucie UEC cele, głównie zorientowane na „progresywną unifikację większości racjonalnych i efektywnych stosowanych praktyk księgowych w różnych krajach" były jedną z przyczyn – jak podają K. Camfferman i S. A. Zeff – wstąpienia Wielkiej Brytanii oraz Holandii do UEC[141]. Brytyjczycy obawiali się bowiem, że stojące na – według nich – niższym poziomie standardy rachunkowości krajów Europy kontynentalnej mogłyby wpłynąć negatywnie na rachunkowość Zachodniej Europy, w tym przede wszystkim własnych krajów. Pod wpływem presji wywartej na UEC, wraz z przyjęciem Wielkiej Brytanii, krajów skandynawskich i Holandii do UEC, zmieniono cele organizacji. Od tej pory nie zawierały one już środków na realizację jej celów w postaci wydawania wiążących regulacji, jakie miałyby być przyjęte w krajach członkowskich. Zawierały jedynie wydawanie niewiążących zaleceń[142]. Różnice w poglądach na kształt księgowych dyrektyw Wspólnot Europejskich ujawniły się znacząco po przyjęciu projektu Czwartej Dyrektywy w 1971 r., w którym dominowały jeszcze rozwiązania szkoły kontynentalnej rachunkowości, promowane przez Niemcy (RFN) i Francję. W obliczu przyjęcia Wielkiej Brytanii, Danii i Irlandii do Wspólnot Europejskich, co stało się w 1973 r., powstała groźba storpedowania prac nad księgowymi dyrektywami Wspólnot. Wskazywał na to chociażby fakt, że brytyjskie organiza-

[140] Zob. **P. Rutteman**, *Contribution by the Groupe d' Etudes des Experts Comtables to Harmonization of Accounting Standards in Europe*, [w:] *Harmonization of Accounting Standards*, OECD, Paris 1986, s. 83. Kompleksowe opracowanie poświęcone UEC we wczesnym okresie jej działalności opisują: **K. Camfferman, S. A. Zeff**, *The Formation and Early Years of the Union Européenne des Experts Comptables Economiques et Financiers (UEC, 1951–1963)*, 19th Annual Accounting, Business & Financial History Conference, 10–11.09.2007, Cardiff Business School, Cardiff 2007.

[141] Zob. **K. Camfferman, S. A. Zeff**, *Financial Reporting and Global Capital Markets. A History of the International Accounting Standards Committee, 1973–2000*, Oxford University Press, Oxford 2007, s. 39 i n.

[142] Tamże, s. 40.

cje zawodowe księgowych, które były już członkami UEC, wywierały na organizację silną presję na wzmocnienie jej roli w kształtowaniu regulacji księgowych Wspólnoty z nadzieją, że tą drogą szkoła anglosaska będzie mogła na nie wpłynąć[143].

Zasadnicze dyrektywy UE i jej poprzedniczki, odnoszące się wprost do spraw związanych z rachunkowością, w tym ze sprawozdawczością finansową, są następujące:

- ◇ Czwarta Dyrektywa Rady (78/660/EEC) z 25 lipca 1978 r. o sprawozdaniach finansowych określonych typów jednostek gospodarczych, OJ L 222 z 14.08.1978 r., s. 11, z późn. zm.;
- ◇ Siódma Dyrektywa Rady (83/249/EEC) z 13 czerwca 1983 r. o skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych, OJ L 193 z 18.07.1983 r., s. 11, z późn. zm.;
- ◇ Ósma Dyrektywa Rady (84/253/EEC) z 13 kwietnia 1984 r. o zatwierdzaniu osób odpowiedzialnych za przeprowadzanie statutowego badania ksiąg rachunkowych, OJ L 126 z 12.05.1984 r., s. 20, którą zastąpiła:
- ◇ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (2006/43/WE) 17 maja 2006 r. w sprawie ustawowych badań rocznych sprawozdań finansowych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych, zmieniająca dyrektywy Rady (78/660/EWG i 83/349/EWG) oraz uchylająca dyrektywę Rady (84/253/EWG), Dz. Urz. WE L 157 z 9.06.2006 r., s. 87, oraz Dz. Urz. WE L 81 z 20.03.2008 r., s. 53;
- ◇ Dyrektywa Rady (86/635/EEC) z 8 grudnia 1986 r. o rocznych sprawozdaniach finansowych i skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych banków i innych instytucji finansowych, OJ L 372 z 31.12.1986 r., s. 1, z późn. zmian.;
- ◇ Dyrektywa Rady (91/674/EEC) z 19 grudnia 1991 r. o rocznych sprawozdaniach finansowych i skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych instytucji ubezpieczeniowych, OJ L 374 z 31.12.1991 r., s. 7, z późn. zmian.;
- ◇ Dyrektywa Rady (89/117/EEC) z 13 lutego 1989 r. o obowiązkach oddziałów instytucji kredytowych i finansowych utworzonych w krajach członkowskich mających swoją centralę poza tym krajem członkowskim w zakresie publikacji rocznych sprawozdań finansowych;
- ◇ Jedenasta Dyrektywa Rady (89/666/EEC) z 21 grudnia 1989 r. o obowiązkach ujawnień informacji oddziałów utworzonych w krajach członkowskich przez określone typy jednostek gospodarczych mających swoją centralę w innym kraju odnoszących się do wymogów publikacji niektórych dokumentów, OJ L 395 z 30.12.1989 r., s. 36.

[143] Tamże, s. 40 i n.

Warta jest również podkreślenia niewiążąca Rekomendacja Komisji Europejskiej (2001/453/EC) z 30 maja 2001 roku o uznawaniu, wycenie i wykazywaniu w rocznych sprawozdaniach finansowych i rocznych raportach spółek zagadnień związanych ze środowiskiem naturalnym (OJ L 156 z 13.06.2001 r., s. 33). Rekomendacja ta w gruncie rzeczy nie ma swojego bezpośredniego przeniesienia na regulacje krajowe w krajach członkowskich Wspólnot Europejskich, ze względu na swój charakter prawny. W Polsce w ogóle nie jest ona dostrzeżona przez regulatorów rachunkowości i nie znajduje tym samym zastosowania w sprawozdaniach finansowych sporządzanych przez jednostki gospodarcze.

Nie bez znaczenia w działalności UE na rzecz harmonizacji rachunkowości w wymiarze ponadeuropejskim (tzn. skłaniającym Europę w kierunku rozwiązań światowych) jest Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (2001/65/EC) z 27 września 2001 r. zmieniająca Dyrektywy 78/660/EEC i 86/635/EEC, czyli Dyrektywę Czwartą i Siódmą, w zakresie zasad wyceny i wykazywania niektórych pozycji aktywów i pasywów w rocznych jednostkowych i skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych. Znaczenie tej Dyrektywy jest na tyle doniosłe, iż jej postanowienia przełamały dotychczasowe dość konserwatywne spojrzenie Europy kontynentalnej na problem wyceny – gwarantują możliwość zastosowania – na tym etapie rozwoju regulacji rachunkowości w Unii jedynie w wybranych obszarach instrumentów finansowych – koncepcji wyceny opartej na wartościach godziwych, koncepcji, która od lat lansowana jest jako podstawowa, docelowa koncepcja wyceny wszystkich obiektów rachunkowości przez MSSF[144].

Jak już wskazano, działania UE odgrywały ważną rolę w obszarze harmonizacji rachunkowości w wymiarze światowym. Czy to znaczy, że Unia aktualnie przestała taką rolę odgrywać? Można powiedzieć, że rola ta w końcowych latach 80. i latach 90. ubiegłego wieku przestała być znacząca, ale lata ostatnie znów wskazują na wiodącą rolę UE w procesie ponadnarodowej, a nawet światowej harmonizacji rachunkowości. Zmienił się również – w czasie od przyjęcia przez Radę EWG w 1978 r. Czwartej Dyrektywy – zakres znaczenia Unii na gruncie harmonizacji rachunkowości. Czwarta Dyrektywa stanowiła swego rodzaju przejaw twórczego, autorskiego wkładu w budowanie podstaw harmonizacji rachunkowości, opartej jednak na mieszanej, kontynentalno-anglosaskiej hybrydzie rozwiązań księgowych, choć wpływy szkoły anglosaskiej w tej Dyrektywie są jeszcze dość ograniczone. Powodem tego jest fakt, iż Wielka Brytania została członkiem Wspólnot Europejskich dopiero w 1973 r., kiedy prace nad dyrektywą były już dość zaawansowane. Niemniej jednak już w tej dyrektywie wpływ szkoły anglosaskiej przejawił się na poziomie wprowadzonej do niej klauzuli general-

[144] Zob. np. *Fair Value Measurement. Discussion Paper*, IASB, London, November 2006.

nej, określającej celowość sporządzania i cechę nadrzędną sporządzanych sprawozdań finansowych ogólnego przeznaczenia – zasadę rzetelnego i wiernego obrazu (*true and fair view*), zasady, która zacznie od tej pory ukierunkowywać większość regulacji krajów Europy kontynentalnej, do tego czasu o nastawieniu na normatywny i przez to dość konserwatywny sposób regulacji rachunkowości, na rozwiązania zbliżone do rozwiązań szkoły anglosaskiej – amerykańskiej i brytyjskiej. Ta szkoła dominuje przecież także w rozwiązaniach opracowywanych przez IASB.

Różnorodność podejść krajów Wspólnot Europejskich do zagadnienia regulacji rachunkowości sprawiła, że dyrektywy unijne były i są nadal postrzegane raczej jako regulacje gwarantujące – jak podkreśla A. Jaruga, powołując się przy tym także na słowa K. van Hulle[145], osoby przez długie lata odpowiedzialnej za regulacje rachunkowości na szczeblu Wspólnot Europejskich – najmniejszy wspólny mianownik wymogów w zakresie zawartości informacyjnej sprawozdań finansowych sporządzanych na ich podstawie i miary przedstawianych w nich informacji finansowych[146]. Stąd wielość w nich dopuszczalnych alternatywnych możliwych rozwiązań w postaci opcji, jakie mogły przyjąć kraje członkowskie w swych regulacjach, implementujących postanowienia księgowych dyrektyw. Tych opcji w pierwotnych ich wersjach można było doliczyć się w samej Czwartej Dyrektywie aż 60 i aż 49 w Siódmej Dyrektywie[147].

Krytyczne uwagi pod względem mizernych skutków, jakie przynieść mogły księgowe dyrektywy wspólnotowe na polu harmonizacji rachunkowości, wyrażało wielu akademików, szczególnie wywodzących się z kręgów anglosaskich. Przykładem tego jest stanowisko D. Aleksandra i S. Archera oraz P. Waltona, którzy uważali, że stosowanie księgowych dyrektyw przyczyni się jedynie do ujednolicenia formy, a nie treści sporządzanych sprawozdań finansowych[148]. Wyrażane stanowiska niewielkiego wpływu księgowych dyrektyw na harmonizację europejskiej rachunkowości potwierdziły z kolei praktyka oraz liczne badania naukowe, w tym statystyczne oraz wykorzystujące indeksy harmonizacji rachunkowości, o których była mowa w rozdz. 1.3[149].

---

[145] Zob. **K. van Hulle**, *Harmonization of accounting standards in EC*, European Accounting Review, Vol. 2, No. 2, 1999, s. 387–396. Zob. także **K. van Hulle**, *Harmonization of accounting standards: a view from the European Community*, European Accounting Review, Vol. 1, No. 1, 1992, s. 161–172.

[146] Zob. **A. Jaruga**, *Instytucjonalizacja międzynarodowej harmonizacji rachunkowości*, [w:] *Międzynarodowe regulacje rachunkowości*, s. 33.

[147] Zob. **A. Jaruga**, *Instytucjonalizacja międzynarodowej harmonizacji rachunkowości*, s. 34 i n.

[148] Zob. **D. Alexander, S. Archer**, *European Accounting Guide*, HBJ Professional Publishing, San Diego 1991; **P. Walton**, *Harmonization and Accounting in France and Britain: Some Evidence*, Abacus, Vol. 28, No. 2, 1992, s. 186–199.

[149] Zob. np. **P. Joos, M. Lang**, *The Effects of Accounting Diversity: Evidence from the European Union*, Journal of Accounting Research, Vol. 32, Supplement 1994, s. 141–168; **S. Archer, P. Delvaille, S. McLeay**, *The Measurement of Harmonisation and the Comparability of Financial Statement Items: Within-Country and Between-Country Effects*, Accounting and Business Research, Vol. 25, s. 67–80; **L. Canibano, A. Mora**, *Evaluating the statistical significance of de*

Jednakże Karen van Hulle niejednokrotnie w swych wystąpieniach podkreślał, że *„Jeżeli nie możemy przyjąć jednoznacznego podejścia do konkretnego tematu, to musimy przynajmniej zagwarantować taki poziom informacji w sprawozdaniach finansowych, który umożliwi dokonywanie porównań między spółkami"*[150]. Wskazaną porównywalność zapewniać miały dość szeroko rozbudowane opisowe informacje dodatkowe w sprawozdaniach finansowych, czego niestety międzynarodowe rynki kapitałowe i finansowe nie przyjmowały zbyt chętnie. Taki stan rzeczy obligował więc Unię do rozpoczęcia prac nad wypracowaniem bardziej zunifikowanych rozwiązań w regulacjach rachunkowości. Zastanawiano się przy tym, w jakim kierunku powinny pójść rozwiązania: czy europejska harmonizacja rachunkowości (*de jure*) powinna doskonalić istniejące rozwiązania, tworzyć własne rozwiązania typu europejskich standardów rachunkowości, czy asymilować inne rozwiązania typu Międzynarodowych Standardów Rachunkowości?[151] Wybór padł ostatecznie na ten ostatni wariant, o czym będzie mowa w rozdz. 2.3, w którym zostaną przedstawione także późniejsze działania UE na polu harmonizacji rachunkowości, w kontekście rozwijania się globalnych standardów rachunkowości, powstających na podstawie konwergencji MSSF i US GAAP.

1.5. Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej i ich bliskie otoczenie instytucjonalne

W 2000 r. IASC (dotychczas stanowiący MSR Komitet), poddano gruntownej reorganizacji, dążąc do ustanowienia z niej niezależnej, prywatnej organizacji, zwanej International Accounting Standards Committee Foundation, IASCF (Fundacja Międzynarodowego Komitetu Standardów Rachunkowości). Jest ona kwalifikowana w kraju jej rejestracji (USA) do organizacji niezarobkowych i zarejestrowano ją w lutym 2001 r. Komitet (Rada IASC) został przekształcony w Radę (IASB)[152], której pierwszy skład – jeszcze występujący pod nazwą Rady IASC – został ukonstytuowany przez Mężów Zaufania – najwyższy organ Fundacji IASC. Rada rozpoczęła działalność w 2001 r. Po przekształceniu IASC w IASB, dalej jej siedzibą pozostał Londyn, zaś organizacja utrzymała wcześniej określony dla IASC, choć nieco teraz przedefiniowany, priorytetowy cel: *„opracowania, zgodnie z interesem publicznym, jednego zestawu wysokiej jakości międzynarodowych*

facto accounting harmonization: a study of European global players, The European Accounting Review, Vol. 9, No. 3, 2000, s. 349–369.

[150] Zob. **K. van Hulle**, *The EC Experience of Harmonization*, Accountancy, Vol. 104, September 1989, s. 12–15.

[151] Zob. np. **C. Roberts, P. Weetman, P. Gordon**, *International Financial Reporting. A Comparative Approach*, 3rd Ed., Financial Times/Prentice Hall, Harlow, Essex 2005, s. 353 i n.

[152] Stało się to na mocy zmian wprowadzonych do Konstytucji IASC z 2000 r., jakie miały miejsce podczas posiedzenia Mężów Zaufania w dn. 8.07.2002 r. Zob. *IASC Foundation Constitution (revised)*, IASCF, July 2002, s. 4 i n.

standardów rachunkowości, których zastosowanie sprawi, że informacje zawarte w sprawozdaniach finansowych o ogólnym przeznaczeniu będą przejrzyste i porównywalne. Realizując powyższy cel, IASB współpracuje z krajowymi podmiotami opracowującymi standardy, aby w ten sposób osiągnąć spójność standardów rachunkowości na całym świecie"[153].

Całość spraw organizacyjnych oraz wewnętrznych struktur działania IASCF, w tym IASB, określa statut przyjęty pierwotnie w marcu 2000 r.[154] przez Zarząd działającego wówczas jeszcze IASC. Statut IASCF nazywa się obecnie Konstytucją Fundacji IASCF.

Statut Fundacji IASCF kilkakrotnie był już zmieniany i stale jest poddawany modyfikacjom udoskonalającym. Na podstawie jednej ze zmian statutu powołano w ramach Fundacji IASCF w marcu 2002 r. jej dodatkowy organ – Komitet ds. Interpretacji Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC), w miejsce działającego dotychczas Stałego Komitetu ds. Interpretacji (Standing Interpretations Committee, SIC). Zmiany w statucie przeprowadzane są również za sprawą zapisów w samym statucie, w którym jego twórcy wymusili na Mężach Zaufania – najwyższego decyzyjnego organu Fundacji – poddawanie go przeglądowi co 5 lat. Ostatnie zmiany do statutu zostały wprowadzone w październiku 2007 r., a wcześniejsze – w czerwcu 2005 r. Ostatnia zmiana statutu Fundacji IASCF dotyczyła rozszerzenia składu IFRIC z 12 do 14 członków i określiła formalne wymagania względem kandydatów na jego członków, których wcześniejsza wersja statutu nie precyzowała.

W lipcu 2008 r. przygotowano kolejne zmiany do statutu IASCF. Ich podłożem jest przede wszystkim dążenie do usankcjonowania właściwych mechanizmów kontroli i nadzoru społecznego nad działalnością Fundacji, szczególnie w zakresie tworzonych regulacji[155].

Najważniejsze postanowienia zawarte w statucie IASCF, istotne z punktu widzenia rozprawy, zostaną przedstawione w kolejnych podrozdziałach.

1.5.1. Cele działania Fundacji IASCF

Do celów działania IASCF obecnie należy[156]:

1. Opracowywanie, zgodnie z interesem publicznym, zestawu wysokiej jakości zrozumiałych i możliwych do wyegzekwowania globalnych standardów

[153] Zob. *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2004*, t. I, s. 19.
[154] Zob. *International Financial Reporting Standards (IFRSs) 2007*, IASB, London 2007, s. 13. Zostaną tu przedstawione najistotniejsze z perspektywy tej rozprawy postanowienia aktualnej wersji statutu IASCF.
[155] Zob. *Review of the Constitution. Public Accountability and the Composition of the IASB. Proposals for Change*, IASCF, London, July 2008.
[156] Zob. art. 2 Konstytucji IASCF, *International Financial Reporting Standards (IFRSs) 2007*, s. 14, tłum. własne.

rachunkowości, których zastosowanie sprawi, że informacje w sprawozdaniach finansowych i innych formach sprawozdawczości finansowej będą wysokiej jakości, przejrzyste i porównywalne, co pomoże w podejmowaniu decyzji uczestnikom światowych rynków kapitałowych i innym użytkownikom tych sprawozdań;
2. Promowanie stosowania i rygorystycznego przestrzegania tych standardów;
3. Wypełniając cele określone w punktach a) i b), uwzględnienie, o ile to jest zasadne, szczególnych potrzeb małych i średnich jednostek gospodarczych oraz wschodzących rynków[157];
4. Doprowadzenie do sytuacji, w której krajowe standardy rachunkowości, Międzynarodowe Standardy Rachunkowości i Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej będą ze sobą zgodne i oparte na wysokiej jakości rozwiązaniach.

W pierwszym ze wskazanych celów, nieco zmienionym w stosunku do celu określonego dla IASC w 1992 r., na uwagę zasługują:
- ◇ po pierwsze – określenie tworzonych przez IASB standardów rachunkowości jako globalnych standardów rachunkowości;
- ◇ po drugie – wskazanie cech informacji, jakie dzięki tym standardom się uzyska: wysokiej jakości, przejrzyste i porównywalne;
- ◇ po trzecie – przeznaczenie informacji pochodzących z systemu sprawozdawczego opartego na globalnych standardach rachunkowości, tj. użyteczność dla zróżnicowanego kręgu użytkowników sprawozdań finansowych;
- ◇ po czwarte – zwrócenie uwagi na obszar regulowania nie tylko podstawowego produktu rachunkowości finansowej – sprawozdań finansowych, ale także na „*inne formy sprawozdawczości finansowej*". Daje to IASB legitymację do zajęcia się nie tylko regulacjami w zakresie prezentacji sprawozdań finansowych, ale także regulacji zawartych w innych zbiorach i zestawieniach danych finansowych. Do takich należy np. finansowy raport roczny sporządzany m.in. przez spółki publiczne, w którym dane finansowe mogą być przedstawione w postaci sprawozdania finansowego, ale także w innych, mniej sformalizowanych układach. Tym zadaniem IASB zajęła się już w 2005 r., opracowując założenia do wypracowania projektu, a następnie do przyjęcia standardu w zakresie zawartości informacyjnej, właśnie rocznych raportów finansowych[158].

Trzeci ze wskazanych wyżej celów działania IASCF został, jako dodatkowy, określony w zmianach do statutu IASCF przyjętych w czerwcu 2005 r. Może być widziany jako niezależna próba rozszerzenia zakresu działania

[157] Zob. *IFRS for Small and Medium-sized Entities. Exposure Draft*, IASB, London 2007.
[158] Zob. *Management Commentary. Discussion Paper*, IASB, London 2005.

IASB, ale na uwagę zasługuje fakt, iż do działania takiego po części przyczyniła się UE, która w zdefiniowanym Planie Działania w Zakresie Usług Finansowych (FSAP), o którym będzie mowa w dalszej części rozprawy, wskazała na tego rodzaju konieczność, tak, aby rozwijające się jednostki gospodarcze, chcąc pozyskać środki na swój rozwój za pośrednictwem rynku kapitałowego – zorganizowanego obrotu papierami wartościowymi, nie miały większych problemów z przygotowaniem prospektu emisyjnego, który powinien zawierać informacje finansowe dobrej jakości, charakteryzujące się wysokim poziomem wiarygodności i użyteczności dla przyszłych inwestorów, i z założenia – przedstawione na postawie rozwiązań wynikających z pełnego zbioru MSSF. Obecnie toczy się publiczna debata nad projektem standardu dla małych i średnich przedsiębiorstw, opublikowanym w lutym 2007 r., który aktualnie, decyzją IASB z maja 2008 r., przyjął nazwę *MSSF dla prywatnych jednostek gospodarczych*[159].

Ujęte zatem w statucie IASCF cele działania tej organizacji spełniają oczekiwania, jakie mogą mieć uczestnicy światowej wymiany gospodarczej, oraz wskazują na wyraźną orientację IASCF jako organizacji globalnego regulatora rachunkowości, już nie tylko dla uczestników zorganizowanych rynków kapitałowych, ale dla wszystkich jednostek gospodarczych. Cele działania IASCF dają więc formalną legitymację do uznawania tworzonych przez jej organ – IASB, standardów (MSSF) za globalne standardy rachunkowości. Aby jednak formalna legitymacja tworzenia globalnych standardów rachunkowości przez IASB przerodziła się w realny ich wymiar i powszechną, zakładaną akceptację na rynkach światowych, tworzone standardy muszą mieć charakter standardów o wysokiej jakości, powstających w procesie konwergencji istniejących systemów rachunkowości. Taką charakterystykę MSSF widzi – jak stanowi o tym statut IASCF – także sama organizacja.

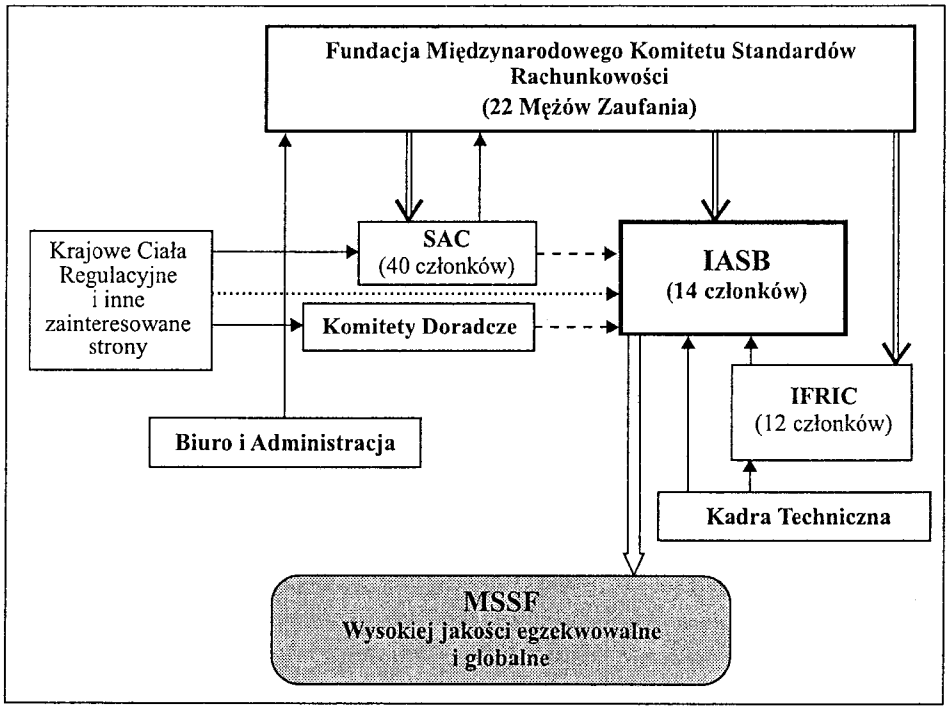
1.5.2. Struktura organizacyjna Fundacji IASCF

Obecnie w strukturze Fundacji IASC działają następujące organy:
- ◇ Mężowie Zaufania (*Trustees*);
- ◇ Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASB);
- ◇ Komitet ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC);
- ◇ Komisja Doradcza ds. Standardów (SAC);
- ◇ Biuro Fundacji.

Schemat organizacyjny Fundacji IASCF przedstawia RYS. 1.2.

[159] Zob. *International Financial Reporting Standard for Private Entities*, IASB, London, May 2008.

RYSUNEK 1.2. Struktura IASCF i jej produkty

Źródło: Opracowano na podstawie: http://www.iasb.org/About+Us/International+Accounting+Standards+Board+-+About+Us.htm

Teraz przedstawione zostaną wskazane wyżej organy Fundacji IASCF.

1.5.2.1. Mężowie Zaufania (*Trustees*)

Jest to najwyższy organ Fundacji, zwany także Radą Powierniczą, składający się aktualnie z 22 członków, który odpowiada głównie za: zdobywanie funduszy na realizację celów działania Fundacji, określanie tych celów oraz strategii działania dla osiągnięcia tych celów, zmiany w statucie Fundacji, zatwierdzanie rocznego budżetu wydatków Fundacji i źródeł ich pokrycia, nominowanie członków pozostałych organów Fundacji[160]. Mężowie Zaufania powinni rekrutować się z grona osób, które uznają IASCF oraz IASB za globalnego regulatora rachunkowości, dostrzegają problemy oraz są wrażliwe na wyzwania wynikające z przyjmowania i stosowania wysokiej jakości

[160] Zakres kompetencji Mężów Zaufania jako organu Fundacji określa w szczegółach art. 13 i 15 Konstytucji Fundacji IASC. Zob. *International Financial Reporting Standards (IFRSs) 2007*, s. 16 i 17.

globalnych standardów rachunkowości, opracowywanych dla potrzeb światowego rynku kapitałowego oraz innych użytkowników. Dobór składu Mężów Zaufania powinien zapewniać właściwą równowagę zawodów związanych ze światowym rynkiem kapitałowym, a wśród nich powinni znaleźć się biegli rewidenci sporządzający sprawozdania finansowe, ich użytkownicy, naukowcy oraz inni pełniący swe funkcje w interesie publicznym. Dwóch członków powinno rekrutować się spośród partnerów liczących się międzynarodowych firm księgowych. Aby zapewnić równowagę geograficzną składu Mężów Zaufania, po sześciu członków powinno być wybranych z krajów Ameryki Północnej, Europy i regionu Azji z Oceanią, zaś czworo pozostałych członków może być wybranych z każdego regionu świata; celem takiego doboru jest dbałość, aby tylko skład tego organu nie został zdominowany przez przedstawicieli jednego z regionów świata. Mężów Zaufania powołuje się zwykle na 3-letnią kadencję, z możliwością jednokrotnego jej powtórzenia, z tym że dla zachowania ciągłości działania Mężowie Zaufania powołani do pierwotnego składu mogli piastować swój urząd przez okres czterech lub pięciu lat. Znamienne jest bowiem to, że kolejne składy, po pierwszym ukonstytuowaniu się Mężów Zaufania, wybierają sami Mężowie Zaufania. W tym celu odbywają oni konsultacje z krajowymi i międzynarodowymi organizacjami biegłych rewidentów (w tym: Międzynarodową Federacją Księgowych IFAC), sporządzających i użytkowników sprawozdań finansowych oraz ze środowiskiem akademickim. Obecnie żadna organizacja z nazwy (poza IFAC) nie jest wskazana jako podmiot konsultacji[161].

Inaczej było w czasie doboru pierwszego składu Mężów Zaufania, który liczył 19 członków. Pięciu z nich nominowanych było przez Międzynarodową Federację Księgowych IFAC (w tym dwu z międzynarodowych firm księgowych) w wyniku wzajemnych konsultacji z powołanym w tym celu Komitetem Nominacyjnym. Trzech innych Mężów Zaufania powołano po konsultacjach odpowiednio z międzynarodowymi organizacjami reprezentującymi środowiska osób sporządzających sprawozdania finansowe, użytkowników tych sprawozdań, jak również środowiska akademickie. Do tych międzynarodowych organizacji zaliczono m.in.: Międzynarodowe Stowarzyszenie Instytutów Dyrektorów Finansowych (International Association of Financial Executives Institutes, IAFEI), Międzynarodową Radę Stowarzyszeń Inwestycyjnych (International Council of Investment Associations, ICIA) oraz Międzynarodowe Stowarzyszenie Badań i Edukacji w Dziedzinie Rachunkowości (International Association for Accounting Education and Research, IAAER). Pozostałych 11 Mężów Zaufania pochodziło z wolnego wyboru – tzn. nie byli oni nominowani po konsultacjach z wskazanymi wyżej

[161] Zob. art. 6–8 Konstytucji Fundacji IASC, *International Financial Reporting Standards (IFRSs) 2007*, s. 15.

organizacjami[162]. Na czele pierwszego składu Mężów Zaufania stanął Paul Volker – były Prezes Biura Rezerw Federalnych (Banku Centralnego USA).

Od 2006 r. Rada Powiernicza w celu zwiększenia efektywności pracy działa w oparciu o składające się nań Komitety, którymi są:
◇ Komitet Rewizyjny,
◇ Komitet Edukacji i Publikacji,
◇ Komitet Finansów,
◇ Komitet Długoterminowego Finansowania,
◇ Komitet Zabezpieczeń i Inwestycji Finansowych,
◇ Komitet Nominacyjny oraz
◇ Komitet Proceduralny.

Dla nadania bardziej obiektywnego charakteru doboru składu Mężów Zaufania od listopada 2005 r. działania w tym zakresie wspiera Grupa Doradcza ds. Wyboru Mężów Zaufania (Trustee Appointments Advisery Group, TAAG). Grupę stanowi obecnie 9-osobowy skład, a wśród niej: Jane Diplock (IOSCO), Paul Volker (Biuro Rezerw Federalnych, USA), Jean-Claude Trichet (Europejski Bank Centralny), Paul Wolfowitz (Bank Światowy), Rodrigo de Rato y Figaredo (Międzynarodowy Fundusz Walutowy). Członkiem obecnego składu Mężów Zaufania jest Alicja Kornasiewicz – była minister Skarbu Państwa RP powołana na to stanowisko w maju 2006 r., co w znaczący sposób może wpłynąć na odbiór działalności IASB w oczach polskich księgowych i obudzić większe zaufanie do tego systemu regulacji rachunkowości, tym bardziej że do tego czasu w strukturach IASC i IASB nie było żadnego przedstawiciela krajów postkomunistycznej Europy Środkowo-Wschodniej. Jedynie w składzie Komitetu Doradczego ds. Standardów (innego z organów Fundacji IASCF, o którym więcej w dalszej części tego podrozdziału) zasiadali lub dalej zasiadają Rosjanie: Tatiana Kryłowa, Larisa Gorbaczowa oraz Vladimir Preobrazhenskiy. Trudno jednak mówić o reprezentacji Europy Środkowo-Wschodniej, skoro T. Kryłowa wyznaczona jest na tę funkcję z ramienia ISAR ONZ, zaś V. Preobrazhenskiy wywodzi się z Syberyjskiej Kompanii Energii Węglowej. Wskazane wyżej przekonanie o pozytywnym oddziaływaniu osoby reprezentującej Polskę w strukturach IASCF nie znajduje jednak w praktyce żadnego potwierdzenia. Być może powodem tego jest zbyt mała wiedza o tym, kto personalnie ustanawia porządek w systemie rachunkowości międzynarodowej. W większości bowiem przypadków instytucja ustanawiająca regulacje rachunkowości międzynarodowej postrzegana jest raczej bezosobowo. W praktyce z moich doświadczeń wynika, że niewielu księgowych w ogóle jest tym

[162] Zob. art. 10 i 11 Konstytucji IASC, *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 2001*, IASC, SKwP, Warszawa 2001.

zainteresowanych, postrzegając międzynarodowe standardy rachunkowości jako regulacje pochodzące z „obcego świata". Co więcej, niewielka jest także wiedza o tym, że w składzie personalnym twórców MSSF zasiadają nie tylko księgowi teoretycy, lecz także praktycy i – co więcej – także osoby, które nie mają ani księgowego wykształcenia, ani nie są księgowymi.

1.5.2.2. Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASB)

IASB jest technicznym (merytorycznym) organem Fundacji IASC odpowiedzialnym za wydawanie MSSF, w skład którego wchodzi 14 członków, w tym 12 pełnoetatowych[163], mianowanych przez Mężów Zaufania na kadencję nie dłuższą niż pięć lat, z możliwością jej jednokrotnego przedłużenia. Kadencje członków są tak planowane, aby zapewnić ciągłość działania IASB. Najważniejszym kryterium doboru jest fachowa wiedza i doświadczenie uzyskane w międzynarodowym biznesie i na światowych rynkach, jednakże dla zapewnienia równowagi punktów widzenia i doświadczeń, minimum pięciu członków musi posiadać doświadczenie w pracy biegłego rewidenta, minimum trzech – w sporządzaniu sprawozdań finansowych, minimum trzech – w wykorzystywaniu sprawozdań finansowych i przynajmniej jeden powinien się legitymować doświadczeniem akademickim. W doborze składu IASB Mężowie Zaufania nie mogą kierować się rozkładem geograficznym, ale jednocześnie skład IASB nie może być zdominowany przez jakąś organizację lub region geograficzny, które mogłyby reprezentować określoną, konkretną grupę interesów. Szczegółowe kryteria doboru składu IASB zawiera Załącznik do Konstytucji IASCF, którego główne postanowienia przedstawione są w dalszej części tej rozprawy[164]. Na czele Rady stoi przewodniczący, który mianowany jest na to stanowisko przez Mężów Zaufania spośród pełnoetatowych członków Rady. Pełni on jednocześnie funkcję dyrektora wykonawczego Fundacji IASC[165].

Do głównych zadań IASB należą[166]:

- ◇ przygotowywanie i wydawanie międzynarodowych standardów rachunkowości i projektów standardów, w tym uzasadnienia wniosków;

[163] Określenie „pełnoetatowy" oznacza, że *„członkowie ci poświęcają cały swój czas na odpłatną pracę na rzecz Fundacji IASC"*. Pozostałych dwóch członków IASB zatrudnionych jest w niepełnym wymiarze, co oznacza, że mogą oni być zatrudnionymi także w innych instytucjach. Wymiar zatrudnienia nie ma wpływu na przypisany głos, który jest równoważny. Zob. art. 18 i 29 Konstytucji IASCF, *International Financial Reporting Standards (IFRSs) 2007*, s. 18 i n. W obecnym składzie IASB (czerwiec 2007 r.) w niepełnym wymiarze czasu zatrudnieni są: prof. Mary E. Barth z Uniwersytetu w Stanford (USA) oraz John T. Smith – FASB, D&T, (USA).

[164] Zob. art. 18–22 Konstytucji IASCF, tamże, s. 18.

[165] Zob. art. 24 Konstytucji IASCF, tamże. Od początku istnienia IASB funkcję tę sprawuje David Tweedie.

[166] Zob. art. 31 Konstytucji IASCF, *International Financial Reporting Standards (IFRSs) 2007*, s. 19 i n.

◇ publikowanie, w celu zebrania uwag, projektów standardów oraz projektów wstępnych lub innych dokumentów dyskusyjnych dotyczących prowadzonych przedsięwzięć;
◇ zatwierdzanie interpretacji wydawanych przez Komitet ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC);
◇ opracowywanie programu prac merytorycznych IASB, które powinien konsultować z Komisją Doradczą ds. Standardów (SAC) oraz;
◇ mianowanie osób odpowiedzialnych za poszczególne przedsięwzięcia, powoływanie komitetów sterujących lub innych rodzajów specjalistycznych grup doradczych.

Publikacja projektu standardu, finalnego standardu lub interpretacji wymaga uzyskania co najmniej dziewięciu głosów poparcia (z ogólnej liczby 14 przypisanych po jednym każdemu członkowi IASB). Inne decyzje Rady, w tym dotyczące publikacji materiałów dyskusyjnych, wymagają zwykłej większości głosów obecnych na posiedzeniu członków IASB, przy założeniu, że uczestniczy w nim osobiście lub za pośrednictwem łączy telekomunikacyjnych co najmniej 60% członków Rady[167]. Przykładowo: jeden z najbardziej kontrowersyjnych standardów MSSF 6: *Poszukiwanie i ocena zasobów mineralnych* z grudnia 2004 r. został przyjęty przy poparciu 10 głosów. Nie mniej kontrowersyjny MSSF 4: *Umowy ubezpieczeniowe* z marca 2004 r. został zatwierdzony przy poparciu jedynie ośmiu głosów, co w obliczu ówczesnej Konstytucji IASCF stanowiło progowe minimum do zatwierdzenia standardu[168]. Takie zróżnicowanie głosów charakteryzuje większość z ostatnio przyjmowanych MSSF, które w swych rozstrzygnięciach znajdują się już pod dużym wpływem procesu konwergencji rozwiązań z US GAAP, o czym będzie szczegółowo mowa w rozdz. 2.6. Świadczy to m.in. o tym, że wypracowanie zunifikowanych, wysokiej jakości globalnych standardów rachunkowości, szczególnie w formie ich konwergencji z US GAAP, nie jest procesem łatwym i budzi kontrowersje także w samej IASB.

1.5.2.3. Komitet ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC)

Organ ten ma za zadanie[169]:
◇ interpretować sposób stosowania standardów oraz dostarczać wytycznych na temat zagadnień sprawozdawczości nieujętych osobno w wydanych

[167] Zob. art. 30 Konstytucji IASCF, tamże, s. 19.
[168] Zob. np. *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2007*, t. I, IASB, SKwP, Warszawa 2007, s. 329 i odpowiednio s. 287.
[169] Zob. art. 36 Konstytucji IASCF, tamże, s. 21.

standardach w kontekście *Założeń koncepcyjnych IASB*, uwzględniając cel IASB, jakim jest aktywna współpraca z krajowymi podmiotami tworzącymi standardy, u podstaw których leży doprowadzenie do spójności krajowych standardów rachunkowości z MSSF, co ma służyć uzyskiwaniu wysokiej jakości rozwiązań;
- ◇ publikować, po zatwierdzeniu przez IASB, projekty interpretacji w celu zbierania uwag oraz analizować otrzymane uwagi, a także
- ◇ przedstawiać IASB sprawozdania i uzyskiwać od Rady ostateczne zatwierdzenie przedkładanej interpretacji.

W skład IFRIC wchodzi obecnie 14 członków z prawem głosu, nominowanych przez Mężów Zaufania, którym przewodniczy członek IASB, dyrektor ds. technicznych (merytorycznych), inny wyższego szczebla pracownik Biura IASB lub osoba do tego przygotowana, bez prawa głosu[170]. W posiedzeniach IFRIC powinni uczestniczyć jeden lub dwu członków IASB w charakterze obserwatorów, bez prawa głosu, ale inni członkowie IASB mogą również w posiedzeniach uczestniczyć i zabierać głos w czasie posiedzeń. Członkowie IFRIC głosują zgodnie z niezależnymi przekonaniami, nie głosując w imieniu ani zgodnie ze stanowiskiem firm, organizacji lub innych organów, z którymi mogą być powiązani. Aby projekt interpretacji lub jego ostateczna treść mogły zostać zatwierdzone, przeciwko temu projektowi lub interpretacji nie może głosować więcej niż czterech członków z prawem głosu[171]. Członkowie Komitetu jako grupa powinni reprezentować najlepszą z możliwych kombinację wiedzy specjalistycznej, zróżnicowania branżowego i rynkowych doświadczeń w praktycznej implementacji MSSF oraz analizach sprawozdań finansowych sporządzanych zgodnie z MSSF[172].

1.5.2.4. Komisja Doradcza ds. Standardów SAC

Organ ten, niewystępujący we wcześniejszych strukturach IASC, stanowi forum doradcze, w którym mogą uczestniczyć organizacje i osoby fizyczne zainteresowane międzynarodową sprawozdawczością finansową, pochodzące z różnych regionów geograficznych i mające zróżnicowane doświadczenie praktyczne. Członków SAC nominują Mężowie Zaufania w liczbie co najmniej 30 na 3-letnie, odnawialne kadencje. Pierwotnie SAC i jej posiedzeniom przewodniczył przewodniczący IASB (David Tweedie), ale obecnie, w wyniku zmian w statucie IASCF z czerwca 2005 r., funkcję tę może

[170] Od początku istnienia Komitetu jej pracami przewodniczy Robert Garnett, członek IASB.
[171] Zob. art. 33–36 Konstytucji IASCF.
[172] Zasada ta została wprowadzona zmianą statutu IASCF w październiku 2007 r. Zob. par. 33 Konstytucji IASCF.

pełnić z nominacji Mężów Zaufania osoba, która nie może być równocześnie członkiem innych organów Fundacji. Swoistym przywilejem przewodniczącego SAC jest prawo do udziału w posiedzeniach Mężów Zaufania[173]. W obszarze działania SAC leżą[174]:

◇ doradzanie IASB przy podejmowaniu decyzji związanych z programem oraz priorytetami jej działania;
◇ informowanie IASB o poglądach członków i organizacji, które reprezentują na temat głównych przedsięwzięć dotyczących opracowywanych standardów, oraz
◇ doradzanie IASB i Mężom Zaufania w innych sprawach Fundacji.

W skład Komisji Doradczej SAC wchodzą członkowie reprezentujący m.in.:

◇ Bazylejski Komitet Instytucji Nadzoru Bankowego,
◇ Międzynarodowe Stowarzyszenie Instytucji Nadzoru Ubezpieczeniowego,
◇ Międzynarodową Federację Księgowych (IFAC),
◇ Międzynarodowy Fundusz Walutowy,
◇ Międzynarodową Organizację Komisji Papierów Wartościowych (IOSCO),
◇ Konferencję ds. Handlu i Rozwoju ONZ (UNCTAD),
◇ Bank Światowy.

Jak dotąd znaczenie tego organu Fundacji dla jej prac jest niewielkie, co podkreślali sami Mężowie Zaufania, przygotowując zmiany do statutu Fundacji. Zmiany w tym obszarze miały iść w kierunku zintensyfikowania oraz aktywizacji prac i podniesienia znaczenia tego organu, ale – mimo zmiany polegającej jedynie na pochodzeniu przewodniczącego SAC – dalej stanowi ona bardziej krąg popleczników dla działań Fundacji, niż rzeczywiste forum doradcze[175]. Jednakże w marcu 2006 r. Mężowie Zaufania w przyjętym dokumencie *Due Process Handbook of the IASB* (*Podręcznik Procesu Stanowienia Zasad IASB*, o którym szerzej będzie mowa w rozdz. 1.5.4), stanowiącym zbiór zasad, w oparciu o które IASB powinna realizować swą misję opracowywania MSSF od strony techniczno-formalnej, niepoślednią rolę przypisuje się właśnie SAC. Jednym z elementów aktywizacji Komitetu jest dane mu prawo do poddania pod głosowanie i przedstawienie wyników głosowania IASB w sprawach, które są rozstrzygane na poziomie projektów standardów. W przypadku, gdy IASB odrzuci przyjęty przez SAC punkt widzenia, wymaga się od IASB złożenia wyjaśnienia i uzasadnienia przyjęcia odmiennego stanowiska. Dodatkowo, do otrzymanych od SAC porad i wskazówek, IASB powinna brać pod uwagę komentarze pochodzące z pod-

[173] Zob. art. 37 i 38 Konstytucji IASCF. Na pierwszego przewodniczącego SAC, pełniącego tę funkcję obecnie, powołano prof. L Nelsona Carvalho z Uniwersytetu w San Paulo w Brazylii.
[174] Zob. art. 37 Konstytucji IASCF.
[175] Zob. par. 38 *IASC Foundation Constitution*, IASCF, London 2005, s. 21 i n.

komitetów SAC, które ten może okazjonalnie tworzyć w sprawach merytorycznych będących pod rozwagą projektów standardów opracowywanych przez IASB[176].

1.5.2.5. Biuro Fundacji IASCF

IASB oraz inne organy Fundacji działają z pomocą biura Fundacji, w której znaczenie merytoryczne mają pracownicy podlegli dyrektorowi ds. działań merytorycznych, nominowanemu na to stanowisko przez dyrektora wykonawczego Fundacji (którym jest przewodniczący IASB) w porozumieniu z Mężami Zaufania. Mimo że nie jest on członkiem IASB lub IFRIC, ma prawo uczestniczenia w posiedzeniach tych gremiów, ale jedynie z głosem doradczym. Osoba taka odpowiada za merytoryczną realizację danego projektu[177].

1.5.3. Kryteria doboru składu osobowego IASB

Przy wyborze członka IASB obowiązują następujące, jasno określone kryteria[178]:

- ◇ udokumentowane kompetencje i wiedza z zakresu rachunkowości i sprawozdawczości finansowej;
- ◇ zdolności analityczne;
- ◇ zdolności komunikacyjne;
- ◇ umiejętność podejmowania decyzji, w tym możliwości uwzględniania różnych punktów widzenia, bezstronnego rozważania przedstawianych dowodów oraz podejmowania w stosownym czasie dobrze uzasadnionych i trudnych do podważania decyzji;
- ◇ znajomość środowiska i otoczenia sprawozdawczości finansowej, w tym finansów, biznesu i gospodarki;
- ◇ umiejętność pracy w grupie;
- ◇ uczciwość, obiektywizm i zdyscyplinowanie oraz
- ◇ zaangażowanie się w misję Fundacji IASCF i pracę na rzecz interesu publicznego.

Te cechy nie wyróżniają się niczym szczególnym spośród kryteriów doboru fachowców do pracy zespołowej na rzecz dobra publicznego. Takimi

[176] Zob. par. 86–89 *Due Process Handbook for IASB* wraz z par. 18 Załącznika 2, *International Financial Reporting Standards (IFRSs) 2007*, s. 72, 73 i s. 81.
[177] Zob. art. 41 Konstytucji IASCF, tamże, s. 22. W skład ekipy kierowniczej Fundacji wchodzą jeszcze dyrektor administracyjny oraz dyrektor ds. handlowych. Zob. art. 42 Konstytucji IASCF, tamże.
[178] Zob. Załącznik do Konstytucji IASB.

cechami powinien się charakteryzować każdy dobry księgowy, tym bardziej że o większości z nich stanowi Kodeks Etyki Zawodu Księgowego opracowany przez IFAC w 1996 r., który powinien być przestrzegany przez każdego wykonującego zawód księgowego, do których zalicza się głównie, lecz nie jedynie, biegłych rewidentów[179]. Istotne jest jednak to, że kryteria te, jasno i przejrzyście określone, dają podstawy do publicznego osądu poszczególnych osób wybranych na członków IASB. Jak dotąd opinia publiczna nie wyraziła w stosunku do żadnego z nominowanych kandydatów zarzutów braku profesjonalizmu, działania na rzecz określonej grupy interesu lub regionu czy innego działania, sprzecznego z konstytucją IASCF.

1.5.4. Finansowe aspekty działalności IASB i przestrzeganie zasad ładu organizacyjnego

Przedstawione wyżej najbliższe instytucjonalne otoczenie MSSF – organizacja IASCF, ulegająca pewnym drobnym przekształceniom w czasie jej działania, jak również proces stanowienia MSSF – w mojej opinii daje podstawy, by sądzić, że tworzone MSSF mają swój zobiektywizowany charakter i powstają w drodze pełnego, społecznego konsensusu. Nie powinny być one już na obecnym etapie widziane jako twory gloryfikujące bogate kraje północy i zachodu oraz powstające z myślą o rozwijaniu i doskonaleniu gospodarek jedynie tych części globu. Szeroka reprezentacja przedstawicieli różnych stron świata i staranny, oparty na profesjonalizmie i klarownych, transparentnych zasadach, dobór członków IASB o zróżnicowanych funkcjach wykonywanych wcześniej zawodów (w tym: księgowi teoretycy i praktycy, audytorzy, sporządzający sprawozdania finansowe, analitycy finansowi) stwarza przekonanie, że powstające w ramach IASCF produkty mogą być postrzegane jako wysokiej jakości globalne standardy rachunkowości, mające swe powszechne, ogólnoświatowe zastosowanie.

Tym co nie było jeszcze podkreślane, a stanowi niezwykle istotny problem w procesie tworzenia i doskonalenia tych globalnych standardów rachunkowości, jest aspekt finansowy działalności IASCF. Na problem ten wskazują także sami członkowie IASB. Główne źródła środków na finansowanie działalności IASCF pochodzą obecnie z darowizn oraz sprzedaży publikacji, głównie MSSF[180]. Wśród darczyńców znajdują się m.in. jednostki gospodar-

[179] Zob. *Code of Ethics for Professional Accountants*, [w:] *Handbook of International Auditing, Assurance, and Ethics Pronouncements*, IFAC, New York, 2005, s. 17–110.

[180] W latach 2005–2007 całkowite przychody Fundacji wynosiły odpowiednio: 14 449, 16 033 i 16 925 tys. funtów szterlingów. Wśród tych przychodów, przychody z darowizn wynosiły odpowiednio: 10 382 i 11 277 tys. funtów szterlingów, co stanowi odpowiednio: 65%, 65% i 67% całkowitych przychodów w poszczególnych latach. Przychody ze sprzedaży publikacji to: 4 514, 5 058 i 4 992 tys. funtów szterlingów, co stanowi odpowiednio 31%, 31% i 29%

cze, firmy księgowe: konsultingowe i audytorskie, stowarzyszenia gospodarcze, banki centralne[181]. Uzyskane przychody nie pokrywają ponoszonych kosztów, których główną pozycją są oczywiście wynagrodzenia wraz z pochodnymi od nich pracowników Fundacji, w tym członków IASB oraz IFRIC[182]. Od kilku lat organizacja ponosi straty bilansowe[183], a co więcej – istnieje w niektórych kręgach przekonanie, że uzależnienie się IASCF od darczyńców oraz poziom posiadanych środków finansowych może wpływać na jakość i tempo tworzenia MSSF[184].

Od lat trwa ogólna debata nad rozwiązaniem problemu finansowania działalności statutowej organów Fundacji, w tym oczywiście IASB i IFRIC, która wydaje się nie mieć idealnego, niebudzącego kontrowersji rozwiązania. W różnych propozycjach widoczne są głosy przemawiające za koniecznością uregulowania tego problemu, wśród których dominują stanowiska o konieczności wsparcia finansowego Fundacji ze strony praktyki – strony, która z tych standardów korzysta, sporządzając sprawozdania finansowe. Czy jest ona jednak jedyną stroną, która powinna partycypować w pokrywaniu nakładów na tworzenie systemu regulacyjnego sprawozdawczości finansowej? Skoro standardy tworzone są jako regulacje mające za swój fundamentalny cel odwzorowywanie rzeczywistości gospodarczej, głównie dla potrzeb rynków kapitałowych i ich podstawowych uczestników – inwestorów, to strona ta jest równie zainteresowana procesem funkcjonowania skutecznego i efektywnego systemu sprawozdawczości finansowej, jak sporządzający. Wydaje się oczywiste, że nakłady na funkcjonowanie tego systemu powinni ponosić jego beneficjenci. Tych oczywiście można bezpośrednio wskazać. Są to przecież wszystkie strony zainteresowane sprawozdawczością finansową – sporządzający, badający, użytkownicy sprawozdań finansowych. W krajowych systemach rachunkowości finansowanie działalności regulatora rachunkowości wydaje się prostsze. Bierze je na siebie albo państwo, albo jednostki gospodarcze. Przykładowo: w Polsce prawne regulacje rachunkowości, ale także środowiskowe, pochodzące z Komitetu

całkowitych przychodów Fundacji. Zob. *IASCF Annual Report 2005*, International Accounting Standards Committee Foundation, London 2006, s. 22, oraz *IASCF Annual Report 2007*, IASC Foundation, London, 2008, s. 40.

[181] Roczne raporty finansowe IASCF oraz inne, publicznie dostępne materiały nie zawierają szczegółowych informacji na temat wpłat poszczególnych darczyńców oraz ich konkretnych nazw. Sytuacja ta ulega jednak zmianie w efekcie wdrażania nowej polityki finansowania Fundacji, o której będzie mowa w dalszej części tego podrozdziału.

[182] W latach 2005–2007 całkowite koszty Fundacji wynosiły: 12 024, 16 307 i 17 136 tys. funtów szterlingów, zaś koszty osobowe wynoszą w poszczególnych latach: 8 649, 9 613 i 10 234 tys. funtów szterlingów, co stanowi odpowiednio 72%, 59% i 59% całkowitych kosztów Fundacji w poszczególnych latach. Zob. *IASCF Annual Report 2005*, oraz *IASCF Annual Report 2007*.

[183] W latach 2005–2007 straty bilansowe Fundacji wynosiły odpowiednio: 576, 311 i 212 tys. funtów szterlingów; tamże.

[184] Zob. **R. McEnally, P. Walters**, *The critical nature of neutral financial reporting*, IASB Insight, October 2003, s. 10–11.

Standardów Rachunkowości, finansowane są z budżetu państwa. Taka sytuacja charakteryzuje większość systemów regulatorów krajowych, choć w niektórych z nich pojawia się właśnie rozwiązanie polegające na obciążaniu jednostek gospodarczych działaniem regulatora. Regulatorzy rachunkowości na szczeblach regionalnych, takich jak np. UE, również mogą mieć dość klarowną, prostą formę finansowania swojej działalności – z zasobów budżetu administracji organizacji regionalnej. IASCF, będąc organizacją prywatną o charakterze niezabkowym, nie ma takich źródeł finansowania. Ponadto z tego samego powodu sama z siebie nie może narzucić obowiązku pokrywania kosztów swej działalności przez jednostki gospodarcze wykorzystujące jej produkty: MSSF. Nie powinna także rościć podobnych pretensji w stosunku do tych regulatorów krajowych lub regionalnych, którzy wykorzystują MSSF w swoich systemach regulacji rachunkowości. W takiej sytuacji jej cele statutowe nie mogłyby być realizowane. Wydaje się więc słuszne twierdzenie o konieczności instytucjonalnego wsparcia Fundacji IASCF ze stron trzecich w działaniach na rzecz zagwarantowania finansowej jej działalności, chyba że IASCF miałoby zostać przekształcone w organizację zarobkową sprzedającą swoje produkty na otwartym rynku, i tym samym działającą według czystego rachunku ekonomicznego. Takie działanie mogłoby oczywiście mieć miejsce, ale zapewne na obecnym etapie nie uzyskałoby społecznego, ogólnoświatowego poparcia, szczególnie ze strony regulatorów rynków kapitałowych i sporządzających sprawozdania finansowe z obawy np. o możliwą w takiej sytuacji zbytnią częstotliwość zmian w MSSF, aby produkty te mogły mieć stałych nabywców lub zbyt wygórowane opłaty licencyjne za wykorzystywanie standardów. Jednakże właściwy system nadzoru korporacyjnego mógłby te kontrowersyjne kwestie uporządkować we właściwy sposób.

Zadanie polegające na zapewnieniu właściwych i wystarczających środków na działalnie IASCF, w tym IASB oraz IFRIC, spoczywa na Mężach Zaufania. Ci dopiero w 2006 r. podjęli inicjatywę doprowadzenia do rozwiązania problemu finansowania Fundacji w dłuższej perspektywie czasowej. Wskazano przy tym, że chodzi właśnie o uniezależnienie się od darowizn w taki sposób, aby nie budził zastrzeżeń fakt, że IASB jest niezależną instytucją, na decyzje której żadne grupy nacisku nie mają wpływu. Wskazano także na potrzebę działania IASB bez presji ograniczenia środków finansowych na prowadzenie działalności. Dla osiągnięcia tych celów założono, że system finansowy powinien charakteryzować się następującymi czterema fundamentalnymi zasadami:

1. Zasada szerokiego i zróżnicowanego zakresu źródeł finansowania. Chodzi o to, by stabilny, długofalowy system finansowania zorientowany był na jak najszersze, zdywersyfikowane kręgi podmiotów i instytucji o kluczowym znaczeniu w rozwoju i funkcjonowaniu światowych rynków kapitałowych, włączając w to instytucje formalne;

2. Zasada konsekwentnego przestrzegania reżimu finansowania. Chodzi o to, by system finansowania był bardziej oporny na jego koniunkturalne modyfikowanie i dawał gwarancje pozyskania zadeklarowanych wcześniej wpłat. W tym Mężowie Zaufania widzą potrzebę wsparcia swych działań ze strony odpowiednich, krajowych lub regionalnych organizacji, które dawałyby gwarancję możliwości egzekwowania przyrzeczonych środków;
3. Zasada otwartości sposobów i źródeł pozyskiwania środków. Chodzi tu o to, by źródła finansowania i możliwości pozyskiwania środków nie stanowiły zamkniętych katalogów i nie były zależne od konkretnych działań, które mogłyby łamać niezależność IASCF i IASB. Realizacja tej zasady wymaga także stałego wsparcia ze strony międzynarodowych organizacji, banków centralnych oraz kluczowych, międzynarodowych firm księgowych;
4. Zasada podziału regionalnego i krajowego, według której źródła finansowania powinny pochodzić ze wszystkich najbardziej rozwiniętych regionów i krajów świata, według klucza opartego na wskaźniku produktu krajowego brutto. Zadaniem Mężów Zaufania jest przy tym zabieganie w przypisanych im krajach o stworzenie właściwego systemu finansowania.

Realizacja przyjętego nowego modelu finansowania działalności IASCF przynosi obecnie coraz to bardziej widoczne efekty. W rocznym raporcie finansowym Fundacji za 2007 r. wskazano bowiem na planowane w 2008 r. wpływy Fundacji z darowizn, obejmujące m.in. zadeklarowane wpłaty siedmiu największych międzynarodowych firm księgowych, w tym „Wielkiej Czwórki". Łącznie zadeklarowane wpłaty na rzecz Fundacji kluczowych międzynarodowych firm księgowych wynoszą 8 400 tys. USD, z czego firmy „Wielkiej Czwórki" deklarują 8 000 tys. USD, każda po 2 000 tys. USD. W rozkładzie geograficznym największe środki pochodzić mają z USA, z których 32 spółki zadeklarowały łącznie wpłaty na poziomie 3 500 tys. USD. Drugim krajem co do wielkości deklarowanych wpłat, z którego pochodzić mają środki jest Japonia, której koordynujące wpłaty organy centralnej administracji państwa deklarują wpłaty na poziomie 2 800 tys. USD. Z krajów europejskich (Niemcy, Wielka Brytania, Francja, Włochy, Holandia, Szwecja, Szwajcaria i Luksemburg) na czoło wysuwają się Niemcy, z których ponad 80 prywatnych spółek deklaruje łącznie wpłaty na poziomie 1 320 tys. euro[185]. W obszar finansowania włączyły się ponadto nowe kraje: Indie, Korea, Szwecja. Realizując plan niezależności finansowej, Mężowie Zaufania określili ponadto, że w 2008 r. środki finansowe niezbędne do realizacji zadań statutowych Fundacji muszą wynosić nie mniej niż 16 mln funtów szterlingów. Już na początku 2008 r. Mężowie Zaufania zabezpieczyli

[185] Zob. *IASCF Annual Report 2007*, s. 11 i n.

Fundację w 13 mln funtów szterlingów, dając tym samym stabilną podstawę dla finansowania działalności IASB na ten rok. Ponadto spośród ok. 200 darczyńców Fundacji, którzy w poprzednich latach współfinansowali jej działalność, obecna ich liczba sięga – według przewodniczącego Mężów Zaufania – tysięcy[186]. Wskazuje to na dość dobry kierunek uniezależniania się finansowego IASCF od określonych, identyfikowalnych darczyńców, przez co niezależność finansowa stwarza podstawy do widzenia Fundacji IASCF i IASB jako instytucji niepoddawanych presji nacisków finansowych.

Drugą, dość istotną kwestią w działalności Fundacji IASCF, a w szczególności IASB, jest zapewnienie ładu organizacyjnego, który powinien gwarantować właściwy przebieg realizacji społecznej misji IASCF oraz powinien dawać gwarancje niezależności, przejrzystości i profesjonalizmu w jej działaniu. Na IASCF ciąży przecież społeczna odpowiedzialność, która przy ogólnoświatowym zaufaniu, jakim została obdarzona, nie powinna budzić żadnych zastrzeżeń.

Na aspekt właściwego ładu organizacyjnego – podobnie do zjawisk i procesów, jakie zachodzą w innych organizacjach, w tym spółkach publicznych – zwrócono szczególną uwagę w ostatnich kilku latach. W 2006 r. w ramach Mężów Zaufania powołano Komitet Proceduralny i w tym samym roku, w marcu, Mężowie Zaufania, na podstawie prowadzonych przez ten Komitet prac, zatwierdzili dokument określający procedury przestrzegania ładu organizacyjnego Fundacji, szczególnie IASB: *Due Process Handbook for the International Accounting Standards Board (IASB)*[187]. W gruncie rzeczy dokument ten łączy w sobie wiele z postanowień zawartych wcześniej w statucie Fundacji oraz we *Wstępie do Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej*. Określa on m.in. procedury i zasady niezbędne do tego, by IASB była widziana jako organizacja przejrzysta (transparentna) i publicznie dostępna, otwarta na społeczne konsultacje oraz o wysokim stopniu przestrzegania zasad odpowiedzialności społecznej, która na niej ciąży. Dokument ten określa i koncentruje się zasadniczo na procesie stanowienia MSSF, identyfikując i opisując w szczegółach sześć etapów procesu stanowienia standardów (określenie programu prac, planowanie projektu, opracowanie i publikacja dokumentu dyskusyjnego, opracowanie i publikacja projektu standardu, opracowanie i publikacja MSSF, procedury następujące po wydaniu MSSF), sposoby implementacji procesu stanowienia standardów. Zawiera także wytyczne działania Komisji Doradczej ds. Standardów SAC, której przypisuje się obecnie bardziej odpowiedzialną rolę niż miała dotychczas, o czym była mowa w rozdz. 1.5.2.4. W podobny sposób

[186] Tamże, s. 5.

[187] W polskojęzycznym opracowaniu MSSF dokument ten nazywa się „Właściwy Proces Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASB)". Zob. *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2007*, s. 75–107.

określono procedury działania komitetu interpretacyjnego IFRIC, przyjmując w styczniu 2007 r. – na wzór określony dla IASB – *Due Process Handbook for the International Financial Reporting Interpretations Committee* (*IFRIC*).

Znaczenie IASB w procesie zapewniania ładu gospodarczego na rynkach światowych, za pomocą wydawanych przez nią MSSF, staje się na tyle istotne dla rynków kapitałowych, że właściwa organizacja, finansowanie i przestrzeganie ładu organizacyjnego przez IASB nabrało obecnie zewnętrznego w stosunku do IASCF charakteru. Szczególnej roli monitorowania przestrzegania ładu organizacyjnego przez IASB, zadeklarowanych m.in. w dokumencie *Due Process Handbook for the International Accounting Standards Board* (*IASB*), podjęły się instytucje odpowiedzialne za rozwój najważniejszych rynków kapitałowych świata. W proces ten zaangażowały się:

◇ Komisja Europejska;
◇ Agencja Usług Finansowych w Japonii (Financial Services Agency of Japan) – odpowiednik polskiej Komisji Nadzoru Finansowego;
◇ Międzynarodowa Organizacja Komisji Papierów Wartościowych IOSCO oraz
◇ amerykańska Komisja Papierów Wartościowych i Giełd SEC.

Organizacje te w wydanym w listopadzie 2007 r. oświadczeniu[188] zadeklarowały podjęcie wspólnych działań na rzecz wzmocnienia przestrzegania ładu organizacyjnego Fundacji IASCF. Wskazane instytucje mają wspomóc w tych działaniach Mężów Zaufania, ale jednocześnie wokół tego celu mają stworzyć formalne kanały współdziałania z Fundacją. W wydanym wspólnym oświadczeniu najważniejszych regulatorów rynków kapitałowych świata jego sygnatariusze wskazują na konieczność ukonstytuowania się w ramach nadzoru organizacyjnego Fundacji IASCF nowego ciała monitorującego proces stanowienia MSSF. W szczególności rolą tego ciała ma być podejmowanie dyskusji, przegląd i komentowanie programu działania IASB. Do innych zadań ciała monitorującego ma należeć wspieranie Mężów Zaufania w procesie doboru i wyboru jego członków[189].

Jednym z efektów wydanego oświadczenia o wzmożeniu przestrzegania przez IASCF zasad ładu organizacyjnego z punktu widzenia samej organizacji było przekształcenie dotychczas działającej Komisji Proceduralnej w Komitet Nadzoru nad Procesem Stanowienia MSSF (Due Process Oversight Committee). Komitet ten, powstały w 2007 r., został pozytywnie oceniony przez zewnętrznych partnerów IASB. Wzmocnienie zasad nadzoru

[188] Zob. *Statement of the European Commission, the Financial Services of Japan, the International Organization of Securities Commissions (IOSCO) and the US Securities and Exchange Commission on work to enhance the governance of the IASC Foundation*, European Commission, MEMO/07/451, Brussels, 7.11.2007, http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/07/451&type=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en.

[189] Tamże.

i ładu organizacyjnego Fundacji IASCF przynosi już wymierne efekty. W opublikowanym przez międzynarodową organizację One Word Trust raporcie: *2007 Global Accountability Report* za 2007 r. IASCF została uznana za organizację o wysokich jakościowo standardach przestrzegania zasad ładu organizacyjnego w obszarach relacji z jej interesariuszami, transparentności i oceny działań[190]. Raport wskazuje jednak także na obszary działalności, w których Fundacja powinna się doskonalić, nie bacząc na wydane wcześniej oceny. Chodzi tu głównie o wzmocnienie instytucjonalnych czynników, wpływających na społeczną odpowiedzialność organizacji. Pod kątem IASB sformułowano niedociągnięcia m.in. w zakresie przekazywania przez nią odpowiedzi na zapytania pochodzące z jej otoczenia oraz czas udzielanych odpowiedzi. Można również podkreślić, że dzisiejsze rozwiązania i praktyka działalności IASCF, w szczególności IASB, nie dają bowiem pełnej gwarancji, że jej produkty deklarowane jako wysokiej jakości globalne standardy rachunkowości rzeczywiście tę cechę spełniają. Pojęcie jakości standardów jest tu oczywiście niewymierne i może budzić największe zastrzeżenia.

Jeszcze przed wydaniem w 2007 r. oświadczenia o współdziałaniu najbardziej znaczących w świecie regulatorów rynków kapitałowych w zakresie wzmocnienia nadzoru organizacyjnego Fundacji IASCF, Komisja Europejska podjęła się oceny działalności IASCF na polu przestrzegania zasad ładu organizacyjnego. Działania UE w tym zakresie są oczywiście uzasadnione w kontekście obligatoryjnego stosowania MSSF przez spółki publiczne w Europejskim Obszarze Gospodarczym. W latach 2006–2008 wydano trzy raporty Komisji przygotowane przez Radę UE ds. Ekonomicznych i Finansowych (ECOFIN) w sprawie ładu organizacyjnego Fundacji IASCF[191]. Wskazano w nich przede wszystkim na właściwy kierunek zmian w strukturze organizacyjnej i działalności Fundacji, ukierunkowany na działanie właściwych mechanizmów nadzoru i ładu organizacyjnego oraz działania na rzecz zapewnienia stabilności w finansowaniu IASB. W raportach Komisji znalazły się także pewne sugestie co do dalszego działania na rzecz prze-

[190] Zob. **R. Lloyd, J. Oatham, M. Hammer**, *2007 Global Accountability Report*, One World Trust, London 2007. Zob. także *Global Accountability Report 2007*, oprac. redakcyjne, IASB Insight, Q4, 2007.

[191] Zob. *Commission services working paper on governance developments in the IASB (International Accounting Standards Board) and IASCF (International Accounting Standards Committee Foundation)*, European Commission, Brussels 2006, http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ias/iasb_governance_report_working_paper_en.pdf, *Commission services working paper on governance and funding developments in the IASB (International Accounting Standards Board) and IASCF (International Accounting Standards Committee Foundation). 2nd Report*, European Commission, Brussels 2007, http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ias/iasb2report_en.pdf, *Commission Services Working Paper on Governance Developments in the International Accounting Standards Board (IASB) and in the International Accounting Standards Committee Foundation (IASCF). 3rd Report*, European Commission, Brussels, March 2008, http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ias/iasb3report_en.pdf

strzegania właściwego ładu organizacyjnego Fundacji IASCF. Zdaniem Komisji, na IASB oraz Mężach Zaufania powinna ciążyć większa odpowiedzialność w stosunku do tych jurysdykcji, które przyjęły MSSF. Środkiem zwiększenia tej odpowiedzialności powinno być wzmożenie współpracy oraz zintensyfikowanie kontaktów z właściwymi tam organizacjami, odpowiedzialnymi za rozwój rynków kapitałowych i systemów rachunkowości, jak również powołanie do grona Mężów Zaufania przedstawicieli tych krajów, w których MSSF mają zastosowanie. Inną z sugestii jest konieczność wcześniejszego informowania tych jurysdykcji o planowanych, nowych rozwiązaniach IASB, jak również zainicjowanie stałych, cyklicznych spotkań (2–3 spotkania rocznie) przedstawicieli IASB z krajowymi i unijnymi regulatorami rachunkowości, podczas których miałyby być przedstawiane koncepcje programowe IASB. W raportach Komisji wskazuje się także na finansowe aspekty działalności Fundacji IASCF. Nie ma tu jednak wyraźnej deklaracji o współfinansowaniu jej działalności z budżetu UE. W zamian za to Komisja stoi na stanowisku przeniesienia tego obowiązku na kraje członkowskie[192].

O tym, w jaki sposób odniesie się Fundacja IASCF oraz IASB do tych propozycji Komisji Europejskiej, trudno było jednoznacznie przesądzić. Sugestie związane z powołaniem instytucji współpracy IASCF z regulatorami rynków światowych wydają się zasadne, jednakże propozycja cyklicznych spotkań członków IASB z krajowymi i unijnymi regulatorami rachunkowości jest propozycją, która nie może być realizowana. Raport wskazuje jednak – moim zdaniem – na dość niebezpieczną dla rozwoju systemu globalnych standardów rachunkowości tendencję w działaniach Unii: zbytnie wkraczanie w niezależność IASB, a środkami zagwarantowania przestrzegania zasad ładu organizacyjnego – próbę większego podporządkowania sobie kierunków i formy działania IASB. Wspólne oświadczenie kluczowych, światowych regulatorów rynków kapitałowych z listopada 2007 r. oraz późniejsze działanie IASCF – jak przewidywałem – wpłynęło nieco hamująco na działania UE w zakresie próby wywierania presji lub podporządkowania sobie IASCF.

Swoistą odpowiedzią Mężów Zaufania Fundacji IASCF na propozycje otoczenia Fundacji w zakresie zwiększenia społecznej odpowiedzialności organizacji, a przez to wzmocnienia systemu ładu i nadzoru organizacyjnego Fundacji, są propozycje zawarte w dokumencie dyskusyjnym na temat proponowanych zmian do statutu Fundacji IASCF. Zawarte są one w dokumencie: *Review of the Constitution. Public Accountability and the Composition of the IASB. Proposals for Change*, opublikowanym w lipcu 2008 r. przez IASCF. Głównym elementem proponowanych zmian w statucie, zmierzających właśnie do wzmocnienia systemu ładu i nadzoru

[192] Tamże.

organizacyjnego oraz zwiększenia mechanizmów organizacyjnych, gwarantujących wzmocnienie odpowiedzialności społecznej działalności IASB, jest propozycja powołania Grupy Monitorującej (Monitoring Group) oraz rozszerzenie składu IASB z 14 do 16 członków, z włączeniem w obszar kryteriów doboru składu IASB elementu rozkładu geograficznego.

Członkami Grupy Monitorującej, stanowiącej swoistą grupę kontaktową Fundacji IASCF i jej organów z ich otoczeniem, mają być – według założeń – przedstawiciele władz publicznych i organizacji międzynarodowych odpowiedzialnych za funkcjonowanie i rozwój rynków kapitałowych świata. Wskazana Grupa nie byłaby organem Fundacji. Celem działalności tej Grupy miałoby być monitorowanie oraz poddawanie analizie i osądom działań Fundacji IASCF, w tym zatwierdzanie oraz zgłaszanie kandydatów na członków Mężów Zaufania[193]. Skład Grupy Monitorującej powinien również uwzględniać rozkład geograficzny uwzględniający równowagę rynków kapitałowych świata, w tym interesy rynków wschodzących i rozwijających się. Proponowany siedmioosobowy skład Grupy Monitorującej jest następujący[194]:

- ◇ jeden członek Komisji Europejskiej w randze wykonawczej,
- ◇ jeden z dyrektorów zarządzających Międzynarodowego Funduszu Walutowego,
- ◇ przewodniczący Komitetu Rynków Wschodzących IOSCO,
- ◇ przewodniczący Komitetu Technicznego IASCO (lub wiceprzewodniczący, lub mianowany przewodniczący komisji papierów wartościowych w sytuacji, gdy: albo komisarz japońskiej Agencji Usług Finansowych, albo przewodniczący US SEC piastowałby stanowisko przewodniczącego Komitetu Technicznego IOSCO),
- ◇ komisarz japońskiej Agencji Usług Finansowych,
- ◇ przewodniczący US SEC oraz
- ◇ prezydent (prezes) Banku Światowego.

Drugim elementem proponowanych zmian w statucie IASCF jest rozszerzenie składu IASB z 14 do 16 członków, w terminie do 1 lipca 2012 r. Jednocześnie miałyby zostać rozszerzone, w stosunku do dotychczas obowiązujących, kryteria doboru składu IASB o kryterium[195]:

- ◇ funkcji łącznikowej z krajowymi regulatorami rachunkowości,
- ◇ rozkładu geograficznego oraz
- ◇ zróżnicowanego pochodzenia zawodowego, szczególnie gwarantujące rozstrzyganie spraw dotychczas nieregulowanych, którymi wcześniej się nie zajmowano.

[193] Zob. *Review of the Constitution. Public Accountability and the Composition of the IASB. Proposals for Change*, IASCF, London, July 2008, s. 6–11.
[194] Tamże, s. 11.
[195] Tamże, s. 15.

Proponuje się przy tym zwiększenie liczby członków niepełnoetatowych do trzech. Skład IASB miałby z założenia następujący rozkład geograficzny[196]:

◇ czterech członków – region Azji i Oceanii,
◇ czterech członków – Europa,
◇ czterech członków – Ameryka Północna,
◇ jeden członek – Afryka,
◇ jeden członek – Ameryka Południowa oraz
◇ dwu członków reprezentujących dowolny region, ale z zachowaniem równowagi w rozkładzie geograficznym składu IASB.

W przypadku rozszerzonego do 16 członków IASB proponuje się podniesienie progu zatwierdzenia projektów i standardów do 10 głosów za przyjęciem[197].

Komentując proponowane zmiany w statucie IASCF, można przychylić się do kierunków działań w zakresie budowy bardziej, jak się wydaje, skutecznych mechanizmów zwiększania odpowiedzialności społecznej IASB jako regulatora światowego. Mam jednak obawy co do tego, czy dość ścisły krąg instytucji nadzoru nad rynkami kapitałowymi świata przyczyni się do pełnej, ogólnoświatowej akceptacji działań IASB. Wszak Grupa Monitorująca nie ma w swym składzie przedstawicieli wszystkich regionów świata i widać tu wyraźną sugestywność działań IASCF na rekomendacje Komisji Europejskiej, IOSCO, SEC i Japonii z listopada 2007 r. Co prawda, skład Grupy obejmuje także przedstawicieli MFW i Banku Światowego, ale czy w swym działaniu uwzględnia ona także interesy krajów afrykańskich, południowoamerykańskich i azjatyckich? Niewielkie, ale niezbyt pewne gwarancje można mieć z perspektywy proponowanego rozkładu geograficznego IASB. Budzi jednak wątpliwość, czy możliwość zebrania sześciu głosów przeciwnych przyjęciu, standardu jako rozstrzygnięcia nieodrzucającego proponowane rozwiązanie w nowym lub zmienianym standardzie, jest słuszna. Moim zdaniem, wprowadzenie kryterium rozkładu geograficznego członków IASB przyczyni się do poprawy jakości wydawanych standardów, szczególnie jeśli chodzi o formę przekazu ich treści – tak istotną z perspektywy ich spójnego stosowania. Przyjmowanie zaś tych nowych regulacji krańcowo, stosunkiem głosów 10:6, wydaje się zbyt liberalne, biorąc pod uwagę kierunek obrany w regulacjach MSSF, którym jest unifikowanie rozwiązań. Przyjmowane rozwiązanie powinno znajdować aprobatę znaczącej większości członków IASB stąd próg 12 głosów „za" wydaje się bardziej odpowiedni.

[196] Tamże, s. 15 i 17.
[197] Tamże, s. 18.

1.5.5. Główne produkty IASB – Standardy i Interpretacje

System Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej Rachunkowości stanowi zwarty, spójny zbiór regulacji służących sporządzaniu i prezentacji sprawozdań finansowych ogólnego przeznaczenia. W zbiorze tym, początkowo wydawane były wyłącznie standardy rachunkowości regulujące konkretne problemy, związane z ujmowaniem, wyceną i prezentowaniem danych finansowych w sprawozdaniach finansowych podmiotów sprawozdawczych, tj. jednostek gospodarczych i grup kapitałowych. Wśród nich znajdują się standardy o charakterze ogólnym, kompleksowym, zawierające ogólne zasady sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych, jak np. MSR 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych*, konkretnych ich elementów, np. MSR 7 *Rachunek przepływów pieniężnych*, oraz regulujących konkretne ich pozycje, np. MSR 16 *Rzeczowy majątek trwały*, lub problemy, np. MSR 17 *Leasing*. W 1989 r. zbiór tworzonych standardów uzupełniony został nadbudową koncepcyjną sprawozdawczości finansowej w postaci: *Założeń konceptualnych sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych*. Standardy międzynarodowe pierwotnie były nazywane Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości (International Accounting Standards) i oznaczane były skrótem MSR (IAS). Po reorganizacji IASC w 2000 r., powstała w jego miejsce IASB przyjęła dla oznaczania swoich standardów nazwę Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (International Financial Reporting Standards) i sygnuje je skrótami MSSF (IFRS). Zmiana nazwy wydawanych standardów nie niesie zmian zakresu przedmiotowego regulacji. Zarówno MSR, jak i MSSF dotyczą sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych, i nie wnikają w materię technologii i organizacji ich sporządzania, tj. prowadzenia ksiąg rachunkowych czy zasad dokumentowania zdarzeń gospodarczych. Niektórzy jednak sądzą, że obecna nazwa standardów międzynarodowych, ze względu na zakres swych regulacji, w wierniejszy sposób odwzorowuje to, czego standardy dotyczą[198].

[198] Zmiana nazwy tworzonych nowych regulacji przez następcę wcześniejszego regulatora, dla odróżnienia efektów swoich prac od poprzednika, nie jest rzeczą nadzwyczajną. Podobny zabieg stosowali regulatorzy amerykańscy lub brytyjscy. Przykładowo, w USA, przed powstaniem Financial Accounting Standards Board (FASB) (będzie o nim szerzej w dalszych częściach pracy, np. w rozdz. 2.1), który sygnuje swoje standardy nazwą *Statements of Financial Accounting Standards* (SFAS lub FAS), działająca wcześniej Accounting Principles Board nazywała swoje standardy *Accounting Principles Board Opinions* (APB Opinions lub APB). Standardy te z kolei odróżniane były w stosunku do jeszcze wcześniej działającego regulatora: Committee on Accounting Procedure, który nazywał swoje standardy *Accounting Research Bulletins* (ARB). W Wielkiej Brytanii tworzone obecnie przez Accounting Standards Board (ASB) standardy noszą nazwę *Financial Reporting Standards* (FRS), odróżniane od wcześniej tworzonych przez Accounting Standards Committee (ASC) standardów, nazywanych *Statements of Standard Accounting Practice* (SSAP). Zob. np. **N. Fisher, T. E. Iannaconi, H. W. Fechner**, *USA – Individual Accounts*, [w:] *TRANSAC. Transnational Accounting*, red. D. Ordelheide, Vol. 3, Palgrave, New York 2001, s. 2861–2966, oraz **T. E. Cooke, M. Choudhury, R. S. O. Wallace**, *United Kingdom – Individual Accounts*, [w:] *TRANSAC. Transnational Accounting*, s. 2585.

W wyniku dość ogólnej formuły regulowania danych zagadnień w standardach rachunkowości (standardy oparte na zasadach) – na co zwracali uwagę ich użytkownicy – dla zachowania większej spójności w ich stosowaniu, pojawiła się potrzeba uregulowania niektórych szczegółowych zagadnień w sposób bardziej dokładny. Stąd od 1997 r. zostały tworzone regulacje w postaci interpretacji MSR: Interpretacje SKI (SIC), a od 2001 r. interpretacje KIMSF (IFRIC).

Wprowadzenie interpretacji SIC do standardów przyniosło nową jakość w stanowieniu regulacji MSSF. Każda z nich zawiera wykładnię celowościową regulacji (uzasadnienie wniosków) pozwalającą na bardziej zrozumiałe, klarowne i jednoznaczne poznanie istoty wydanej regulacji. Uzasadnienia wniosków zawierają bowiem często, prócz wskazania na dogłębniejszą analizę podstaw przyjęcia danego rozwiązania, także rozwiązania odrzucane lub niedozwolone, przez co stają się bardziej wartościowe i dają gwarancję bardziej spójnego zastosowania się do danej regulacji. Tę formułę przyjęła później IASB dla wydawanych nowych MSSF i wprowadzanych nowych wersji dotychczasowych MSR.

Poniżej zostaną przedstawione wszystkie wydane MSR i MSSF oraz interpretacje SKI i IFRIC.

1.5.5.1. Międzynarodowe Standardy Rachunkowości MSR 1 – MSR 41

IASB, a wcześniej jej poprzednik – IASC, do tej pory wydała (promulgowała) 41 Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (International Accounting Standards, IAS), z których aktualnie obowiązuje już jedynie 30 standardów. Pierwszy z nich – MSR 1 *Ujawnienie polityki rachunkowości* – został opracowany już w 1975 r. W TAB. 1.7 przedstawione są te MSR,

TABELA 1.7: Wykaz wydanych Międzynarodowych Standardów Rachunkowości

Nr MSR	Nazwa	Data wydania (i znaczących zmian)	Status
1	2	3	4
MSR 1	*Ujawnianie polityki rachunkowości*	1975	wycofany z użycia
	Prezentacja sprawozdań finansowych	1997	wycofany z użycia
	Prezentacja sprawozdań finansowych	2003 (2004, 2005, 2007)	obowiązujący od 2005 do końca 2008
	• zmiany w MSR 1 – *Ujawnienia o kapitałach*	sierpień 2005	weszły w życie 1.01.2007
	Prezentacja sprawozdań finansowych	wrzesień 2007	wchodzi w życie 1.01.2009

TAB. 1.7 (cd.)

1	2	3	4
MSR 2	*Wycena i prezentacja zapasów według kosztu historycznego*	1975	wycofany z użycia
	Zapasy	1993 (1999, 2000)	wycofany z użycia
	Zapasy	2003 (2006)	obowiązujący od 2005
MSR 3	*Skonsolidowane sprawozdania finansowe*	1976	wycofany z użycia
MSR 4	*Amortyzacja*	1976	wycofany z użycia
MSR 5	*Informacje, które należy ujawniać w sprawozdaniu finansowym*	1976	wycofany z użycia
MSR 6	*Rachunkowość dotycząca zmian cen*	1976	wycofany z użycia
MSR 7	*Sprawozdanie dotyczące zmian sytuacji finansowej*	1977	wycofany z użycia
	Rachunek przepływów pieniężnych	1992 (2003, 2006, 2007, 2008)	obowiązujący
MSR 8	*Pozycje nadzwyczajne oraz pozycje wcześniejszych okresów i zmiany zasad księgowych*	1978	wycofany z użycia
	Zysk lub strata netto okresu obrotowego, podstawowe błędy i zmiany w polityce rachunkowości	1993 (1998)	wycofany z użycia
	Zasady (polityka) rachunkowości, zmiany wartości szacunkowych i korygowanie błędów	2003 (2007)	obowiązujący od 2005
MSR 9	*Rachunkowość prac badawczych i rozwojowych*	1978	wycofany z użycia
	Koszty prac badawczych i rozwojowych	1993 (1994)	wycofany z użycia
MSR 10	*Zdarzenia warunkowe i zdarzenia następujące po dniu bilansowym*	1978 (1994)	wycofany z użycia
	Zdarzenia następujące po dniu bilansowym	1999	wycofany z użycia
	Zdarzenia następujące po dniu bilansowym	2003 (2004, 2007)	obowiązujący od 2005
MSR 11	*Rachunkowość umów o budowę*	1979	wycofany z użycia
	Umowy o usługę budowlaną	1993 (1994, 1999, 2007)	obowiązujący

1	2	3	4
MSR 12	*Rachunkowość podatków od dochodu*	1979	wycofany z użycia
	Podatek dochodowy	1996 (1999, 2000, 2003, 2004, 2007, 2008)	obowiązujący
MSR 13	*Prezentacja krótkoterminowych aktywów i krótkoterminowych zobowiązań*	1979	wycofany z użycia
MSR 14	*Sprawozdawczość finansowa w podziale na segmenty działalności*	1981 (1994)	wycofany z użycia
	Sprawozdawczość dotycząca segmentów działalności	1997 (2003, 2004, 2005)	obowiązujący do końca 2008
	• zmiany w MSR 14	styczeń 2008	obowiązują tylko w tym roku
MSR 15	*Informacje odzwierciedlające skutki zmian cen*	1981 (1994)	wycofany z użycia
MSR 16	*Rachunkowość rzeczowych aktywów trwałych*	1982	wycofany z użycia
	Rzeczowe aktywa trwałe	1993 (1994, 1998, 2000)	wycofany z użycia
	Rzeczowe aktywa trwałe	2003 (2004, 2007, 2008)	obowiązujący od 2005
MSR 17	*Rachunkowość leasingu*	1982 (1994)	wycofany z użycia
	Leasing	1997 (2000)	wycofany z użycia
	Leasing	2003 (2004, 2005, 2007)	obowiązujący od 2005
MSR 18	*Ujmowanie przychodów*	1982	wycofany z użycia
	Przychody	1993 (1998, 1999, 2001, 2003, 2004, 2007)	obowiązujący
MSR 19	*Rachunkowość świadczeń emerytalnych w sprawozdaniach finansowych pracodawców*	1983	wycofany z użycia
	Koszty świadczeń emerytalnych	1993	wycofany z użycia
	Świadczenia pracownicze	1998 (1999, 2000, 2002, 2003, 2004, 2006, 2007)	obowiązujący
MSR 20	*Dotacje rządowe oraz ujawnianie informacji na temat pomocy rządowej*	1983 (1994, 1999, 2001, 2003, 2007)	obowiązujący

TAB. 1.7 (cd.)

1	2	3	4
MSR 21	*Rachunkowość skutków zmian kursów wymiany walut obcych*	1983	wycofany z użycia
	Skutki zmian kursów wymiany walut obcych	1993 (1998, 1999)	wycofany z użycia
	Skutki zmian kursów wymiany walut obcych	2003 (2007, 2008)	obowiązujący od 2005
	• zmiana MSR 21 – *Inwestycje netto w działalności zagranicznej*	grudzień 2005	weszła w życie 1.01.2006
MSR 22	*Rachunkowość łączenia jednostek gospodarczych*	1983	wycofany z użycia
	Połączenie jednostek gospodarczych	1993	wycofany z użycia
	Połączenie jednostek gospodarczych	1998	wycofany z użycia
MSR 23	*Kapitalizacja kosztów finansowania zewnętrznego*	1984	wycofany z użycia
	Koszty finansowania zewnętrznego	1993 (2003)	obowiązujący do końca 2008
	Koszty finansowania zewnętrznego	marzec 2007	obowiązujący od 1.01.2009
MSR 24	*Informacje ujawniane na temat podmiotów powiązanych*	1984 (1994)	wycofany z użycia
	Ujawnianie informacji na temat podmiotów powiązanych	2003 (2004, 2007)	obowiązujący od 2005
MSR 25	*Inwestycje*	1986	wycofany z użycia
MSR 26	*Rachunkowość i sprawozdawczość programów świadczeń emerytalnych*	1987 (1994)	obowiązujący
MSR 27	*Skonsolidowane sprawozdania finansowe oraz rachunkowość inwestycji w jednostkach zależnych*	1989 (1994, 1998, 2000)	wycofany z użycia
	Skonsolidowane i jednostkowe sprawozdania finansowe	2003 (2004, 2006, 2007)	obowiązujący od 2005 do 30.06.2009
	Skonsolidowane i jednostkowe sprawozdania finansowe	styczeń 2008	obowiązujący od 1.07.2009
MSR 28	*Inwestycje w jednostkach stowarzyszonych*	1989 (1994, 1998, 1999, 2000)	wycofany z użycia
	Inwestycje w jednostkach stowarzyszonych	2003 (2004, 2007, 2008)	obowiązujący od 2005
MSR 29	*Sprawozdawczość finansowa w warunkach hiperinflacji*	1989 (1994, 2003, 2007)	obowiązujący

1	2	3	4
MSR 30	*Ujawnianie informacji w sprawozdaniach finansowych banków i podobnych instytucji finansowych*	1990 (1994)	wycofany z użycia
MSR 31	*Sprawozdawczość finansowa dotycząca udziałów we wspólnych przedsięwzięciach*	1990 (1994, 1998, 1999, 2000)	wycofany z użycia
	Udziały we wspólnych przedsięwzięciach	2003 (2004, 2008)	obowiązujący od 2005
MSR 32	*Instrumenty finansowe – ujawnianie i prezentacja*	1995 (1998, 2000)	wycofany z użycia
	Instrumenty finansowe: prezentacja	2003 (2004, 2005, 2007, 2008)	obowiązujący od 2005
MSR 33	*Zysk przypadający na jedną akcję*	1997	wycofany z użycia
	Zysk przypadający na jedną akcję	2003 (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	obowiązujący od 2005
MSR 34	*Śródroczna sprawozdawczość finansowa*	1998 (2000, 2003, 2004, 2006)	obowiązujący
MSR 35	*Działalność w trakcie zaniechania*	1998	wycofany z użycia
MSR 36	*Utrata wartości aktywów*	1998 (1999, 2000, 2001, 2003)	wycofany z użycia
	Utrata wartości aktywów	2004 (2006, 2007, 2008)	obowiązujący od 2005
MSR 37	*Rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe*	1998 (2003, 2004, 2005, 2007, 2008)	obowiązujący
MSR 38	*Wartości niematerialne*	1998 (2003, 2004)	obowiązujący
	Wartości niematerialne	2004 (2004, 2007, 2008)	obowiązujący od 2005
MSR 39	*Instrumenty finansowe – ujmowanie i wycena*	1999 (2000, 2003)	wycofany z użycia
	Instrumenty finansowe – ujmowanie i wycena	2003 (2004, 2005, 2007, 2008)	obowiązujący od 2005
	• zmiany w MSR 39 – *Zabezpieczenie wartości godziwej portfela przed ryzykiem stopy procentowej*	marzec 2004	weszły w życie 1.01.2005
	• zmiany w MSR 39 – *Okres przejściowy i początkowe ujmowanie aktywów finansowych i zobowiązań finansowych*	grudzień 2004	weszły w życie 1.01.2005

TAB. 1.7 (cd.)

1	2	3	4
MSR 39	• zmiany w MSR 39 – *Rachunkowość zabezpieczeń przepływów pieniężnych prognozowanych w transakcjach wewnątrzgrupowych*	kwiecień 2005	weszły w życie 1.01.2006
	• zmiany w MSR 39 – *opcja wyceny według wartości godziwej*	czerwiec 2005	weszły w życie 1.01.2006
	• zmiany w MSR 39 – *umowy gwarancji finansowych*	sierpień 2005	weszły w życie 1.01.2006
MSR 40	*Nieruchomości inwestycyjne*	2000	wycofany z użycia
	Nieruchomości inwestycyjne	2003 (2004, 2007)	obowiązujący od 2005
MSR 41	*Rolnictwo*	2001 (2003, 2004, 2007)	obowiązujący

Źródło: Opracowano na podstawie m.in.: *International Accounting Standards 2000*, IASC, London 2000; *International Financial Reporting Standards (IFRSs) 2008*, IASB, London 2008.

które zostały wydane przez IASC i później zmodyfikane lub zastąpione nowymi ich wersjami przez IASB. W odrębnych wierszach ujęte tu zostały kluczowe zmiany w poszczególnych MSR, którym IASB nadała konkretny status.

Ostatni z przygotowanych przez IASC standard – MSR 41 *Rolnictwo* – został zatwierdzony w grudniu 2000 r., a wydany w 2001 r. przez IASB – następcę IASC, i znalazł zastosowanie z dniem 1 stycznia 2003 r., choć – jak ma to miejsce w większości wydawanych MSSF – jednostki mogły stosować postanowienia MSR 41 już dla wcześniejszych okresów sprawozdawczych.

Obecnie 11 z wydanych 41 standardów MSR zostało już wycofanych, zastąpionych przez inne, nowsze MSR lub MSSF – międzynarodowe standardy sprawozdawczości finansowej. Wskazany jako pierwszy MSR 1 został zastąpiony wydanym w 1997 r. nowym standardem MSR 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych*, łącząc w swych postanowieniach wymogi kilku innych standardów. Do wycofanych z użycia MSR należą[199]:

◇ MSR 3 *Skonsolidowane sprawozdania finansowe*, zastąpiony przez standard MSR 27 *Skonsolidowane sprawozdania finansowe i inwestycje w jednostkach zależnych* oraz MSR 28 *Inwestycje w jednostkach stowarzyszonych*;

[199] Użyte w tym miejscu nazwy międzynarodowych standardów zgodne są z polskojęzycznym ich tłumaczeniem, opublikowane w zbiorze *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 2001*, IASB, SKwP, Warszawa 2002. W późniejszym, oficjalnym tłumaczeniu MSR, certyfikowanym przez IASB, zebranych w opracowaniu *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2004*, IASB, SKwP, Warszawa 2004. Zostały one wprowadzone do powszechnego użycia w 2005 r. i tu przyjęto nieco odmienne tytuły wskazanych standardów.

- ◇ MSR 4 *Amortyzacja*, którego postanowienia zostały włączone do ogólniejszego w swym przedmiotowym zakresie MSR 16 *Rzeczowe aktywa trwałe*, ale także weszły w zakres późniejszego MSR 22 *Połączenie jednostek gospodarczych* i MSR 38 *Wartości niematerialne*;
- ◇ MSR 5 *Informacje ujawniane w sprawozdaniach finansowych*, zastąpiony przez zmieniony i rozszerzony MSR 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych*;
- ◇ MSR 6 *Rachunkowość zmian cen*, zastąpiony przez nieobowiązujący już także obecnie MSR 15 *Informacje odzwierciedlające skutki zmian cen*;
- ◇ MSR 9 *Rachunkowość prac badawczych i rozwojowych*, zastąpiony przez standard MSR 38 *Wartości niematerialne*;
- ◇ SR 13 *Wykazywanie krótkoterminowych aktywów i krótkoterminowych zobowiązań*, którego postanowienia zostały włączone do zmienionego MSR 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych*;
- ◇ MSR 15 *Informacje odzwierciedlające skutki zmian cen*, wycofany z użycia z końcem 2004 r.;
- ◇ MSR 22 *Połączenie jednostek gospodarczych*, wycofany z dniem wejścia w życie zastępującego go MSSF 3 *Połączenia jednostek gospodarczych*, który wszedł w życie 31 marca 2004 r.;
- ◇ MSR 25 *Inwestycje*, zastąpiony przez MSR 39 *Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena* oraz MSR 40 *Nieruchomości inwestycyjne*, które weszły w życie 1 stycznia 2001 r.;
- ◇ MSR 30 *Ujawnianie informacji w sprawozdaniach finansowych banków i podobnych instytucji finansowych*, który z dniem 1 stycznia 2007 r. został zastąpiony przez MSSF 7 *Instrumenty finansowe: ujawnienia*;
- ◇ MSR 35 *Działalność w trakcie zaniechania*, który z dniem 1 stycznia 2005 r. został zastąpiony standardem MSSF 5 *Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży oraz działalność zaniechana*.

Ponadto MSR 14 *Sprawozdawczość dotycząca segmentów działalności* przestanie definitywnie obowiązywać z dniem 1 stycznia 2009 r., tj. z chwilą wejścia w życie MSSF 8 *Segmenty operacyjne*, który go z tym dniem zastępuje.

1.5.5.2. Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej MSSF 1 – MSSF [...]

Dotychczas wydane i obowiązujące MSSF, ale także niektóre z nich w zmienionej treści w stosunku do postanowień pierwotnych zawiera TAB. 1.8. Podane w niej są oficjalne daty wejścia w życie postanowień standardu, które oznaczają zasadniczo pierwszy dzień roku obrotowego, w którym należy stosować się do tych standardów, z wyjątkiem MSSF 3 z 2004 r.,

którego data wejścia w życie oznacza zastosowanie do rozliczenia połączeń jednostek gospodarczych, którego obowiązywanie wskazane jest datą porozumienia stron o połączeniu, będącą jednocześnie dniem przyjęcia standardu.

TABELA 1.8: Wykaz wydanych Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej

Nr MSR	Nazwa	Data wydania (i znaczących zmian)	Status
MSSF 1	*Zastosowanie Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej po raz pierwszy*	2003 (2004, 2005, 2006, 2007, 2008)	obowiązujący
MSSF 2	*Płatności wynagrodzeń w akcjach*	2004	obowiązujący od 2005
	• zmiany w MSSF 2 – *Nabycie i utrata uprawnień oraz wycofanie opcji pracowniczych*	styczeń 2008	wchodzą w życie 1.01. 2009
MSSF 3	*Połączenia jednostek gospodarczych*	2004 (2004, 2007)	obowiązujący od 31.03. 2004–29.06.2009
	Połączenia jednostek gospodarczych	styczeń 2008	wchodzi w życie 1.07. 2009
MSSF 4	*Umowy ubezpieczeniowe*	2004 (2005, 2006, 2007, 2008)	obowiązujący od 2005
MSSF 5	*Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży oraz działalność zaniechana*	2004 (2006, 2007, 2008)	obowiązujący od 2005
MSSF 6	*Działalność wydobywcza oraz szacowanie zasobów naturalnych*	2004 (2005, 2006, 2007)	obowiązujący od 2006
MSSF 7	*Instrumenty finansowe: ujawnianie informacji*	2005 (2005, 2007, 2008)	obowiązujący od 2007
MSSF 8	*Segmenty operacyjne*	2006 (2007)	wchodzi w życie 1.01.2009

Źródło: Opracowano na podstawie *International Financial Reporting Standards (IFRSs) 2008*, IASB, London 2008.

1.5.5.3. Interpretacje SKI (SIC) oraz IFRIC

MSSF obejmują także interpretacje wydawane do standardów MSR i MSSF. Są one oznaczone symbolami SIC (w stosunku do MSR) i IFRIC (w stosunku do MSR i MSSF). Te drugie obecnie opracowuje Komitet ds. Interpretacji Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej, przekształcony w 2001 r. z działającego do tego czasu organu IASC pod nazwą: Stały Komitet Interpretacyjny (Standing Interpretations Committee, SIC). SIC został powołany w strukturach IASC dość późno, bo w styczniu

1997 r. i mimo krótkiego okresu działania zdołał wypracować dość znaczną liczbę interpretacji do standardów MSR. W sumie opracowano 34 interpretacje SIC, ale zostało wydanych 31 interpretacji standardów z numeracją od 1 do 33, z tym że nie wydano interpretacji SIC 4, gdyż projekt interpretacji dotyczący wybranych elementów rachunkowości instrumentów finansowych, jak również SIC 26 dotycząca uznawania wyników na okazjonalnych transakcjach na rzeczowym majątku trwałym, nie zostały przyjęte przez IASC. Również ostatnia interpretacja Stałego Komitetu ds. Interpretacji, SIC 34, odnosząca się do instrumentów lub praw nabywanych przez posiadaczy instrumentu finansowego, w związku z prowadzonymi w owym czasie równolegle pracami nad zmianami do standardów MSR 32 i 39 nie została przyjęta przez IASB. Obecnie (czerwiec 2008 r.) obowiązuje jedynie 11 interpretacji SIC (co do zasady wycofane z użycia interpretacje znalazły swoje miejsce w zmienianych przez IASB standardach MSR lub opracowywanych nowych MSSF).

W TAB. 1.9 przedstawiony jest wykaz przyjętych interpretacji SIC wraz z rokiem ich wydania, zarówno wycofanych z użycia, jak i obecnie obowiązujących i zatwierdzonych do stosowania.

TABELA 1.9: Wykaz wydanych interpretacji SIC

Nr SIC	Nazwa	Data wydania (i znaczących zmian)	Status
1	2	3	4
SIC-1	*Spójność – różne metody ustalania ceny nabycia lub kosztu wytworzenia zapasów*	1997	wycofana z użycia
SIC-2	*Spójność – aktywowanie kosztów finansowania zewnętrznego*	1997	wycofana z użycia
SIC-3	*Wyłączenie niezrealizowanych zysków i strat wynikających z transakcji z jednostkami stowarzyszonymi*	1997	wycofana z użycia
SIC-5	*Klasyfikacja instrumentów finansowych – zapisy dotyczące warunkowej zapłaty*	1997	wycofana z użycia
SIC-6	*Koszty modyfikacji dotychczasowego oprogramowania komputerowego*	1997	wycofana z użycia
SIC-7	*Wprowadzenie waluty EURO*	1997 (2003)	obowiązująca
SIC-8	*Zastosowanie po raz pierwszy MSR jako podstawy rachunkowości*	1998	wycofana z użycia
SIC-9	*Połączenie jednostek gospodarczych – podział na przejęcia i łączenia udziałów*	1998	wycofana z użycia

TAB. 1.9 (cd.)

1	2	3	4
SIC-10	*Pomoc rządowa – brak konkretnego powiązania z działalnością operacyjną*	1998	obowiązująca
SIC-11	*Wymiana walut – aktywowanie strat wynikających ze znacznej dewaluacji waluty*	1998	wycofana z użycia
SIC-12	*Konsolidacja – jednostki specjalnego przeznaczenia*	1998 (2003)	obowiązująca
	• zmiana SIC-12 – *Konsolidacja – Jednostki specjalnego przeznaczenia – zakres stosowania*	2004	obowiązująca
SIC-13	*Wspólnie kontrolowane jednostki – niepieniężny wkład wspólników*	1998 (2003)	obowiązująca
SIC-14	*Rzeczowe aktywa trwałe – odszkodowania dotyczące utraty wartości poszczególnych składników aktywów lub ich utraty przez jednostkę*	1998	wycofana z użycia
SIC-15	*Leasing operacyjny – specjalne oferty promocyjne*	1998 (2003)	obowiązująca
SIC-16	*Kapitał akcyjny – wykupione własne instrumenty kapitałowe*	1998	wycofana z użycia
SIC-17	*Kapitał własny – koszty transakcji kapitałowej*	1999	wycofana z użycia
SIC-18	*Spójność – metody alternatywne*	1999	wycofana z użycia
SIC-19	*Waluta sprawozdawcza – wycena i prezentacja sprawozdań finansowych zgodnie z MSR 21 i MSR 29*	2000	wycofana z użycia
SIC-20	*Metoda praw własności – ujmowanie strat*	1999	wycofana z użycia
SIC-21	*Podatek dochodowy – realizacja wartości przeszacowywanych aktywów, które nie podlegają amortyzacji*	1999 (2003)	obowiązująca
SIC-22	*Połączenie jednostek gospodarczych – późniejsze korekty wykazanej początkowo wartości godziwej i wartości firmy*	1999	wycofana z użycia
SIC-23	*Rzeczowe aktywa trwałe – koszty generalnych przeglądów i remontów*	1999	wycofana z użycia

1	2	3	4
SIC-24	*Zysk przypadający na jedną akcję – instrumenty finansowe oraz inne umowy z możliwością rozliczenia w akcjach*	2000	wycofana z użycia
SIC-25	*Podatek dochodowy – zmiana statusu podatkowego jednostki gospodarczej lub jej udziałowców*	1999 (2003, 2004)	obowiązująca
SIC-27	*Ocena istoty transakcji wykorzystujących prawną formę leasingu*	2000 (2003)	obowiązująca
SIC-28	*Połączenia jednostek gospodarczych – „dzień wymiany" i wartość godziwa instrumentów finansowych*	2001	wycofana z użycia
SIC-29	*Ujawnienia – umowy na usługi koncesjonowane*	2001 (2003, 2006)	obowiązująca
SIC-30	*Waluta sprawozdawcza – przeliczenie z waluty wyceny na walutę prezentacji*	2001	wycofana z użycia
SIC-31	*Przychody – transakcje barterowe obejmujące usługi reklamowe*	2001 (2003)	obowiązująca
SIC-32	*Wartości niematerialne – koszt witryny internetowej*	2001 (2003, 2004)	obowiązująca
SIC-33	*Konsolidacja i metoda praw własności – potencjalne prawa głosu i alokowanie udziałów kapitałowych*	2001	wycofana z użycia

Źródło: Opracowano na podstawie m.in. *International Accounting Standards 2001*, *International Accounting Standards 2002*, IASB, London 2002; *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 2001*, IASB, SKwP, Warszawa 2002.

Z kolei IFRIC wydał jak dotąd (styczeń 2009 r.) już 16 interpretacji IFRIC, z których Interpretacja IFRIC 3 *Prawa do emisji spalin* została wycofana ze stosowania, zanim weszła w życie. Podobnie do MSSF, interpretacje MSSF wymagają wcześniejszego opublikowania ich Projektu, który dzięki temu może zostać poddany społecznej, ogólnoświatowej krytyce i konfrontacji. Ostateczną decyzję o przyjęciu interpretacji podejmuje jednak IASB. Wykaz wydanych interpretacji IFRIC, łącznie z tymi, które wejdą w życie w najbliższej przyszłości (dla tych ostatnich jest wskazana data obowiązkowego ich zastosowania po raz pierwszy przy sporządzaniu sprawozdań finansowych za lata obrotowe rozpoczynające się z tym dniem lub później), zawiera TAB. 1.10.

TABELA 1.10: Wykaz wydanych interpretacji IFRIC

Nr IFRIC	Nazwa	Data wydania (i znaczących zmian)	Status
IFRIC 1	*Zmiany w istniejących zobowiązaniach związanych z rozbiórką, wycofaniem z używania rzeczowych aktywów trwałych*	2004 (2007)	obowiązująca
IFRIC 2	*Udziały członkowskie w spółdzielniach oraz im podobne instrumenty kapitałowe*	2004	obowiązująca
IFRIC 3	*Prawa do emisji spalin*	2004	anulowana
IFRIC 4	*Określenie, czy transakcja ma charakter umowy leasingowej*	2004 (2006)	obowiązująca
IFRIC 5	*Prawa do udziałów (dochodów) wynikających z funduszy przeznaczonych na rozbiórkę, wycofanie z używania rzeczowych aktywów trwałych oraz rekultywacji*	2004 (2007)	obowiązująca
IFRIC 6	*Zobowiązania wynikające z działalności w określonych sektorach gospodarki – zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny*	2005	obowiązująca
IFRIC 7	*Zastosowanie modelu wartości przeszacowanej w MSR 29. Sprawozdawczość finansowa w warunkach hiperinflacji*	2005 (2007)	obowiązująca
IFRIC 8	*Zakres stosowania MSSF 2*	2006 (2007)	obowiązująca
IFRIC 9	*Powtórna ocena wbudowanych instrumentów finansowych*	2006 (2008)	obowiązująca
IFRIC 10	*Śródroczna sprawozdawczość finansowa a utrata wartości aktywów*	2006 (2007)	obowiązująca
IFRIC 11	*Transakcje na akcjach grupy kapitałowej oraz akcjach własnych*	2006	obowiązująca
IFRIC 12	*Umowy na usługi koncesjonowane*	2006 (2007)	obowiązująca od 1.01.2008
IFRIC 13	*Programy lojalnościowe klientów*	2007	obowiązująca od 1.07.2008

1	2	3	4
IFRIC 14	*MSR 19 – Graniczna wycena aktywów programów określonych świadczeń, wymogi w zakresie minimalnych wypłat świadczeń pracowniczych oraz zależności między nimi*	2007 (2007)	obowiązująca od 1.01.2008
IFRIC 15	*Umowy o budowę nieruchomości*	lipiec 2008	obowiązująca od 1.01.2009
IFRIC 16	*Zabezpieczanie inwestycji netto w działalności zagranicznej*	lipiec 2008	obowiązująca od 1.01.2009
IFRIC 17	*Dystrybucja aktywów niepieniężnych właścicielom*	listopad 2008	obowiązująca od 1.07.2009
IFRIC 18	*Transfery aktywów od klientów*	styczeń 2009	obowiązująca od 1.07.2009

Źródło: Opracowano na podstawie: *International Financial Reporting Standards (IFRSs) 2009*; IASB, London 2009; *IFRIC Interpretation 18 Transfers of Assets from Customers*, IASB, London 2009.

W przygotowaniu znajduje się obecnie kilka kolejnych, nowych standardów oraz interpretacji do standardów. Proces tworzenia standardów jest przecież procesem w czasie nieograniczonym, a to głównie za sprawą ciągle zmieniającej się rzeczywistości gospodarczej, którą rachunkowość próbuje w rzetelny sposób odwzorować. Ciągłość procesu stanowienia standardów rachunkowości wynika także – co zrozumiałe – z ciągłego doskonalenia metod opisywania i odwzorowywania tej rzeczywistości językiem rachunkowości. Na zmiany w MSSF znaczący wpływ ma już nie tylko sama gospodarka i jej rozwój, ale także szerokie otoczenie instytucjonalne, w tym UE, ale także – co będzie podkreślane w dalszych częściach tej rozprawy – podjęty dialog pomiędzy IASB a FASB, który też będzie przedmiotem odrębnych rozważań.

TABELE 1.7–1.9, zawierające wykaz wydanych MSSF oraz zmian do nich, prócz samej informacji na temat problematyki regulowanej w standardach i ich interpretacjach, orientują w intensywności i wrażliwości niektórych zagadnień rachunkowości finansowej w wymiarze międzynarodowym. Spośród obecnie obowiązujących MSSF nie znajduje się bowiem taki, który nie ulegałby zmianiom. Zmiany te mają różne podłoża, a wśród nich najważniejsze – co było podkreślone w poprzednim akapicie – doskonalenie istniejących rozwiązań. To z kolei z jednej strony ma źródła w poprawianiu nieadekwatnych do istniejących uwarunkowań rynkowych regulacji, z drugiej zaś strony wynika ze ścisłych powiązań tych standardów. Wiele ze zmian w jednym standardzie w konsekwencji powoduje zmiany w kolejnych. Dla przykładu: wydana w 2008 r. nowa wersja MSSF 3 skutkuje wprowadzeniem zmian w 13 innych standardach (MSSF: 1, 2, 7; MSR: 12, 16, 28, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39) oraz w interprtetacji IFRIC 9.

Wskazany wyżej w rozdz. 1.5.1–1.5.3 wykaz podstawowych elementów systemu MSSF (MSR, MSSF, SIC i IFRIC) orientowany jest głównie na działania jednostek gospodarczych, kontynuujących działalność. IASB reaguje sumiennie na wyzwania współczesnej gospodarki, tworząc nowe standardy, poprawiając lub ulepszając stare oraz zwiększając liczby interpretacji. Niektóre z nich *de facto* stanowią regulację o charakterze standardu rachunkowości, a nie interpretacji istniejącego standardu. Za taki (standard) można uznać SK-7, IFRIC 12 lub IFRIC 13. Jednakże – co poczytuję za słabość tego systemu – brak jest aktualnie rozwiązań dotyczących jednostek gospodarczych, które:

- ◇ rozpoczynają swoją działalność, w tym m.in.: określenie zasad oraz momentu ujmowania przychodów, kosztów i zysków (strat) oraz aktywów, zobowiązań i kapitałów własnych;
- ◇ działają w warunkach złamania zasady kontynuacji działalności i podlegają lub niepodlegają procesom restrukturyzacyjnym, w tym: metod wyceny na dzień wystąpienia przesłanek utraty zdolności do kontynuacji działalności oraz na dzień bilansowy, zasad ujmowania przychodów, kosztów i zysków (strat);
- ◇ reorganizują swoją strukturę formalną w procesach podziału, w tym określenie zasad ujmowania majątku (aktywów, zobowiązań i kapitałów własnych) i jego rozdziału, określenie zasad wyceny tego majątku na dzień podziału w dzielonej jednostce i jednostkach powstałych w wyniku podziału, oraz
- ◇ reorganizują swoją strukturę formalno-prawną w procesach przekształceń prawnych, w tym określenie konieczności przestrzegania zasady ciągłości i kontynuacji działania oraz zasady ujmowania i wyceny składników majątku oraz przychodów, kosztów, zysku (straty).

1.5.6. Inne ważne dokumenty wydawane przez IASCF

Zasadniczym produktem, efektem działalności IASB, a wcześniej IASC – co było podkreślone w rozdz. 2.2.1 – są wydawane zwarte, przedmiotowe dokumenty, wyrażające demokratycznie wypracowane i przyjęte stanowisko międzynarodowego gremium ekspertów – Radę (wcześniej: Komitet), w zakresie analizowanego z punktu widzenia rachunkowości problemu. Tymi dokumentami są: Międzynarodowe Standardy Rachunkowości, Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości oraz Interpretacje SIC i IFRIC. Ich zawartość, forma i układ prezentacji przedstawianego księgowego podejścia do problemu są ściśle określone i wynikają z wiążących Radę wewnętrznych dokumentów działania. Stanowią je przede wszystkim: statut Fundacji IASC (o którym była już mowa), *Wstęp do Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej* zawierający określenie całej konstrukcji MSSF i uwagi formalne na temat wykorzystania MSSF.

Ogromne znaczenie dla systemu MSSF ma dokument opracowany pierwotnie w 1989 r. przez IASC jako zbiór kardynalnych, podstawowych, ramowych założeń przyjętych przez IASC/IASB do tworzenia nowych standardów i wyciągania wniosków z obecnych oraz rozwiązywania problemów, których rozstrzygnięć nie ma w obecnych standardach i interpretacjach – *Założenia koncepcyjne sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych.*

Dla właściwego zrozumienia, a często właściwego zastosowania odpowiedniego postanowienia konkretnego rozwiązania, zawartego w konkretnych standardach lub interpretacjach, jest konsekwentne posługiwanie się przyjętymi założeniami ogólnymi, koncepcyjnymi danego systemu rachunkowości, swoistym aparatem pojęciowym MSSF. Ma to szczególne znaczenie w sytuacji, w której dane konkretne rozwiązania zawieszone są w próżni ustrojowo-legislacyjnej – nie mają oparcia w podstawach ustrojowych konkretnego systemu gospodarczego i społecznego. Biorąc to pod uwagę i opierając się na wzorach rozwiązań amerykańskich, IASC opracował w 1989 r. (a więc dopiero po 14 latach od ukazania się w 1975 r. pierwszego standardu) zbiór założeń konceptualnych sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych, rzec można: standardów rachunkowości, niezbędny do budowania na ich podstawie konkretnych rozwiązań w postaci międzynarodowych standardów rachunkowości. Zbiór ten: *Założenia koncepcyjne sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych*, wraz z poszczególnymi standardami stanowi – przynajmniej z założenia – zwartą, choć nie zawsze i wszędzie jeszcze spójną logicznie i merytorycznie całość.

Przykładem praktycznego wykorzystania zapisów *Założeń koncepcyjnych* może być możliwość odstąpienia od wyceny instrumentów finansowych, według zasad określonych w MSR 39 *Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena*, gdy udział takich aktywów finansowych w grupie inwestycji długoterminowych jest na tyle nieistotny, że ewentualne odchylenie ceny nabycia takiego instrumentu (po której zwykle jest on wprowadzany do ksiąg rachunkowych) od właściwie – według regulacji MSR 39 – zastosowanej zasady jego wyceny, np. według skorygowanej ceny nabycia, nie wpływa na ocenę sytuacji majątkowej, finansowej i wyniku finansowego jednostki, i tym samym nie przeczy założeniu, że informacje wykazywane i ujawniane w sprawozdaniu finansowym spełniają zasadę rzetelnego i jasnego obrazu sytuacji jednostki. Inny przykładem zastosowania się do zapisów *Założeń koncepcyjnych* może być nieobejmowanie jednostek zależnych skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym, których dane finansowe są na tyle nieistotne, że ich objęcie nie wpłynie również na spełnienie wspomnianej wcześniej nadrzędnej zasady sporządzania i wykazywania informacji w sprawozdaniu finansowym. Wskazana tu istotność – cecha jakościowa informacji wykazywanej w sprawozdaniu finansowym – zwana również cechą materialności ze względu na swój przedmiotowy charakter, jest również elementem regulacji MSR 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych.*

Ponieważ w niniejszej rozprawie nie zajmuję się szczegółową analizą postanowień samych MSSF, więc także i temu dokumentowi nie zostanie poświęcona szczególna uwaga. Zarysuję jedynie główną ideę *Założeń koncepcyjnych* – istotną z punktu widzenia dalszych rozważań. Literatura na temat szczegółowych zapisów *Założeń koncepcyjnych* jest bardzo bogata – zarówno w wymiarze formalnym, naukowym, jak i praktycznego ich wykorzystania. Obejmuje ona także opracowania polskojęzyczne oraz pisane przez polskich autorów.

Z praktycznego punktu widzenia, przy stosowaniu MSSF ważne jest również opracowanie: *Wstęp do Międzynarodowych Standardów Rachunkowości* (później: *Sprawozdawczości Finansowej*), towarzyszące powstającym MSSF od samego ich początku, na który powoływał się początkowo każdy z opracowanych MSR we wprowadzeniu do nich – preambule. Dokument ten ulegał także okresowym zmianom dostosowującym swe postanowienia do zmian statutu IASCF. Ostatnia zmiana *Wstępu*, z maja 2002 r. wymuszona została zmianami w samym statucie IASC. Jednym z takich ważnych zapisów *Wstępu* było np. wskazanie w punkcie 12 na zastosowanie rozwiązań zawartych w poszczególnych MSSF do spraw istotnych, co może w wielu praktycznych przypadkach wspomagać podjęcie decyzji w kwestii zastosowania nierzadko dość skomplikowanego lub kosztownego pod względem nakładu pracy lub zaangażowania środków finansowych rozwiązania, zalecanego przez MSSF[200]. Nie należy się więc spodziewać, że treści obecnych i przyszłych MSSF obejmują wszystkie możliwe aspekty poruszanych w nich problemów. Czytelnicy MSSF doskonale np. wiedzą, że standardy wolne są od dokładnych opisów procedur księgowych, jakie należy przeprowadzić w celu rozwiązania danego problemu. Daremnie też można szukać w MSSF rozwiązań techniki księgowej dla ujęcia danego zagadnienia w systemie ewidencyjnym jednostki. Nigdy zresztą IASB, a wcześniej jej poprzednik IASC, nie zamierzał określać namiastek wzorcowych systemów ewidencyjnych (planów kont), do których przyzwyczajona jest wciąż znacząca część odbiorców z Europy kontynentalnej. Dla wielu więc polskich odbiorców MSSF mogą wydawać się regulacjami niemającymi swych podstaw księgowych, i przez to MSSF mogą być niejednokrotnie postrzegane jako regulacja o zbyt wysokim poziomie uogólnień. Przykładem takich uogólnień jest niejednokrotne odwoływanie się np. do pozycji kosztów lub przychodów, niewskazujących jednak, o jaką konkretnie pozycję przychodów lub kosztów chodzi. Dla przykładu: MSR 40 *Nieruchomości inwestycyjne* w par. 22 stanowi: „*Późniejsze nakłady na nieruchomość inwestycyjną* [...] *powinny zwiększyć jej*

[200] W nowej wersji *Wstępu* – obecnie pod nazywą *Przedmowa do wydania Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej* – zapis ten został usunięty, gdyż – jak wskazywali jego twórcy – właściwszym miejscem na tego typu ważne decyzje są Międzynarodowe Standardy Rachunkowości, a szczególnie MSR 1 oraz *Założenia koncepcyjne*...

wartość bilansową [...]. *Wszystkie pozostałe późniejsze nakłady powinny obciążać koszty okresu, w którym zostały poniesione*". Dalsze paragrafy standardu nie zawierają dokładniejszych wskazówek co do tego, o jaką pozycję kosztów okresu w rachunku zysków i strat chodzi. Nie znajduje to także wyjaśnienia w MSR 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych*. Ważniejsze jest tu znaczenie punktu 12 *Wstępu* pod względem widzenia cechy jakościowej informacji, zwanej także cechą materialności. Była o tym już mowa nieco wcześniej.

Równie ważnym postanowieniem *Wstępu do Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej* (obecnie *Przedmową*) jest zapis punktu 23, dotyczący języka MSSF i innych oficjalnych dokumentów IASB. Zgodnie z nim oficjalne, zatwierdzone dokumenty IASB wydawane są w języku angielskim, choć IASB dopuszcza możliwość dokonywania autoryzowanych, oficjalnych przekładów językowych, tak jak się to stało w Polsce. Stąd ostatnie, czwarte, oficjalne wydanie MSSF, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2007*, IASB, SKwP, Warszawa 2007, nosi logo IASB, co jednak nie oznacza, że MSSF w polskojęzycznej wersji są oficjalnie uznawane za dokumenty IASB. Stanowią jedynie ich przekład językowy. O istocie tego zagadnienia może świadczyć chociażby zastosowanie w oryginale pojęcia „*equity*", które w tłumaczeniu MSSF na język polski oznacza termin „kapitał własny". Mówiąc więc o obciążeniu kapitału własnego, trudno jest dokładnie na podstawie tego stwierdzenia jednoznacznie wskazać, o jaką pozycję kapitału własnego chodzi – wynikową (przez rachunek zysków i strat) czy pozawynikową (ujęcia bezpośrednio w kapitałach własnych, z pominięciem rachunku zysków i strat), czyli wykazania skutku kapitałowego w bilansie i zestawieniu zmian w kapitałach własnych. Myślę, że nie trzeba w tym miejscu nikogo przekonywać, jak wielkie może to mieć znaczenie. Tymczasem użycie tego pojęcia i zwrotu w języku angielskim nie budzi żadnych wątpliwości – chodzi o inne niż wynikowe pozycje kapitału własnego. Może więc wyglądać na to, że według rozwiązań MSSF jednostka stosuje się do postanowień IASB, zaś według IAS lub IFRS (oryginalnych tekstów MSSF) nie spełnia wymogów IASB. Zaleca się więc bardzo ostrożne wykorzystywanie przekładów językowych MSSF oraz odwoływanie się w sprawach wątpliwych do tekstu źródłowego w języku angielskim.

Niestety procedury operacyjne IASC nie pozwalają pracownikom IASB na prowadzenie konsultacji i udzielanie porad na temat implementacji postanowień MSSF, co sprawia, że niejednokrotnie zastosowanie danego postanowienia MSSF jest różnie interpretowane przez użytkowników standardów, w tym: ekspertów i doradców oraz biegłych rewidentów badających sporządzone sprawozdania finansowe według MSSF. Na ile jest to istotne, może przekonać fakt, iż z tego właśnie powodu Komisja Papierów Wartościowych

i Giełd przesunęła w czasie przyjęty w 2002 r. aż do 2004 r. wymóg wartościowego wykazywania różnic między pozycjami sprawozdania finansowego sporządzonego według regulacji UoR oraz według postanowień MSSF. Wymóg ten oczywiście dotyczył raportów okresowych określonych spółek publicznych, których wyemitowane papiery wartościowe zostały dopuszczone do obrotu na regulowanym rynku kapitałowym w Polsce.

1.5.7. Struktura Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej

Mówiąc o stosowaniu międzynarodowych standardów rachunkowości (MSSF), należy przez to rozumieć zastosowanie się do właściwych, zasadniczych dokumentów – standardów MSSF, ale także z uwzględnieniem wydanych do nich interpretacji i innych oficjalnych dokumentów IASCF lub IASB. Dokumenty te powinny być jednak czytane w kontekście wszystkich MSSF, wraz ze *Wstępem do Międzynarodowych Standardów Rachunkowości* oraz *Założeniami koncepcyjnymi sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych.*

Aby zatem powiedzieć, że sporządzone sprawozdanie finansowe zgodne jest z wymogami MSSF, musi ono spełniać wymogi wszystkich MSSF oraz wydanych do nich interpretacji. Zasada ta jasno jest wyrażona w par. 14 MSR 1. Problem ten będzie przedmiotem głębszej analizy w dalszych częściach tej rozprawy.

Elementem każdego z obecnie wydawanych MSSF przez IASB są materiały uzupełniające w postaci „Uzasadnienia wniosków" (Basis for Conclusions). Nie stanowią one regulacji standardu lub interpretacji, ale są swoistą wykładnią celowościową danego MSSF, gdyż zawierając w sobie odniesienia do rozstrzygnięć zawartych w MSSF, przedstawiają analizowany problem i jego rozwiązanie na tle toczącej się w IASB dyskusji lub na tle innych, alternatywnych rozwiązań znanych z teorii i praktyki światowej. Z tego względu, na podstawie tego właśnie materiału można wyciągnąć użyteczne wnioski o właściwym zastosowaniu rozwiązań przyjętych w standardzie lub ich interpretacji.

Podobną rolę odgrywają objaśnienia stosowania MSSF, przykłady liczbowe i ilustracje przypadków praktycznych. W niektórych standardach lub interpretacjach są one uznawane za integralną część MSSF, często stanowiąc załącznik do MSSF, w innych – za takowe nie mogą być uznane. Przykładowo: w Załączniku A do MSR 33 *Zysk na akcję*, zawarte są objaśnienia stosowania tego standardu, w których wskazuje się, że: *„niniejszy załącznik stanowi integralną część standardu"*, ale przykłady ilustrujące MSR 33, zgodnie z zawartą w nich klauzulą wstępną *„są dołączone do MSR 33, ale*

nie stanowią jego integralnej części". W niektórych jednak przypadkach załączniki do standardu zawierają także „Wytyczne stosowania", które stanowią integralną część standardu. Tak jest np. w przypadku wytycznych stosowania MSR 32 *Instrumenty finansowe: prezentacja informacji*. Przykładowa, pełna zawartość tego standardu w obowiązującej wersji na 2008 r. jest następująca:

1. Treść standardu – postanowienia zasadnicze standardu, w tym także:
   - dzień wejścia w życie,
   - zmiany w przepisach innych standardów;
2. Załącznik do standardu – wytyczne stosowania;
3. Potwierdzenie zatwierdzenia standardu przez Radę;
4. Materiały uzupełniające standard – uzasadnienie wniosków;
5. Zdania odrębne niektórych członków Rady oraz
6. Przykłady ilustrujące.

MSSF pierwotnie nie miały takiego układu. Pierwsze MSR, opracowywane jako standardy rachunkowości przez IASC, zawierały wyłącznie postanowienia standardu, które podzielone były zwykle na trzy części:

1) wprowadzającą, która zawierała:
   a) zakres przedmiotowy (a niekiedy także i podmiotowy)[201] regulacji oraz
   b) cel regulacji,
   c) podstawowe definicje ważnych z punktu widzenia danego zagadnienia terminów, często odmiennie definiowanych dla potrzeb różnych standardów;
2) wyjaśniającą kontekst regulowanego w standardzie zagadnienia, zawierającą niejednokrotnie postanowienia standardu, ale przedstawione w bardziej opisowy, mniej sformalizowany sposób oraz
3) właściwą treść regulacji zagadnienia objętego standardem, zwykle dość ogólnikowo wyrażoną.

Zmodyfikowanie struktury wewnętrznej i zawartości MSR wynikało głównie z: potrzeby wyjaśnienia, nie zawsze klarownie określonego i w całości standardów spójnego, podejścia do danej regulacji; przedstawienia ich kontekstu; zobrazowania istoty regulacji przykładami liczbowymi, a co najważniejsze – wskazania na wykładnię celowościową danej regulacji. W wielu momentach odczytanie intencji tworzącego regulację jest możliwe bowiem

[201] W większości przypadków MSSF nie mają ograniczenia podmiotowego ich stosowania. Adresowane są do wszystkich jednostek gospodarczych, które sporządzają sprawozdania finansowe ogólnego przeznaczenia, udostępniane zainteresowanym odbiorcom. Zob. par. 8 *Założeń koncepcyjnych*... Jednakże niektóre z nich, np. MSR 14 lub MSR 33, kierowane są zasadniczo do ograniczonego kręgu jednostek – spółek publicznych, chociaż – jak podkreśla w nich IASB – mogą być także stosowane przez inne jednostki. Zob. np. par. 3–5 MSR 14 lub par. 2 i następny MSR 33.

dopiero za pomocą przeanalizowania toku myślenia, w tym opisu okoliczności, faktów, i innych czynników oraz przesłanek, które skłoniły twórców regulacji do zajęcia takiego, a nie innego (często również prezentowanego w standardach) podejścia. Ta wykładnia celowościowa wydaje się być najwartościowszym elementem towarzyszącym głównej treści standardu lub interprertacji.

1.5.8. Zawiłości zakresu przedmiotowego obowiązywania MSSF

Przedstawiony wyżej układ MSSF, w którym rozdzielone były części opisowe od części *stricte* regulacyjnej w miarę rozwoju standardów oraz złożoności procesów gospodarczych, które regulowały pod kątem księgowego ich ujęcia i prezentacji w sprawozdaniach finansowych ogólnego przeznaczenia, przestał spełniać oczekiwania ich odbiorców. Na przełomie lat 80. i 90. ubiegłego stulecia IASC postanowiła przeredagować istniejące standardy, zaś nowe tworzyć w zmienionej formule i układzie. Początkowo zmiana polegała na rezygnacji z oddzielenia części opisowej kontekstu regulacji od treści postanowień wiążących. W dalszym etapie prac nad standardami uzupełniano ich zawartość o załączniki w postaci przykładów ilustrujących, wytycznych stosowania, a co najważniejsze – o uzasadnienie wniosków, czyli swoistą wykładnię celowościową standardu. Przedstawiona w syntetyczny sposób ewolucja układu i struktury standardów ma za zadanie zwrócić uwagę na fakt, że nie wszystkie elementy obecnych standardów – zarówno MSSF, jak i MSR, w tym wydanych do nich interpretacji – została uznana przez UE. Zgodnie bowiem z par. 3 ust. 4 rozporządzenia Komisji Europejskiej nr 1606/2002 o stosowaniu MSSF, w system prawny Unii wchodzą jedynie te elementy MSSF, które publikowane są w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich[202].

Przykładowo, wskazany wcześniej MSR 32 został opublikowany w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich wyłącznie w postaci treści zasadniczego standardu. Poza regulacją prawną znajdują się m.in.:

◇ Załącznik do standardu – wytyczne stosowania,
◇ Materiały uzupełniające standard – uzasadnienie wniosków oraz
◇ Przykłady ilustrujące.

Powoduje to rozbieżność pomiędzy zakresem MSSF w wydaniu oryginalnym IASB oraz MSSF dopuszczonymi do stosowania w UE. Warto ponadto zwrócić uwagę, że nie tylko zakres wydawanych w oryginale poszczególnych MSSF znajduje się poza zakresem unijnego prawa. Poza nim znajdują się ponadto:

◇ *Założenia koncepcyjne sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych*;
◇ *Wstęp do Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej* oraz

[202] Problematyka ta będzie przedmiotem analiz m.in. rozdz. 2.3.2 niniejszej rozprawy.

◇ *Wstęp do Interpretacji Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej.*

Stosowanie MSSF powinno być wsparte ponadto pozostałą literaturą, w tym pochodzącą wprost od IASB. Oficjalna literatura IASB obejmuje:
◇ „IASB Insight" – kwartalnik wydawany przez IASB, w którym niejednokrotnie IASB ustosunkowuje się do problemów będących elementami regulacji MSSF;
◇ „IASB Update" – periodyk wydawany przez IASB, w którym można znaleźć ustosunkowania się IASB do kwestii poruszanych w standardach, oraz
◇ „IFRIC Update" – periodyk poświęcony problemom związanym z pracą Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej, zawierającej m.in. stanowiska Komitetu komentujące te sprawy, które nie są przedmiotem prac nad Interpretacjami.

Owa rozbieżność może sprawiać poważne kłopoty w sporządzaniu sprawozdań finansowych według MSSF, gdyż – zgodnie z par. 14 MSR 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych* – aby sprawozdanie mogło być uznane za sporządzone zgodnie z MSSF, musi spełniać wymogi wszystkich obowiązujących na dzień bilansowy standardów i wydanych do nich interpretacji. Warte podkreślenia jest także to, że MSSF niejednokrotnie odwołują się do *Założeń koncepcyjnych...*[203], także w treściach, które zostały przyjęte do systemu prawnego Unii.

Zdając sobie z tego sprawę, Komisja Europejska w wydanym w listopadzie 2003 r. komunikacie[204] ustosunkowała się m.in. do tej kwestii, stwierdzając, że: „*Użytkownicy MSR powinni, dodatkowo, analizować poszczególne standardy oraz interpretacje w celu upewnienia się, że wszelkie załączniki oraz wytyczne stosowania są w sposób właściwy brane pod uwagę dla należytego zastosowania MSR*"[205]. W kwestii zaś zastosowania *Założeń koncepcyjnych...*. Komisja w komentarzu potwierdziła, że nie są one ani standardem, ani interpretacją, i z tego powodu nie musiały zostać włączone w system prawny Unii. „*Jednakże, stwarzają podstawy dla uwzględnianych osądów, jakich dokonuje się przy rozwiązywaniu księgowych problemów.* [...] *W dokonywaniu osądów MSR wymagają od zarządów brania pod uwagę m.in.*

[203] Zob. np. par. 13 MSR 1 lub par. 11 MSR 8.
[204] Zob. *Comments concerning certain Articles of the Regulation (EC) No 1606/2002 of the European Parliament and of the Council of 19 July 2002 on the application of international accounting standards and the Fourth Council Directive 78/660/EEC of 25 July 1978 and the Seventh Council Directive 83/349/EC of 13 June 1983 on accounting*, Commission of the European Communities, Brussels 2003, http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ias/200311-comments/ias-200311-comments_en.pdf; tłum. własne.
[205] Tamże, s. 6.

definicji, kryteriów ujmowania oraz koncepcji pomiaru, określonych w «Założeniach koncepcyjnych...». [...] *W obliczu ich znaczenia w rozwiązywaniu księgowych problemów «Założenia koncepcyjne...» zostały dołączone w aneksie do tego dokumentu*"[206]. W ten sposób Komisja Europejska uznaje je za posiłkowe źródło regulacji przy sporządzaniu sprawozdań finansowych zgodnie z wytycznymi MSSF. Na podobnej zasadzie uznała te części MSSF lub materiały im towarzyszące (załączniki, wytyczne stosowania, przykłady ilustrujące), które nie weszły w system prawny UE.

Rozbieżności co do zakresu przedmiotowego MSSF w znaczący sposób utrudniają pracę sporządzającym sprawozdania finansowe, ale problemy może mieć także ich odbiorca dopóty, dopóki nie zostanie w sposób właściwy wskazana występująca tu zależność między stosowanymi wersjami MSSF. Rozbieżność między pełną wersją MSSF a wersją MSSF przyjętą do stosowania w UE przełoży się także na treść opinii wydawanej przez biegłego rewidenta o sporządzonych sprawozdaniach finansowych, w której to opinii biegły rewident powinien ustosunkować się do wiarygodności złożonego przez sporządzających sprawozdanie oświadczenia o zgodności z podstawą regulacyjną ich sporządzenia[207].

W podsumowaniu rozważań zawartych w tym rozdziale, którego zasadniczym celem było nadanie właściwego tła dla problematyki poruszanej w dalszych rozdziałach rozprawy, należy stwierdzić, że:

- ◇ występujące w ostatnich latach silne trendy globalizacji gospodarek w skali ogólnoświatowej dla bardziej spójnego i harmonijnego ich rozwoju wymagały podjęcia działań w kierunku ujednolicenia zasad komunikacji biznesowej;
- ◇ za uniwersalny system komunikacji biznesowej od lat uważana jest rachunkowość, która poprzez tworzone standardy rachunkowości wyznacza zasady sprawozdawczości finansowej będącej narzędziem służącym identyfikacji, pomiarowi i komunikowaniu informacji o procesach gospodarczych zachodzących w jednostkach gospodarczych – podstawowych ogniwach systemu gospodarczego, głównie dla celów decyzyjnych;
- ◇ aby standardy rachunkowości były zrozumiałe i właściwie stosowane, muszą być oparte na jednoznacznej podstawie pojęciowej, powszechnie akceptowanej;
- ◇ ze względu na zróżnicowanie otoczenia jednostek gospodarczych, szczególnie środowiska gospodarczego, w którym one działają, oraz na wielopłaszczyznowe uwarunkowania rozwoju systemów rachunkowości, wciąż jeszcze występuje duże ich zróżnicowanie, przejawiające się różnymi rozwiązaniami, u podstaw których leżą rozmaite, nie zawsze jednolicie

[206] Tamże.

[207] Do problemu rozbieżności między pełną wersją MSSF a wersją MSSF przyjętych do stosowania w UE jeszcze wrócę w dalszych częściach rozprawy, m.in. w rozdz. 2.3.3 i 5.6.

rozumiane i wykorzystywane koncepcje tworzenia standardów rachunkowości;

- ◇ dążeniu do tworzenia globalnego systemu gospodarowania odpowiada działanie w ramach systemu rachunkowości, które charakteryzuje się poszukiwaniem rozwiązań uniwersalnych w ramach procesu harmonizacji rachunkowości;
- ◇ niepoślednią rolę na etapie wczesnej harmonizacji rachunkowości w wymiarze ponadnarodowym odgrywały działania w ramach Wspólnot Europejskich;
- ◇ wypracowane dla potrzeb praktyki zróżnicowane systemy standardów rachunkowości zaczynają ustępować systemowi uniwersalnych standardów rachunkowości – MSSF tworzonych przez IASB pod egidą Fundacji IASCF;
- ◇ aby system MSSF mógł być uznany za system globalnych standardów rachunkowości, tworzonych z myślą o globalnej gospodarce światowej, istnieje konieczność zapewnienia należytego instytucjonalnego otoczenia dla ich rozwoju oraz dołożenie starań, aby instytucja je tworząca kierowała się zasadami ładu organizacyjnego, w tym uwzględniała społeczną jej odpowiedzialność, w czym wspierają ją liczne zróżnicowane kręgi społeczne i gospodarcze, zainteresowane harmonijnym i stabilnym rozwojem globalnych standardów rachunkowości, jednakże
- ◇ orientacja IASB na tworzenie standardów opartych na zasadach w wielu przypadkach – dla ich spójnego w praktyce stosowania w zróżnicowanym otoczeniu gospodarczym i kulturowym – wymaga odejścia od klasycznego dla systemu standardów opartych na zasadach ogólnego ujęcia regulacji, zaś
- ◇ włączenie MSSF w system prawa UE powoduje dalsze perturbacje na polu spójnego rozumienia i stosowania MSSF.

Rozdział 2

MIĘDZYNARODOWE STANDARDY SPRAWOZDAWCZOŚCI FINANSOWEJ JAKO SYSTEM GLOBALNYCH STANDARDÓW RACHUNKOWOŚCI

2.1. W poszukiwaniu światowej akceptacji MSSF

Obecnie wiodącą rolę w zakresie ustalania i kształtowania przyjmowanych w świecie rozwiązań rachunkowości finansowej zorientowanej m.in. na dostarczanie informacji finansowej dla celów decyzyjnych, głównie inwestycyjnych, odgrywają praktycznie dwa systemy rachunkowości: krajowy – amerykański, i ponadnarodowy – MSSF – budowany konsekwentnie od 1973 r., wpierw przez Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (International Accounting Standards Committee, IASC) powołany we wskazanym roku do życia, a po jego reorganizacji w 2001 r. – przekształcony w Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (International Accounting Standards Board, IASB)[1].

Z badań naukowych wynika, że systemy te różnią się (jeszcze) między sobą dość znacząco, m.in. formą i zakresem ich stanowienia oraz zawartymi w nich rozwiązaniami co do ujmowania, wyceny oraz prezentacji i ujawniania informacji finansowej w sprawozdaniach finansowych. Obydwa z nich jednak oceniane są jako systemy o wysokiej, lecz jeszcze nieporównywalnej jakości, ze wskazaniem na pewną przewagę US GAAP[2].

---

[1] Historię organizacji (IASC) tworzącej MSR, przesłanki i inne uwarunkowania jej powstania oraz późniejszej działalności, aż do powstania IASB, w szeroko rozumianym kontekście światowym, wnikliwie analizują: **K. Camfferman, S. A. Zeff**, *Financial Reporting and Global Capital Markets. A History of the International Accounting Standards Committee, 1973–2000*, Oxford University Press, Oxford 2007. W polskiej literaturze, w podobnym, lecz z konieczności ograniczonym zakresie instytucję IASC opisuje S. T. Surdykowska, a także niejednokrotnie A. Jarugowa (także działania następcy IASC – IASB). Zob. **S. T. Surdykowska**, *Rachunkowość międzynarodowa*, Kantor Wyd. Zakamycze, Kraków 1999, szczególnie s. 81–105, oraz m.in. **A. A. Jaruga**, *Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Geneza, dokonania, perspektywy globalnej harmonizacji*, [w:] *Międzynarodowe regulacje rachunkowości. Wpływ na rozwiązania krajowe*, red. A. A. Jaruga, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2002, s. 44–61.

[2] Zob. np. **M. E. Barth, W. R. Landsman, M. H. Lang, Ch. Williams**, *Accounting Quality: International Accounting Standards and US GAAP*, Social Science Research Network, March 2006, http://ssrn.com/abstract=897241. Jakość systemu oceniana tu była w kategoriach: niwelowania skoków w poziomie ustalanych i wykazywanych w sprawozdaniach finansowych zysków, korelacji zysków i przepływów pieniężnych, okresowości ujmowania strat oraz korelacji wartości bilansowej majątku netto (kapitałów własnych) i osiaganych zysków z wartością rynkową spółki (też kapitałów własnych, ale ustalanych na rynkach kapitałowych). Por. *Financial*

Jednakże inne badanie, przeprowadzone przez podobny zespół i na podstawie takich samych mierników jakości, wykazało dużo wyższą jakość systemu MSSF w stosunku do innych, krajowych systemów rachunkowości[3].

Uznanie MSSF – zarówno w regulacjach krajowych, jak i na rynkach światowych – za potencjalne, globalne standardy rachunkowości dla celów sprawozdawczości finansowej, które mogłyby być powszechnie stosowane zamiast rozwiązań krajowych, nie przyszło łatwo i trwało niemalże 30 lat. W wielu przypadkach proces ten wciąż jeszcze trwa. Nawet przyjęta przez organizacje zawodowe, które założyły IASC, deklaracja z 1973 r., w której zobowiązywały się one m.in. do ich promowania na rodzimych rynkach, zarówno na płaszczyźnie oddziaływań na sporządzających, jak i poddających badaniu sprawozdania finansowe, do końca lat 80. – jak podają K. Camfferman i S. A. Zeff – nie była przez długi czas wypełniana w ogóle lub jedynie w bardzo ograniczonym zakresie[4]. Jeszcze w 1988 r. żaden z krajów, z których wywodzili się założyciele IASC, nie przyjął do swojego systemu regulacji krajowych ani jednego ze standardów IASC i tylko Kanada wskazywała, że wykorzystuje MSSF do opracowywania własnych standardów[5].

Zasadniczym powodem takiego stanu rzeczy – jak wskazują powoływani tu autorzy – była słaba prawna legitymacja tych organizacji do zmiany zasad rachunkowości na szczeblu jej praktyki[6]. Inne powody podane są poniżej.

■ W przypadku USA i Kanady – dość dobrze rozwinięte na owe czasy standardy krajowe w porównaniu z MSSF, które nie miały możliwości łatwego ich zastąpienia.

Reporting: Convergence, Equivalence and Mutual Recognition. FEE Position Paper, FEE, Paris, March 2006.

[3] Zob. **M. E. Barth, W. R. Landsman, M. H. Lang**, *International Accounting Standards and Accounting Quality*, Social Science Research Network, September 2007, http://ssrn.com/abstract=1029382. Badań i studiów porównawczych tych dwu systemów rachunkowości jest oczywiście bardzo dużo. Są to zarówno opracowania o charakterze naukowym, jak i opracowania praktyczne. Tu wskażę tylko na opracowanie – studium porównawcze, dokonane dla celów możliwej akceptacji US GAAP na europejskich rynkach kapitałowych w związku z wymogami stosowania MSSF obowiązującymi od 2005 r. (czemu poświęcony jest rozdz. 2.3.2 rozprawy): *CESR's technical advice on a mechanism for determining the equivalence on the generally accepted accounting principles of third countries*, CESR, Paris, 30.05.2007, szczególnie s. 64–78, http://www.cesr-eu.org/popup2.php?id=3481. W literaturze polskojęzycznej analizę porównawczą MSSF z US GAAP, także z odniesieniem do regulacji polskich, przeprowadził **J. Turyna**, *Standardy sprawozdawczości finansowej MSR US GAAP – Polskie Ustawodawstwo*, Difin, Warszawa 2006. Stawia przy tym tezę i próbuje dowieść, że system MSSF stanowił podwaliny pod budowę systemu rachunkowości europejskiej, określonego w księgowych dyrektywach Wspólnot Europejskich, a ponadto, że MSSF ukierunkowane są bardziej na rachunkowość typu kontynentalnego (zob. s. 249). Z pierwszą tezą można się zgodzić, ale tylko obecnie (będzie to przedmiotem analiz w rozdz. 2.3.3), w obliczu powszechności stosowania MSSF na całym już świecie (zob. rozdz. 2.3), ale wobec drugiej tezy zachowuję pewien dystans.

[4] Zob. **K. Camfferman, S. A. Zeff**, *Financial Reporting and Global Capital Markets...*, s. 145 i n.

[5] Tamże, s. 145 i 181.

[6] Tamże, s. 146.

Początki systemowej standaryzacji rachunkowości w USA sięgają roku 1939, w którym Amerykański Instytut Dyplomowanych Biegłych Księgowych (American Institute of Certified Public Accountants, AICPA) powołał do życia Komitet Procedur Rachunkowości (Committee on Accounting Procedures, CAP), w pewnym sensie jako odpowiedź na powstanie Amerykańskiej Komisji Papierów Wartościowych (SEC). Zadaniem powstałej SEC miało być m.in. regulowanie zasad sprawozdawczości finansowej spółek publicznych, podległych federalnemu prawu o papierach wartościowych – *Securities Act of 1933*. Amerykańscy księgowi oraz inne zawodowe środowiska z nimi powiązane uważali bowiem, że regulowanie zasad rachunkowości powinno być domeną prywatnych organizacji, a nie instytucji rządowej, jaką była SEC, tym bardziej że w wydanym przez SEC dokumencie z 1938 r. *Accounting Series Release* (*ASR*) No. 4 Komisja wskazała na możliwość posiłkowania się, przy sporządzaniu sprawozdań finansowych w sprawach nieregulowanych przez SEC, standardami rachunkowości wydawanymi przez prywatne organizacje, które charakteryzują się wysokim uznaniem i autorytetem. Regulacje SEC, a w szczególności *Regulation S-X*, wiążące prawo dotyczące sprawozdawczości finansowej spółek publicznych, określa głównie zasady ujawnień informacji, a nie podstawy wyceny procesów gospodarczych, które mają być ujawniane. Tutaj swą rolę miał odegrać CAP, który w czasie swego istnienia w latach 1939–1958 wydał serię 51 standardów zwanych Accounting Research Bulletins (ARB), z których ARB 43 *Restatement and Revision of Accounting Research Bulletins* z 1953 r. zawiera zmiany do wydanych wcześniej 42 standardów. Ostatnim z opracowanych przez CAP standardów był ARB 51 *Consolidated Financial Statements* z 1959 r., przyjęty jednak przez następcę CAP – Amerykańską Radę Zasad Rachunkowości (Accounting Principles Board, APB). Wiele z tych standardów ma wciąż moc wiążącą, jak np. ARB 51. APB powstała w obliczu krytyki działalności CAP (odnoszącej się głównie do bierności Komitetu na polu wyzwań, stawianych przez ówczesną praktykę dla regulowania nowych zagadnień) w 1958 r., także pod auspicjami AICPA. W czasie swego działania w latach 1958–1973 APB wydała 31 standardów, zwanych APB Opinions, oraz wiele interpretacji, głównie do własnych standardów, ale także do ARB, np. do ARB 51, z których większość wciąż ma moc wiążącą. W 1973 r. – także pod presją krytyki działalności APB, tym razem głównie związanej z niemożliwością przyjęcia przez APB zwartych, spójnych ram koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej – działalność APB została wstrzymana i na jej miejsce AICPA powołała nowe ciało – Financial Accounting Standards Board (FASB), działające do dzisiaj. FASB, jak dotąd (sierpień 2008 r.) wydał 163 standardy rachunkowości, zwane Financial Accounting Standards (FAS lub SFAS), z których ostatni – SFAS 163 *Accounting for Guarantee Insurance Contracts – an Interpretation of FASB Statement No. 60* z maja 2008 r.

– wchodzi w życie 15 grudnia 2008 r., serię sześciu dokumentów zwanych *Concepts Statements*, tworzących ramy (założenia) koncepcyjne sprawozdawczości finansowej, wiele interpretacji do nich oraz wcześniejszych regulacji ARB i APB, a ponadto wydaje dodatkowe dokumenty w postaci Technical Bulletins, stanowiących swoiste rekomendacje działania w sprawach wyjątkowych, odnoszących się często do sporadycznych lub występujących w ograniczonym zakresie problemów, regulowanych ogólnie lub w ogóle nieregulowanych w standardach ARB, APB i FAS. Standardy wydawane przez FASB są również uznawane przez SEC, która dała legitymację FASB w wydanym przez siebie dokumencie *Financial Reporting Release No. 1* oraz potwierdziła autorytatywny charakter standardów FASB w *April 2003 Policy Statement*[7].

W Kanadzie organizacją odpowiedzialną za stanowienie standardów rachunkowości jest Kanadyjski Instytut Dyplomowanych Księgowych (Canadian Institute of Certified Accountants, CICA) i działająca w jej ramach Rada Standardów Rachunkowości (AsSB), która zaczęła je wydawać jako rekomendacje dobrych księgowych praktyk tuż po II wojnie światowej. Od 1968 r. są one łącznie prezentowane w formie *CICA Handbook*. Od tego też roku każde ze sprawozdań finansowych powinno wskazywać na ewentualne odstępstwa od standardów CICA. W 1972 r. większość regulatorów rynku kapitałowego z poszczególnych prowincji Kanady wspólnie wydało oświadczenie, że stosowane przez spółki publiczne do sporządzania sprawozdań finansowych zasady rachunkowości powinny być określone jako zgodne ze standardami wydawanymi przez CICA w *CICA Handbook*. Kanadyjskie standardy CICA, mimo że określane są mianem rekomendacji, to z racji niewystępowania żadnych innych regulacji w sprawie zasad sporządzania sprawozdań finansowych uznawane są i traktowane za regulacje wiążące i obligatoryjne. Sam nadzór nad rynkiem kapitałowym w Kanadzie nie wydaje CICA żadnych wskazówek ani nie wywiera politycznego nacisku na przyjmowane przez CICA standardy[8].

■ W przypadku Wielkiej Brytanii i Irlandii – dość słaba pozycja, jaką zajmowały w owym czasie organizacje zawodowe, z jednoczesnym silnym wpływem regulacji państwowych (w postaci Prawa Spółek).

[7] Zob. *Facts about FASB*, FASB, Norwalk, 2007, http://www.fasb.org/facts/facts_about_fasb.pdf, a także *Original Pronouncements of Financial Standards*, Vol. I, Vol. II, FASB, John Wiley & Sons, New York 2006, **V. Pereira, R. Paterson, A. Wilson**, *UK/US GAAP Comparison. A comparison between UK and US accounting principles*, Ernst&Young, Kogan Page, London 1994, s. 19–30.

[8] Zob. **T. H. Beechy**, *Canada – Individual Accounts*, [w:] *TRANSAC. Transnational Accounting*, ed. D. Ordelheide, Vol. 1, 2nd Ed., Palgrave Publishers, 2001, s. 537–540.

Wspólna standaryzacja rachunkowości w Wielkiej Brytanii i Irlandii rozpoczęła się dopiero w 1970 r., z chwilą powołania przez Instytut Dyplomowanych Księgowych Anglii i Walii (Institute of Chartered Accountants in England and Wales, ICAEW) Sterującego Komitetu Standardów Rachunkowości (Accounting Standards Steering Committee, ASSC), który opracowywał projekty standardów (Statements of Standard Accounting Practice, SSAP). Po powołaniu ASSC przez ICAEW przystąpiły do niego pozostałe organizacje zawodowe w Wielkiej Brytanii: ICAS, ICAI, ACCA, CIMA, CIPFA, które w 1974 r. utworzyły Komitet Konsultacyjny Organizacji Księgowych (Consultative Committee of Accountancy Bodies, CCAB). Miał on koordynować działania ASSC, przekształconego w 1976 r. w Komitet Standardów Rachunkowości (Accounting Standards Committee, ASC). Aby standard rachunkowości SSAP mógł być przyjęty do stosowania w praktyce, musiał on wpierw być zatwierdzony przez każdą z sześciu organizacji zawodowych. Aż do końca 1989 r. spółki brytyjskie i irlandzkie nie musiałyby jednak powoływać się w sporządzanych sprawozdaniach finansowych na owe standardy. ASC wydał w czasie swego istnienia 25 standardów SSAP. Z dniem powołania do życia Accounting Standards Board w 1990 r. (na czele której stanął późniejszy przewodniczący IASB David Tweedie) w ramach reorganizacji systemu instytucjonalnego rachunkowości brytyjskiej, nowe standardy przyjęły nazwę Financial Reporting Standards (FRS) i nie musiały już być zatwierdzane przez wszystkie organizacje zawodowe księgowych, działające na terenie Wielkiej Brytanii i Irlandii. ASB stał się bowiem ciałem działającym w niezależnym od brytyjskich i irlandzkiej organizacji zawodowych instytucji – Financial Reporting Council (FRC), którego przewodniczący wyznaczany jest na to stanowisko przy współdziałaniu ministra – sekretarza stanu ds. handlu i przemysłu, oraz prezesa banku centralnego w Wielkiej Brytanii – Banku Anglii[9].

■ W przypadku innych krajów – takich jak F r a n c j a, N i e m c y, ale również J a p o n i a – sprawozdawczość finansowa nie była aż tak bardzo nastawiona na potrzeby inwestorów, jak przyjęły to w swej orientacji MSSF, aby mogły one znaleźć w tych krajach swoje należyte miejsce – zastępując lub wpływając na regulacje krajowe. W większości krajów europejskich oraz w Japonii w latach 70. i 80. XX w. spółki poszukiwały ponadto źródeł finansowania poza zorganizowanym rynkiem kapitałowym – odwoływały się one raczej bezpośrednio do inwestorów, głównie wywodzących się z banków, państwa, ale także ze związków rodzinnych, które nie wymagały przygotowywania ujednoliconych, biznesowo zorientowanych informacji finansowych,

[9] Zob. np. **M. Davies, R. Paterson, A. Wilson**, *UK GAAP*, 4th Ed., Macmillan Int., 1994, s. 12–20.

dostarczanych przez sprawozdania finansowe. Sprawozdawczość finansowa była tu zasadniczo regulowana przez system prawny, a nie przez regulacje środowiskowe.

W przypadku Francji system rachunkowości wciąż determinuje rządowy *Plan Comptable Général* (PCG), którego pierwsze wydanie pochodzi z 1947 r., oraz regulacje określone w kodeksie handlowym (Code de Commercer). W tym samym roku powstała Conseil Supérieur de la Comptabilité (CSC) – organizacja rządowa zajmująca się sprawami rachunkowości. Również w 1957 r. PCG został po raz pierwszy poddany zmianom, zaś CSC zastąpiła nowo powołana Conseil National de la Comptabilité (CNC) – znacząco poddana restrukturyzacji w 1996 r. Organizacja ta z chwilą powołania w 1998 r. nowej, rządowej struktury władzy regulującej zasady rachunkowości Comité de la Réglamentation Comptable (CRC), uprawnionej do regulowania wszystkich spraw związanych z rachunkowością i sprawozdawczością finansową, także banków i ubezpieczycieli, pełni funkcję opiniodawczą dla CRC. Jeżeli wydana opinia przez CNC nie zostanie przyjęta przez CRC, może się ona stać jedynie zaleceniem rekomendującym dla stosowanej praktyki rachunkowości. CRC oraz CNC działają w oparciu o to samo biuro i wewnętrzne organy administracyjne. Konieczność wdrożenia księgowych dyrektyw Wspólnoty Europejskiej wpłynęła oczywiście na zmiany w PCG, które miały miejsce w 1999 r. Prawne pochodzenie i przypisany zakres działania dla CRC ograniczają regulacje francuskiej Komisji Papierów Wartościowych i Giełd (Commission des Opérations de Bourse, COB), która nie wydaje szczególnych regulacji dotyczących sprawozdawczości finansowej dla spółek publicznych[10].

Niemiecki system regulacji rachunkowości – podobnie do francuskiego – charakteryzuje typowy, kontynentalny styl. Oparty jest na systemie prawnym, w którym wiodącą rolę odgrywają regulacje zawarte w kodeksie handlowym (*Handelsgesetzbuch*, HGB), którego pierwsze wydanie pochodzi z 1861 r. (*Allgemeines Deutsches Handelsgesetzbuch*, ADHGB), poddawane kolejnym zmianom, łącznie z gruntowną reformą z 1998 r., w wyniku której przyjęto np. ustawę o nadzorze i transparentności spółek (*Gesetz zur Kontrolle und Transparenz im Unternehmensbereich*), wspierane (w stosunku do spółek innych niż akcyjne) ustawą o ujawnieniach informacji (*Publizitätsgesetz*) z 1969 r. Równie wiekowe są regulacje odnoszące się do rynku kapitałowego, oddziałujące także na sprawozdawczość finansową spółek

[10] Zob. **G. Gélard**, *France – Individual Accounts*, [w:] *TRANSAC. Transnational Accounting*, ed. D. Ordelheide, Vol. 2, 2nd Ed., Palgrave Publishers, 2001, s. 1019–1026. Zob. także **A. Jarugowa**, *Reforma systemu regulacji rachunkowości we Francji*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej SKwP, t. 41, 1997, s. 141–144.

publicznych, pochodzące pierwotnie z 1896 r. (Börsengesetz i Börsenzulassungsgesetz), wspierane ustawą o spółkach akcyjnych (*Aktiengezets Act*) z 1870 r., w której pojawiły się pierwsze wymogi w zakresie obowiązku prezentacji informacji w sprawozdaniach finansowych. W wyniku wspomnianej reformy prawa handlowego w 1998 r. do HGB dodano art. 432 par. 1, w którym dano federalnemu Ministrowi Sprawiedliwości możliwość przekazania części uprawnień w zakresie regulowania rachunkowości i sprawozdawczości finansowej (skonsolidowanej) w ręce organizacji pozarządowej. Alternatywnie art. 342a pozwala federalnemu Ministrowi Sprawiedliwości na powołanie rady konsultacyjnej w sprawach tożsamych. Na mocy tego właśnie przepisu Minister Sprawiedliwości powołał w tym samym roku Niemiecki Komitet Standardów Rachunkowości (Deutsches Rechnungslegungs Standards Committee, DRSC), którego rola w stanowieniu standardów rachunkowości jest jednak bardzo ograniczona ze względu na ściśle prawny charakter regulacji rachunkowości w Niemczech[11].

W Japonii również dominowały wówczas regulacje prawne rachunkowości i sprawozdawczości finansowej, zawarte zasadniczo w prawie handlowym (pierwsze jego wydanie pochodzi z 1890 r. i wzorowało się na niemieckim prawie handlowym, gdyż opracowane zostało przez Hermanna Roeslera z Niemiec), prawie o obrocie papierami wartościowymi (pierwotnie przyjętym w 1948 r., opartym na regulacjach amerykańskich) oraz korporacyjnym prawie podatkowym. Wspomniane dwie pierwsze regulacje ustawowe wsparte są odpowiednio aktami wykonawczymi: „Regulacją odnoszącą się do bilansu, rachunku wyników, raportu finansowego oraz informacji uzupełniających", wydaną pierwotnie w 1963 r. przez Ministra Sprawiedliwości, oraz „Regulacją odnoszącą się do terminologii, form i metod sporządzania raportów finansowych", wydaną przez Ministra Finansów. Regulacje prawne dla spółek publicznych uzupełniają „Standardy Rachunkowości Finansowej dla Przedsiębiorstw Gospodarczych", wydane pierwotnie w 1949 r. przez powołany do tych celów komitet, znany jako Investigation Committee on Business Financial Accounting Systems of the Economic Stabilization Board, który w latach późniejszych został przekształcony w komitet doradczy, znany jako Business Accounting Deliberation Council (BADC), działający przy Ministrze Finansów i przez niego powoływany. Regulacje prawne określają szczegółowe zasady sprawozdawczości finansowej w odniesieniu do wyceny i ujawnień informacji odpowiednio dla wszystkich spółek oraz spółek publicznych. Wspomniane Standardy Rachunkowości Finansowej z 1949 r. poddawane są stałej aktualizacji, a ponadto BADC

[11] Zob. **W. Ballwieser**, *Germany – Individual Accounts*, [w:] *TRANSAC. Transnational Accounting*, Vol. 2, s. 1124–1232.

wydaje dodatkowe standardy rachunkowości oraz interpretacje do nich w sprawach niemieszczących się przedmiotowo w regulacji z 1949 r. Członkowie BADC nie mają statusu etatowych pracowników Komitetu, zaś pracami studialnymi zajmuje się Corporation Finance Research Institute (COFRI). Dość ogólny charakter wydawanych przez BADC standardów i interpretacji sprawia, że praktykę rachunkowości uzupełniają dodatkowe wytyczne, opracowywane przez Japoński Instytut Dyplomowanych Biegłych Księgowych (Japanese Institute of Certified Public Accountants, JICPA)[12].

Stan przewagi prawnych regulacji w rachunkowości w przypadku krajów europejskich podtrzymywały postanowienia Traktatów Rzymskich z 1957 r., według których większość spraw związanych z realizacją ich postanowień, w tym swobody przepływu kapitału, zapewnienie której wymusza ich regulowanie poprzez system regulacji prawnych, w tym: dyrektyw księgowych. Jednym z pozytywnych działań Japonii w zakresie implementacji MSSF było opracowanie w 1975 r. przez japoński BADC (ciało doradcze Ministra Finansów) standardu rachunkowości finansowej w zakresie zasad sporządzania skonsolidowanych sprawozdań finansowych (przyjętego przez Ministra Finansów w 1976 r.), wzorowane na wydanym w tym samym roku przez IASC Projekcie Standardu IAS 3 *Consolidated Financial Statements*. Jednakże sytuacja presji – jaką wywierały spółki na władze japońskie w celu umożliwienia im notowania swoich papierów wartościowych na rynkach amerykańskich oraz prawa spółek międzynarodowych, głównie wywodzących się z USA, do notowań na Giełdzie Papierów Wartościowych w Tokio – sprawiła, że wskazane regulacje w późniejszym czasie były już zorientowane na rozwiązania amerykańskie[13].

Można zaryzykować stwierdzenie, że opór organizacji krajowych przed implementowaniem postanowień MSSF do swoich regulacji krajowych wynikał także z obawy przed utratą znaczącej pozycji, jaką te organizacje zajmowały. Ograniczenie wpływów lokalnych władz jest – jak podkreślają niektórzy komentatorzy – naturalną przeszkodą w harmonizacji rachunkowości, w której rolę przewodnią miałyby zajmować inne organizacje[14].

Powątpiewania co do możliwości osiągnięcia sukcesu przez IASB, a wcześniej jego poprzednika – IASC, na polu globalnej akceptacji swych produktów: MSSF, między innymi w związku z brakiem prawnej legitymacji tej organizacji do działania na rzecz stanowienia i narzucania swych regulacji

[12] Zob. **H. Sakurai**, *Japan – Individual Accounts*, [w:] *TRANSAC. Transnational Accounting*, Vol. 2, s. 1697–1707.
[13] Zob. **M. Kuroda**, *Japan – Group Accounts*, [w:] *TRANSAC. Transnational Accounting*, s. 1813–1820.
[14] Zob. np. **F. D. S. Choi, C. A. Frost, G. K. Meek**, *International Accounting*, Prentice Hall, 4th Ed., s. 293 i n. Zob. także **H. Gernon, G. K Meek**, *Accounting: An International Perspective* McGraw-Hill Irwin, Burr Ridge, Illinois 2001, s. 40 i n.

całemu światu, podkreślało wielu komentatorów i teoretyków rachunkowości[15]. Szczególnie sceptyczni są tu liberałowie i zwolennicy tych szkół rachunkowości, które za naturalny rozwój systemów rachunkowości, dążących do harmonii w skali ogólnoświatowej, uważają samoregulujące się procesy gospodarcze i stanowienie regulacji bez ingerencji czynników zewnętrznych, szczególnie politycznych[16].

Pewien pozytywny wydźwięk prac IASC we wczesnych latach jego działania miał miejsce w przypadku giełdy w Toronto, Amsterdamie i Londynie. Obowiązujące już wówczas regulacje w zakresie sprawozdawczości finansowej spółek publicznych zawierały bowiem zalecenie wskazywania w sprawozdaniach finansowych ich zgodności z MSSF. Wymóg ten był jednak dość symboliczny, gdyż pierwszy standard (MSR 1 *Prezentacja zastosowanych zasad rachunkowości*)[17] IASC wydał w styczniu 1975 r., zaś późniejsze, początkowo wydawane MSR, zawierające w sobie dość ogólne zasady, były zasadniczo zgodne z regulacjami krajów-sygnatariuszy porozumienia o utworzeniu IASC, tym bardziej że zawierały w sobie dualne rozwiązania.

Kilka lat później, bo w 1983 r., podczas konferencji związanej z obchodami dziesięciolecia istnienia IASC, H. Benson wyraził nadzieję, że do 2000 r. wpływ IASC na światową sprawozdawczość finansową będzie najważniejszy. Pierwszym i pośrednim krokiem do osiągnięcia tego celu – według H. Bensona – miało być uzyskanie stanu, w którym wszystkie spółki publiczne będą wykazywały w swoich sprawozdaniach finansowych zgodność z międzynarodowymi standardami, oraz to, iż będzie on warunkiem dopuszczenia spółek do giełdowych notowań emitowanych przez nie papierów wartościowych[18].

---

[15] Zwracają na to uwagę np. **G. K. Meek, W. B. Thomas**, *A Review of Markets-Based International Accounting Research*, Journal of International Accounting Research, Vol. 3, Issue 1, 2003, s. 21–41; **C. R. Baker, E. M. Barbu**, *Trends in research on international accounting harmonization*, The International Journal of Accounting, Vol. 42, 2007, s. 272–304.

[16] Zob. np. **R. A. Jones**, *Budowanie jeszcze jednej Wieży Babel*, [w:] *Rachunkowość u progu XXI wieku*, FRRwP, Warszawa 1998, s. 161 i n. R. Jones należy właśnie do takiej szkoły, jak i większość jego współpracowników z Birmingham University Business School.

[17] IAS 1: *Disclosure of Accounting Policies*, IASC, London 1975. Wskazana tu polskojęzyczna nazwa tego standardu pochodzi z pierwszego tłumaczenia MSR, jakie zostało przeprowadzone na zlecenie Krajowej Rady Dyplomowanych Biegłych Księgowych Stowarzyszenia Księgowych w Polsce (KRDBK) przy współudziale Departamentu Rachunkowości Ministerstwa Finansów na początku lat 90. ub. wieku przez zespół kierowany przez prof. A. Jarugę z Uniwersytetu Łódzkiego, w skład którego wchodzili głównie pracownicy Katedry Rachunkowości tego Uniwersytetu, w tym autor niniejszej rozprawy. Standardy te publikowane były w poszczególnych zeszytach Biuletynu KRDBK. MSR 1 opublikowany został w Biuletynie nr 57 (20/92) w czerwcu 1992 r. Użyta polskojęzyczna nazwa standardu w owym czasie nie mogła posiłkować się właściwym pojęciem zwrotu „*accounting policies*" (polityki rachunkowości), ze względu na niezbyt korzystny wydźwięk tego określenia, gdyż dla zleceniodawców tłumaczenia kojarzył się z polityką gospodarczą minionych właśnie czasów, ograniczania swobody gospodarowania i z powrotem do centralnego narzucania zasad gospodarowania, od których środowiska gospodarcze, w tym środowisko księgowych starało się jak najszybciej odciąć.

[18] Zob. *IASC Comes of Age (And It's Only 10!)*, Accountancy, 94/1079, July 1984, s. 24.

I to właśnie znaczące poparcie prac IASC nad wypracowaniem powszechnie uznawanych standardów rachunkowości organizacja osiągnęła od Międzynarodowej Federacji Giełd Papierów Wartościowych (Fédération Internationale des Bourses de Valeus (FIBV, International Federation of Stock Exchanges, IFSE), obecnie znanej jako Światowa Federacja Giełd Papierów Wartościowych (World Federation of Exchanges, WFE), która już w końcu 1974 r. na swoim corocznym spotkaniu wydała rezolucję, w której nawoływała kraje, z których pochodziły organizacje założycielskie IASC, do wprowadzenia do swoich regulacji giełdowych wymogu wskazania zgodności sporządzanych sprawozdań finansowych przez spółki publiczne z Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości. Inicjatorami tej rezolucji były giełda w Londynie i w Amsterdamie, które – jak wskazano wcześniej – najwcześniej same poparły inicjatywy IASC. Rezolucja jednak na niewiele się zdała, gdyż aż do 1987 r. jedynie wskazane giełdy (wraz z giełdą w Toronto) wprowadziły wymóg odniesienia się spółek publicznych do standardów IASC[19].

Jeszcze w 1980 r. w światowym przewodniku po 200 najważniejszych spółkach giełdowych jego autorzy wskazywali, że odniesienie do MSR czyni zaledwie *„garstka spółek"*[20]. Po części jest to efekt np. tego, że wiele ze spółek, w tym spółki brytyjskie do 1989 r. w ogóle nie musiały czynić żadnych odniesień do zgodności z zastosowanymi zasadami rachunkowości przy sporządzaniu sprawozdań finansowych, a jedynie zawierać stwierdzenie, że spełniają zasadę „wiernego i rzetelnego obrazu". Co prawda w latach 70. nakaz taki pochodził od londyńskiej giełdy (zarówno co do tworzonych wówczas przez ASC standardów SSAP, jak i standardów IASC), ale został zniesiony w kwietniu 1979 r.[21] Z kolei w USA, w których główną rolę dla spółek publicznych odgrywały regulacje SEC w postaci *Regulation S-X*, wspierane standardami rachunkowości opracowywanymi w tym czasie już przez FASB, badanie A. Masona oparte na podstawie analizy 500 największych spółek giełdowych w USA również wskazywało na to, że żadna ze spółek nie czyniła żadnych odniesień do MSR lub ich twórcy – IASC[22]. Dopiero w latach 80. ub. wieku referencje do MSR znaleźć można już w niektórych raportach finansowych spółek: General Electric Company, Exxonn Corporation, FMC Corporation, CPC International, Salomon Inc[23].

[19] Zob. **K. Camfferman, S. A. Zeff**, *Financial Reporting and Global Capital Markets...*, s. 146 i n.
[20] Zob. **M. Lafferty, D. Cairns**, *Financial Times Survey of World Survey of Annual Reports 1980*, Financial Times [New York] 1981, s. 9.
[21] Zob. **K. Camfferman, S. A. Zeff**, *Financial Reporting and Global Capital Markets...*, s. 151 i 154.
[22] Zob. **A. K. Mason**, *The Evolution of International Accounting Standards*, [w:] *Multinational Accounting: A Research Framework for the Eighties*, UMI Research Press, 1981, s. 164.
[23] Zob. **K. Camfferman, S. A. Zeff**, *Financial Reporting and Global Capital Markets...*, s. 156.

Ze skierowanego do krajów członkowskich IASC kwestionariusza w 1987 r., na który odpowiedziało 46 krajów, wynika jednak, że MSR (MSR 1 do MSR 26, które wówczas były wydane) lub przynajmniej zawarte w nich rozwiązania były stosowane już w dość znaczący, choć zróżnicowany sposób. Z przeprowadzonej analizy otrzymanych zwrotnie ankiet można było wnioskować – tak przynajmniej utrzymywali opracowujący je pracownicy biura IASC – że w znaczącej większości przypadków sprawozdania finansowe sektora prywatnego oraz giełdowego były zgodne z MSR[24]. Wyniki ankiety wskazywały ponadto, że w 90% przypadków (w 41 krajach) regulacje krajowe w postaci standardów środowiskowych, prawa państwowego lub praktyki rachunkowości potwierdzały zgodność rozwiązań z ośmioma międzynarodowymi standardami (MSR 1, 4, 5, 7, 10, 13, 16 i 18)[25]. Sześć krajów potwierdzało przyjęcie większości ówczesnych MSR jako regulacji krajowych; maksymalnie w takiej liczbie zamykały się także przypadki wykorzystania MSR jako podstawy do tworzenia własnych regulacji krajowych i maksymalnie też w 12 przypadkach wskazywano na wykorzystywanie MSR w obszarach nieregulowanych własnymi przepisami. Liczba państw, które mają własne regulacje rozwijane niezależnie od MSR, ale zawierające rozwiązania zgodne z MSR, wynosiła w przypadku MSR 4 nawet 28, a w innych – 25–26 (MSR 2, 5, 8, 10, 16) lub mniej[26]. Jak to było już wspomniane wcześniej, taka dość znaczna zbieżność rozwiązań krajowych z MSR nie wynikała jeszcze z akceptacji MSR, lecz z ich konstrukcji zawierającej wiele rozwiązań na poziomie bardzo ogólnie zdefiniowanym lub alternatywnie dozwolonych, bez wskazywania na rozwiązania wiodące. Tę konstrukcję IASC zamierzał właśnie zmienić i – jak się przyznawano – zdawano sobie sprawę z tego, że po rekonstrukcji standardów, która miała właśnie polegać na ograniczeniu rozwiązań alternatywnych oraz wskazywaniu rozwiązania wiodącego, zalecanego przez IASC (podejście banchmark), owa zgodność regulacji krajowych z MSR może znacząco spaść. Uznawano to jednak za *„niezbędną do zapłacenia cenę za wyższą jakość oraz wyższą porównywalność sprawozdań finansowych"*[27].

Kontakty IASC na kontynencie amerykańskim nie obejmowały jedynie spotkań z przedstawicielami organizacji zawodowych i prywatnych regulatorów rachunkowości (odpowiednio AICPA i FASB). Kontakty miały także orientację na regulatorów rządowych, w szczególności amerykańską Komisję Papierów Wartościowych SEC. Pierwszy taki kontakt miał jednak miejsce dopiero w 1984 r. na otwartym spotkaniu przedstawicieli IASC i SEC w obecności członków zarządu AICPA. Agenda spotkania obejmowała wiele

[24] Zob. *The Use and Application of International Accounting Standards*, IASC News, 1/17, March 1988, s. 1.
[25] Tamże, s. 4.
[26] Tamże, s. 5–7.
[27] Tamże, s. 4.

spraw, a wśród nich międzynarodową harmonizację zasad sprawozdawczości finansowej, działania IASC, przegląd różnic w amerykańskich standardach i MSR, i co ważne – możliwą akceptację MSR jako podstawy do sporządzania sprawozdań finansowych przez spółki publiczne, notowane na rynkach amerykańskich. Podczas spotkania nie zapadły jednak żadne decyzje ani deklaracje, a komentatorzy spotkania podkreślają niezbyt przychylne stanowisko przedstawicieli FASB wobec działań IASC, zmierzające np. do zniesienia wymogu przekształcania danych finansowych przez spółki zagraniczne na wymogi US GAAP lub dopuszczenia MSR jako podstawy do sporządzania sprawozdań finansowych według MSR przez spółki zagraniczne. Niezwykle pozytywna dla IASC była przychylność ówczesnego członka SEC – Charlesa Coxa, który w trzy lata później podjął się inicjatywy otwarcia się IOSCO na współpracę z IASC[28].

W obliczu tak ważnej dla rozwoju gospodarczego świata kwestii sprawozdawczości finansowej, która nie jest przecież samą dla siebie i tym samym nie może być regulowana wyłącznie pod kątem widzenia interesów samych księgowych, oraz pod wpływem licznych głosów ze strony kręgów gospodarczych i innych instytucji międzynarodowych, zainteresowanych sprawozdawczością finansową, IASC od początku lat 80. ubiegłego wieku rozpoczął budowanie właściwych relacji z innymi międzynarodowymi organizacjami. Był to także ważny element strategii IASC pozyskiwania zwolenników działalności IASC, której mogły zagrażać inne organizacje mogące przejąć zadania IASC w zakresie stanowienia międzynarodowych standardów rachunkowości. Stąd, w 1981 r. IASC stworzył Grupę Konsultacyjną (Consultative Group), w skład której mieli wchodzić przedstawiciele różnorodnych organizacji o zasięgu międzynarodowym, dla których ważne były zagadnienia sprawozdawczości finansowej. Zadaniem Grupy Konsultacyjnej było oficjalnie (poprzez coroczne spotkania) doradzanie IASC w różnych sprawach związanych z działalnością organizacji. Pierwsza Grupa Konsultacyjna składała się z przedstawicieli następujących organizacji[29]:

- ◇ Fédération Internationale des Bourses de Valeurs (FIBV);
- ◇ International Association of Financial Executives Institutes (IAFEI);
- ◇ Międzynarodowa Izba Handlowa (International Chamber of Commerce, ICC);
- ◇ Międzynarodowa Federacja Wolnych Związków Zawodowych (International Confederation of Free Trade Unions, ICFTU);
- ◇ International Co-ordinating Committee of Financial Analysts' Association (ICCFAA) oraz
- ◇ Bank Światowy (World Bank, WB).

[28] Zob. **K. Camfferman, S. A. Zeff**, *Financial Reporting and Global Capital Markets...*, s. 186.
[29] Tamże, s. 86 i n.

IASC postanowił włączyć w prace Grupy Konsultacyjnej także przedstawicieli Centrum Ponadnarodowych Korporacji i Zarządzania ONZ (UNCTAD) oraz OECD, ale organizacje te dyplomatycznie (ze względu na próby tworzenia własnych agend, które miały zajmować się problematyką międzynarodowej harmonizacji sprawozdawczości finansowej, o czym będzie mowa w dalszej części rozprawy) przyjęły jedynie status obserwatora.

W późniejszym czasie przedstawiciele międzynarodowych organizacji dyrektorów finansowych i analityków finansowych (IAFEI oraz ICCFAA) pełnili funkcję członków Rady IASC, zaś kolejne organizacje, w tym IOSCO, FASB i Komisja Europejska, jakie pozyskał IASC do swojej Grupy Konsultacyjnej były następujące[30]:

◇ International Bar Association (IBA, 1987);
◇ International Banking Federation (IBFed, 1987);
◇ International Organization of Securities Commissions (IOSCO, 1987);
◇ International Finance Corporation (IFC, 1987);
◇ Financial Accounting Standards Board (FASB, 1988);
◇ Komisja Europejska (European Commission, 1990);
◇ International Assets Valuation Standards Committee (IAVSC, 1990)[31];

[30] Tamże, s. 251; podano rok przystąpienia.

[31] Obecnie: International Valuation Standards Committee (IVSC). Podstawowym celem działania powstałego w 1981 r. Komitetu jest stanowienie i publikowanie w interesie społecznym standardów wyceny oraz proceduralnych wytycznych wyceny aktywów przy sporządzaniu sprawozdań finansowych, jak również ich promowanie na arenie międzynarodowej. Drugim celem działania Komitetu jest dążenie do harmonizacji standardów krajowych oraz wskazywanie na istniejące między nimi różnice. Członkostwo w IVSC obejmuje krajowe ciała regulujące zasady wyceny majątkowej. Zob. http://www.ivsc/org/purpose.html. Obecnie (stan na czerwiec 2008 r.) w Komitecie zarejestrowanych jest 45 organizacji krajowych, w tym z Polski, którą reprezentuje Polska Federacja Stowarzyszeń Rzeczoznawców Majątkowych. Kolejnych 8 państw, w tym 6 europejskich, np. Estonia i Luksemburg, ma status obserwatorów, zaś Palestyna i Wietnam mają status korespondentów. Zob. http://www.ivsc.org/members.html. Komitet, zgodnie ze swoją misją, wydaje standardy w zakresie wyceny aktywów (IVS), które w sposób techniczny mogą i są także wykorzystywane w procesie wyceny bilansowej aktywów (szczególnie rzeczowego majątku trwałego), opartej na wartościach rynkowych lub wartościach godziwych. W 2007 r. IVSC opublikował ósmą edycję swoich standardów, które obejmują m.in. 3 międzynarodowe standardy wyceny: IVS 1 *Market Value Basis of Valuation*, IVS 2 *Bases Other Than Market Value* i IVS 3 *Valuation Reporting*; 3 międzynarodowe zastosowania wyceny (IVA) oraz 15 wytycznych wyceny (GN). Zob. *International Valuation Standards 2007*, IVSC, London 2007. W badaniu przeprowadzonym przez IVSC w zakresie wykorzystania międzynarodowych standardów wyceny przez europejskie spółki publiczne, które sporządziły swoje sprawozdania według MSR, po raz pierwszy stwierdzono gwałtowny wzrost zainteresowania tymi standardami. Spośród poddanych badaniu 59 spółek (badanie nie obejmowało żadnej z polskich spółek), które w swoich sprawozdaniach (65% badanej zbiorowości) powołały się na jakiekolwiek standardy wyceny (z 10 wskazywanych skodyfikowanych zasad wyceny), 36% z nich odwoływało się do standardów IVS. Zob. *Valuation under international financial reporting standards*, oprac. red., IVSC E-News, Issue 13, March 2007, s. 1. Szczegóły dotyczące przeprowadzonego badania dostępne są na stronie internetowej: http://www.ivsc.org/pubs/pa-

- ◇ Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego (Basel Committee on Banking Supervision, BCBS, 1990);
- ◇ Fédération Bancaire de la Communauté Européenne (FBCE, 1991);
- ◇ International Association for Accounting Education and Research (IAAER, 1996);
- ◇ International Association of Insurance Supervisors (IAIS, 1997) oraz
- ◇ International Forum of Actuarial Associations (IFAA, 1977).

Warte odnotowania w tym miejscu jest to, że w ciałach regulujących rachunkowość w grupie aż siedmiu wysoko rozwiniętych gospodarczo państw (Australii z Nową Zelandią, Francji, Japonii, Kanadzie, Wielkiej Brytanii i USA) znajdował się członek IASC. Obecnie, ze względu na ograniczenia statutowe, nie jest już możliwe równoczesne zasiadanie w gremium IASB i regulatora krajowego, ale powiązania tych gremiów nabrały charakteru bardziej zinstytucjonalizowanego. Współdziałanie takie zmierza – zgodnie już z nową Konstytucją Fundacji IASCF, o czym była już mowa w pierwszym rozdziale rozprawy – do wypracowania spójnych standardów rachunkowości na szczeblu ogólnoświatowym, choć widoczne jest tu bardziej dążenie do tego, by przekonywać te kraje do idei akceptacji MSSF na tych rynkach.

Na tym gruncie nie bez znaczenia jest również to, że w przyjętej przez Kongres USA w dniu 29 lipca 2002 r. i podpisanej przez Prezydenta USA 30 lipca tego roku amerykańskiej ustawie o reformie rachunkowości spółek publicznych i ochronie inwestorów, zwanej powszechnie Ustawą Sarbanesa-Oxleya[32], daje się prawo amerykańskiej Komisji Papierów Wartościowych i Giełd (SEC) do uznania MSSF za możliwe źródło regulacji dla sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych przez spółki notowane na rynkach amerykańskich, takich jak np. NYSE (New York Stock Exchange)[33].

---

pers/070300valuation_rpt.pdf. Ostatnio wydaną publikacją przez IVSC jest materiał dyskusyjny na temat wyceny wartości niematerialnych w wartościach godziwych na potrzeby sprawozdawczości finansowej według MSR. Zob. *Determination of Fair Value of Intangible Assets for IFRS Reporting Purposes. Discussion Paper*, IVSC, London, July 2007.

[32] *Sarbanes-Oxley Act of 2002*, Public Law 107-204, 30.07.2002, http://www.sarbanes-oxley.com/section.php?level=1&pub_id=Sarbanes-Oxley.

[33] Stało się to możliwe dzięki zmianie wprowadzonej przez Ustawę Sarbanesa-Oxleya do art. 19 ustawy o papierach wartościowych z 1933 r. (Securities Act of 1933), który określa warunki niezbędne do spełnienia dla ciała ustanawiającego ogólnie akceptowane zasady rachunkowości, jakie mogą być dopuszczone do stosowania przez amerykańską Komisję Papierów Wartościowych i Giełd (SEC). Wprowadzona zmiana ustanawia podstawowe kryteria do spełnienia przez ciało regulujące zasady rachunkowości, do których należą: (a) prywatna forma prawna organizacji; (b) występowanie organu w postaci rady mężów zaufania dla celów operacyjnych i administracyjnych, wśród których nie występują członkowie rekrutujący się spośród firm księgowych, zatrudnieni w okresie nie krótszym niż dwa lata przed powołaniem do składu takiej rady; (c) finansowanie prowadzonej działalności zgodnie z art. 109 Ustawy Sarbanesa-Oxleya, tj. m.in. finansowanie wydatków określone w zatwierdzanym przez SEC budżecie finansowym dla danego roku finansowego, ze środków pochodzących z rocznych opłat wnoszonych przez uczestników rynku kapitałowego; (d) wprowadzenie procedur operacyjnych

2.2. Kryzys rachunkowości w USA na przełomie wieków jako główna przyczyna orientacji rynków światowych na MSSF

Wydarzenia na amerykańskiej scenie gospodarczej przełomu XX i XXI w., kontynuowane na początku tego stulecia, związane z serią oszustw księgowych, których spektakularnym przykładem był światowy gigant gospodarczy – grupa kapitałowa spółki Enron i w ostatecznym efekcie jego upadek w 2002 r.[34], zwróciły oczy inwestorów całego świata na zagadnienia regulacji rachunkowości i sprawozdawczości finansowej[35]. W ślad za Enronem poszły bowiem i inne spółki na całym świecie, stwarzając bodziec dla regulatorów rynku kapitałowego do podjęcia działań zaradczych, tym bardziej że skandale te miały miejsce niejednokrotnie przy współudziale wielkich firm księgowych (audytorskich), z założenia spełniających rolę instytucji zaufania publicznego[36].

Większość podjętych prawnych i środowiskowych, regulacyjnych działań miała na celu oczywiście zwiększenie zaufania społecznego do instytucji rynku kapitałowego oraz ochronę interesów inwestorów giełdowych. Zmiany dotyczyły głównie – wzorem postanowień Ustawy Sarbanesa-Oxleya – zasad ładu korporacyjnego przez[37]:

---

opartych na głosach większościowych członków, pozwalających na szybkie reagowanie na pojawiające się nagle problemy księgowe do rozwiązania lub zmiany praktyk biznesowych; (e) rozważanie przy przyjmowaniu zasad rachunkowości potrzeby utrzymywania standardów rachunkowości w stanie aktualnym, pozwalającym na odwzorowanie zmian w otoczeniu gospodarczym, w stopniu, w jakim międzynarodowa konwergencja wysokiej jakości standardów rachunkowości jest niezbędna lub jest właściwa w imię zapewnienia interesu publicznego albo dla zapewnienia ochrony inwestorów; (f) proceduralna i organizacyjna zdolność do doskonalenia i ulepszania poziomu wiarygodności i efektywności systemu sprawozdawczości finansowej oraz ochrony inwestorów zgodnie z prawem regulującym rynek kapitałowy. Zob. Sec. 108 i 109 *Sarbanes-Oxley Act*.

[34] To właśnie Ustawa Sarbanesa-Oxleya z lipca 2002 r. była skutkiem, reakcją władzy państwowej USA na powstałą sytuację kryzysu rachunkowości amerykańskiej. Podpisując tę ustawę, prezydent Stanów Zjednoczonych George W. Bush określił ją jako *„najgłębiej sięgającą reformę amerykańskiej sceny gospodarczej od czasu Franklina Delano Roosevelta"*. Zob. *Sarbanes-Oxley Reforms*, http://www.sec.gov/about/offices/oia/oia_rulemaking.htm (tłum. własne). Zob. także **J. E. Striglitz**, *Szalone lata dziewięćdziesiąte*, PWN, Warszawa 2006, s. 128–145.

[35] Za inny powód zainteresowania naprawą systemu sprawozdawczości finansowej należy także wskazać kryzys rynków wschodnich początku lat 90. ub. w. Zob. np. **H. Stolowy, M. J. Lebas**, *Financial Accounting and Reporting – A Global Perspective*, 2nd Ed., Thomson Learning, 2006, s. 16.

[36] Niechlubną, wiodącą rolę wśród nich piastował Arthur Andersen. Firma ta badała sprawozdania finansowe m.in. korporacji Enron i Worldcom. Ale także inne firmy z pozostałej obecnie „Wielkiej Czwórki" były zaangażowane w ten proceder. Przykładowo: KPMG – Xerox, Ernst & Young – AOL Time Warner, Deloitte – Parmalat, PricewaterhouseCoopers – Tyco International.

[37] Zob. podstawowe tytuły (rozdziały) i sekcje (artykuły) Ustawy Sarbanesa-Oxleya, *Sarbanes-Oxley Act*. Na mocy art. 101 litera a) tej ustawy, powołano w USA niepowiązaną z organizacjami biegłych rewidentów (certyfikowanych publicznych księgowych), głównie z AICPA (American Institute of Certified Public Accountants) oraz instytucjami i organami rządowymi

- ◇ wzmocnienie odpowiedzialności kierownictwa spółek za system rachunkowości;
- ◇ rozszerzenie wymogów w zakresie kontroli wewnętrznej w stosunku do podmiotowych systemów rachunkowości i sprawozdawczości finansowej;
- ◇ rozszerzenie wymogów w zakresie ujawnień informacji o transakcjach ze stronami powiązanymi, w tym: kierownictwem spółek i ich akcjonariuszami;
- ◇ wzmocnienie niezależności biegłych rewidentów, szczególnie badających sprawozdania finansowe spółek publicznych, oraz
- ◇ wprowadzenie niezależnych instytucji nadzoru publicznego nad zawodem biegłego rewidenta.

Problem wybranych, spektakularnych skandali księgowych w skali świata oraz podjętych działań zaradczych w niektórych krajach na przestrzeni ostatnich lat ilustruje TAB. 2.1 (dużymi literami zapisano nazwy spółek, które doświadczyły skandali księgowych i finansowych).

Lista spółek, których nie ominęły skandale finansowe i księgowe, jest oczywiście znacznie dłuższa. W samym 2002 r. tych znaczących (poza upadkiem korporacji Enron) odnotowano 28. Wśród nich znalazły się takie globalne korporacje, jak: Worldcom (wymieniony w TAB. 2.1), El Paso Corporation, AOL Time Warner, Merrill Lynch, Tyco International. Według źródeł literaturowych jedne z pierwszych skandali księgowych współczesnego wymiaru przypadły na początek lat 80. XX w., gdy upadł australijski Nugan Hand Bank (1980), a później: ZZZZ Best (1986), MiniScribe (1986) i kolejne spółki[38].

Przedstawione wyżej zestawienie nie obejmuje oczywiście wszystkich działań, jakie podejmują inne organizacje, a także te wymienione na polu stwarzania bezpieczeństwa i gwarancji dla obrotu papierami wartościowymi na publicznych rynkach kapitałowych. Trudno jest bowiem te wszystkie działania utożsamiać z kryzysem dotyczącym rachunkowości. Jednakże zasadne jest w tym miejscu wskazanie na przyjęte np. regulacje UE w zakresie zapewnienia przejrzystości informacji o emitentach tego rynku, których znaczącą składową są informacje pochodzące z systemu rachunkowości. Regulacje te, będąc elementem doskonalenia procesu tworzenia prawdziwego, jednolitego europejskiego rynku kapitałowego, zapoczątkowanego w 1999 r.

---

instytucję: Radę Nadzoru nad Rachunkowością Spółek Publicznych (Public Company Accounting Oversight Board, PCAOB). Szczegółowe zasady działania, kompetencje oraz zasady finansowania określają art. 101–109 tej ustawy. Na temat skutków kryzysu rachunkowości amerykańskiej oraz oddziaływania Ustawy Sarbanesa-Oxleya na zachowanie ładu korporacyjnego powstało wiele opracowań. Przykładami są tu: **P. U. Ali, G. N. Gregoriou**, *International Corporate Governance After Sarbanes-Oxley*, John Wiley & Sons, Hoboken, New Jersey 2006, czy **J. Solomon**, *Corporate Governance and Accountability*, 2nd Ed., John Wiley & Sons, Chichester, West Sussex 2007.

[38] Zob. http://en.wikipedia.org/wiki/Accounting_scandals.

TABELA 2.1: Niektóre skandale finansowe oraz międzynarodowe działania zaradcze

Kraj/Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006
USA	ENRON	WORLDCOM Ustawa Sarbanesa-Oxleya				
UE			ROYAL AHOLD	PARMALAT		43 Dyrektywa o badaniu sprawozdań finansowych[1]
Wielka Brytania			Przyjęcie Kodeksu ładu korporacyjnego[2] przez FRC	Przyjęcie Kodeksu Etyki Audytorów[3] przez FRC	Wydanie uaktualnionych Wytycznych Turnbulla o kontroli wewnętrznej z 1999[4]	Wydanie nowego standardu etyki księgowego[5] przez FRC
Niemcy		Uchwalenie Ustawy o transparentności i ujawnieniach informacji oraz wydanie Kodeksu Ładu Korporacyjnego[6]			Powołanie APAK na mocy Prawa o Nadzorze nad Audytorami[7]	
Francja		VIVENDI UNIVERSAL	Wydanie zmian do Prawa o papierach wartościowych[8]			
Hong Kong				Przyjęcie Kodeksu Praktyk Ładu Korporacyjnego[9]		
Chiny					Zmiany w Prawie o Papierach Wartościowych[10]	

TAB. 2.1 (cd.)

Kraj/Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Japonia			Przyjęcie uaktualnionego Prawa o audytorach[11]	KANEBO	LIVEDOOR Co. System ścigania i karania cywilnych przestępstw[12]	Nowe Prawo o papierach wartościowych oraz o Instrumentach finansowych i obrocie[13]
Brazylia		Przyjęcie Prawa o ujawnieniach i wyjaśnieniach[14]				
Australia	HIH INSURANCE		Wprowadzenie wymogu przestrzegania Kodeksu ładu korporacyjnego[15]	Przyjęcie Prawa o reformie prawa finansowego spółek CLERP[16]		
Kanada		Powołanie CPAB[17]		Przyjęcie nowych regulacji, w tym Prawa o nadzorze nad audytorami[18]		Propozycja zaostrzenia zasad kontroli wewnętrznej[19]
Meksyk			Przyjęcie Prawa o Emitentach[20]		TV AZTECA Wydanie uaktualnionego Prawa rynku kapitałowego	
IOSCO		Opracowanie Zasad nadzoru nad audytorami i ładu korporacyjnego[21]				
IFAC			Raport o Odbudowie Zaufania do Raportów Finansowych[22]	Wydanie Oświadczenia o Zobowiązaniach Członkowskich[23]	Powołanie PIOB[24]	

[1] *Directive 2006/46/EC of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 amending Directives 78/660/EEC, 86/635/EEC and 91/674/EEC on the annual and consolidated accounts of certain types of insurance undertakings*, OJ L 224, 16.08.2006., s. 1.
[2] *The Combined Code on Corporate Governance*, Financial Reporting Council, London 2003,http://www.frc.org.uk/corporate/combinedcode.cfm.
[3] *FRC Auditing Practices Board Ethical Standards:*
- ES 1 – *Integrity, objectivity and independence*,
- ES 2 – *Financial, business, employment and personal relationships*,
- ES 3 – *Long association with the audit engagement*,
- ES 4 – *Fees, remuneration and evaluation policies, litigation, gifts and hospitality*,
- ES 5 – *Non-audit services provided to audit clients*.

Zob. http://www.frc.org.uk/apb/publications/ethical.cfm.
[4] *The Turnbull Guidance on Internal Control*, Financial Reporting Council, London 2005., http://www.frc.org.uk/corporate/cinternalcontrol.cfm.
[5] *FRC Auditing Practices Board Ethical Standard for Reporting Accountants*, London 2006, http://www.frc.org.uk/apb/publications/ethical.cfm.
[6] *Gezetz zur weiteren Reform des Aktien- und Bilnazrechts, zu Transparentz und Publizität (Transparentz- und Publizitätsgezetz)*, Bundesgesetzblatt Jahrgang 2002, Teil I, Nr. 50, p. 2681 *(Transparency and Disclosure Law). German Corporate Governance Code*, http://www.corporate-governance-code.de/index-e.html.
[7] APAK – Abschluss Prüfer Aufichts Kommission (Auditor Oversight Commission – Komisja Nadzoru nad Audytorami). Zob. www.apak-aoc.de/english/apak/auditor_oversight_germany_asp.
[8] *Loi de Securitate Financiere* (Law No. 2003-706, 1.08.2003 on financial security), http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=32&r=3231.
[9] *Rules Governing The Listing of Securities on The Stock Exchange of Hong Kong Limited, Appendix 14 Code on Corporate Governance Practice*, http://www.hkex.com.hk/rule/listrules/listrules.htm.
[10] Opublikowane w zbiorze: *Collection of Laws and Regulations of Securities and Futures of the People's Republic of China (2002)*, http://www.csrc.gov.cn. Także *The Regulations on Information Disclosure of Listed Companies, approved by China Securities Regulatory Commission's 196th chairman meeting on December 13, 2006*, http://211.154.210.238/en/jsp/index_en.jsp?path=ROOT>EN>Laws%20and%20Regulations.
[11] *The Certified Public Accountants Law*, z ostatnią zmianą, wprowadzoną 26.07.2005 r., http://www.hp.jicpa.or.jp/english/pdf/e-amended-cpalaw-wholetext.pdf.
[12] *The administrative civil monetary penalty system*, który został wzmocniony przekazaniem uprawnień do ścigania przestępstw cywilnych na rynkach kapitałowych Japonii dla Komisji Papierów Wartościowych i Giełd w Japonii – Securities and Exchange Survillance Commission, SESC. Informacje na temat działania SESC dostępne np. na stronie internetowej: http://www.fsa.go.jp/sesc/english/aboutsesc/all.pdf.
[13] *New Security Law and New Financial Instruments & Exchange Bill – Financial Instrument and Exchange Law, FIEL*. Informacje dostępne jak wyżej.
[14] *Securities Law no. 6.385/76 of December 7, 1976 with Amendment of Law No. 10.411/02 of February 26, 2002*, http://www.cvm.gov.br/ingl/indexing.asp.
[15] *Principles of Good Corporate Governance and Best Practice Recommendations*, The Australian Stock Exchange Corporate Governance Council, http://www.asic.gov.au/asic/asic.nsf/byheadline/whistleblowers:%20company%20auditors%20Obligations.htm.
[16] *Corporate Law Economic Reform Program (Audit Reform and Corporate Disclosure) Act 2004*, CLERP 9, http://www.asic.gov.au/asic/asic.nsf/byheadline/CLARP+9?openDokument.

[17] Canadian Public Accountability Board (CPAB), której zadaniem jest sprawowanie nadzoru nad biegłymi rewidentami (audytorami) spółek publicznych. Zob. http://www.cpab-ccrc.ca/ContentEnglish/CPAB%20English%20%20Who%20We%Are.htm.

[18] Wydane przez Canadian Securities Administrators (CSA/ACVM) dokumenty:

- National Instrument 51-102 *Continuous Disclosure Obligations*,
- National Instrument 71-102 *Continuous Disclosure and Other Exemptions Relating to Foreign Issuers*,
- National Instrument 52-107 *Acceptable Accounting Principles, Auditing Standards and Reporting Currency*,
- National Instrument 52-108 *Auditor Oversight*,
- Multilateral Instrument 52-109 *Certification of Disclosure in Issuers' Annual and Interim Filings*,
- Multilateral Instrument 52-110 *Audit Committees*.

Zob. http://www.csa-acvm.ca/home/html, http://www.osc.gov.on.ca/Regulation/Rulemaking/rrn_index.jsp.

[19] Proposed Multilateral Instrument 52-111 *Reporting on Internal Control Over Financial Reporting and Proposed Amended* and Restated Multilateral Instrument 52-109 *Certification of Disclosure in Issuers' Annual and Interim Filings*. Zob. *Status of Proposed Multilateral Instrument 52-111 Reporting on Internal Control Over Financial Reporting and Proposed Amended and Restated Multilateral Instrument 52-109 Certification of Disclosure in Issuers' Annual and Interim Filings*, Canadian Securities Administrators Notice 52-313, http://www.osc.gov.on.ca/Regulation/Rulemaking/Current/Part5/csa_20060310_52-313_status-52-111.jsp.

[20] *Circular Unica de Emisoras*, 18.03.2003, *DISPOSICIONES DE CARÁCTER GENERAL APLICABLES A LAS EMISORAS DE VALORES Y A OTROS PARTICIPANTES DEL MERCADO DE VALORES*; Diario Oficial de la Federación el 19.03.2003; Diario el 7.10.2003, 6.09.2004 y 22.09.2006, http://www.cnbv.gob.mx/circularesbancarias.asp?circ_id=8.

[21] Komitet Techniczny IOSCO, w skład którego wchodzą przedstawiciele regulatorów rynku kapitałowego z 16 najbardziej rozwiniętych krajów członkowskich, powołał podkomitet, którego celem działania było skoordynowanie wysiłków oraz przygotowanie przez IOSCO właściwych środków zaradczych wobec zaistniałej sytuacji upadku grupy spółki Enron. Wydane w efekcie prac podkomitetu przez IOSCO w przedmiotowej sprawie dokumenty obejmują:

- *Resolution No. 47 on Corporate Governance*, IOSCO Emerging Markets Committee, May 2002;
- *Principles for Ongoing Disclosure and Material Development Reporting by Listed Entities*, IOSCO Statement of the Technical Committee, October 2002;
- *Principles of Auditor Independence and the Role of Corporate Governance in Monitoring an Auditor's Independence*, IOSCO Technical Committee Public Document No. 133, October 2002;
- *Principles for Auditor Oversight*, IOSCO Statement of the Technical Committee, October 2002.

Zob. *Objectives and Principles of Securities Regulation*, IOSCO, May 2003, oraz *IOSCO responds to Enron-related issues*, opracowanie redakcyjne, IASB Insight, April 2002, s. 3.

[22] *Rebuilding Public Confidence in Financial Reporting – An International Perspective*, IFAC, New York, July 2003. Raport ten rekomenduje MSSF i wydawane przez siebie standardy auditingu jako normy powszechnego w skali globalnej stosowania i przestrzegania. Został opracowany przez niezależną grupę ekspertów pod egidą IFAC: Task Force on Rebuilding Public Confidence in Financial Reporting, którego celem było wskazanie występujących problemów związanych z utratą zaufania do sprawozdawczości finansowej oraz możliwych kierunków działań do przezwyciężenia kryzysu rachunkowości. Głównym przesłaniem raportu było rekomendowanie procesu konwergencji krajowych i międzynarodowych standardów rachunkowości (sprawozdawczości finansowej i auditingu), który powinien zostać zainicjowany i wdrożony w życie w jak najszybszym czasie i w skali ogólnoświatowej.

(23) Przyjęty przez władze IFAC i opublikowany w lipcu 2004 r. pakiet dokumentów *Statements of Membership Obligations* kierowany jest do 163 krajowych organizacji członkowskich; przypomina się w nim o obowiązkach wypełniania postanowień statutu IFAC, a więc przestrzegania działania zgodnego z celami organizacji, oraz zobowiązuje członków organizacji do pracy na rzecz umacniania roli i wspierania działań IASB i IAASB. Środkami wsparcia miało być czynienie starań, aby MSR i MSSF były wdrażane w regulacjach krajowych, zaś w przypadku zależności od regulacji określanych przez strony trzecie (np. UE) przekonywanie tych ośrodków władzy do wskazanych źródeł standardów międzynarodowych. Szczególnym dokumentem w sprawie wspierania działań IASB i promowania MSSF jest *Statement of Membership Obligation 7 – International Financial Reporting Standards*. Oprócz samego wsparcia dla idei wdrażania MSSF na rynkach krajowych, jest w nim także zobowiązanie organizacji członkowskich do opiniowania projektów standardów, wydawanych przez IASB. Zob. *Statements of Membership Obligations 1–7*, IFAC Board, New York, April 2004 (Revised 2006), s. 44.

(24) Public Interest Oversight Board (PIOB) została założona w strukturze IFAC, zgodnie z propozycjami zawartymi w dokumencie dotyczącym reformy systemu nadzoru nad sprawozdawczością finansową w ramach organizacji, opracowanymi jeszcze w 2003 r. (*International Federation of Accountants – Proposed Reforms*, IFAC, New York, September 2003). W skład 9-osobowej, międzynarodowej Rady Nadzoru na Rzecz Interesu Publicznego (PIOB), wchodzi 8 członków nominowanych przez: IOSCO, Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, Międzynarodowe Stowarzyszenie Nadzoru Ubezpieczeniowego oraz Bank Światowy i 2 obserwatorów, nominowanych przez Komisję Europejską. PIOB powstała w celu zwiększenia zaufania inwestorów i innych zainteresowanych stron do działalności IFAC, by mieli oni przekonanie, że publiczna działalność IFAC prowadzona jest rzeczywiście w interesie publicznym, tj. m.in., że wydawane przez Komitety IFAC: IAASB, IAESB oraz IESBA standardy i inne dokumenty są ustanawiane w transparentny, przejrzysty sposób, uwzględniając jedynie interes społeczny (publiczny), a nie partykularne interesy niektórych stron. Jako niezależne od IFAC ciało, ma przede wszystkim krytycznie się przyglądać działalności IFAC, w tym procesowi powoływania członków Komitetów i władz IFAC, który wydając standardy zawodowe i mając ambicje do ich powszechnego, globalnego uznania i stosowania, powinien się kierować wyłącznie interesem publicznym. Zob. *Message from Stavros B. Thomadakis, PIOB Chair*, IFAC 2006 Annual Report, IFAC, New York 2007, s. 8; *Handbook of International Auditing, Assurance, and Ethics Pronouncements 2008*, IFAC, New York 2008, s. 9. PIOB, jak dotąd, wydał dwa raporty ze swojego działania: *First Public Report of The PIOB*, PIOB, Madrid, May 2006 oraz *Second Public Report of The PIOB*, PIOB, Madrid, May 2007.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie m.in. **E. Tafara**, *A Race to the Top: International Regulatory Reform Post Sarbanes-Oxley*, International Financial Law Review, Vol. 12, September 2006, http://www.sec.gov/news/speech/2006/spch091106et.htm.

pracami w ramach Financial Services Action Plan wpisują się jednak także w działania na polu budowania mechanizmów zabezpieczających sprawne funkcjonowanie rynku kapitałowego poprzez zapewnienie „transparentności" emitentów. Chodzi tu o *Dyrektywę 2004/109/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 grudnia 2004 r. w sprawie harmonizacji wymogów dotyczących przejrzystości informacji o emitentach, których papiery wartościowe dopuszczone są do obrotu na rynku regulowanym oraz zmieniającą dyrektywę 2001/34/WE*[39]. Celem przyjęcia tej dyrektywy, zgodnie z pkt. 38 jej preambuły, „*jest udoskonalenie aktualnie obowiązujących wymagań dotyczących przejrzystości, które muszą spełniać emitenci papierów wartościowych oraz inwestorzy nabywający i zbywający większościowe pakiety akcji emitentów, których akcje dopuszczone są do obrotu na rynku regulowanym*". Elementem określanych w dyrektywie instrumentów służących temu celowi jest naturalnie zapewnienie terminowości, kompletności i wiarygodności danych finansowych ujawnianych głównie przez emitentów publicznych w okresowych raportach finansowych. Stąd dyrektywa określa m.in.:

a) ściślejsze reguły w zakresie sprawozdawczości finansowej i z nią związanych sprawozdań śródrocznych, głównie przez:
   - wskazanie obowiązku prezentacji sprawozdań finansowych (w tym: skonsolidowanych) w okresach co najmniej półrocznych o nieco szerszym zakresie informacyjnym, bo zawierającym także okresowe sprawozdanie zarządu[40];
   - wskazanie obowiązku prezentacji odrębnych sprawozdań zarządów emitentów w okresach co najmniej półrocznych, o ile regulacje krajowe już nie wymagają lub same zarządy z własnej woli prezentują kwartalne sprawozdania finansowe, zawierające takie raporty zarządu[41];
   - skrócenia czasu na publikację: rocznych sprawozdań finansowych (w tym skonsolidowanych) do czterech miesięcy od dnia zakończenia roku obrotowego oraz skrócenia czasu na publikację sprawozdań półrocznych maksymalnie do dwu miesięcy od dnia zakończenia pierwszego półrocza, z zapewnieniem dostępu do nich przez co najmniej 5 lat[42];
   - rozciągnięcia tych obowiązków na zarządy emitentów pochodzących z krajów trzecich[43];
b) wprowadzenie uproszczeń dostępu inwestorów do informacji korporacyjnych w państwach członkowskich Wspólnot Europejskich poprzez stworzenie lub udoskonalenie systemu elektronicznego dostępu do danych[44] czy

[39] Dz. U. WE L 390 z 31.12.2004 r., s. 38, zwana tu dyrektywą o przejrzystości emitentów publicznych.
[40] Zob. art. 5 dyrektywy o przejrzystości emitentów publicznych.
[41] Zob. art. 6 ust. 1 i 2 dyrektywy o przejrzystości emitentów publicznych.
[42] Zob. art. 4 ust. 1 i art. 5 ust. 1 dyrektywy o przejrzystości emitentów publicznych.
[43] Zob. art. 7 oraz art. 23 dyrektywy o przejrzystości emitentów publicznych.
[44] Zob. art. 22 dyrektywy o przejrzystości emitentów publicznych. W celu stworzenia podstaw do ułatwionego dostępu do informacji w systemach elektronicznych, Komisja Europejska,

c) zacieśnienie współpracy pomiędzy właściwymi organami krajowymi, w tym również wymiany informacji[45].

Nie sposób tu także wymienić wszystkich działań, jakie zostały podjęte przez regulatorów i instytucje nadzoru nad rynkiem kapitałowym na całym świecie. Dość jednak powiedzieć, że zaangażowane są w to instytucje o zasięgu światowym, a decyzje i porozumienia o ulepszeniu działania rynków kapitałowych, ochronie inwestorów i zwiększeniu zaufania do rynku kapitałowego podpisywane są przez głowy państw i inne znaczące postaci światowej gospodarki. Przykładem są działania takich organizacji, jak:

◇ Financial Action Task Force (FATF) – grupy powołanej na szczycie państw G-7 w Paryżu w 1989 r., której podstawą powołania było monitorowanie technik i trendów „prania brudnych pieniędzy" w skali światowej, przegląd istniejących krajowych i międzynarodowych regulacji przeciwdziałających tym procederom oraz definiowanie propozycji dla nowych regulacji[46];

◇ Financial Stability Forum (FSF) – forum powołanego w reakcji na kryzys rynków azjatyckich 1997 r., służącego promocji stabilności i spójności światowego systemu finansowego, poprawy współpracy międzynarodowej i wymiany informacji pomiędzy instytucjami finansowymi, regulacyjnymi i nadzorującymi rynki kapitałowe[47]. W dorobku FSF znajduje się *12 Key Standards for Sound Financial Systems* oraz *Compendium of Standards*, które zawierają wykaz zaleceń i niezbędnych działań służących funkcjonowaniu stabilnego i dobrze zorganizowanego systemu finansowego, opracowanych przez instytucje o zasięgu światowym. Wśród nich znajdują się rekomendacje odnoszące się do zasad ładu (nadzoru) korporacyjnego (*Principles of Corporate Governance*) opracowanego przez OECD i regulacji IOSCO o zasadach regulowania obrotu papierami wartościowymi (*Objectives and Principles of Securities Regulation*). Warte podkreślenia jest to, że wykaz ten obejmuje MSSF, wydawane oczywiście przez IASB oraz Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej wydawane przez IFAC[48];

realizując mandat dany jej wskazaną tu dyrektywą w tym zakresie, wydała swoje zalecenia w dokumencie *Zalecenia Komisji z dnia 11 października 2007 r. w sprawie elektronicznej sieci urzędowo ustanowionych systemów scentralizowanego gromadzenia informacji regulowanych, o których mowa w dyrektywie 2004/109/WE Parlamentu Europejskiego i Rady*, Dz. Urz. WE L 267 z 12.10.2007 r., s. 16.

[45] Zob. art. 25 dyrektywy o przejrzystości emitentów publicznych.

[46] Zob. *FATF Financial Action Task Force Annual Report 2005–2006*, http://www.fatf-gafi.org/dataoecd/49/6/39816852.pdf. Więcej informacji na temat działania FATF: http://www.fatf-gafi.org.

[47] FTF jest organizacją skupiającą wyższych rangą reprezentantów krajowych władz regulujących zagadnienia finansów państwa, międzynarodowych instytucji finansowych, międzynarodowych ciał regulacyjnych i nadzorczych, komitety ekspertów z banków centralnych oraz Europejskiego Banku Centralnego. Zob. http://www.fsforum.org/compendium/about.html.

[48] Tamże.

◇ One World Trust (OWT) – organizacji powstałej w 1951 r., a wywodzącej się z brytyjskiej grupy parlamentarnej All-Party Parliamentary Group for World Government (PGWG, obecnie APPG), powstałej w dwa lata po zakończeniu II wojny światowej. Celem jej działania jest: wspieranie wysiłków różnych organizacji na rzecz przestrzegania zasad odpowiedzialności społecznej wielkich, międzynarodowych korporacji, międzynarodowych pozarządowych organizacji oraz międzyrządowych instytucji; monitorowanie trendów w rozwoju międzynarodowego prawa w odniesieniu do utrzymania światowego pokoju i bezpieczeństwa oraz działania na rzecz zrównoważonego rozwoju[49]. One World Trust publikuje m.in. specjalne raporty (pierwszy – w 2003 r.) poświęcone analizie światowego stanu odpowiedzialności społecznej różnych, najważniejszych międzynarodowych instytucji i wydawanych przez nie norm, które mają wpływ na zapewnienie ładu społecznego na świecie. Do ich oceny wykorzystuje się cztery kategorie określone w opracowanych przez organizację w 2005 r. *Global Accountability Framework*: transparentność działań, zaangażowanie stron trzecich w proces decyzyjny, ocena własnych działań oraz zgodność i przestrzeganie przyjętych norm. W 2007 r. OWT opublikował kolejny już raport specjalny: *2007 Global Accountability Report*. Wśród poddanych analizie organizacji i norm po raz pierwszy znalazła się także IASB. Została ona generalnie sklasyfikowana na najwyższym lub bardzo wysokim poziomie, co wskazuje na wysoki stopień odpowiedzialności społecznej IASB i w zamyśle idei raportu może także wskazywać na konieczność przyjęcia, stosowania i przestrzegania MSSF gwarantujących zapewnienie zaufania do systemu rachunkowości i powstających na ich podstawie raportów finansowych oraz ochrony interesów akcjonariuszy i innych uczestników rynku kapitałowego[50].

◇ Międzynarodowy Fundusz Walutowy (IMF) – m.in. opracowujący i monitorujący międzynarodowe standardy w obszarach bezpośredniego sprawnego związku z jego pełnomocnictwem do przeprowadzenia nadzoru nad międzynarodowym systemem walutowym. IMF we współpracy z innymi gremiami regulacyjnymi opracował międzynarodowe standardy dla upubliczniania danych finansowych i praktyki transparentności w obszarach polityki fiskalnej, monetarnej i finansowej, oraz przyczynił się do rozwinięcia międzynarodowych standardów dla nadzoru bankowego.

◇ Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego (BCBS) – powołany przez banki centralne państw grupy G10, stanowi forum bieżącej współpracy pomiędzy krajami członkowskimi w sprawach nadzoru nad systemem bankowym.

[49] Informacje na temat działalności One World Trust: http://www.oneworldtrust.org.

[50] Zob. **R. Lloyd, J. Oatham, M. Hammer**, *2007 Global Accountability Report*, One World Trust, London 2007. Zob. także *Global Accountability Report 2007*, oprac. red., IASB Insight, Q4, 2007.

BCBS formułuje standardy, wytyczne i rekomendacje najlepszych praktyk w bankowości, z nadzieją na ich implementację[51].

◇ Komitet Globalnego Systemu Finansowego (Committee on the Global Financial System – CPFS) – powołany przez banki centralne państw grupy G10, przeprowadza stały, bieżący monitoring warunków działania globalnego systemu finansowego, długoterminowe analizy funkcjonowania rynków finansowych oraz artykułuje rekomendacje służące doskonaleniu funkcjonujących rynków i promujące zachowanie stabilności ich rozwoju[52].

Także regulatorzy i organy nadzoru nad polskim rynkiem kapitałowym nie pozostali obojętni na zaistniałą sytuację na światowych rynkach kapitałowych. Ustawa z dn. 21 sierpnia 1997 r.: *Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi*[53] stworzyła Komisji Papierów Wartościowych i Giełd[54] możliwość zawierania porozumień o współpracy i wymianie informacji z organami sprawującymi nadzór nad rynkami finansowymi w innych krajach. Zgodnie z przyjętym przez Międzynarodową Organizację Komisji Papierów Wartościowych (IOSCO) dokumentem z listopada 1997 r.[55], w oparciu o który kraje członkowskie zobowiązują się do wzajemnej współpracy i pomocy przy wymianie informacji służących nadzorowi nad rynkiem, Komisja Papierów Wartościowych i Giełd, zgodnie z zaleceniami IOSCO, podpisała jak dotąd 21 dwustronnych porozumień o współpracy i wymianie informacji z zagranicznymi instytucjami nadzoru.

Celem zawartych porozumień jest stworzenie podstaw do wzajemnej wymiany informacji oraz zacieśnianie współpracy niezbędnej w warunkach globalizacji rynków finansowych. Umowy te mają służyć zwiększeniu bezpieczeństwa inwestowania na polskim rynku kapitałowym poprzez ułatwiony dostęp do informacji dotyczących zagranicznych podmiotów działających w Polsce.

W dniu 4 listopada 2003 r. Komisja Papierów Wartościowych i Giełd została sygnatariuszem Wielostronnego Porozumienia o Współpracy i Wymianie Informacji (IOSCO Multilateral Memorandum of Understanding – IOSCO MMoU). Jak dotychczas, do tego Wielostronnego Porozumienia przystąpiło 29 członków IOSCO.

---

[51] Zob. http://www.bis.org/bcbs/index.htm.

[52] Zob. http://www.bis.org/cgfs/index.htm.

[53] Dz. U. z 2005 r., nr 111, poz. 937, z późn. zmian. Aktualnie już nieobowiązująca – uchylona i zastąpiona m.in. ustawą z dn. 29.07.2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi, Dz. U. nr 183, poz. 1538, z późn. zmian.

[54] W dn. 19.09.2006 r., tj. z dniem wejścia w życie przepisów ustawy z dn. 21.07.2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym (Dz. U. nr 157, poz. 1119) w miejsce KPWiG została powołana i rozpoczęła działalność Komisja Nadzoru Finansowego (KNF).

[55] *Resolution on Principles for Record Keeping, Collection of Information, Enforcement Powers and Mutual Cooperation to Improve the Enforcement of Securities and Futures Laws*, IOSCO, November 1997.

Wielostronne porozumienie MMoU IOSCO jest pierwszym globalnym porozumieniem o wymianie informacji pomiędzy regulatorami rynku kapitałowego. Ustanawia ono zasady wielostronnej współpracy przy zwalczaniu przestępstw na rynkach kapitałowych. Potencjalni sygnatariusze MMoU muszą poddać się rygorystycznej weryfikacji kompetencji w zakresie możliwości zbierania i przekazywania informacji zagranicznym organom nadzoru oraz przestrzegania zasad poufności w odniesieniu do informacji uzyskanych od tych organów. Weryfikacja ta dokonywana jest przez specjalnie powołaną grupę (Screening Group), składającą się z przedstawicieli 24 instytucji nadzorujących rynki kapitałowe. Pracami Screening Group kieruje polska KPWiG wspólnie z brytyjską Financial Services Authority.

Z dniem akcesji Polski do UE, 1 maja 2004 r., KPWiG przystąpiła także do kolejnego wielostronnego porozumienia – *Multilateral Memorandum of Understanding on the Exchange of Information and Surveillance of Securities Activities*, stanowiącego podstawę do współpracy i wymiany informacji pomiędzy instytucjami nadzorującymi rynki kapitałowe w 27 krajach Europy, zrzeszonymi w Komitecie Europejskich Regulatorów Rynku Papierów Wartościowych (Committee of European Securities Regulators – CESR)[56].

W krótkim podsumowaniu tych działań, uzasadnionych tematyką rozprawy, warto zwrócić uwagę, że większość z nich koncentruje się bezpośrednio lub pośrednio na zagadnieniach sprawozdawczości finansowej i ujawniania informacji. W tym zaś względzie przewija się wyraźny wątek orientacji, m.in. krajowych i ponadnarodowych organów regulujących rynek kapitałowy oraz innych światowych organizacji, na Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej opracowywane przez IASB. Tak więc instytucjonalne otoczenie MSSF rozszerza się także poza granice samej rachunkowości, zaangażowanych bezpośrednio w ten proces księgowych oraz instytucji odpowiedzialnej dziś za tworzenie wysokiej jakości globalnych standardów rachunkowości.

2.3. Orientacja Unii Europejskiej na MSSF

2.3.1. Droga Unii Europejskiej do Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej

Jak podkreślałem w rozdz. 1.4 rozprawy, wewnętrzne spory we Wspólnotach Europejskich wokół kształtu zharmonizowanych regulacji – swoista walka obozu szkoły kontynentalnej ze szkołą anglosaską rachunkowości oraz narodowe dążenia najsilniejszych krajów członkowskich Wspólnot Europej-

[56] Zob. http://www.cesr-eu.org/data/document/MOU.pdf.

skich o ich prymat w strukturach władzy – nie doprowadziły, zgodnie z zamysłem władz wspólnotowych w Brukseli, do wypracowania uniwersalnych, europejskich standardów rachunkowości. W zamyśle Unii było stworzenie Europejskiej Komisji ds. Standaryzacji Rachunkowości (European Accounting Standard Setting Body, EASSB), której zadaniem byłoby opracowanie Europejskich Standardów Rachunkowości. Namiastką takiego ciała miało być powołane w 1990 r. Doradcze Forum Rachunkowości (Accounting Advisory Forum, AAF), które składało się z przedstawicieli ciał regulujących rachunkowość w poszczególnych krajach wspólnotowych oraz z przedstawicieli europejskich organizacji zawodowych, w tym zrzeszających użytkowników sprawozdań finansowych. Brak legitymacji w działaniu tego Forum jednak sprawił, że jego działalność w gruncie rzeczy spełzła na niczym. Te i inne okoliczności sprawiły, że w pierwszej połowie lat 90. ubiegłego wieku Wspólnoty Europejskie, za pośrednictwem Komisji Europejskiej, wypracowały i przyjęły nowe podejście do harmonizacji europejskiej rachunkowości, które nazwano „Nową Księgową Strategii Unii".

Niepoślednią rolę w opracowaniu „Nowej Księgowej Strategii Unii" odegrało dążenie Unii do wzrostu konkurencyjności i ekspansji spółek europejskich na międzynarodowych rynkach produktów, rynkach finansowych i kapitałowych. W opracowanym dokumencie, wyrażającym założenia przyjętej strategii: *Harmonizacja rachunkowości: nowa strategia a wyzwania międzynarodowej harmonizacji* z 1995 r.[57], Komisja Europejska podkreśliła potrzebę podjęcia niezwłocznych działań w celu zapewnienia sporządzającym i odbiorcom sprawozdań finansowych tego, że spółki zdobywające amerykańskie i inne rynki światowe będą mogły dalej pozostać w ramach założeń rachunkowości obowiązujących w UE. Działanie takie miało wywrzeć wpływ na opinię światową, a przede wszystkim opinię świata finansjery, że sprawozdania finansowe, sporządzane przez spółki europejskie według właściwych dla nich zasad, spełniają wymogi ich najwyższej użyteczności, a zatem nie jest wymagane sporządzanie dodatkowych sprawozdań według regulacji kraju, w którym emitowane przez spółki europejskie papiery wartościowe miałyby być notowane na rynkach kapitałowych. Komisja Europejska podkreśliła również potrzebę wzmożenia wysiłków i zwiększenia zaangażowania Unii w proces międzynarodowej standaryzacji rachunkowości, upatrując w tym procesie już wtedy niepoślednią rolę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Celem tego działania w dalszej perspektywie było skłonienie również uczestników amerykańskiej gospodarki oraz amerykańskiej Komisji Papierów Wartościowych i Giełd (SEC) do odstąpienia od wymagania sporządzania sprawozdań finansowych według amerykańskich ogólnie akceptowanych

[57] *Accounting harmonisation: a new strategy vis-à-vis international harmonization, Communication from the Commission*, COM 95 (508), Brussels 2005, http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/com-95-508/com-95-508_en.pdf.

zasad rachunkowości (US GAAP) przez zagraniczne spółki notowane na rynkach amerykańskich na zasadzie wzajemności, tym bardziej że rynki europejskie od dawna akceptowały sprawozdania finansowe spółek amerykańskich, sporządzone według US GAAP. Od tego więc czasu UE zorientowała się na regulacje MSSF, skłaniając IASC w swych działaniach do wypracowania takich międzynarodowych standardów, które byłyby zgodne z duchem międzynarodowej harmonizacji w kontekście ich powszechnego stosowania na ogólnoświatowych, a więc także amerykańskich rynkach finansowych i kapitałowych, oraz sprzyjały równocześnie wewnętrznemu rozwojowi Unii. Już wtedy zwrócono uwagę na skonsolidowane sprawozdania finansowe jako potencjalny przedmiot ogólnoświatowej harmonizacji. Powód, dla którego nacisk i presja były kładzione na te właśnie sprawozdania finansowe, jest dość oczywisty: po pierwsze – tylko takie sprawozdania są przedmiotem publikacji na rynkach amerykańskich, i po drugie – przez takie sprawozdania można odłożyć w czasie problem prawno-podatkowych odmienności systemów poszczególnych krajów Unii, gdyż sprawozdania takie co do zasady nie stanowią źródła informacji o podmiocie gospodarczym z punktu widzenia podatkowego.

W orientacji Unii na MSSF wiodącą rolę miał odegrać Komitet Kontaktowy ds. Dyrektyw Rachunkowości (Contact Committee on the Accounting Directives), powołany na mocy art. 52 Czwartej Dyrektywy. W skład Komitetu Kontaktowego, prócz przedstawicieli Komisji Europejskiej, w okresie jego działania wchodzili eksperci reprezentujący odpowiedzialne za rozwój rachunkowości organy rządowe z krajów członkowskich. Zadaniem Komitetu Kontaktowego w tej przyjętej strategii Unii było wpierw opracowanie ekspertyzy o zgodności MSR z Dyrektywami Unijnymi. W przypadku wystąpienia znaczących rozbieżności zadaniem Komitetu Kontaktowego – według założeń – miało być wywieranie presji na IASC w celu zmiany postanowień swych standardów lub, w uzasadnionych przypadkach, zaproponowanie Unii odpowiedniej zmiany księgowych dyrektyw. W celu uniknięcia podobnych sytuacji w przyszłości, na etapie uzgodnieniowym przyjęcia nowych MSR, udział Komitetu Kontaktowego miał być na tyle znaczący, by opracowywane MSR były zgodne z linią wyznaczoną przez Dyrektywy.

Jednym z pierwszych opracowań Komitetu Kontaktowego był dokument *The accounting harmonisation in the European Communities: problems of applying the 4th Directive on the annual accounts of limited companies*[58], w którym wskazano na najbardziej znaczące rozwiązania opcjonalne w dyrektywach unijnych i ich zróżnicowane wykorzystanie w systemach legislacyjnych krajów członkowskich. Po przyjęciu zaś Komunikatu Komisji: *Harmonizacja*

[58] *The accounting harmonisation in the European Communities: problems of applying the 4th Directive on the annual accounts of limited companies*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxemburg 1990.

rachunkowości... z 1995 r., Komitet Kontaktowy – na bazie swojego dokumentu z 1990 r. – w 1996 r. opublikował dokument: *An examination of the conformity between the International Accounting Standards and the European Accounting Directives*[59], w którym poddał analizie porównawczej te postanowienia MSR, które były przedmiotem regulacji księgowych dyrektyw. Z tego względu w tym porównaniu z analizy zostało wyłączonych aż 17 standardów międzynarodowych. Ich zakres regulacji został włączony w późniejsze badania porównawcze, które zostały przeprowadzone w 1999 r., wraz z analizą interpretacji SKI[60]. W przedmiotowym dokumencie z 1996 r. wskazano na:

- ◇ wymogi MSR, które wywołują problemy w uznaniu zachowania zgodności z dyrektywami;
- ◇ obszary, które mogą wywoływać problemy zachowania zgodności między MSR a opcjami danymi w dyrektywach dla ich zastosowania przez kraje członkowskie Unii;
- ◇ rozwiązania opcjonalne, możliwe do przyjęcia przez spółki jako rezultat rozwiązań przyjętych w dyrektywach, które nie mogą być z kolei zastosowane przez spółki, które chcą zachować zgodność z MSR;
- ◇ inne obszary rozbieżności, które wynikają ze stosowanego odmiennego słownictwa i przez to mogą być postrzegane jako powodujące konflikty w zachowaniu zgodności.

W pierwszej grupie ekspertyzy do najistotniejszych obszarów problemów przykładowo zaliczono:

1) podejście do rozliczania ujemnej wartości firmy, które jednak dotyczyć może znikomej liczby przypadków;
2) podejście do wyłączeń niektórych jednostek z obszaru konsolidacji, szczególnie tych, które prowadzą odmienny rodzaj działalności.

W drugiej grupie rozbieżności, których nie uznano jednak za stojące w sprzeczności z MSR, znalazły się takie zagadnienia, jak:

1) problem kapitalizacji kosztów działalności badawczo-rozwojowej prowadzonej przez jednostki gospodarcze;
2) problem ujmowania niektórych różnic kursowych w kapitały z aktualizacji wyceny oraz ujmowania dodatnich różnic kursowych powstających na kontraktach terminowych;

[59] *An examination of the conformity between the International Accounting Standards and the European Accounting Directives*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxemburg 1996.

[60] *The examination of the conformity between International Accounting Standards and the European Accounting Directives*, European Commission, Brussels 1999, oraz *The examination of the conformity between IAS 35, IAS 36, IAS 37, IAS 38, IAS 22 (revised 1998), IAS 16 (revised 1998), IAS 28 (revised 1998), IAS 31 (revised 1998) and the European Accounting Directives*, European Commission, Brussels 1999.

3) warunki stosowania metody łączenia udziałów przy księgowym rozliczaniu połączeń spółek;
4) okres amortyzowania wartości firmy.

Do trzeciej grupy możliwych rozbieżności zaliczono m.in.:
1) brak stanowiska w dyrektywach w zakresie aktywowania pośrednich kosztów wytworzenia aktywów;
2) możliwość aktualizowania wyceny aktywów w związku z przewidywanymi zmianami w ich wartości;
3) możliwość wyceny zapasów według stałej wartości, jeżeli ich ilość, wartość i asortyment nie ulega istotnym zmianom;
4) możliwość rozliczania wartości firmy bezpośrednio w kapitały własne (zapasowe).

W kolejnych opracowaniach Komitet Kontaktowy odnosił się do istniejących rozbieżności w podobny sposób, wskazując jednak, ze względu na zmieniające się MSR, że różnic jest coraz mniej. Nie oznacza to oczywiście, że MSR przybliżały się w swych rozwiązaniach do dość przestarzałych, jak na warunki dynamicznie rozwijającej się gospodarki Unii oraz świata, i nie zmienianych w gruncie rzeczy do 2001 r. dyrektyw. Raczej można sądzić, że spoglądano na zapisy dyrektyw coraz bardziej ogólnie, a ich postanowienia mają uniwersalny charakter powodujący, że ich interpretacje są dość pojemne – tzn. dają możliwość wyciągania wniosków o zastosowaniu przepisu w dość zróżnicowany sposób, często nawet taki, jaki wynika z rozwiązań zawartych w MSR. Na kształcie tych opinii zaważyła również zmiana księgowych dyrektyw z 2001 r., zezwalająca na stosowanie w wycenie instrumentów finansowych koncepcji wyceny opartej na wartościach godziwych[61]. Ostatnie znane mi opracowanie porównawcze MSR i dyrektyw zostało przygotowane przez Komitet Kontaktowy i przyjęte przez Komisję Europejską w kwietniu 2001 r.[62]

Proces zmiany orientacji Unii z próby stworzenia europejskich standardów rachunkowości na pozaeuropejskie, ogólnoświatowe standardy, wyznaczane przez rozwiązania IASB, odbywał się w dość sprzyjających warunkach, jako że w tym samym czasie Międzynarodowa Organizacja Komisji Papierów Wartościowych (IOSCO) zawarła porozumienie z IASC w sprawie podjęcia wspólnych prac nad wypracowaniem w najbliższej przyszłości zbioru

[61] *Directive 2001/65/EC of the European Parliament and of the Council of 27 September 2001 amending Directives 78/660/EEC, 83/349/EEC and 86/635/EEC as regards the valuation rules for the annual and consolidated accounts of certain types of companies as well as of banks and other financial institutions*, Official Journal of European Communities, OJ L 283, 27.10.2001, s. 28.

[62] *The examination of the conformity between IAS 1 to IAS 41 and the European Accounting Directives*, European Commission, Brussels 2001 oraz *The examination of the conformity between SIC 1 to SIC 25 and the European Accounting Directives*, European Commission, Brussels 2001.

podstawowych międzynarodowych standardów rachunkowości, które mogłyby być stosowane przy sporządzaniu sprawozdań finansowych przez spółki publiczne. Standardy te miałyby być stosowane przy sporządzaniu sprawozdań finansowych przez spółki, których emitowane papiery wartościowe byłyby równolegle notowane na wielu regulowanych rynkach kapitałowych w różnych krajach. W 2000 r. IOSCO zaakceptowało 30 z 40 wydanych do tego czasu MSR i rekomendowało je do stosowania w krajach zrzeszonych w tej organizacji, a więc także w Polsce[63].

Ważnym elementem zbliżania się UE do przyjęcia Międzynarodowych Standardów Rachunkowości był dokument *The EU's Financial Reporting Strategy: The Way Forward*[64], opracowany i przyjęty przez Komisję Europejską w czerwcu 2000 r. Stanowił on odpowiedź na zgłoszoną na szczycie przywódców państw UE w Lizbonie w marcu 2000 r. potrzebę przyspieszenia procesów rozwoju rynku wewnętrznego Unii w zakresie usług finansowych i jego zakończenia najpóźniej w 2005 r., w ramach implementacji Komisyjnego Planu Działania w Obszarze Usług Finansowych (Financial Services Action Plan, FSAP)[65]. Plan ten, opracowany w maju 1999 r., u podstaw którego leżała realizacja celu stworzenia silnego, efektywnego i jednolitego, zintegrowanego rynku usług finansowych na obszarze UE[66], zakładał osiągnięcie trzech celów strategicznych[67]:

[63] Zob. *A Resolution on IASC Standards*, IOSCO, May 2000, http://www.iosco.org/library/resolutions/pdf/IOSCORES19.pdf. Zob. także *IASC Standards – Assessment Report. Report of the Technical Committee of the International Organization of Securities Commissions*, IOSCO, May 2000, s. 4, http://www.iaosco.org/library/publicdocs/IOSCOPD109.pdf.; **A. Jarugowa**, *Międzynarodowe i krajowe regulacje rachunkowości*, s. 20–22. Zob. także *IASC and IOSCO Reach Agreement*, oprac. red., IASC News, July 1995, s. 1–2.

[64] *Communication from the Commission to the Council and European Parliament*, Commission of the European Communities, COM (2000) 359, Brussels 2000.

[65] *Financial Services: Implementing the Framework for Financial Markets: Action Plan oraz Financial Services: Action Plan, Communication of the Commission*, COM (1999) 232, 11.05.99, Commission of the European Communities, Brussels 1999. Zob. także *Europe takes the lead*, opracowanie redakcyjne, IASB Insight, April 2002, s. 1. Szczegóły i przebieg realizacji FSAP znajdują się na specjalnej stronie internetowej: http://www.financial-services-action-plan.com.

[66] Tworzenie podstaw działania jednolitego rynku usług finansowych w ramach Wspólnoty Europejskiej jako wyraz jednego z fundamentalnych celów swobody przepływu kapitału, jaki stał u podstaw powołania Wspólnot Europejskich i był zawarty w Traktatach Rzymskich – jak podkreśla się w FSAP – rozpoczęło się już w 1973 r. Jednakże dopiero w końcowych latach minionego stulecia nabrało tempa i wyrazu. Przełomowe były tu postanowienia odbytego w Cardiff w czerwcu 1998 r. posiedzenia Rady Europy, w efekcie którego m.in. poproszono Komisję Europejską o przygotowanie zakresu i harmonogramu planu działania zmierzającego do usprawnienia funkcjonowania jednolitego rynku usług finansowych. W odpowiedzi na te wyzwania, Komisja opracowała Komunikat *Financial Services: building a framework for action, Communication of the Commission*, (COM (1998) 625, 28.10.98, Commission of the European Communities, Brussels 1998, w którym wskazała na zakres problemów, wymagających podjęcia szybkich działań, których celem miało być m.in. zapewnienie osiągnięcia zakładanych korzyści związanych z wprowadzeniem wspólnej waluty euro oraz optymalnego funkcjonowania europejskiego wspólnego rynku finansowego.

[67] Tamże, s. 21.

1) stworzenie jednolitego unijnego rynku kapitałowego, pozwalającego spółkom zdobywać niezbędne środki na realizację swych przedsięwzięć inwestycyjnych[68];
2) stworzenie otwartego i bezpiecznego detalicznego rynku obrotu papierami wartościowymi[69];
3) określenie i wypracowanie mechanizmów ograniczenia ryzyka oraz systemu nadzoru nad rynkiem usług finansowych.

Istotne było również osiągnięcie celu ogólnego planu – określenia szeroko zdefiniowanych warunków optymalnego działania jednolitego rynku usług finansowych[70]. Ważnym elementem realizacji FSAP zdefiniowanym w ramach pierwszego celu strategicznego miało być podjęcie działań, które by zwiększyły porównywalność sprawozdań finansowych sporządzanych i publikowanych przez spółki publiczne, przez określenie wymogów prowadzących do publikowania sprawozdań finansowych sporządzanych na podstawie jednolitych zasad. Działania, jakie miały zostać podjęte dla realizacji tego celu, zakładały[71]:
1) zmiany w IV i VII Dyrektywie dopuszczające wycenę niektórych aktywów finansowych w wartościach godziwych, zgodnie z zasadami określonymi w MSR;
2) wydanie komunikatu Komisji Europejskiej, w którym określona by została nowa księgowa strategia działania, zmierzająca do osiągnięcia porównywalności sprawozdań finansowych publikowanych przez spółki publiczne działające na obszarze UE, sporządzanych na podstawie mieszanych wymogów określonych w księgowych dyrektywach oraz przyjętych do stosowania wybranych międzynarodowych standardów rachunkowości. Zgodnie z wytycznymi, strategia powinna była określać zarys mechanizmu osiągnięcia konsensusu w zakresie preferowanych rozwiązań o charakterze ponadnarodowym, z zakazem stosowania krajowych, odmiennych unormowań;
3) modernizację wymogów księgowych określonych w IV i VII Dyrektywie, zapewniających spełnienie wymagań jednolitego, unijnego rynku kapitało-

[68] W ramach tego celu strategicznego zdefiniowano np. potrzebę zmiany dyrektyw o prospektach emisyjnych, Zob. *Financial Services...*, s. 22.
[69] W ramach tego celu strategicznego przewidywano m.in. wydanie zaleceń Komisji Europejskiej w formie Komunikatu, w którym wskazywałaby ona na potrzebę ujednolicenia formy zaspokojenia wymagań potencjalnych inwestorów w kwestii informacji niezbędnych do podjęcia decyzji o ofertach nabycia instrumentów finansowych, co ostatecznie znalazłoby swój wyraz w przyjętych przez Unię odnośnych dyrektywach. Zob. *Financial Services...*, s. 26 i następna.
[70] Jednym ze środków realizacji tego ogólnego celu Planu miało być stworzenie jednolitych reguł podatkowych w obszarze rynku kapitałowego, w tym przyjęcie dyrektywy o opodatkowaniu oszczędności ludności. Innym ważnym obszarem działania w tym ogólnym wymiarze Planu miał być przegląd praktyk związanych z ładem korporacyjnym. Zob. *Financial Services...*, s. 31.
[71] Zob. *Financial Services...*, s. 23.

wego, z uwzględnieniem kierunków rozwoju międzynarodowej standaryzacji rachunkowości oraz

4) wydanie rekomendacji przez Komisję Europejską w zakresie badania sprawozdań finansowych, w której wprowadzono by zalecenia zmierzające do podniesienia jakości badania sprawozdań poprzez opracowanie szczególnych regulacji prawnych w odniesieniu do świadczenia usług audytorskich i standardów badania.

Przytoczony wcześniej dokument *The EU's Financial Reporting Strategy...*, który powstał w Komisji Europejskiej w ramach realizacji FSAP, został przedłożony do akceptacji Radzie i Parlamentowi Europejskiemu. Był on wyraźnym krokiem naprzód i konsekwencją przyjętej w 1995 r. księgowej strategii Unii, z orientacją na międzynarodowe standardy rachunkowości. Zawierał on – w odpowiedzi na wyzwania stawiane przez globalizację i rozwój technologii informacyjnych, szczególnie w postaci dążenia do zabezpieczenia sprzyjającego rozwoju i zatrudnienia w UE przez przyśpieszenie rozwoju efektywnego i klarownego, przejrzystego skonsolidowanego rynku kapitałowego Europy[72] – deklarację opracowania i formalnej propozycji przedstawienia do końca 2000 r. do zatwierdzenia przez Radę i Parlament Europejski wymogu sporządzania przez wszystkie spółki publiczne zarejestrowane w UE, skonsolidowanych sprawozdań finansowych, przygotowanych zgodnie z postanowieniami Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Zasada taka miałaby obowiązywać najpóźniej z początkiem 2005 r., tj. miała być zastosowana po raz pierwszy przy sporządzaniu sprawozdań finansowych za rok obrotowy, który rozpoczyna się nie później niż 1 stycznia 2005 r.

Zgodnie z przedstawioną w dokumencie propozycją, kraje członkowskie miałyby być upoważnione do rozszerzenia wskazanego wymogu stosowania MSR także na jednostkowe sprawozdania finansowe oraz na sprawozdania finansowe sporządzane przez spółki niepubliczne. Przedłożona propozycja zawierała także założenie przygotowania przez Komisję propozycji zmian odnośnych dyrektyw księgowych. Miało to się stać do końca 2001 r. Dokument Komisji z czerwca 2000 r. został pozytywnie zaopiniowany w lipcu 2000 r. przez Radę UE ds. Ekonomicznych i Finansowych (Economic and Financial Affairs Council, ECOFIN) – znaczący, sektorowy organ wewnętrzny Unii, który w konkluzji podkreślił znaczenie zapewnienia porównywalności sprawozdań finansowych spółek notowanych na rynkach publicznych, instytucji finansowych i zakładów ubezpieczeniowych w integracji rynków finansowych. ECOFIN w swej opinii zachęcił także Komisję Europejską do przedstawienia propozycji wprowadzenia nowych wymogów sprawozdawczych oraz określenia odpowiedniego mechanizmu wdrożeniowego, służącego uznaniu MSR za regulacje unijne.

[72] Tamże, s. 3.

Wypełniając przyjęte zobowiązania wynikające z FSAP, późniejsze deklaracje oraz uwzględniając opinię ECOFIN, Komisja Europejska 13 lutego 2001 r. przedstawiła Parlamentowi Europejskiemu dokument: *Propozycja Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego oraz Rady w zakresie stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości*[73], w którym zawarła postanowienia przyjęte w opracowanym wcześniej w 2000 r. stanowisku, z uwzględnieniem sugestii ECOFIN. Najważniejszym postanowieniem tego dokumentu było oczywiście utrzymywane założenie orientacji systemu legislacyjnego Unii na możliwość uznania za element systemu prawnego Unii Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Warte podkreślenia jest właśnie to, że w pierwszych opracowaniach „nowej księgowej strategii Unii" mówiono co prawda o międzynarodowych standardach rachunkowości, ale MSR były w nich jedynie jednym z możliwych źródeł. Dokumenty Unii przygotowywane od 2001 r. wyraźnie już orientują się na IASB – jako na jedyne możliwe źródło stanowienia międzynarodowych standardów rachunkowości.

Propozycja regulacji w zakresie implementacji MSR rozszerzała znacznie możliwość ich stosowania nie tylko na spółki publiczne, i to w odniesieniu do skonsolidowanych sprawozdań finansowych, lecz także na jednostkowe sprawozdania finansowe spółek niepublicznych. Decyzję w tej sprawie mogłyby podejmować kraje członkowskie Unii same. Oznacza to krańcowo, że kraje członkowskie miałyby prawo do uznania MSSF za wyłączne źródło regulacji rachunkowości dla wszystkich jednostek gospodarczych, co najpewniej mogłoby się stać w odniesieniu do znaczących sektorów gospodarki, takich jak usługi finansowe, w tym bankowe i działalność ubezpieczeniowa, bez względu na to, czy dane jednostki zaliczane są do spółek publicznych, czy też nie.

Wskazana propozycja określała także zasady opracowania i wprowadzenia w życie mechanizmu wdrożeniowego MSSF, co jest zrozumiałe w okolicznościach, w których miałoby się bezgranicznie zawierzyć kierunkom rozwoju regulacji MSSF – projekt przyjmował bowiem dopuszczenie do stosowania zarówno ówczesnych rozwiązań w postaci promulgowanych do końca 2001 r. 41 standardów MSR i 25 ich interpretacji, jak i tych, których jeszcze nie promulgowano lub które nie weszły jeszcze w życie. Przykładem takich standardów były MSR 41: *Rolnictwo*, który wszedł w życie dopiero z dniem 1 stycznia 2003 r., oraz interpretacje SIC 26 – SIC 33. Jednym z elementów tego mechanizmu wdrożeniowego miał być nadzór nad przyjmowaniem nowych MSSF, w tym interpretacji standardów w postaci interwencji w ich przyjęcie na szczeblu IASB wtedy, gdy standardy zostałyby uznane przez Unię jako nieodpowiednie do stosowania lub uznano by je za niespełniające

[73] *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the application of international accounting standards*, Commission of the European Communities, COM (2001) 80 final, Brussels 2001.

wymogów specyfiki działania środowiska prawnego lub ekonomicznego Unii. Zasadniczym zadaniem tego mechanizmu powinno być jednak zapewnienie, że MSSF dostarczają odpowiednich podstaw dla sprawozdawczości finansowej unijnych spółek publicznych.

Zgodnie z przyjętą propozycją, mechanizm wdrożeniowy MSSF miał być oparty na dwuelementowej strukturze łączącej w sobie poziom regulacyjny rachunkowości i poziom ekspercki, doradczy. Poziom regulacyjny stanowić by miało ciało składające się z przedstawicieli wszystkich krajów członkowskich Unii i miałoby ono działać na podstawie odpowiednich ram instytucjonalnych, wyznaczanych przez właściwe regulacje Unii, co zapewnić by miało jego pełną przejrzystość działania i dawałoby gwarancję rozliczenia się z nałożonej odpowiedzialności przed Radą i Parlamentem Europejskim. Poziom regulacyjny w mechanizmie wdrożeniowym z założenia miałby być wyposażony w możliwość wydawania opinii w zakresie przyjęcia lub odrzucenia na szczeblu Unii określonego MSSF i terminu jego stosowania jako regulacji Unii. Rolę tego regulacyjnego ciała miałby pełnić Komitet Regulacji Rachunkowości (The Accounting Regulatory Committee, ARC).

Na poziomie eksperckim przewidziano powołanie technicznego (merytorycznego, eksperckiego) komitetu rachunkowości, który miałby wesprzeć działalność organów Unii w zakresie oceny MSSF. Zadaniem komitetu miało być także wsparcie IASB w procesie ustanawiania MSSF na każdym etapie ich opracowywania, a szczególnie w fazie wstępnej, w której rodzą się najważniejsze postanowienia przyszłych MSSF. Miałoby to zapewnić przyjęcie takich zapisów w MSSF, które mogłyby być następnie przyjęte jako regulacja prawna Unii. Za to jednak w całej rozciągłości miała odpowiadać Komisja Europejska. Rolę tego eksperckiego komitetu miałby pełnić Komitet Ekspertów Rachunkowości (The Accounting Technical Committee, ATC), zaś zadaniem ATC miałoby być również doradzanie Komisji Europejskiej w zakresie wprowadzenia ewentualnych zmian do księgowych dyrektyw unijnych, w świetle rozwoju międzynarodowych standardów rachunkowości. W strategii unijnej uznano bowiem, że księgowe dyrektywy pozostaną w mocy, zaś wszystkie jednostki gospodarcze, które im podlegają (głównie spółki kapitałowe: z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjne, ale także spółki osobowe), bez względu na to, czy są spółkami publicznymi, czy też nie, sporządzając swoje sprawozdania finansowe, powinny były spełniać wymogi odnośnych księgowych dyrektyw. Stosowanie MSSF stanowić miałoby jedynie uzupełnienie unijnych regulacji rachunkowości dla spółek publicznych.

Rolę eksperckiego komitetu doradczego Komisji powierzono przejściowo prywatnej organizacji – Europejskiej Grupie Doradczej ds. Sprawozdawczości Finansowej (European Financial Reporting Advisery Group, EFRAG)[74],

[74] Europejską Grupę Doradczą EFRAG powołało w czerwcu 2001 r. 10 profesjonalnych organizacji europejskich, a wśród nich: ubezpieczeniowych, księgowych, bankowych, giełdowych,

której opinie nie miałyby jednak być wiążące dla Komisji, ale Komisja zobowiązana by była do przedstawienia pełnej opinii EFRAG dla Komitetu Regulacji Rachunkowości ARC – poziomu regulacyjnego mechanizmu wdrożeniowego w nowej księgowej strategii Unii.

Podobnie do poprzedniego dokumentu Komisji z 2000 r., również i tu omawiany *Proposal...* z lutego 2001 r. został pozytywnie zaopiniowany w lipcu 2001 r. przez Komitet Społeczno-Ekonomiczny (Economic and Social Committee, ESC) oraz Radę UE ds. Ekonomicznych i Finansowych (ECOFIN), co wyrażała końcowa opinia Komitetu Ekonomiczno-Społecznego z września 2001 r.[75], ostatecznie otwierając finalną ścieżkę legislacyjną Unii przekształcenia przygotowanych propozycji w oficjalne źródło prawa Unii. Komitet w swojej opinii podkreślił znaczenie Unii w przygotowywaniu nowych MSSF przez udział swych przedstawicieli w pracach IASB, co uważał za niezbędne dla zapewnienia właściwego przebiegu procesu wdrożeniowego MSSF. Komitet wyraził również przekonanie, że MSSF staną się powszechne na całym świecie, zatem negował możliwość, by kraje Unii w dłuższej perspektywie nastawiały się na regulacje US GAAP, zaś w celu pogodzenia interesów stron (UE *versus* USA) niezbędne stanie się zapewnienie konwergencji rozwiązań rachunkowości amerykańskiej, wyznaczanej przez US GAAP, z rozwiązaniami proponowanymi przez IASB. Dlatego Komitet zasugerował Komisji podjęcie działań zmierzających do przekonania IASB do podjęcia dialogu, który by służył wypracowaniu w przyszłości wspólnych, powszechnych, ogólnoświatowych ram koncepcyjnych i konkretnych rozwiązań w zakresie sprawozdawczości finansowej jednostek gospodarczych akceptowanych w ogólnoświatowym, a nie tylko w europejskim i amerykańskim wymiarze. Komitet w swojej opinii wskazał również na konieczność opracowania rozwiązań rachunkowości dla małych i średnich przedsiębiorstw, które powinny mieć na względzie perspektywiczne, ale nie natychmiastowe zastosowanie się do postanowień MSSF. Komitet zalecił również, by wprowadzane w życie rozporządzenie dotyczące stosowania MSSF zostało poddane ocenie do 1 lipca 2007 r., szczególnie pod kątem skuteczności działania mechanizmu wdrożeniowego oraz sprawdzenia się MSSF na gruncie europejskim.

Z ramienia Parlamentu Europejskiego organem Unii odpowiedzialnym za przygotowanie właściwego dokumentu do zatwierdzenia i przyjęcia regulacji o MSSF przez Parlament i Radę został Committee on the Legal Affairs and the Internal Market (CLAIM) oraz – w celu wydania opinii

analityków finansowych, małych i średnich przedsiębiorstw oraz związkową, z których warto wymienić: Europejską Federację Księgowych (Fédération des Experts Comptables Europées, FEE), Europejską Federację Księgowych i Audytorów dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw (European Federation of Accountants and Auditors for SMEs, EFAA) oraz Europejską Federację Giełd Papierów Wartościowych (Federation of European Securities Exchanges, FESE). Zob. *Private Sector Organises Itself for the Adoption of IAS by 2005 in Europe: EFRAG*, UNICE, 21.03.2001, http://www.iasplus.com/resource/efrag.pdf.

[75] Dz. U. WE C 260 z 17.09.2001 r., s. 86.

– Committee on Economic and Monetary Affairs (CEMA). Propozycja regulacji o MSSF była przedmiotem ośmiu posiedzeń CLAIM oraz czterech posiedzeń CEMA, które ostatecznie doprowadziły do przygotowania raportu Komitetu, przedłożonego 28 lutego 2002 r. odpowiednim organom Parlamentu Europejskiego.

W dniu 12 marca 2002 r. została podjęta uchwała Parlamentu Europejskiego w sprawie wnioskowania o uznanie MSSF za źródło regulacji prawnych Unii w zakresie sporządzania sprawozdań finansowych, zaś 7 czerwca 2002 r. podjęto uchwałę Rady o przyjęciu regulacji w sprawie MSSF, przyczyniając się do uchwalenia *Rozporządzenia (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości*[76], wobec czego rozporządzenie to zostało uznane za oficjalne źródło regulacji UE i weszło w życie 14 września 2002 r. Stanowi ono głównie o konieczności stosowania MSSF przy sporządzaniu skonsolidowanych sprawozdań finansowych za każdy rok obrotowy, rozpoczynający się 1 stycznia 2005 r. lub po tej dacie przez wszystkie spółki notowane na regulowanych rynkach kapitałowych w krajach UE oraz państwach tworzących wraz z nimi Europejski Obszar Gospodarczy, z wyjątkiem tych spółek, których wyemitowane papiery wartościowe notowane są równolegle na innych rynkach oraz stosują one US GAAP, a także z wyjątkiem tych spółek, które wyemitowały notowane na regulowanych rynkach papiery wartościowe typu dłużnego, a nie instrumenty typu kapitałowego. Te spółki zobligowane zostały do zastosowania MSSF przy sporządzaniu sprawozdań finansowych najpóźniej za kolejne lata obrotowe, rozpoczynające się z dniem 1 stycznia 2007 r. lub później. Szczegóły tej przełomowej regulacji podane są w kolejnym podrozdziale rozprawy.

2.3.2. Rozporządzenie Unii Europejskiej w sprawie stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości

Najważniejsze postanowienia przyjętego rozporządzenia 1606/2002 w sprawie stosowania MSSF na gruncie Europejskiego Obszaru Gospodarczego są następujące[77]:

[76] Dz. U. WE L 243 z 11.09.2001 r., s. 1.

[77] Przedmiotowe rozporządzenie znajduje się obecnie w procesie zmian jego postanowień. Chodzi głównie o uelastycznienie procesu wdrożeniowego MSSF w taki sposób, aby ścisłe procedury legislacyjne UE nie blokowały zbytnio samego procesu uznawania MSSF i aby przez to uwaga była bardziej ukierunkowana na sprawy merytoryczne, a nie formalne. Zob. *Draft Report on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council amending Regulation (EC) No 1606/2002 on the application of international accounting standards as regards the implementing powers conferred on the Commission*, European Parliament, Committee on Legal Affairs, 2007, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/20042009/documents/pr/678/678664/678664en.pdf.

1. Głównym celem przyjętego rozporządzenia jest uznanie i stosowanie międzynarodowych standardów rachunkowości w krajach UE z myślą o zharmonizowaniu informacji finansowych publikowanych przez spółki publiczne (spółki, których papiery wartościowe na moment bilansowy są uznane za dopuszczone do obrotu na regulowanych rynkach kapitałowych któregokolwiek z krajów członkowskich) i będące pod jurysdykcją któregoś z krajów członkowskich UE. Ma to zapewnić wysoki poziom przejrzystości, transparentności i porównywalności publikowanych sprawozdań finansowych, a przez to przyczynić się do wzrostu efektowności działania rynku kapitałowego Unii oraz jej rynku wewnętrznego (w tym: konsumenckiego i finansowego)[78].
2. Rada i Parlament Europejski postanowieniem rozporządzenia dało Komisji Europejskiej prawo do uznawania poszczególnych Międzynarodowych Standardów Rachunkowości oraz wydawanych do nich Interpretacji za obowiązujące prawo w obszarze Unii. Rozporządzenie nałożyło także na Komisję obowiązek wyrażenia swojego stanowiska w tej sprawie do 31 grudnia 2002 r. w stosunku do MSSF istniejących w momencie wejścia w życie niniejszego rozporządzenia[79].
3. Rozporządzenie Unii odnosi się do obligatoryjnego stosowania obecnych, aktualnych i zmienianych oraz przyszłych MSSF, i dotyczy skonsolidowanych sprawozdań finansowych spółek publicznych, począwszy od roku obrotowego rozpoczynającego się w dniu 1 stycznia 2005 r. lub później, z tym że kraje członkowskie mogły wymagać zastosowania się do wskazanego obowiązku z dniem 1 stycznia 2007 r. w stosunku do tych spółek publicznych, których[80]:
   a) do publicznego obrotu na rynkach regulowanych jakiegokolwiek kraju członkowskiego zostały dopuszczone wyłącznie wyemitowane przez nie dłużne papiery wartościowe lub

[78] Zob. art. 1 rozporządzenia 1606/2002. Chociaż w nazwie i w przywołanym tu przepisie art. 1 mówi się nie o MSR, lecz o międzynarodowych standardach rachunkowości, to tak preambuła, jak i dalsze postanowienia tego rozporządzenia wyraźnie wskazują, że międzynarodowe standardy rachunkowości utożsamiane są z MSR, później z MSSF. Zob. art. 2 tego rozporządzenia.
[79] Zob. art. 3 ust. 3 rozporządzenia 1606/2002. Z komunikatu Komisji wydanego w końcu 2002 r. wynikało jednak, co potwierdziły późniejsze fakty, że termin ten nie mógł być dotrzymany, gdyż ważnym elementem procesu wdrożeniowego rozporządzenia było i jest przetłumaczenie treści MSR na każdy z oficjalnych języków Unii (zob. pkt 6 opisu tego rozporządzenia). Ponieważ przetłumaczone MSR musi cechować wysoki poziom jakości, nie można w celu spełnienia wymogu rozporządzenia przyjąć zbyt pochopnie tłumaczenia niesprawdzonego pod kątem jego zgodności merytorycznej, a to wymaga dłuższego czasu i, biorąc to pod uwagę, Komisja uważała za stosowane wdrożenie postanowień rozporządzenia dopiero z końcem 2003 r., tym bardziej że nie zostały w owym czasie zakończone prace nad sprawdzeniem MSR pod względem ich zgodności z wymogami rozporządzenia (zob. pkt 5 i 8 opisu tej regulacji). Zob. także dalszą część rozprawy i zwróć uwagę na dzień przyjęcia pierwszego rozporządzenia wykonawczego Komisji o zakresie stosowania MSSF.
[80] Zob. art. 4 oraz 9 rozporządzenia 1606/2002.

b) do publicznego obrotu zostały dopuszczone papiery wartościowe na regulowanych rynkach w krajach innych niż kraje członkowskie, i które z tej przyczyny przed opublikowaniem rozporządzenia stosowały inne, powszechnie uznane za międzynarodowe, standardy rachunkowości.

4. Postanowienia rozporządzenia Unii mogą być przez kraj członkowski rozszerzone lub kraj członkowski może wymusić ich stosowanie w stosunku do:
   a) jednostkowych sprawozdań finansowych spółek publicznych albo
   b) skonsolidowanych lub jednostkowych sprawozdań finansowych innych spółek niż spółki publiczne, objęte bezpośrednio postanowieniami tego rozporządzenia[81].

Zastosowanie się kraju członkowskiego do wskazanych możliwości wymaga powiadomienia Komisji Europejskiej oraz innych, pozostałych krajów członkowskich o podjętej decyzji[82].

5. Międzynarodowe Standardy Rachunkowości mogą być przyjęte do stosowania w Unii jedynie wtedy, gdy spełniają łącznie następujące trzy warunki[83]:
   a) nie występują w nich sprzeczności z ogólną zasadą zagwarantowania prawdziwego i rzetelnego (wiernego) obrazu sytuacji finansowej i dokonań finansowych jednostki, zawartą w regulacjach Czwartej i Siódmej Dyrektywach Unijnych oraz ich odpowiedników dla banków (1986) i zakładów ubezpieczeń (1991),
   b) sprzyjają europejskiemu dobru publicznemu,
   c) sporządzane na nich podstawie sprawozdania finansowe i zawarte w nich informacje spełniają kryteria: zrozumiałości, odpowiedniości, wiarygodności oraz porównywalności informacji finansowych niezbędnych dla podejmowania decyzji ekonomicznych oraz oceny wypełniania funkcji powierniczej przez zarządy spółek.
6. Przyjęte przez Komisję Europejską standardy MSSF muszą być opublikowane w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich (Official Journal of the European Communities) w pełnym tekście przyjętego MSSF, w każdym z oficjalnych języków Unii w formie rozporządzenia Komisji[84].
7. Przyjęte rozporządzenie nakłada jednak obowiązek sprawdzenia przez ekspertów, czy wydany MSSF powinien być zaakceptowany do stosowania przez spółki UE[85].

[81] Zob. art. 5 rozporządzenia 1606/2002.
[82] Zob. art. 8 rozporządzenia 1606/2002.
[83] Zob. art. 3 ust. 2 rozporządzenia 1606/2002.
[84] Zob. art. 3 ust. 4 rozporządzenia 1606/2002.
[85] Zob. pkt 10 preambuły rozporządzenia 1606/2002.

Rolę tę powierzono Europejskiej Grupie Doradczej ds. Sprawozdawczości Finansowej (EFRAG). Jednakże dopiero w lipcu 2006 r. decyzją Komisji Europejskiej[86] powołano do życia podmiotowy komitet techniczny ds. rachunkowości – właściwy organ Unii, który ukonstytuował się na mocy decyzji Komisji Europejskiej w grudniu 2006 r.[87] i rozpoczął pracę dopiero w pierwszej połowie 2007 r.; nadano mu nazwę Grupa Kontrolująca Opinie Dotyczące Standardów Rachunkowości (Standards Advice Review Group, SARG)[88]. W punktach 4 i 5 preambuły do aktu erekcyjnego tego gremium Komisja Europejska podkreśliła, uzasadniając swoją decyzję, że skoro „*EFRAG jest organizacją prywatną, dla zagwarantowania jakości, przejrzystości i wiarygodności procesu przyjmowania MSSF bardzo ważne jest stworzenie odpowiednich struktur instytucjonalnych, które zapewnią obiektywizm i wyważony charakter świadczonego przez tę organizację doradztwa w sprawie przyjmowania standardów. W związku z tym Komisja uważa, że należy powołać SARG złożoną z niezależnych ekspertów i wysokiej rangi przedstawicieli krajowych podmiotów stanowiących standardy, której zadaniem będzie analizowanie opinii w sprawie przyjmowania standardów sporządzonych przez EFRAG pod kątem ich wyważonego charakteru i obiektywizmu*".

8. Ostateczna decyzja o przyjęciu standardów i interpretacji IASB do zastosowania jako regulacji prawnej Unii należy jednak do Komisji Europejskiej, poprzedzona konsultacjami z krajami członkowskimi, za pośrednictwem powołanego do życia Komitetu Regulacji Rachunkowości (ARC) składającego się z przedstawicieli rządów z krajów członkowskich, któremu przewodniczy członek Komisji Europejskiej. Komisja ma obowiązek przedstawiać Komitetowi Regulacji Rachunkowości raport okresowy o poczynaniach IASB oraz działalności i zajętym stanowisku przez grupę doradczą (EFRAG, a później także SARG). Ważnym elementem tego procesu wdrożeniowego jest tu także wskazanie, że Komisja Europejska nie zamierza zalecać stosowania jakiegoś MSSF. Elementem mechanizmu wdrożeniowego jest również zakładana współpraca Komisji Europejskiej

[86] Zob. *Decyzja Komisji (2006/505/WE) z dnia 14 lipca 2006 r. powołująca Grupę Kontrolującą Opinie Dotyczące Standardów Rachunkowości z zadaniem doradzania Komisji w kwestii obiektywizmu i neutralności opinii Europejskiej Grupy Doradczej ds. Sprawozdawczości Finansowej (EFRAG)*, Dz. Urz. WE L 199 z 21.07.2006 r., s. 33.

[87] Zob. *Decyzja Komisji (2007/73/WE) z dnia 20 grudnia 2006 r. w sprawie powołania członków Grupy Kontrolującej Opinie Dotyczące Standardów Rachunkowości, utworzonej Decyzją Komisji (2006/505/WE) z dnia 14 lipca 2006 r. powołującej Grupę Kontrolującą Opinie Dotyczące Standardów Rachunkowości z zadaniem doradzania Komisji w kwestii obiektywizmu i neutralności opinii Europejskiej Grupy Doradczej ds. Sprawozdawczości Finansowej (EFRAG)*, Dz. Urz. WE L 32 z 6.02.2007 r., s. 81.

[88] Zgodnie z art. 2 tej Decyzji, rola Grupy „*polega na doradzaniu Komisji, przed podjęciem przez nią decyzji o przyjęciu, w zakresie tego, czy opinie EFRAG w sprawie przyjęcia Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (IFRS) oraz Interpretacji Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC) są wyważone i obiektywne.*

z Komitetem Europejskich Regulatorów Rynku Papierów Wartościowych (CESR)[89].

9. Rozporządzenie wymusza na Komisji Europejskiej monitorowanie działania postanowień rozporządzenia oraz przesłania Parlamentowi Europejskiemu i Radzie sporządzonego raportu o funkcjonowaniu rozporządzenia, w terminie najpóźniej do 1 lipca 2007 r.[90]

Realizując przyjęte w rozporządzeniu Unii 1606/2002 postanowienia, Komisja Europejska wydała serię rozporządzeń wykonawczych, w których ujęła w system regulacji prawnych Unii, a tym samym dopuściła do stosowania postanowienia niemalże wszystkich wydanych i obowiązujących obecnie MSSF. Poniżej przedstawiony jest wykaz tych rozporządzeń wraz z MSSF, które zostały przez nie przyjęte do stosowania.

1) Rozporządzenie Komisji nr 1725/2003 z 29 września 2003 r., w którym Komisja Europejska zaaprobowała 32 MSR wraz z towarzyszącymi im 28 interpretacjami SIC (bez MSR 32 i 39 oraz związanych z nimi interpretacji SIC 5, 16 i 17), które zostały wydane (i nie zostały wycofane), do dnia wejścia w życie postanowień rozporządzenia 1606/2002, tj. do 14 września 2002 r. w ich brzmieniu z tego dnia[91];
2) Rozporządzenie Komisji nr 707/2004 z 6 kwietnia 2004 r., zmieniające rozporządzenie 1725/2003, przez które rozszerzono zakres stosowanych MSR o MSSF 1: *Zastosowanie MSSF po raz pierwszy*[92];
3) Rozporządzenie Komisji nr 2086/2004 z 19 listopada 2004 r., w którym uznano ograniczoną wersję MSR 39 w zakresie uznawania i wyceny instrumentów finansowych, wyłączając z zakresu stosowania tego standardu postanowienia dotyczące możliwości użycia opcji wyceny wszystkich instrumentów finansowych w wartościach godziwych oraz niektóre postanowienia w zakresie rachunkowości zabezpieczeń[93];
4) Rozporządzenie Komisji nr 2236/2004 z 29 grudnia 2004 r., w którym uznano[94]:

[89] Zob. art. 6 ust. 1 oraz pkt. 11 i 16 preambuły rozporządzenia 1606/2002. Był on odpowiedzią na sugestie, jakie zawierał w sobie raport powołanej do życia Komisji Mędrców (Committee of Wise Men, znany także jako Komitet Lamfalussy'ego – od nazwiska jego przewodniczącego) przez Radę ds. Ekonomiczno-Finansowych (ECOFIN) w dn. 17.07.2000 r., której celem działania było opracowanie jak najbardziej efektywnych sposobów wdrożenia w regulacjach prawnych Unii założeń wynikających z FSAP. Zob. *Final Report of the Committee of Wise Men on the Regulation of European Securities Markets*, Brussels 2001, s. 4.

[90] Zob. art. 10 rozporządzenia 1606/2002. Przedmiotowy raport zostanie omówiony w dalszej części rozprawy.

[91] Zob. Dz. U. WE L 261 z 13.10.2003 r., s. 1.

[92] Zob. Dz. U. WE L 111 z 17.04.2004 r., s. 3.

[93] Zob. Dz. U. WE L 363 z 9.12.2004 r., s. 1.

[94] Zob. Dz. U. WE L 392 z 31.12.2004 r., s. 1.

a) MSSF 3 *Połączenia jednostek gospodarczych* z marca 2004 r., wyłączając jednocześnie z użycia obowiązujący wcześniej w tej sprawie MSR 22,
b) MSSF 4 *Umowy ubezpieczeniowe* z marca 2004 r.,
c) MSSF 5 *Aktywa inne niż obrotowe przeznaczone do sprzedaży oraz działalność zaniechana* z marca 2004 r., wyłączając jednocześnie z użycia obowiązujący wcześniej w tej sprawie MSR 35,
d) zmieniony w marcu 2004 r. MSR 36 *Utrata wartości aktywów*,
e) zmieniony w marcu 2004 r. MSR 38 *Aktywa niematerialne*;

5) Rozporządzenie Komisji nr 2237/2004 z 29 grudnia 2004 r., w którym uznano[95]:
a) MSR 32 *Instrumenty finansowe: prezentacja i ujawnianie*,
b) Interpretację IFRIC 1 *Zmiany w istniejących zobowiązaniach z tytułu rozbiórki, rekultywacji i im podobnych tytułów*;

6) Rozporządzenie Komisji nr 2238/2004 z 29 grudnia 2004 r., w którym uznano[96]:
a) zmienione gruntownie w grudniu 2003 r. standardy: MSR 1, 2, 8, 10, 16, 17, 21, 24, 27, 28, 31, 33 i MSR 40, wraz z wycofaniem z użycia większości wydanych do nich interpretacji, których postanowienia zostały w większości włączone w treść nowych standardów, oraz
b) wycofano z użycia MSR 15 *Informacje odzwierciedlające zmiany cen*, którego postanowienia przestały w kontekście przyjętych nowych i zmienionych standardów być użyteczne;

7) Rozporządzenie Komisji nr 211/2005 z 4 lutego 2005 r., w którym uznano MSSF 2 *Płatności w formie akcji własnych*, który jednocześnie wprowadza drobne zmiany do MSSF 1 oraz zmiany w MSR 12, 16, 19, 32 i 39[97];

8) Rozporządzenie Komisji nr 1073/2005 z 7 lipca 2005 r., w którym uznano IFRIC 2 *Udziały członkowskie w spółdzielniach i im podobne instrumenty*[98];

9) Rozporządzenie Komisji nr 1751/2005 z 25 października 2005 r., w którym uznano[99]:
a) zmiany do MSR 39 *Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena – przejściowa i początkowa wycena aktywów finansowych i zobowiązań finansowych* z grudnia 2004 r., obowiązujące już przy sporządzaniu pierwszych sprawozdań finansowych według MSSF za 2005 r., co w konsekwencji wprowadza związane z tym:
b) zmiany w MSSF 1 *Zastosowanie MSSF po raz pierwszy* oraz

[95] Zob. Dz. U. WE L 393 z 31.12.2004 r., s. 1.
[96] Zob. Dz. U. WE L 394 z 31.12.2004 r., s. 1. Zob. ponadto przypis do opisu zakresu uznanych MSR rozporządzeniem Komisji nr 1725/2003.
[97] Zob. Dz. U. WE L 41 z 11.02.2005 r., s. 1.
[98] Zob. Dz. U. WE L 175 z 8.07.2005 r., s. 3.
[99] Zob. Dz. U. WE L 282 z 26.10.2005 r., s. 3.

c) zmiany w Interpretacji SIC-12 *Zakres Interpretacji SIC-12 – Jednostki celowościowe (specjalnego przeznaczenia)* z listopada 2004 r.;

10) Rozporządzenie Komisji nr 1864/2005 z 15 listopada 2005 r., w którym uznano[100]:
   a) zmiany do MSR 39 *Instrumenty finansowe – ujmowanie i wycena – dodatkowe rezerwy w związku z opcją wyceny w wartościach godziwych* z przyjętych w czerwcu 2005 r. zmian do MSR 39 *Opcja wyceny w wartościach godziwych*, które w konsekwencji wprowadzają drobne
   b) zmiany w MSR 32 *Instrumenty finansowe – wykazywanie i ujawnianie*, oraz
   c) zmiany w MSSF 1 *Zastosowanie MSSF po raz pierwszy*;
11) Rozporządzenie Komisji nr 1910/2005 z 8 listopada 2005 r., w którym uznano[101]:
   a) MSSF 6 *Działalność wydobywcza i szacowanie zasobów naturalnych* z grudnia 2004 r., wchodzące w życie przy sporządzaniu sprawozdań finansowych za 2006 r. i następnych,
   b) zmiany do MSR 19 *Świadczenia pracownicze* w zakresie opcji ujmowania zysków i strat aktuarialnych określonych programów świadczeń emerytalnych bezpośrednio w kapitałach własnych z grudnia 2004 r.,
   c) IFRIC 4 *Określenie, czy transakcja zawiera elementy umowy leasingowej*, wchodząca w życie z dniem 1 stycznia 2006 r., oraz
   d) IFRIC 5 *Prawa do udziałów (dochodów) wynikających z funduszy przeznaczonych na rozbiórkę, wycofanie z używania rzeczowych aktywów trwałych oraz rekultywacji*, powodujące w konsekwencji zmiany w MSSF 1, MSR 1, 16, 24, 38 i 39, i wchodzące w życie przy sporządzaniu sprawozdań finansowych za 2006 r.i następnych;
12) Rozporządzenie Komisji nr 2106/2005 z 21 grudnia 2005 r., w którym uznano wprowadzone przez IASB zmiany do MSR 39: *Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena* w zakresie rachunkowości zabezpieczeń przepływów pieniężnych na planowanych transakcjach wewnątrzgrupowych z kwietnia 2005 r.[102];
13) Rozporządzenie Komisji nr 108/2006 z 11 stycznia 2006 r., w którym uznano[103]:
   a) wprowadzone zmiany do MSSF 1 i MSSF 6 z kwietnia 2005 r.,
   b) MSSF 7 *Instrumenty finansowe – Ujawnienia* z sierpnia 2005 r.,
   c) zmiany do MSR 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych – ujawnienia o kapitałach* z sierpnia 2005 r.,

[100] Zob. Dz. U. WE L 299 z 16.11.2005 r., s. 45.
[101] Zob. Dz. U. WE L 305 z 24.11.2005 r., s. 4.
[102] Zob. Dz. U. WE L 337 z 22.12.2005 r., s. 16.
[103] Zob. Dz. U. WE L 24 z 27.1.2006 r., s. 1.

d) wprowadzone zmiany do MSR 39 i MSSF 4 w zakresie kontraktów gwarancji finansowych z sierpnia 2005 r. oraz
e) IFRIC 6 *Zobowiązania wynikające z działalności w określonych sektorach gospodarki – zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny*;

14) Rozporządzenie Komisji nr 708/2006 z 8 maja 2006 r., w którym uznano[104]:
a) zmiany w MSR 21 *Skutki zmian kursów walut obcych* z grudnia 2005 r.,
b) interpretację IFRIC 7 *Zastosowanie podejścia przekształcenia w MSR 29 Sprawozdawczość finansowa w warunkach hiperinflacji*, przyjętą przez IASB w listopadzie 2005 r.,

15) Rozporządzenie Komisji nr 1329/2006 z 8 września 2006 r., w którym uznano[105]:
a) interpretację IFRIC 8 *Zakres stosowania MSSF 2* oraz
b) interpretację IFRIC 9 *Powtórna ocena wbudowanych instrumentów finansowych*;

16) Rozporządzenie Komisji nr 610/2007 z 1 czerwca 2007 r., w którym uznano interpretację IFRIC 10 *Śródroczne sprawozdania finansowe a utrata wartości* z października 2006 r., a która zasadniczo weszła w życie z dniem 1 stycznia 2007 r.[106];

17) Rozporządzenie Komisji nr 611/2007 z 1 czerwca 2007 r., w którym uznano interpretację IFRIC 11 *Grupa kapitałowa a płatności w formie akcji własnych* z listopada 2006 r., która wchodzi w życie zasadniczo z początkiem 2009 r.[107];

18) Rozporządzenie Komisji nr 1358/2007 z 21 listopada 2007 r., w którym uznano MSSF 8 *Segmenty operacyjne* z listopada 2006 r., a którego postanowienia wchodzą w życie 1 stycznia 2009 r. i zastępują obowiązujące do tego czasu postanowienia MSR 14[108].

Na koniec listopada 2008 r. lista regulacji MSSF, które nie zostały jeszcze dopuszczone przez Komisję Europejską do oficjalnego stosowania w krajach członkowskich Unii, była dość długa. Znajdowały się na niej:

1) niektóre elementy rachunkowości zabezpieczeń z MSR 39: *Instrumenty finansowe – ujmowanie i wycena*, dotyczące łącznego, portfoliowego zabezpieczenia ryzyka zmiany stóp procentowych, na które przepisy Unii nie zezwalają;

[104] Zob. Dz. U. WE L 122 z 9.05.2006 r., s. 19.
[105] Zob. Dz. U. WE L 247 z 9.09.2006 r., s. 3.
[106] Zob. Dz. U. WE L 141 z 2.06.2007 r., s. 46.
[107] Zob. Dz. U. WE L 141 z 2.06.2007 r., s. 49. W oryginale postanowienia interpretacji IFRIC 11 weszły w życie już dla sprawozdań finansowych, sporządzanych dla okresów sprawozdawczych rozpoczynających się 1.03.2007 r. lub później.
[108] Zob. Dz. U. WE L 304 z 22.11.2007 r., s. 9.

2) nowy, zmieniony MSR 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych* z września 2007 r., którego postanowienia wchodzą w życie 1 stycznia 2009 r.;
3) nowy, zmieniony MSR 23 *Koszty finansowania zewnętrznego* z marca 2007 r., którego postanowienia wchodzą w życie 1 stycznia 2009 r.;
4) nowy, zmieniony MSR 27 *Skonsolidowane i jednostkowe sprawozdania finansowe*, przyjęte w styczniu 2008 r., którego postanowienia wchodzą w życie 1 lipca 2009 r.;
5) zmiany w MSR 32 i MSR 1 – *Instrumenty finansowe z opcją wykupu i obowiązki związane z likwidacją jednostki*, przyjęte w styczniu 2008 r., które wchodzą w życie 1 stycznia 2009 r.;
6) zmiany w MSSF 1 i MSR 27 – *Koszt inwestycji w jednostce zależnej, współkontrolowanej lub stowarzyszonej* z maja 2008 r., które wchodzą w życie 1 stycznia 2009 r.;
7) zmiany w MSSF 2 *Płatności w akcjach – nabycie i utrata uprawnień*, przyjęte w styczniu 2008 r., które wchodzą w życie 1 stycznia 2009 r.;
8) nowy, gruntownie zmieniony MSSF 3 *Połączenia jednostek gospodarczych*, przyjęty w styczniu 2008 r., którego postanowienia wchodzą w życie 1 lipca 2009 r.;
9) zmiany w MSSF objęte projektem rocznych uaktualnień standardów: *Improvements of IFRSs*, przyjęte w maju 2008 r., które wchodzą w życie 1 stycznia 2009 r.;
10) zmiany w MSR 39 *Pozycje skutecznie zabezpieczone*, przyjęte w lipcu 2008 r., które wchodzą retrospektywnie w życie 1 lipca 2009 r.;
11) interpretacja IFRIC 3 *Prawa do emisji spalin*, która ze względu na dość kontrowersyjne regulacje nie została przychylnie oceniona przez EFRAG i tym samym ARC przedłożyło Komisji Europejskiej wniosek o niewłączenie tej interpretacji w system prawny Unii. Co więcej, pod ostrzem głębokiej krytyki interpretacja ta została przez IASB całkowicie wycofana z użycia;
12) interpretacja IFRIC 12 *Umowy o usługi koncesjonowane* z grudnia 2006 r., której postanowienia weszły w życie 1 stycznia 2008 r.;
13) interpretacja IFRIC 13 *Programy lojalnościowe* z czerwca 2007 r., której postanowienia weszły w życie 1 lipca 2008 r.;
14) interpretacja IFRIC 14 *MSR 19 – Ograniczenia na aktywach programów emerytalnych, minimalne wymagania finansowania oraz relacje między nimi* z lipca 2007 r., której postanowienia weszły w życie 1 stycznia 2008 r.;
15) interpretacja IFRIC 15 *Umowy o budowę nieruchomości* z lipca 2008 r., której postanowienia wchodzą w życie 1 stycznia 2009 r., oraz
16) interpretacja IFRIC 16 *Zabezpieczanie inwestycji netto w działalności zagranicznej* z lipca 2008 r., której postanowienia wchodzą w życie 1 stycznia 2009 r.

Wskazane wyżej nowe interpretacje IFRIC (12–16) oraz nowe i zmienione MSR i MSSF zostaną raczej w niedługim czasie dopuszczone do stosowania w UE, a czas ten dyktują procedury prawne Unii niezbędne do zatwierdzania MSSF, o czym była mowa wcześniej. W gruncie rzeczy akceptacja MSSF w UE staje się elementem zwyczajnym, co jest m.in. efektem włączenia się regulatorów europejskich, jak również profesjonalnych ośrodków opiniujących ze strony krajów lub regionu (takich jak: EFRAG, FEE), w proces stanowienia MSSF na etapie ich Projektów. Może więc w przyszłości – czego jestem gorącym zwolennikiem – procedura zatwierdzania MSSF do stosowania w UE będzie znacznie uproszczona, a nawet w pewnym momencie okaże się zbędna. Wydłuży się zapewne sama procedura stanowienia standardów, gdy te będą musiały uwzględniać w jakimś stopniu także amerykański punkt widzenia oraz amerykański porządek regulacyjny w efekcie konwergencji MSSF i US GAAP. Te kwestie będą przedmiotem wnikliwej analizy w rozdz. 2.6.

Nie wszystkie jednak standardy międzynarodowe przyjmowane są w UE z pełną ich akceptacją. Dowodem na to było odrzucenie postanowień IFRIC 3, który pod naporem krytyki został anulowany przez IASB, czy problem portfoliowego zabezpieczania ryzyka stóp procentowych i walutowego, który do dzisiaj nie jest jednoznacznie traktowany w pełnym i unijnym zbiorze MSSF. Pewien problem z akceptacją w UE spotkał także MSSF 8, którego zatwierdzenie przez Komisję Europejską mimo pozytywnej rekomendacji na unijnej ścieżce legislacyjnej (pozytywna, merytoryczna opinia EFRAG, formalne poparcie przez SARG oraz rekomendacja ARC dla Komisji Europejskiej), decyzją Parlamentu Europejskiego zostało na dłuższy czas wstrzymane i budziło spore wątpliwości co do akceptacji samego standardu[109]. Ale niedługo pojawią się nowe standardy i interpretacje, które będą musiały przejść stosowną ścieżkę prawnego zatwierdzenia do stosowania w Unii. Ostatnie działania IASB wskazują jednak, że rozwiązania MSSF zostają wprowadzane w życie z takim zapasem czasu, aby mogły być przyjęte przez Unię, a – co więcej – wewnętrzny proces zatwierdzania MSSF przez IASB zakłada procedurę szerokiej, społecznej konsultacji, w której aktywnie uczestniczą przedstawiciele i zainteresowane środowiska, głównie księgowych z UE, stwarzając silne podstawy do przyjmowania takich rozwiązań, które co najmniej nie będą stać w sprzeczności z europejską szkołą rachunkowości i będą spełniać dość ostro określone kryteria dopuszczenia, zawarte w rozporządzeniu Unii 1606/2002.

[109] Szerzej na temat kłopotów z przyjęciem MSSF 8 do stosowania w Unii Europejskiej, opartego na i zgodnego z rozwiązaniami amerykańskiego standardu FASB Statement No. 131: *Disclosures about Segments of the Enterprise ans Related Information* z 1997 r., piszą: **D. L. Street, Ch. L. Linthicum**, *IFRS In the U.S.: It May Come Sooner Than You Think: A Commentary*, Journal of International Accounting Research, Vol. 6, No. 1, 2007, s. xiv.

2.3.3. Dualizm MSSF związany z instytucjonalnymi ramami wdrażania MSSF na gruncie Unii Europejskiej i wynikające stąd problemy

W procesie uznawania poszczególnych MSSF na gruncie Unii Europejskiej przestrzegana jest następująca zasada: MSSF, aby mogły stać się elementem unijnego prawa, muszą przejść prawną ścieżkę ich akceptacji, spełniając kryteria dopuszczalności, o których była mowa w poprzednim podrozdziale. Rodzi to m.in. następujące problemy:

- ◇ nie wszystkie MSSF muszą się stać elementem systemu prawnego Unii, np. w sytuacji, gdy pewne ich regulacje sprzeczne będą z kryteriami brzegowymi, określonymi w rozporządzeniu 1606/2002 o stosowaniu MSSF;
- ◇ tylko ograniczony zakres poszczególnych MSSF staje się elementem systemu prawnego Unii;
- ◇ między przyjęciem danego MSSF przez IASB a jego zatwierdzeniem do stosowania w UE upływa dużo czasu, który może powodować kłopoty z możliwością zastosowania się do postanowień danego MSSF w wyznaczonym terminie.

W konsekwencji zachowanie zgodności z MSSF, jakie jest wymagane przy sporządzaniu sprawozdań finansowych przez spełnienie wymogów par. 14 MSR 1, które wskazują generalnie na obowiązek złożenia oświadczenia o zgodności sporządzonego sprawozdania z MSSF, może nie być możliwe.

W tym miejscu warto już zwrócić uwagę na pierwsze rozporządzenie Komisji Europejskiej nr 1725/2003 r. z 23 września 2003 r. W owym czasie IASB poddała gruntownej zmianie większość z istniejących standardów, spełniając tym samym m.in. zalecenia IOSCO. Projekt zmian określono mianem *Improvements Project*. Znaczącej zmianie poddano: MSR 1, 2, 8, 10, 15, 16, 17, 21, 24, 27, 28, 33 oraz 40, czego konsekwencją były także zmiany MSR 7, 11, 12, 14, 17, 19, 20, 22, 29, 31, 32, 34, 35, 36, 37 38, 40 i 41, jak również wycofanie z użycia MSR 15. Wiele z istniejących interpretacji SKI miało również zostać wycofanych z użycia (głównie za sprawą włączenia ich postanowień do zmienianych standardów) lub ulec aktualizacji. Zmiany zostały opublikowane w postaci projektów standardów w maju 2002 r.[110], czyli jeszcze przed przyjęciem rozporządzenia 1606/2002 o stosowaniu MSSF. Zmiany w MSSF miały zostać wprowadzone i zatwierdzone przez IASB w czasie umożliwiającym ich późniejsze wdrożenie, z początkiem 2005 r. W tym działaniu IASB nie musiała, ani nawet nie mogła (przyjęcie rozporządzenia o stosowaniu MSSF miało

[110] Zob. *Exposure Draft of Proposed Improvements to International Accounting Standards*, IASB, London 2002.

miejsce w późniejszym terminie) dostosować się do wymogów wewnętrznych procedur mechanizmu wdrożeniowego MSSF, określonych w rozporządzeniu Unii 1606/2002, w którym zobligowano Komisję do przyjęcia do stosowania MSSF w aktualnej ich wersji na 14 września 2002 r., tj. na dzień wejścia w życie tego przepisu. Niestety, ze szkodą dla Unii, zatwierdzenie zmian w MSSF przez IASB nastąpiło dopiero w końcu 2003 r., a więc po terminie danym Komisji Europejskiej w rozporządzeniu 1606/2002 na przyjęcie MSSF. To sprawiło, że Komisja Europejska, wypełniając postanowienia art. 3 ust. 3 tego rozporządzenia, została zmuszona do przyjęcia standardów i interpretacji, które właśnie ulegały znaczącym zmianom. Stan taki utrzymywał się aż do przyjęcia nowych wersji przedmiotowych standardów, które następnie włączono w system prawny UE kolejnymi rozporządzeniami, w tym rozporządzeniem Komisji nr 2238/2004 z 29 grudnia 2004 r., przyjętym zatem kilka dni przed początkiem 2005 r., w którym miały być one zastosowane.

Gorącą atmosferę przed początkiem 2005 r. w pracach IASB i Komisji Europejskiej miało nieco ostudzić przyjęte porozumienie tych dwu instytucji, zwane programem „Stabilnej platformy". Porozumienie polegało na tym, że IASB pracując nad nowymi standardami i zmianami w już istniejących, włączając w to zmiany w interpretacjach SKI, zobowiązało się do przyśpieszenia prac nad niektórymi z nich oraz do odłożenia lub rozciągnięcia w czasie prac nad innymi, tak aby powszechne zastosowanie MSSF na gruncie UE przysporzyło jak najmniej problemów w praktyce. Problem bowiem polegał na tym, że zgodnie z opracowanym przez IASB oraz przyjętym do stosowania w Unii MSSF 1 *Zastosowanie MSSF po raz pierwszy*, sporządzenie pierwszego sprawozdania finansowego zgodnego z MSSF wiązało się ze sporządzeniem „bilansu otwarcia MSSF", w którym musiały być zastosowane wszystkie obowiązujące na dzień bilansowy standardy w brzmieniu obowiązującym na ten dzień. W konsekwencji oznacza to, że dowolna jednostka gospodarcza, jeśli sporządzała pierwsze sprawozdanie finansowe zgodnie z MSSF na 31 grudnia 2005 r., to obejmując w nim dane porównawcze za rok poprzedni, co jest normą[111], była zobowiązana do sporządzenia „bilansu otwarcia MSSF" na 1 stycznia 2004 r., na który powinna zastosować się do postanowień wszystkich standardów i interpretacji w brzmieniu obowiązującym na 31 grudnia 2005 r. Zgodnie z zasadą, powinna również każde zdarzenie lub transakcję mającą miejsce w okresie objętym sprawozdaniem finansowym ująć zgodnie z tymi standardami. Zatem, jeśli sporządziłaby „bilans otwarcia MSSF" na dzień przejścia na MSSF według znanych jej rozwiązań, które miałyby w późniejszym terminie ulec zmianie (ze względu na zmianę MSR i MSSF lub przyjęcie nowych MSSF lub interpretacji IFRIC), to musiałaby ponownie

[111] Zob. par. 36 MSR 1.

przekształcić „bilans otwarcia MSSF" i ponownie zastosować nowe rozwiązania do transakcji i zdarzeń mających miejsce po tym czasie. Zmiana MSSF wymuszałaby ciągłą zmianę w pozycjach sprawozdań finansowych, a także – co najważniejsze – pociągałaby za sobą stosunkowo duże koszty w wymiarze finansowym i nakładu pracy, nie mówiąc o stosunku do IASB i MSSF, jaki wywołałoby to w postawach księgowych, przygotowujących pierwsze sprawozdanie według MSSF.

Dla uniknięcia tej sytuacji, IASB, stosując się do sugestii płynących m.in. z Komisji Europejskiej, przyjęła program „Stabilnej platformy", w którym stwierdzono m.in., że w czasie przejścia na MSSF nie zostaną wydane żadne nowe standardy ani nie zostaną wprowadzone żadne zmiany do już istniejących, zaś te, które następnie zostaną przyjęte, będą obowiązywać nie wcześniej niż po zakończeniu 2005 r. Uzgodniono, że na 31 grudnia 2005 r. będą obowiązywać tylko te MSSF i zmiany do nich, które zostaną przyjęte przez IASB nie później niż do końca pierwszego kwartału 2004 r.[112] W tym obszarze znalazły się standardy, nad którymi trwały prace, tj.[113]:

- ◇ zmiany do standardów MSR objęte zakresem *Improvements Project*,
- ◇ MSSF 2 *Płatności w akcjach własnych*,
- ◇ MSSF 3 *Połączenia jednostek gospodarczych*,
- ◇ MSSF 4 *Umowy ubezpieczeniowe*,
- ◇ MSSF 5 *Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży oraz działalność zaniechana* oraz
- ◇ MSSF 6 *Działalność wydobywcza oraz szacowanie zasobów naturalnych.*

Wskazane wyżej standardy miałyby obowiązywać po raz pierwszy przy sporządzaniu sprawozdań finansowych za rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2005 r. lub później.

Zasadniczo IASB wywiązała się z przyjętego zobowiązania, przyjmując standardy objęte zakresem Improvements Project w grudniu 2003 r., zaś nowe standardy MSSF z 31 marca 2004 r., z tym że nie przyjęto standardu MSSF 6. Standard ten został przyjęty dopiero w końcu 2004 r., co wobec złożonej deklaracji w „Stabilnej platformie" sprawiło, że jego postanowienia weszły obligatoryjnie w życie dopiero z początkiem 2006 r.

Mechanizm wdrożeniowy MSSF na gruncie systemu prawnego UE sprawia, że nie wszystkie przyjęte i wydane przez IASB MSSF obowiązują w UE na dany dzień bilansowy. Może się tak zdarzyć za sprawą długotrwałej procedury przyjmowania MSSF, która trwa kilka miesięcy od czasu przyjęcia i opublikowania MSSF przez IASB[114]. Innym poważniejszym powodem

[112] Zob. *Stable Platform achieved*, IASB Insight, April/May 2004, s. 1.
[113] *Loc. cit.*
[114] Potwierdza to dotychczasowa praktyka. Przykładowo: zmienione MSR objęte zadaniem „*Improvements Project*", przyjęte w ramach programu „Stabilnej Platformy", a które zostały

rozbieżności pojęcia MSSF w rozumieniu IASB i UE jest odrzucenie niektórych MSSF przez Unię Europejską, ze względu na niespełnienie kryteriów, o których mowa w art. 3 ust. 2 rozporządzenia 1606/2002. Tak stało się np. z:
- ◇ wprowadzonymi zmianami do MSR 39 w zakresie możliwości wyceny wszystkich instrumentów w wartości godziwej przez wynik finansowy,
- ◇ wprowadzonymi zmianami do MSR 39 w zakresie portfoliowego zabezpieczenia ryzyka stóp procentowych oraz
- ◇ opublikowaną Interpretacją IFRIC 3 *Prawa do emisji zanieczyszczeń.*

Sprawia to dodatkowy problem w sporządzaniu sprawozdań finansowych przez spółki europejskie, objęte rozporządzeniem 1606/2002, z punktu widzenia realizacji wymogu par. 14 MSR 1, czyli obowiązku spełnienia wymogów wszystkich MSSF obowiązujących na dzień bilansowy, aby sporządzone sprawozdanie finansowe mogło być uznane za zgodne z MSSF.

Dla rozwiązania tego problemu prawnego pomocne jest także wyjaśnienie Komisji Europejskiej, zawarte w przytoczonym i cytowanym wcześniej komunikacie *Comments concernig certain Articles of the Regulation...* z listopada 2003 r. W odniesieniu do wskazanych problemów Komisja Europejska zajęła następujące stanowisko.

1. MSSF jeszcze nieuznane przez Unię oraz MSSF odrzucone przez Unię;
   a. W przypadku MSSF, który nie został jeszcze przyjęty do stosowania w Unii, nie wymaga się jego zastosowania, a w niektórych przypadkach nawet zabrania się jego zastosowania przy sporządzaniu sprawozdań finansowych. Jednakże w stopniu, w jakim dany MSSF nie został jeszcze uznany do stosowania w UE, ale nie jest sprzeczny z innymi uznanymi MSSF oraz spełnia warunki określone w MSR 8, odnoszące się do możliwości zastosowania innych rozwiązań spoza systemu MSSF, w przypadku gdy brak jest właściwej regulacji konkretnego standardu[115], może on być zastosowany jako wytyczna.
   b. W przypadku MSSF, który został odrzucony przez UE, ale nie jest sprzeczny z przyjętymi do stosowania innymi MSSF oraz spełnia warunki określone w par. 10–12 MSR 8, może on być zastosowany jako wytyczna[116].

---

wydane przez IASB w grudniu 2003 r., zostały uznane za element systemu prawnego UE dopiero rozporządzeniem Komisji nr 2238/2004 z 29.12.2004 r.

[115] W oryginalnej treści komunikatu Komisji Europejskiej przywołuje się par. 22 MSR 1 wraz z podaniem w odnośniku jego brzmienia. Zob. *Comments concerning certain Articles of Regulation 1606/2002 of the European Parliament and of the Council of 19 July 2002 on the application of international accounting standards and the Fourth Council Directive 78/660/EEC of 15 July 1978 and the Seventh Council Directive 83/349/EC of 13 June 1983 on accounting*, Commission of the European Communities, Brussels 2003, s. 4, http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ias/200311-comments/ias-200311-comments_en.pdf. Obecnie przedmiotową treść tego przepisu zawierają par. 10–12 MSR 8.

[116] Zob. *Comments concerning certain Articles of Regulation...*, s. 5.

c. W przypadku MSSF, który został odrzucony przez UE i stoi on w sprzeczności z przyjętymi do stosowania innymi MSSF – na przykład w sytuacji, gdy przyjęty do stosowania standard został zmieniony – wówczas odrzucony standard nie może być zastosowany. Spółka musi stosować się w pełni do postanowień przyjętego do stosowania w Unii standardu.

Jak dalej stwierdza Komisja, spółka, wypełniając postanowienia MSSF w zakresie prezentacji sprawozdań finansowych, a w szczególności przyjętej i stosowanej polityki rachunkowości, służącej sporządzeniu i prezentacji sprawozdania finansowego, powinna w wyraźny sposób wskazać na przyjęte MSSF oraz inne standardy i wytyczne, jakie zastosowała, sporządzając dane sprawozdanie finansowe, zgodnie z przepisami par. 10–12 MSR 8[117].

2. Oświadczenie o przyjętej i zastosowanej polityce rachunkowości.

Spółka objęta regulacjami rozporządzenia 1606/2002, sporządzając sprawozdanie finansowe zgodnie z MSSF, wypełniając dyspozycję zawartą w par. 14 MSR 1 w zakresie oświadczenia o zgodności sprawozdania finansowego z MSSF, powinna odnieść się do ich zgodności z wszystkimi MSSF *„przyjętymi do stosowania w Unii Europejskiej"*. Jeśli jednak zastosowanie się do przyjętych do stosowania MSSF w UE sprawia, że sporządzone sprawozdanie finansowe zgodne jest z wszystkimi MSSF wydanymi przez IASB, ponieważ żadne ze standardów nie zostały odrzucone oraz wszystkie wydane przez IASB MSSF zostały przyjęte do stosowania w Unii Europejskiej, to wówczas wystarczy złożyć oświadczenie, że sporządzone sprawozdanie finansowe jest zgodne *„z wszystkimi MSSF"*[118].

Komentując przedstawione wyżej stanowisko Komisji Europejskiej, należy podkreślić, że:

◇ ścieżka prawna przyjęcia nowego lub zmienionego, konkretnego MSSF jest rozciągnięta w czasie, przez co termin wejścia w życie regulacji, określony w oryginalnym MSSF, może wyprzedzić zatwierdzenie standardu lub interpretacji do stosowania w UE;

◇ Komisja Europejska, rozpatrując włączenie danego MSSF do systemu prawnego Unii, analizuje jego postanowienia, biorąc pod uwagę kryteria mechanizmu wdrożeniowego określone ogólnie w art. 3 ust. 2 rozporządzenia 1606/2002, w tym klauzulę korzyści dla europejskiego dobra publicznego. Nie odnosi się przy tym do konkretnej jednostki gospodarczej, lecz do całego systemu i środowiska gospodarczego Unii. Może to oznaczać, że odrzucony konkretny MSSF może nie stanowić zagrożenia dobra europejskiego na szczeblu konkretnej jednostki;

[117] *Loc. cit.*
[118] *Loc. cit.*

◇ jednostka gospodarcza, sporządzając sprawozdanie finansowe zgodnie z MSSF, w którym składa oświadczenie o jego zgodności z MSSF dopuszczonymi do stosowania w UE powinna nie tylko stosować się właśnie do tych MSSF, ale także do wszystkich MSSF, które zostały wydane przez IASB. Jednakże czyniąc takie oświadczenie, z konieczności odnosi się ono do tych MSSF, które nie zostały włączone w system prawny UE, jak i do dodatkowych, posiłkowych źródeł regulacji, uznając je jako wytyczne, a nie jako podstawę prawną sporządzonego sprawozdania finansowego.

Ograniczenie zakresu MSSF do tych, które zostały dopuszczone do stosowania, nie powinno zatem – jak się wydaje – stwarzać większego problemu na poziomie jednostki gospodarczej, która we własnym zakresie powinna rozpatrzyć możliwość lub nawet konieczność zastosowania się do oryginalnego MSSF, jeszcze przed jego zatwierdzeniem do stosowania w Unii. Kwestią otwartą jest jednak to:

1) czy jednostka gospodarcza powinna zastosować się do takiego MSSF, szczególnie wtedy, gdy takie rozwiązanie może wpłynąć negatywnie na obraz jej sytuacji majątkowej, finansowej i prezentowane wyniki finansowe, przedstawiany w sporządzanych przez nią sprawozdaniach finansowych?
2) czy jednostka gospodarcza, sporządzając sprawozdanie finansowe w środowisku gospodarczym, w którym nie wystąpiły zdarzenia i inne transakcje objęte regulacjami nieprzyjętych jeszcze MSSF, powinna złożyć w nim oświadczenie o jego zgodności z MSSF dopuszczonymi do stosowania w UE lub po prostu oświadczyć o zgodności z wszystkimi MSSF, a także
3) czy jednostka gospodarcza, wypełniając wymóg określony w par. 30 MSR 8, tj. odniesienia się przez ujawnienie w informacji dodatkowej sporządzanego sprawozdania finansowego do wykazu tych MSSF oraz potencjalnych skutków zastosowania się do tych MSSF, które zostały wydane, ale jeszcze nie weszły w życie, powinna ujawnić informację zawierającą wykaz oraz swoją ocenę wpływu także tych MSSF, które nie zostały jeszcze przyjęte do stosowania w Unii Europejskiej?

Na postawione wyżej pytania nie ma wyraźnej odpowiedzi w stanowisku przyjętym przez Komisję Unii Europejskiej w listopadzie 2003 r. Rzecz tylko z pozoru wydaje się błaha, szczególnie w kwestiach określonych w pytaniach 2 i 3, chociaż tu najrozsądniejszym rozwiązaniem z punktu widzenia sporządzającego, ale sądzę, że także z punktu widzenia odbiorcy sprawozdania finansowego, jest wyjaśnienie problemu w sposób bardziej opisowy i wyczerpujący niż obligują do tego przepisy MSSF w zakresie ujawniania informacji w sprawozdaniach finansowych. Sugerowane przeze mnie rozwiązanie polegałoby głównie na:

Ad 2) oświadczeniu o zgodności sporządzonego sprawozdania finansowego z MSSF dopuszczonymi do stosowania w UE, z jednoczesnym wskazaniem, że jest ono także zgodne ze wszystkimi MSSF, oraz wyjaśnieniem powodu takiego oświadczenia, tj. wskazaniem, że w okresie objętym sprawozdaniem finansowym nie wystąpiły transakcje i inne zdarzenia, które uregulowane są w MSSF wydanych przez IASB, a które nie zostały jeszcze przyjęte do stosowania w UE;

Ad 3) wskazaniu przedmiotowych MSSF w rozbiciu na dwie grupy:
- MSSF dopuszczone do stosowania w UE, które zostały już dopuszczone do stosowania w UE, ale nie weszły jeszcze w życie i nie zostały zastosowane przy sporządzeniu sprawozdania finansowego, oraz
- MSSF wydane przez IASB, które nie zostały jeszcze przyjęte do stosowania w UE i nie weszły jeszcze w życie, ze wskazaniem na potencjalne skutki ich zastosowania, zgodnie z wymogiem określonym w par. 30 MSR 8.

Jak jednak wynika z dotychczasowej praktyki, wskazanie na potencjalne skutki zastosowania się do przyszłych MSSF najczęściej sprowadza się do oświadczenia, że zarząd jednostki aktualnie analizuje wpływ przyszłych rozwiązań na sytuację finansową i majątkową oraz wyniki finansowe jednostki[119], lub że nowe rozwiązania *„mogą mieć wpływ na skonsolidowane sprawozdanie finansowe w momencie zastosowania"*[120].

Równie poważny problem dotyczy potencjalnego obowiązku zastosowania się do nieprzyjętych jeszcze przez Komisję Europejską MSSF, a nie prawa do zastosowania się do nich, jak sugerowałoby stanowisko Komisji z listopada 2003 r. – problem postawiony w pytaniu 1. Żywym tego przykładem jest Interpretacja IFRIC 10 *Śródroczna sprawozdawczość finansowa a utrata wartości*. Interpretacja ta została wydana przez IASB w lipcu 2006 r. i w oryginale miała pierwsze zastosowanie dla sprawozdań finansowych sporządzanych za lata obrotowe rozpoczynające się 1 listopada 2006 r. lub później. Interpretacja ta m.in. rozstrzyga kwestię odwracania ujętych we wcześniejszych okresach, nawet śródrocznych, odpisów aktualizujących wartość firmy z tytułu utraty przez nią na swej wartości[121]. Interpretacja ta, zakazująca odwracania wcześniej ujętego odpisu aktualizującego, została uznana do stosowania w UE dopiero w czerwcu 2007 r. Do czasu jej

[119] Zob. np. *Grupa Lotos S.A. Raport roczny 2005*, s. 77.
[120] Zob. *Polski Koncern Naftowy Orlen. Raport roczny 2005*, s. 141. Dalsza, szersza analiza tego i innych zagadnień związanych z problemami we wdrażaniu MSR w Polsce, także w kontekście dualizmu systemów MSSF – oryginalnego, IASB oraz unijnego – będzie przedmiotem rozważań i oceny w rozdz. 5 rozprawy.
[121] Zob. par. 8 IFRIC 10.

zatwierdzenia możliwe było zatem następujące działanie jednostki gospodarczej w omawianym zakresie przy sporządzaniu sprawozdań finansowych za 2006 i 2007 r.

Po pierwsze – jednostka gospodarcza mogła uznać, że interpretacja ta nie jest elementem systemu MSSF i tym samym nie uznaje jej za interpretację wiążącą, gdyż nie została przyjęta do stosowania w UE. Sporządzając więc śródroczne sprawozdanie finansowe za np. I i II kwartał 2007 r., jednostka mogła w ogóle nie ustosunkować się do tej regulacji, co może oznaczać, że poczyniony odpis aktualizujący wartość firmy w I kwartale 2007 r. mógł być odwrócony w II kwartale przez przywrócenie wartości początkowej wartości firmy – z tego tytułu korygując wynik finansowy II kwartału lub zapewniając zachowanie porównywalności z danymi finansowymi poprzedniego okresu, korygując wcześniej ujęty odpis, przez jego pominięcie w prezentowanym sprawozdaniu finansowym.

Po drugie – jednostka gospodarcza mogła uznać, że interpretacja ta jest włączona w system regulacji MSSF, mimo nieprzyjęcia jej do stosowania w UE, ale jeszcze niewiążąca, i stosownie do wymogów określonych w par. 30 MSR 1 sporządzając sprawozdanie finansowe już za III kwartał 2006 r. oraz za IV kwartał 2006 r. wskazać na potencjalne skutki zastosowania się do zakazu odwracania odpisu aktualizującego wartość firmy – tj. wskazać, że odpis z tytułu utraty wartości przez wartość firmy nie będzie mógł być odwrócony w przyszłości, ale mimo to odpis aktualizujący za III kwartał jednostka odwraca w sprawozdaniu sporządzonym za IV kwartał oraz w rocznym sprawozdaniu finansowym za cały 2006 r. W kwartalnym sprawozdaniu finansowym sporządzonym za II kwartał 2007 r. jednostka stosuje się już do postanowień Interpretacji z trwałym ujęciem wpływu odpisu na wartość firmy i kapitały własne.

Po trzecie – jednostka gospodarcza mogła uznać, że interpretacja ta jest elementem systemu MSSF i jest interpretacją wiążącą, mimo nieprzyjęcia jej do stosowania w UE i stosownie do wymogów określonych w par. 30 MSR 1 oraz stosując się do zalecenia zawartego w par. 10 IFRIC 10 sporządzając sprawozdanie finansowe już za III kwartał 2006 r. nie tylko ujawnia potencjalne skutki zastosowania się do zakazu odwracania odpisu aktualizującego wartość firmy przez wskazanie, że odpis na wartości firmy nie będzie mógł być odwrócony w przyszłości, ale także sporządzając już sprawozdanie finansowe za IV kwartał oraz cały 2006 r. odpis aktualizujący, ujęty w III kwartale, jednostka utrzymuje w mocy. W kwartalnym sprawozdaniu finansowym sporządzonym za I i II kwartał 2007 r. jednostka stosuje się konsekwentnie do postanowień Interpretacji, z trwałym ujęciem wpływu odpisu na wartość firmy i kapitały własne.

Wskazane potencjalne działania jednostki gospodarczej w scenariuszu drugim i trzecim, z punktu widzenia ujęcia lub nieujęcia odpisu odwraca-

jącego wcześniej dokonany odpis aktualizujący wartość firmy, mogą być podjęte bez względu na to, czy interpretacja ta jest elementem systemu MSSF, czy nie jest. Możliwe jest to za sprawą odroczonego terminu wejścia w życie jej postanowień i stosownie do przyjętej polityki w tym zakresie jednostka albo stosuje jej postanowienia z dniem zapoznania się z jej treścią, albo dopiero z dniem wejścia w życie, określonym w tej regulacji. Jednakże ujawnienie faktu oraz potencjalnych skutków zastosowania się do tej regulacji pozwala użytkownikom sprawozdania wyrobić sobie pogląd na temat zaistniałej sytuacji. W scenariuszu pierwszym działania jednostki, użytkownik sprawozdania finansowego pozbawiony jest takiej możliwości. Dla zwiększenia użyteczności sporządzanych sprawozdań finansowych zasadne jest więc odrzucenie możliwości działania jednostki gospodarczej według pierwszego scenariusza.

Kwestia rozbieżności między pełnym zakresem MSSF wydanych oficjalnie przez IASB a MSSF przyjętymi do stosowania w UE ma także poważne reperkusje z punktu widzenia ustosunkowania się przez sporządzającego sprawozdanie finansowe do spraw, które regulowane są równolegle w przepisach krajowych, wydanych w zgodności z dyrektywami księgowymi Unii. Jeśli sprawozdanie sporządzone jest według pełnej wersji MSSF, to obowiązują sporządzającego wpierw MSSF, a dopiero w dalszej kolejności, w sprawach nieuregulowanych w MSSF, możliwe jest rozpatrzenie zasadności zastosowania się do przepisów krajowych uwzględniających postanowienia odnośnych dyrektyw księgowych Unii[122]. W przypadku sprawozdań finansowych sporządzanych według MSSF w zgodności z tymi, jakie zostały przyjęte do stosowania w UE, rzecz się może mieć zgoła odmiennie. Identyfikuje i rozstrzyga ten problem np. pkt 2.2.2 przytaczanego tu Komentarza Komisji z 2003 r., w którym Komisja stwierdza, że kwestię obowiązku sporządzania skonsolidowanego sprawozdania finansowego rozstrzyga prawo krajowe transponowane z dyrektyw unijnych, które w tym przypadku jest nadrzędne w stosunku do postanowień MSSF, a te o tym obowiązku nieco inaczej przesądzają w par. 9 i 10 MSR 27. Z kolei, w jaki sposób zrealizować

[122] Przykładowo: kwestie, które nie są ujęte w rozporządzeniu 1606/2002 o stosowaniu MSR, a przez to nie ograniczają zakresu stosowania się do przepisów krajowych, implementowanych w zgodności z księgowymi dyrektywami Unii, identyfikuje np. pkt 3.1 Komentarza Komisji z 2003 r., w którym wskazuje się na konieczność wypełnienia obowiązków związanych z: (a) publikacją sprawozdań finansowych (odpowiednio art. 47 Czwartej Dyrektywy i art. 38 Siódmej Dyrektywy) i (b) badaniem sprawozdań finansowych (art. 48 i 51 Czwartej Dyrektywy oraz art. 38 Siódmej Dyrektywy), zaś pkt 3.3 Komentarza wskazuje na zakres dodatkowych ujawnień informacji, które nie wynikają z przepisów MSR, a które muszą być zawarte w prezentowanych sprawozdaniach finansowych, np. ujawnienia średniorocznej liczby zatrudnionych w jednostce sprawozdawczej z podziałem na ich grupy (wymóg określony w art. 43 (1) (9) Czwartej Dyrektywy) czy kwoty przyznanych wynagrodzeń dla każdej z wyodrębnionych grup kierownictwa (zarządu, rady nadzorczej, szczebla dyrektorskiego spoza zarządu) jednostki z osobna (wymóg określony w art. 49 (1) (12) Czwartej Dyrektywy).

wskazany prawem krajowym obowiązek, rozstrzyga już konkretny MSSF, co w przypadku np. wyłączeń jednostek z obejmowania ich danych finansowych w sprawozdaniu skonsolidowanym jest już sprawą rozstrzyganą według postanowień MSSF (par. 12 MSR 27 i odpowiednio par. 13 (a) MSR 28 oraz par. 42 MSR 31).

Podobnie, skoro przepisy krajowe transponowane z księgowych dyrektyw obligują do sporządzania jednostkowego sprawozdania finansowego, bez względu na to, czy dana jednostka sporządza także skonsolidowane sprawozdanie finansowe, czy też nie, zaś MSSF nie wymagają sporządzania i prezentacji jednostkowych sprawozdań finansowych, w przypadku gdy sporządzane jest i prezentowane skonsolidowane sprawozdanie finansowe, o czym IASB stanowi np. w par. 37 MSR 27, to pojawia się pytanie: czy pod rządami nałożonego na jednostkę dominującą obowiązku sporządzania skonsolidowanego sprawozdania finansowego pozostają w mocy wymogi krajowe, obligujące do sporządzania i prezentacji jednostkowych sprawozdań finansowych przez tę jednostkę? Według przytaczanego par. MSR 27 – nie, ale według interpretacji Komisji Europejskiej – tak, o czym deliberowała i zajęła oficjalne stanowisko podczas swego posiedzenia Accounting Regulatory Committee[123].

Innym niezwykle ważnym przykładem, potwierdzającym wskazaną wyżej regułę, określoną przez Komisję Unii Europejskiej jest problem terminu sporządzenia sprawozdania finansowego. W MSSF o tych terminach nie mówi się wprost, poza wskazaniem w par. 43 *Założeń koncepcyjnych...*, że użyteczność sprawozdań finansowych będzie zapewniona wówczas, gdy informacje w nich zawarte zostaną przekazane odbiorcom sprawozdań finansowych we właściwym czasie, tj. bez zbytniej zwłoki. Jednakże par. 42 MSR 27 w zakresie dodatkowych ujawnień informacji zawartych w jednostkowych sprawozdaniach finansowych, sporządzanych i udostępnianych publicznie, wskazuje m.in. na obowiązek odniesienia się do skonsolidowanych sprawozdań finansowych[124]. Pojawia się więc problem, czy regulacje krajowe przyjęte w zgodności z dyrektywami księgowymi Unii, które pozwalają na publikowanie jednostkowych sprawozdań finansowych, zanim zostaną upublicznione skonsolidowane sprawozdania finansowe, mogą mieć zastosowanie w przypadku sprawozdań finansowych sporządzanych według MSSF. Wskazany problem rozstrzygano na poziomie unijnego Accounting Regulatory Committee, w który włączony był również sam IFRIC. Według stanowiska

[123] Zob. *Relationship between the IAS Regulation and the 4th and 7th Company Law Directives – Meaning of "Annual Accounts". Agenda Paper for the meeting of the Accounting Regulatory Committee on 2nd February 2007 (Document ARC/19/2006)*, European Commission, Brussels, 7.11.2006.

[124] Par. 42 MSR 27 w zdaniu ostatnim stanowi: „*Zamieszcza się również informację pozwalającą na zidentyfikowanie* [skonsolidowanego – dop. własny] *sprawozdania finansowego* [...], *z którym to jednostkowe sprawozdanie finansowe jest związane*".

IFRIC, sytuacja, w której jednostkowe sprawozdanie publikowane jest przed publikacją skonsolidowanego sprawozdania finansowego, nie może mieć miejsca, gdyż byłoby to sprzeczne z przywołanym wyżej par. 42 MSR 27. Według zaś stanowiska Komisji Europejskiej sytuacja taka może mieć miejsce, gdyż zgodnie z przyjętym stanowiskiem Komisji w sprawach relacji MSSF do prawa unijnego, w tym przypadku nadrzędność przepisów unijnych jest bezdyskusyjna. Ostateczne rozstrzygnięcie problemu zostało rozwiązane w dwu perspektywach[125]:

1) z punktu widzenia jednostki podlegającej prawu unijnemu, które sporządza sprawozdania finansowe według MSSF dopuszczonych do stosowania w UE, publikacja jednostkowego sprawozdania finansowego przed publikacją skonsolidowanego sprawozdania finansowego jest możliwa, zaś
2) z punktu widzenia jednostki, która sporządza sprawozdania finansowe według pełnej wersji MSSF, przyjętych i wydanych przez IASB, publikacja jednostkowego sprawozdania finansowego przed opublikowaniem skonsolidowanego sprawozdania nie jest dopuszczalna[126].

Można zatem stwierdzić, że w tak ujętej perspektywie relacji prawa unijnego do MSSF, dopóki występować będą różnice między MSSF przyjętymi do stosowania w UE a ich pełną wersją, dopóty nadrzędność prawa unijnego nad MSSF jest zapewniona i nie będzie powodować problemów w stosowaniu się do tych regulacji. Jednakże problem powróci w okolicznościach, w których wszystkie MSSF zostaną przyjęte do stosowania w Unii, i wobec takiej sytuacji, zgodnie z punktem 2.1.4 Komentarza Komisji, sprawozdanie finansowe będzie mogło być określone jako „*sporządzone zgodnie z wszystkimi Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej*", czyniąc tym samym zadośćuczynienie wymogom określonym w par. 14 MSR 1. Wówczas obecne stanowiska organów Unii przestaną mieć rację bytu. Do sytuacji całkowitego odstąpienia od przestrzegania przepisów dyrektyw księgowych Unii zapewne w najbliższym czasie nie dojdzie, wobec powyższego sprawozdanie finansowe sporządzone przez europejską spółkę nie będzie mogło się charakteryzować pełną zgodnością z MSSF i zawsze wymagane będzie zastrzeżenie o odstąpieniu od spełnienia wymogów wszystkich MSSF, dozwolone jednakże w par. 17 MSR, z konsekwencjami określonymi w par. 18 MSR 1, a odnoszącymi się do ujawnienia

[125] Zob. *Relationship between the IAS Regulation and the 4th and 7th Company Law Directives. Can a company preparing both individual and consolidated accounts in accordance with adopted IFRS issue the individual accounts before the consolidated accounts? Agenda Paper for the meeting of the Accounting Regulatory Committee on 2nd February 2007 (Document ARC/08/2007)*, European Commission, Brussels, 15.01.2007.

[126] Zob. także *IAS 27 Consolidated and Separate Financial Statements – Separate financial statements issued before consolidated financial statement*, oprac. red., IFRIC Update, March 2006, s. 7.

m.in. informacji o tym, że mimo to sprawozdanie finansowe w sposób rzetelny przedstawia sytuację finansową i majątkową oraz dokonania finansowe jednostki.

Przedstawione wyżej przykłady oraz dyskusje na temat relacji wymogów prawa krajowego do wymogów wynikających z MSSF wskazują na dość poważny problem związany z zapewnieniem spójności w stosowaniu MSSF oraz – rzec można – dwuwładzy regulacyjnej w zakresie obowiązków sporządzania sprawozdań finansowych według MSSF, w której wizja całościowa MSSF jako globalnych standardów rachunkowości jest zakłócana wizją MSSF na użytek wybranej zbiorowości krajowej lub regionalnej. Jeśli takie zbiorowości będą istnieć w różnych częściach świata, to idea uniwersalnych, globalnych standardów rachunkowości jeszcze przez jakiś czas nie zostanie zrealizowana. Nie sprzyja to zachowaniu spójności w ich stosowaniu oraz hamuje nieco tempo harmonizacji rachunkowości w wymiarze globalnym, którą to przecież MSSF mają zapewnić.

Problem potęguje także zbytnia ingerencja polityczna w proces zatwierdzania MSSF do stosowania w krajach UE. Dobitnym tego przykładem, wzmiankowanym już w poprzednim podrozdziale rozprawy, jest problem związany z przyjęciem do stosowania MSSF 8: *Segmenty operacyjne*.

Wskazany standard został przyjęty przez IASB w listopadzie 2006 r. i obligatoryjne jego pierwsze zastosowanie jest przewidziane w przypadku sprawozdań finansowych sporządzanych za roczne okresy sprawozdawcze rozpoczynające się 1 stycznia 2009 r. lub później. Wskazany standard zastępuje obowiązujący obecnie MSR 14. Generalnie, nowy standard wymaga prezentacji danych finansowych podmiotu sprawozdawczego w układzie wyodrębnionych przez podmiot sprawozdawczy segmentów operacyjnych. Podstawą takiego wyodrębnienia ma być układ przyjęty do zarządzania podmiotem, a ponadto – prezentowane w nim dane powinny być oparte na modelu parametrów przyjętych do zarządzania podmiotem sprawozdawczym i jego wyodrębnionymi segmentami operacyjnymi. Wskazany standard stanowi dość wierną kopię amerykańskiego SFAS 131 *Ujawnianie informacji na temat segmentów jednostki i informacji powiązanych* z 1997 r.[127]

W drodze jego akceptacji do stosowania w UE, MSSF 8 przeszedł pozytywnie weryfikację merytoryczną przeprowadzoną przez EFRAG (styczeń 2007 r.)[128], uzyskał poparcie ARC z wnioskiem, przedstawionym Komisji Europejskiej do jego akceptacji (luty 2007 r.)[129]. Gotową treść rozporządzenia

[127] Zob. par. WP1 – WP18 MSSF 8: *Segmenty operacyjne*, [w:] *Międzynarodowe Standardy Sprawzodawczości Finansowej (MSSF) 2007*, t. I, s. 375–378.

[128] Zob. http://www.efrag.org/files/EFRAG%20public%20letters/IFRS%208-Operating%20Segments/070116%20EFRAGs%20final%20endorsement%20advice%20letter%20on%20IFRS%208.pdf.

[129] Zob. http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/arc/ifrs8_regulation_draft_en.pdf.

przygotowała także Komisja Europejska. Jednakże pod naciskiem Rady UE ds. Ekonomicznych i Finansowych (ECOFIN), Komisja Europejska i ARC zostały zobowiązane do przeprowadzenia analizy potencjalnego wpływu zastosowania MSSF 8, które miały potwierdzić, że standard ten nie zachwieje prawidłowością działania systemu gospodarczego UE[130]. Na podstawie ponad 200 zebranych opinii – jako odpowiedź na pytania zawarte w przygotowanym kwestionariuszu, skierowanym do wybranych i zainteresowanych stron[131], wśród których znalazły się m.in. duże podmioty gospodarcze, ośrodki akademickie oraz organizacje zawodowe księgowych[132] – powstał raport, w którym rozwiano obawy Rady i Parlamentu Europejskiego o potencjalnie szkodliwym wpływie zastosowania MSSF 8 na gospodarkę UE[133]. Ostatecznie w listopadzie 2007 r. MSSF 8 został włączony w system prawa unijnego i dopuszczony do stosowania na europejskich rynkach, w tym: kapitałowych z początkiem 2009 r.[134]

Nie wnikając w materię powodów, dla których podjęto próbę wywołania presji politycznej na Komisję Europejską w zakresie przyjmowania do stosowania w UE MSSF, niezbędne jest jednak wskazanie, że oddziaływanie takie nie służy procesowi stosowania MSSF czy w ogóle – procesowi rozwoju globalnych standardów rachunkowości pod egidą IASB i MSSF. Zbytnie upolitycznienie rachunkowości może powodować spowolnienie procesu jej harmonizacji lub wręcz odchodzenie od neutralności (obiektywizmu) odwzorowywania procesów gospodarczych, jakie dokonują się w warunkach wolnego rynku[135]. Wystarczy – zdaniem autora – pozostawienie decyzji co

[130] Zob. http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/arc/2007-07-23_summary-record_en.pdf.

[131] Zob. *Endorsement of IFRS 8 Operating Segments. Analysis of potential Impacts (API)*, European Commission, Brussels, 30.05.2007, http://www.cnc-cbn.be/NL/News/2007/NL_New04--06-2007.pdf.

[132] Swoje opinie, wskazujące na zasadność uznania MSSF 8 do stosowania, wyraziły także polskie instytucje, głosami: Ministerstwa Finansów, Krajowej Rady Biegłych Rewidentów oraz zarządu PZU. W przypadku PZU jednak, jego zarząd wskazał m.in., że zastosowanie MSSF 8 nieznacznie wpłynie na kształt sporządzanego przez Grupę PZU sprawozdania segmentowego, ale przyczyni się do ujawniania zbyt wielu informacji o charakterze handlowym. Zob. http://ec.europa.eu/inernal_market/accounting/ifrs8/q1/pow.pdf.

[133] Zob. *Endorsement of IFRS 8 Operating Segments. Analysis of Potential Effects – Report*, European Commission, Brussels, 3.09,2007, http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ifrs8-operatingsegments-report.pdf lub http://www.cnc-cbn.be/NL/News/2007/NL_New17-09--2007.pdf.

[134] Zob. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1358/2007 z dnia 21 listopada 2007 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1725/2003 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 8*, Dz. Urz. UE L 304 z 22.11.2007 r., s. 9.

[135] Czynniki polityczne, jakie oddziałują na rachunkowość, mogą oczywiście mieć także swe dobre strony. Mogą wywoływać pozytywne bodźce, które poprzez kształtowanie właściwego, instytucjonalnego systemu rachunkowości, wspieranie rozwoju rynków kapitałowych i np. właściwego systemu fiskalnego przyczyniać się będą do poprawy jakości rachunkowości. Zob.

do rozwiązań księgowych samemu rynkowi i ekspertom, którzy znają ten rynek i uwarunkowania, które on narzuca na rachunkowość i sprawozdawczość finansową. Postulowane byłoby ponadto skrócenie drogi akceptacji MSSF na szczeblu UE, zarówno w czasie (dwa–trzy miesiące, a nie jak to było w przedstawionym przykładzie – jednego roku), jak i w ścieżce legislacyjnej (wyłączenie z tej ścieżki nawet ARC i SARG, których powołanie i działalność niewiele wnosi w proces wdrażania MSSF. Najlepszym oczywiście rozwiązaniem byłoby uwzględnianie opinii EFRAG jeszcze na etapie przyjmowania standardu przez IASB. Działania takie mają już miejsce, ale określona procedura prawna UE i tak wymusza w dalszym postępowaniu opiniowanie przyjętego przez IASB standardu (lub interpretacji) przez EFRAG i kilkumiesięczną, a nawet kilkunastomiesięczną ścieżkę prawnej akceptacji MSSF do stosowania w UE. Jak wykazałem w poprzednim podrozdziale, obecnie (lipiec 2008 r.) na zatwierdzenie przez Komisję Europejską czekają cztery zupełnie zmienione, więc praktycznie nowe standardy, znaczące zmiany do pięciu standardów, nie licząc zmian w 23 MSR i MSSF wynikających z realizacji corocznego projektu *Improvements to IFRSs* oraz pięć nowych interpretacji IFRIC. O ile większość z nich wchodzi w życie dopiero w 2009 r., to jednak trzy interpretacje (IFRIC 12–14) powinny być już zastosowane.

2.3.4. Wpływ MSSF na księgowe dyrektywy Unii

Jak wskazano wcześniej, wiele aktualnie obowiązujących, lecz wciąż uznawanych za przestarzałe postanowień księgowych dyrektyw Unii stoi w wyraźnej lub mniej wyraźnej sprzeczności z MSSF lub na tyle zawęża obszar swych merytorycznych regulacji, że ich postanowienia nie zawsze przystają do rozwiązań zawartych w MSSF. Tymczasem zakłada się, że księgowe dyrektywy mają odegrać znaczącą rolę w mechanizmie adaptacyjnym MSSF. Co więcej, dyrektywy w wielu przypadkach dalej będą stanowić podstawę księgowych regulacji dla tych jednostek gospodarczych, których regulacja Unii o stosowaniu MSSF nie obejmie, a nawet powinny być wiążące dla tych jednostek gospodarczych, które podlegają regulacjom rozporządzenia Unii 1606/2002. Skoro jednak najważniejszym elementem rozwoju regulacji rachunkowości w Unii ma być sprostanie wymogom określonym w Planie Działania w zakresie Usług Finansowych (FSAP) popartych Postanowieniami

np. **N. S. Soderstrom, K. J. Sun**, *IFRS Adoption and Accounting Quality: A Review*, European Accounting Review, Vol. 16, No. 4, 2007, s. 675–702. Z badań naukowych wynika np., że w krajach o wyższym udziale organizacji zawodowych w stanowieniu prawa (niższym jego upolitycznieniu) obserwuje się wyższy poziom systemu rachunkowości i przez to wyższy poziom ochrony inwestorów. Zob. np. **R. La Porta, F. Lopez-De-Silanes, A. Shleifer**, *Law and Finance*, Journal of Political Economy, Vol. 106, No. 6, 1998, s. 1113–1155.

Końcowymi Szczytu Unii Europejskiej w Lizbonie, to nie powinny one być zbytnio różnicowane dla spółek objętych rozporządzeniem Unii i spółek pozostałych. Ponadto w przepisach dyrektyw znajdują się inne ważne elementy, które nie mają swego odniesienia w MSSF ani w rozporządzeniu Unii o stosowaniu MSSF. Dotyczy to takich spraw, jak: badanie sprawozdań finansowych, ich publikowanie oraz sporządzanie i udostępnianie rocznych raportów finansowych w postaci sprawozdania z działalności jednostki.

Zdając sobie z tego sprawę, Komisja Unii Europejskiej w połowie 2002 r. przedłożyła Parlamentowi Europejskiemu i Radzie Unii opracowany przez siebie dokument: *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Council Directives 78/660/EEC and 91/674/EEC on the annual and consolidated accounts of certain types of companies and insurance undertakings*[136]. Był to – innymi słowy – projekt zmian w księgowych dyrektywach Unii, które powinny były być przyjęte w celu zapewnienia zgodności ich postanowień z aktualnie obserwowanymi trendami rozwoju rachunkowości, a także – co najważniejsze – zapewnienia ich zgodności z kierunkami zmian przyjętymi w rozporządzeniu Unii o stosowaniu MSSF. Chodziło m.in. o to, aby nowo przyjmowane międzynarodowe standardy rachunkowości, uznawane w Unii, nie wymuszały ciągłych zmian w zapisach księgowych dyrektyw Unii, jak również pozwalały tym jednostkom, które wpierw nie były objęte obowiązkiem stosowania się do postanowień rozporządzenia o MSSF (a więc rozwiązań zawartych w MSSF), a teraz muszą się do nich stosować, na to, aby wprowadzanie takiej zmiany nie powodowało zbytnich obciążeń finansowych.

Można więc innymi słowy powiedzieć, że założenia Księgowej Strategii Unii w zakresie orientacji na MSSF miały swój bezpośredni wyraz w postaci rozporządzenia Unii o stosowaniu MSSF oraz pośredni – w postaci takich zmian w obowiązujących dyrektywach, aby wszystkie jednostki gospodarcze – bez względu na to, czy są spółkami publicznymi, czy też nie oraz czy sporządzają skonsolidowane sprawozdania finansowe, czy jedynie jednostkowe – stosowały te same rozwiązania księgowe, których podstawą są zasady określone przez MSSF. Z tego względu zakładane na poziomie projektu i przyjęte ostatecznie zmiany w Księgowych Dyrektywach Unii, wywołane próbą harmonizacji jej rozwiązań z MSSF i wprowadzone *Dyrektywą 2003/51/EC Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 czerwca 2003 roku zmieniającą Dyrektywy Czwartą, Siódmą, 86/635/EEC i 91/674/EEC o rocznych sprawozdaniach finansowych i skonsolidowanych sprawozdaniach*

[136] Com 2002/0259 Final, OJ C 227E/2002, s. 336. Komisja Unii Europejskiej zobowiązała się także w omawianym dokumencie do opracowania podobnych zmian w zakresie rachunkowości banków i innych instytucji finansowych, których postanowienia objęte są odpowiednią Dyrektywą z 1986 r.

finansowych określonych typów jednostek gospodarczych, banków i innych instytucji finansowych oraz instytucji ubezpieczeniowych, obejmują[137]:

- ◇ wprowadzenie takich zmian, które usuwają wszystkie istotne niezgodności między nimi a MSSF; przykładem tego są chociażby przepisy zmienionego art. 2 IV Dyrektywy oraz art. 16(1) VII Dyrektywy, zezwalające krajom członkowskim na określenie wymogu rozszerzenia zakresu sporządzanych sprawozdań finansowych o inne ich elementy, takie jak np. rachunek przepływów pieniężnych lub zestawienie zmian w kapitałach własnych; innym przykładem jest rozszerzenie możliwości stosowania koncepcji wyceny elementów sprawozdania finansowego w wartościach godziwych (nowe art. 42e i 42f IV Dyrektywy oraz zmieniany art. 60 IV Dyrektywy)[138] lub dopuszczenie możliwości dokonywania przeszacowania aktywów (wartości) niematerialnych (zmieniony przepis art. 33(1)(c) IV Dyrektywy);
- ◇ zapewnienie takich rozwiązań, które miały spowodować, że dopuszczone przez wydane i obecnie obowiązujące MSSF alternatywne rozwiązania mogą być zastosowane przez te jednostki Unii, których podstawą regulacji rachunkowości nie jest Rozporządzenie Unii, a więc MSSF, a jedynie Dyrektywy Unii;
- ◇ zmianę struktury Dyrektyw Księgowych, której celem miało być dostarczenie właściwych ram koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej, która powinna być zgodna ze współczesną ogólnoświatową praktyką oraz na tyle elastyczna, że może uwzględniać potencjalne zmiany w orientacji przyjmowanej w MSSF.

Przedstawione zmiany w dyrektywach Unii miały swe zastosowanie także od 2005 r., a więc od daty obowiązywania postanowień rozporządzenia Unii w zakresie stosowania MSSF.

W dalszym jednak ciągu trwają prace dostosowawcze przepisów księgowych dyrektyw Unii do rozwiązań MSSF. Ostatnie z wprowadzonych zmian w dyrektywach, pochodzące z czerwca 2006 r.[139], mają za cel także dalsze

---

[137] Zob. *Directive 2003/51/EC of the European Parliament and of the Council of 18 June 2003 amending Directives 78/660/EEC, 86/635/EEC and 91/674/EEC on the annual and consolidated accounts of certain types of companies, banks and other financial institutions and insurance undertakings*, OJ L 178, 17.07.2003, s. 16.

[138] Koncepcja wyceny w wartościach godziwych została już dopuszczona zmianą IV Dyrektywy, jaka miała miejsce w maju 2001 r., ale jedynie w obszarze wyceny instrumentów finansowych. Zob. *Directive 2001/65/EC of the European Parliament and of the Council of 27 September 2001 amending Directives 78/660/EEC, 83/349/EEC and 86/635/EEC as regards the valuation rules for the annual and consolidated accounts of certain types of companies as well as of banks and other financial institutions*, Official Journal of European Communities, OJ L 283, 27.10.2001, s. 28.

[139] Zob. *Directive 2006/46/EC of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 amending Directives 78/660/EEC, 86/635/EEC and 91/674/EEC on the annual and consolidated accounts of certain types of insurance undertakings*, OJ L 224, 16 sierpnia 2006 r., s. 1.

umocnienie zaufania publicznego w stosunku do treści rocznych sprawozdań finansowych i rocznych raportów finansowych publikowanych przez spółki europejskie. Co ważne, wzrost tego zaufania odzwierciedla się także przez implementowanie do postanowień nowych dyrektyw Unii rozwiązań znanych już teraz z MSSF. Wprowadzone ostatnio zmiany obejmują:

◇ rozbudowę elementów i zakresu informacji rocznego sprawozdania finansowego i raportu finansowego według wzoru określonego przez MSR 24 oraz
◇ rozszerzenie zakresu odpowiedzialności zarządów jednostek gospodarczych za prezentowane informacje finansowe.

Główne obszary wprowadzonych zmian w księgowych dyrektywach odnoszą się do:

a) ustanowienia zbiorowej odpowiedzialności członków zarządu oraz rady nadzorczej spółki za sprawozdania i raporty finansowe – odpowiedzialność z dniem ich implementacji w prawie krajowym państw członkowskich Unii będzie spoczywać na wszystkich członkach tych organów spółki w ramach statutowych kompetencji tych organów, co nie wyklucza jednak prawa do dochodzenia roszczeń indywidualnych;
b) podniesienia przejrzystości transakcji z udziałem jednostek i stron powiązanych – na wzór wymogów MSR 24 – przez rozszerzenie kręgu stron powiązanych oraz zakresu ujawnianej informacji;
c) podniesienia przejrzystości transakcji pozabilansowych – w szczególności zasada ta odnosi się do SPE (jednostek celowościowych grupy kapitałowej), które nie są konsolidowane, gdyż nie spełniają definicji jednostek zależnych w grupie – wprowadzono nakaz ujawniania w informacji dodatkowej istotnych transakcji niewykazanych w bilansie oraz określenie ich finansowego wpływu na spółkę (grupę kapitałową);
d) wprowadzenia obowiązku zamieszczenia oświadczenia o zasadach ładu korporacyjnego (nadzoru właścicielskiego) w raportach spółek publicznych, w szczególności odnoszące się do:
   – systemu zarządzania ryzykiem oraz systemu kontroli wewnętrznej,
   – przyjęcia i zakresu przestrzegania zasad ładu korporacyjnego,
   – obrad zgromadzenia akcjonariuszy, praw akcjonariuszy, pracy zarządu spółki i innych organów spółki (wymagany jest stosownie opisany wyciąg ze statutu Spółki) oraz
e) ujawnienia w sprawozdaniu finansowym (raporcie rocznym) wynagrodzenia za badanie sprawozdania finansowego oraz innych wynagrodzeń dla firmy audytorskiej za wykonywane inne czynności doradcze na rzecz spółki, np. z tytułu doradztwa podatkowego.

Przyjęte w UE rozwiązania czekają jeszcze na swą implementację w regulacjach krajów członkowskich, w tym i w Polsce. Zgodnie z przepisami

art. 5 ust. 1 tej dyrektywy, stosowne rozwiązania muszą być zaimplementowane w systemie prawnym krajów członkowskich, również Polski, i wdrożone w życie do września 2008 r.; w Polsce – ustawą z dn. 18 marca 2008 r. o zmianie ustawy o rachunkowości[140]. Stosowanie MSSF w Polsce będzie przedmiotem szczegółowych analiz w rozdz. 5.

2.4. Akceptacja MSSF na rynkach światowych

Poniżej wykazane są niedawne działania niektórych krajów i organizacji w kierunku uznania MSSF za ogólnoświatowe i krajowe źródło regulacji rachunkowości, które wskazują na coraz to bardziej powszechną ich akceptację w świecie, przybliżającą z każdym dniem wizję wypracowania globalnych standardów rachunkowości, których podstawą stają się rozwiązania zawarte w MSSF lub inaczej – uznania rozwijających się MSSF za globalne standardy rachunkowości.

W lipcu 2002 r. Australia i Nowa Zelandia (poprzez decyzje organu stanowiącego standardy rachunkowości: Financial Reporting Council, FRC) oświadczyły, że podjęły kroki prawne na drodze uznania MSSF za jedyne źródło krajowych standardów rachunkowości przy sporządzaniu sprawozdań finansowych za okresy rozpoczynające się w 2005 r. i późniejsze[141]. Tu jednak uznanie MSSF oznacza włączenie ich postanowień w system krajowych standardów rachunkowości, tworzonych przez odpowiedzialny za to Australian Accounting Standards Board (AASB), poprzez wprowadzenie niezbędnych zmian, głównie terminologicznych, spójnych z terminologią stosowaną na poziomie innych krajowych regulacji finansowych. Podstawą prawną implementacji MSSF w system prawny są zmiany wprowadzone odpowiednio do Kodeksu Spółek (Corporations Act) oraz Australian Securities and Investments Commission Act 2001[142].

W czerwcu 2002 r. Canadian Securities Administrators (autonomiczne Komisje Papierów Wartościowych poszczególnych prowincji Kanady) podjęły spójne decyzje o umożliwieniu zagranicznym spółkom sporządzania sprawozdań finansowych za okresy rozpoczynające się w 2005 r. według MSSF, bez konieczności ich przeliczania na standardy kanadyjskie obowiązujące w jurysdykcjach poszczególnych, prowincyjnych Komisji[143]. W kwietniu 2005 r. Kanadyjska Rada Standardów Rachunkowości (Canada's Accounting Standards Board, AcSB) opracowała plan rozwoju kanadyjskich standardów rachunkowości, w których wskazała na ich konwergencję z MSSF w okresie naj-

[140] Dz. U. nr 63, poz. 393. Zob. odpowiednio art.1 pkt. 4, 19 i 47 lit. a tej ustawy.
[141] Zob. *Other jurisdictions move towards IFRSs*, oprac. red., IASB Insight, July 2002, s. 4.
[142] Zob. *Adoption of International Accounting Standards by 2005*, oprac. red., Bulletin of Financial Reporting Council, 4/2002, 4.07.2002.
[143] Zob. *Other jurisdictions move towards IFRSs.*

bliższych pięciu lat[144]. Plan ten, opracowany finalnie w styczniu 2006 r., został zatwierdzony w marcu 2006 r. i przewiduje m.in.: a) uznanie nowych MSSF, wydawanych w uzgodnieniu z amerykańską FASB za standardy kanadyjskie; b) zastępowanie innych kanadyjskich standardów istniejącymi MSSF; c) współpracę AcSB z IASB i FASB w celu zapewnienia właściwości przyjęcia nowych MSSF na gruncie kanadyjskim oraz d) współdziałanie na polu konwergencji MSSF z US GAAP. Proces pełnej akceptacji MSSF i niezbędnych zmian w krajowych standardach (konwergencja z MSSF) powinien zakończyć się jeszcze w 2010 r., tak aby od 1 stycznia 2011 r. kanadyjski GAAP mógł być uznany za w pełni zgodny z MSSF. AcSB rozważa jednak możliwość pozostawienia standardów obecnych i rozwoju własnych, krajowych dla jednostek o charakterze niepublicznym, tzn. takich, które nie są spółkami publicznymi lub nie są zaliczane do innych jednostek zainteresowania publicznego – tj. jednostek, które utrzymują aktywa pochodzące z wkładów szerokiej grupy otoczenia jednostki, takich jak: banki, ubezpieczyciele, fundusze emerytalne, fundusze inwestycyjne i im podobne[145].

Również w czerwcu 2002 r. Federalna Komisja Rynku Papierów Wartościowych Federacji Rosyjskiej wydała komunikat na temat planów dopuszczenia MSSF przy sporządzaniu skonsolidowanych sprawozdań finansowych przez wszystkie spółki rynku publicznego z początkiem 2005 r.[146] Decyzję tę potwierdził przyjęty przez rząd Rosji plan implementacji MSSF na gruncie rynków kapitałowych, w którym określono także zamiary rozszerzenia obowiązku stosowania MSSF przez sektor bankowy – zarówno na poziomie sporządzanych skonsolidowanych sprawozdań finansowych, jak i jednostkowych. Na dalszym etapie wdrażania MSSF planowane jest stopniowe rozszerzanie stosowania MSSF przez inne jednostki gospodarcze, ale nie przewiduje się zastosowania MSSF w sektorze małych przedsiębiorstw[147].

Podobne procesy konwergencji rozwiązań krajowych z MSSF zachodzą w RPA, krajach Ameryki Łacińskiej, w tym: w Meksyku i Brazylii, ale także w Chinach i w wielu innych krajach świata.

Od 2004 r. Accounting Standards Board (ASB) – ciało regulujące zagadnienia rachunkowości w Wielkiej Brytanii (UK GAAP), przyjęła za krajowe standardy MSSF 2 *Płatności w formie akcji*, MSR 10 *Zdarzenia następujące po dniu bilansowym*, MSR 33 *Zysk przypadający na jedną akcję*, MSR 21 *Skutki zmian kursów wymiany walut obcych*, MSR 29 *Sprawozdawczość finansowa*

[144] Zob. *Canadian standard-setter proposes adoption of IFRSs over five-year period*, oprac. red., IASB Insight, April/May 2005, s. 2.

[145] Zob. *Accounting Standards in Canada: New Directions. Accounting Standards Board Strategic Plan*, AcSB, Toronto, January 2006, s. 1 i n. Plan konwergencji kanadyjskich GAAP i MSSF, zgodnie z założeniami, podlega pewnym modyfikacjom, czego wyrazem było opracowanie nowej strategii implementacji MSSF na gruncie kanadyjskim w marcu 2007 r. Główne jednak założenia pozostają niezmienione. Zob. *Accounting Standards in Canada. Implementation Plan for Incorporating IFRSs into Canadian GAAP*, AsSB, Toronto, March 2007.

[146] *Other jurisdictions move towards IFRSs*, oprac. red., IASB Insight, July 2002, s. 4.

[147] Zob. *Adoption of IFRSs in Russia*, oprac. red., IASB Insight, July 2003, s. 10.

w warunkach hiperinflacji, MSR 32 i 39 *Instrumenty finansowe* oraz MSSF 7 *Instrumenty finansowe – ujawnienia* jako krajowe standardy FRS 20, FRS 21, FRS 22, FRS 24, FRS 25, FRS 26 i FRS 29. W marcu 2005 r. ASB, przedstawiając swoje stanowisko na temat miejsca i roli ASB w procesie stanowienia standardów, wskazała m.in., że nie widzi żadnych podstaw do tego, by UK GAAP dalej różniły się od MSSF i opowiedziała się za koniecznością podjęcia działań w kierunku bliższej harmonizacji standardów brytyjskich z MSSF[148]. Będąc członkiem UE, Wielka Brytania podlega regulacjom w zakresie stosowania MSSF (rozporządzenie UE 1606/2002), a to oznacza co najmniej konieczność stosowania MSSF dopuszczonych do stosowania przez UE przy sporządzaniu skonsolidowanych sprawozdań finansowych przez spółki publiczne. Jednakże w styczniu 2006 r., w konsekwencji planów przyjętych w marcu 2005 r., ASB poddała pod publiczną dyskusję projekt szerszego zastosowania MSSF, który zakłada m.in., że: a) od wszystkich spółek publicznych oraz innych spółek zainteresowania publicznego (wg szacunków ok. 1 tys. do 1,5 tys. spółek) będzie się wymagać stosowania pełnej wersji MSSF; b) od brytyjskich spółek zależnych (w liczbie ok. 14 tys. spółek) od jednostek dominujących, które stosują pełną wersję MSSF przy sporządzaniu sprawozdań finansowych (jednostkowych i skonsolidowanych), będzie się również wymagać zastosowania pełnej wersji MSSF, choć przewiduje się tutaj pewne uproszczenia w zakresie ujawnianych informacji; c) od spółek zaliczanych obecnie do sektora średnich przedsiębiorstw (ok. 30 tys. spółek) będzie się wymagać stosowania brytyjskich standardów rachunkowości dla małych i średnich przedsiębiorstw, zaś d) w stosunku do pozostałych jednostek gospodarczych (w liczbie ok. 7 tys., głównie jednostek dużych, niebędących spółkami zależnymi od spółek stosujących MSSF) nie podjęto jeszcze żadnej decyzji. Może to oznaczać rozciągnięcie na nie obowiązku stosowania MSSF, utrzymanie stosowania brytyjskich standardów rachunkowości (UK GAAP) lub pewnych kombinacji tych różnych systemów rachunkowości[149].

Międzynarodowa Federacja Księgowych IFAC, do dzisiaj przyjęła 21 IPSASs (Międzynarodowych Standardów Rachunkowości Jednostek Sektora Budżetowego) na podstawie odpowiednich MSSF. Ostatni z przyjętych na podstawie MSSF standardów rachunkowości sektora finansów publicznych – IPSAS 21 – zgodny jest w swych postanowieniach z MSR 36 *Utrata wartości aktywów*. Obecnie zaś, wobec znacząco zmienionych w ostatnim czasie standardów, trwa proces analizy i adaptowania obecnych, zmienionych i rozszerzonych MSSF na standardy właściwe sektorowi budżetowemu.

[148] Zob. *Accounting Standard-Setting in a Changing Environment: The Role of the Accounting Standards Board*, ASB, London 2006.

[149] Zob. *ASB's Convergence Strategy*, ASB, London, January 2006. ASB, jak do tej pory, nie podjęła jeszcze żadnych konkretnych decyzji w sprawie stosowania MSR, chociaż na podstawie uzyskanych komentarzy (co oczywiste, o zróżnicowanych stanowiskach) wydaje się podtrzymywać przedstawione w styczniu 2006 r. kierunki dalszego działania. Zob. *Feedback to PN 289 – „ASB seeks views on the future application of reporting requirements for UK companies"*, ASB, October 2006, http://www.frc.org.uk/asb/technical/projects/project0072.html.

Z badania przeprowadzonego przez Paula Pactera – byłego członka FASB i osoby silnie związanej z IASB[150] i międzynarodową harmonizacją rachunkowości – wynika (wg stanu na 31 grudnia 2007 r.), że w 140 krajach poddanych badaniu, podmioty krajowe (w tym spółki zarejestrowane w danym kraju) stosują w 108 przypadkach MSSF do sporządzania sprawozdań finansowych ogólnego przeznaczenia. Jedynie w 32 krajach stosowanie MSSF jest jeszcze przez podmioty krajowe całkowicie zabronione[151].

W badanych przez Paula Pactera krajach jedynie w pięciu przypadkach (Belize, Guam, Samoa, Szwajcaria i Wyspy Dziewicze[152]) dozwolone jest stosowanie amerykańskich standardów rachunkowości przez podmioty krajowe. Kraje te, prócz Szwajcarii – co zrozumiałe – znajdują się pod silnymi wpływami USA.

Powodów, dla których organizacje odpowiedzialne za stanowienie regulacji rachunkowości, w tym organizacje krajowe, dążą do włączania MSSF w swój system regulacyjny, jest oczywiście wiele. Są to zarówno czynniki związane z trendem harmonizacji rachunkowości w wymiarze globalnym, dostosowującym się do wymogów globalnego rynku światowego, jak i wskazywana wcześniej wysoka jakość systemu MSSF. Z badań naukowych wynika, że dążenie do asymilowania, stosowania MSSF w miejsce krajowych systemów rachunkowości, jakie towarzyszy działaniom instytucjonalnym w wielu krajach, wynika m.in. ze[153]:

- ◇ stopnia skuteczności krajowego systemu ochrony inwestorów – im system ten jest słabszy (co przejawia się m.in. słabo rozwiniętym systemem wymogów w zakresie ujawniania informacji o spółkach oraz słabym systemem ochrony akcjonariuszy mniejszościowych), tym dążenie do asymilowania MSSF w regulacjach krajowych jest silniejsze, oraz
- ◇ stopnia odczuwania potrzeby otwarcia się danego, krajowego rynku kapitałowego na inwestorów zagranicznych – im dążenie danego kraju do pozyskania lub wzmocnienia rynku kapitałowego kapitałem zagranicznym jest silniejsze, tym dążenie do asymilowania MSSF w regulacjach krajowych jest silniejsze.

Wykaz krajów oraz form stosowania MSSF jako podstawowego źródła regulacji przy sporządzaniu statutowych sprawozdań finansowych zawiera TAB. 2.2.

---

[150] Obecnie Paul Pacter przewodniczy zespołowi roboczemu IASB, który przygotowuje projekt MSR dla małych i średnich przedsiębiorstw.

[151] Zob. *Use of IFRSs for reporting by domestic listed and unlisted companies by country and region*, http://www.iasplus.com/country/useias.htm.

[152] Tamże.

[153] Zob. **O.-K. Hope, J. Jin, T. Kang**, *Empirical Evidence on Jurisdictions that Adopt IFRS*, Journal of International Accounting Research, Vol. 5, No. 2, 2006, s. 1–20. Z innych z kolei badań wynika, lub raczej potwierdzają one, że skłonność do konwergencji systemów krajowych z MSR jest wypadkową poziomu globalnej integracji gospodarczej oraz statusu krajowego systemu rachunkowości. Zob. **R. V. Mustata, D. Matis**, *Measurement of need for harmonization between National Accounting Standards and International Financial Reporting Standards*, Working paper, December 2007, http://mpra.ub.uni-muenchen.de/6183.

TABELA 2.2: Stosowanie MSSF dla celów sprawozdawczości finansowej przez krajowe spółki publiczne i inne spółki krajowe na świecie

Kraj	Krajowe spółki publiczne			Krajowe spółki niepubliczne
	stosowanie MSSF dozwolone	MSSF wymagane dla części spółek	MSSF wymagane dla wszystkich	stosowanie MSSF przez spółki niepubliczne
1	2	3	4	5
Antyle Holenderskie	X			
Armenia			X	MSSF wymagane dla wszystkich
Aruba	X			
Australia			X[2]	Australijskie odpowiedniki MSSF equivalents wymagane dla niektórych dużych spółek, dozwolone dla innych
Austria			X[1]	MSSF dozwolone dla skonsolidowanych, a zabronione dla jednostkowych sprawozdań
Azerbejdżan		X		MSSF wymagane dla jednostkowych sprawozdań banków a od 2008 dla dużych państwowych podmiotów. MSSF dozwolone dla pozostałych
Bahama			X	
Bahrain			X	MSSF wymagane dla wszystkich
Barbados			X	
Belgia			X[1]	MSSF wymagane dla skonsolidowanych sprawozdań banków i innych instytucji kredytowych, dozwolone dla innych podmiotów. MSSF zabronione dla jednostkowych sprawozdań

Belize	Nie istnieje giełda papierów wartościowych			Możliwe stosowanie MSSF lub innych, powszechnie uznawanych standardów (szczególnie US GAAP lub kanadyjskich)
Bermudy	X			
Boliwia	X			
Bośnia i Hercegowina			X (wszystkie duże i średnie)	
Botswana	X			
Brazylia		Instytucje finansowe od 2010. Zakaz stosowania przez pozostałe		Zabronione stosowanie MSSF
Brunei	Nie istnieje giełda papierów wartościowych			Dozwolone stosowanie MSSF, ale stosowane rzadko
Bułgaria			X[1]	MSSF wymagane dla jednostkowych i skonsolidowanych sprawozdań instytucji finansowych oraz dużych spółek kapitałowych. Pozostałe spółki mogą stosować MSSF
Chiny	X			Zabronione stosowanie MSSF
Chorwacja			X[6]	MSSF wymagane dla wszystkich instytucji finansowych oraz dużych spółek. Dozwole stosowanie MSSF przez pozostałe
Cypr			X[1]	MSSF wymagane dla wszystkich

TAB. 2.2 (cd.)

1	2	3	4	5
Czechy			X(1)	MSSF dozwolone dla skonsolidowanych, a zabronione dla jednostkowych sprawozdań
Dania			X(1)	MSSF dozwolone dla skonsolidowanych i jednostkowych sprawozdań
Dominika	X			
Dominikana			X	MSSF wymagane dla wszystkich
Egipt			X	
Ekwador			X	
Estonia			X(1)	MSSF wymagane dla jednostkowych i skonsolidowanych sprawozdań instytucji finansowych. Dozwolone stosowanie MSSF przez inne podmioty
Filipiny			X(3)	
Finlandia			X(1)	MSSF dozwolone dla skonsolidowanych i jednostkowych sprawozdań
Francja			X(1)	MSSF dozwolone dla skonsolidowanych, a zabronione dla jednostkowych sprawozdań
Ghana			X	MSSF wymagane dla banków, spółek użyteczności publicznej, ubezpieczycieli, podmiotów własności państwowej. Pozostałe podmioty zaczną stosować MSSF od 2009
Gibraltar	X			MSSF dozwolone, z wyjątkiem niektórych spółek, które muszą stosować standardy brytyjskie

Grecja			X[1]	MSSF dozwolone dla poddawanych badaniu sprawozdań finansowych
Grenlandia	Nie istnieje giełda papierów wartościowych			Stosowane powszechnie duńskie standardy, stąd MSSF są dozwolone
Gruzja			X	
Gujana			X	MSSF wymagane dla wszystkich
Gwatemala			X	MSSF wymagane dla wszystkich
Haiti			X	MSSF wymagane dla wszystkich
Hiszpania			X[1]	MSSF dozwolone dla skonsolidowanych a zabronione dla jednostkowych sprawozdań
Holandia			X[1]	MSSF dozwolone dla skonsolidowanych i jednostkowych sprawozdań
Honduras			X	MSSF wymagane dla wszystkich
Hong Kong			X[3]	Odpowiedniki MSSF z Hong Kongu dozwolne
Irlandia			X[1]	MSSF dozwolone dla skonsolidowanych i jednostkowych sprawozdań
Islandia			X[1]	MSSF dozwolone dla skonsolidowanych i jednostkowych sprawozdań
Izrael	X			Zabronione stosowanie MSSF
Jamajka			X	MSSF wymagane dla wszystkich
Jemen	Nie istnieje giełda papierów wartościowych			Dozwolone stosowanie MSSF

TAB. 2.2 (cd.)

1	2	3	4	5
Jordania			X	
Jugosławia			X	
Kajmany	X			
Kambodża	Nie istnieje giełda papierów wartościowych			Niektóre spółki stosują MSSF
Katar			X	
Kazachstan	Banki			
Kenia			X	MSSF wymagane dla wszystkich
Kirgizja			X	MSSF wymagane dla wszystkich
Kostaryka			X	MSSF wymagane dla wszystkich
Kuweit			X	MSSF wymagane dla wszystkich
Laos	X			
Lesotho	X			
Liban			X	MSSF wymagane dla instytucji finansowych, zabronione dla innych
Liechtenstein			X(1)	MSSF dozwolone dla skonsolidowanych i jednostkowych sprawozdań
Litwa			X(1)	MSSF wymagane dla instytucji finansowych, zabronione dla innych
Luksemburg			X(1)	MSSF dozwolone dla skonsolidowanych i jednostkowych sprawozdań
Łotwa			X(1)	MSSF wymagane dla instytucji finansowych, zabronione dla innych
Macedonia			X	Zabronione stosowanie MSSF
Makao	X			

Malawi			X	Zabronione stosowanie MSSF
Malta			X(1)	MSSF wymagane dla wszystkich
Maroko	X(7)			
Mauritius			X	
Meksyk	X			Zabronione stosowanie MSSF
Myanmar	X			
Namibia			X	
Nepal			X	MSSF wymagane dla wszystkich
Niemcy			X(1)	MSSF dozwolone dla skonsolidowanych i jednostkowych sprawozdań. Wymagane ponadto równolegle krajowe regulacje
Nikaragua			X	MSSF wymagane dla wszystkich
Norwegia			X(1)	MSSF dozwolone dla skonsolidowanych i jednostkowych sprawozdań
Nowa Zelandia			X(2)	Nowozelandzkie odpowiedniki MSSF są wymagane dla dużych spółek, dozwolone dla pozostałych
Oman			X	MSSF wymagane dla wszystkich
Panama			X	Rozważany wymóg powszechnego stosowania MSSF
Papua Nowa Gwinea			X	

TAB. 2.2 (cd.)

1	2	3	4	5
Peru			X	
Polska			X(1)	MSSF wymagane dla skonsolidowanych sprawozdań banków, dozwolone dla jednostkowych, gdy jednostka dominująca sporządza skonsolidowane sprawozdanie według MSSF. Zabronione dla pozostałych(8)
Portugalia			X(1)	
Reunion				Jako zależne terytorium francuskie, wymagane francuskie regulacje – MSSF dozwolone dla skonsolidowanych i zabronione dla jednostkowych sprawozdań
Rosja		Banki	X	Wymóg stosowania MSSF przez banki. Inne podmioty mogą dodatkowo stosować MSSF równolegle z regulacjami rosyjskimi
RPA			X	
Rumunia			X(1)	
Salwador	X			
Samoa	Nie istnieje obecnie giełda papierów wartościowych			Spółki generalnie stosują MSSF lub US GAAP
Sierra Leone	Nie istnieje obecnie giełda papierów wartościowych			MSSF wymagane dla wszystkich
Singapur			X(3)	X(3)
Słowacja			X(1)	MSSF wymagane dla wszystkich
Słowenia			X(1)	MSSF wymagane dla instytucji finansowych, dozwolone dla pozostałych

Sri Lanka	X			Zabronione stosowanie MSSF
Suazi	X			
Surinam	X			
Szwajcaria	X Międzynarodowe spółki miały dokonać wyboru między MSSF a US GAAP od 2005			
Szwecja			X(1)	MSSF dozwolone dla skonsolidowanych, a zabronione dla jednostkowych sprawozdań
Tadżykistan			X	MSSF wymagane dla wszystkich
Tanzania			X	MSSF wymagane dla „międzynardowych spółek"
Trynidad i Tobago			X	MSSF wymagane dla wszystkich
Turcja			X(5)	
Uganda	X			
Ukraina			X	MSSF wymagane dla wszystkich
Urugwaj			X(4)	
Vanuatu	Nie istnieje giełda papierów wartościowych			Dozwolone stosowanie MSSF
Wenezuela			X	MSSF wymagane dla wszystkich
Peru			X	

TAB. 2.2 (cd.)

1	2	3	4	5
Węgry			X[1]	MSSF dozwolone dla skonsolidowanych i jednostkowych sprawozdań. Wymagane ponadto równolegle krajowe regulacje
Wielka Brytania			X[1]	MSSF dozowolone dla skonsolidowanych i jednostkowych sprawozdań
Włochy			X[1]	MSSF dozwolne dla skonsolidowanych sprawozdań z wyjątkiem bardzo małych podmiotów. MSSF dozwolone dla jednostkowych sprawozdań z wyjątkiem bardzo małych podmiotów, ubezpieczycieli i niektórych innych podmiotów
Wyspy Dziewicze (Brytyjskie)	X			
Zambia	X			
Zimbabwe	X			
Zjednoczone Emiraty Arabskie		Banki i inne spółki notowane na giełdzie w Dubaju		

[1] Kraj należący do Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Stosowanie MSSF w tych krajach będzie przedstawione w szczegółach zwłaszcza w rozdz. 3.6.

[2] Australia i Nowa Zelandia w swoich standardach rachunkowości zaadoptowały w całości MSSF, dokonując jedynie odpowiednich zmian formalnych i terminologicznych.

(3) Hong Kong i Filipiny przyjęły w całości MSSF za swoje krajowe standardy, włączając w to wszystkie zasady ujmowania i pomiaru pozycji prezentowanych w sprawozdaniach finansowych. Jedynie daty zastosowania się do postanowień standardów nieco się różnią. W przypadku Hong Kongu – spółki, które tam działają, lecz zostały zarejestrowane w innym kraju, mają prawo sporządzać sprawozdania finansowe zgodnie z MSSF, a nie ze standardami Hong Kongu. Singapur przyjął zasadniczo za swoje własne MSSF, ale w niektórych przypadkach dokonał pewnych modyfikacji w zakresie uznawania i pomiaru (najbardziej znacząca różnica w zakresie nieruchomości inwestycyjnych została usunięta z początkiem 2007 r.).

(4) Według prawa wszystkie urugwajskie spółki muszą stosować MSSF według ich stanu na 10.05.2004 r. Jednakże opinia biegłego rewidenta odnosi się do zgodności z urugwajskimi regulacjami rachunkowości.

(5) Spółki publiczne w Turcji mogą stosować MSSF – do czasu oficjalnego przetłumaczenia MSSF na jęz. turecki – na dwa sposoby:
- spółka publiczna może stosować MSSF wydane w jęz. angielskim przez IASB, a opinia biegłego rewidenta odnosi się do zgodności z tymi standardami lub
- spółka publiczna może stosować MSSF przetłumaczonych na jęz. turecki. W takim przypadku sprawozdanie finansowe oraz opinia biegłego rewidenta muszą zawierać odniesienie do zgodności z „MSSF przyjętymi do stosowania w Turcji".

(6) Chorwackie prawne regulacje rachunkowości wymagają stosowania MSSF wydanych przez IASB i opublikowanych w chorwackim Dzienniku Urzędowym, tj. według ich stanu na 31.05.2004 r.

(7) Spółki publiczne w Maroko, inne niż banki lub instytucje finansowe, mogą wybrać stosowanie MSSF lub marokańskich regulacji rachunkowości. Banki i instytucje finansowe muszą stosować regulacje marokańskie.

(8) Szczegóły dotyczące stosowania MSSF przez polskie spółki, w tym niepubliczne, będą przedmiotem szczegółowych analiz w rozdz. 5 rozprawy.

Źródło: Opracowano na podstawie: *Use of IFRSs for reporting by domestic listed and unlisted companies 562 by country and region*, http://www.iasplus.com/country/useias.htm.

Z danych zawartych w TAB. 2.2. wypływa dość generalny wniosek: stosowanie MSSF jest coraz bardziej powszechne na całym świecie, szczególnie tam, gdzie istnieją zorganizowane rynki kapitałowe. Dominują w tym oczywiście kraje UE, ale nie tylko. Stosowanie MSSF charakteryzuje ich powszechność, bez względu na formę prawną i status publiczny podmiotów gospodarczych działających w jurysdykcji danego kraju. W jakimś sensie przekonanie do pełnego, powszechnego stosowania MSSF w ramach danego kraju (lub przynajmniej danego, istotnego sektora gospodarki, czego przykładem potwierdzanym danymi z tabeli jest sektor bankowy) wynika z istnienia tam zorganizowanych rynków kapitałowych, dla których możliwości pozyskiwania kapitału, przyciągania zagranicznych inwestorów dla notowanych tam spółek możliwe jest przez zagwarantowanie dostępu do ogólnie zrozumiałej na poziomie ogólnoświatowym, akceptowanej w swej treści i podstawach tworzenia informacji finansowej. Gdyby porównać źródła pochodzenia zagranicznego kapitału na tych rynkach, zapewne okazałoby się, że nie jest nim w przeważającej części kapitał północnoamerykański. Gdyby tak było, wiodącą rolę odgrywałyby w nich US GAAP.

Ale dążenie do asymilowania MSSF w stopniu najwyższym – tj. pełnego zastępowania regulacji krajowych regulacjami MSSF w taki sposób, że te stają się bezpośrednio źródłem regulacji rachunkowości danego kraju – może być osłabione w tych przypadkach, w których górę biorą tendencje separatystyczne, antyglobalne, prowadzące do izolacji gospodarczo-kulturowej, jak również dążenie do utrzymania władzy, w tym poprzez regulowanie zasad obrotu gospodarczego w wymiarze lokalnym, szczególnie wtedy, gdy dany kraj nie jest formalnie lub mniej formalnie związany z konkretnymi związkami lub uniami gospodarczymi. Władza taka bowiem, w obliczu stosowania globalnych standardów rachunkowości, ulega znaczącemu osłabieniu. W niektórych przypadkach znaczenie może tu mieć bieg historii, ale także uznawanie, że MSSF są systemem jakościowo słabszym od danego, krajowego systemu rachunkowości[154].

Wykaz krajów, w których stosowanie MSSF przez spółki krajowe przy sporządzaniu sprawozdań finansowych ogólnego przeznaczenia jest zabronione, przedstawia TAB. 2.3.

Na wykazie (TAB. 2.3), co znamienne, znajduje się Japonia, która była jednym z pierwszych krajów, wspierających powstanie i działanie IASC. Od dawna przedstawiciel Japonii zajmował stanowisko w Radzie IASC, a później IASB.

[154] Przykładowo: założona przez amerykańskiego lub kanadyjskiego regulatora rachunkowości droga do zbliżania się rozwiązań krajowych z MSR lub pozwolenia na stosowanie MSR na danym rynku kapitałowym spotkała się z ostrą krytyką niektórych środowisk. Zob. np. **A. Rosen, M. Rosen**, *Accounting takes a step backwards. Canada's adoption of international rules will hurt investors*, Financial Post, 15.01.2008; **A. Rosen, M. Rosen**, *One-size-fits all of IFRS is inappropriate for Canadians*, Financial Post, 18.01.2008; **P. Brieger**, *Canadians Not Ready For New Accounting*, Financial Post, 26.04.2008.

TABELA 2.3: Wykaz krajów, w których stosowanie MSSF przez podmioty krajowe jest zabronione (stan na koniec 2007 r.)

Kraje zabraniające stosowania MSSF przez podmioty krajowe			
Albania	Fidżi	Malezja	Tailandia
Arabia Saudyjska	Indie	Mali	Tajwan
Argentyna	Indonezja	Mołdawia	Togo
Bangladesz	Iran	Mozambik	Tunezja
Benin	Japonia	Niger	USA
Bhutan	Kanada	Pakistan	Uzbekistan
Burkina Faso	Kolumbia	Samoa	Wietnam
Chile*)	Korea Południowa	Syria	Wybrzeże Kości Słoniowej

*) Wszystkie spółki publiczne w Chile zaczną obowiązkowo stosować MSSF z początkiem 2009 r.
Źródło: Opracowano na podstawie: *Use of IFRSs for reporting by domestic listed and unlisted companies by country and region*, http://www.iasplus.com/country/useias.htm.

Obecnie jest to Tatsumi Yamada z japońskiego oddziału PricewaterhouseCoopers. Na liście znajdują się również Stany Zjednoczone Ameryki, co wydaje się zrozumiałe, a z krajów europejskich – jedynie Albania. Należy tu zaznaczyć, że przedstawiona lista państw dotyczy wyłącznie ograniczenia w stosowaniu MSSF przez podmioty krajowe. W wielu z nich, w tym w USA i w Japonii, dozwolone jest jednak stosowanie MSSF przez zagraniczne spółki, głównie publiczne.

Jednakże dwa ze wskazanych – znaczące rynki kapitałowe USA i Japonii – zmierzają obecnie w kierunku powszechnej akceptacji MSSF na swoich rynkach. Działalność na tym polu USA, a szczególności SEC i FASB jest przedmiotem wnikliwej analizy w rozdz. 2.5. Tutaj natomiast zatrzymamy się przez chwilę na działaniach Japonii.

Japońskie ograniczone zaufanie do MSSF, zapewne wynikające z uwarunkowań historycznych, szczególnie związanych ze skutkami II wojny światowej, w której Japonia należała do krajów Osi, zostało przełamane dopiero w październiku 2004 r., kiedy podczas spotkania przedstawicieli IASB oraz Rady Standardów Rachunkowości w Japonii (Accounting Standards Board in Japan, ASBJ) zadeklarowano podjęcie rozmów na temat realizacji wspólnego projektu, którego celem jest minimalizowanie występujących różnic między MSSF i japońskimi standardami rachunkowości. Celem ostatecznym tych działań ma być pełna konwergencja księgowych rozwiązań[155], która

[155] Zob. *IASB and ASB of Japan in talks on convergence*, oprac. red., IASB Insight, October/November 2004, s. 1.

raczej przybierze formę adaptacji MSSF w system japońskich standardów, niż zmiany w MSSF, których podstawą miałyby być japońskie standardy rachunkowości. W styczniu 2005 r. obie Rady podpisały historyczne porozumienie, na mocy którego, zgodnie z deklaracjami złożonymi podczas październikowego spotkania, uzgodniono podjęcie wspólnych działań zmierzających wpierw (pierwsza faza działań) do ograniczenia występujących różnic w obu systemach rachunkowości (sprawozdawczości finansowej) i ostatecznie (druga faza działań) – do pełnej konwergencji obu systemów[156].

Bez wątpienia kluczowe dla podjętych rozmów pomiędzy ASBJ i IASB było stanowisko UE, która w swoich regulacjach dotyczących zawartości prospektów emisyjnych oraz dyrektywy o transparentności wskazała, że emitent pochodzący z innego kraju niż należące do UE będzie zmuszony z dniem 1 stycznia 2007 r. do sporządzania i prezentacji swoich sprawozdań finansowych na potrzeby europejskiego rynku kapitałowego, w zgodności z przyjętymi do stosowania na terenie UE międzynarodowymi standardami rachunkowości MSSF. Inne systemy rachunkowości (zwane Third Country GAAP, w skrócie ThC GAAP) będą mogły stanowić podstawę do prezentacji sprawozdań finansowych tylko wtedy, gdy zostaną one uznane za równoważne MSSF. Wskazane regulacje europejskiego rynku kapitałowego określiły mechanizm, który miał stanowić podstawę do uznania regulacji konkretnych krajów za ThC GAAP, przypisując tu właściwe kompetencje Komisji Europejskiej. Ta postanowiła wesprzeć się radą CESR. W przygotowanym przez CESR dokumencie: *Technical Advice on Equivalence...* z czerwca 2005 r.[157] m.in. poddał on gruntownej analizie standardy tych trzech krajów w porównaniu z wymogami MSSF, ocenił systemy ich tworzenia, i na tej podstawie wskazał na niezbędne działania prawne, jakie powinny zostać podjęte na szczeblu UE, aby sprawozdania finansowe sporządzane na podstawie regulacji tych krajów mogły być dopuszczone do stosowania dla potrzeb unijnego rynku kapitałowego. Podstawową tezą zawartą w analizie technicznej (merytorycznej) tych trzech systemów rachunkowości jest ich przystawalność (odpowiedniość), nieoznaczająca jednak tożsamości z rozwiązaniami zawartymi w MSSF. Chodzi głównie o to, że systemy ThC GAAP wypełniają oczekiwania odbiorców sprawozdań finansowych sporządzanych na ich podstawie, i tym samym mogą być dopuszczone do stosowania w UE. CESR zalecił jednak przy tym przestrzeganie kilku szczegółowych wytycznych, wskazujących na najistotniejsze z punktu widzenia CESR różnice między tymi systemami a MSSF. CESR wskazał, aby[158]:

[156] Zob. *IASB and Accounting Standards Board of Japan agree to next steps in launching joint project for convergence*, oprac. red., IASB Insight, January 2005, s. 1. Szczegóły realizacji tego porozumienia: http://www.asb.or.jp/html_e/international_activities/convergence.php.

[157] Zob. *CESR's Technical Advice on Equivalence of Certain Third Country GAAP and on Description of Certain Third Countries Mechanisms of Enforcement of Financial Information*, CESR, Paris, June 2005, http://www.cesr-eu.org/index.php?page=contenu_groups&id=46&docmore=1#doc, s. s. 118.

[158] Tamże, s. 3.

- ◇ te spółki, które posiadają jednostki celowościowe, które nie są konsolidowane według wymogów ThC GAAP, a których objęcia skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym wymagają MSSF, sporządzały i przedstawiły dodatkowo bilans *pro forma* oraz rachunek zysków i strat *pro forma* według ThC GAAP, ale obejmujące dane finansowe tych jednostek;
- ◇ spółki sporządzające sprawozdania finansowe według japońskich standardów rachunkowości, które zastosowały do rozliczenia połączeń jednostek gospodarczych lub rozliczenia objęcia skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym danych finansowych jednostek podporządkowanych według procedur właściwych metodzie łączenia udziałów, sporządziły i przedstawiły dodatkowo bilans *pro forma* oraz rachunek zysków i strat *pro forma* według ThC GAAP, ale obejmujące dane finansowe tych jednostek według rozliczenia zgodnego z regulacjami MSSF (metodą nabycia);
- ◇ ci emitenci, którzy sporządzają sprawozdania według japońskich lub amerykańskich GAAP, zastosowali model kosztowego obciążenia opcji na akcje według podstaw porównywalnych (niekoniecznie tożsamych) z przyjętymi w MSSF, oraz
- ◇ dostosowali zakres ujawnień informacji w sprawozdaniach finansowych do wymogów określonych w MSSF – zarówno co do opisów jakościowych, jak i prezentacji wartościowych[159].

Realizując podpisane porozumienie między japońską ASBJ i IASB, odbyto w marcu 2005 r. pierwsze robocze spotkanie przedstawicieli obu Rad, na którym zdefiniowano zakres prac pierwszego etapu. Dla ułatwienia rozwoju wspólnych prac wybrano pięć mniej skomplikowanych zagadnień,

[159] W maju 2007 r. CESR wydał także Komisji Europejskiej zalecenia w sprawie wdrożenia mechanizmu określającego ekwiwalentność ThC GAAP z MSSF. Zob. *CESR's technical advice on a mechanism for determining the equivalence on the generally accepted accounting principles of third countries*, CESR, Paris, 30.05.007, http://www.cesr-eu.org/popup2.php?id=3481. Główne tezy zawarte w tym zaleceniu sprowadzają się do wskazania ścieżki postępowania w procedurach oceny przystawalności ThC GAAP i MSSF i dotyczą wszystkich trzech perspektyw rachunkowości: ujmowania, wyceny i prezentacji sprawozdań finansowych, wraz z ujawnieniami wymaganych informacji. W przypadku względnej (o nieistotnych różnicach) przystawalności (ekwiwalentności) ThC GAAP z MSSF CESR zaleca uznanie tych systemów za równoważne MSSF i nie wskazuje już na konieczność uzupełniania sprawozdań dodatkowymi, poza wynikającymi z MSSF informacjami, które powinny być poddane ocenie przez biegłego rewidenta. Takie ujawnienie dodatkowych informacji jest wymagane, gdy różnice między ThC GAAP a MSSF występują, i mimo to systemy te mogą być uznane za przystawalne (ekwiwalentne) z MSSF. Opinię taką wydał CESR, analizując w marcu 2007 r. postęp w procesie zbliżania się standardów japońskich, kanadyjskich i amerykańskich do rozwiązań MSR, zawartą w dokumencie z marca 2007 r.: *CESR's advice to the European Commission on the work programmes of the Canadian, Japanese and US standard setters the definition of equivalence and the list of third country GAAPs currently used on the EU capital markets*, The Committee of European Securities Regulators, Paris, March 2007, http://www.cesr-eu.org/popup2.php?id=4386, który był już wcześniej przywoływany w niniejszej rozprawie.

tj. zakres tematyczny obecnych: MSR 2, MSR 14, MSR 24, MSR 27 i MSR 40, oraz ASBJ zadeklarowała podjęcie prac w zakresie wprowadzenia do zestawienia zmian w kapitałach własnych (elementy MSR 1) oraz płatności w formie akcji własnych (obecny MSSF 2)[160]. Kolejne spotkania przedstawicieli IASB i ASBJ odbyły się we wrześniu 2005 r., marcu i październiku 2006 r.[161] Z kolei w sierpniu 2007 r. podpisano kolejne porozumienie, zwane porozumieniem tokijskim (Tokyo Agreement)[162], w którym określono termin pełnego zakończenia procesu konwergencji japońskich standardów z MSSF – jeszcze przed 2011 r. Na mocy zawartego porozumienia, do końca 2008 r. mają zniknąć główne różnice w regulacjach japońskich i MSSF[163] (w zakresie określonym w oświadczeniu CESR z czerwca 2005 r., w którym ustalono cechy obcych systemów rachunkowości, jakimi powinny się one charakteryzować, aby mogły zostać uznane za podstawę sporządzania sprawozdań finansowych przez zagraniczne spółki publiczne, których papiery wartościowe notowane są na rynkach europejskich)[164], a następnie w terminie do 30 czerwca 2011 r. mają zostać zniwelowane pozostałe różnice[165].

2.5. Stosowanie MSSF na rynkach amerykańskich

2.5.1. Działania amerykańskiej SEC na polu akceptacji MSSF

W czasie, w którym UE zdecydowała się na określenie wymogu stosowania MSSF przy sporządzaniu sprawozdań finansowych przez spółki publiczne, pozwalając przy tym na to, aby pozaunijne spółki publiczne notujące swoje papiery wartościowe na regulowanych rynkach kapitałowych w jakimkolwiek kraju należącym do Europejskiego Obszaru Gospodarczego nie musiały przeliczać sprawozdań finansowych, o ile są one zgodne z MSSF, amerykań-

[160] Zob. *The ASBJ and the IASB hold initial meeting on joint project for convergence*, ASBJ Press Release, 11.03.2005, http://www.asb.or.jp/html_e/asbj/pressrelease/e_pressrelease_20050311.pdf.

[161] Informacje na temat przebiegu tych spotkań: http://www.asb.or.jp/html_e/international_activities/convergence.php.

[162] *Agreement on initiatives to accelerate the convergence of accounting standards*, ASBJ, IASB, Tokyo, 8.08.2007, http://www.asb.or.jp/html_e/asbj/pressrelease/pressrelease_20070808e.pdf.

[163] Zob. *The ASBJ and the IASB announce Tokyo Agreement on achieving convergence of accounting standards by 2011*, ASBJ Press Release, 8.08.2007, http://www.asb.or.jp/html_e/asbj/pressrelease/pressrelease_20070808e.pdf. Zob. także *ASBJ and IASB make continued Progress towards goal of convergence in accounting standards by 2011*, ASBJ Press Release, 2.10.2007, http://www.asb.or.jp/html_e/asbj/pressrelease/pressrelease_20071002e.pdf.

[164] Zob. *CESR's Technical Advice on Equivalence of Certain Third Country GAAP and on Description of Certain Third Countries Mechanisms of Enforcement of Financial Information*, CESR, Paris, June 2005, http://www.cesr-eu.org/index.php?page=contenu_groups&id=46&docmore=1#doc. Omówienie tu powołanych zagadnień będzie przedmiotem rozważań w rozdz. 3.5.

[165] Zob. np. **I. Nishikawa**, *Japan – A view on convergence*, IASB Insight, Q4, 2007, s. 8.

ska Komisja Papierów Wartościowych również podjęła kilka inicjatyw sankcjonujących prawo do swobodniejszego stosowania MSSF. Początkowo były to działania nieco łagodzące uciążliwość uzgadniania danych finansowych zawartych w sporządzanych sprawozdaniach finansowych przez spółki zagraniczne. Zgodnie bowiem z wymogami art. 4-01 (a) (2) *Regulation S-X* (17 CFR Part 210), każdy zagraniczny emitent papierów wartościowych może przy sporządzaniu sprawozdań finansowych stosować inne niż amerykańskie, ogólnie akceptowane zasady rachunkowości, jeżeli uzgodnienie do nich, o zakresie określonym przez SEC w pozycji 17 Form 20-F, lub wymogów określonych także na mocy Regulation S-X w zakresie określonym w pozycji 18 Form 20-F zostanie dołączone do tych sprawozdań finansowych[166]. Wymogi takie zostały wprowadzone już w 1982 r. przez zmiany w ustawie o papierach wartościowych: Securities Act 1933[167], kiedy to określono odrębne wymogi sprawozdawcze (dotyczące zarówno okresowych raportów finansowych emitentów, jak i zawartości informacyjnej danych finansowych w prospektach emisyjnych) dla spółek zagranicznych. Do tego czasu (tj. w latach 1967–1981)[168] SEC wymagała od spółek zagranicznych jedynie opisowej charakterystyki różnic w stosowanych zasadach rachunkowości, o ile wyliczenie tych różnic w mierniku wartościowym nie było praktycznie wykonalne. W przypadku jednak prospektów emisyjnych wymagane było bezwzględnie pełne uzgodnienie danych finansowych z US GAAP[169]. Obecny wymóg uzgadniania danych finansowych z US GAAP

[166] Według szacunków SEC, dodatkowe koszty, jakie corocznie ponoszą spółki zagraniczne w związku z wypełnianiem obowiązków sprawozdawczych SEC, określonych w Form 20-F, wynoszą łącznie ok. 610 mln USD. Wskazana kwota obejmuje wyłącznie koszty usług doradczych, świadczonych przez zewnętrznych ekspertów. Zob. *First-Time Application of International Financial Reporting Standards*, SEC Release Nos. 33-8567, 34-51535, International Series Release No. 1285, Washington, 2004, s. 41, http://sec.gov/rules/proposed/33-8397.htm.

[167] Zob. Securities Act Release No. 33-6437, 19.11.1982.

[168] Przed 1967 r. spółki zagraniczne były zobowiązane jedynie do prezentacji swoich sprawozdań finansowych sporządzonych zgodnie z krajowymi (z kraju pochodzenia) regulacjami rachunkowości i obejmowały jedynie bilans sporządzony na dzień najbliższy dnia końca roku podatkowego, za który sporządzany był także rachunek zysków i strat, również wymagany do upublicznienia przez SEC. Od wymaganych do prezentacji sprawozdań finansowych SEC nie narzucał obowiązku ich uwiarygodnienia przez biegłych rewidentów. Zob. *Acceptance form Foreign Private Issuers of Financial Statements Prepared in Accordance with International Financial Reporting Standards Without Reconciliation to U.S. GAAP*, Securities and Exchange Commission Release Nos. 33-8818, 34-55998, International Series Release No. 1302; File No. S7-13-07, SEC, Washington 2007, przyp. 14 na s. 10, http://www.sec.gov/rules/proposed/2007/33--8818.pdf.

[169] Zob. *Acceptance form Foreign Private Issuers of Financial Statements...*, s. 11. Uzgodnienie danych finansowych według pozycji 17 Form 20-F dotyczy m.in. emitentów niekonwertowalnych na akcje dłużnych papierów wartościowych, zaś uzgodnienie według wymogów pozycji 18 Form 20-F dotyczy głównie emitentów kapitałowych papierów wartościowych lub konwertowalnych dłużnych papierów wartościowych. Por. **D. T. Nicolaisen**, *A Securities Regulator Looks at Convergence* (Northwestern University) Journal of International Law and Business, April 2005, http://www.dec.gov/rules/final/33-8567/pdf.

dla spółek zagranicznych w przedmiotowym zakresie, pochodzący z 1982 r., obejmuje[170]:

- ◇ opisową charakterystykę uzgadnianych różnic[171];
- ◇ uzgodnienie zysku okresu dla każdego z prezentowanych w sprawozdaniach finansowych, odpowiednio lat obrotowych lub okresów śródrocznych[172];
- ◇ uzgodnienie głównych pozycji wykazywanych w bilansie dla każdego z prezentowanych w sprawozdaniach finansowych, odpowiednio lat obrotowych lub okresów śródrocznych[173], oraz
- ◇ uzgodnienie przepływów pieniężnych dla każdego z prezentowanych w sprawozdaniach finansowych, odpowiednio lat obrotowych lub okresów śródrocznych[174].

Wymóg sporządzania sprawozdań finansowych przez spółki europejskie według MSSF od 2005 r. dla potrzeb rynku kapitałowego, których liczna grupa zarejestrowana jest również na amerykańskich rynkach kapitałowych[175], postawił przed SEC wyzwanie przeanalizowania dotychczasowych wymogów uzgadniania danych finansowych zgodnych z MSSF na wymogi zgodne z US GAAP. Wpierw, w 2004 r., w dokumencie *First-Time Application of International Financial Reporting Standards* poddano analizie wymóg określony w pozycji 8.A.2 Form 20-F w zakresie prezentacji zbadanych przez biegłego rewidenta: sprawozdania z osiągniętych dochodów (rachunku wyników), sprawozdania ze zmian w kapitale własnym oraz rachunku przepływów pieniężnych obejmujących dane finansowe za ostatnie trzy lata[176]. Podobnie wymóg określony w pozycji 3.A.1 Form 20-F nakazuje przedstawiać w sprawozdaniu finansowym zagranicznej spółki wybrane dane finansowe obejmujące dane za ostatnie pięć lat. Problem wynikał stąd, iż większość spółek europejskich, które miały obowiązek dostosować się do wymogów rozporządzenia Unii Europejskiej 1606/2002 o stosowaniu MSSF z początkiem 2005 r., właśnie za ten rok sporządziło takie sprawozdanie

[170] Zob. *Acceptance form Foreign Private Issuers of Financial Statements...*, s. 44 i n.
[171] Wymóg określony w par. 17(c)(1) Form 20-F.
[172] Wymóg określony w par. 17(c)(2)(i) Form 20-F.
[173] Wymóg określony w par. 17(c)(2)(ii) Form 20-F.
[174] Wymóg określony w par. 17(c)(2)(iii) Form 20-F. Jak zostało to jednak wskazane wcześniej, spółki zagraniczne, sporządzając rachunek przepływów pieniężnych według MSR 7, takiego uzgodnienia nie musiały już czynić na podstawie zwolnienia określonego w tym paragrafie, wprowadzonego w życie w 1993 r.
[175] Według szacunków pracowników SEC, na koniec pierwszego kwartału 2005 r. ok. 1200 spółek zagranicznych podlegało wymogom SEC, z czego spółek kanadyjskich było aż ok. 500. Spośród pozostałych 700 spółek ok. 40–50 sporządzało sprawozdania finansowe zgodnie z MSR. Według dalszych przewidywań, na koniec 2006 r. mogło to już być ok. 300 i ok. 400 na koniec 2007 r. Zob. **D. T. Nicolaisen**, *A Securities Regulator Looks at Convergence.*
[176] Wskazany przepis wymaga także prezentacji zbadanego bilansu, ale jedynie z danymi finansowymi, obejmującymi dwa ostatnie lata obrotowe.

finansowe po raz pierwszy. Tymczasem według wymogów, określonych w MSSF 1[177], spółka sporządzająca sprawozdanie po raz pierwszy ma prawo do wykazania w nim jedynie danych porównawczych, obejmujących dane za poprzedni rok obrotowy, a więc niezwykle trudne lub kosztowne byłoby spełnienie wymogów SEC z Form 20-F. Biorąc to pod uwagę, SEC zaproponowała ograniczenie wymogu prezentacji wskazanych wyżej danych finansowych jedynie za okres ostatnich dwu lat, i po przeprowadzonej konsultacji społecznej propozycji przyjęła stosowną regulację w 2005 r.[178] Fundamentalne postanowienia tej decyzji były następujące:

1. Zwolnienie dotyczyło tych zagranicznych spółek, które zastosowały MSSF po raz pierwszy w stosunku do roku obrotowego rozpoczynającego się w 2007 r. lub wcześniej;
2. Zwolnienie dotyczyło wyłącznie tych spółek, które stosują MSSF w ich pełnej wersji przyjętej przez IASB, nie zaś zawierających klauzulę ograniczającą – jak ma to miejsce np. w Europie. Jednak w przypadku europejskich spółek, stosujących MSSF zgodnie z wymogami UE, zwolnienie jest możliwe jedynie wtedy, gdy spółka przedstawia w sprawozdaniu finansowym zbadane przez biegłego rewidenta uzgodnienie danych finansowych, z pełną wersją MSSF wydanych przez IASB. Dopuszcza się także pełne uzgodnienie z US GAAP w zamian za uzgodnienie z pełną wersją MSSF;
3. Zwolnienie obejmowało także odstępstwo od konieczności prezentacji syntetycznych danych finansowych o spółce i jej dokonaniach, zgodnie z US GAAP. W zamian za to niezbędne jest przedstawienie takich danych według MSSF;
4. Zwolnienie obejmowało prawo do niewykazywania w sprawozdaniu finansowym wartościowych skutków odstępstw, jakie poczyniła spółka, przechodząc na MSSF, a które dozwolone są w MSSF 1[179];

[177] Zob. par. 6 i 36 MSSF 1, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2004*, s. 90 i 100.

[178] Zob. *First-Time Application of International Financial Reporting Standards*, SEC Release Nos. 33-8567, 34-51535, http://www.sec.gov/rules/final/33-8567.pdf.

[179] Odstępstwa odnoszą się do możliwości niezastosowania się do wymogu określonego w par. 7 MSSF 1, który sprowadza się do zastosowania wszystkich wymogów MSSF obowiązujących na dzień bilansowy, na który sporządza się sprawozdanie finansowe. Obejmują one problemy, których zgodne z tymi MSSF rozwiązania są praktycznie niewykonalne lub których zastosowanie wiązałoby się z poniesieniem niezwykle wysokich nakładów. Zwolnienia dotyczą np. prawa do niestosowania się do wymogów MSSF 3 w zakresie połączeń jednostek gospodarczych, które miały miejsce przed dniem przejścia na MSSF. Zob. par. 13 MSSF 1, *International Financial Reporting Standards (IFRSs) 2007*, s. 93. Szerzej na temat zastosowania się do wymogów MSSF 1 w warunkach polskich spółek pisze np. **M. Frendzel**, *MSSF 1 Zastosowanie Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej po raz pierwszy*, [w:] *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF/MSR) a ustawa o rachunkowości...*, s. 501–512. Zob. także **M. Frendzel**, *Zastosowanie MSSF po raz pierwszy – zestawienie uzgadniające*, [w:] *Jednostkowe sprawozdanie finansowe...*, s. 301–324.

5. Wskazana regulacja nie zwalniała jednak jeszcze spółek z obowiązku uzgadniania danych finansowych z wymogami US GAAP, ale ogranicza je do dwóch lat obrotowych, włączając w ten obowiązek ujawnienie także tych różnic, które nie były brane pod uwagę przy uzgadnianiu danych finansowych z US GAAP, a które w ocenie spółki są niezbędne do zrozumienia sprawozdania finansowego jako całości;
6. Wskazana regulacja pozwalała na prezentację, lecz jej nie wymuszała zarówno w odniesieniu do szczegółowych, jak i syntetycznych danych finansowych, ustalonych według wcześniej stosowanych krajowych zasad rachunkowości. Załączenie ich jednak do sprawozdania finansowego sporządzonego według MSSF wymaga włączenia lub uzupełnienia sprawozdania finansowego opisowym ujawnieniem informacji na temat operacyjnych i finansowych dokonań oraz zamierzeń spółki za okresy objęte okresem sprawozdawczym.

Zastosowanie MSSF po raz pierwszy przez zagraniczne spółki publiczne na rynku amerykańskim zostało poddane opisowej ocenie przez SEC. Ta w połowie 2007 r. wydała raport z badania, w którym ocenie poddała raporty finansowe ponad 100 spółek zagranicznych, które sporządzając je za 2006 r., zawarły w nich sprawozdania finansowe sporządzone zgodnie z MSSF[180]. Przygotowany, dość skromny, Raport odniósł się do trzech zagadnień:

1) oceny zgodności sporządzonych sprawozdań z MSSF;
2) sposobu prezentacji danych finansowych w sprawozdaniach finansowych;
3) wykazu zagadnień, które SEC uznała za niewystarczające w zakresie ujawnianych informacji.

Oceniając zgodność sprawozdań finansowych z MSSF, SEC wskazała, że znacząca większość spółek poczyniła zastrzeżenie o zgodności prezentowanych danych finansowych z prawnie zdefiniowanymi standardami, czyli wynikającymi z narzuconych przez prawo MSSF. Choć nie jest to w raporcie wykazane, zapewne chodzi o europejskie spółki, które przecież sporządzając sprawozdania finansowe według MSSF, powinny wskazać, że są one zgodne z MSSF przyjętymi do stosowania w UE[181]. Podobna uwaga została poczyniona do opinii biegłych rewidentów badających te sprawozdania. Co więcej, choć jest to już sprawa mniejszej wagi, odniesienie do źródła standardów jako podstawy sporządzenia sprawozdania finansowego, również było zróżnicowane co do formy wyrazu zgodności z MSSF[182].

[180] Zob. *SEC Staff Observations in the Review of IFRS Financial Statements*, 2.07.2007, http://www.sec.gov/divisions/corpfin/ifrs_staffobservations.htm.
[181] Zob. *Comments concerning certain Articles of the Regulation (EC) 1606/2002...*, s. 4 i n.
[182] Zob. *SEC Staff Observations in the Review of IFRS Financial Statements.*

W zakresie prezentacji danych finansowych SEC wskazała, że spółki z tego samego obszaru prawnego, a nawet z tej samej branży, stosują zróżnicowane formaty sprawozdawcze, szczególnie na poziomie rachunku zysków i strat (rachunku wyników) oraz wykazywanego w nim wskaźnika zysku na akcję, co – w opinii SEC – znacznie utrudnia porównywalność branżową prezentowanych danych finansowych. Dozwolona w tej materii forma prezentacji według wymogów MSR 1 spotkała się jednak z dość chłodnym przyjęciem przez SEC, która w odpowiedzi wezwała liczną grupę spółek do bliższego zdefiniowania prezentowanych pozycji w sprawozdaniach finansowych, w tym:

◇ zmiany stosowanej terminologii rachunku zysków i strat (rachunku wyników) w pozycjach podsumowujących, w taki sposób, aby była ona bliska treści, którą niesie[183];
◇ wyjaśnienia stosowanych zasad rachunkowości co do określenia pozycji wyłączonych z kwot cząstkowych prezentowanych w rachunku wyników, łącznie ze wskazaniem, co wpływa na pozycję zysku operacyjnego[184].

W ocenie SEC na poziomie rachunku przepływów pieniężnych najbardziej wątpliwe było przedstawianie nakładów na badania i rozwój w przepływach działalności inwestycyjnej, zamiast w przepływach pieniężnych działalności operacyjnej. Innym mankamentem prezentowanych rachunków przepływów pieniężnych było uzgodnienie przepływów pieniężnych działalności operacyjnej w metodzie pośredniej, rozpoczynające się pozycją wyniku finansowego, innego niż ten, na który według SEC wskazuje MSR 7, oraz różnie definiowany zakres środków pieniężnych i ich ekwiwalentów. Równie niezrozumiałe dla SEC były niejednolicie ujmowane transakcje połączeń jednostek gospodarczych w ramach wspólnej kontroli, transakcje reorganizacji i restrukturyzacji oraz przejmowania udziałów mniejszościowych[185]. SEC wyraziła

[183] Już sama nazwa sprawozdania z dokonań finansowych jednostki w okresie rodzi pewien punkt sporny. W terminologii stosowanej w MSSF mówi się co prawda o rachunku wyników (*income statement*), ale w tłumaczeniach na obce języki używa się pojęcia rachunku zysków i strat, co w powrotnym tłumaczeniu na język angielski skutkuje nazwaniem tego sprawozdania *Profit and Loss Account*. W przypadku spółek europejskich jest to konsekwencja anglojęzycznej wersji księgowych dyrektyw Unii. Zob. np. nazwę Działu 5 oraz art. 22 Fourth Council Directive (78/660/EEC) of 25 July 1978 based on Article 54 (3) (g) of the Treaty on the annual accounts of certain types of companies, OJ L 222, 14.08.1978, s. 1.

[184] Wskazane zalecenie zapewne wynikało stąd, że obecny układ rachunku zysków i strat nie wskazuje na obowiązek prezentowania pozycji zysku (straty) operacyjnego. Powodem tego jest dość trudne do zdefiniowania właśnie jednoznaczne wskazanie pozycji, które na ten zysk (stratę) wpływają. Zob. par. IN13 oraz par. 81 IAS 1, *International Financial Reporting Standards (IFRSs) 2007*, s. 783 i 800.

[185] W mojej opinii zarzuty pod kątem zróżnicowanych podejść do wskazanych tu transakcji wynikają z tego, że są one niejednoznacznie określone w MSSF. Dotyczy to w szczególności zagadnień restrukturyzacji i reorganizacji oraz przejmowania udziałów mniejszościowych. W sprawach połączeń w ramach wspólnej kontroli standardy, a w szczególności MSSF 3 *Połączenia*

również niepokój w kwestii zachowania się spółek w sytuacji zaistnienia problemu nieuregulowanego w MSSF. Zwróciła uwagę na to, że spółki, przedstawiając przyjęte przez siebie rozwiązania, nie wskazywały na źródło ich pochodzenia, a w niektórych przypadkach posługiwały się rozwiązaniami z innych systemów rachunkowości, które w opinii SEC nie są zgodne z MSSF lub *Założeniami koncepcyjnymi IASB*. Komisję zaniepokoił także fakt zróżnicowanych praktyk sprawozdawczych wśród ubezpieczycieli oraz spółek sektora wydobywczego, co – jak sama zauważa – jest wynikiem braku jednoznacznie określonych wymogów księgowych i sprawozdawczych dla tego typu jednostek[186].

W zakresie ujawniania niezbędnych danych finansowych, jakie wymagane są przez MSSF, Komisja również miała dużo zastrzeżeń. W raporcie podkreślała w tym względzie m.in. dużą różnorodność miejsc ujawnianych informacji, w tym miejsc poza poddawanym badaniu sprawozdaniem finansowym (ocenie poddawane były roczne raporty finansowe, których sprawozdania finansowe stanowią jedynie integralną część)[187]. Niedoskonałości ujawnień informacji (nt. ich zakresu), co do których Komisja miała zastrzeżenia i domagała się od spółek dodatkowych wyjaśnień, dotyczyły m.in.:

- ◇ zasad ujmowania przychodów, szczególnie w sytuacjach bardzo ogólnych wskazań rodzaju generowanych przychodów oraz wielkości i okresu ich osiągania;
- ◇ wartości niematerialnych, w tym: wartości firmy, łącznie ze wskazaniem czynników, które pozwalały na ich ujęcie w przypadku połączeń jednostek gospodarczych;
- ◇ zasad ujmowania i oceny wartości odpisów z tytułu utraty wartości aktywów oraz czynników wpływających na dokonywanie odpisów przywracających wcześniej ujęte odpisy;

jednostek gospodarczych, wyłączają je z zakresu regulacji MSSF, co stwarza podstawy do rozliczeń tego rodzaju połączeń według innych, niż określona w MSSF 3 metody (metody nabycia).

[186] Sprawy umów ubezpieczeniowych reguluje co prawda MSSF 4 *Umowy ubezpieczeniowe*, zaś istotne zagadnienia rachunkowości jednostek wydobywczych MSSF 6 *Działalność wydobywcza i szacowanie zasobów naturalnych*, jednakże wskazany pierwszy standard odnosi się wyłącznie do ujmowania umów ubezpieczeniowych, zaś MSSF 6 daje prawo do stosowania bardzo zróżnicowanej polityki rachunkowości w zakresie działalności wydobywczej. MSR nie zawierają w sobie kompleksowych, jednolitych regulacji dla wskazanych typów spółek, co może uzasadniać niejednolitość podejścia u przedmiotowych spółek. Zob. par. 2–4 MSSF 4 oraz par. 4 i 9 MSSF 6, [w:] *International Financial Reporting Standards (IFRSs) 2007*, IASB, London 2007, s. 431 i n. oraz odpowiednio s. 620 i n.

[187] Zgodnie z wymogami niektórych standardów praktyka taka w odniesieniu do niektórych ujawnień jest dopuszczalna. Przykładem tego są wymogi ujawnienia dotyczące: kraju inkorporacji, adresu siedziby kierownictwa lub zasadniczego miejsca prowadzenia działalności oraz prawnej formy jednostki gospodarczej, opisu rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej, nazwy bezpośredniej i najwyższej jednostki dominującej. Zob. par. 126 MSR 1, [w:] *International Financial Reporting Standards (IFRSs) 2007*, s. 809. Ze względu jednak na brak szczegółowego opisu bądź przykładów uchybień w Raporcie Komisji trudno jest wskazać, czy wskazane ogólnie uchybienia były zawsze zasadne.

- ◇ transakcji leasingu, łącznie ze wskazaniem ich cech oraz szacowanych skutków ich zawarcia;
- ◇ istotnych cech instrumentów finansowych, łącznie z instrumentami pochodnymi, ich wpływu na przyszłe przepływy pieniężne oraz kryteria ich ujmowania i pomiaru, jakie zastosowała dana spółka;
- ◇ zakresu stosowania MSR 39 *Instrumenty finansowe – ujmowanie i wycena* w bankach.

Nie negując zasadności oraz istoty wątpliwości, jakie miała amerykańska Komisja w ocenie rocznych raportów finansowych, chociażby ze względu na niezwykle lakoniczne stwierdzenia zawarte w Raporcie, warto wskazać, że podkreślane przez SEC sprawy – jak sądzę – wynikają raczej z trudności w akceptacji stylu regulacji zawartych w MSSF niż z rzeczywistych niedociągnięć rocznych raportów finansowych, poddawanych przecież w części odnoszącej się do prezentacji sprawozdań finansowych oraz związanych z nimi danych finansowych, prezentowanych w innych częściach raportu. Komisja – raczej przyzwyczajona dotąd do detalicznie i precyzyjnie wypełnianych formularzy sprawozdawczych, jakie charakteryzują system sprawozdawczości finansowej, oparty na dotychczasowych wymogach Regulation S-X oraz Form 20-F, oraz przyzwyczajona do analizy sprawozdań finansowych sporządzanych według równie detalicznych, opartych na regułach i ścisłych procedurach (*rule-based*) standardach amerykańskich tworzących US GAAP – nie mogła oprzeć się wrażeniu pewnego chaosu informacyjnego, który pierwotnie mógł sprawiać takie wrażenie, gdy dane finansowe rocznych raportów finansowych spółek zagranicznych sporządzane są na podstawie standardów IASB, charakteryzujących się wyrażeniem regulacji przez ogólne założenia i zasady (*principles-based standards*). W standardach IASB wiele z informacji można ująć w podstawowych elementach sprawozdania finansowego, w informacji dodatkowej lub nawet poza sprawozdaniem finansowym, jeśli stanowi ono integralną część innego, zwartego opracowania, jak np. roczny raport finansowy. Nie do odparcia są zarzuty wobec braku uregulowań niektórych aspektów działalności jednostek w warunkach transformacji wymuszonej restrukturyzacją lub reorganizacją. Regulacje takie na pewno powinny powstać i niektóre z przedstawionych w Raporcie zagadnień zostały już uwzględnione w harmonogramie prac IASB, czego przykładem są badania nad zmianami w MSSF 3, które były również przedmiotem wyrażanych, nierzadko krytycznych uwag[188].

[188] Prace nad zmianami w MSSF 3 rozpoczęły się w zasadzie już na etapie prac nad samym oryginalnym MSSF 3, który został zatwierdzony przez IASB w marcu 2004 r. Z założenia standard ten miał mieć charakter regulacji przejściowych i zostać zmieniony w możliwie szybkim czasie. Odpowiedni projekt standardu został przyjęty przez IASB w czerwcu 2005 r. i poddany publicznej dyskusji, zgodnie z procedurą stanowienia standardów określoną w Konstytucji

Na zainteresowanie MSSF jako potencjalnym źródłem regulacji amerykańskich w zakresie sprawozdawczości finansowej wpłynęły znacząco także regulacje ustawy Sarbanesa-Oxleya z 2002 r. Artykuł 108 ustawy Sarbanesa-Oxleya z 2002 r. narzucił na SEC obowiązek przygotowania i przedstawienia właściwym organom obu izb Kongresu raportu w sprawie możliwości przyjęcia w USA systemu sprawozdawczości finansowej, regulowanej przez założenia ogólne i zasady (*principles-based approach*). Przedmiotowe badanie miało określone w ustawie założenia co do jego zakresu. Raport z badania miał przedstawiać[189]:

- ◇ aktualny zakres występowania w USA systemu sprawozdawczości opartej na ogólnych założeniach i zasadach;
- ◇ czas niezbędny do zmiany systemu sprawozdawczości finansowej – z systemu opartego na regułach i procedurach (*rules-based approach*) na system oparty na założeniach ogólnych i zasadach[190];
- ◇ możliwości oraz proponowane metody, dzięki którym możliwe byłoby wdrożenie systemu opartego na ogólnych założeniach i zasadach;
- ◇ dokładną analizę ekonomiczną wdrożenia nowego systemu.

Wypełniając nałożone przez ustawę obowiązki, SEC w 2003 r. przygotowała i przesłała senackiej Komisji Bankowości, Gospodarstw Domowych

IASCF. W projekcie standardu, prócz innych spraw związanych ze zmianami w zasadach stosowania metody nabycia, planowano rozszerzyć zakres przedmiotowy tego standardu o te połączenia, które dotychczas nie były objęte postanowieniami tego standardu. Zob. *Exposure Draft of Proposed Amendments to IFRS 3 Business Combinations*, IASB, London, June 2005. Zmiany w standardzie zostały przygotowane już przez zespół składający się z przedstawicieli IASB i FASB, w ramach przyjętego planu wspólnego działania określonego w „Norwalk Agreement". Zawarte w tym projekcie standardu dość rewolucyjne zmiany w zasadach rozliczania połączeń jednostek gospodarczych, pod presją krytyki oddaliły na pewien czas datę przyjęcia standardu. Miał na to również wpływ przyjęty nowy harmonogram prac w ramach „mapy drogowej" konwergencji oraz przyjęta zasada niewprowadzania istotnych zmian w MSR do 2009 r. Stąd IASB określił nową datę przyjęcia zmian do standardu na 2008 r. i jego wejście w życie w 2009 r. Ostatecznie nowy standard MSSF 3 zawierający w sobie nieco złagodzone rozwiązania, na które zgodziły się oba gremia: IASB i FASB, został przyjęty w styczniu 2008 r. i będzie obowiązywać przy sporządzaniu sprawozdań finansowych za lata obrotowe rozpoczynające się 1 lipca 2009 r. lub później. Zob. *IFRS 3 Business Combinations*, IASB, London, January 2008.

[189] Zob. Section 108 (d) (1) (B) ustawy Sarbanesa-Oxleya 2002.

[190] Uznanie MSSF za system oparty na zasadach rachunkowości, zaś US GAAP – za system oparty na regułach, jest bardziej względne niż bezwzględne. Oba systemy rachunkowości zawierają w sobie tak ogólne zasady, jak i reguły, w zależności od danego kontekstu. Jednakże US GAAP zawierają w sobie dużo więcej wytycznych stosowania i temu podobnych uszczegółowień niż MSSF. Zob. **K. Schipper**, *Principles-Based Accounting Standards*, Accounting Horizons, Vol. 17, No. 1, March 2003, s. 61–72. Definiowanie standardów rachunkowości przez zasady opiera się więc głównie na określaniu wskazówek, co wymaga wysokiego stopnia osądów własnych przy ich stosowaniu. Z kolei definiowanie standardów rachunkowości przez reguły opiera się głównie na stanowionych wymaganiach, pozostawiając przy tym mniejszą swobodę wyboru i przez to osądu własnego. Zob. **M. E. Barth, W. R. Landsman, M. Lang, Ch. Williams**, *Accounting Quality*...

oraz Spraw Miejskich, a także Komitetowi Usług Finansowych Izby Reprezentantów właściwy raport[191]. W przedmiotowym, 58-stronicowym Raporcie (obejmującym jednak nieco ponad 13 stron przypisów) Komisja w zasadzie potwierdziła swoje stanowisko w sprawie standardów rachunkowości, prezentowane w 2000 r., wypowiadając się wtedy dość krytycznie na temat możliwości stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości[192]. W nowym Raporcie Komisja wskazała raczej na konieczność stworzenia nowego, własnego, tzn. krajowego, systemu rachunkowości. Nowy system miałby raczej charakter systemu pośredniego pomiędzy orientacją na reguły i orientacją na zasady; byłaby to orientacja na cele (*objective-oriented standards*). Cechami takiego systemu rachunkowości – według autorów Raportu – byłyby standardy[193]:

- ◇ powstałe na podstawie udoskonalonych i konsekwentnie stosowanych założeń koncepcyjnych, w których autorzy Raportu nie widzą jednak miejsca dla zasady prawdziwego i wiernego obrazu, która miałaby status zasady nadrzędnej wobec wszelkich innych;
- ◇ z jasno zdefiniowanym celem, przedmiotem i zakresem obowiązywania;
- ◇ z minimalnym zakresem wyjątków lub wyłączeń przypadków ze stosowania;
- ◇ z wyraźnie określonymi kryteriami klasyfikacji zdarzeń oraz wyraźnie zdefiniowanymi wymaganiami (np. wyraźnego rozgraniczenia transakcji leasingu operacyjnego od leasingu finansowego), ale nie przez sztywnie określoną linię rozdziału, lecz przez kryteria pozwalające określić istotę transakcji, które pozwalają uniknąć stosowania przez „inżynierów finansowych" technik dających co prawda merytoryczną zgodność z wymogami standardu, ale niespełniających intencji (sprzecznych z wykładnią celowościową) standardu, oraz
- ◇ o dość precyzyjnie określonych wytycznych stosowania.

W dyskusji nad zasadnością przyjęcia zaproponowanego mieszanego systemu standardów rachunkowości jego autorzy wskazują na konieczność wyraźnego rozgraniczenia pojęć i charakteru regulacji: systemu standardów opartego na zasadach (*principles-based standards*) i systemu zasad (*principles-only standards*), gdyż dychotomiczny podział na system zasad i system reguł nie odzwierciedla rzeczywistego stanu metodologii tworzenia standardów oraz zbyt wyraźnie dyskredytuje aktualne trendy zmian w systemie US GAAP, a tym samym – sam system US GAAP. W systemie reguł (standardów opartych na regułach), który charakteryzuje tylko w części system US GAAP

[191] Zob. *Study Pursuant to Section 108(d) of the Sarbanes-Oxley Act of 2002...*
[192] Zob. *International Accounting Standards. SEC Concept Release No. 33-7801, 34-42430*, SEC, Washington, 16.02.2000, http://www.sec.gov/rules/concept/34-42430.htm..
[193] Zob. *Study Pursuant to Section 108(d) of the Sarbanes-Oxley Act of 2002...*, s. 3 i 27.

(zwykle standardów pochodzących z lat wcześniejszych, głównie tworzonych przez COP i APB, poprzedników FASB), podstawową cechą standardów nie jest ujmowanie zdarzeń przez odzwierciedlanie ich istoty ekonomicznej, lecz narzucanie określonego podejścia do zdarzenia, jeśli zostanie spełnione sztywno określone kryterium klasyfikacyjne. Przykładem takiej regulacji jest ARB 51, w którym wciąż dominuje reguła uznania danej jednostki za zależną (i tym samym objęcia jej konsolidacją), gdy spełnione będzie kryterium posiadania większej liczby głosów niż 50%)[194]. SEC w raporcie podkreśla, że mimo iż US GAAP stanowi historycznie złożony, mieszany co do metodologii jego tworzenia system regulacyjny, to jednak należy go uznać za wciąż najbardziej kompletny i najlepiej rozwinięty system rachunkowości na świecie. Jest on co prawda zróżnicowany po względem poziomu szczegółowości regulowania różnych zagadnień, ale oparty jest na spójnych założeniach koncepcyjnych, określonych w sześciu standardach jakościowych, i charakteryzuje się celowością i podstawami opartymi na regułach księgowych, które nie zawsze muszą być uznawane za niezasadne.

W czystym systemie standardów opartych na regułach, które dość krytycznie ocenia SEC w swym Raporcie, sprawozdawczość finansowa postrzegana jest raczej jako działanie zmierzające do zapewnienia zgodności z zawartymi w standardach regułami, niż działanie na rzecz komunikowania informacji, a więc tym samym nie spełnia wymogów stawianych sprawozdawczości finansowej w kontekście założeń naprawy systemu rachunkowości i zaufania do niej od strony uczestników rynku kapitałowego, które było przecież podstawą celowości przyjęcia Ustawy Sarbanesa-Oxleya. Przykładowo: Raport wskazuje na amerykańskie uregulowania związane z ujmowaniem umów leasingowych, które obejmują: 16 standardów i interpretacji wydanych przez FASB, dziewięć biuletynów technicznych oraz ponad 30 opracowań Grupy Zadaniowej ds. Pilnych (EIFT). Innym przykładem są regulacje w zakresie instrumentów pochodnych i rachunkowości instrumentów zabezpieczających, których łączna liczba stron regulacji, na jakich zostały zawarte, wynosi obecnie ponad 800[195].

We wspomnianym tu Raporcie jego autorzy dają dość wyraźnie do zrozumienia, że ani bieżący (na dzień opracowania Raportu) system US GAAP, ani żaden inny międzynarodowy system standardów rachunkowości nie spełnia wskazanych wyżej cech, a więc nie spełnia oczekiwań SEC i tym samym oczekiwań inwestorów w zakresie ochrony ich interesów oraz zaufania do systemu sprawozdawczości finansowej, czyli nie spełnia założeń reformy systemowej przyjętej w Ustawie Sarbanesa-Oxleya. Autorzy opracowania starają się w nim ponadto wskazać, że właściwą drogą do osiągnięcia oczekiwanego stanu rzeczy nie jest orientacja na MSSF, lecz rozwijanie własnych, krajowych rozwiązań w ramach doskonalenia systemu US GAAP. Pokazują zresztą zainicjowaną już w tym kierunku drogę, jaką podąża

[194] Zob. par. 2 ARB, No. 51 *Consolidated Financial Statements*, CAP, 1959.
[195] Zob. *Study Pursuant to Section 108 (d) of the Sarbanes-Oxley Act...*, s. 19.

w swych ostatnich działaniach FASB, podając za przykład SFAS 141[196] wraz z SFAS 142[197], stanowiące o rozliczeniach połączeń jednostek gospodarczych oraz związanych z nimi zagadnień ujmowania, wyceny i prezentacji informacji o wartości firmy, a także innych wartościach niematerialnych i prawnych. Te standardy kwalifikują autorzy do grupy standardów zorientowanych na zasady, a nawet zaliczają do standardów odpowiadających zalecanemu wzorcowi standardów zorientowanych na cele[198].

Dla osiągnięcia docelowego modelu standardów zorientowanych na cele SEC wyznaczył potencjalne kierunki działania, które miałaby obejmować[199]:

- ◇ wyartykułowanie niedoskonałości obecnych założeń koncepcyjnych rachunkowości i opracowanie nowych;
- ◇ rozwijanie procesu konwergencji systemu standardów amerykańskich i MSSF, w ramach których SEC widzi konieczność wskazania różnic między tymi systemami, określenia priorytetów i harmonogramu dla niwelowania różnic między nimi oraz skoordynowania zakresu i czasu działań podejmowanych przez FASB i IASB;
- ◇ redefiniowanie struktury i hierarchii US GAAP, w tym ustanowienie nowych jakościowo wytycznych stosowania standardów rachunkowości, oraz
- ◇ ulepszenie dostępu do podstawowych, autorytatywnych źródeł literaturowych standardów, które powinny być zebrane w jednym, ogólnie dostępnym zbiorze.

Jednym z elementów wdrażania systemu standardów rachunkowości zorientowanych na cele, których osią są US GAAP, jest zmiana ich hierarchii. Obecna hierarchia US GAAP, skonstruowana przede wszystkim na autorytatywnej literaturze, przedstawia się następująco:

1. Literatura autorytatywna:
   - ◇ Poziom A – Standardy rachunkowości wydawane przez FASB w postaci Standardów Sprawozdawczości Finansowej (SFAS) oraz jej poprzedników: Standardy APB Opinion i ARB;
   - ◇ Poziom B – Biuletyny Techniczne (Merytoryczne) wydawane przez FASB (FASB Technical Bulletins), branżowe wytyczne procedur badania sprawozdań finansowych oraz Rachunkowości wydawane przez AICPA, a konkretnie: działający w jej strukturze Accounting Standards Executive Committee, AsSEC (AICPA Industry Audit and Accounting Guides) oraz Stanowiska (AICPA Statements of Position);
   - ◇ Poziom C – Konsensusy Grupy Zadaniowej ds. Pilnych, działającej w strukturze FASB (EITF Consensuses) oraz Opisy Praktyki, wydawane przez AICPA (AICPA Practice Bulletins);

[196] SFAS, No. 141, *Business Combinations.*
[197] SFAS, No. 142, *Goodwill and Other Intangible Assets*, FASB, Norwalk, June 2001.
[198] Zob. *Study Pursuant to Section 108 (d) of the Sarbanes-Oxley Act...*, s. 20.
[199] Tamże, s. 29.

- ◇ Poziom D – księgowe interpretacje, wydawane przez AICPA (*accounting interpretations*), odpowiedzi na pytania stawiane przez uczestników praktyki gospodarczej oraz praktyka gospodarcza.

2. Pozostała literatura:
   - ◇ Założenia koncepcyjne sprawozdawczości finansowej (SFAC 1–7), materiały problemowe wydawane przez AICPA (AICPA Issues Papers), MSSF wydawane przez IASB i swego poprzednika, podręczniki zawodowe, artykuły w profesjonalnych periodykach.

Za podstawowe działanie na polu zmiany hierarchii US GAAP Komisja uznaje podniesienie roli założeń koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej, które – jak podkreśla Komisja – stoją niżej w hierarchii od praktyki zawodowej. Jest tak dlatego, że w obecnym kształcie pełnią one raczej rolę narzędzia do budowy standardów i innych regulacji przez FASB, niż rzeczywistą nadbudowę konceptualną rachunkowości, z której powinni czerpać wiedzę także praktycy w rozwiązywaniu złożonych problemów księgowych. Stanie się tak jednak dopiero wtedy, gdy FASB zakończy przebudowywanie konstrukcji założeń koncepcyjnych, zawartych obecnie w SFAC 1–6. Proponowany przez SEC nowy układ hierarchiczny i zakres US GAAP jest następujący:

1. Literatura autorytatywna:
   - ◇ Nowe założenia koncepcyjne sprawozdawczości finansowej;
   - ◇ Standardy FASB, w tym: SFAS, Interpretacje, APB Opinions i ARB;
   - ◇ Konsensusy EIFT oraz stanowiska stanowiące zbiór wytycznych stosowania standardów FASB rozstrzygnięć problemów niemających swych uregulowań w standardach (Implementation Guidance).
2. Literatura nie autorytatywna:
   - ◇ Stanowiska uznanych organizacji zawodowych lub innych jednostek, w tym środowiska akademickiego.

Wskazana, proponowana hierarchia zbliżona jest do źródeł regulacji IASB, do których w raporcie SEC się odwołuje, szczególnie podkreślając znaczenie interpretacji standardów i czyniąc za wzór organizację oraz zasady działania IFRIC. Warte podkreślenia jest jednakże to, że o ile wśród obecnych źródeł regulacji US GAAP standardy IASB były wprost przywołane, o tyle w proponowanej przez SEC nowej strukturze US GAAP miejsca wyraźnego dla nich nie ma[200].

Jednakże raport podkreśla znaczenie, jakie dla kształtowania się zalecanego przez SEC systemu standardów opartych na celach może mieć proces harmonizacji rachunkowości w wymiarze konwergencji rozwiązań US GAAP z MSSF. Proces ten, rozwijany dzięki porozumieniu FASB z IASB z 2002 r.

[200] Do MSSF nie ma także odniesienia w przyjętej według zaleceń SEC regulacji FASB: *SAFS No. 162 The Hierarchy of Generally Accepted Accounting Standards*, FASB, Norwalk, May 2008.

określony w „Narwalk Agreement", skutkować może wypracowaniem globalnych standardów rachunkowości. Omawiany Raport SEC obiektywnie wskazuje na zalety systemu globalnych standardów rachunkowości, które mogą spełniać wymogi ustawy Sarbanesa-Oxleya, czyli przyczyniać się do wzrostu zaufania inwestorów do systemu sprawozdawczości finansowej spółek publicznych oraz działać w ochronie ich interesów, a ponadto m.in. mogą zmniejszać koszt pozyskania i utrzymywania kapitału na rynkach publicznych USA i w innych krajach. W konsekwencji mogą przyczyniać się do wzrostu gospodarczego spółek i gospodarek całego świata.

Można więc pokusić się o stwierdzenie – na podstawie analizowanego tu raportu – że SEC stanęła na rozdrożu, nie bardzo mając przekonanie co do tego, czy możliwe jest zachowanie statusu US GAAP i miejsca FASB dla roli, jaką mogłaby ona odegrać w tworzeniu nowego modelu standardów rachunkowości, a które miałyby spełniać założenia reformy, określone w Ustawie Sarbanesa-Oxleya. Z jednej strony SEC – wskazuje na możliwości niezależnego od czynników zewnętrznych doskonalenia systemu US GAAP i kształtowania się nowego systemu spełniającego wymogi zapewniające ochronę interesów inwestorów na rynku amerykańskim, ale z drugiej strony – czyni wyraźne odniesienia do nieuchronności uwzględniania działań IASB na polu tworzenia globalnych, powszechnie akceptowanych, a więc i na rynku amerykańskim, standardów rachunkowości. Choć w żadnym późniejszym dokumencie SEC nie powoływał się na swoje opinie na temat tworzenia nowego układu w regulacjach rachunkowości, to jednak widoczny jest dość duży wpływ określonych w raporcie niektórych kierunków działań samej SEC, jak i podmiotów w nim przywoływanych: FASB i IASB. Widać to wyraźnie np. w późniejszych ustaleniach obu tych ciał co do formy konwergencji US GAAP i MSSF, jak również rozpoczętych pracach nad nowymi założeniami koncepcyjnymi sprawozdawczości finansowej, prowadzonej już wspólnie z IASB. W samoocenie tego raportu, Komisja w 2007 r. wskazała, że głównym zamysłem raportu z 2003 r. było przekonanie jego adresatów co do tego, iż optymalnym rozwiązaniem procesu oraz formy stanowienia zasad rachunkowości jest jego oparcie raczej na podstawach konsekwentnie i zgodnie (powszechnie) stosowanych założeń koncepcyjnych oraz jasno określonych celów, niż na podstawach czystych zasad lub reguł[201]. Takie rozwiązanie może przynieść

[201] Konieczność występowania mieszanego systemu rachunkowości podkreślają także niektórzy teoretycy. Wskazują oni, że podstawa danej regulacji, układ i jej zawartość determinowana jest samym zagadnieniem – jego złożonością i nowatorstwem przyjętego rozwiązania. Wskazują oni na poparcie swych sądów, na uregulowania w zakresie instrumentów finansowych, które właśnie ze względów wskazanych powyżej muszą zawierać w sobie dokładniej określone rozwiązania, poparte licznymi przykładami ich zastosowań. Zob. **G. J. Benston, M. Bromwich, A. Wagenhofer**, *Principles – versus rules-based accounting standards: the FASB's standard setting strategy*, Abacus, Vol. 42, Issue 2, 2006, s. 165–188.

korzyść w postaci stworzenia podstaw do łatwiejszego procesu konwergencji US GAAP ze standardami międzynarodowymi[202].

Niezbędne działania, jakie w zamyśle SEC powinny zostać podjęte w celu osiągnięcia założonego celu – wpierw konwergencji rozwiązań MSSF z US GAAP, a później powszechnej, światowej akceptacji wypracowanego wspólnie zbioru wysokiej jakości globalnych standardów rachunkowości, zostały sformułowane przez SEC w kwietniu 2005 r., a następnie potwierdzone w lutym 2006 r.[203] W opracowaniu z 2005 r., przygotowanym przez Dział Rachunkowości SEC pod kierunkiem głównego księgowego Komisji Donalda T. Nicolaisena[204], jego autorzy, przedstawiając m.in. działania SEC, FASB i IASB na rzecz osiągnięcia porozumienia w sprawie wspólnego wypracowania i powszechnego stosowania jednolitego zbioru globalnych standardów rachunkowości oraz potencjalny wpływ MSSF na amerykański rynek kapitałowy, wskazują również drogę, jaką powinni przejść regulatorzy amerykańskiego rynku kapitałowego do osiągnięcia założonego celu. Jedną z nich jest wskazanie „mapy drogowej MSSF", służącej podjęciu działań w celu pełnej akceptacji MSSF na rynku amerykańskim. Realizacja celów określonych w „mapie drogowej MSSF" zależy głównie od dokładnej analizy wiarygodności oraz powszechnej zgodności z MSSF w ich stosowaniu i interpretowaniu pomiędzy spółkami i jurysdykcjami, z których one pochodzą, oraz postępu w procesie konwergencji MS z US GAAP[205]. W tym zakresie SEC sformułował konkretnie następujące niezbędne kroki[206]:

- ◇ podjęcie przez pracowników SEC badań mających na celu zidentyfikowanie niezbędnych zmian w regulacjach SEC, które umożliwią zmianę wymogu uzgadniania danych finansowych pochodzących ze sporządzanych przez spółki publiczne sprawozdań finansowych według MSSF na wymogi US GAAP – działania na lata 2005–2007;
- ◇ przeprowadzenie przez pracowników SEC analizy raportów finansowych spółek publicznych, mających na celu wskazanie poziomu wiarygodności sprawozdań finansowych sporządzonych według MSSF i ich zgodności z nimi przy uzgadnianiu danych finansowych na wymogi US GAAP – działania na lata 2006 i 2007;

---

[202] Zob. *Acceptance From Foreign Private Issuers of Financial Statements...*, s. 21 i n.

[203] Zob. *Accounting Standards: SEC Chairman Cox and EU Commissioner McCreevy Affirm Commitment to Eliminating of the Need for Reconciliation Requirement*, SEC Press Release No. 2006-17, Washington, 9.02.006, http://www.sec.gov/news/press/2006-17.htm.

[204] Zob. **D. T. Nicolaisen**, *Statement by SEC Staff: A Securities Regulator Looks at Convergence.*

[205] Por. *Chairman Donaldson Meets with EU Internal market Commissioner McCreevy*, SEC Press Release, 21 April 2005, Washington 2005, http//www.sec.gov/news/press/2005-62.htm.

[206] *A Possible Roadmap to an SEC Staff Recommendation to Eliminate the SEC Requirement for Foreign Private Issuers to Reconcile Financial Statements Prepared Under IFRSs to U.S. GAAP, Appendix I*, tamże.

◇ przeprowadzenie przez pracowników SEC analizy aktualnego stopnia konwergencji MSSF z US GAAP – działania na 2007 r.;
◇ podjęcie decyzji przez właściwych pracowników SEC o tym, czy mogą zarekomendować propozycję zwolnienia z obowiązku uzgadniania danych finansowych pochodzących ze sprawozdań finansowych sporządzanych według MSSF na wymogi US GAAP – działanie na 2009 r. lub wcześniej.

Pełna akceptacja MSSF na rynku amerykańskim nie powinna sprowadzać się jednak wyłącznie do zwolnienia spółek zagranicznych z obowiązku uzgadniania danych finansowych opartych na MSSF z wymogami US GAAP. Powinna obejmować także prawo do stosowania MSSF przez krajowe (amerykańskie) spółki, co najmniej publiczne. Takiego jednak posunięcia wskazana „mapa drogowa MSSF" nie obejmowała. Późniejsze działania SEC na tym polu tę „mapę drogową" zmienią[207].

Podkreślana w tymże opracowaniu zasada zgodności w interpretowaniu i stosowaniu MSSF przez różne spółki oraz jurysdykcje, w których one działają, jest sprawą, którą mają na uwadze wszyscy zainteresowani wdrożeniem w życie idei powszechnej akceptacji i stosowania wysokiej jakości pojedynczego zbioru globalnych standardów rachunkowości. Aby do tego doszło, niezbędne jest współdziałanie wszystkich zainteresowanych stron, głównie regulatorów. Na tym polu działa również SEC, która realizując wytyczoną „mapę drogową MSSF", podjęła współpracę z regulatorami europejskiego rynku kapitałowego – właściwymi organami UE, w tym Komitetem Europejskich Regulatorów Rynku Papierów Wartościowych (CESR) będącym odpowiednikiem SEC na gruncie UE, ale o zdecydowanie mniejszych kompetencjach działania w zakresie regulacji rynku kapitałowego niż SEC[208]. Obie Komisje w ramach postępującego procesu harmonizacji rachunkowości – a co za tym idzie – sprawozdawczości finansowej spółek publicznych, działając także w ramach i na płaszczyźnie porozumienia w sprawie rozwoju transatlantyckiego rynku kapitałowego, zawartego na szczeblu porozumienia między głowami regionów USA i UE (o czym w następnym podrozdziale) oraz realizując plan ogólnoświatowego porozumienia w sprawie transparentności i przejrzystości działania rynków kapitałowych świata, określiły wspólny plan działania na rzecz zapewnienia zgodności

[207] Chodzi tu o zarysowaną w lipcu 2007 r. przez SEC propozycję dopuszczenia MSSF do stosowania przez amerykańskie spółki publiczne. Będzie ona przedstawiona w dalszej części rozprawy.
[208] O działalności CESR, szczególnie na polu dbałości o spójność w stosowaniu MSSF na rynkach europejskich, będzie szczegółowo mowa w rozdz. 3.5.1.

w stosowaniu i interpretowaniu MSSF[209]. Główny nacisk określonego w porozumieniu działania położony jest na monitorowanie i analizę stosowania MSSF i US GAAP przez ponadnarodowe spółki o zasięgu globalnym.

Do realizacji tego celu wyznaczono zadania cząstkowe, które obejmują[210]:
- ◇ promowanie rozwoju wysokiej jakości globalnych standardów rachunkowości;
- ◇ promowanie wysokiej jakości oraz spójnego, jednolitego stosowania MSSF w skali całego świata;
- ◇ uznając MSSF za standardy oparte na zasadach, pełne zaangażowanie w proces przekonywania światowych odpowiedników o właściwości stosowania globalnych standardów rachunkowości;
- ◇ dbałość o to, by unikać przyjmowania sprzecznych ze sobą wzajemnie regulacji w zakresie stosowania MSSF i US GAAP.

Porozumienie zakłada, w ramach wskazanych obszarów, współpracę w zakresie wzajemnego informowania się o konkretnych przypadkach łamania przez spółki, szczególnie te, które notowane są na obu rynkach: amerykańskim i unijnym, lub przez innych uczestników rynku, zasad spójnego i właściwego stosowania MSSF. Wspólny protokół odnosi się także do utrzymania przyjętej wcześniej przez SEC propozycji zwolnienia spółek zagranicznych, raportujących zgodnie z MSSF, z obowiązku uzgadniania danych zawartych w tych raportach finansowych z wymogami US GAAP.

Ponadto przyjęty przez SEC i CESR plan działania obejmuje podejmowanie przez oba ciała prac na rzecz modernizacji technologii informatycznych w zakresie raportowania finansowego oraz ujawniania informacji, jak również zacieśnienia współpracy na polu tworzenia podstaw regulacji w zakresie zarządzania ryzykiem[211].

---

[209] Zob. *SEC and CESR Launch Work Plan Focused on Financial Reporting. Developing Cross Atlantic Financial Markets*, SEC Press Release, Washington, 2.08.2006, http://www.sec/gov/news/press/2006/2006-130.htm. Podjęte wspólnie działania SEC i CESR stanowią kontynuację rozpoczętego dialogu między tymi Komitetami, rozpoczętego w 2004 r. Celami tego dialogu są zasadniczo: a) określenie występującego ryzyka w funkcjonowaniu amerykańskiego i unijnego rynku kapitałowego dla udoskonalenia możliwości szybkiego reagowania wobec zidentyfikowanych potencjalnych problemów, pojawiających się na gruncie regulacji tych rynków oraz b) zaangażowanie, na możliwie najwcześniejszym etapie, w proces regulacyjny rynków ułatwiających osiągnięcie zbieżności lub przynajmniej porównywalności proponowanych rozwiązań legislacyjnych. Zob. *SEC-CESR Set Out the Shape of Future Collaboration*, SEC Press Release, Washington, 4.06.2004, http://www.sec/gov/news/press/2004-75.htm.

[210] Tamże.

[211] Tamże.

2.5.2. Porozumienie o współpracy transatlantyckiej – akceleratorem powstania globalnych standardów rachunkowości

Kluczowe dla procesu pełnego uznania MSSF na rynku amerykańskim w kontekście ogólnych trendów harmonizacji rachunkowości oraz procesów globalizacji gospodarek świata było podpisanie porozumienia na szczycie politycznym przywódców USA i UE, do jakiego doszło 30 kwietnia 2007 r. w Białym Domu w Waszyngtonie. Podczas spotkania przedstawicieli władz USA (prezydenta Georga W. Busha) oraz UE reprezentowanej przez Angelę Merkel (kanclerza Niemiec), która w tym czasie przewodniczyła posiedzeniom Rady Unii Europejskiej oraz Rady Europejskiej, i przewodniczącego Komisji Europejskiej Jose M. Barroso, podpisano porozumienie o podjęciu wspólnych działań w zakresie promocji transatlantyckiej integracji gospodarczej, obejmującej m.in. integrację rynków finansowych[212]. Pierwszym owocem tego porozumienia, które może wskazywać na bliskie już urzeczywistnienie idei globalnych standardów rachunkowości, było powołanie do życia Transatlantyckiej Rady Ekonomicznej. W obszarze integracji rynków finansowych uzgodniono m.in. podjęcie działań, w efekcie których amerykańskie standardy rachunkowości (US GAAP) oraz międzynarodowe standardy sprawozdawczości finansowej (MSSF) będą wzajemnie uznawane w obu systemach prawnych, co oznacza, że sporządzane na ich podstawie sprawozdania finansowe przez jednostki gospodarcze nie będą musiały podlegać przekształceniom dostosowawczym (przeliczaniu na warunki systemu rachunkowości obowiązującego w danej jurysdykcji). Na wskazanym szczycie uzgodniono, że stanie się to nie później niż w 2009 r.[213]

Ostatnie działania SEC w sprawie akceptacji MSSF na rynkach kapitałowych USA, podległych regulacjom SEC, stanowią także pokłosie podpisanego

[212] **G. W. Bush, A. Merkel, J. M. Barroso**, *Framework for advancing transatlantic economic integration between the United States and the European Union*, Washington 2007, http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/04/20070430-4.html.

[213] Tamże. Zob. także **D. L. Street, Ch. L. Linthicum**, *IFRS in the U.S.: It May Come Sooner Than You Think: A Commentary*, Journal of International Accounting Research, Vol. 6, No. 1, 2007, s. xi–xiii. Jak podaje S. T. Surdykowska, przytaczając słowa J. K. Bieleckiego z 1998 r., zamysły i pierwsze konkretne deklaracje i uzgodnienia były już czynione w końcu lat 90. ub. wieku. Zob. **J. Bielecki**, *Bez przeszkód w 2010 r.*, Reczpospolita, 6.03.1998 r. Przypis za: **S. T. Surdykowska**, *Rachunkowość międzynarodowa*, s. 29. Zob. ponadto: *US and EU to work towards eliminating reconciliation by 2009 – possibly sooner*, Press release, IASB, London, 2.05.2007, http://www.iasb.org/News/Press+Releases/US+and+EU+to+work+towards+eliminating+-reconciliation+by+2009+-+possibly+sooner.htm. Zgodnie z zawartym porozumieniem, w obszarze usług finansowych, którego zakres został określony w Aneksie 6 do porozumienia, prócz działań na rzecz wzajemnej akceptacji standardów rachunkowości, znalazły się także m.in. wspólne deklaracje i działania na rzecz pełnego poparcia dialogu pomiędzy Komisją Europejską i amerykańską Public Company Accounting Oversight Board (ciałem powstałym dla nadzoru nad biegłymi rewidentami i rynkiem usług audytorskich w USA na mocy Ustawy Sarbanesa-Oxleya z 2002 r.) w sprawach nadzoru nad biegłymi rewidentami. Zob. [*Annex 6 to*] *Framework for Advancing Transatlantic Economic Integration...*

w kwietniu 2007 r. porozumienia między USA i UE i są coraz to bardziej wyraziste. W lipcu 2007 r., realizując przyjętą już wcześniej „mapę drogową MSSF" i anonsowaną w kwietniu tego roku, jeszcze przed podpisaniem porozumienia o utworzeniu Transatlantyckiej Rady Ekonomicznej[214], Komisja przygotowała dokument, w którym poddała pod rozwagę uczestnikom rynku amerykańskiego możliwość zwolnienia spółek zagranicznych z obowiązku uzgadniania danych finansowych, zawartych w sporządzanych przez nie sprawozdaniach finansowych z wymogami określonymi w US GAAP, głównie zgodnie z formą i treścią określoną w formularzu Form 20-F, o ile sprawozdania te sporządzone zostały zgodnie z MSSF. Wyraz takiej woli Komisja przedstawia w dokumencie: *Acceptance from Foreign Private Issuers of Financial Statements Prepared in Accordance with International Financial Reporting Standards Without Reconciliation to U.S. GAAP*[215], proponując wprowadzenie do własnych regulacji amerykańskiego rynku kapitałowego odpowiednie zmiany, szczególnie w zakresie formy i treści wymogów określonych w formularzu Form 20-F, oraz niezbędne zmiany w podstawowej regulacji dotyczącej sporządzania i prezentacji danych finansowych o podmiotach notowanych na giełdach USA: Regulation S-X, aktu wykonawczego do ustaw o papierach wartościowych i obrocie nimi: Securities Act 1933, a także Securities Exchange Act 1934. Przedstawiona pod społeczną dyskusję propozycja jest więc urealnieniem wizji działań w zakresie akceptacji MSSF na rynku amerykańskim, która została zarysowana już w 1997 r.[216] i dość konsekwentnie realizowana w późniejszych latach, łącznie z wyznaczoną w 2005 r. „mapą drogową MSSF"[217], o czym była mowa już wcześniej. W tym 121-stronicowym dokumencie SEC przede wszystkim poddaje pod dyskusję zagwarantowanie prawa dla spółek zagranicznych do nieuzgadniania z US GAAP danych finansowych, zawartych w i pochodzących głównie ze sporządzanych przez nie sprawozdań finansowych, zgodnych z angielskojęzyczną, a więc oryginalną wersją MSSF, wydawanych przez IASB. Te zaś spółki zagraniczne, które sporządzają sprawozdania finansowe na podstawie innych wersji językowych MSSF lub niepełnych wersji MSSF, zgodnie z proponowanym rozwiązaniem, nie podlegałyby zwolnieniu, o którym tu mowa[218]. Zwolnienie nie objęłoby więc także tych spółek europejskich, podporządkowanych rozporządzeniu UE 1606/2002 o stosowaniu MSSF, które w sporządzanych przez siebie sprawozdaniach finansowych powołują się na zapewnienie ich zgodności z MSSF, dopuszczonymi do stosowania

[214] *SEC Announces Next Steps Relating to International Financial Reporting Standards*, SEC Press Release, Washington, 24.04.2007, http://www.sec.gov/news/press/2007/2007-72.htm.
[215] Zob. *Acceptance from Foreign Private Issuers of Financial Statements...*
[216] Zob. *Promoting Global Preeminence of American Securities Markets...*
[217] Zob. **D. T. Nicolaisen**, *A Securities Regulator Looks at Convergence...*
[218] Zob. *Acceptance from Foreign Private Issuers of Financial Statements...*, s. 1 oraz 8 i n.

w Unii Europejskiej. W takich przypadkach przedmiotowe spółki miałyby do wyboru:

- ◇ sporządzając statutowe sprawozdania finansowe ogólnego przeznaczenia równocześnie odnosić się w nich do zapewnienia ich zgodności z MSSF wydanymi i opublikowanymi przez IASB, czyli w pełnym zakresie i w języku angielskim, oraz do zgodności z MSSF dopuszczonymi do stosowania w UE, dzięki czemu niepotrzebne byłoby uzgadnianie danych finansowych z US GAAP i zapewniony byłby w ten sposób wymóg wynikający z regulacji UE. Rozwiązanie takie może mieć oczywiście różny techniczny wymiar, ale może także powodować powstanie konfliktów na poziomie wydawanej opinii o sporządzonym sprawozdaniu finansowym, w której również powinno być zawarte odniesienie do zgodności z MSSF[219];
- ◇ sporządzając statutowe sprawozdania finansowe ogólnego przeznaczenia, odnosić się w nich do zapewnienia ich zgodności z MSSF wydanymi i opublikowanymi przez IASB, czyli w pełnym zakresie i w języku angielskim, oraz zapewnić ich zgodność z MSSF dopuszczonymi do stosowania w UE przez odpowiednie uzgodnienie danych. Uzgodnienie danych na pełną i oryginalną (anglojęzyczną) wersję MSSF byłoby obowiązkowo poddane dodatkowemu osądowi przez biegłego rewidenta, co pozwalałoby na zwolnienie z obowiązku uzgadniania danych z US GAAP, gdyż taki warunek zawiera w sobie przedkładana przez SEC propozycja;
- ◇ sporządzając statutowe sprawozdania finansowe ogólnego przeznaczenia, odnosić się w nich do zapewnienia ich zgodności z MSSF dopuszczonymi do stosowania w UE oraz zapewnić ich zgodność z MSSF wydanymi i opublikowanymi przez IASB, czyli w pełnym zakresie i w języku angielskim przez odpowiednie uzgodnienie danych;
- ◇ sporządzając statutowe sprawozdania finansowe ogólnego przeznaczenia, odnosić się w nich do zapewnienia ich zgodności z MSSF dopuszczonymi do stosowania w UE oraz w dalszym ciągu być poddanym obowiązkowi uzgadniania danych finansowych z US GAAP, czyli nie być poddanym zwolnieniu. Oczywiście takie rozwiązanie nie zmienia stanu rzeczy obecnych spółek i ich obowiązków związanych z wymogami dostosowawczymi do rynku amerykańskiego.

Wskazywany tu dokument miał formę badania opinii środowiskowej (Concept Release). Stąd Komisja, analizując zasadność wprowadzenia w życie regulacji pozwalającej na zwolnienie spółek zagranicznych z obowiązku uzgadniania danych finansowych z US GAAP, zadała adresatom – uczest-

[219] Rozwiązanie takie *expresis verbis* zawiera w sobie omawiana tu propozycja Komisji. Zob. tamże, s. 39 i n.

nikom amerykańskiego rynku kapitałowego – szereg pytań, na które odpowiedzi miały dać Komisji podstawę do akceptacji podjętej inicjatywy oraz umożliwić poznanie opinii środowiska na temat technicznych aspektów proponowanej regulacji. W dokumencie zostało postawionych aż 46 pytań, ale żadne z nich nie dotyczyło wprost zagadnienia zwolnienia z obowiązku uzgadniania danych finansowych z US GAAP. Można przyjąć założenie, że Komisja decyzję w tej sprawie podjęła już dawno, czego wyrazem są przecież wskazywane wcześniej decyzje SEC z 2005 i 2006 r. w sprawie „mapy drogowej" wdrażania MSSF na rynku amerykańskim. Chodzi jedynie o potwierdzenie zainteresowanego środowiska, że decyzja taka będzie przez nie w pełni akceptowana, oraz o techniczne aspekty niezbędnych zmian w regulacjach Komisji. Komisja np. w pytaniu 1 pyta o to, czy MSSF mają powszechne zastosowanie i mogą być uznawane za wysokiej jakości standardy rachunkowości[220]. Przez odpowiedź na pytanie 2 chce się utwierdzić w przekonaniu, że proces konwergencji US GAAP z MSSF może sprzyjać słuszności decyzji o zwolnieniu z obowiązku uzgadniania danych finansowych z US GAAP[221], a np. przez odpowiedź na pytanie 3 chciała uzyskać pewność, że przyjęcie MSSF na gruncie amerykańskim może zapewnić porównywalność sprawozdań finansowych uczestników tego rynku, oraz że pozwoli bez przeszkód ich użytkownikom zrozumieć i w sposób właściwy ocenić pozycję finansową i majątkową spółek raportujących według MSSF[222]. Ważne zapewne dla Komisji jest także to, czy światowe, a więc i amerykańskie, działania na rzecz rozwoju jednego zbioru wysokiej jakości standardów rachunkowości są w ogóle ważne dla inwestorów. Taką sprawę poddaje SEC pod dyskusję w pytaniu 10[223].

W uzasadnieniu proponowanego dopuszczenia MSSF do stosowania przy sporządzaniu i prezentacji sprawozdań finansowych przez zagraniczne spółki Komisja stwierdzała m.in., że działając z zamysłem akceptacji wzajemnie, tj. w skali ponadnarodowej uzgodnionych globalnych zasad rachunkowości oraz redukcji regulacyjnych ograniczeń, ale z zachowaniem zasady ochrony interesów inwestorów, „*Komisja uznaje, że informacja wymagana przez międzynarodowy standardy rachunkowości może być odpowiednia dla inwestorów, nawet wtedy, gdy ta informacja nie jest dokładnie tą informacją, której wymaga się pod rządami US GAAP*"[224]. Komisja przytacza tu przykład informacji generowanych pod rządami zmienionego w 1992 r. MSR 7, który SEC dopuściła do stosowania na rynkach amerykańskich w 1994 r., dzięki zmianie wprowadzonej do zasad wypełniania wymogów sprawozdawczych spółek zagranicznych określonych w regulacji Form 20-F.

[220] Tamże, s. 27.
[221] *Loc. cit.*
[222] Tamże, s. 34.
[223] Tamże, s. 37 i n.
[224] Tamże, s. 19 i n., tłum. własne.

W zakończonym procesie publicznej dyskusji nad przedłożoną propozycją do SEC wpłynęło 128 odpowiedzi, z których 64 (połowa) pochodziła od inwestorów lub instytucji zarejestrowanych na kontynencie północnoamerykańskim (w tym z USA – 60 i 4 z Kanady). Pozostała grupa respondentów w liczbie 64 głównie wywodziła się z Europy (55 respondentów). Opinie swoje złożyły także instytucje azjatyckie (5) i pochodzące z Australii i Nowej Zelandii (4). Wskazany podział respondentów nie odwzorowuje jednak, jak wielu z nich działa w zasięgu globalnym (np. firmy „wielkiej czwórki") lub reprezentuje instytucje międzynarodowe, również o zasięgu globalnym (np. Financial Executives International, International Bar Association, Institute of International Finance, International Capital Market Association, The Corporate Reporting User's Forum). W licznie reprezentowanej grupie Europy nie zabrakło takich organizacji, jak: Komisja Europejska, CESR, FEE, Federation of European Securities Exchanges FESE, ICAEW, Financial Reporting Council czy CIMA. Uzyskane opinie w miażdżącej przewadze w sposób wyraźny popierały propozycję SEC w sprawie akceptacji stosowania MSSF na rynku amerykańskim, bez obowiązku przeliczania danych finansowych na warunki zgodne z US GAAP. Jak łatwo się domyślić, stanowisko takie reprezentowały przede wszystkim instytucje i firmy o zasięgu globalnym, łącznie ze wszystkimi instytucjami europejskimi. Europejscy respondenci wskazywali jednak na proponowane ograniczenie zwolnienia z uzgadniania danych tylko w przypadku stosowania MSSF w pełnej, anglojęzycznej wersji, dając do zrozumienia, że w sposób znaczący ogranicza to prawo europejskich spółek do przedmiotowego zwolnienia. Podobnego zdania byli przedstawiciele także innych kontynentów, w tym m.in. australijska Komisja Papierów Wartościowych, australijski National Institute of Accountants i nowozelandzki Financial Reporting Standards Board[225]. Pełne poparcie dla idei SEC wyraziło także amerykańskie środowisko akademickie reprezentowane przez American Accounting Association (AAA), w piśmie którego stwierdzono m.in., że: „*Sprawozdania finansowe sporządzane zgodnie z MSSF mogą dostarczyć dobrych finansowych raportów, które są równoważne tym, jakie uzyskuje się stosując US GAAP. Mimo to, że występują różnice pomiędzy krajami w środowiskach, w jakich raporty finansowe są sporządzane (nadzór i ład korporacyjny, system prawny, badanie sprawozdań finansowych, wymogi i regulacje rynku kapitałowego), SEC nie powinna czekać aż wszystkie elementy środowiska sprawozdawczości finansowej będą zharmonizowane w wymiarze globalnym, przyjmując nawet, że harmonizacja jest możliwa i pożądana. Zezwalając spółkom zagranicznym na stosowanie MSSF bez kosztownego przeliczania na US GAAP, prawdopodobne jest, że przyczyni się to do zwiększenia konkurencyjności amerykańskiego rynku kapitałowego i przyniesie*

[225] Wykaz oraz pełne teksty przesłanych na adres SEC opinii: http://www.sec.gov/comments/s7-13-07/s71307.shtml.

pozytywny oddźwięk dla amerykańskich regulatorów rachunkowości na temat efektywności tworzonych przez nich standardów"[226]. Podobne stanowisko oczywiście zajęło biuro Transatlantic Business Dialogue (TABD), powołane w rezultacie odbytego szczytu przywódców USA i UE, do jakiego doszło w marcu 2007 r. w Białym Domu w Waszyngtonie, a którego celem jest stworzenie transatlantyckiego rynku kapitałowego, o czym była mowa w poprzednich rozdziałach. W piśmie skierowanym do SEC, przedstawiciele biura TABD z obu stron Atlantyku napisali m.in.: „*Stymulowanie rozwoju otwartych i konkurencyjnych rynków finansowych należy do jednych z kluczowych celów działania TABD, co sprawia, że z całą siłą popieramy powstanie jednolitego transatlantyckiego rynku kapitałowego. Mimo że zostało jeszcze wiele do zrobienia, to takie inicjatywy, jak propozycja eliminacji obowiązku uzgadniania danych finansowych przez spółki zagraniczne stworzy podstawy do uporania się z innymi sprawami stojącymi na drodze do pełnej konwergencji amerykańskich standardów z MSSF. Wierzymy, że ta propozycja SEC przyniesie korzyści transatlantyckim spółkom, wszystkim inwestorom i przyczyni się do podniesienia konkurencyjności obu rynków – amerykańskiego i unijnego*[227].

Nie wszyscy jednak respondenci popierali w całości lub nawet w części propozycję SEC. Przeciwne idei uznania MSSF na rynku amerykańskim dla spółek zagranicznych były głównie osoby prywatne z rodowodem amerykańskim oraz przedstawiciele niektórych amerykańskich instytucji. Głosy wyraźnego sprzeciwu dla idei SEC wyrazili np. naukowcy amerykańscy (prof. Terry Warfield oraz dr Ashley W. Burrowes z Uniwersytetu Wisconsin – postacie jednak mało znane w światowej rachunkowości), czy też prywatni inwestorzy, argumentując przeciw dążeniom instytucji państwa do odrzucania amerykańskich wartości i pozwoleniem na odstępstwa od przestrzegania amerykańskiego prawa. Niektóre zaś instytucje (np. New York State Society of Certified Public Accountants) wskazywały, że działania takie są przedwczesne i mogą przyczynić się do zarzucenia obranej drogi konwergencji MSSF z US GAAP, gdyby MSSF miały się stać w pełni akceptowanymi

[226] Zob. *Comments on SEC Proposed Rule on Accepting Foreign Private Issuers Financial Statements Prepared in Accordance with IFRS Without Reconciliation To U.S. GAAP*, pismo Roberta Colsona – przewodniczącego Komitetu Standarów Rachunkowości Finansowej AAA z dn. 7.09.2007, s. 10 i n., tłum. własne, http://www.sec.gov/comments/s7-13-07/s71307-18.pdf. Podkreślenia wymaga również to, że z niektórych badań empirycznych wynika dość jasno, iż różnice między US GAAP a MSR zanikają z wprowadzeniem nowych rozwiązań lub zmianami już istniejących (zob. **D. L. Street, N. B. Nichols, S. J. Gray**, *Assessing the acceptability of International Accounting Standards in the U.S.: An empirical study of the materiality of U.S. GAAP reconciliations by non-U.S. companies complying with IASC standards*, International Journal of Accounting, Vol. 35, No. 1, 2000, s. 27–63), zaś znaczenie występujących jeszcze różnic między rozwiązaniami US GAAP i MSR dla użytkowników sprawozdań finansowych jest niewielkie (zob. np. **C. Leuz**, *IAS versus U.S. GAAP: Information asymmetry-based evidence from Germany's new market*, Journal of Accounting Research, Vol. 41, Issue 3, 2003, s. 445–472).

[227] Zob. pismo M. Kleina i M. Broughtona z 25.07.2007 r., s. 1, tłum. własne. Pismo dostępne na stronie internetowej: http://www.sec.gov/comments/s7-13-07/s71307-7.pdf.

przez amerykański rynek. Problemem akcentowanym w niektórych wypowiedziach było także finansowanie IASB ze środków rynku amerykańskiego, od którego – zgodnie z ustawą Sarbanesa-Oxleya – zależało stosowanie MSSF na amerykańskim rynku[228].

Jeszcze w listopadzie 2007 r. zaproponowane przez SEC rozwiązanie z lipca tego roku zostało przyjęte w formie obowiązującego prawa[229]. Zachowano w nim wszystkie elementy, jakie były proponowane w lipcu 2007 r. w tym względzie, co oznacza generalnie, że[230]:

- ◇ zezwala się prywatnym zagranicznym emitentom na sporządzanie i publikowanie dla potrzeb amerykańskiego rynku kapitałowego rocznych i śródrocznych sprawozdań finansowych, zgodnie z pełną wersją MSSF, wydanych przez IASB, bez obowiązku uzgadniania zawartych w nich danych z US GAAP[231];
- ◇ wymaga się przy tym złożenia oświadczenia o zgodności sporządzonego sprawozdania finansowego z MSSF, wydanymi przez IASB, potwierdzonego opinią biegłego rewidenta[232]. wymaga się przy tym zawarcia w informacji dodatkowej sporządzonego sprawozdania wyraźnego i bezwarunkowego stwierdzenia zgodności sprawozdania finansowego z MSSF, popartego opinią biegłego rewidenta o spełnieniu tej zgodności, oraz
- ◇ zwolnienie z uzgadniania danych finansowych zawartych w sprawozdaniach finansowych, sporządzonych zgodnie z MSSF, dotyczy wyłącznie tych emitentów, którzy stosują pełną wersję MSSF wydaną przez IASB, a nie wersję ograniczoną, co ma miejsce np. w przypadku MSSF przyjętych do stosowania w UE, zatwierdzonych do stosowania przez Komisję Europejską. W takim jednak przypadku, jeśli zastosowane przez europejską spółkę publiczną standardy zgodne są z pełną wersją MSSF wydanych przez IASB, możliwe jest zwolnienie, pod warunkiem wyrażenia właściwego oświadczenia w sprawozdaniu finansowym o jego zgodności także z pełną wersją MSSF wydanych przez IASB.

[228] Zob. np. pismo prof. Lawrenca A. Cunninghama z George Washington University Law School z 10.07.2007 r., http://www.sec.gov/comments/s7-13-07/s71307-3.pdf.

[229] Zob. *Acceptance From Foreign Private Issuers of Financial Statements Prepared in Accordance with International Financial Reporting Standards Without Reconciliation To U.S. GAAP*, Release Nos. 33-8879; 34-57026; International Series Release No. 1306; File No. S7-13-07, Securities and Exchange Commission, Washington, November 2007, http://www.sec.gov/rules/final/2007/33--8879.pdf.

[230] Tamże, s. 10 i n.

[231] W przyjętej przez SEC regulacji nie ma już odwołania do anglojęzycznej wersji MSR, jak pierwotnie zakładał to dokument konsultacyjny. Uznano bowiem, że skoro MSR wydawane są oryginalnie przez IASB w języku angielskim, to nie jest konieczne podkreślanie tego w regulacji SEC. Zob. *Acceptance From Foreign Private Issuers of Financial Statements...*, s. 33. Pozwala to więc wydawać biegłemu rewidentowi opinię o zgodności sporządzanych sprawozdań finansowych z MSR, nawet jeśli zostały one sporządzone według nieanglojęzycznej wersji MSR, o ile oczywiście zachowane są w pełnym wymiarze zasady wynikające z oryginalnie wydanych MSR.

[232] Tamże, s. 30–33.

Jednym z ostatnich, jak dotąd, ale w kontekście pełnej akceptacji MSSF na rynku amerykańskim najśmielszym krokiem SEC jest wydany także w lipcu 2007 r. dokument w sprawie możliwości stosowania MSSF przez amerykańskie spółki, w tym także spółki o charakterze inwestycyjnym, przy sporządzaniu sprawozdań finansowych, oczywiście bez obowiązku ich uzgadniania z US GAAP[233]. W wydanym dokumencie SEC, poddając pod publiczną dyskusję na rynku amerykańskim, przedstawiła propozycję dopuszczenia MSSF jako podstawy sporządzania sprawozdań finansowych przez amerykańskich emitentów papierów wartościowych, w celach spełniających wymagania Komisji w zakresie finansowego raportowania przez spółki podległe regulacjom rynku kapitałowego. Publiczna dyskusja ma stanowić podstawę podjęcia decyzji o prawie amerykańskich spółek do stosowania MSSF na równi z regulacjami objętymi zakresem US GAAP.

Wyjaśniając zamysły propozycji dopuszczenia stosowania MSSF w miejsce US GAAP, Komisja w przedmiotowym dokumencie wskazuje, że od dawna była adwokatem w kwestii ograniczania dysproporcji w praktyce rachunkowości i ujawnień informacji finansowych w USA i w innych krajach, których celem jest ułatwianie i gwarantowanie swobody inwestowania na rynkach międzynarodowych, z jednoczesnym zapewnieniem ochrony interesów inwestorów oraz promocją wiarygodnych i efektywnych regulowanych rynków kapitałowych[234]. Komisja przypomina, że działania takie podejmowała już od 1981 r., kiedy to w wydanym wówczas dokumencie: *Integrated Disclosure System for Foreign Private Issuers*[235] zachęcała do podjęcia podobnych działań przez regulatorów i innych uczestników rynku. Wskazuje również, że od 1988 r., w którym wydała swoje stanowisko w dokumencie: *Regulation of International Securities Markets*[236], była zwolennikiem przyjęcia i wzajemnego uznawania międzynarodowych standardów rachunkowości jako środka ograniczenia nieuzasadnionych i szkodliwych dla inwestorów regulacji krajowych, odmiennie traktujących te same zagadnienia[237]. W raporcie Komisja, uzasadniając przedłożoną propozycję stosowania MSSF, podkreśla, że występują co najmniej dwie ważne siły, które mogą wywierać nacisk na Komisję, aby ta dopuściła MSSF do ich stosowania przez amerykańskich emitentów[238]:

[233] Zob. *Concept Release on Allowing U.S. Issuers to Prepare Financial Statements in Accordance with International Financial Reporting Standards*, Securities and Exchange Commission, Release No. 33-8831, 34-56217; IC-27924, Washington, July 2007, http://www.sec.gov/rules/concept/2007/33-8831.pdf.
[234] Tamże, s. 4.
[235] *Integrated Disclosure System for Foreign Private Issuers*, Securities Act Release No. 33-6360, SEC, Washington, November 1981.
[236] *Regulation of International Securities Markets*, Securities Act Release No. 33-6807, SEC, Washington, November 1988.
[237] Zob. *Concept Release on Allowing U.S. Issuers to Prepare Financial Statements...*, s. 4.
[238] Tamże, s. 12 i n.

◇ pierwsza – wynikająca z faktu wzrastającej lawinowo liczby światowych jurysdykcji, które adaptują MSSF na własnym rynku, powodująca sporządzanie sprawozdań finansowych przez zagraniczne (z punktu widzenia USA) spółki. Może to sprawić, że grupa tych spółek, zarejestrowana na amerykańskich rynkach kapitałowych, działając w określonej branży gospodarki, ją zdominuje, przez co spółki amerykańskie sporządzające sprawozdania finansowe według US GAAP znajdą się w mniejszości, a to spowoduje znaczące utrudnienia w możliwościach porównań ich pozycji finansowej i dokonań, oraz
◇ druga – wynikająca z faktu wzrastającej także liczby światowych jurysdykcji, które akceptują MSSF na swoich rynkach kapitałowych, powodując, że przez jednostki podporządkowane emitentom amerykańskim, działające w tych jurysdykcjach, koszty sporządzania przez nie sprawozdań finansowych będą wyższe, o ile będą sporządzane według US GAAP. Może to spowodować niższe zwroty z inwestycji i przez to osłabić pozycję amerykańskich grup kapitałowych działających na tych rynkach, co może się także przyczynić do spadku atrakcyjności spółek amerykańskich, w konsekwencji powodując straty dla inwestorów amerykańskich.

Ponieważ rozważana propozycja dopuszczenia stosowania MSSF przez spółki amerykańskie nie ogranicza stosowania US GAAP, to SEC zdaje sobie sprawę z tego, że nie wszystkie spółki amerykańskie z tej możliwości skorzystają. SEC nie wyciąga z tego jednak wniosków, które miałyby wskazywać na utrudnioną porównywalność tak sporządzanych sprawozdań finansowych, lecz wskazuje jedynie na to, że inwestorzy i inni uczestnicy rynku kapitałowego, aby mogli dokonywać porównań, będą zmuszeni, do czasu pełnej konwergencji rozwiązań i wypracowania oraz powszechnego stosowania jednego zbioru wysokiej jakości globalnych standardów rachunkowości, poznać i posługiwać się obydwoma systemami rachunkowości – US GAAP i MSSF.

W obliczu tak postawionych kwestii Komisja, przedstawiając 35 pytań, oczekiwała na reakcję rynku amerykańskiego na przedłożoną propozycję dopuszczenia do stosowania MSSF na tym rynku. Fundamentalne, pierwsze pytanie dotyczy oczywiście tego, czy Komisja powinna dopuścić stosowanie MSSF przez spółki amerykańskie. Kolejne pytania dotyczą m.in.:
◇ skutków, jakie przynieść może odpowiednio dopuszczenie lub niedopuszczenie MSSF do stosowania;
◇ stopnia oczekiwań inwestorów i innych uczestników rynku względem stosowania MSSF, stopnia rozumienia i możliwości analizy sprawozdań finansowych sporządzanych według MSSF;
◇ okresu niezbędnego na wdrożenie MSSF do praktyki gospodarczej;

◇ roli, jaką powinna odgrywać FASB w kształtowaniu US GAAP w sytuacji dopuszczenia MSSF do stosowania oraz wpływu MSSF na kształtowanie się i dalszy rozwój US GAAP.

Komisja w przedłożonej propozycji zwraca uwagę potencjalnych respondentów na dokonujący się proces konwergencji rozwiązań US GAAP i MSSF. Stawia dlatego bardzo ważne pytanie związane z przyszłością konwergencji w kontekście ewentualnej decyzji Komisji o prawie spółek amerykańskich do stosowania MSSF oraz roli, jaką powinna odegrać SEC w stymulowaniu procesu konwergencji. Powstający na tym gruncie problem dotyczy tego, czy w konsekwencji akceptacji przez rynek amerykański sprawozdań finansowych sporządzanych przez amerykańskie spółki nie zakłóci to dalszego procesu konwergencji. Uznanie bowiem MSSF w obecnym kształcie – konkluduje Komisja – może z jednej strony ograniczyć dążenia IASB do doskonalenia standardów i tym samym oddalić w czasie proces tworzenia globalnych, wysokiej jakości standardów rachunkowości, zaś z drugiej strony osłabić działania FASB i IASB na polu niwelowania różnic w stanowionych regulacjach, co może się przyczynić do występowania dalej zróżnicowanych rozwiązań[239].

Kompleksowe opracowanie opinii, jakie spodziewa się otrzymać Komisja w odpowiedzi na postawione do publicznej debaty pytania o stosowaniu MSSF w odniesieniu do propozycji możliwości stosowania MSSF przez amerykańskie spółki w miejsce US GAAP, znane będą dopiero w 2008 r., po ich opracowaniu i przeanalizowaniu. Na podstawie analizy własnej przesłanych do SEC opinii można wyciągnąć wniosek, że respondenci gremialnie popierają ideę konwergencji US GAAP z MSSF, co jednak nie przekłada się bezpośrednio na poparcie idei nadania prawa spółkom amerykańskim do stosowania albo US GAAP, albo MSSF, na obecnym etapie tego procesu[240]. Z analizy treści wypowiedzi respondentów SEC wynika – co było raczej do przewidzenia – że organizacje o ponadnarodowym zasięgu, takie jak: FEE, International Bar Association, międzynarodowe firmy audytorskie, ale także korporacje ponadnarodowe o rodowodzie amerykańskim,

[239] Tamże, s. 16–23.

[240] W wyniku publicznej debaty Komisja otrzymała 85 opinii na temat propozycji zezwolenia na stosowanie przez spółki amerykańskie MSR w miejsce US GAAP. Znacząca liczba, bo aż 73 tych odpowiedzi, pochodziła od instytucji i osób prywatnych wywodzących się z USA. Spośród europejskich instytucji jedynie FEE, ACCA i IAECW zajęły stanowisko w przedmiotowej sprawie. Wraz z osobami i firmami prywatnymi z Europy przesłano łącznie tylko 11 opinii. Jedna opinia pochodziła od nowozelandzkiego Institute of Chartered Accountants. Tak niewielkie zaangażowanie się europejskich i innych instytucji zagranicznych w tę debatę może być tłumaczone niechęcią tych instytucji do zabierania głosu w sprawach właściwych dla danego kraju. Przesłane do SEC opinie dostępne są na stronie internetowej: http://www.sec.gov/comments/s7-13-07/s71307.shtml oraz http://www.sec.gov/comments/s7-20-07/s72007.shtml.

których papiery wartościowe są notowane także na rynkach amerykańskich, opowiadają się za pełnym dopuszczeniem MSSF do stosowania w USA. Ideę poparcia wyrażają także amerykańskie instytucje i osoby. Przykładem tego jest stanowisko nowojorskiej giełdy NYSE, Euronext, The Bank of New York, Association of the Bar of the City of New York, Microsoft Corporation.

Znamienna jest tu opinia amerykańskiego regulatora rachunkowości – FASB, która działając wraz z władzami Financial Accounting Foundation FAF (której jest organizacyjnie podporządkowana), ustosunkowała się do propozycji SEC dość pozytywnie, wskazując jednak na konieczność rozważania kilku spraw z tym związanych[241]. W przedstawionym SEC stanowisku FASB konkluduje m.in.[242]:

1. Inwestorzy będą lepiej „obsłużeni" wtedy, gdy wszystkie amerykańskie spółki publiczne będą stosować standardy rachunkowości wydane przez pojedynczego, globalnego regulatora dla celów sprawozdawczości finansowej. FASB ma tu na myśli „udoskonalone MSSF". FASB stoi przy tym na stanowisku, że przedłużanie okresu wyboru rozwiązań, występujących obecnie w dwu różnych systemach rachunkowości: US GAAP i MSSF, stwarza niepotrzebne komplikacje dla inwestorów i innych użytkowników sprawozdań finansowych. Pozwolenie na dokonanie wyboru między US GAAP a MSSF niepotrzebnie jeszcze bardziej tę sytuację komplikuje;
2. Zarówno FASB, SEC, jak i inne zainteresowane strony powinny współdziałać dla wypracowania planu przejścia amerykańskich spółek publicznych na MSSF;
3. SEC powinien włączyć się w międzynarodowe działania na rzecz określenia i wprowadzenia w życie niezbędnych zmian, które – zdaniem FASB – są konieczne do tego, by wzmocnić rolę i znaczenie IASB oraz zapewnić jego pozycję jako niezależnego globalnego regulatora, który ustanawia wysokiej jakości międzynarodowe standardy rachunkowości, włączając w to działanie wysiłki na temat zapewnienia niezależności finansowej IASB oraz wyeliminowanie odrębnych rewizji i procesu uznawania i wdrażania poszczególnych MSSF przez innych regulatorów;
4. Tylko pełna wersja MSSF wydanych przez IASB powinna dać prawo do jej stosowania i zwolnienia z obowiązku przeliczania sprawozdań finansowych na warunki US GAAP.

Przeciwni możliwości stosowania MSSF w miejsce US GAAP są głównie, ale nie tylko, drobni, pojedynczy inwestorzy amerykańscy, dla których

[241] Zob. *FASB/FAF response to SEC release*, FAF, Norwalk 2007; pismo R. Herza – przewodniczącego FASB, z dn. 7.11.2007 r., http://www.sec.gov/comments/s7-20-07/s72007-20.pdf.
[242] Tamże, s. 2 i n.

stosowanie obcych regulacji wydaje się albo naruszeniem praw obywatelskich Amerykanów, albo wręcz zamachem na niezależność i suwerenność USA. Przeciwne idei są także niektóre wielkie korporacje lub instytucje, takie jak np.: American Bankers Association, New York State Banking Department, New York State Board of Public Accountancy, Moody's Investors Services, PepsiCo, Intel Corporation, Chevron Corporation[243].

W obliczu takich zróżnicowanych opinii Amerykańska Komisja Papierów Wartościowych i Giełd stanęła więc przed poważnym dylematem: dalsze działanie na rzecz harmonizacji rachunkowości i wspierania procesów globalizacji, za którym co do zasady opowiadają się wszyscy, choć różny jest tu pogląd na temat przebiegu tego procesu, lub działanie na rzecz zapewnienia ochrony interesów amerykańskich firm oraz drobnych, amerykańskich inwestorów. Jest całkiem możliwe, że decyzja w sprawie stosowania MSSF przez amerykańskie spółki publiczne zapadnie z uwzględnieniem racji politycznych. Można jednak sądzić i mieć jednocześnie nadzieję, mimo tych podzielonych zdań, że bez względu na reakcje rynku amerykańskiego oraz podjęte decyzje przez SEC o stosowaniu MSSF na własnym rynku kapitałowym, proces konwergencji MSSF z US GAAP, w efekcie którego powstać mają wysokiej jakości, powszechnie akceptowane i przestrzegane w stosowaniu globalne standardy rachunkowości, nie zostanie wstrzymany. Nie chodzi przecież o to, by w tym procesie aspiracje i ambicje poszczególnych rynków oraz ciał regulujących rachunkowość w wymiarze światowym przysłaniały cel harmonizacji rachunkowości – tworzenia coraz to bardziej doskonałych rozwiązań, dzięki którym można odwzorowywać w sposób rzetelny, wiarygodny i przejrzysty działalność gospodarczą prowadzoną przez jednostki gospodarcze, stwarzając tym samym mocne podstawy do podejmowania racjonalnych decyzji gospodarczych. Taką opinię wspiera chociażby stanowisko samej FASB, która upatruje obecnie w IASB poważnego kandydata do zajęcia stanowiska globalnego regulatora standardów rachunkowości w wymiarze ogólnoświatowym, także dotyczących i stosowanych na rynku amerykańskim przez amerykańskie spółki.

Podzielając wyrażaną w licznych komentarzach i opiniach wielu autorów tezę, że jednolity rynek kapitałowy wymaga stosowania jednolitych standar-

[243] W opiniach wskazanych przykładowo instytucji i firm amerykańskich przewija się zasadniczo jedna myśl: dość powszechne poparcie dla idei konwergencji US GAAP i MSR, których zwieńczeniem będzie wypracowanie, przyjęcie i powszechne uznanie tych standardów za globalne standardy rachunkowości, ale do czasu występowania rozbieżności między tymi systemami rachunkowości nie powinno być dozwolone stosowanie różnych systemów rachunkowości na tym samym rynku. Takie współistnienie dwóch różnych systemów zakłóca porównywalność danych finansowych, i tym samym zasadniczo nie sprzyja racjonalizacji podejmowanych decyzji inwestycyjnych i innych o charakterze gospodarczym. Zob. np. pismo Neri Bukspan i Ronalda Joasa z zarządu firmy Standard's & Poor's Ratings Services z dn. 13.11.2007 r., http://www.sec.gov/comments/s7-20-07/s72007-56.pdf.

dów informacyjnych, w tym standardów sprawozdawczości finansowej, wobec nasilających się ostatnio procesów integracyjnych rynków kapitałowych świata[244], wypada stwierdzić, że działania obu stron dialogu (FASB i IASB), zwanego konwergencją rachunkowości, dają niepodważalne dowody na zrealizowanie w dość szybkim czasie idei konwergencji – wypracowania wysokiej jakości globalnych standardów rachunkowości, przyjętych i stosowanych powszechnie.

2.6. Dialog między IASB i FASB na rzecz powstania globalnych standardów rachunkowości

Podejmowane inicjatywy i działania lokalnych i międzynarodowych regulatorów rynku kapitałowego oraz innych organizacji i instytucji, które zapewnić mają bezpieczeństwo rynków kapitałowych, coraz to bardziej ściśle ze sobą powiązanych i przyczyniających się do powstania jednego, globalnego rynku, wzmacniane są elementami spójności w raportowaniu finansowym, który aby mógł spełniać swe funkcje – zarówno informacyjne, ale i atestacyjne – powinien być oparty na jednorodnych zasadach, cechujących się wysoką jakością i uznawanych na globalnym rynku kapitałowym. Bez wątpienia rolę taką może spełnić system MSSF opracowywanych przez IASB. Rzec można, że paradoksalnie kryzys na światowych rynkach kapitałowych spowodowany załamaniem się zaufania do lokalnych systemów rachunkowości i sprawozdawczości finansowej, dotyczący także, a może przede wszystkim, rynku amerykańskiego, stworzył szansę dla MSSF. Sprzyjała temu także wdrożona „nowa księgowa strategia Unii" z orientacją na MSSF, przez co wizja ogólnoświatowego porozumienia w sprawie wypracowania jednolitych, o wysokim poziomie jakości, ogólnoświatowych regulacji rachunkowości uznawanych przez wszystkie rynki świata, w tym rynek amerykański, jest coraz to bardziej realna[245]. Krokiem zbliżenia się tego procesu konwergencji

[244] Dowodem na to może być chociażby realizowanie postanowień traktatu o powstaniu transatlantyckiej unii gospodarczej, zawartej w kwietniu 2007 r., o którym była mowa wcześniej. W realizacji postanowień tego traktatu obecnie warte odnotowania jest spotkanie przewodniczącego SEC Christophera Coxa z Europejskim Komisarzem ds. Rynku Wewnętrznego i Usług Charliem McCreevy, do jakiego doszło na początku lutego 2008 r. w Waszyngtonie. Przedmiotem spotkania było uzgodnienie szczegółów dotyczących przygotowania porozumienia o wzajemnym uznawaniu regulacji obu rynków – amerykańskiego i europejskiego, a w konsekwencji tworzenia podstaw do działania jednego rynku – transatlantyckiego. Zob. *Statement of the European Commission and the U.S. Securities and Exchange Commission on Mutual Recognition in Securities markets*. Press Release, SEC, Washington, February 2008, http://www.sec.gov/news/press/2008/2008-9.htm.

[245] Zapewne nie bez znaczenia była wizyta członków IASB i Fundacji IASC w osobach przewodniczącego gremium Mężów Zaufania Fundacji – Paula A. Volkera oraz przewodniczącego IASB – Davida Tweedie, w Kongresie USA, która odbyła się w lutym 2002 r., na kilka miesięcy przed przyjęciem przez Kongres USA Ustawy Sarbanesa-Oxleya. W wystąpieniu

rozwiązań światowych do wypracowania globalnych standardów rachunkowości są ostatnie wzmożone kontakty FASB i IASB. Jedno z pierwszych takich spektakularnych spotkań miało miejsce 18 września 2002 r. w Norwalk, w siedzibie FASB, podczas którego jednym z podstawowych elementów dyskusji była konwergencja standardów rachunkowości opracowywanych przez te gremia[246]. Obydwie Rady zadeklarowały poparcie dla idei opracowania pojedynczego, jednolitego zbioru wysokiej jakości globalnych standardów. Dla osiągnięcia tego celu Rady po raz pierwszy w historii wzajemnych kontaktów określiły kierunki praktycznych prac, jakie powinny zostać podjęte dla osiągnięcia najlepszych w istniejących warunkach i stanie gospodarki światowej rozwiązań. Podczas spotkania uzgodniono warunki współpracy na trzech zasadniczych płaszczyznach[247]:

1) podjęcie wspólnego, w miarę szybko realizowanego w trybie pilnym projektu, którego celem byłoby zniwelowanie różnic między regulacjami US GAAP i MSSF w tych obszarach rachunkowości, które aktualnie nie są jeszcze przedmiotem podstawowych kierunków prac tych organizacji;
2) określenie tych obszarów rachunkowości, w których zapewnienie zgodności w podejściu do ich uniwersalnego rozwiązania będzie mogło zostać zapewnione przez realizację wspólnych projektów i prac;
3) potrzebę koordynacji przyszłych programów działania obu organizacji.

przed Senacką Komisją Bankowości, Gospodarstw Domowych i Spraw Miejskich przewodniczący Mężów Zaufania IASCF powiedział m.in., nawiązując do sprawy ENRONU, że ta stanowi dobry punkt wyjścia do opracowania wspólnymi siłami (regulatorów rachunkowości USA i IASB) rozwiązań, które pozwolą na wzmocnienie zaufania rynku kapitałowego i jego uczestników, głównie inwestorów do systemu rachunkowości. Podkreślił również, że świat nie może stanąć przed wyborem alternatywnego systemu – amerykańskiego lub międzynarodowego. Poszukiwanie właściwych rozwiązań księgowych jest domeną zarówno właściwą dla FASB, jak i IASB, i już w wielu sprawach pracuje się wspólnie nad problemami, których efektem jest wyciąganie podobnych wniosków. Stąd w rezultacie powinno osiągnąć się konwergentne rozwiązania oraz znaczący postęp w doskonaleniu obu systemów rachunkowości. Zob. *The Chairmen go to Washington*, IASB Insight, April 2002, s. 2.

[246] Kontakty FASB z IASB, a wcześniej IASC, rozpoczęły się już we wstępnym etapie działalności obu gremiów. Pierwsze oficjalne spotkanie przedstawicieli FASB z IASC miało miejsce w siedzibie FASB 23.03.1976 r. Kontakty te miały początkowo raczej formalny charakter, a pierwsze odniesienie FASB do IASC miało dopiero miejsce w rocznym raporcie finansowym FASB z 1985 r. – jako efekt spotkania przedstawicieli obu gremiów na konferencji zorganizowanej przez OECD na temat harmonizacji rachunkowości. Mimo starań przedstawicieli AICPA do zwrócenia uwagi FASB na prace IASC, które zostały poczynione w 1977 r., po raporcie FASB z 1976 r. na temat różnic US GAAP z wydanymi dotąd MSR 1–5 oraz Projektami Standardów 6–8, a także rozpatrzenia możliwych działań na rzecz zniwelowania tych różnic, FASB nie podjęła żadnych kroków w tym kierunku. W wydawanym przez FASB czasopiśmie „FASB Status Report" w owym czasie IASC był przywoływany bardzo rzadko. Zob. **K. Camfferman, S. A. Zeff**, *Financial Reporting and Global Capital Markets...*, s. 161–163.

[247] http://www.fasb.org/news/memorandum.pdf. Zob. także *IASB and FASB agree to work for convergence*.

W podpisanym porozumieniu (*Memorandum of Understanding: The Norwalk Agreement*), zmierzającym do osiągnięcia porównywalności stosowanych rozwiązań, mających zapewnić z kolei porównywalność sporządzanych w oparciu o nie sprawozdań finansowych na szczeblu krajowym i ponadnarodowym, a więc przyczynić się w konsekwencji do wzajemnego uznawania na rynkach europejskich i amerykańskim zasad, na podstawie których są one sporządzane, uznano wskazany cel za wysoce priorytetowy, który powinien być osiągnięty przez[248]:

1) zapewnienie możliwie maksymalnej zgodności istniejących standardów sprawozdawczości finansowej tak szybko, jak tylko jest to praktycznie możliwe, oraz
2) koordynację dalszych działań obu Rad tak, aby raz osiągnięta zgodność została w dalszej perspektywie zachowana.

Założono zatem wspólne działania w kierunku[249]:

◇ opracowania w jak najszybszym czasie i podjęcia się realizacji wspólnego projektu, którego celem byłoby usunięcie występujących różnic między poszczególnymi standardami US GAAP i MSSF;
◇ usunięcia innych różnic między US GAAP i MSSF, które zostaną zidentyfikowane do 1 stycznia 2005 r. dzięki koordynacji realizacji przyszłych projektów obu tych organizacji;
◇ kontynuacji realizacji wspólnych projektów, które były w tym czasie realizowane, oraz
◇ przekonania i zachęcania współpracujących z FASB i IASB gremiów, odpowiedzialnych za wydawanie interpretacji do odnośnych standardów, do podjęcia bardziej skoordynowanych działań lub ich zacieśnienia.

W realizacji porozumienia określono więc dwie ścieżki postępowania: działania natychmiastowe („Short-Term Convergence Project") oraz kompleksowe działania na rzecz osiągnięcia pełnej zgodności rozwiązań („Comprehensive Research Project").

Obie Rady uzgodniły, że w jak najszybszym czasie przystąpią do wyartykułowania tych różnic w standardach, które zostaną zakwalifikowane do natychmiastowego zniwelowania w realizacji wspólnego projektu, zmierzającego do osiągnięcia porównywalności standardów poprzez uznanie wspólnie wypracowanych, wysokiej jakości rozwiązań. Rady uzgodniły także, że dołożą wszelkich starań, aby wydać propozycje zmian w MSSF lub US GAAP, które będą odzwierciedlać wspólnie uzgodnione rozwiązania do części, a może nawet wszystkich różnic zidentyfikowanych do realizacji

[248] Tamże.
[249] Tamże.

w ramach natychmiastowego projektu w ciągu następnego, 2003 r. W ramach realizacji porozumienia IASB zobowiązał się dodatkowo do konsultowania i znalezienia poparcia ze strony innych krajowych regulatorów rachunkowości oraz przedkładania swoich propozycji w możliwie najszybszym czasie tym regulatorom krajowym, którzy występują w roli oficjalnych łączników z IASB[250].

W tym miejscu warto jest przytoczyć słowa Davida Tweedie – obecnego przewodniczącego IASB – który podczas wystąpienia przed Senacką Komisją Bankowości, Gospodarstw Domowych i Spraw Miejskich Kongresu USA w lutym 2002 r., na kilka miesięcy przed podpisaniem porozumienia w Norwalk stwierdził[251]: „*Żaden organ ustanawiający zasady rachunkowości nie ma monopolu na wypracowanie najlepszych rozwiązań problemów rachunkowości. Mając na uwadze podejście całościowe,* [należy stwierdzić, że] *US GAAP są najbardziej rozwiniętymi pod względem szczegółowości i kompletności standardami na świecie. Ale nie oznacza to, że każdy ze standardów amerykańskich jest najlepszy. Na szczeblu IASB naszym celem jest podanie najlepszych rozwiązań w istniejących standardach na świecie oraz stworzenie takiego oblicza standardów rachunkowości, które określą najwyższy wspólny mianownik dla sprawozdawczości finansowej. Ten cel nazywamy współdziałaniem na rzecz osiągnięcia najwyższego poziomu jakości (convergence to the highest level)*".

Zacytowane wyżej słowa przewodniczącego IASB nie były bez pokrycia. Mówiąc o stworzeniu oblicza standardów rachunkowości o najwyższym poziomie jakości, miał oczywiście na uwadze danie legitymacji i przekonanie rynku amerykańskiego do działalności kierowanego przez siebie, zrestrukturyzowanego IASB, zaś mówiąc o wypracowaniu standardów na najwyż-

[250] W dniu podpisania porozumienia IASB z FASB, na mocy art. 27 ówczesnej Konstytucji IASCF (statutu organizacji), aż siedmiu członków IASB pracujących w pełnym wymiarze pełniło funkcję oficjalnych łączników z krajowymi organizacjami ustalającymi standardy w celu promowania zgodności krajowych standardów rachunkowości z MSR. Zob. *International Accounting Standards 2002*, IASC, London 2002, s. C-8. Należeli do nich przedstawiciele organizacji zawodowych z Australii i Nowej Zelandii (Australian Accounting Standards Board, AASB oraz Financial Reporting Standards Board, FRSB), Kanady (Accounting Standards Board, AcSB), Francji (Conceil Nationale de la Comptabilité, CNC), Niemiec (German Accounting Standards Board, DRSC), Japonii (Accounting Standards Board, ASBJ), Stanów Zjednoczonych Ameryki (FASB) oraz Wielkiej Brytanii (ASB). Obecnie, zmieniona w czerwcu 2005 r., Konstytucja IASCF nie określa już takiego liczbowego wymogu, wskazując jedynie na zasadę utrzymania oficjalnych łączy z krajowymi regulatorami rachunkowości oraz innymi oficjalnymi gremiami zaangażowanymi w proces stanowienia standardów rachunkowości w celu promowania procesu konwergencji krajowych standardów z MSR. Zob. art. 22 Konstytucji IASCF, *IASCF Constitution*, IASCF, London 2005, s. 11. Mimo to, w strukturze IASB dalej działa 7 łączników z krajowymi regulatorami rachunkowości z krajów i organizacji wskazanych powyżej.

[251] Zob. *The Chairmen go to Washington*; tłum. własne.

szym poziomie jakości, zwrócił uwagę na fakt rozpoczętej zmiany wydanych i będących w użyciu MSSF oraz pracy nad nowymi standardami i innymi przedsięwzięciami IASB. Proces ten jest procesem długofalowym i trwać będzie jeszcze kilka, a może nawet kilkanaście lat.

Z perspektywy FASB, realizacja niwelowania różnic między US GAAP i MSSF w programie całościowego zbliżenia rozwiązań MSSF i US GAAP mogłaby zostać rozwiązana na trzy sposoby[252]:

1. Przez jednoczesne uwzględnienie w pracach obydwu gremiów uzgodnionych, podstawowych projektów. Przykładem tego są istniejące różnice w uznawaniu przychodów, połączeniach jednostek gospodarczych lub sprawozdawczości z finansowych wyników działalności, które są przedmiotem prac zarówno FASB, jak i IASB. Jeśli FASB i IASB całościowo ponownie rozważą założenia do tych projektów, z uwzględnieniem celów ich realizacji, to wówczas możliwe będzie znaczące ograniczenie lub całkowite wyeliminowanie istniejących różnic;
2. Przez skoordynowanie czasu realizacji podjętych projektów. Niektóre różnice czasowe, istnieją bowiem dlatego, że Rady zajmują się danym problemem w różnych okresach, co powoduje uwzględnianie zróżnicowanych czynników rynkowych, odpowiadających danym, istniejącym w danym czasie warunkom. W celu zniwelowania tych różnic potrzebne będzie porozumienie obu gremiów, które stworzy podstawę do uwzględnienia najbardziej aktualnych uwarunkowań;
3. Przez zajęcie się tymi sprawami, które dla obydwu gremiów wydają się mniej istotne, zatem pozostają nieuregulowane i w praktyce powodują odmienne podejście. Niwelowanie różnic na tej płaszczyźnie możliwe będzie dzięki ujęciu tych zagadnień w planach działania obu gremiów.

W obszarze programu szybkiej, natychmiastowej konwergencji znalazło się eliminowanie tych różnic, które wydały się dla obu gremiów możliwe do osiągnięcia w bardzo krótkim czasie. Według przyjętego założenia, wypracowanie wysokiej jakości globalnych rozwiązań w tych obszarach sprowadzać się miało do wyboru rozwiązania istniejącego w obecnych standardach IASB lub w US GAAP. Działania w tym projekcie miały być prowadzone w trzech odrębnych częściach[253]:

◇ część pierwsza – realizacja projektu zmian w wydanych przez IASC standardach, zwana „Improvements Project";
◇ część druga – realizacja projektu konwergencji związanego z wydaniem przez FASB w ostatnim czasie nowych standardów, dotyczących np.

[252] Zob. **J. J. Johanson**, *FASB Works with IASB toward Global Convergence*, The FASB Report, 27.11.2002.
[253] Zob. tamże.

działalności zaniechanej, która została uregulowana w wydanym przez FASB standardzie FAS 144 *Accounting for the Impairement or Disposal of Long-Lived Assets*, znacząco różniącym się w swych postanowieniach od wydanego MSR 35 *Działalność zaniechana* z 1998 r.;

◇ część trzecia – realizacja projektu w innych obszarach, w których możliwe byłoby osiągnięcie uzgodnionego stanowiska w krótkim czasie, a obejmująca zagadnienia związane np. z: wyceną kosztu wytworzenia zapasów, zmian w polityce rachunkowości i zmian szacunków, podatku dochodowego, sprawozdawczości finansowej w warunkach hiperinflacji, wspólnymi przedsięwzięciami i metodą proporcjonalnej konsolidacji, śródroczną sprawozdawczością finansową, kosztami działalności badawczej i rozwojowej.

Podjęcie współpracy między FASB i IASB w celu konwergencji rozwiązań pociągnęło także za sobą konieczność zmiany sposobu podejmowania decyzji w obu gremiach. Stało to się wyraźnie widoczne w przypadku FASB, która dotychczas podejmując decyzje w zakresie standardów rozważała następujące cztery czynniki[254]:

1) przenikliwość problemu – zakres, w jakim dany problem sprawia kłopoty dla sporządzających, audytorów oraz użytkowników generowanej informacji; zróżnicowanie praktyki w danym obszarze oraz częstotliwość jego występowania;
2) alternatywne rozwiązania – sposób, w jaki jedno lub więcej alternatywnych rozwiązań może przyczynić się do zwiększenia jakości sprawozdawczości finansowej i może być przyjęte;
3) techniczne (merytoryczne) możliwości – zakres, w jakim dany problem może być rozwiązany i ujęty w danym standardzie, oraz to, czy nie wymaga on podjęcia lub zakończenia innego projektu;
4) praktyczne konsekwencje – zakres, w jakim nowo przyjęte rozwiązanie może spotkać się z powszechną akceptacją i jakie może wywołać reperkusje ze strony organów zatwierdzających lub dopuszczających dane rozwiązanie do stosowania (np. SEC lub Kongres USA).

Teraz, w obliczu działania na rzecz społeczeństwa w wymiarze globalnym, ponadnarodowym, niezbędne stało się uwzględnienie dodatkowych czynników[255]:

1) możliwości konwergencji rozwiązań – zakres możliwego wyeliminowania znaczących różnic w standardach lub stosowanej praktyce w USA i w innych krajach, przy jednoczesnym zachowaniu wysokiej jakości rozwiązania z punktu widzenia US GAAP; prawdopodobieństwo możliwego porozu-

[254] Zob. **J. J. Johanson**, *International Convergence Impacts FASB Policies and Procedures*, The FASB Report, 22.05.003.
[255] Tamże.

mienia oraz możliwości identyfikacji znaczących przeszkód w osiągnięciu porozumienia;
2) możliwości współpracy – zakres możliwego wparcia lub współdziałania z innymi regulatorami;
3) zasobów – zakres posiadania lub dostępności wystarczających zasobów (materialnych i ludzkich), które są niezbędne do realizacji danego tematu, oraz sposób zaangażowania się zainteresowanych stron.

Na kolejnych spotkaniach IASB z FASB, jakie odbyły się w październiku 2003 r., kwietniu i październiku 2004 r. oraz w kwietniu i październiku 2005 r., prócz dyskusji merytorycznych na realizowane tematy, obie instytucje potwierdziły m.in. swoje zaangażowanie w osiągnięcie zbieżności rozwiązań US GAAP i MSSF. Utrzymano określony w zamyśle wcześniej cel usunięcia rozbieżności w istniejących zbiorach standardów (ich konwergencji), ale potwierdzono także, że priorytetowym, długofalowym celem strategicznym obu tych gremiów jest wypracowanie wspólnych, wysokiej jakości globalnych standardów rachunkowości. Znaczące było spotkanie w październiku 2004 r., na którym zapadła decyzja o podjęciu się wspólnego projektu, którego celem będzie opracowanie wspólnych Założeń Koncepcyjnych, czerpiących swe źródła z dotąd odrębnych fundamentów rachunkowości i sprawozdawczości finansowej: *FASB Concepts Statements oraz IASB (IASC) Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements*, a które w obecnej sytuacji muszą być zmienione i uzgodnione, w celu rzeczywistego osiągnięcia konwergencji standardów IASB i FASB[256].

W konsekwencji tych spotkań, 27 lutego 2006 r. na kolejnym spotkaniu FASB z IASB przyjęto wspólną deklarację nazwaną „Mapą drogową konwergencji MSSF i US GAAP na lata 2006–2008"[257], w której uznano konieczność wzajemnych działań w celu usunięcia potrzeby przekształcania sprawozdań finansowych sporządzanych przez spółki publiczne spoza USA, które stosują MSSF i są zarejestrowane na rynkach kapitałowych Stanów Zjednoczonych. Podkreślono, że usunięcie potrzeby przekształcania będzie w dużym stopniu zależne m.in. od efektywności procesu wdrażania MSSF przy sporządzaniu sprawozdań finansowych przez różne spółki działające w różnych systemach prawnych, oraz od wyraźnego, mierzalnego postępu w artykułowaniu kluczowych problemów stojących na drodze konwergencji US GAAP i MSSF.

[256] Szczegóły tych spotkań zawarte są np. w następujących artykułach: *Canada Draws International Accounting Leaders from Around the Globe*, oprac. red., The FASB Report, 31.10.2003; *FASB and IASB Discuss Plans for the Future*, oprac. red., The FASB Report, 28.05.2004; *FASB and IASB Hold Joint Meeting*, oprac. red., *The FASB Report*, 30.11.2004.

[257] Zob. *A Roadmap of Convergence between IFRSs and US GAAP – 2006–2008. Memorandum of Understanding between the FASB and the IASB*, IASB Insight, IASB, London, May 2006, s. 4–6.

FASB i IASB potwierdziły jednocześnie, że działania obu organizacji w ramach określonego celu konwergencji są kontynuowane i przynoszą pierwsze rezultaty oraz wyraziły dalszą wolę współdziałania na tym polu. Jednakże – co warte jest podkreślenia – Rady uzgodniły, że próba eliminowania występujących w standardach istotnych różnic nie jest najlepszym sposobem wykorzystania posiadanych zasobów. W zamian za to powinny zostać opracowane i wydane wspólne, nowe standardy. Ponadto *„dla spełnienia wymogów inwestorów, Rady powinny realizować misję konwergencji przez zastępowanie gorszych standardów lepszymi"*[258]. Biorąc to pod uwagę, uzgodniono, że proces konwergencji będzie się realizował dwutorowo[259]:

- ◇ po pierwsze – Rady wspólnie wyciągną wniosek co do tego, czy kluczowe różnice w analizowanych problemach i obszarach miałyby być usunięte w drodze podjęcia się jednego lub kilku krótkoterminowych projektów opracowania standardów, a jeśli tak, to ten cel powinien zostać osiągnięty lub prawie całkowicie osiągnięty jeszcze przed końcem 2008 r.;
- ◇ po drugie – FASB i IASB wskażą na potrzebę podjęcia wspólnych działań w innych obszarach, w których stosowane rozwiązania według US GAAP i MSSF różnią się między sobą i mogą przez to zostać wskazane jako obszar wymaganych uzgodnień.

W ramach pierwszej ścieżki prac wyznaczono obszary regulacji, którymi miały zająć się odpowiednio FASB lub IASB; przedstawia je TAB. 2.4.

TABELA 2.4: Obszary wspólnych regulacji IASB i FASB w projekcie krótkoterminowej realizacji konwergencji US GAAP i MSSF do 2008 r.

Obszary realizowane przez FASB	Obszary realizowane przez IASB
Opcja wyceny w wartości godziwej (instrumentów finansowych)	Koszty finansowania zewnętrznego
Utrata wartości aktywów*	
Podatek dochodowy*	
Nieruchomości inwestycyjne	Dotacje rządowe (pomoc publiczna)
Badania i rozwój (BiR)	Wspólne przedsięwzięcia
Zdarzenia występujące po dniu bilansowym	Sprawozdawczość z segmentów działalności

* Temat realizowany wspólnie.
Źródło: *A Roadmap of Convergence between IFRSs and US GAAP – 2006–2008. Memorandum of Understanding between the FASB and the IASB*, IASB Insight, IASB, London, May 2006, s. 4.

[258] Tamże, s. 4; tłum. własne.
[259] Zob. *US GAAP and IASB reaffirm commitment to enhance consistency, comparability and efficiency in global capital markets*, IASB Insight, IASB, London, May 2006, s. 3.

W ramach drugiej ścieżki, uwzględniając wcześniejsze konsultacje z przedstawicielami Komisji Europejskiej oraz amerykańskiej Komisji Papierów Wartościowych i Giełd (SEC), IASB i FASB ustaliły, biorąc pod uwagę także własne możliwości oraz własne cele, że zostaną podjęte działania w 11 dodatkowych obszarach. Podkreślono ponadto, że te projekty wynikają i będą realizowane w kontekście kontynuowanego już wspólnego projektu nad opracowaniem nowych, wspólnych Ram Konceptualnych. W ramach tego projektu Rady będą kierować swe prace na obszary, jakie zostaną wskazane w związku z zakresem przedmiotowym pomiaru podstawowych kategorii aparatu pojęciowego rachunkowości (w tym m.in.: aktywa, pasywa, przychody, koszty) w różnych podstawach (w tym w koszcie wytworzenia/cenie zakupu oraz wartości godziwej), które miały zostać poddane publicznej dyskusji już z początkiem 2006 r.[260]

Zestawienie pierwszych siedmiu obszarów będących już w realizacji na dzień podpisania porozumienia z lutego 2006 r. przedstawia TAB. 2.5.

TABELA 2.5: Obszary prac FASB i IASB w ramach konwergencji rozwiązań do realizacji – stan na dzień przyjęcia „mapy drogowej" konwergencji (27.02.2006 r.)

Obszar konwergencji	Status projektu w działaniu FASB	Status projektu w działaniu IASB	Oczekiwany stan rzeczy do 2008 r.
1	2	3	4
1. Połączenia jednostek gospodarczych	W programie działania – prace w toku	W programie działania – prace w toku	Wydanie opracowanego wspólnego standardu
2. Konsolidacja	W programie działania – projekt nie realizowany	W programie działania – jeszcze nie opublikowany	Realizacja prac, których celem jest opracowanie wspólnych standardów o najwyższym statusie ważności
3. Wytyczne pomiaru w wartości godziwej	Kompletny standard oczekiwany w pierwszej połowie 2006	W programie działania – prace w toku	Wydanie opracowanych wspólnie wytycznych, zapewniających spójność w stosowaniu istniejących wymogów w zakresie wyceny w wartościach godziwych

[260] *Loc. cit.*

TAB. 2.5 (cd.)

1	2	3	4
4. Kryteria kwalifikacji kapitału własnego i zobowiązań	W programie działania – jeszcze nie opublikowany	W programie działania – podąży za pracami FASB	Wydanie części pośrednich dokumentów (np. projektu standardu)
5. Sprawozdawczość z wyników działalności	W programie działania – jeszcze nie opublikowany	W programie działania – projekt standardu I etapu	Wydanie części pośrednich dokumentów dla pełnego zakresu standardu
6. Programy po okresie zatrudnienia (w tym: programy emerytalne)	W programie działania – prace w toku w ramach szerszego projektu	Nie ujęty jeszcze w programie działania	Wydanie części pośrednich dokumentów (np. projektu standardu)
7. Uznawanie przychodów	W programie działania	W programie działania – jeszcze nie opublikowany	Wydanie części pośrednich dokumentów (np. projektu standardu)

Źródło: *A Roadmap of Convergence between IFRSs and US GAAP – 2006–2008. Memorandum of Understanding between the FASB and the IASB*, IASB Insight, IASB, London, May 2006, s. 12.

Z perspektywy połowy 2008 r. widać już znaczące postępy w osiąganiu założeń konwergencji US GAAP i MSSF, prowadzących do wypracowania globalnych standardów rachunkowości. Wiele zaaprobowanych do realizacji projektów zostało już uzgodnionych i przyjętych, choć sfinalizowano tylko trzy. Są to rozwiązania dotyczące sprawozdawczości segmentowej[261], połączeń jednostek gospodarczych[262] oraz konsolidacji sprawozdań finansowych[263]. W pierwszym przypadku nie było to trudne: zaasymilowano na poziomie MSSF 8 gotowych rozwiązań pochodzących wprost (z niewielkimi, terminologicznymi i formalnymi poprawkami) z rozwiązania amerykańskiego[264]. W drugim przypadku (i pośrednio w trzecim, z racji ścisłych związków objętej tymi projektami tematyki) wypracowanie wspólnego stanowiska nie było już takie łatwe; zastosowano w nim pewien kompromis[265], który wska-

[261] Zob. IFRS 8 *Operating Segments*, IASB, London, November 2006. Problemy, na jakie natrafił ten standard na gruncie UE, były wskazywane w rozdz. 2.3.2.
[262] Zob. IFRS 3 *Business Combinations*, oraz SFAS, No. 141, *Business Combinations (revised in 2007)*, FASB, Norwalk, December 2007.
[263] Zob. IAS 27 *Consolidated and Separate Financial Statements*, IASSB, London, January 2008.
[264] Zob. SFAS No. 131, *Disclosures about Segments of an Enterprise and Related Information*, FASB, Norwalk, 1997.
[265] Zgodnie z przygotowanym już w 2005 r. projektem nowego standardu (zob. *Exposure Draft of Proposed Amendments to IFRS 3...*), planowano m.in. początkową wycenę udziałów mniejszości według ich wartości godziwej, a nie jak dotychczas – według udziału w zidentyfikowanych na dzień przejęcia jednostki zależnej (przejmowanej) aktywach, zobowiązaniach i zobowiązaniach

zuje, że osiągnięcie jednolitości (zunifikowanych rozwiązań) w regulowanych ważnych sprawach nie jest na obecnym etapie możliwe. Stwarza to podstawy do tego, by sądzić, że dopóki istnieć będą zróżnicowane środowiska gospodarcze, by nie powiedzieć, dopóki nie nastąpi m.in. znaczące zbliżenie się warunków gospodarowania, wyrównanie tych środowisk oraz dopóki istnieć będą różne ośrodki stanowienia regulacji rachunkowości, dopóty nie ma realnej nadziei na unifikację rozwiązań. Nie jest to jednak sprzeczne z ideą postępującej konwergencji rozwiązań, a docelowa unfikacja rachunkowości być może nie będzie w ogóle potrzebna. Praktyka oraz nauka dopiero z pewnym opóźnieniem będą mogły wypowiedzieć się co do tego, czy zróżnicowanie podejść rachunkowości do danego zagadnienia w ramach tworzonych globalnych standardów rachunkowości znajduje akceptację rynku i nie zakłóca zachowania porównywalności sprawozdań finansowych.

Niezbędny kompromis zostaje także powoli osiągany na innych płaszczyznach. Przyjęto i wydano wspólnie, w formie dokumentów dyskusyjnych, założenia do rozwiązań w zakresie świadczeń pracowniczych[266], wybranych elementów instrumentów finansowych[267], a co najważniejsze – pierwsze elementy mozolnie wypracowywanych nowych założeń konceptualnych sprawozdawczości finansowej[268]. Dopiero na ich spójnej i jednolitej podstawie możliwe będzie prowadzenie dalszych prac nad zapewnieniem spójności standardów gwarantujących uznanie MSSF za wysokiej jakości globalne standardy rachunkowości.

Podsumowując rozważania zawarte w tym rozdziale, należy stwierdzić, że:

1. Od czasu powstania w 1973 r. IASC, którego zadaniem było tworzenie międzynarodowych standardów rachunkowości dla celów sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych ogólnego przeznaczenia, można mówić o realnym procesie i początkach harmonizacji rachunkowości

warunkowych. Oznaczało to w konsekwencji ujmowanie jako składnika aktywów całościowej, a nie tylko przejętej wartości firmy, należnej jednostce dominującej (przejmującej). W wyniku kompromisu utrzymano oba dozwolone podejścia, na które silnie naciskała strona amerykańska. (Zob. par. 32 nowego MSSF 3 z 2008 r.). Ale z drugiej strony, dotychczas zawarte w obowiązującym amerykańskim standardzie rozwiązanie, polegające na rozliczaniu „ujemnej wartości firmy" na składniki przejętych w drodze połączenia jednostek gospodarczych aktywów netto jednostki przejmowanej (jednostki zależnej), zostało w amerykańskim standardzie zmienione na rzecz rozwiązania pochodzącego ze standardu MSSF 3, przyjętego w 2004 r. (Zob. par. 36 SFAS 141 z grudnia 2007 r.).

[266] Zob. *Preliminary Views on Amendments to IAS 19 Employee Benefits. Discussion paper*, IASB, London, March 2008.

[267] Zob. *Financial Instruments with Characteristics of Equity. Discussion Paper*, IASB, London, February 2008. Zob. także *Reducing Complexity in Reporting Financial Instruments. Discussion Paper*, IASB, London, March 2008.

[268] Zob. *Exposure Draft of An improved Conceptual Framework for Financial Reporting*, Chapter 1: *The Objective of Financial Reporting*, Chapter 2: *Qualitative Characteristics and Constraints of Decision-useful Financial Reporting Information*, IASB, London, May 2008, oraz *Preliminary Views on an improved Conceptual Framework for Financial Reporting. The Reporting Entity. Discussion Paper*, IASB, London, May 2008.

w wymiarze ogólnoświatowym, choć uznanie MSR za system uniwersalnych standardów sprawozdawczości finansowej, które mogłyby być uznawane za globalne standardy rachunkowości, nie przyszło łatwo;
2. Powodem braku możliwości uznawania MSR jako globalnych standarów rachunkowości były zarówno przesłanki natury prawnej, zróżniowane uwarunkowania środowisk gospodarczych poszczególnych krajów lub regionów, ale także niedoskonałości samego systemu ówczesnych MSR;
3. Znaczącą rolę w ustanawianiu porządku na światowym rynku sprawozdawczości finansowej do końca XX w. odgrywał rynek amerykański, w tym regulacje SEC i FASB, które przyjmowały MSR z dużym dystansem;
4. Sprzyjającą okolicznością w przełamaniu orientacji świata i USA na MSSF był kryzys na rynku amerykańskim przełomu XX i XXI w., który swe źródła miał w systemie US GAAP, zbyt mocno zorientowanym na reguły, do którego, po serii skandali księgowych obejmujących wiele ponadnarodowych korporacji, krytycznie ustosunkowała się administracja państwowa USA, wydając ustawę Sarbanesa-Oxleya wskazującą na konieczność skierowania systemu sprawozdawczości finansowej na tworzenie systemu standardów opartych na zasadach, który byłby charakterystyczny dla systemu MSSF;
5. W ślad za działaniami USA poszły administracje wielu innych krajów i organizacje międzynarodowe, wydając regulacje lub zalecenia, których celem było zwiększenie zaufania do sprawozdawczości finansowej i ochrona inwestorów, w tym zwrócenie uwagi na system MSSF;
6. Inną, znaczącą przesłanką orientacji na MSSF były działania Wspólnot Europejskich, które, szukając rozwiązań mogących zagwarantować właściwy ład informacji finansowej, przy trudnościach ze stworzeniem europejskich standardów rachunkowości, uznały za stosowne zorientować się na MSSF i włączyć je w system prawnych regulacji wspólnotowych „*acquis communautaire*";
7. Pogarszająca się od początku XXI w. koniunktura gospodarcza na rynku amerykańskim, spadek zaufania rynku amerykańskiego do US GAAP oraz działanie ustawy Sarbanesa-Oxleya zmusiły regulatorów amerykańskiego rynku kapitałowego i rachunkowości do podjęcia dialogu z IASB w celu wspólnego wypracowania globalnych standardów rachunkowości powstających w drodze konwergencji MSSF i US GAAP, co przyczynia się do powszechnej, światowej ich akceptacji, ale spowalnia i nieco komplikuje proces wypracowania globalnych standardów rachunkowości;
8. Uznanie MSSF za element wspólnotowego (unijnego) prawa „*acquis communautaire*" czyni poważne trudności i komplikacje na poziomie stosowania MSSF, które przez ograniczenie roli instytucji UE w zatwierdzaniu MSSF do stosowania na rynkach europejskich, a w miejsce tego skoncentrowanie wysiłków na etapie tworzenia MSSF, daje jedyny możliwy – według mojego zdania – sposób na przełamanie tej ułomności zbędnego dualizmu systemu MSSF.

Rozdział 3
INSTYTUCJONALNE DZIAŁANIA NA RZECZ SPÓJNOŚCI WE WDRAŻANIU I STOSOWANIU MSSF

3.1. Przesłanki instytucjonalnych działań na rzecz spójności we wdrażaniu i stosowaniu MSSF

W procesie implementacji postanowień MSSF przy sporządzaniu sprawozdań finansowych, dla realizacji celu zwiększenia, a może nawet pełnego osiągnięcia zakładanej porównywalności sporządzanych sprawozdań finansowych, bez względu na miejsce pochodzenia danego podmiotu sprawozdawczego, niezwykle ważnym czynnikiem staje się jednakowe, spójne i zgodne stosowanie międzynarodowych standardów. Powinno być ono jednak wsparte działaniami instytucji mających wpływ na kształtowanie i działanie danego systemu rachunkowości w praktyce. Podkreślają to wszystkie gremia, nie tylko ciała regulujące zasady rachunkowości, ale także akademicy. Badania naukowe bowiem dowodzą, że słabe zaangażowanie odpowiednich instytucji w proces wdrażania MSSF może się przyczyniać do ograniczonego stopnia zapewnienia zgodności w ich stosowaniu, przez co może skutkować mniejszą ich efektywnością[1]. Międzynarodowe standardy rachunkowości stanowią bowiem zbiór rozwiązań, w których niejednokrotnie przyjmowane są zasady wywodzące się z wielu lub będące często mutacjami czystych rozwiązań teoretycznych lub koncepcyjnych.

Przykładowo, obecnie stosowana, a przyjęta w 2003 r. zasada bilansowej prezentacji kapitałów mniejszości w grupie kapitałów własnych na poziomie skonsolidowanego sprawozdania finansowego, określona w par. 68 (o) MSR 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych* oraz w par. 33 MSR 27 *Skonsolidowane i jednostkowe sprawozdania finansowe*, właściwa jest dla teoretycz-

[1] Zob. np. **R. Ball**, *Making Accounting More International. How, and How Far Will It Go?*, Journal of Applied Corporate Finance, Vol. 8, 1995, s. 19–29; **D. Cairns**, *Degrees of Compliance*, Accountancy International, September 1999, s. 68 i n.; **D. Street, S. Gray**, *Observance of International Accounting Standards: Factors Explaining Non-Compliance*, ACCA Research Report, No. 74, [London] 2001; **R. Ball, A. Robin, J. S. Wu**, *Incentives versus Standards: Properties of Accounting Income in Four East Asian Countries*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 39, 2003, s. 83–128; **D. Burgstahler, L. Hail, C. Leuz**, *The Importance of Reporting Incentives: Earnings Management in European Private and Public Firms*, The Accounting Review, Vol. 81, No. 5, 2006, s. 983–1016. Zob. także *Financial Reporting: Convergence, Equivalence and Mutual Recognition, FEE Position Paper*, FEE, Paris, March 2006, s. 12 i n.

nej, podmiotowej koncepcji sporządzania skonsolidowanego sprawozdania finansowego, zwanej koncepcją podmiotu gospodarczego. Miesza się ona jednak z inną, podmiotową teoretyczną koncepcją, zwaną koncepcją rozszerzonego podmiotu dominującego, według której kapitały mniejszości powinny być wyceniane na poziomie uwzględniającym także udział w całościowej wartości firmy przejętej jednostki zależnej[2]. Tymczasem zgodnie z par. 40 MSSF 3 *Połączenia jednostek gospodarczych* z marca 2004 r. kapitały takie wycenia się początkowo, a w konsekwencji także na późniejsze dni bilansowe na podstawie ustalonej na dzień przejęcia wartości godziwej netto zidentyfikowanych aktywów, zobowiązań i zobowiązań warunkowych przejmowanej jednostki. Wycena i prezentacja kapitałów mniejszości następuje więc zgodnie z teoretyczną koncepcją rozszerzonego podmiotu gospodarczego.

Przełożenie istoty MSSF często na język praktyki jest niezwykle trudne, szczególnie w tych regionach świata, w których dotychczas dominowały i były stosowane rozwiązania bliższe modelowi rachunkowości kontynentalnej.

W niektórych przypadkach w samych MSSF występują także wewnętrzne sprzeczności lub niekonsekwencje koncepcyjne, nie mówiąc o tym, że wiele ze standardów wciąż zawiera w sobie alternatywnie dozwolone podejścia[3].

Dla przykładu, za brak konsekwencji oraz wewnętrznej spójności w MSSF można uznać wymogi MSR 1 i MSSF 5 w zakresie prezentacji w bilansie aktywów trwałych przeznaczonych do sprzedaży. MSR 1 w jednym z dozwolonych wariantów bilansu wymaga prezentacji aktywów jedynie w podziale na dwie grupy: aktywa trwałe i aktywa obrotowe, podczas gdy MSSF 5, odnosząc się do kategorii aktywów trwałych przeznaczonych do sprzedaży, obliguje do ich odrębnej prezentacji, poza innymi aktywami[4].

Podobnym przykładem jest obowiązek narzucony przez par. 70 MSR 1 w zakresie prezentacji w grupie aktywów trwałych aktywów i rezerw na zobowiązania związane z odroczonym podatkiem dochodowym nawet wów-

[2] Na temat teoretycznych koncepcji, leżących u podstaw konsolidacji sprawozdań finansowych piszę w: **R. Ignatowski**, *Konsolidacja sprawozdań finansowych w teorii i praktyce rachunkowości*, FRRwP, Warszawa 1995, s. 162–190.

[3] Potwierdzają to także badania naukowe przeprowadzone np. przez **P. Garrido, A. Leon, A. Zorio**, *Measurement of formal harmonization progress: The IASC experience*, International Journal of Accounting, Vol. 37, Issue 1, 2002, s. 1–26. Mimo zaobserwowanego postępu w formalnej harmonizacji MSSF, autorzy badania wskazują, że stan taki jeszcze będzie się przez jakiś czas utrzymywał.

[4] Zob. par. 51 MSR 1 oraz par. 38 MSSF 5, [w:] *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2007*, t. I, IASB, SKwP, Warszawa 2007, s. 305 i 417. Zob. par. 29 MSR 16: *Rzeczowe aktywa trwałe*, [w:] *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2007*, t. I, s. 612. Ale już np. dla potrzeb bilansowej wyceny nieruchomości inwestycyjnych niezbędne jest jednolite dla całej ich zbiorowości zastosowanie albo modelu kosztu historycznego, albo modelu wartości godziwej. Zob. par. 30 MSR 40 *Nieruchomości inwestycyjne*, [w:] tamże, s. 1365.

czas, gdy aktywa te lub rezerwy zostaną rozliczone w okresie nie dłuższym niż kolejne 12 miesięcy. Przykładem zaś dozwolonych alternatywnych podejść są chociażby regulacje MSR 16, które zezwalają na wycenę bilansową tych aktywów na podstawie kosztu historycznego lub na podstawie wartości przeszacowanej, określonej na poziomie wartości godziwych, ustalonych zwykle, choć nie zawsze jest to wymagane, na dzień bilansowy. Co więcej, możliwe jest różnicowanie zastosowanych podstaw wyceny pośród określonych przez samą jednostkę gospodarczą grup tych aktywów.

Procesowi spójnego stosowania MSSF nie sprzyjają także pojawiające się różnice na gruncie samej semantyki i przekładów językowych.

Przykładowo: MSSF dla pozycji kapitałowych posługują się podstawowymi pojęciami: „*issued capital*" oraz „*reserves*", które w tłumaczeniu na język polski uznane są odpowiednio za: „wyemitowany kapitał podstawowy" oraz „inne kapitały", czyli te, które nie zostały wniesione przez udziałowca, lecz m.in. wypracowane przez jednostkę (zyski okresu) lub wynikające z przeszacowania jej zasobów (kapitał z aktualizacji wyceny). Zgodnie z par. 68 i odpowiednio par. 96 MSR 1, te dwie grupy kapitałów powinny być prezentowane w bilansie oraz zestawieniu zmian w kapitałach własnych osobno. Właściwy zaś co do zasad prezentacji instrumentów finansowych, w tym kapitałowych, standard MSR 32 *Instrumenty finansowe: prezentacja* nie zawiera jednak szczegółów dotyczących składowych tych kategorii kapitałów. Rodzi to zatem uzasadnioną wątpliwość np. co do tego, czy pojęcie „wyemitowanego kapitału podstawowego" powinno być rozumiane jako kapitał zakładowy w kwotach wyrażonych nominalną wartością akcji bądź udziałów, czy uwzględniającą także kapitał wniesiony przez akcjonariuszy (udziałowców) jako nadwyżka między wartością emisyjną kapitału podstawowego a wartością nominalną wyemitowanego kapitału zakładowego, szczególnie w sytuacji, w której także kapitał zakładowy w warunkach działania jednostki w gospodarce hiperinflacyjnej, zgodnie z par. 25 MSR 29 *Sprawozdawczość finansowa w warunkach hiperinflacji*, podlega również przeliczeniu w oparciu o ogólny indeks cen. Idąc dalej, pojęcie „inne kapitały" zostaje w różnych miejscach używane zamiennie z pojęciem „kapitały zapasowe (rezerwowe)" lub wręcz rozdzielane na pozycje: „pozostałe kapitały zapasowe" i „zysk (strata) z lat ubiegłych i roku bieżącego", by w innym miejscu ta druga pozycja była nazywana „zyskami zatrzymanymi"[5].

[5] Por. *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2004*, t. I, IASB, SKwP, Warszawa 2005, s. 755 i n. oraz *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2007*, t. II, s. 690 i n. Zob. *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 1994*, IASC, SKwP, Warszawa 1994, s. 7–9. Ogólny problem semantyki w rachunkowości i co za tym idzie – znaczenia zastosowanych słów dla wyrażania pojęć oraz opisu zjawisk i procesów gospodarczych językiem rachunkowości podkreślany jest dość dobitnie np. w pracy **M. Harveya** i **F. Keera**, *Financial Accounting Theory and Standards*, 2nd Ed., Prentice-Hall International, 1983, s. 12 i n.

Problem przekładu językowego występuje naturalnie na każdym poziomie tłumaczenia tekstów zagranicznych, a szczególnie prawnych lub z autoryzacją licencyjną, gdyż ta zwykle (jak ma to miejsce w przypadków przekładów MSSF) nie pozwala na dowolne, opisowe wyrażanie myśli lub zamieszczanie w tłumaczonych tekstach przypisów tłumacza, pozwalających na wyjaśnienie użytego pojęcia, podanie alternatywnych pojęć lub przykładów zastosowania użytego pojęcia. Uznawane jest to bowiem za interpretowanie tekstu, co zwykle zastrzeżone jest dla autora lub delegowane jest na konkretnie wyznaczoną osobę lub instytucję (w przypadku MSSF obecnie Komitet ds. Interpretacji MSSF – IFRIC). Problem z przekładem MSSF w Polsce pojawił się oczywiście już od samego początku – tj. od pierwszych ich oficjalnych tłumaczeń, jakie na zlecenie Zarządu Głównego Stowarzyszenia Księgowych w Polsce przeprowadził zespół Katedry Rachunkowości Uniwersytetu Łódzkiego pod kierownictwem prof. A. Jarugi. Standardy te w opracowaniu polskojęzycznym dla ich popularyzacji w kraju publikowane były w kolejnych numerach Biuletynu Biura Krajowej Rady Dyplomowanych Biegłych Księgowych, jaki działa w strukturze Zarządu Głównego SKwP od 1989 r. Problem tłumaczenia wskazywała już Rada Naukowa SKwP w pierwszym, oficjalnym i autoryzowanym przez IASC książkowym wydaniu przekładu MSSF na język polski z 1994 r.

Innym niezwykle ważnym czynnikiem, wpływającym na możliwość odmiennego zastosowania standardu opartego na zasadach (*principles-based standards*), czyli tej samej zasady wyrażonej w konkretnym standardzie – co podkreślają zgodnie akademicy, jest oczywiście środowisko społeczne, kulturowe, gospodarcze i prawne, które kształtuje w pewien sposób widzenie ogólnie wyrażonej zasady lub możliwości jej zastosowania[6].

Przykładowo: par. 9 MSR 24, definiując krąg podmiotów powiązanych, posiłkuje się pojęciami „kluczowy personel kierowniczy" oraz „bliscy członkowie rodziny". Pojęcia te są zdefiniowane w standardzie dość ogólnie i mogą przez to rodzić niesłychanie duże wątpliwości co do tego, kogo zaliczyć do jednej lub drugiej grupy podmiotów powiązanych, gdy analizować taki przepis będzie zarząd spółki, która działa w kraju o wyraźnym rozdzieleniu funkcji nadzorczych (rada nadzorcza) od zarządu ze zróżnicowanym poziomem kompetencji, oraz spółka, działająca w kraju, w którym obie te funkcje przenikają się wzajemnie w postaci działania rady dyrektorów (*board of directors*) o zupełnie innych kompetencjach i odpowiedzialności lub

[6] Zob. np. **V. K. Zimmerman**, *Changing International Financial Markets and Their Impact on Accounting*, University of Illinois, Urbana-Champaign 1992; **F. Choi, G. Mueller**, *International Accounting*, 2nd Ed., Prentice-Hall, New York 1992; **C. W. Nobes, R. H. Parker**, *Comparative International Accounting*, Prentice-Hall, New York 1995; **Th. Evans, M. Taylor, O. Holzmann**, *International Accounting and Reporting*, South-Western College Publishing Company, 1994; **A. A. Jaruga**, *Systemy regulacji rachunkowości a międzynarodowa harmonizacja i standaryzacja*, [w:] *Międzynarodowe regulacje rachunkowości. Wpływ na rozwiązania krajowe*, red. A. A. Jaruga, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2002.

odpowiednio analizowana będzie przez członka społeczności katolickiej i np. muzułmańskiej.

Problem zachowania spójności w stosowaniu MSSF potęguje ponadto ograniczona możliwość interpretowania lub wyjaśniania przyjętych rozwiązań w MSSF, właściwa co do zasady tylko samemu ich twórcy – IASB. Nawet wydawane interpretacje standardów przez powołany do tego w strukturze IASC Foundation komitet interpretacyjny IFRIC zostają zatwierdzane do publicznego wydania przez samą IASB. Uprawnienia do interpretowania MSSF nie są dane co do zasady żadnym innym instytucjom. Co do zasady, nawet MSSF przyjęte do stosowania w Unii przez Komisję Europejską nie mogą być interpretowane przez Komisję, a tym bardziej przez organy krajowe, które wcześniej miały takie uprawnienia w ramach stanowienia regulacji rachunkowości we własnym systemie prawnym. Wyjątkiem od tej zasady jest dane prawo do interpretowania MSSF przez innych niż IASB i IFRIC regulatorów rachunkowości w niezwykle rzadkich przypadkach, w których specyfika regulacji prawnych danego kraju ogranicza lub wymusza zastosowanie się do nieco odmiennych od zakładanych w MSSF warunków gospodarowania[7].

Warte podkreślenia jest również to, że konstrukcja MSSF opartych na zasadach wymaga w praktyce przyjmowania wielu subiektywnych osądów osób je stosujących[8], które nie zawsze są przez to powielarne i mają jednakowy, uniwersalny wymiar. Innymi słowy, zasady określone w MSSF, a przez to same MSSF nie muszą być ściśle jednakowo stosowane we wszystkich możliwych przypadkach. Zwraca na to uwagę niejednokrotnie sama IASB poprzez wydawane swoje standardy oraz podkreśla ten problem w innych, autorytatywnych opracowaniach. Przykładowo: par. 5 lit e) MSR 23 *Koszty finansowania zewnętrznego* z 1993 r. i odpowiednio par. 6 lit. e) tego standardu z marca 2007 r. wskazują na możliwość zaliczania do kosztów finansowania zewnętrznego „[...] *różnic kursowych powstających w związku z pożyczkami i kredytami w walucie obcej, w stopniu, w jakim są uznawane za korektę kosztów odsetek*". Według rozwiązań tego standardu (par. 11 MSR 23 z 1993 r. oraz par. 8 MSR 23 z marca 2007 r.) koszty finansowania zewnętrznego, które można bezpośrednio przypisać do dostosowywanego składnika aktywów, powinny być aktywowane. Jednakże „*ustalenie kwoty kosztów finansowania zewnętrznego, które można bezpośrednio przyporządkować do nabycia dostosowywanego składnika aktywów, jest trudne*

[7] Zob. pkt 6.3 *Statement of Best Practice: Working Relationships between the IASB and other Accounting Standard-Setters*, IASB, London, February 2006. Będzie o tym szerzej mowa w rozdz. 3.3.2.

[8] Zob. np. par. 113 MSR 1, w którym stanowi się, że „*Jednostka ujawnia w opisie istotnych zasad (polityki) rachunkowości lub w innych informacjach dodatkowych subiektywne oceny, [...], których dokonało kierownictwo w procesie wprowadzania zasad (polityki) rachunkowości jednostki, i które mają najbardziej istotny wpływ na kwoty ujęte w sprawozdaniu finansowym*".

i wymaga zastosowania własnego osądu" (par. 14 MSR 23 z 1993 r. oraz par. 11 MSR 23 z marca 2007 r.). Pojawia się zatem problem, czy wszystkie koszty, które powstają jako różnice kursowe od odsetek i im podobnych elementów, związanych z kredytami i pożyczkami zaciągniętymi w walutach obcych lub ich zabezpieczeniami odpowiednimi instrumentami finansowymi, kwalifikują się do ujęcia jako koszty aktywowane? Problem wyjaśniał sam IFRIC, wskazując m.in. na to, że sposób, w jaki jednostka stosuje się do postanowień MSR 23 w odniesieniu do kredytów i pożyczek w walutach obcych, jest przedmiotem jej polityki rachunkowości, którą powinna (na mocy postanowień MSR 1 i MSR 8) przyjąć, stosować konsekwentnie i ujawnić w informacji dodatkowej w sprawozdaniu finansowym[9].

3.2. Zewnętrzne obszary problemowe spójności MSSF i ich instytucjonalne możliwości rozwiązywania

Biorąc pod uwagę wskazane wyżej przesłanki, które wskazują na konieczność zapewnienia spójności w stanowieniu, wdrażaniu i stosowaniu MSSF, można wyróżnić kilka ważnych obszarów problemowych, które wiążą się z wdrażaniem MSSF na gruncie praktyki i przez to mogą przyczyniać się do trudności w zachowaniu spójności w ich stosowaniu. Należą do nich problemy o charakterze[10]:

- ◇ inicjatywnym – związane z różnymi czynnikami, które mogą wpływać zachęcająco lub ze skutkiem przeciwnym na proces wdrażania i stosowania MSSF;
- ◇ regulacyjnym – związane z ich stosowaniem w środowisku i otoczeniem prawnym konkretnego przedsiębiorstwa, które znacząco może się różnić od warunków innego przedsiębiorstwa;
- ◇ kulturowym – stosowanie MSSF w jednym kręgu kulturowym może nie przekładać się wprost na stosowanie w innym, co może powodować kłopoty z wykorzystywaniem praktycznych przypadków w wymiarze uniwersalnym;
- ◇ skali działania – związane ze stosowaniem MSSF niezbędne nakłady do poniesienia mogą być niemożliwe do sfinansowania w jednostkach działających na mniejszą skalę, na poziomie gwarantujacym zapewnienie prawidłowości ich stosowania;
- ◇ rozumienia i percepcji – związane z poziomem przygotowania zawodowego do stosowania złożonych i kompleksowych oraz często jakościowo

[9] Zob. *IFRIC agenda decisions. IAS 23 Borrowing Costs – Foreign exchange and capitalisable borrowing costs*, oprac. redakcyjne, IFRIC Update, January 2008, s. 3.

[10] Zob. **P. Wong**, *Challenges and Successes in Implementing International Standards: Achieving Convergence to IFRSs and ISAs*, IFAC, New York 2004, s. 5.

nowych rozwiązań, co szczególnie dotyczy praktyki krajów o bardziej kontynentalnym, niż anglosaskim podejściu do rachunkowości;
◇ językowych przekładów oryginalnych, anglojęzycznych opracowań MSSF;
◇ edukacyjnym – związane z systemem kształcenia uniwersyteckiego i zawodowego w zakresie MSSF.

Wskazane wyżej obszary problemowe spójności MSSF mają swoje rozwiązania na gruncie instytucjonalnym. Zdając sobie bowiem sprawę ze złożoności, a często z trudności w możliwości zapewnienia spójności w stosowaniu MSSF, zarówno IASB, jak i inne organizacje, w tym regulatorzy rachunkowości i rynków kapitałowych na szczeblu krajowym i ponadnarodowym podejmują szereg działań, których celem jest spójne i zgodne z założeniami IASB stosowanie MSSF. Działania te mają charakter działań własnych, a także działań skoordynowanych, w których uczestniczą oni wspólnie. Działania takie podejmowane były i są nadal, szczególnie w krajach i na poziomie ośrodków decyzyjnych Unii Europejskiej, dla której MSSF z dniem przyjęcia rozporządzenia Unii 1606/2002 o stosowaniu MSSF stały się wyjątkowo ważne – weszły w system regulacji prawnych Unii i jej krajów członkowskich. Skoro więc źródłem stosowanych standardów rachunkowości (sprawozdawczości finansowej) jest prywatna organizacja działająca poza strukturami stanowienia prawa w Unii, która jest jedyną instancją uprawnioną do stanowienia wykładni celowościowej oraz uprawnioną do interpretowania swoich regulacji (głównie standardów), zwłaszcza w postaci wydawanych do nich interpretacji (SKI i IFRIC), to szczególnego znaczenia nabiera z jednej strony uniwersalizm rozwiązania – tak, aby mogło być ono zastosowane w środowisku każdej jednostki gospodarczej, bez względu na otoczenie, w którym działa, jak również znaczenia nabiera forma i sposób wyrażenia intencji regulacji, które nie zawsze dają się w sposób jednoznaczny wyrazić w treści regulacji. W obydwu ważnych czynnikach pozwalających na jednorodne stosowanie się do standardu niepoślednią rolę odgrywają wysiłki wszystkich zaangażowanych stron w proces stanowienia i stosowania standardów, w tym: regulatorów i samego środowiska księgowych – organizacji, które mogą mieć wpływ na ten proces.

Wśród działań w celu zapewnienia spójności w stosowaniu MSSF na podkreślenie zasługują działania takich organizacji, jak: IFAC, FEE, IOSCO, CESR oraz Komisja Europejska. Także IASB podejmuje pewne dodatkowe inicjatywy, które mogą się przyczyniać do bardziej spójnego stosowania MSSF, np. działania edukacyjne oraz stałe kontakty z krajowymi regulatorami rachunkowości z całego świata, które mają na celu także włączenie ich w proces stanowienia standardów.

Naturalnie stosowanie MSSF w praktyce jest przedmiotem szczególnej troski wielu innych organizacji i instytucji. Do takich np. należy ukonstytuowane

w 2005 r. Forum Użytkowników Raportów i Sprawozdań Finansowych (The Corporate Reporting Users' Forum, CRUF) z siedzibą w Londynie. To nieformalne forum dyskusyjne, skupiające wszystkich zainteresowanych problematyką sprawozdawczości finansowej, zwraca uwagę szczególnie na MSSF jako na podstawę sporządzania sprawozdań finansowych wykorzystywanych przy podejmowaniu decyzji gospodarczych. Członkami Forum są m.in. przedstawiciele takich firm, jak: Deutsche Bank, Merill Lynch, UBS Investment Bank, Morgan Stanley, Citigroup, Commerzbank AG. Forum swe cele, do których należy przede wszystkim możliwość wpływania na kształt prezentowanych informacji finansowych w sprawozdaniach finansowych, realizuje zasadniczo biorąc aktywny udział w procesie stanowienia MSSF – tj. wydając opinie do projektów standardów. Jak dotąd CRUF zaopiniowało projekty standardów lub inne dokumenty IASB w sprawach takich, jak: połączenia jednostek gospodarczych, założenia koncepcyjne sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych, wycena w wartościach godziwych, sprawozdawczość z wyników działalności, sprawozdawczość segmentowa, funkcja powiernicza rachunkowości, świadczenia emerytalne, wartości niematerialne oraz leasing. CRUF opracowało także i przyjęło *CRUF Guiding Principles* – dokument określający podstawowe, hasłowo wyrażone, jednostronicowe wytyczne i zasady dotyczące sprawozdawczości finansowej[11].

Problem wdrażania i stosowania MSSF oraz ich wpływu na gospodarki krajów świata, szczególnie tych mniej rozwiniętych, w tym działania na rzecz zachowania spójności w ich stosowaniu, są także przedmiotem zainteresowania UNCTAD. Przykładowo, na XXIII sesji Międzyrządowej Grupy Roboczej Ekspertów Międzynarodowych Standardów Rachunkowości i Sprawozdawczości Finansowej (ISAR), jaka odbyła się na przełomie października i listopada 2007 r. w Genewie, eksperci rachunkowości i sprawozdawczości finansowej dyskutowali na temat praktycznych skutków wdrażania i stosowania MSSF w krajach wschodzących gospodarek i rozwijających się[12]. W konkluzji podsumowującej odbytą sesję, dość ogólnej i oczywistej, stwierdza się m.in., że zróżnicowanie warunków gospodarczych, społecznych i politycznych występujących w badanych krajach powoduje różne pod względem wagi i znaczenia problemy z wdrażaniem MSSF w praktyce, co daje podstawy do stwierdzenia, że proces wdrażania MSSF w praktyce nie jest procesem jednorazowym, lecz procesem długofalowym, w który powinny być zaangażowane wszystkie strony związane ze sprawozdawczością finansową: sporządzający, badający oraz zróżnicowane kręgi użytkowników sprawozdań finansowych. Działania te powinny być wspierane przez krajowe instytucje nadzorujące rozwój systemów rachunkowości w tych krajach.

[11] Informacje na temat działalności CRUF oraz wydawane przez nią dokumenty dostępne są na stronie internetowej: http://www.cruf.com.

[12] Zob. *Review of practical implementation issues of International Financial Reporting Standards. Note by the UNCTAD secretariat*, UNCTAD, Geneva, August 2007.

W nastepnych podrozdziałach (3.3–3.8) zostaną przedstawione działania organizacji środowiskowych oraz organizacji o znaczeniu regulacyjnym. Działania tych drugich – prowadzone w imieniu lub na terenie Unii – podejmowane były zarówno przed przyjęciem MSSF za źródło unijnego prawa, jak i po ich włączeniu w system prawa unijnego. Przedstawione tu także będą działania niektórych organizacji krajowych, na które zwraca się uwagę w literaturze międzynarodowej[13], takich jak: francuska Autorite des Marches Financiers (AMF), brytyjska Financial Reporting Review Panel (FRRP) czy Institute of Chatered Accountans in England and Wales (ICAEW). Ta ostatnia zawodowa organizacja księgowych Anglii i Walii opracowała na zlecenie Komisji Europejskiej wart szczególnie analizy raport ze stosowania MSSF w krajach europejskich. Na tym tle przedstawione będą także osiągnięcia polskiej Komisji Papierów Wartościowych i Giełd, działającej jako niezależny organ administracji państwowej i wchłoniętej następnie w struktury Komisji Nadzoru Finansowego.

3.3. Niektóre działania IASB na polu spójności w stosowaniu MSSF

We wcześnejszych częściach tej rozprawy wskazano na dwa obszary dodatkowych działań, jakie podejmuje IASB, a które mogą wpływać na bardziej spójne stosowanie MSSF w praktyce. Chodzi o działalność edukacyjną oraz stałe kontakty z regulatorami krajowymi, m.in. za pośrednictwem corocznych spotkań z przedstawicielami krajowych regulatorów rachunkowości.

[13] Zob. np. *Concept Release on Acceptance from Foreign Private Issuers of Financial Statements Prepared in Accordance with International Financial Reporting Standards*, Without Reconciliation to U.S. GAAP, Securities and Exchange Commission Prepared, Release Nos. 33-8818, 34-55998, International Series Release No. 1302; File No. 57-13-07, SEC, Washington 2007, s. 31, http://www.sec.gov/rules/proposed/2007/33-8818.pdf. Także inne organizacje o zasięgu krajowym sporządziły specjalne raporty oceniające pierwsze raporty finansowe z obligatoryjnie zastosowanymi MSSF. Należą do nich: fińska Financial Supervision Authority (FIN-SFA) i holenderska Authority for the Financial Markets (AFM) – odpowiedniki polskiej Komisji Nadzoru Finansowego, oraz niemiecka Deutsche Prüfstelle für Rechnungslegung (Financial Reporting Enforcement Panel, DPR-FREP). Zob. *EU Implementation of IFRS and The Fair Value Directive. A report for the European Commission*, ICAEW, London 2007, s. 49 i n. http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/studies/2007-eu_implementation_of_ifrs.pdf. Niemiecka DPR-FREP została założona w 2005 r., na mocy art. 342b niemieckiego Kodeksu Handlowego, przez wspólne działanie Ministerstwa Sprawiedliwości i Ministerstwa Finansów, a jej celem działania jest głównie badanie nieprawidłowości w zasadach raportowania finansowego podmiotów prywatnych, w tym spółek publicznych oraz innych prywatnych instytucji zaufania publicznego, takich jak: banki, ubezpieczyciele, fundusze inwestycyjne. Ta niemiecka organizacja współdziałać przy tym może z Federalną Komisją Nadzoru Finansowego. Zob. *Annual Activity Report 2006*, DPR-FREP, Berlin 2007. Zob. także oficjalną stronę internetową organizacji: http://www.frep.info.

3.3.1. Działalność edukacyjna IASB

Zgodnie ze statutem działania IASB, członkom IASB nie wolno udzielać żadnych konsultacji oraz świadczyć temu podobnych usług. Stanowiska członków IASB mogą być wyrażane jedynie poprzez oficjalne dokumenty IASB oraz wyjątkowo mogą być prezentowane na formalnych spotkaniach lub organizowanych konferencjach w różnych częściach świata, choć co do zasady nie mogą stanowić wykładni MSSF – nie można się na nie w żaden sposób powoływać przy implementacji MSSF w praktyce do sporządzania sprawozdań finansowych. Z tego względu wśród wielu komentatorów MSSF istnieje przekonanie, że wskazane formy działalności IASB i jej członków w ogóle nie powinny mieć miejsca. Szczególnie dotyczy to działalności edukacyjnej prowadzonej przez IASB, która w opinii wielu jej przeciwników mogłaby przez to stanowić o dodatkowym, trzecim poziomie dokumentów IASB; do poziomu pierwszego zaliczono oficjalne standardy wraz z *Założeniami sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych* i *Wstęp do międzynarodowych standardów sprawozdawczości finansowej*, zaś do drugiego – interpretacje SKI i IFRIC.

Przeciwnicy działalności edukacyjnej IASB stoją na stanowisku, że zawarte w opracowaniach wtórnych przykłady liczbowe lub przykładowe sytuacje odnoszące się do definicji terminów kluczowych, jeśli pochodziłyby od IASB, to mogłyby być uznawane za wykładnię oficjalnych standardów i przeradzać się także w implementację zasad, czyli w reguły. Te zaś – zgodnie przecież z intencjami twórców standardów – nie powinny mieć miejsca. Stąd prowadzona działalność edukacyjna IASB odbywa się przez IASCF, a nie przez samą IASB i jest dość ograniczona. Na taki zawężający jej zakres w dużym stopniu wpłynęły opinie międzynarodowego środowiska.

Jak dotąd IASCF wydał lub opublikował pokaźną już liczbę dodatkowych opracowań, które zaliczają się do działalności edukacyjnej; są to:

- ◇ zebrane w odrębny zbiór regulacje poświęcone zagadnieniom tematycznym, takim jak: instrumenty finansowe, połączenia jednostek gospodarczych, umowy ubezpieczeniowe, które uzupełniane są zwykle odniesieniami do innych MSSF (jedynie poprzez wskazanie odpowiedniego źródła): *A user's guide through* [...];
- ◇ podsumowania standardów zawierające główne ich postanowienia: *IFRS and IAS Summaries*;
- ◇ aktualizowane coroczne wydania charakterystyki ogólnej standardów w formie opisu ich głównych postanowień i biznesowych implikacji ich stosowania, kierowane do członków organów nadzorczych jednostek gospodarczych: *IFRSs – A Briefing for Chief Executives, Audit Committies and Boards of Direcors* oraz

◇ przewodnik po MSSF zawierający, poza treścią MSSF, jedynie uzupełnienia w postaci odniesienia jednych postanowień do innych (tylko poprzez wskazanie odpowiedniego źródła): *A Guide through International Financial Reporting Standards (IFRSs)*.

Obecnie te działania publikacyjne wnoszą niewiele nowego do spójności w stosowaniu standardów i wskazują raczej na podjętą próbę w obszarze popularyzacji MSSF. To jednak może w dalszej konsekwencji przyczynić się do bardziej spójnego ich stosowania, szczególnie w sytuacji dostrzeżenia idei MSSF przez innych ich użytkowników: analityków finansowych, inwestorów, członków zarządów spółek niemających przygotowania ekonomicznego i finansowego.

Znaczące dla zachowania spójności w stosowaniu MSSF wydają się być konferencje organizowane przez IASB w różnych częściach świata. Dają one możliwość poznania w sposób bezpośredni stanowiska członków IASB w sprawach będących przedmiotem regulowanych zagadnień w MSSF, omawianego z perspektywy twórców rozwiązań lub osób odpowiedzialnych za przygotowanie i realizację danego projektu IASB. Przykładowo: na konferencji zorganizowanej w Zurichu w maju 2007 r., w której uczestniczyło około 400 uczestników z 42 krajów, zostały przedstawione m.in. stanowiska członków IASB w sprawach będących elementami realizowanych projektów przez IASB w obszarach: założeń koncepcyjnych, koncepcji jednostki sprawozdawczej, konsolidacji sprawozdań finansowych i wspólnych przedsięwzięć, prezentacji sprawozdań finansowych oraz połączeń jednostek gospodarczych[14]. Podobną formułę i zakres tematyczny miała konferencja w Toronto z kwietnia 2008 r.[15] Rzadko jednak, jeśli w ogóle – co wynika ze Statutu IASCF – członkowie IASB lub IFRIC wyrażają swoje oficjalne stanowiska na temat już przyjętych rozwiązań, zawartych w zatwierdzonych MSSF.

3.3.2. Dialog z krajowymi i innymi regulatorami rachunkowości

Równie znaczący dla spójności w stosowaniu MSSF – jak się wydaje – jest powszechny, oficjalny dialog IASB z krajowymi regulatorami rachunkowości. Początkowo przybrał on formę stałych kontaktów – poprzez organizowane spotkania członków IASB z reprezentantami krajowych regulatorów rachunkowości pełniących funkcję łączników regulatorów z wybranych krajów z IASB. Byli nimi przedstawiciele regulatorów z Australii, Kanady, Francji, Niemiec, Japomnii, Nowej Zelandii, Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych. Główną ideą tych kontaktów – zgodnie z przyjętymi w Statucie IASC,

[14] Zob. *IFRS conference in Zurich*, oprac. red., IASB Insight, Q3, 2007, s. 18.
[15] Zob. *International Financial Reporting Standards (IFRSs) Conference. Final Programme*, 24 and 25 April 2008, Toronto, Canada, materiał promocyjny, IASB, London 2008.

a później Statucie IASCF – było raczej konsultowanie proponowanych rozwiązań w MSSF lub dyskusja nad ich zmianami, w efekcie których MSSF miały nabierać cech wysokiej jakości globalnych standardów rachunkowości oraz miały uzyskiwać ich ogólnoświatową akceptację[16].

Na spotkaniach przedstawicieli łącznikowych regulatorów rachunkowości z przedstawicielami IASB podnoszono coraz częściej problem konieczności rozszerzenia kontaktów IASB z regulatorami rachunkowości z innych krajów, szczególnie o przedstawicieli regulatorów z tych krajów, które nie są reprezentowane w zespołach badawczych lub roboczych IASB, przygotowujących kolejne projekty standardów. Wyrażano przy tym zgodnie opinię, że zapewnienie szerszej reprezentacji światowej w działaniach IASB, uwzględniającej bardziej zróżnicowane otoczenie i uwarunkowania gospodarcze jednostek gospodarczych, do których kierowane są MSSF, przyczyni się do polepszenia jakości przyjmowanych standardów, i przez to powszechniejszej ich akceptacji[17]. Wskazywano także na rolę, jaką mogą odgrywać krajowi regulatorzy rachunkowości w ich doskonaleniu oraz zapewnieniu większej spójności w stosowaniu MSSF. Uważano bowiem, że krajowi regulatorzy rachunkowości, poprzez swych przedstawicieli uczestniczących w różnych formach współpracy z IASB, mogą przenosić na obszar swojej jurysdykcji i tu popularyzować wiedzę zdobytą w bezpośrednich kontaktach z przedstawicielami IASB. Wskazywano przy tym na możliwości realizacji tych celów, do których zaliczono: podejmowanie działalności promocyjnej, edukacyjnej, wdrożeniowej rozwiązań MSSF w systemy krajowe oraz interpretacyjnej[18].

Później kontakty krajowych regulatorów z IASB przybrały formę spotkań ogólnoświatowych; zainicjowano je w 2002 r. spotkaniem w Hong Kongu[19]. Spotkania te stały się ogólnoświatowym forum regulatorów rachunkowości pod egidą IASB; dzięki nim krajowi regulatorzy mogli zostać powszechnie włączeni w proces stanowienia MSSF, poznawać zamysły tworzenia MSSF i aktywnie uczestniczyć w ich powstawaniu. Ideą tych corocznych, ogólnoświatowych spotkań regulatorów rachunkowości z całym składem IASB, IFRIC i innymi pracownikami technicznymi IASCF jest bowiem wymiana poglądów na tematy realizowane przez IASB, przyjmująca także formę pracy w zespołach tematycznych, analizujących konkretne przedsięwzięcia[20]. O zna-

[16] Zob. np. **C. Fleming**, *IASB meets National Standard-Setters*, IASB Insight, July 2002, s. 20; **C. Fleming**, *Meeting with liaison standard-setters*, IASB Insight, October 2003, s. 12; **A. Murray**, *Meeting with partner standard-setters*, IASB Insight, July 2004, s. 16; **A. Murray**, *Meeting with partner standard-setters*, IASB Insight, April/May 2005, s. 17.

[17] Tamże.

[18] Zob. np. *IASB meets partner standard-setters*, oprac. red., IASB Insight, October–November 2004, s. 21.

[19] Zob. *Meeting of the world's standard-setters*, oprac. red., IASB Insight, July 2003, s. 3.

[20] Przykładowo, na spotkaniu, jakie odbyło się w październiku 2007 r., na którym wzorem 2006 r. miał okazję uczestniczyć autor tych słów, m.in. dyskutowano w grupach roboczych nad obecnie realizowanymi głównymi projektami IASB w zakresie: założeń koncepcyjnych,

czeniu tych spotkań może świadczyć chociażby ich popularność. W drugim spotkaniu (2003 r.) uczestniczyli przedstawiciele z 39 krajowych regulatorów rachunkowości, w trzecim (2004 r.) – już z 47, w czwartym (2005 r.) – 54. Ostatnie (szóste) coroczne spotkanie przedstawicieli krajowych regulatorów rachunkowości z IASB, jakie odbyło się w październiku 2007 r., skupiło przedstawicieli krajowych regulatorów rachunkowości z 50 krajów[21].

Uznanie przez IASB znaczenia i wagi bieżących i stałych kontaktów IASB z krajowymi regulatorami rachunkowości znalazło wyraz w opracowanym przez IASB dokumencie z lutego 2006 r. *Statement of Best Practice: Working Relationships between the IASB and other Accounting Standard-Setters*[22]. Określa on, w kontekście przyjętych celów takiej współpracy, które *de facto* stanowią powielenie celów działalności IASB omówionych w par. 2 obecnego Statutu (Konstytucji) IASCF, działania, jakie IASB oraz krajowi regulatorzy powinni powziąć w celu ułatwienia ciągłego procesu stosowania lub konwergencji rozwiązań krajowych z MSSF. Wskazane zadania mogą być zdaniem IASB osiągnięte jedunie poprzez *„wspólną pracę w duchu otwarcia i ścisłego współdziałania"*[23]. Realizacja postawionych celów obejmuje m.in.[24]:

◇ zapewnienie przekazu działań IASB wszystkim zainteresowanym grupom związanym ze stosowaniem MSSF lub innych regulacji rachunkowości (w tym w szczególności: użytkowników sprawozdań finansowych, spółki publiczne, audytorów sporządzanych przez nie sprawozdań finansowych) za pośrednictwem krajowych regulatorów rachunkowości, poprzez działalność edukacyjną i promocyjną, wliczając w to publikowanie lub udostępnianie w inny sposób wszelkich dokumentów IASB – które udostępniane są w celu publicznej dyskusji, jak również zachęcanie zainteresowanych do włączenia się w proces publicznej dyskusji nad materiałami IASB poprzez wymianę poglądów między sobą, a także przekazywanie swych opinii bezpośrednio do IASB;

w tym: definicji, ujmowania i wyceny elementów sprawozdań finansowych, koncepcji jednostki sprawozdawczej, konsolidacji sprawozdań finansowych i wspólnych przedsięwzięć, pomiaru w wartości godziwej, prezentacji sprawozdań finansowych oraz rozliczania połączeń jednostek gospodarczych. Zob. *World Standard-setters meeting in London*, oprac. red., IASB Insight, Q4, 2007, s. 13.

[21] Pierwsze spotkanie IASB z krajowymi regulatorami rachunkowości odbyło sie przy okazji światowego kongresu rachunkowości, jaki odbywał się w Hong Kongu w listopadzie 2002 r. i z tej racji uczestniczyło w nim wielu reprezentantów krajowych regulatorów rachunkowości. Zob. **C. Fleming**, *Meeting with world standard-setters*, IASB Insight, January 2003, s. 23. Zob. także **C. Fleming**, *World standard-setters meeting*, IASB Insight, October 2003, s. 13; *IASB meets national standard-setters*, oprac. red., IASB Insight, October–November 2004, s. 22; *IASB meets national standard-setters*, oprac. red., IASB Insight, October/November 2005, s. 11; *World Standard-setters meeting in London*.

[22] *Statement of Best Practice: Working Relationships between the IASB and other Accounting Standard-Setters*, IASB, London, February 2006.

[23] Tamże.

[24] Tamże.

- ◇ organizowanie publicznych debat nad projektami IASB w celu aktywnego włączenia się w proces stanowienia regulacji IASB, co możliwe jest także przez wspólne – krajowych regulatorów rachunkowości i IASB – organizowanie seminariów poświęconych dyskusji nad aktualnie realizowanymi projektami IASB, w których uczestniczyć mogą np. wybrani przez krajowych regulatorów zainteresowani;
- ◇ współdziałanie samych krajowych regulatorów między sobą w procesie dyskusji nad projektami IASB lub problemami rachunkowości, które wymagają powszechnej dyskusji i mogą przyczyniać się w ten sposób do zwrócenia uwagi IASB lub IFRIC na wagę problemu;
- ◇ monitorowanie i przekazywanie zainteresowanym postępu w procesie regulacji danego zagadnienia, co jest o tyle ważne, że często właśnie pod wpływem publicznych debat pierwotnie przyjmowane rozwiązania ulegają zmianie i ich ostateczny kształt niejednokrotnie daleki jest od oryginału;
- ◇ włączenie innych, krajowych regulatorów rachunkowości w proces stanowienia regulacji IASB – poprzez włączenie ich w „projekty badawcze", samodzielnie lub w zespołach po kierunkiem wyznaczonych przez IASB liderów projektów lub włączenie krajowych regulatorów w zespoły projektowe zajmujące się opracowywaniem danego zagadnienia w formie końcowej regulacji;
- ◇ włączenie krajowych regulatorów rachunkowości w dobór zespołów roboczych lub ich niektórych członków, przygotowujących projekty regulacji lub inne materiały służące wypracowaniu tych regulacji;
- ◇ przekazywanie przez krajowych regulatorów rachunkowości opinii do całych lub nawet jedynie części poddawanych konsultacjom dokumentów w procesie stanowienia regulacji, w tym w szczególności do projektów standardów lub projektów interpretacji;
- ◇ działanie krajowych regulatorów rachunkowości w celu przyjęcia pełnej, zgodnej z oryginałem wersji danej regulacji IASB, co ma w konsekwencji spowodować spójne ich zastosowanie we wszystkich regionach świata bez względu na uwarunkowania prawne, kulturowe i środowiskowe;
- ◇ zagwarantowanie właściwego czasu na przyjęcie do stosowania określonej regulacji IASB, biorąc pod uwagę fakt, że w niektórych jurysdykcjach MSSF włączane są w system regulacji krajowych na poziomie aktów prawnych zatwierdzanych przez ciała parlamentarne, co wymaga znacznego czasu, niezbędnego do tego, by nowe regulacje IASB miały ten sam moment ich pierwszego zastosowania;
- ◇ wyraźne wskazanie w przyjmowanych rozwiązaniach MSSF włączanych w system regulacji danego kraju ograniczenia możliwych rozwiązań alternatywnych lub dodatkowych wymagań w zakresie ujawniania informacji ponad zakres określony w oryginalnej regulacji MSSF;

- ◇ ciągłe monitorowanie stosowania MSSF w jurysdykcji, podległej danemu krajowemu regulatorowi rachunkowości przy współdziałaniu z regulatorem danego rynku kapitałowego oraz zwracanie się z żądaniem wydania interpretacji przez IFRIC w sprawach budzących wątpliwości w stosowaniu lub stosowanych w praktyce w zróżnicowany sposób;
- ◇ wydawanie własnych interpretacji regulacji MSSF przez krajowych regulatorów rachunkowości, ale jedynie w tych wyjątkowych okolicznościach, w których istnieje wyraźnie odmienna specyfika gospodarcza lub środowiskowa, właściwa dla danej jurysdykcji, która uzasadnia możliwość odmiennego niż w oryginale podejścia do regulowanego zagadnienia, oraz
- ◇ współdziałanie w zakresie identyfikacji potrzeb edukacyjnych zainteresowanych grup przez wskazanie IASCF rodzajów programów edukacyjnych, które ta mogłaby podjąć dla właściwości jurysdykcji podległej danemu krajowemu regulatorowi rachunkowości, które w najbardziej efektywny i użyteczny sposób mogłyby przyczynić się do stosowania MSSF, oraz podjęcie wyzwania przez IASCF, jak również przekazanie IASCF stosowanych dotychczas materiałów edukacyjnych, które mogłyby się przyczynić do opracowania na ich podstawie właściwych materiałów przez IASCF lub ich powszechnego wykorzystania w innych jurysdykcjach.

Przyjęta przez IASB deklaracja formy i zakresu współpracy z krajowymi regulatorami rachunkowości jest oczywiście deklaracją jednostronną i nie wymaga żadnych działań ją zatwierdzających ze strony poszczególnych krajowych regulatorów rachunkowości. Jednakże z racji objęcia sobą raczej pozytywnych kierunków współpracy, szczególnie odnoszących się do spójności w powszechnym stosowaniu MSSF, powinna być pozytywnie przyjęta i zaakceptowana przez krajowych regulatorów rachunkowości. Od czasu wydania wskazanego dokumentu niewiele miejsca poświęca się realizacji postanowień w nim zawartych. Reakcja polskich regulatorów rynku kapitałowego oraz rachunkowości na przybliżoną tu deklarację dobrych praktyk w dziedzinie instytucjonalnej współpracy stron zostanie przedstawiona w rozdz. 3.8.

3.4. Działania organizacji środowiskowej IFAC na rzecz spójności w stosowaniu MSSF

Jeszcze w 2004 r. – rok przed obowiązkiem zastosowania MSSF przy sporządzaniu prezentacji sprawozdań finansowych przez europejskie spółki publiczne – IFAC wydał dokument poświęcony wdrażaniu MSSF i skuteczności tego działania, którą można zdaniem IFAC osiągnąć, stosując się do zawartych w nim reguł. Chodzi o dokument *Challenges and Successes in Implementing International Standards: Achieving Convergence to IFRSs and*

ISAs[25]. Opracowanie to identyfikuje problemy mające wpływ na przyjęcie i stosowanie MSSF (oraz Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej), wskazuje przykłady skutecznego wdrażania międzynarodowych standardów w niektórych jurysdykcjach mogących stanowić wzorzec dla innych krajów, oraz proponuje działania, jakie powinni podjąć użytkownicy sprawozdań finansowych sporządzanych według MSSF. Główne tezy płynące z tego dokumentu są następujące[26]:

1. Skuteczność wdrożenia międzynarodowych standardów zależna jest od ich właściwego rozwoju, prowadzącego do uznania ich za standardy wysokiej jakości;
2. Spójność w stosowaniu międzynarodowych standardów jest kwestią kluczową, co wymaga współdziałania wszystkich zainteresowanych stron, w tym sporządzających sprawozdania finansowe, audytorów i ich użytkowników. Do takiego współdziałania zachęca IFAC;
3. Przyjęcie i stosowanie standardów międzynarodowych wymaga podjęcia działań zarówno na szczeblach lokalnych, krajowych, jak i międzynarodowym. Na szczeblu krajowym IFAC upatruje skuteczności we wdrażaniu MSSF poprzez uznanie przez rządy, agendy regulacyjne lub inne ciała odpowiedzialne za stanowienie regulacji rachunkowości, że proces konwergencji rozwiązań krajowych z międzynarodowymi jest sprawą priorytetową. W skali międzynarodowej IFAC upatruje skuteczności we wdrażaniu MSSF poprzez wskazanie IASB konieczności takiego zmodyfikowania procesu i procedur stanowienia standardów, które uwzględniałyby możliwość wnoszenia cech pozytywnych do standardów przez poszczególne kraje, co mogłoby prowadzić do przyjmowania wysokiej jakości standardów o globalnym zakresie;
4. Skuteczność wdrażania MSSF, uwarunkowana procesami konwergencji rozwiązań krajowych z międzynarodowymi, możliwa jest do osiągnięcia wtedy, gdy w proces ten zaangażowane będą wszystkie elementy w łańcuchu dostarczania i odbioru informacji finansowych, zawartych w sprawozdaniach finansowych.

Niezwykłą wagę w omawianym dokumencie IFAC przywiązuje do roli i znaczenia krajowych regulatorów rachunkowości, na których ciąży poważna odpowiedzialność za ten proces. Aby proces wdrażania i stosowania MSSF mógł być uznany za skuteczny, ciała te powinny uwzględnić (oprócz tych wskazanych powyżej) m.in. następujące zalecenia[27]:

[25] **P. Wong**, *Challenges and Successes in Implementing International Standards...*
[26] Tamże, s. 6.
[27] *Loc. cit.*

1) umożliwić swobodny dostęp zainteresowanych do regulacji MSSF;
2) ustanowić formalne ramy dla procesu tłumaczenia MSSF, w który powinni być zaangażowani zarówno biegli tłumacze, jak i eksperci rachunkowości, zalecając jednocześnie zacieśnienie współpracy pomiędzy krajami posługującymi się tym samym językiem (np. niemieckim, hiszpańskim), aby miast tworzyć narodowe przekłady MSSF, opracować wspólnie językowy przekład[28];
3) ustanowić lub odpowiednio udoskonalić proces konwergencji własnych, krajowych regulacji z MSSF poprzez formalne włączenie w ten proces wszystkich grup zainteresowanych sprawozdawczością finansową oraz
4) zaangażować w proces wdrażania MSSF możliwie jak największe środki i zasoby.

W przypadku zaś krajów, które same podejmują się implementowania postanowień MSSF w swoich krajowych systemach rachunkowości, IFAC zaleca m.in.[29]:

◇ dostosowanie zakresu i harmonogramu prac nad własnymi rozwiązaniami z działaniami IASB;
◇ mobilizowanie w kraju zainteresowanych stron do wyrażania opinii na temat proponowanych i publikowanych przez IASB rozwiązań, poddawanych społecznym konsultacjom, w celu możliwego zminimalizowania trudności w ich implementacji do konkretnego środowiska lub systemu prawnego danego kraju;
◇ przyjmowanie tych samych dni wejścia w życie postanowień krajowych rozwiązań, jakie ustanawia dla swoich nowych rozwiązań IASB;
◇ poświęcenie szczególnej troski i uwagi wdrażaniu MSSF w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw, gdyż tutaj wdrożenie pełnego zbioru MSSF może napotkać opory i daleko idące niekonsekwencje w stosowaniu, ze względu na dużo mniejsze możliwości związane głównie z ograniczonymi zasobami tych jednostek i nie zawsze tak rozbudowanymi potrzebami użytkowników sporządzanych przez nie sprawozdań finansowych.

IFAC formułuje także zalecenie dla IASB, aby wprowadzając nowe rozwiązania lub zmiany do istniejących, brała pod uwagę potrzebę ich wprowadzania, zakres oraz czas, jaki niezbędny jest do tego, aby dane rozwiązania mogły być wdrożone[30].

Szczególną rolę w skutecznym, ale i spójnym wdrażaniu i stosowaniu MSSF IFAC upatruje w procesie edukacyjnym i generalnej znajomości MSSF, co – jak stwierdza się w omawianym tu dokumencie – podkreślają

[28] Tamże, s. 11.
[29] Tamże, s. 12.
[30] Tamże, s. 6.

niemalże wszyscy eksperci z różnych stron świata, z bardziej i mniej rozwiniętych cywilizacyjnie obszarów. IFAC powołuje się tu np. na opublikowane w maju 2004 r. badania przeprowadzone przez firmę PricewaterhouseCoopers[31], które wskazują, że z badanych ponad 300 europejskich spółek jedynie 10% miało przekonanie o tym, że posiadają zasoby osobowe wystarczające do przekształcenia danych finansowych z rozwiązań krajowych na MSSF dla celów przejścia na MSSF zgodnie z postanowieniami MSSF 1 (dla realizacji wymogów określonych w rozporządzeniu 1606/2002 Unii o stosowaniu MSSF z początkiem 2005 r.) w wyznaczonym czasie. Podobne wnioski, które przytacza P. Wong – autor opracowania IFAC – wynikają z badań Banku Światowego[32], który poddając analizie stan regulacji rachunkowości w poszczególnych krajach, za punkt odniesienia przyjął MSSF jako system wzorcowy. Większość zaleceń Banku Światowego, adresowanych do państw poddawanych ocenie, odnosiła się do konieczności wzmożenia wysiłków na polu upowszechniania i podnoszenia poziomu kształcenia w zakresie MSSF.

Zalecenia IFAC o wdrażaniu MSSF kierowane są także do IASB. Tutaj P. Wong co do procesu stanowienia standardów międzynarodowych formułuje kilka sugestii. Zwraca uwagę m.in. na to[33]:

1. Aby standardy i interpretacje były pisane prostym językiem i posługiwały się zdefiniowanym zbiorem terminów kluczowych, które nie powinny być dowolnie zastępowane innymi, bardziej lub mniej bliskoznacznymi określeniami. Ma to oczywiście nie tylko znaczenie dla nieanglojęzycznych użytkowników MSSF, ale także dla korzystających z wersji oryginalnej, w której obecnie zdarzają się przypadki niekonsekwentnych zastosowań różnych terminów i określeń, co może wpływać na różną implementację postanowień standardów przez różne podmioty gospodarcze. Na poparcie zaleceń P. Wonga można wskazać np. przepis par. 12 MSR 20, według którego dotację rządową powinno się ujmować jako przychód w poszcze-

[31] *International Financial Reporting Standards: Ready to Take the Plunge?*, PricewaterhouseCoopers, May 2004. Przypis za cytowanym wyżej źródłem, s. 18.

[32] *Reports on the Observance of Standards and Codes*, The World Bank, Washington. Wskazane raporty obejmowały każdy z badanych krajów z osobna. Np. raporty takie w stosunku do Polski zostały opracowane w 2002 i 2005 r. Z raportu opublikowanego w lutym 2005 r. wynika m.in., że Polska poczyniła znaczne postępy w zakresie wdrażania MSSF do polskiego systemu regulacji rachunkowości. Jednakże, według Banku Światowego, stopień wdrożenia MSSF nie jest jeszcze wystarczający i w raporcie rekomenduje się Polsce wprowadzenie obowiązku sporządzania sprawozdań finansowych według MSSF, nie tylko przez spółki publiczne (co nastąpić miało od 2005 r., zgodnie z wymogami unijnymi), ale także przez inne jednostki zainteresowania publicznego (banki i zakłady ubezpieczeń). Raport BŚ wskazuje także na konieczność skoncentrowania wysiłków strony polskiej na stworzenie systemu monitorowania, nadzoru i dyscyplinowania, niezbędnego do zapewnienia skutecznego wdrażania MSR. Zob. *Report on the Observance of Standards and Codes (ROSC). Republic of Poland*, World Bank, Washington, February 2005. Raport dostępny na stronie internetowej BŚ: http://www.worldbank.org.

[33] Zob. **P. Wong**, *Challenges and Successes in Implementing International Standards...*, s. 13–17.

gólnych okresach, w których kompensuje ona odpowiednie koszty związane z wykorzystywaniem dotowanego składnika aktywów. Zgodnie z zawartym w tym paragrafie przepisem, dotacja nie powinna być ujmowana bezpośrednio w kapitały udziałowców. Użycie określenia „kapitały udziałowców" (*shareholder's interests*) może nie być równoznaczne z zakazem ujęcia dotacji rządowej w kapitały własne (*shareholder's equity*) – pojęcie powszechnie stosowane w tym i w innych standardach. Przy braku jednoznaczności sformułowania oraz niepewności wywołanej niespełnieniem przez dotację rządową we wszystkich przypadkach definicji zobowiązania możliwe jest zatem (a praktyka potwierdza takie podejście) ujmowanie dotacji w kapitałach własnych, ale niedających prawa do podziału tak utworzonego kapitału między udziałowców. Spełnia to zasadę określoną w MSR 20 i realizuje cele zarządu jednostki, który przez taki zabieg może z jednej strony wykazywać pełną wartość dotowanego składnika aktywów oraz ujmować skutek dotacji w kapitałach własnych, z dniem jej przyznania. Innym przykładem konieczności niezbędnego doprecyzowania postanowień zawartych w MSSF może być użyte w MSR 7 *Rachunek przepływów pieniężnych* określenie zysku i straty. W par. 18 tego standardu wskazuje się na możliwość ustalenia i zaprezentowania przepływów pieniężnych działalności operacyjnej metodą pośrednią, w której przepływy te można ustalić poprzez skorygowanie ujętej w rachunku zysków i strat pozycji zysku lub straty m.in. o skutki ujętych transakcji o charakterze niepieniężnym. W części przepływów pieniężnych działalności operacyjnej standard wymaga także prezentacji przepływów związanych z rozliczeniami z tytułu podatku dochodowego (par. 35 MSR 7). Powstaje zatem wątpliwość, czy użyte pojęcie zysku lub straty równoznaczne jest z zyskiem lub stratą okresu, jakim posługują się wszystkie pozostałe standardy, w tym MSR 1, co do ogólnych, ramowych zasad prezentacji sprawozdań finansowych, czy zyskiem lub stratą przed opodatkowaniem? Za tym drugim rozwiązaniem przemawia chociażby przykładowy układ rachunku przepływów pieniężnych, jaki zawarty jest w załączniku A MSR 7. I choć wydaje się to mniej istotne, w jaki sposób (bardziej rozbudowany lub mniej) zostanie przedstawiona droga przejścia z memoriałowego zysku lub straty do przepływów pieniężnych działalności operacyjnej (zysku lub straty kasowej), to dla zwiększenia użyteczności i zachowania porównywalności między spółkami niektóre instytucje, jak np. SEC, wymagają zastosowania w rachunku przepływów pieniężnych pozycji zysku lub straty okresu (po opodatkowaniu), mimo iż większość spółek raportujących na potrzeby amerykańskiego rynku kapitałowego zastosowała rozumowanie wynikające ze szczegółowych regulacji MSR 7, a nie z regulacji ogólnych wynikających z MSR 1[34].

[34] Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 114.

2. Aby utrzymywać nurt rozwiązań opartych na zasadach, a nie na regułach, gdyż w takim przypadku możliwe jest np. pokonywanie bez przeszkód barier związanych z implementowaniem postanowień standardów w konkretnych systemach prawnych i środowiskach gospodarczych jednostek gospodarczych.
3. Aby ograniczyć maksymalnie częstotliwość zmian MSSF, w wyniku czego zawarte w nich dotychczasowe zasady mogłyby być poparte dobrą praktyką, co jest szczególnie ważne dla mających wątpliwości co do implementacji postanowień danej zasady w praktyce. Wprowadzanie zmian w MSSF powinno uwzględniać bilans korzyści i nakładów niezbędnych do wdrożenia w praktyce zmienianej zasady, jak również potrzeby inwestorów oraz zmiany otoczenia. Tworząc zaś nowe rozwiązania, IASB powinna bardzo wnikliwie przeanalizować potencjalne skutki, jakie przyniesie wdrożenie w praktyce proponowanej zmiany lub nowej regulacji. Nie chodzi tu jednak P. Wongowi o unikanie wprowadzania niekorzystnych dla jednostek zmian, lecz o rozpatrywanie ich w kontekście interesów wszystkich zainteresowanych stron i możliwie wczesne informowanie użytkowników standardów o przyjętych kierunkach proponowanych zmian. Ma to z założenia wpłynąć na łagodniejsze w odbiorze zastosowanie nowych rozwiązań.

3.5. Działania organizacji regulującej europejski rynek kapitałowy

Biorąc pod uwagę fakt, że rozporządzenie 1606/2002 o stosowaniu MSSF co do zasady zorientowane jest podmiotowo na spółki kapitałowe regulowanego, europejskiego rynku, to działalność CESR – instytucji unijnej powołanej w strukturze Komisji Europejskiej m.in. do celów nadzoru nad tym rynkiem – ma swoją legitymację w działaniu na rzecz spójności w stosowaniu MSSF[35]. Stąd, w tym podrozdziale zostanie przybliżona perspektywa

[35] CESR został powołany do działania na mocy decyzji Komisji Europejskiej z dn. 6.06.2001 r. jako niezależne ciało w celu wspierania Komisji w sprawach związanych z funkcjonowaniem rynków papierów wartościowych we Wspólnotach Europejskich. Zob. *Commission Decision (2001/527/EC) of 6 June 2001 establishing the Committee of European Securities Regulators*, OJ L 191, 13.07.2001, s. 43. Do realizacji tego celu CESR został obarczony zadaniami dotyczącymi: a) podejmowania działań na rzecz doskonalenia współpracy pomiędzy europejskimi regulatorami rynków kapitałowych; b) działania w roli ciała doradczego Komisji Europejskiej, głównie w sprawach związanych z przygotowywaniem niezbędnych projektów prawnych regulacji dotyczących unijnego rynku papierów wartościowych oraz c) podejmowania prac na rzecz zapewnienia bardziej spójnego i skoordynowanego w czasie wdrażania unijnych regulacji prawnych w poszczególnych krajach członkowskich; tamże. Powstanie Komitetu było odpowiedzią na sugestie, jakie zawierał w sobie raport powołanej do życia Komisji Mędrców (Committee of Wise Men, znanej także jako Komitet Lamfalussy'ego – od nazwiska jego przewodniczącego) przez Radę ds. Ekonomiczno-Finansowych (ECOFIN) w dn. 17.07.2000 r., której celem działania było opracowanie jak najbardziej efektywnych sposobów wdrożenia

tego działania, a także działalność CESR również we współdziałaniu z innymi organizacjami rynku kapitałowego.

3.5.1. Działania CESR na polu zapewnienia spójności w stosowaniu MSSF

Jednym z pierwszych działań Komitetu Europejskich Regulatorów Rynku Papierów Wartościowych (CESR) na polu spójnego stosowania MSSF był opracowany przez to ciało Standard No.1 on Financial Information *Enforcement of Standards on Financial Information in Europe*, przyjęty w marcu 2003 r.[36]

W przygotowanym dokumencie, będącym elementem realizowanego w Unii Europejskiej kompleksowego działania na rzecz rozwoju zintegrowanego europejskiego rynku kapitałowego w ramach Financial Services Action Plan, zwrócono uwagę, że efektywny i skuteczny system informacji finansowej, jaki powinien charakteryzować transparentny europejski rynek kapitałowy, powinien być oparty na rozwoju i harmonizacji[37]:

- ◇ jasnych i możliwych do wdrożenia standardów sprawozdawczości finansowej (tj. MSSF) oraz innych wymogów informacyjnych (tj. prospektów emisyjnych oraz okresowego raportowania finansowego);
- ◇ transparentnego systemu nadzoru korporacyjnego;
- ◇ regulacji w zakresie badania sprawozdań finansowych i rynku usług audytorskich, standardów etyki zawodowej i jakości świadczonych usług, które mogłyby w sposób wyraźny przyczyniać się do przeciwdziałania praktykom niewłaściwego stosowania MSSF, oraz
- ◇ niezależnego systemu nadzoru nad rynkiem kapitałowym i jego uczestnikami.

Jak z powyższego widać, znaczącym elementem właściwego rozwoju europejskiego rynku kapitałowego jest sprawozdawczość finansowa, która, będąc opartą na MSSF, wymaga podjęcia działań w zakresie spójnego

w regulacjach prawnych Unii założeń wynikających z Planu Działania w Zakresie Usług Finansowych (FSAP), o którym będzie jeszcze mowa w dalszej części rozprawy. Zob. *Final Report of the Committee of Wise Men Committee of Wise Men on the Regulation of European Securities Markets*, Brussels 2001, s. 4, http://ec.europa.eu./internal_market/securities/docs/lamfalussy/wisemen/final-report-wise-men_en.pdf. W skład Komitetu wchodzą wysokiej rangi przedstawiciele krajowych, europejskich (krajów EU oraz Norwegii i Islandii) regulatorów rynków kapitałowych oraz przedstawiciel Komisji Europejskiej. Na czele obecnego, 30-osobowego Komitetu stoi Eddy Wymeersch z Belgii, Przewodniczący Commission Bancaire, Financière et des Assurances (CBFA). Polskie władze reprezentuje Stanisław Kluza – Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego (stan na czerwiec 2008 r.). Więcej informacji na temat działania CESR można znaleźć na oficjalnej stronie internetowej Komitetu: http://www.cesr-eu.org.

[36] Zob. *Standard No. 1 on Financial Information Enforcement of Standards on Financial Information in Europe*, CESR, Paris, March 2003, http://www.cesr.eu/index.php?docid=192. Dla potrzeb niniejszej rozprawy pojęcie „*enforcement*" używane jest w znaczeniu: „wdrażanie".

[37] Tamże, s. 3.

stosowania MSSF. Realizacja tego celu jest możliwa – zdaniem CESR – m.in. poprzez konsekwentne wdrażanie standardów sprawozdawczości finansowej, a temu ma służyć opracowany przez CESR przedstawiony standard. W opisywanym tu dokumencie CESR zidentyfikował 21 zasad, które powinny być wdrożone dla skuteczności procesu spójnego wdrażania i stosowania MSSF. Główną zasadą, określoną jako zasada 1, jest oczywiście działanie jednostek gospodarczych objętych tym standardem[38] na rzecz ochrony inwestorów oraz promowanie zaufania rynku przez przyczynianie się do dostarczania transparentnej informacji finansowej, która jest właściwa przy podejmowaniu decyzji gospodarczych[39]. Jeśli chodzi o wdrażanie standardów dotyczących informacji finansowej, to w opisywanym tu standardzie CESR wymieniła[40]:

- ◇ monitorowanie zgodności prezentowanych informacji finansowych z przyjętym do stosowania systemem sprawozdawczości finansowej, tj. standardami rachunkowości[41] oraz innymi standardami związanymi z ujawnieniami informacji, przyjętymi przez UE (głównie: zawarte w regulacjach dotyczących prospektów emisyjnych i sprawozdawczości okresowej spółek publicznych);
- ◇ przyjęcie określonych regulacji dla przypadków naruszania zasad związanych z wdrażaniem i stosowaniem MSSF.

Zadania te – zgodnie z opracowanym przez CESR standardem, powinny spoczywać na niezależnych, kompetentnych ciałach, powołanych we wszystkich krajach członkowskich UE, które powinny być wolne od wpływów agend rządowych, emitentów i biegłych rewidentów badających sporządzane przez nie raporty finansowe, inwestorów oraz innych zainteresowanych stron[42].

Zgodnie z zasadą 20., w celu promowania harmonijnego (w skali całej UE) wdrażania praktyk w zakresie spójnego stosowania MSSF, powinny zostać podjęte działania na polu europejskiej koordynacji wysiłków krajowych instytucji zaangażowanych w proces wdrażania MSSF. Dotyczy to w szczególności istotnych i kontrowersyjnych problemów księgowych, które powinny być adresowane do ciał odpowiedzialnych za stanowienie i interpretowanie

[38] Standard – zgodnie z zawartą w nim zasadą 9 – obejmuje podmiotowo tych emitentów, których papiery wartościowe notowane są na regulowanych rynkach kapitałowych, oraz tych, którzy ubiegają się o dopuszczenie ich papierów wartościowych do obrotu na regulowanych rynkach kapitałowych. Tamże, s. 6.

[39] Tamże, s. 4.

[40] Tamże.

[41] Przez standardy rachunkowości rozumie sie tu nie tylko MSSF, ale także regulacje krajowe stosowane przy sporządzaniu jednostkowych sprawozdań finansowych, w tym standardy tych krajów, które nie należą do Wspólnoty Europejskiej. Tamże.

[42] Zob. Principle 3–8, *Standard No 1. On Financial Information Enforcement of Standards on Financial Information in Europe*, CESR, Paris, March 2003, s. 5, http://www.cesr.eu/index.php?docid=192.

standardów rachunkowości, choć CESR nie przewiduje jednak konieczności wydania ogólnych wytycznych w zakresie stosowania MSSF[43]. Za słuszne CESR uznaje zaś wymianę doświadczeń w stosowaniu MSSF pod szyldem powołanego (w ramach komitetu CESR-FIN) Podkomitetu ds. Wdrażania (Sub-Committee on Enforcement), który może służyć jako forum, na którym europejscy regulatorzy wymieniają się w tej kwestii poglądami. Ponieważ jednolite, spójne stosowanie MSSF nie może być ograniczone tylko do krajów członkowskich UE, to CESR, zgodnie ze złożoną w omawianym dokumencie deklaracją, podejmie działania w celu włączenia się w ten proces innych państw, szczególnie zaś tych, z których pochodzą emitenci, których papiery wartościowe notowane są na regulowanych rynkach kapitałowych krajów członkowskich UE. Jak podkreśla CESR, ponieważ interpretowanie MSSF należy do kompetencji IFRIC, to działania UE oraz właściwych ciał krajowych na tym polu nie mogą w te kompetencje ingerować, mogą natomiast przyczyniać się do dawania IFRIC podstaw, by zajmował się on sprawami wymagającymi interpretacji, a nawet w niektórych miejscach ukierunkowywać te interpretacje[44]. Ważne jest także i to, by poszczególne państwa członkowskie nie tworzyły własnych, krajowych podejść do danego księgowego zagadnienia, co mogłoby zróżnicować zastosowanie się do prezentowanej w MSSF zasady.

CESR rekomenduje także upublicznianie działań ciał dbających o prawidłowość wdrażania MSSF w postaci przedstawianych okresowo sprawozdań, obejmujących szczególnie podejmowane decyzje w sprawach indywidualnych przypadków związanych ze sprawozdawczością finansową i ujawnianiem informacji finansowych.

Jak dotąd CESR, realizując postulaty i deklaracje przyjęte w standardzie nr 1, upublicznił już trzeci wyciąg z bazy danych decyzji wdrożeniowych[45], zawierających według zestandaryzowanej formy następujące elementy[46]:

- ◇ określenie źródła przypadku, przez wskazanie okresu i rodzaju sprawozdania finansowego, którego problem dotyczy;
- ◇ kategorię problemu, do którego decyzja się odnosi, wskazującą ogólny obszar problemu;
- ◇ nazwy standardów, na podstawie których problem zostaje analizowany i rozwiązywany;
- ◇ datę wydania decyzji;
- ◇ opis rozwiązania przyjętego przez konkretnego emitenta;

[43] Zob. Principle 20, *Standard No 1. On Financial Information...*, s. 10.
[44] Tamże.
[45] Wcześniejsze, publicznie dostępne wyciągi z bazy danych kontrowersyjnych i analizowanych przypadków stosowania MSSF zostały wydane 16 kwietnia (pierwszy) i 17.12.2007 r. (drugi). Zob. http://www.cesr-eu.org/index.php?page=contenu_groups&id=13&docmore=1#doc.
[46] Zob. *3rd extract from EECS' s database of enforcement decisions*, CESR, Paris, May 2008, http://www.cesr-eu.org/popup2.php?id=5053.

◇ treść decyzji oraz
◇ podstawy merytoryczne (uzasadnienie) do wydania decyzji.

W upublicznionych, jak dotąd trzech, wyciągach z bazy danych analizowanych przypadków w ostanim z nich znajduje się 14 decyzji dotyczących wdrażania MSSF na gruncie rynku europejskiego, które dotyczyły w przeważającej mierze spraw związanych z procedurami konsolidacyjnymi, w tym rozliczeniami połączeń, których obowiązująca od marca 2004 r. wersja MSSF 3 nie reguluje[47]. We wcześniejszych dwu wyciągach z bazy danych CESR, obejmujących łącznie 27 decyzji, kolejnych osiem odnosi się do spraw z obszaru rozliczania połączeń jednostek gospodarczych i ich skutków. Inne rozpatrywane problemy dotyczą m.in.: utraty wartości instrumentów finansowych, opcji wyceny instrumentów finansowych w wartości godziwej, aktywów niematerialnych i biologicznych, świadczeń pracowniczych. Daje to ogólne wyobrażenie o obszarach problemów i standardach, które przysparzają w praktyce najwięcej kłopotów; są to m.in.: MSR 3 i MSR 27, MSR 39, MSR 36 i MSR 19[48].

Inicjatywa podjęta przez CESR stanowi dodatkowy materiał posiłkowy, jaki może być wykorzystany przy sporządzaniu sprawozdań finansowych według MSSF. Niestety wiedza o tych dokumentach nie jest w Polsce zbyt powszechna, szczególnie wśród małych spółek, w których zasoby osobowe, zaangażowane w proces sporządzania sprawozdań finansowych nie zawsze korzystają z obcych źródeł literaturowych, zwłaszcza jeśli nie są one wyrażone w języku polskim. Stawia to wobec ciał regulujących system rachunkowości lub system nadzoru nad rynkiem kapitałowym w Polsce wyzwanie popularyzacji tych dokumentów, które niejednokrotnie mogą rozwiać istniejące wątpliwości natury interpretacyjnej lub możliwości zastosowania się do określonego, rozpatrywanego na forum CESR przypadku.

Przedstawiona w standardzie nr 1 CESR idea podjęcia skoordynowanej współpracy wszystkich instytucji odpowiedzialnych za wdrażanie MSSF w poszczególnych krajach została rozwinięta w opracowanym i przyjętym w kwietniu 2004 r. kolejnym standardzie dotyczącym wdrażania MSSF: Standard No. 2 on Financial Information: *Coordination of Enforcement Activities*[49]. Zgodnie z zakresem tego standardu, określonym w jego tytule, CESR rekomenduje podjęcie skoordynowanych działań przez ciała odpowiedzialne za wdrażanie MSSF w celu zapewnienia spójności w ich stosowaniu, proponując, aby[50]:

[47] Tamże.
[48] Tamże. Zob. także *Extract from EECS' s database of enforcement decisions*, CESR, Paris, April 2007, http://www.cesr.eu/popup2.php?id=4475 oraz *2nd extract from EECS's database of enforcement decisions*, CESR, Paris, December 2007, http://www.cesr.eu/popup2.php?id=4874.
[49] Zob. *Standard No. 2 on Financial Information: Coordination of Enforcement Activities*, CESR, Paris, April 2004, http://www.sesr.eu/index.php?docid=2046.
[50] Tamże, s. 2.

- ciała odpowiedzialne za wdrażanie MSSF z wszystkich krajów członkowskich UE brały pod uwagę decyzje podjęte wcześniej przez swoich odpowiedników z innych krajów, uwzględniając przy tym należny czas oraz ograniczenia w możliwościach zastosowania się do danej zasady oraz, jeśli to możliwe, konsultowanie planowanych działań z ciałami z innych krajów[51];
- decyzje podjęte przez jedne ciała były udostępniane pozostałym. Osiągnięcie tej zasady jest możliwe poprzez stworzenie odpowiedniej bazy danych, dostępnej dla wszystkich krajowych instytucji zaangażowanych w proces wdrażania MSSF, ale z zapewnieniem odpowiedniego reżimu poufności[52], oraz
- dla zapewnienia wyższego stopnia harmonizacji, dyskusje na temat podejmowanych decyzji oraz wymiana doświadczeń powinny odbywać się za pośrednictwem powoływanych w tym celu Sesji Europejskich Ciał Wdrażających (European Enforcers Coordination Sessions, EECS), w których powinni uczestniczyć przedstawiciele ciał odpowiedzialnych za wdrażanie MSSF z wszystkich krajów członkowskich UE[53].

Dążenia do zachowania powszechnej spójności w stosowaniu MSSF wyrażać się także powinny jeszcze przed ich praktycznym zastosowaniem, w szczególności na etapie sporządzania pierwszych sprawozdań finansowych według nowego systemu regulacyjnego za okresy sprawozdawcze rozpoczynające się w 2005 r. Z tego względu CESR jeszcze w grudniu 2003 r. wydał także swoje stanowisko w sprawie zastosowania MSSF po raz pierwszy. Zawarł je w dokumencie *Recommendation for Additional Guidance Regarding the Transition to IFRS. European Regulation on the Application of IFRS in 2005*[54], przedstawił w nim CESR swoiste zalecenia, kierowane do regulatorów rynków kapitałowych w krajach członkowskich, aby ci na spółki publiczne objęte rozporządzeniem 1606/2002 o stosowaniu MSSF

[51] Zob. Principle 1, *Standard No. 2 on Financial Information...*, s. 4.

[52] Zob. Principle 2 i 3, *Standard No. 2 on Financial Information...* Zakładana w standardzie poufność niektórych informacji, przez ograniczenie dostępu do części danych z przedmiotowej bazy danych przypadków zastosowania MSR i podejmowanych decyzji przez odpowiednie ciała odpowiedzialne za nadzór nad wdrażaniem MSR, ma służyć ochronie i zapewnieniu bezpieczeństwa rozwoju rynku kapitałowego w UE i wydaje się być naturalnym działaniem CESR na tym polu. Niektóre jednak decyzje oraz przypadki zastosowania MSR – zdaniem CESR – powinny być udostępnione wszystkim zainteresowanym, w tym: sporządzającym sprawozdania finansowe i je badającym, tak aby na tej podstawie niepodejmowane były działania jednych, niezgodne z intencją MSR, jeśli już wcześniej przez podobne problemy musieli przechodzić inni. Zob. tamże, s. 5.

[53] Zob. Principle 4, *Standard No. 2 on Financial Information...*, s. 5.

[54] Zob. *Recommendation for Additional Guidance Regarding the Transition to IFRS. European Regulation on the Application of IFRS in 2005*, CESR, Paris, December 2003, http://www.cesr.eu/index.php?docid=213. Zob. także *CESR consultation on a draft recommendation for additional guidance regarding the Transition to IFRS. Feedback Statement*, CESR, Paris, December 2003.

nałożyli pewne dodatkowe wymogi informacyjne, w szczególności w zakresie zastosowania się do zasady przejścia na MSSF – tj. spójnego zastosowania się do postanowień MSSF 1 w taki sposób, by przejście z dotychczasowych krajowych regulacji rachunkowości wywołało jak najmniej problemów z punktu widzenia odbioru sprawozdań finansowych przez ich użytkowników, głównie obecnych i potencjalnych inwestorów, którzy swoją wiedzę na temat przedmiotu swych inwestycji opierają głównie na dostarczanych im okresowych raportach finansowych.

Jeśli podstawową zasadą zastosowania się do MSSF, po raz pierwszy określoną w par. 7 MSSF1, jest zastosowanie się do wszystkich obowiązujących na dzień sporządzenia sprawozdania finansowego MSSF z dniem przejścia na MSSF – tzn. z pierwszym dniem okresu sprawozdawczego objętego danymi porównawczymi w danym sprawozdaniu[55] – oraz konieczność przedstawienia w informacji dodatkowej tego sprawozdania finansowego: wpływu przejścia z poprzedniego systemu rachunkowości na MSSF na sytuację finansową, majątkową, dokonań finansowych (wyników finansowych) oraz przepływów pieniężnych[56], to CESR uważał, że już w sprawozdaniach finansowych sporządzanych za 2003 r. powinna być zawarta stosowna informacja na temat działań spółek na polu przygotowywania się do wdrażania MSSF, w tym: wskazania głównych różnic, jakie mogą wystąpić w pozycjach sprawozdań finansowych, sporządzanych według dotychczasowego systemu regulacji i MSSF[57]. Poza tym, CESR określił także zalecenia co do ujawniania dodatkowych informacji w sporządzanych sprawozdaniach finansowych za 2004 r. W tym przypadku zalecił, aby nie czekając na 2005 r., za który sporządzane sprawozdania finansowe powinny zawierać odpowiednią informację porównawczą, odnoszącą się właśnie do danych finansowych za 2004 r., w sprawozdaniach finansowych sporządzanych za 2004 r. spółki publiczne zamieściły stosowne informacje, wyrażone wartościowo, o wpływie zmiany systemu rachunkowości na podstawowe kategorie ekonomiczne, jakich dostarczają te sprawozdania finansowe, a związane głównie z wpływem MSSF na prezentowane pozycje kapitałów własnych oraz przepływy pieniężne[58]. Informacja taka powinna być ujawniona jednak wówczas, gdy spółka publiczna ma przekonanie, że przekazana informacja jest wystarczająco wiarygodna, co wymaga często poddania jej właściwemu procesowi oceny jakości takiej informacji, a nawet poddania jej uwiarygodnieniu w drodze badania przez biegłego rewidenta. Jeśli spółka publiczna nie jest w stanie w sposób wiarygodny przedstawić jeszcze takiej wartościowo wyrażonej informacji, to wówczas powinna przynajmniej zawrzeć opisowe

[55] Zob. par. 6 MSSF 1.
[56] Zob. par. 38 MSSF 1.
[57] Zob. par. 17–18.
[58] Tamże, par. 20–22 oraz par. 25.

informacje, jakie rekomenduje CESR dla sprawozdań finansowych sporządzanych za 2003 r.[59]

CESR w omawianej rekomendacji zajmuje także stanowisko w kwestii sposobu i zakresu dodatkowych ujawnień informacji w śródrocznych i rocznych sprawozdaniach finansowych 2005 r., czyli roku, za który zastosowanie się do MSSF w sporządzanych skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych jest już obligatoryjne w świetle postanowień rozporządzenia 1606/2002 o stosowaniu MSSF[60].

CESR przywiązuje tu duże znaczenie do raportów śródrocznych, które nie muszą zawsze być poddawane badaniu przez biegłego rewidenta, mogą potencjalnie zawierać informacje o mniejszej wiarygodności, a które w świetle późniejszego poddania części tych danych, wchodzących w zbiór danych rocznych, mogłyby być negatywnie zweryfikowane, czyli mogłyby w następstwie badania ulegać zmianom. Ponadto niektóre jurysdykcje mogą wymagać prezentacji śródrocznych danych finansowych jeszcze według dotychczasowych, krajowych zasad, a dopiero roczne dane finansowe mogłyby być prezentowane według wymogów określonych w MSSF[61]. Stąd, CESR rekomendował m.in., aby:

- ◇ każde śródroczne sprawozdanie finansowe sporządzone za okres sprawozdawczy rozpoczynający się w 2005 r. było zgodne co do swej zawartości z wymogami określonymi w przyjętych do stosowania w UE międzynarodowych standardach rachunkowości według wymogów obowiązujących na koniec roku obrotowego[62], tj.
- ◇ albo zostało sporządzone w pełnej zgodności z wymogami określonymi w MSR 34 *Śródroczna sprawozdawczość finansowa*, albo zostało sporządzone w układzie danych wymaganych według regulacji krajowych, ale zawierało dane finansowe ujęte i wycenione zgodnie z odnośnymi MSSF, które będą obwiązywać na koniec roku obrotowego[63], zaś
- ◇ dane porównawcze odnoszące się do 2004 r. zostały przedstawione na podstawie tych samych przyjętych elementów polityki rachunkowości, dozwolonej w poszczególnych MSSF, jakie stosowane są dla prezentacji danych za 2005 r., z możliwością prezentacji także odpowiednich danych porównawczych, ustalonych przy zastosowaniu polityki rachunkowości wynikającej z dotychczas stosowanych systemów regulacji krajowych[64].

[59] Tamże, par. 24.

[60] Por. „*CESR przypomina emitentom i inwestorom o znaczeniu jasnego i przejrzystego ujawniania informacji o dokonanym wyborze alternatywnych rozwiązań dostępnych w ramach standardów sprawozdawczości finansowej*", Oświadczenie z dn. 1201.2006 r., CESR, Paris, http://www.knf.gov.pl/Images/zal_pol_oswiadczenieCESR_tcm20-6209.pdf.

[61] Zob. par. 28 *Recommendation for Additional Guidance Regarding the Transition to IFRS. European Regulation on the Application of IFRS in 2005*, CESR, Paris, December 2003, http://www.cesr.eu/index.php?docid=213.

[62] Tamże, par. 29.

[63] Tamże, par. 30.

[64] Tamże, par. 32–33.

W przypadku sporządzanych rocznych sprawozdań finansowych za 2005 r. CESR w omawianym dokumencie rekomendował m.in. zachowanie prawa spółek publicznych do dodatkowej prezentacji danych finansowych za poprzednie lata obrotowe (danych porównawczych), według polityki rachunkowości określonej na podstawie dotychczas stosowanego krajowego systemu regulacji rachunkowości, oczywiście obok prezentacji danych porównawczych wymaganych na podstawie par. 36 MSR 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych* przez poszczególne standardy, obowiązujące na dzień sporządzenia pierwszego rocznego sprawozdania finansowego według MSSF[65].

Przedstawiony wyżej dokument cechuje dość duża lakoniczność formułowanych zaleceń. Ta dość duża ogólnikowość rekomendacji CESR w sprawie stosowania MSSF wynikać może głównie z braku prawnej legitymacji do narzucania przez CESR na regulatorów krajowych rynków kapitałowych swoich opinii co do stosowania MSSF oraz ograniczone w stosunku do Komisji Europejskiej kompetencje na szczeblu regulowania rynku kapitałowego, ale co najważniejsze – także brak legitymacji do interpretowania lub modyfikowania postanowień MSSF, do których upoważniony jest jedynie IASB i działający w strukturze IASCF komitet do spraw interpretacji IFRIC. Jedyną więc formą oddziaływania na regulatorów krajowych, a pośrednio także na spółki publiczne w zakresie stosowania MSSF, mogą być jedynie zalecenia dotyczące podejmowania dodatkowych działań na polu wdrażania MSSF, w tym zalecenia ujawniania dodatkowych informacji w sprawozdaniach finansowych, których zakres nie jest określony w MSSF lub nie jest z nimi sprzeczny.

Przedstawianie danych finansowych według MSSF leży także w obszarze unijnych regulacji w sprawie zawartości informacji, przedstawianej w prospektach emisyjnych, w tym w szczególności odnoszących się do historycznych danych finansowych. Właściwa w tym względzie jest regulacja Unii – Dyrektywa (2003/71/WE) Parlamentu Europejskiego i Rady z dn. 4 listopada 2003 r. w sprawie prospektu emisyjnego publikowanego w związku z publiczną ofertą lub dopuszczeniem do obrotu papierów wartościowych zmieniająca dyrektywę 2001/34/WE[66], do której został wydany akty wykonawczy z postanowieniem Komisji Europejskiej w zakresie zawartości przedmiotowych prospektów emisyjnych, sporządzanych przez emitentów zamierzających ubiegać się i emitentów ubiegających się o dopuszczenie emito-

[65] Tamże, par. 38–4. Niestety, polska KPWiG nie wydała żadnego komunikatu w zakresie stosowania się do MSR, opartego na tej rekomendacji. Nie wskazała również polskim emitentom na przedmiotową rekomendację CESR, choć była ona przywołana w treści przetłumaczonego na język polski i udostępnionego za pośrednictwem strony internetowej Komisji oświadczenia CESR na temat zamieszczania w sporządzanych sprawozdaniach finansowych informacji na temat stosowanych alternatywnych zasad rachunkowości. Będzie o tym mowa w rozdz. 3.8. przedstawiającym działania KPWiG na polu stosowania MSSF.

[66] Dz. U. WE J 345 z 31.12.2003 r., s. 64.

wanych przez nich papierów wartościowych do obrotu na regulowanych rynkach kapitałowych w krajach UE[67]. Według załącznika 1, punkt 20.1 (w przypadku emisji akcji) oraz odpowiednio w załączniku 10, punkt 20.1 (w przypadku emisji kwitów depozytowych emitowanych na akcje) tego rozporządzenia, prospekt emisyjny zasadniczo powinien zawierać historyczne dane finansowe emitenta za ostatnie trzy lata obrotowe poprzedzające rok, w którym zostaje złożony prospekt emisyjny, sporządzone zgodnie z rozporządzeniem 1606/2002 o stosowaniu MSSF, lub jeśli nie ma ono zastosowania, zgodnie z systemem regulacji krajowych obowiązujących w kraju pochodzenia emitenta należącego do UE. W przypadku emitenta pochodzącego zaś spoza krajów członkowskich UE, historyczne dane finansowe powinny być sporządzone zgodnie z MSSF dopuszczonymi do stosowania w UE lub według systemu regulacji kraju trzeciego, które mogą być uznane za równoważne standardom międzynarodowym. Tymczasem zastosowanie się do MSSF, w tym: MSR 1 w zakresie prezentacji sprawozdań finansowych oraz MSSF 1 o zastosowaniu MSSF po raz pierwszy co do zasady przejścia na MSSF, oznacza zasadniczo prezentację danych finansowych według MSSF obowiązujących na dzień bilansowy, z uwzględnieniem danych porównawczych sporządzonych na tej samej podstawie. Biorąc to pod uwagę, CESR w styczniu 2005 r. wydał również stosowne rekomendacje dla spójnego stosowania postanowień rozporządzenia o prospektach emisyjnych, zawierając je w dokumencie *CESR's recommendations for consistent implementation of the European Commission's Regulation on Prospectuses No. 809/2004*[68]. We wskazanej rekomendacji znalazły się także odniesienia do stosowania MSSF, zawarte w cz. 5 w par. 51–86.

Podstawowe kwestie, będące przedmiotem rekomendacji CESR w sprawie prospektów emisyjnych w zakresie odnoszącym się do stosowania MSSF przy prezentacji historycznych danych finansowych (sprawozdań finansowych) w prospektach emisyjnych dotyczą:

1) zasady prezentacji historycznych danych finansowych w sytuacji, gdy emitent ubiegający się o dopuszczenie papierów wartościowych do obrotu na regulowanych rynkach kapitałowych wcześniej (przed sporządzeniem prospektu emisyjnego) sporządzał sprawozdania według krajowego systemu rachunkowości, zaś już jako emitent zarejestrowany na regulowanych rynkach kapitałowych UE będzie sporządzał sprawozdania finansowe na podstawie MSSF;

[67] Zob. *Rozporządzenie Komisji (WE) nr 809/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. wykonujące dyrektywę 2003/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie informacji zawartych w prospektach emisyjnych oraz formy, włączenia przez odniesienie i publikacji takich prospektów emisyjnych oraz rozpowszechniania reklam*, Dz. U. WE L 149 z 30.04.2003 r., s. 1, z późn. zmian.

[68] Zob. *CESR's recommendations for consistent implementation of the European Commission's Regulation on Prospectuses No. 809/2004*, CESR, Paris, January 2005, http://www.cesr.eu/index.php?docid=2999.

2) zasady prezentacji historycznych danych finansowych w sytuacji, gdy emitent ubiegający się o dopuszczenie papierów wartościowych do obrotu na regulowanych rynkach kapitałowych wcześniej (przed sporządzeniem prospektu emisyjnego) sporządzał sprawozdania według MSSF i już jako emitent zarejestrowany na regulowanych rynkach kapitałowych UE będzie sporządzał sprawozdania finansowe na podstawie MSSF, gdy te na najbliższy moment bilansowy, następujący po rejestracji emitenta, mogą ulec zmianie;
3) badania rocznych sprawozdań finansowych, będących podstawą do prezentacji historycznych danych finansowych w prospekcie emisyjnym, oraz zawartości rocznych historycznych danych finansowych.

W pierwszym wskazanym obszarze rekomendacji CESR stanął na stanowisku, że prezentacja danych historycznych za trzy poprzednie lata obrotowe nie powoduje konieczności prezentacji danych za najwcześniejszy z wymaganych trzech lat według MSSF. Możliwe jest ich przedstawienie na zasadach dotychczas stosowanego systemu regulacji krajowych i prezentacja dwu poprzednich według MSSF, z koniecznością prezentacji danych drugiego roku zarówno według dotychczasowego krajowego systemu rachunkowości, jak i MSSF[69].

W drugim przypadku (stosowanie MSSF przed i po rejestracji emitenta) CESR rekomenduje wyłącznie stosowanie się do postanowień MSSF, w tym w szczególności przepisów zawartych w MSR 8 *Zasady (polityka) rachunkowości, zmiany szacunków oraz korygowanie błędów* i właściwego, zmienianego standardu, który wyznacza zasady stosowania się do zmienianego standardu. Oznacza to w konsekwencji niedokonywanie dodatkowych przekształceń prezentowanych historycznych danych finansowych dla potrzeb prezentacji prospektu emisyjnego[70].

W przypadku prezentacji historycznych danych finansowych, które ulegają przekształceniom w związku z koniecznością ich prezentacji według MSSF danych finansowych, CESR stoi na stanowisku koniecznego poddania badaniu tych sprawozdań finansowych dla celów prospektu emisyjnego, według zasad i na podstawie standardów auditingu obowiązujących w kraju pochodzenia emitenta lub im równoważnych[71] (np. Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej wydanych przez IFAC). W wyjątkowych jednak przypadkach (np. przy sporządzaniu prospektów emisyjnych dla emisji dłużnych i pochodnych instrumentów finansowych) rozporządzenie 809/2004 o prospektach emisyjnych nie wymaga prezentacji historycznych danych porównawczych. W takim przypadku CESR stoi na stanowisku, że sprawozdanie finansowe sporządzone dla potrzeb prospektu emisyjnego, które nie

[69] Tamże, par. 56–61.
[70] Tamże, par. 68–74.
[71] Tamże, par. 78–79.

zawiera danych porównawczych, nie może być uznane za sporządzone po raz pierwszy w rozumieniu MSSF 1 i z tego powodu wymaga zastosowania szczególnych procedur badawczych przez biegłego rewidenta do wydania opinii sporządzonej dla szczególnych celów[72].

W sprawie zawartości historycznych rocznych danych finansowych w prospektach emisyjnych CESR opowiedział się za prezentacją wyłącznie przekształcanych na MSSF danych finansowych, a nie statutowo sporządzonych sprawozdań finansowych według dotychczas stosowanego krajowego systemu rachunkowości[73].

Stanowisko CESR w sprawie stosowania MSSF dla potrzeb prezentacji danych finansowych w przygotowywanych prospektach emisyjnych, prezentowane w omawianej tu rekomendacji, nie jest zbyt odkrywcze, choć dziwić nieco może podejście do ujmowania historycznych danych finansowych w pierwszym z trzech wymaganych lat obrotowych, poprzedzających rok, w którym składany jest prospekt emisyjny w kontekście przepisów par. 6 MSSF 1 oraz definicji „dnia przejścia na MSSF", zawartej w Załączniku A MSSF 1. Przepisy MSSF 1, przy sporządzeniu bilansu otwarcia według MSSF, wyraźnie wskazują na konieczność zastosowania się do postanowień standardów, jakie będą obowiązywać na dzień bilansowy, na jaki jest sporządzane sprawozdanie finansowe po raz pierwszy według MSSF. Tymczasem CESR rekomendował ujęcie, wycenę i prezentację tych danych finansowych według dotychczas stosowanych krajowych systemów rachunkowości. Podkreślić jednak wypada, że podobne rekomendacje zostały wydane także przez regulatorów w innych krajach, np. przez SEC w USA.

Innym, wartym podkreślenia działaniem CESR na polu spójności w stosowaniu MSSF jest opracowany raport na temat zastosowania i wdrażania MSSF w UE[74]. W tym dość syntetycznym, 21-stronicowym raporcie CESR konkluduje:

1. Wyniki z przeglądu zastosowania się do postanowień rozporządzenia 1606/2002 o stosowaniu międzynarodowych standardów rachunkowości wskazują, że 20 spośród 27 krajów członkowskich do końca 2006 r. wprowadziło mechanizmy wdrożeniowe MSSF, które zgodne są z wcześniejszymi rekomendacjami CESR w tym względzie (*CESR's Standards of Enforcement*), z czego w 11 przypadkach dokładnie zastosowano się do wszystkich postanowień wskazanych tu standardów wdrożeniowych, a w kolejnych dziewięciu (w tym w Polsce), tylko w niektórych aspektach. Oznacza to, że w przypadku pozostałych siedmiu przypadków

[72] Tamże, par. 80–82.
[73] Tamże, par. 84.
[74] Zob. *CESR's review of the implementation and enforcement of IFRS in the EU*, CESR, Paris, November 2007, http://www.cesr.eu/popup2.php?id=4830.

(np. Rumunia, ale także Szwecja, Austria i Luksemburg) CESR uznał, iż działania krajów członkowskich, a więc instytucji i organizacji odpowiedzialnych za regulowanie sprawzdawczości finansowej oraz za ład informacyjny na rynku kapitałowym w tych państwach, były daleko niewystarczające.
2. W przypadku 24 krajów działania na polu wdrażania MSSF zbiegły się z wdrożeniem postanowień art. 24.1 Dyrektywy o transparentności (obligującej do ustanowienia właściwego, centralnego organu państwowego nadzoru nad wdrażaniem tej dyrektywy). Niestety raport nie wskazuje na kraje, w których organy takie nie zostały ustanowione.
3. W ogólnym zarysie wdrożenie MSSF w krajach członkowskich EU stanowiło poważne wyzwanie dla wszystkich stron zaangażowanych w ten proces (sporządzający, badający i regulujący srprawozdawczość finansową), który objął ok. 7350 spółek publicznych; uznano, iż przeprowadzono je bez poważniejszych, negatywnych konsekwencji, które mogłyby zakłócić funkcjonowanie rynków kapitałowych. Nie zauważono przy tym utraty zaufania przez inwestorów do rynków kapitałowych UE.
4. Ogólnie uznaje się – na podstawie opinii regulatorów z poszczególnych krajów – że przejście na MSSF poprawiło jakość prezentowanych sprawozdań finansowych, głównie za sprawą wzrostu transparentności spółek oraz zwiększonego zakresu ujawnianych informacji w sprawozdaniach finansowych oraz większej porównywalności między emitentami.
5. Istnieją jednak zauważalne problemy z zachowaniem spójności z niektórymi postanowieniami MSSF, co można zniwelować głównie poprzez zwiększenie zakresu i jakości ujawnień informacji (także ze strony stanowionych standardów) lub przez ograniczenie zbyt dużej liczby dozwolonych alternatywnie księgowych podejść, zawartych w niektórych MSSF.

W przeprowadzonej analizie problemów i regulacji MSSF, których zastosowanie sprawia najwięcej kłopotów, raport CESR wymienia[75]:
◇ MSSF 3, a w nim: problemy z identyfikacją przejmującego w połączeniach jednostek gospodarczych, rozliczenie kosztu przejęcia na identyfikowane w procesie przejęcia aktywa netto oraz zakres ujawnień o przejmowanych aktywach netto, rozliczanie połączeń nieobjętych tym standardem, w tym połączeń w ramach wspólnej kontroli;
◇ MSR 39, w szczególności problemy związane z identyfikacją przesłanek oraz szacowaniem utraty wartości aktywów finansowych;
◇ MSR 27, głównie w zakresie kontroli *de facto* oraz możliwości wyłączeń danych finansowych tych podporządkowanych jednostek z zakresu skonsolidowanego sprawozdania finansowego, które są nieistotne;

[75] Tamże, s. 13–16.

- ◇ MSR 27 i MSSF 5 w sprawie obejmowania danych finansowych jednostek zależnych w sytuacji przeznaczenia nabytych ich udziałów do sprzedaży;
- ◇ MSR 1, w tym: prezentacja zakresu i formy informacji w rachunku zysków i strat, szczególnie w zakresie prezentowanych pośrednich pozycji wynikowych, których MSSF 1 nie zawiera (np. EBIT, EBITDA), zakresu ujawnień na temat przyjmowanych założeń do oszacowań oraz opis zastosowanej polityki rachunkowości;
- ◇ MSR 14, szczególnie podkreślanej tendencji do prezentowania wyłącznie podstawowego układu sprawozdawczego w sytuacjach wymagających także prezentacji układu uzupełniającego;
- ◇ MSR 36 w zakresie szacowania utraty wartości przez wartość firmy;
- ◇ MSSF 2 w zakresie ujawnień informacji na temat płatności w akcjach;
- ◇ sygnalizowane przez praktykę niespójności między standardami, szczególnie między MSR 18 i MSR 37 co do ujmowania rezerw w związku ze sprzedażą niektórych opcji gwarantowanych.

Przydatność tego rodzaju raportów dla spójności stosowania MSSF jest widoczna głównie w obszarze identyfikowanych w praktyce problemów. Te, przez ich uwypuklenie, z jednej strony stanowią podstawę do działań IASB na polu doskonalenia standardów, czego przykładem jest deklaracja IASB zajęcia się problemem niespójności między MSR 18 a MSR 37, z drugiej zaś stanowią – tak dla krajowych regulatorów, jak i pozostałych zaangażowanych w proces sprawozdawczości finansowej stron – źródło wiedzy o sprawach wymagających szczególnej uwagi. Za stosowne uważa więc autor tych słów popularyzację tego i jemu podobnych raportów, czego skromnym wyrazem jest chociażby wskazanie na ten raport.

3.5.2. Wspólne działania CESR i innych regulatorów regulowanych rynków kapitałowych

W problematykę spójności w stosowaniu MSSF zaangażowany jest także amerykański regulator oficjalnego rynku kapitałowego. Wydaje się to oczywiste w kontekście orientacji USA na MSSF, którą dostrzega się zarówno jako efekt przyjętej „mapy drogowej" konwergencji US GAAP z MSSF, a w ramach tego przyjętej już w końcu 2007 r. regulacji, zezwalającej na stosowanie MSSF przez zagranicznych, prywatnych emitentów papierów wartościowych, bez konieczności przeliczania danych na warunki US GAAP, jak i innych przesłanek. Ale działania SEC na tym polu datują się już wcześniej i nie bez znaczenia jest tu podpisane porozumienie między SEC a CESR w 2006 r. jako konsekwencja podjętego wspólnego dialogu między przewodniczącymi tych ciał: Ch. Coxem i A. D. van Leeuvenem, z grudnia

2005 r., w sprawie ułatwień na transatlantyckim rynku finansowym, gwarantujących jednoczesne zapewnienie bezpieczeństwa tych rynków i ochronę interesów inwestorów. Ten z kolei dialog i deklaracja o współpracy SEC z CESR datują się na czerwiec 2004 r., kiedy podczas konferencji przedstawicieli obu organizacji, jaka miała miejsce w Amsterdamie, przedstawiono założenia współpracy na najbliższe lata, zainicjowanej wspólnymi roboczymi kontaktami przewodniczących CESR i SEC z grudnia 2003 r. i stycznia 2004 r. W deklaracji o współpracy z czerwca 2004 r. przyjęto dwa zasadnicze cele: identyfikację ryzyka na rynkach amerykańskim i europejskim, służącą możliwości podjęcia właściwych działań zaradczych już na wstępnym etapie pojawienia się zagrożeń dla tych rynków, oraz podjęcie współpracy już na wstępnym etapie projektowanych nowych regulacji obu rynków, zmierzających do przyjęcia tożsamych lub zbliżonych rozwiązań, które miałyby obowiązywać na obu rynkach. W ramach tych celów określono także podjęcie działań na rzecz rozwoju właściwej, efektywnej infrastruktury wspierającej stosowanie MSSF, szczególnie w odniesieniu do spójnego ich stosowania, interpretowania i wdrażania, z końcowym celem zmierzającym do usunięcia zalecenia dokonywania obowiązkowych przeliczeń sprawozdań finansowych na warunki lokalnego rynku kapitałowego (UE i USA)[76].

Efektem podjętego dialogu SEC i CESR o współpracy na polu budowania jednakowych (lub co najmniej zbliżonych) niektórych rozwiązań w zakresie funkcjonowania rynków kapitałowych USA i Europy był opracowany formalny plan współpracy, jaki został przyjęty w sierpniu 2006 r., u podstaw którego leżały działania na rzecz tworzenia wspólnego, transatlantyckiego rynku kapitałowego. W przyjętym planie działania zasadniczą uwagę zwrócono na stworzenie możliwości stosowania odpowiednio MSSF i US GAAP przez aktywne międzynarodowe spółki, notowane na rynkach amerykańskim i europejskim. W złożonej deklaracji o współpracy wskazano na działania obu ciał, które mają za cel promocję[77]:

- ◇ rozwoju wysokiej jakości standardów rachunkowości;
- ◇ wysokiej jakości i spójne stosowanie MSSF w skali całego świata;
- ◇ pełnego uwzględniania stanowisk w zakresie stosowania i wdrażania międzynarodowych standardów oraz
- ◇ unikania wydawania konfliktowych decyzji odnoszących się do stosowania MSSF i US GAAP.

Na podkreślenie zasługuje ujęta w planie działania inicjatywa o wymianie informacji w zakresie kluczowych zagadnień rachunkowości, regulowanych

[76] Zob. *SEC-CESR Set Out the Shape of Future Collaboration*, SEC Press Release, Washington, 4.06. 2004, http://www.sec/gov/news/press/2004-75.htm.

[77] Zob. *SEC and CESR Launch Work Plan Focused on Financial Reporting. Developing Cross Atlantic Financial Markets*, SEC Press Release, Washington, 2.08.2006, http://www.sec/gov/ /news/press/2006/2006-130.htm. Zob. także: *CESR-SEC Work Plan*, CESR, Paris, 2.08.2006.

w MSSF (odpowiednio w US GAAP), które sprawiają problemy w stosowaniu przez emitentów oraz ich analizowaniu przez pracowników ciał regulacyjnych. Sprawy te mogą być podstawą do przedłożenia ich dla IFRIC w celu zajęcia właściwego stanowiska. Równie ważna wydaje się inicjatywa wymiany doświadczeń w kwestiach dotyczących zastosowania MSSF (odpowiednio US GAAP) przez tych emitentów, których papiery wartościowe są notowane na jednym i drugim rynku kapitałowym, a z którymi stykali się wcześniej odpowiednio jedni i drudzy regulatorzy, poprzez oficjalne zapytania emitentów, kierowane do jednych lub drugich regulatorów, tak aby zapewnić jednolite podejście i stanowisko[78].

Ramowy program o współpracy SEC z CESR z sierpnia 2006 r. zaowocował, jak na razie, określeniem założeń o współpracy SEC z regulatorami rynków kapitałowych w poszczególnych krajach EOG, nad którymi CESR sprawuje koordynacyjną kontrolę[79]. Dotąd jedynie jeden z europejskich regulatorów rynku kapitałowego podpisał z SEC wspólny protokół o współpracy na tym polu; chodzi o Financial Services Authority z Wielkiej Brytanii, pod którym podpisał się także brytyjski Financial Reporting Council[80].

3.6. Działania Komisji Europejskiej na polu spójności w stosowaniu MSSF

Na podkreślenie działań Komisji Europejskiej, wspomaganej innymi jej agendami lub współpracującymi z nią agencjami UE (prócz działań CESR, którego działania były przedstawione oddzielnie), zasługują dwie inicjatywy:
1) powołanie do życia i działalność ogólnoeuropejskiego forum ekspertów rachunkowości oraz
2) formalna inicjatywa wynikająca ze zobowiązań Komisji Europejskiej określonych w rozporządzeniu 1606/2002 o stosowaniu MSSF, a dotycząca koniecznego, okresowego przeglądu zakresu i jakości stosowania tej regulacji w krajach członkowskich Wspólnoty.

Działania te zostaną przybliżone poniżej:

3.6.1. Forum „Okrągłego stołu" europejskich ekspertów rachunkowości

Ważną inicjatywą UE w zakresie zapewnienia spójności w stosowaniu MSSF w skali krajów członkowskich jest zorganizowane formalne forum europejskich ekspertów rachunkowości. Idea Forum, określanego mianem

[78] Tamże.
[79] Zob. *CESR-SEC Protocol to facilitate implementation of the CESR-SEC work plan*, CESR, Paris, 26.09.2007, http://www.cesr.eu/index.php?docid=4805.
[80] Zob. *SEC, UK FSA, and UK FRC Sigh Protocol for Sharing Information on Application of IFRS*, Press Release No. 2007-73, SEC, Washington, 25.04.2007, http://www.sec.gov/news/press/2007/2007-73.htm.

„Okrągłego stołu", powstała z inicjatywy Komisji Europejskiej w lutym 2006 r. Tworzą ją europejscy eksperci, w skład których wchodzą przedstawiciele (w nawiasie podano liczbę reprezentantów)[81]:
• Komisji Europejskiej (2); • IASB (1); • CESR (2); • TEG EFRAG (1); • audytorów wywodzących się z firm „wielkiej czwórki" i reprezentanta FEE (5); • krajowych regulatorów rachunkowości z poszczególnych krajów członkowskich, spośród których reprezentanci Francji, Niemiec i Wielkiej Brytanii zostali zobligowani do uczestnictwa w każdym z posiedzeń Forum (3 + 24); • sporządzających sprawozdania finansowe z gwarantowaną reprezentacją pracodawców UNICE (3)[82]; • organizacji nadzorującej europejskie instytucje bankowe CEBS[83] – w przypadku spraw związanych z poruszaną podczas forum problematyką bankową (1) oraz • organizacji nadzorującej europejskie instytucje ubezpieczeniowe i fundusze emerytalne CEIOPS[84] – w przypadku spraw związanych z poruszaną podczas forum problematyką ubezpieczeniową (1).

Celem działania tego Forum jest zidentyfikowanie, możliwie na najwcześniejszym etapie, istotnych i potencjalnie problematycznych zagadnień rachunkowości, które mogą rodzić wątpliwości co do ich zastosowania i tym samym powodować zróżnicowane podejście do nich w praktyce. Rezultatem działania Forum nie są jednak wydawane interpretacje lub wytyczne w sprawie stosowania MSSF. Efektem pracy Forum – w oparciu o przeprowadzane analizy problemu i dyskusje na zwoływanych posiedzeniach Forum – mogą być sformułowane problemy, kierowane do rozstrzygnięcia przez IFRIC. Z posiedzeń Forum – w celu zwiększenia jego znaczenia na polu zapewniania spójności w stosowaniu MSSF, nawet w przypadku, gdy sprawy poruszane nie znajdą odbioru ze strony IFRIC – udostępniane są do publicznej wiadomości podsumowania. Ważnym elementem Forum jest obecność i przedstawienie przez reprezentanta IASSB swojego stanowiska w kwestiach omawianych oraz w innych kwestiach, które rozwiać może niejedne wątpliwości. Szkoda tylko, że krajowi reprezentanci tych Forum nie mają, jak dotąd, zwyczaju składać wyczerpujących raportów na forum krajowym, które mogłyby być użyteczne dla wszystkich zainteresowanych, szczególnie sporządzających sprawozdania finansowe. Korzystna dla praktyki jest zaś przyjęta na II posiedzeniu Forum decyzja o publicznym udostępnianiu przygo-

[81] Zob. *Consistent IFRS application: Roundtable*, European Commission, Brussels, February 2006, http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ias/roundtable/060220_roundtable_en.pdf.
[82] UNICE – Union of Industrial and Employers' Confederations of Europe, obecnie przemianowana na BusinessEurope, The Confederation of European Business. Informacje na temat działalności organizacji są dostępne na str. internet.: http://www.businesseurope.eu.
[83] CEBS – Committee of European Banking Supervisors. Informacje na temat działalności organizacji są dostępne na str. internet.: http://www.c-ebs.org.
[84] CEIOPS – Committee of European Insurance and Occupational Pensions Supervisors. Informacje na temat działalności organizacji są dostępne na str. internet.: http://www.ceiops.org.

towywanych na kolejne fora dokumentów problemowych zawierających opisy zgłaszanych problemów (Issues Paper) i późniejszych, pełniejszych, merytorycznych opracowań analitycznych problemu (Technical Paper).

Dotąd odbyły się cztery posiedzenia Forum „Okrągłego Stołu", podczas których poddano pod dyskusję następujące zagadnienia:

1) I posiedzenie Forum z maja 2006 r. (spośród 11 zgłoszonych problemów w formie Issues Paper) za niezbędne do dalszej pracy uznano[85]:
   - zakres pojęcia „kontroli *de facto*" (MSR 27),
   - kapitały mniejszości (MSR 27 i MSSF 3),
   - klasyfikacja instrumentów finansowych do zobowiązań lub kapitałów własnych (MSR 32),
2) II posiedzenie Forum z września 2006 r. (spośród 8 zgłoszonych problemów w formie Issues Paper) za niezbędne do dalszej pracy uznano[86]:
   - zakres pojęcia „kontrola *de facto*",
   - uszczegółowienia do IFRIC 9 *Powtórna ocena wbudowanych instrumentów pochodnych*,
   - transakcje pod wspólną kontrolą (MSSF 3) oraz

   odrzucono konieczność wystosowania do IFRIC sugestii co do zajęcia się zgłoszonymi podczas I Forum problemami, czego podstawą były przedstawione wnikliwe opracowania techniczne, przygotowane przez niektórych uczestników Forum, ale także samo stanowisko IFRIC, które wstępnie już wcześniej odrzuciło propozycje Forum;
3) III posiedzenie Forum ze stycznia 2007 r. (spośród 6 nowo zgłoszonych i przedstawionych w formie Issues Paper) za niezbędne do dalszej pracy uznano[87]:
   - aktywa i zobowiązania o limitowanych urzędowo wartościach,
   - transakcje leasingowe – przypadki odnawiania lub przedłużania umów (MSR 17);
4) IV posiedzenie Forum z października 2007 r. – podano pod dyskusję wszystkie zgłoszone dokumenty problemowe, prócz wcześniej przyjętych na poprzednim Forum, dotyczące księgowego podejścia[88]; dokumenty te dotyczyły:
   - zużytych urządzeń elektrycznych i elektronicznych (IFRIC 5),
   - gwarancji jednostki dominującej względem programów świadczeń emerytalnych w jednostkach zależnych (m.in. MSR 19),

[85] Materiały podsumowujące I posiedzenie „Okrągłego stołu" dostępne na str. internet.: http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ias/roundtable/060517_summary_report_en.pdf.
[86] Materiały podsumowujące II posiedzenie „Okrągłego stołu" dostępne na str. internet.: http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ias/roundtable/060920summary.pdf.
[87] Materiały podsumowujące III posiedzenie „Okrągłego stołu" dostępne na str. internet.: http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ias/roundtable/070126_summary_en.pdf.
[88] Materiały podsumowujące IV posiedzenie „Okrągłego stołu" dostępne na str. internet.: http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ias/roundtable20071018/summary1018.pdf.

- połączeń jednostek gospodarczych pod wspólną kontrolą oraz możliwości zastosowania metody łączenia udziałów (MSSF 3),
- stosowania metody nabycia w przypadku nabycia udziałów w jednostkach stowarzyszonych (MMSF 3 i MSR 28),
- świadczeń pracowniczych – specyfika programów emerytalnych w Holandii,
- ujmowania zysków lub strat powstających na sprzedaży lub emisji akcji w jednostkach ujmowanych metodą praw własności (MSR 28) oraz
- umowy sprzedaży i nabywania praw do odwiertów w przemyśle wydobywczym (MSSF 6).

Podsumowując działania Forum „Okrągłego stołu", można stwierdzić, że podjęta inicjatywa sprzyja dalszemu, harmonijnemu stosowaniu MSSF na gruncie europejskim. Widać tu jednak wyraźnie, że na poziomie uczestników Forum, skądinąd ekspertów rachunkowości, występuje zróżnicowanie stopnia rozumienia postanowień MSSF oraz tendencje do rozstrzygania spraw, które nie zawsze znajdują poparcie ogółu, a co więcej – nie znajdują ostatecznej akceptacji przez IASB i IFRIC. Jak dotąd żadne ze zgłaszanych przez Forum problemów nie stały się przedmiotem podjętych prac przez IASB, choć niektóre ze spraw (np. problemy związane ze stosowaniem MSSF 3 i konsolidacją sprawozdań finansowych) są lub były przedmiotem niezależnie prowadzonych prac przez IASB (w styczniu 2008 r. IASB przyjął nowe wersje standardów MSSF 3 i MSR 27, o których dyskutowano na wszystkich odbytych posiedzeniach Forum „Okrągłego Stołu").

3.6.2. Raport ICAEW na temat praktycznej implementacji MSSF w Europie

Zgodnie z postanowieniami par. 10 rozporządzenia 1606/2002 Unii o stosowaniu MSSF, Komisja Europejska została zobowiązana do dokonania przeglądu sposobu wdrożenia postanowień tego rozporządzenia, tym bardziej że skala zjawiska jest ogromna. Liczba spółek, które sporządzając sprawozdania w 2005 r., zastosowały się do MSSF w związku z implementacją wymogu Unii, wyniosła 7365[89]. W celu realizacji zobowiązania Komisja zleciła stosowne opracowanie Instytutowi Dyplomowanych Księgowych Anglii i Walii (ICAEW). Efektem prac Instytutu był dokument *EU Implementation of IFRS and The Fair Value Directive. A report for the European*

[89] Szczegółowy rozkład spółek z poszczególnych krajów członkowskich zawiera raport CESR: *CESR's review of the implementation and enforcement of IFRS in the EU.*

Commission, który został przedstawiony Komisji Europejskiej, a ta upubliczniła go w październiku 2007 r.[90] W przywołanym tu 252-stronicowym dokumencie, do którego dołączono syntetyczne, 22-stronicowe podsumowanie (*Executive Summary*) zawarto nie tylko odniesienia do praktyki stosowania MSSF przez jednostki gospodarcze w krajach członkowskich UE, lecz także stosowania regulacji księgowych dyrektyw Unii w zakresie możliwości wyceny składników sprawozdań finansowych w wartościach godziwych, które zostały przyjęte w 2001 r. w drodze zmian w Księgowych Dyrektywach Unii. W przedmiotowym opracowaniu (Raporcie) znalazły się wyniki badań, których podstawą były[91]:

- ◇ analiza zakresu prawnych wymogów w 25 państwach członkowskich, implementujących postanowienia rozporządzenia 1606/2002 o stosowaniu MSSF, przeprowadzone na podstawie rozesłanych kwestionariuszy do zainteresowanych stron[92];
- ◇ przegląd przewodników oraz innej literatury na temat stosowania MSSF w UE;
- ◇ debaty prowadzone przy udziale sporządzających i audytujących sprawozdania finansowe, jakie miały miejsce w kilku miastach UE, w tym m.in. w Warszawie;
- ◇ internetowe fora, które dały użyteczne odpowiedzi pochodzące ze statystycznie reprezentatywnych prób: 51 inwestorów, 162 sporządzających sprawozdania finansowe, 141 audytorów spośród 23 krajów członkowskich, a dotyczące takich zagadnień, jak: rozumienie i wykorzystywanie sprawozdań finansowych, sporządzanie i ich badanie oraz poziom ponoszonych nakładów, niezbędnych do sporządzenia sprawozdań finansowych;
- ◇ przegląd oświadczeń i stanowisk regulatorów na temat stosowania MSSF oraz wybranej powszechnie dostępnej korepondencji SEC ze spółkami z UE;
- ◇ szczegółowa, merytoryczna analiza skonsolidowanych sprawozdań finansowych za 2005 r. (lub pierwszych obligatoryjnie sporządzanych sprawozdań zgodnie z MSSF), pochodzących z próby 200 spółek publicznych pochodzących ze wszystkich 25 krajów UE, w tym także z Polski (łącznie 5 spółek: PKN Orlen, KGHM, TVN, Bank BPH oraz Duda – Polski Koncern Mięsny)[93];

[90] Zob. http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/studies/2007-eu_implementation_of_ifrs.pdf.

[91] Zob. rozdz. 1.4 „Approach to the study", *EU Implementation of IFRS...*, s. 7–10.

[92] Badanie nie objęło nowo przyjętych w 2007 r. do UE dwu krajów: Bułgarii i Rumunii.

[93] W analizowanej grupie spółek publicznych znalazło się najwięcej – co jest raczej zrozumiałe ze względu na autorstwo opracowania – spółek brytyjskich, bo aż 40 (20% całej próby). Liczne były także reprezentacje: Francji – 24 spółki, Niemiec – 20, Hiszpanii – 18, Włoch – 15. Najmniej liczną reprezentację (po 2 spółki) stanowiły spółki z: Cypru, Estonii, Litwy,

- ◇ dość ogólna analiza skonsolidowanych sprawozdań finansowych, sporządzonych za 2005 r. przez 18 unijnych spółek niepublicznych oraz
- ◇ dość ogólna analiza jednostkowych sprawozdań finansowych sporządzonych za 2005 r. przez 50 spółek, w tym 32 spółki publiczne i 18 spółek niepublicznych.

Poniżej zostaną przedstawione wybrane, najistotniejsze i najogólniejsze wyniki przeprowadzonych badań, jakie są zawarte w omawianym tu raporcie[94]. Rezultaty tych badań zostaną także skonfrontowane z innymi, niezależnymi badaniami. Jednymi z porównywalnych do zakresu tego raportu były badania przeprowadzone przez firmę Ernst & Young, których wyniki znalazły się w opracowaniu sporządzonym we wrześniu 2006 r.[95] Dzięki nim można będzie odnieść się do kwestii, czy uzyskane rezultaty badań pokrywają się i czy przez to możliwe jest wyprowadzanie bardziej ogólnych wniosków. Raport obejmuje także szczegółowe wyniki badania nad stosowaniem rozwiązań zawartych w MSSF, w tym w szczególności odnoszących się do stosowania koncepcji wartości godziwych jako podstawy wyceny składników aktywów i pasywów spółek. Wyniki z tego elementu badania będą przedstawione w rozdz. 3.6.2.2.

3.6.2.1. Zakres podmiotowy i przedmiotowy zastosowania rozporządzenia UE 1606/2002[96] o stosowaniu międzynarodowych standardów rachunkowości

W krajach członkowskich UE zakres podmiotowy i przedmiotowy wymogów w stosowaniu MSSF przy sporządzaniu sprawozdań finansowych znacznie się między sobą różnią. Wynika to z prawa danego krajom członkowskim

Łotwy, Słowacji i Słowenii. Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 190–197. Rozkład próby odwzorowuje więc generalnie wielkość i siłę gospodarczą poszczególnych krajów członkowskich UE. Badanie nie obejmowało spółek bułgarskich i rumuńskich, gdyż w analizowanym okresie kraje te nie były członkami UE. W doborze próby autorzy badania wzięli pod uwagę: wyższą niż 10% wartość próby w relacji do całkowitej kapitalizacji regulowanych rynków kapitałowych UE oraz poszczególnych jej krajów; znaczącą przewagę spółek kwalifikowanych do głównych indeksów rynków podstawowych poszczególnych giełd; uwzględnienie małych i średnich przedsiębiorstw, pokrycie wszystkich istotnych gałęzi gospodarki, w tym ubezpieczycieli i banki. Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 73 i n.

[94] Badanie obejmowało także zastosowanie MSR przy sporządzaniu sprawozdań finansowych w ramach wybranych grup podmiotów: banków, ubezpieczycieli i jednostek z sektora surowcowo-paliwowego. Szczegółowe badania i wnioski z nich płynące zawarte są odpowiednio w rozdz. 17, 18 i 19 tego raportu. W niniejszej rozprawie specyfika wskazanych branż nie będzie przedmiotem szczególnej troski.

[95] Zob. *IFRS: Observations on the Implementation of IFRS*, Ernst & Young, London 2006.

[96] Na podstawie rozdz. 3 *Implementation of the IAS Regulation, EU Implementation of IFRS...*, s. 19–24.

do rozszerzenia zakresu stosowania MSSF według własnego uznania, poza obowiązek dotyczący skonsolidowanych sprawozdań finansowych, sporządzanych przez spółki publiczne za lata obrotowe rozpoczynające się 1 stycznia 2005 r. lub po tym dniu oraz prawa do przesunięcia tego obowiązku do 2007 r. w przypadku spółek, których papiery wartościowe znajdujące się w publicznym obrocie mają charakter wyłącznie papierów dłużnych lub emitowane przez nie papiery wartościwe są notowane na regulowanych rynkach kapitałowych poza UE. Żaden z krajów nie ograniczył się wyłącznie do tego obligatoryjnego zakresu, a każdy z nich w jakiś sposób pozwolił na lub nakazał szersze stosowanie MSSF, gdzie krańcowo Cypr i Malta nakazały stosować MSSF przy sporządzaniu zarówno skonsolidowanych, jak i jednostkowych sprawozdań finansowych – tak przez spółki publiczne, jak i pozostałe jednostki[97]. Obowiązek powszechnego stosowania MSSF, ale jedynie na poziomie skonsolidowanych sprawozdań finansowych, wprowadziła z początkiem 2005 r. Słowacja. Najbardziej wstrzemięźliwe okazały się Austria, Belgia, Francja, Niemcy, Węgry, Hiszpania i Szwecja, które wciąż zabraniają stosowania MSSF przy statutowym sporządzaniu jednostkowych sprawozdań finansowych, i to bez względu na to, czy dotyczy to spółek publicznych, czy innych jednostek gospodarczych, zezwalając (lecz nie nakazując) jedynie tym jednostkom na sporządzanie skonsolidowanych sprawozdań finansowych według MSSF. Polskie regulacje na tym tle wydają się być dość umiarkowane, zezwalając w niektórych przypadkach na statutowe sporządzanie także jednostkowych sprawozdań finansowych według MSSF[98]. Zestawienie zastosowanych opcji w tym względzie wśród krajów EOG zawiera TAB. 3.1.

Generalnym wnioskiem z zakresu podmiotowego stosowania MSSF jest to, że w przypadku jednostek o charakterze dość szczególnym i wrażliwym gospodarczo na sytuację całego kraju – co dotyczy głównie instytucji bankowych i ubezpieczeniowych – zasady stosowania MSSF są bardziej jednoznaczne: tu panuje zwykle zasada nakazu lub zakazu, a nie prawa do stosowania MSSF przy sporządzaniu statutowych sprawozdań finansowych[99].

[97] We wskazanych krajach rozporządzenie 1606/2002 o stosowaniu MSSF nie wprowadziło w przedmiotowej sprawie żadnych zmian, jako że MSSF na Malcie są powszechnie wymagane już od 1981 r., zaś na Cyprze – od 1995 r. Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 21.

[98] Szczegółowa analiza zastosowania się polskiego regulatora do postanowień rozporządzenia Unii 1606/2002 o stosowaniu MSSF znajduje się w rozdz. 2.3.4.

[99] Zob. *EU Implementation of IFRS* [...]. *Executive Summary*, s. 5.

TABELA 3.1: Implementacja Rozporządzenia 1606/2002 UE w sprawie stosowania MSSF w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego

Zastosowania/Kraje	Austria	Belgia	Bułgaria	Cypr	Czechy	Dania
Spółki publiczne 1. Czy regulacje krajowe dopuszczają stosowanie MSSF dla jednostkowych sprawozdań finansowych (JSF)?	Nie	Na etapie rozstrzygnięć w kontekście prawnym i podatkowym	Nie	Nie	Nie	Tak, dla instytucji finansowych; pozostałe – od 2009 r.
2. Czy regulacje krajowe wymagają stosowania MSSF dla JSF?	Nie	Tak, dla firm inwestycji w nieruchomości, pozostałe w uzgodnieniach	Tak	Tak	Tak	Nie, dla instytucji finansowych; pozostałe – od 2009 r.
Inne spółki 3. Czy regulacje krajowe dopuszczają stosowanie MSSF dla skonsolidowanych sprawozdań finansowych (SSF)?	Tak, wszystkie rodzaje spółek	Tak, wszystkie rodzaje spółek	Tak, także dla małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP)	Nie	Tak, wszystkie rodzaje spółek	Tak, wszystkie rodzaje spółek
4. Czy regulacje krajowe wymagają stosowania MSSF dla SSF?	Nie	Tak, dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych	Tak, z wyjątkiem MŚP oraz jednostek w likwidacji lub upadłości	Tak, wszystkie rodzaje spółek	Nie	Nie
5. Czy regulacje krajowe dopuszczają stosowanie MSSF dla JSF?	Nie	Na etapie rozstrzygnięć w kontekście prawnym i podatkowym	Tak, także dla MŚP	Nie	Nie	Tak, wszystkie rodzaje spółek
6. Czy regulacje krajowe wymagają stosowania MSSF dla JSF?	Nie	Na etapie rozstrzygnięć w kontekście prawnym i podatkowym	Tak, z wyjątkiem MŚP oraz jednostek w likwidacji lub upadłości	Tak, wszystkie rodzaje spółek	Nie	Nie

Emitenci dłużnych papierów wartościowych 7. Czy regulacje krajowe odroczyły zastosowanie MSSF od 2007 r.?	Tak	Tak	Nie	Nie	Nie	Nie, dla instytucji finansowych; pozostałe – tak
Emitenci na innych rynkach kapitałowych 8. Czy regulacje krajowe odroczyły zastosowanie MSSF od 2007 r.?	Tak	Tak	Nie	Nie	Nie	Nie
Wcześniejsze zastosowanie 9. Czy regulacje krajowe dopuściły stosowanie MSSF przed 2005 r.?	Tak, SSF od 1998 r.	Tak, wszystkie dla SSF	Obligatoryjne dla spółek publicznych, banków, ubezpieczycieli i firm inwestycyjnych od 1.01. 2003 r.; pozostałe, dobrowolnie od 1.01.2003 r.	Tak, od 2003 r.	Tak, od czasu akcesji	Tak, od 2004 r. przez inne spółki niż instytucje finansowe

TABELA 3.1 (cd.)

Zastosowania/Kraje	Estonia	Finlandia	Francja	Grecja	Hiszpania	Holandia
Spółki publiczne						
1. Czy regulacje krajowe dopuszczają stosowanie MSSF dla jednostkowych sprawozdań finansowych (JSF)?	Nie	Tak, poza ubezpieczycielami	Nie	Nie	Nie	Tak
2. Czy regulacje krajowe wymagają stosowania MSSF dla JSF?	Tak	Nie	Nie	Tak	Nie	Nie
Inne spółki						
3. Czy regulacje krajowe dopuszczają stosowanie MSSF dla skonsolidowanych sprawozdań finansowych (SSF)?	Tak, wszystkie poza wskazanymi niżej w pkt 4	Tak, wszystkie jednostki podlegające badaniu	Tak	Tak, wszystkie rodzaje spółek podlegające badaniu	Tak, wszystkie rodzaje spółek	Tak, wszystkie rodzaje spółek
4. Czy regulacje krajowe wymagają stosowania MSSF dla SSF?	Tak, instytucje kredytowe, ubezpieczyciele, holdingi finansowe, firmy inwestycyjne	Nie	Nie	Nie	Nie	Nie
5. Czy regulacje krajowe dopuszczają stosowanie MSSF dla JSF?	Tak, wszystkie poza wskazanymi niżej w pkt 6	Tak, poza ubezpieczycielami, tylko podlegające badaniu	Nie	Tak, wszystkie rodzaje spółek podlegające badaniu	Nie	Tak, wszystkie rodzaje spółek
6. Czy regulacje krajowe wymagają stosowania MSSF dla JSF?	Tak, instytucje kredytowe, ubezpieczyciele, holdingi finansowe, firmy inwestycyjne	Nie	Nie	Nie	Nie	Nie

Emitenci dłużnych papierów wartościowych 7. Czy regulacje krajowe odroczyły zastosowanie MSSF od 2007 r.?	Nie	Tak	Tak	Nie	Tak, poza sektorem bankowym	Nie
Emitenci na innych rynkach kapitałowych 8. Czy regulacje krajowe odroczyły zastosowanie MSSF od 2007 r.?	Nie	Nie	Nie dotyczy	Nie	Nie	Nie
Wcześniejsze zastosowanie 9. Czy regulacje krajowe dopuściły stosowanie MSSF przed 2005 r.?	Tak, wszystkie jednostki od 1.01. 2003 r.	Tak, spółki publiczne od września 2003 r.; pozostałe od 2004 r.	Nie	Tak, wszystkie rodzaje spółek podlegające badaniu od 31.12.2004 r.	Nie	Nie

TABELA 3.1 (cd.)

Zastosowania/Kraje	Irlandia	Litwa	Luksemburg	Łotwa	Malta	Niemcy
Spółki publiczne						
1. Czy regulacje krajowe dopuszczają stosowanie MSSF dla jednostkowych sprawozdań finansowych (JSF)?	Tak	Nie	Tak	Nie	Nie	Tak, ale JSF wymagane także według regulacji krajowych
2. Czy regulacje krajowe wymagają stosowania MSSF dla JSF?	Nie	Tak	Nie	Nie, spółki publiczne stosują MSSF tylko dla celów giełdy	Tak	Nie
Inne spółki						
3. Czy regulacje krajowe dopuszczają stosowanie MSSF dla skonsolidowanych sprawozdań finansowych (SSF)?	Tak, wszystkie rodzaje spółek	Nie	Tak	Tak, dla wszystkich rodzajów spółek	Nie	Tak, dla wszystkich rodzajów spółek
4. Czy regulacje krajowe wymagają stosowania MSSF dla SSF?	Nie	Tak, dla banków i instytucji finansowych je kontrolujących	Nie	Tak, dla banków ubezpieczycieli i instytucji finansowych	Tak	Nie
5. Czy regulacje krajowe dopuszczają stosowanie MSSF dla JSF?	Tak, dla podmiotów nie nastawionych na zysk	Nie	Tak, dla wszystkich rodzajów spółek	Nie	Nie	Tak, ale JSF wymagane także według regulacji krajowych
6. Czy regulacje krajowe wymagają stosowania MSSF dla JSF?	Nie	Tak, dla banków i instytucji finansowych je kontrolujących	Nie	Tak, dla banków ubezpieczycieli i instytucji finansowych	Tak	Nie

Emitenci dłużnych papierów wartościowych 7. Czy regulacje krajowe odroczyły zastosowanie MSSF od 2007 r.?	Tak	Nie	Tak	Nie	Nie	Tak
Emitenci na innych rynkach kapitałowych 8. Czy regulacje krajowe odroczyły zastosowanie MSSF od 2007 r.?	Nie	Nie	Tak	Nie	Nie	Tak
Wcześniejsze zastosowanie 9. Czy regulacje krajowe dopuściły stosowanie MSSF przed 2005 r.?	Nie	Tak, dla banków i instytucji finansowych je kontrolujących od 1997 r.	W indywidualnych przypadkach	Tak, dla banków ubezpieczycieli i instytucji finansowych	Tak, dla wszystkich rodzajów spółek od 1995 r.	Tak, od 1998 r. spółki publiczne; od 2003 pozostałe

TABELA 3.1 (cd.)

Zastosowania/Kraje	Polska	Portugalia	Rumunia	Słowacja	Słowenia	Szwecja
Spółki publiczne 1. Czy regulacje krajowe dopuszczają stosowanie MSSF dla jednostkowych sprawozdań finansowych (JSF)?	Tak	Tak, poza ubezpieczycielami i instytucjami finansowymi	Tak, ale tylko jako uzupełnienie informacji	Nie	Tak	Nie
2. Czy regulacje krajowe wymagają stosowania MSSF dla JSF?	Nie	Tak, od 2007 r. jeżeli nie sporządzają SSF	Nie	Nie	Nie	Nie
Inne spółki 3. Czy regulacje krajowe dopuszczają stosowanie MSSF dla skonsolidowanych sprawozdań finansowych (SSF)?	Tak, dla spółek objętych SSF sporządzonym według MSSF	Tak, dla wszystkich rodzajów spółek	Tak	Nie	Tak, dla wszystkich rodzajów spółek przez co najmniej 5 lat	Tak, dla wszystkich rodzajów spółek
4. Czy regulacje krajowe wymagają stosowania MSSF dla SSF?	Tak, dla banków	Tak, od 2006 r. dla ubezpieczycieli i instytucji finansowych	Tak, ubezpieczyciele	Tak, dla wszystkich rodzajów spółek od 2005 r.	Tak, dla banków i ubezpieczycieli	Nie
5. Czy regulacje krajowe dopuszczają stosowanie MSSF dla JSF?	Tak, dla spółek objętych SSF sporządzonym według MSSF	Tak, dla spółek objętych SSF sporządzanych według MSSF	Nie	Tak, dla wszystkich spółek zainteresowania publicznego	Tak, dla wszystkich rodzajów spółek przez co najmniej 5 lat	Nie
6. Czy regulacje krajowe wymagają stosowania MSSF dla JSF?	Nie	Nie	Tak, ale tylko jako uzupełnienie informacji	Nie	Tak, dla banków i ubezpieczycieli	Nie

Emitenci dłużnych papierów wartościowych 7. Czy regulacje krajowe odroczyły zastosowanie MSSF od 2007 r.?	Tak	Nie	Tak	Nie	Tak	Tak
Emitenci na innych rynkach kapitałowych 8. Czy regulacje krajowe odroczyły zastosowanie MSSF od 2007 r.?	Nie	Nie	Tak	Nie	Nie	Nie
Wcześniejsze zastosowanie 9. Czy regulacje krajowe dopuściły stosowanie MSSF przed 2005 r.?	Nie	W indywidualnych przypadkach	Tak, ale wyłącznie jako uzupełnienie informacji	Nie	Nie	Nie

TABELA 3.1 (cd.)

Zastosowania/Kraje	Węgry	Włochy	Wielka Brytania	Islandia	Lichtenstein	Norwegia
Spółki publiczne 1. Czy regulacje krajowe dopuszczają stosowanie MSSF dla jednostkowych sprawozdań finansowych (JSF)?	Nie (dozwolone jedynie dla celów nieformalnych)	Nie	Tak	Tak, w latach 2005 i 2006	Tak	Tak
2. Czy regulacje krajowe wymagają stosowania MSSF dla JSF?	Nie	Tak, poza ubezpieczycielami, o ile ci sporządzają SSF	Nie	Tak, od 2007 r.	Nie	Nie
Inne spółki 3. Czy regulacje krajowe dopuszczają stosowanie MSSF dla (SSF) skonsolidowanych sprawozdań finansowych?	Tak, dla wszystkich spółek podlegających ustawie o rachunkowości	Tak, poza małymi spółkami	Tak, poza sektorem fundacji i im podobnych	Tak, dla średnich i dużych spółek od 2005 r.	Tak, dla wszystkich rodzajów spółek	Tak, dla wszystkich rodzajów spółek
4. Czy regulacje krajowe wymagają stosowania MSSF dla SSF?	Nie	Tak, dla ubezpieczycieli, instytucji finansowych	Nie	Nie	Nie	Nie
5. Czy regulacje krajowe dopuszczają stosowanie MSSF dla JSF?	Nie (dozwolone jedynie dla celów nieformalnych)	Tak, poza ubezpieczycielami, małymi spółkami	Tak, poza sektorem fundacji i im podobnych	Tak, dla średnich i dużych spółek od 2005 r.	Tak, dla wszystkich rodzajów spółek	Tak, dla wszystkich rodzajów spółek
6. Czy regulacje krajowe wymagają stosowania MSSF dla JSF?	Nie	Tak, dla instytucji finansowych	Nie	Nie, ale spółki objęte SSF sporządzające JSF wg MSSF od 2007 r.	Nie	Nie

Emitenci dłużnych papierów wartościowych 7. Czy regulacje krajowe odroczyły zastosowanie MSSF od 2007 r.?	Tak	Nie	Nie	Tak	Nie	Nie
Emitenci na innych rynkach kapitałowych 8. Czy regulacje krajowe odroczyły zastosowanie MSSF od 2007 r.?	Nie	Nie	Nie	Tak	Nie	Nie
Wcześniejsze zastosowanie 9. Czy regulacje krajowe dopuściły stosowanie MSSF przed 2005 r.?	Nie	Nie	Nie	Nie	Tak, dla wszystkich rodzajów spółek od 31.12. 2002 r.	Nie

Źródło: Opracowano na podstawie: http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ias/ias-use-of-options_en.pdf.

3.6.2.2. Ocena sporządzających, użytkowników oraz audytorów procesu wdrażania, stosowania MSSF oraz użyteczności sprawozdań finansowych[100]

Wszystkie zainteresowane strony oceniają zgodnie, że zastosowanie MSSF przyczynia się do łatwiejszego porównywania sprawozdań finansowych między krajami, spółkami działającymi w tej samej branży oraz branżami, a zatem przyczynia się do zwiększonych możliwości podejmowania właściwszych decyzji gospodarczych[101]. To jednak, czy zastosowanie MSSF można uznać za znaczący postęp w realizacji tego zasadniczego celu harmonizacji rachunkowości i tym samym za sukces, wymaga jeszcze czasu, gdyż badania oparte na analizie sprawozdań finansowych sporządzonych za jeden rok obrotowy (2005) nie dają bezwarunkowej odpowiedzi twierdzącej. Podkreślenia wymaga również i to, że opinie w tym względzie są nieco zróżnicowane między większymi i mniejszymi spółkami. Reprezentanci tych pierwszych, głównie ze względu na posiadane zasoby osobowe oraz finansowe, znacznie korzystniej oceniali proces wdrażania MSSF i ich stosowania. Skala działania mniejszych spółek, bardziej lokalna niż międzynarodowa, stanowiła w wielu przypadkach ważną przesłankę do widzenia tego procesu jako bardziej pracochłonnego i trudniejszego w realizacji. Stąd mniejsze spółki były oceniane jako spółki poddane większym oddziaływaniom lokalnych, dotychczas stosowanych praktyk w rachunkowości, tradycji i regulatorów, co powodowało wyraźne zróżnicowanie stylu i formy stosowania MSSF w przekroju poszczególnych krajów, z których się one wywodziły[102].

Znacząca większość ankietowanych spośród inwestorów (63%) uznała, że zastosowanie MSSF polepszyło jakość sporządzanych i prezentowanych skonsolidowanych sprawozdań finansowych, ale prawie 1/4 z nich (dokładnie 24%) uznała, że jakość tych sprawozdań finansowych pogorszyła się przez zastosowanie MSSF[103]. Odpowiednie opinie spośród sporządzających rozłożyły się w relacji 60% i 14%[104], a wśród audytorów odpowiednio: 80%

[100] Rozdz. 4: "Views of preparers, users and auditors", *EU Implementation of IFRS...*, s. 25–46.
[101] Podobne wnioski płyną z badania przeprowadzonego przez Ernst & Young. Zob. *IFRS: Observations on the Implementation of IFRS*, Ernst & Young, London, September 2006, s. 6.
[102] *EU Implementation of IFRS...*, s. 25. „Narodowy" charakter MSSF wynika także z badań Ernst & Young, choć nie różnicuje się w nich stopnia „unarodowienia" MSSF, z podziałem na małe i duże spółki, gdyż w większości poddane badaniom są spółki o działaniu co najmniej ogólnoeuropejskim. Zob. *IFRS: Observations on the Implementation of IFRS*, s. 6. R. Ball uważa ponadto, że narodowy charakter MSSF jeszcze przez długi czas będzie różnicował stosowanie MSSF, czego przyczyną są przede wszystkim różnice w warunkach politycznych i ekonomicznych, w których przychodzi spółkom wdrażać je. Zob. **R. Ball**, *International Financial Reporting Standards (IFRS): pros and cons for investors*, Accounting and Business Research, International Accounting Policy Forum, 2006, s. 5–27.
[103] Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 32–34.
[104] Tamże, s. 38.

i 8%[105]. W większości jednak obie grupy respondentów (odpowiednio: 48% i 52% z wszystkich ankietowanych w grupach) wskazywały na nieznaczną poprawę jakości tych sprawozdań. Oznacza to ogólnie, że zastosowanie MSSF w miejsce dotychczasowych regulacji krajowych (zgodnych co do zasady z księgowymi dyrektywami Unii) jest w zdecydowanej większości pozytywnie przyjmowane z punktu widzenia podwyższenia jakości sporządzanych i prezentowanych sprawozdań finansowych. Znacząco wyższy odsetek wśród badających niż sporządzających te sprawozdania może jednak wskazywać, że biegli rewidenci nie byli we wszystkich przypadkach w stanie wskazać tych obszarów zastosowań MSSF, w których sporządzający mieli wątpliwości co do właściwości zastosowania rozwiązania określonego w MSSF.

Oczekiwania poprawy jakości sprawozdań finansowych sporządzanych i prezentowanych pod rządami MSSF, którą to poprawę jakości utożsamia się głównie z bardziej wiarygodnym odwzorowywaniem majątku i osiąganych zysków przez spółki oraz bardziej użyteczną zawartością informacyjną sprawozdań finansowych, potwierdzają badania naukowe prowadzone nie tylko w stosunku do oczekiwań inwestorów oraz ich spełniania względem spółek europejskich. Przykładem tego są rezultaty z badań przeprowadzonych przez zespół M. Barth[106] czy H. Daske i G. Gebhardta, obejmujących także sprawozdania finansowe spółek spoza Europy[107].

Wśród pozycji, które – według sporządzających – ulegały największym przeliczeniom w relacji do dotychczas stosowanych rozwiązań, znalazły się (w nawiasie podano standard regulujący dane zagadnienie oraz procentowy wskaźnik sporządzających, którzy wskazywali na podlegającą przeliczeniu problematykę)[108]:

◇ odroczony podatek dochodowy (MSR 12; 59%);
◇ świadczenia pracownicze (MSR 19 i MSR 26; 50%);
◇ instrumenty finansowe (MSR 32, MSR 39; 49%) oraz instrumenty pochodne (MSR 32 i MSR 39; 42%);
◇ utrata wartości aktywów (MSR 36; 49%);
◇ ujmowanie przychodów (MSR 18; 48%);
◇ wartość firmy (MSSF 3 i MSR 38; 44%);
◇ procedury konsolidacyjne (MSSF 3 i MSR 27; 44%);

[105] Tamże, s. 42.
[106] Zob. **M. E. Barth, W. R. Landsman, M. Lang, C. Williams**, *Accounting Quality: International Quality: International Accounting Standards and US GAAP*, Social Science Research Network, March 2006, http://ssrn.com/abstract=897241. Zob. także: **M. E. Barth, W. R. Landsman, M. H. Lang**, *International Accounting Standards and Accounting Quality*, Social Science Research Network, September 2007, http://ssrn.com/abstract=1029382.
[107] Zob. **H. Daske, G. Gebhardt**, *International Financial Reporting Standards and Experts' Perceptions of Disclosure Quality*, Abacus, Vol. 42, 2006, s. 461–498.
[108] *EU Implementation of IFRS...*, s. 42.

◇ aktywa niematerialne (MSR 38; 43%);
◇ opcje na akcje pracownicze (MSSF 2; 38%);
◇ umowy leasingowe (MSR 17; 36%);
◇ rzeczowe aktywa trwałe (MSR 16; 36%);
◇ różnice kursowe (MSR 21; 32%);
◇ inwestycje w jednostkach stowarzyszonych (MSSF 3 i MSR 28; 20%);
◇ połączenia jednostek gospodarczych (MSSF 2; 19%);
◇ wspólne przedsięwzięcia (MSR 31; 17%);
◇ inny obszar (inne MSSF; 10%).

Wskazane problemy identyfikują obszary i ich uszeregowanie pod względem liczby elementów polityki rachunkowości, które wymagały zmiany. W badaniu, w którym uczestniczyło 162 respondentów, zidentyfikowano 1092 zmiany w elementach polityki rachunkowości, co daje zaskakująco niewielką średnio zmianę – ok. 7 ze wskazanych 16 elementów polityki rachunkowości na spółkę[109]. Wskaźnik ten nie odwzorowuje jednak – moim zdaniem – w żadnej mierze skali problemu, tj. ogromu niezbędnych do wprowadzenia zmian w przyjętej i stosowanej polityce rachunkowości spółek, gdyż np. w ramach samego obszaru odroczonego podatku dochodowego niezbędne jest odniesienie się do wszystkich elementów przyjętej polityki rachunkowości, która może, ale nawet nie różni się od podejścia podatkowego; np. problematyka świadczeń pracowniczych niesie ze sobą konieczność przyjęcia właściwych założeń w kilku obszarach, w tym m.in.: identyfikacji składowych wynagrodzeń, przyjęcia właściwych rozwiązań w kwestii ujmowania zysków lub strat aktuarialnych, ujmowania i wyceny obciążeń pracowniczych poza wynagrodzeniami, takich jak: inne świadczenia krótkoterminowe, świadczenia emerytalne, odprawy pracownicze.

Prawie połowa (49%) ankietowanych inwestorów wskazała, że przejście na MSSF spowodowało dużo większą trudność w rozumieniu sporządzanych na ich podstawie sprawozdań finansowych, jednakże prawie 1/3 (32%) z nich miała zgoła odmienne zdanie[110]. Przeprowadzona w tym badaniu analiza

[109] Tamże, s. 41.

[110] W innym badaniu, przeprowadzonym przez firmę PricewaterhouseCoopers w lutym 2006 r., pośród 187 menedżerów funduszy inwestycyjnych z 7 krajów Europy (Belgii, Niemiec, Włoch, Holandii, Norwegii, Portugalii i Wielkiej Brytanii) wskaźniki rozumienia MSSF były dużo wyższe. Po pierwsze, 73% respondentów wskazało, że wie dużo (18%) lub sporo (55%) na temat wpływu MSSF na spółki w danym kraju; po drugie, 76% z nich wskazało, że w stopniu bardzo dobrym (12%) lub dosyć dobrym (64%) rozumie wpływ MSSF na spółki, w które inwestuje. Według tego badania, trzech na czterech (76%) zarządzających funduszami przyznało również, że informacje przedstawione przez spółki zgodnie z MSSF były jasne i zrozumiałe. Dla 65% były one dość jasne, zaś dla 11% z nich – bardzo jasne. Poniżej średniej dla Europy znaleźli się głównie inwestorzy z Niemiec (60%), najwyżej z Norwegii (93%). Podobny, wysoki

regionalna nie wykazała szczególnych odmienności wśród podstawowych rynków kapitałowych UE i pozostałych[111]. Można zatem wyciągnąć wniosek, że: po pierwsze – prawie połowa z badanych inwestorów nie była wystarczająco przygotowana do zmiany zakresu, treści i często formy prezentowanych sprawozdań finansowych[112], oraz po drugie – sporządzone sprawozdania finansowe według MSSF nie zostały właściwie opisane co do ich treści przez sporządzających. Ten drugi wniosek potwierdza analiza opinii dotyczących jakości ujawnianych informacji dodatkowych w sprawozdaniach finansowych, w tym opisu przyjętej polityki rachunkowości służącej do jego sporządzenia (m.in. zasad ujmowania i wyceny poszczególnych pozycji prezentowanych w sprawozdaniach finansowych). Większość ankietowanych uznała bowiem, że ujawnienia te stanowią z reguły swoisty „groch z kapustą"[113], czyli nieuporządkowany zbiór opisu, często przepisywanych wprost z poszczególnych standardów, przyjętych i stosowanych zasad rachunkowości. Uznano zgodnie w ankietowanych grupach, że zakres i forma ujawniania informacji o polityce rachunkowości w sprawozdaniach finansowych stanowi duże wyzwanie dla sporządzających. Podobne wnioski wysunięto w raporcie, obserwując stopień przyjmowanych szacunków i innych założeń dotyczących niepewności, istotnych głównie z punktu widzenia wyceny procesów gospodarczych i innych pozycji wykazywanych w sprawozdaniach finansowych[114]. Zapewne pewien wpływ na uznanie sprawozdań finansowych sporządzanych zgodnie z MSSF za bardziej skomplikowane i przez to mniej czytelne, a tym samym za mniej użyteczne, miało postrzeganie złożoności sprawozdań, które w swej objętości zwiększyły się średnio o ok. 20–30% w stosunku do sprawozdań finansowych sporządzanych za poprzednie lata, według regulacji krajowych. Taką obserwację poczyniono w badaniu Ernst & Young analizującym 65 rocznych raportów finansowych. Znaczące dla

odsetek menedżerów (79%) uważa informacje zgodne z MSSF za użyteczne, z czego 66% uważa je za dość użyteczne, zaś 13% z nich – za bardzo użyteczne. Zob. *IFRS: The European Investors' View*, PricewaterhouseCoopers, London, February 2006, s. 3 i 5. Te wyższe wskaźniki od rezultatów z badania przeprowadzonego przez ICAEW w 2007 r. mogą wynikać z dwu zasadniczych powodów: po pierwsze, doboru próby do badania – w przypadku badania PricewaterhouseCoopers grono inwestorów można uznać za bardziej profesjonalne; po drugie, z okresu, w którym przeprowadzono badania – w przypadku badania PricewaterhouseCoopers część inwestorów mogła jedynie mieć początkowo lepsze wrażenie rozumienia zawiłości systemu MSSF.

[111] Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 28.

[112] Potwierdzenie tego może płynąć z uzyskanych od ankietowanych inwestorów odpowiedzi na temat stopnia znajomości MSR. 70% z ankietowanych stwierdziło, że jest dość ogólnie zapoznane z postanowieniami MSSF, a jedynie 10% z nich stwierdziło, że zna je bardzo dobrze. Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 30.

[113] W oryginale „*boilerplate*". Zob. *EU Implementation of IFRS* [...]. *Executive Summary*, s. 6; tłum. własne.

[114] Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 25. Podobne opinie wynikają z badania przeprowadzonego przez Ernst & Young. Zob. *IFRS: Observations on the Implementation of IFRS*, s. 12.

tego wzrostu były przede wszystkim dodatkowe ujawnienia informacji – zarówno odnoszących się do konieczności bardziej precyzyjnych ujawnień informacji uszczegóławiających, wykazywanych w podstawowych elmementach sprawozdania finansowego, jak i opisy zastosowanej polityki rachunkowości, ale także inne, dodatkowe wyjaśnienia.

Wskazana wyżej opinia prawie połowy ankietowanych inwestorów o trudności w rozumieniu sprawozdań finansowych sporządzanych zgodnie z MSSF nieco kłóci się z opiniami wyrażanymi przez większość z nich, że przeważająca liczba problemów rozstrzyganych przez rachunkowość zgodną z MSSF jest łatwiejsza do zrozumienia, choć ich całościowe rozumienie utrudniają szczególne obszary rachunkowości, w tym przede wszystkim regulacje dotyczące instrumentów finansowych, a w szczególności instrumentów pochodnych. Badania wskazały również na szczególnie duże uciążliwości w zakresie wyceny aktywów (wartości) niematerialnych dla potrzeb rozliczania połączeń jednostek gospodarczych według MSSF 3 *Połączenia jednostek gospodarczych*, okupywanych ponoszeniem niewspółmiernie wysokich kosztów takich wycen[115].

Mimo tego dość krytycznego spojrzenia na zwiększoną złożoność sprawozdań finansowych, niewiele poniżej połowy (41% ankietowanych) inwestorów stwierdziło, że sporządzone pod rządami MSSF skonsolidowane sprawozdania finansowe przyczyniły się do podjęcia decyzji inwestycyjnych, których być może nie podjęliby, gdyby sprawozdania te nie były sporządzone według MSSF – tj. gdyby były sporządzone według dotychczasowych, krajowych regulacji[116]. Badanie nie wskazuje jednak precyzyjnie, czy decyzje te dotyczyły inwestycji w krajowe spółki, czy w spółki zagraniczne. Można jednak sądzić, że znaczącymi dla poziomu tych decyzji były decyzje o spółkach zagranicznych[117], chociaż jedynie w trzech przypadkach inwestorzy wskazali, iż za-

[115] Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 31.

[116] W badaniu PricewaterhouseCoopers uzyskano podobne wyniki, choć z niewielką przewagą na rzecz wykorzystania informacji zgodnych z MSR do podejmowania decyzji inwestycyjnych. Niewiele ponad połowa z respondentów (52%) stwierdziła, że wykorzystywała już informacje zgodne z MSSF na podejmowane decyzje inwestycyjne. Miały one zarówno wpływ na decyzje o inwestowaniu (21% respondendentów), o nieinwestowaniu (17%), o niesprzedawaniu inwestycji oraz o wycofaniu się z inwestycji (22%). Zob. *IFRS: The European Investors' View*, PricewaterhouseCoopers, London, December 2005, s. 8.

[117] Wynika to chociażby z tego, że badani inwestorzy pochodzili jedynie z 4 krajów (Wielkiej Brytanii: 64%, Francji: 14%, Niemiec: 16% i Włoch: 6%), zaś kraje, z których pochodzą inwestycje, obejmują 24 kraje UE (bez Malty). Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 29. Wnioski prowadzące do stwierdzenia, że stosowanie MSR przyczynia się do zwiększonej aktywności inwestycyjnej inwestorów na rynkach zagranicznych, płyną również z niektórych badań naukowych, z wnioskowaniem opartym na miarach statystycznych. Zob. np. **V. M. Covrig, M. L. DeFond, M. Hung**, *Home Bias, Foreign Mutual Fund Holdings, and the Voluntary Adoption of International Accounting Standards*, Journal of Accounting Research, Vol. 45, Issue 1, 2007, s. 41–70, oraz **O. Hope, J. Jin, T. Kang**, *Empirical Evidence on Jurisdictions that Adopt IFRS*, Journal of International Accounting Research, Vol. 5, No. 2, February 2006, s. 1–20.

inwestowali w spółki pochodzące z krajów, w które wcześniej nie inwestowali. Ale aż w 31% przypadkach inwestorzy twierdzili, że wpływ ten był niewielki, zaś ponad połowa z nich (53%) wskazała, że zastosowanie MSSF do sporządzanych sprawozdań finansowych w ogóle nie miało wpływu na parametry decyzyjne wykorzystywane przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnych[118].

Znamienne są tu również badania dotyczące oceny stopnia rozumienia przez inwestorów, analityków finansowych oraz osoby zarządzające funduszami spółek wpływu MSSF na sprawozdania finansowe, dokonane na grupie sporządzających te sprawozdania finansowe. Nieznacznie ponad połowa ankietowanych (51%) była zdania, że wskazana grupa w pełni rozumie wpływ MSSF na sprawozdania finansowe, jednakże ponad 1/3 ze sporządzających uznała, iż inwestorzy, analitycy finansowi i zarządzający funduszami nie zdają sobie sprawy z wpływu MSSF na prezentowane w sprawozdaniach finansowych dane[119]. Podobne opinie wyrażali sporządzający sprawozdania finansowe w stosunku do zarządów spółek, które przecież pod tymi sprawozdaniami się podpisują. Oceniając potencjalny wpływ MSSF na obraz sytuacji finansowej spółek, szczególnie co do wpływu zastosowania MSSF na pomiar zysków spółek, inwestorzy wskazywali dość zróżnicowane oczekiwania, jednakże 88% z ankietowanych uzanało, że wpływ ten będzie nieznaczący (47% z nich wskazywało na bardzo niewielkie obniżenie zysków spółek, zaś 31% – na bardzo niewielkie wzrosty zysków spółek). 105 z ankietowanych uznało, że MSSF nie wywrą żadnego wpływu na prezentowane przez spółki zyski, zaś jedynie 6% – że MSSF przyczynią się do wykazywania znacznie wyższych zysków[120].

Z badań wynikało również, że sprawy księgowe dla wielu członków zarządów lub innych organów kierowniczych i nadzorczych spółek są trudne i wymagają stałego asystowania oraz porady ze strony księgowych przy analizie sprawozdań finansowych i innego ich wykorzystywania dla celów decyzyjnych. Zastosowanie MSSF niewiele w tym względzie zmieniło[121].

Doradztwa wymagali także sami księgowi sporządzający sprawozdania finansowe, bowiem – według badania – znaczący udział w ich sporządzaniu miały firmy audytorskie i sami biegli rewidenci[122]. Udział ten najczęściej

[118] Tamże.

[119] W badaniu przeprowadzonym przez PricewaterhouseCoopers z lutego 2006 r. wskaźnik menedżerów funduszy inwestycyjnych, którzy ocenili, że przejście na MSSF ma znaczenie dla sprawozdawczości finansowej pod kątem uzyskiwanych z niej informacji, jest znacznie wyższy. Cztery osoby na pięć (dokładnie 79%) stwierdziło, że zastosowanie MSSF jest bardzo ważną (37%) lub dość znaczącą (42%) zmianą dla sprawozdawczości finansowej. Większość (66%) już dostrzegła tego wpływ na wyniki operacyjne spółek, w które inwestują. Badanie nie odnosi się jednak do określenia charakteru tego wpływu (dodatni lub ujemny). Zob. *IFRS: The European Investors' View*, s. 4.

[120] Tamże, s. 30.

[121] Tamże, s. 30–33.

[122] Tamże, s. 26.

miał charakter doradztwa na etapie wstępnym, szczególnie przy wyborze i zastosowaniu właściwych dla danej spółki elementów polityki rachunkowości, np. w formie przekazywanych modeli sprawozdawczych zgodnych z MSSF, ale także w formie szkoleń wewnętrznych wspieranych publikacjami własnymi, często jednak o charakterze ogólnym[123]. Ze zrozumiałych względów nie pytano wprost biegłych rewidentów, na ile ich doradztwo obejmowało okres samego sporządzania sprawozdań fiansowych, ale analiza wyników z pytania dotyczącego opłat, jakimi obciążali swoich klientów za prace związane z pomocą przy wdrażaniu MSSF, oraz odpowiedzi na pytania dotyczące dodatkowych opłat za badanie bilansów przekształceniowych na warunki MSSF na dzień przejścia na MSSF, o których mowa w par. 6 MSSF 1, oraz opłat za badanie pierwszych sprawozdań finansowych sporządzonych według MSSF może na to w wielu przypadkach wskazywać[124].

Z przeprowadzonych badań na potrzeby Komisji Europejskiej wynika również, że 69% sporządzających sprawozdania finansowe według MSSF wykorzystywało je także dla potrzeb sprawozdawczości wewnętrznej[125]. Może to świadczyć o tym, że system MSSF, przewidziany co do zasady dla potrzeb sprawozdawczości finansowej ogólnego przeznaczenia, jest na tyle użyteczny, że może być wykorzystywany także dla wewnętrznych potrzeb zarządczych. Ale możliwe jest także stwierdzenie, że system rachunkowości służący jako podstawa sprawozdawczości finansowej wykorzystywany jest równolegle do przygotowywania raportów finansowych dla potrzeb sprawozdawczości wewnętrznej i stosowanie MSSF niewiele w tym względzie zmienia. Spośród grupy sporządzających sprawozdania finansowe, którzy wskazali na wykorzystanie MSSF także dla celów sprawozdawczości wewnętrznej, prawie połowa (48%) uznała, że zastosowanie MSSF będzie użyteczne dla celów zarządczych, ale 31% stwierdziło, że tak nie będzie (pozostałe 21% respondentów nie miało w tym względzie zdania).

Mimo liczniejszego wykorzystywania MSSF dla celów raportowania wewnętrznego, aż trzech na czterech sporządzających sprawozdania finansowe stwierdziło jednak, że zastosowanie MSSF nie wpłynie w ogóle na sposób prowadzenia przez menedżerów działalności gospodarczej[126]. W ten sposób uznało, że system MSSF, a może w ogóle system rachunkowości, w ogóle

[123] Tamże, s. 70–72.

[124] W pierwszym przypadku jedynie 18 biegłych rewidentów spośród 141 ankietowanych nie wskazało w ogóle na obciążenie spółek dodatkowymi opłatami za doradztwo przy wdrażaniu MSSF. Z kolei przy badaniu pierwszego sprawozdania sporządzonego według MSSF bilans przekształceniowy w co najmniej 67% przypadków był przedmiotem dodatkowego obciążenia za to dodatkowe badanie. Podobnie, w co najmniej 67% przypadków biegli rewidenci wskazali na dodatkowe obciążenia klientów z tytułu badania sprawozdań finansowych sporządzonych według MSSF po raz pierwszy; tamże, s. 71.

[125] Tamże, s. 40.

[126] Tamże, s. 39 i n.

nie wpływa na sposób i mierniki zarządzania jednostkami gospodarczymi, stosowane przez menedżerów. W opiniach niektórych podkreślano, że sporządzający sygnalizowali menedżerom konieczność wprowadzenia zmian, ale ich głosy często były ignorowane. Ci, którzy wskazywali na wpływ MSSF na sposób zarządzania jednostkami gospodarczymi, podkreślali głównie ich korzystny wpływ, ale pojawiały się także opinie o tym, że MSSF wpływają negatywnie na zarządzanie spółką[127].

Czy w przyszłości sutuacja w zakresie wykorzystania MSSF dla celów menedżerskich może się zmienić, przekonamy się prawdopodobnie już z chwilą zastosowania się spółek do postanowień MSSF 8 *Segmenty operacyjne*, który narzuca ujawnienie zasad stosowanych dla zarządzania jednostkami gospodarczymi przy sporządzaniu raportów w podziale na wyodrębnione segmenty działalności. Taki, oparty na menedżerskich zasadach, system raportowania będzie obowiązywać dopiero jednak przy spoprządzaniu pełnych sprawozdań finansowych (rocznych lub śródrocznych) dla rocznych okresów sprawozdawczych rozpoczynających się 1 stycznia 2009 r. lub później[128].

W ocenie ankietowanych sporządzających i użytkowników sprawozdań finansowych znaczące dla samego stosowania, w szczególności dla jakości wdrażania, MSSF mają przekłady językowe. Ankietowani podkreślali ich niedoskonałości oraz potrzebę odnoszenia się w wielu miejscach do zapisów z oryginalnych, wydawanych w języku angielskim standardów i innych oficjalnych dokumentów IASB[129].

3.6.2.3. Nakłady finansowe związane z wdrażaniem i stosowaniem MSSF[130]

Sporządzanie sprawozdań finansowych pociąga za sobą, co jest oczywiste, nakłady finansowe, które wzrastają wraz ze skalą i złożonością zakresu prowadzenia działalności. Mają na nie wpływ także stosowane zasady rachunkowości, które stają się tym większe, im więcej działań związanych z ujmowaniem, wyceną i ujawnianiem informacji wymaga profesjonalnego osądu, w tym popartego ekspertyzami lub innymi usługami rzeczoznawców zewnętrznych. Znaczący wpływ ma na to także stosowana, w ramach przyjętych rozwiązań, polityka rachunkowości, zorientowana głównie na stosowanie wartości godziwej jako podstawy wyceny np. rzeczowych aktywów trwałych, nieruchomości inwestycyjnych, aktywów niematerialnych, instrumentów finansowych, rezerw na zobowiązania związane ze świadczeniami

[127] *Loc. cit.*
[128] Zob. par. 21 i par. 35 MSSF 8 *Segmenty operacyjne.*
[129] Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 46.
[130] Zob. rozdz. 7: *Cost of implementing IFRS*, [w:] *EU Implementation of IFRS...*, s. 61–72.

pracowniczymi. Obszarów, w których takie ekspertyzy i badania są niezbędne w regulacjach MSSF, jest wiele. Należą do nich głównie wskazane wyżej pozycje majątku, chociaż równie, a może nawet bardziej kosztowne, także przy stosowanej podstawie wyceny w koszcie historycznym jest szacowanie wartości odzyskiwalnej dla stwierdzenia, czy nie miała miejsca utrata wartości wykazywanych w sprawozdaniu finansowym aktywów. W wielu przypadkach koszty prowadzenia rachunkowości według danego systemu rachunkowości mogą – zdaniem autora tych słów – działać stymulująco lub hamująco na jego poziom oraz dążenie do zmiany systemu na inny.

Zmiana systemu rachunkowości podnosi także koszty prowadzenia rachunkowości. W analizowanym raporcie *EU Implementation of IFRS...* znalazły się analizy kosztów stosowania MSSF przy sporządzaniu sprawozdań finansowych. Dla określenia kosztów stosowania MSSF przy sporządzaniu sprawozdań finansowych, jakie poniosły oraz ponosić będą spółki europejskie, wykorzystano badania ankietowe oraz zastosowano jedynie ścieżkę postępowania określoną w *EU Common Methodology*[131], a nie całą, zdefiniowaną tam, metodologię badań, ze względu na zbyt małą próbę badania, która była niewystarczająca, by na jej podstawie można było określić całkowite koszty zastosowania rozporządzenia 1606/2002 o stosowaniu MSSF[132]. Badania wskazały, że sporządzenie obligatoryjnych skonsolidowanych sprawozdań finansowych według MSSF po raz pierwszy pochłaniało dodatkowo nakłady średnio rzędu 3,1 promila przychodów z działalności podstawowej spółki wśród spółek o przychodach mniejszych niż 500 mln euro, ale już w grupie spółek o przychodach w przedziale 500 mln euro – 5 mld euro nakłady te wyniosły średnio 0,5 promila przychodów. Wskaźnik ten w grupie większych spółek – o obrotach przekraczających 5 mld euro – już nie malał, i dalej średnio wynosił 0,5 promila przychodów[133]. Wykorzystując uzyskane średnie dodatkowe nakłady niezbędne do sporządzenia pierwszego sprawozdania finansowego według MSSF, można wyliczyć, że europejskie spółki publiczne o przychodach z działalności podstawowej z przedziału 500 mln – 5 mld euro poniosły średnio dodatkowo

[131] Celem opracowanej przez Komisję Europejską wspólnej metodologii jest metodologia szacowania i pomiaru nakładów administracyjnych, jakie ponosić muszą przedsiębiorstwa w związku ze stosowaniem się do nałożonych na nie regulacji w zakresie udostępniania lub podawania do publicznej wiadomości informacji o podjętych działaniach lub prowadzonej działalności. Zostały one określone w aneksach do *Impact Assessment Guidelines*, European Commission, Brussels, 15.06.2005, wraz ze zmianą aneksu 10: *Assessing administrative costs imposed by legislation* z 15.03.2006 r., http://ec.europa.eu/governance/impact/docs/SEC2005_791_IA%20guidelines_annexes.pdf. Zob. także *Communication from the Commission on an EU common methodology for assessing administrative costs imposed by legislation*, COM(2005) 518 final, Commission of the European Communities, Brussels, 21.10.2005, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2005/com2005_0518en01.pdf.

[132] Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 61–63.

[133] Tamże, s. 66.

nakłady związane z zastosowaniem MSSF po raz pierwszy, na poziomie odpowiednio 250 tys. – 2,5 mln euro. W dwóch spośród ankietowanych spółek o przychodach ponad 5 mld euro poziom dodatkowych kosztów wyniósł powyżej 5,1 mln euro. Tak wysokie dodatkowe nakłady poniesione na sporządzenie pierwszego sprawozdania finansowego zgodnego z MSSF nie wskazują jednak na to, że podobne kwoty zostaną wydatkowane także w późniejszych latach. Z przeprowadzonych badań wynika, że w kolejnych latach sporządzenie skonsolidowanych sprawozdań finansowych przez te same spółki będzie nieco tańsze. Spółki z przedziału o przychodach z działalności podstawowej mniejszych od 500 mln euro, z przedziału 500 mln – 5 mld euro oraz powyżej 5 mld euro zredukują poziom nakładów na sporządzenie sprawozdań finansowych odpowiednio o: 0,6 promila przychodów, 0,1 promila przychodów i 0,08 promila przychodów. Kwota redukowanych nakładów na sporządzenie skonsolidowanych sprawozdań finansowych w spółkach o przychodach z przedziału 500 mln – 5 mld euro zamknie się więc w przedziale 50 tys. – 500 tys. euro. Zatem europejska spółka publiczna o przychodach z działalności podstawowej rzędu 500 mln euro może średnio ponieść dodatkowe nakłady na sporządzenie kolejnych, rocznych sprawozdań skonsolidowanych sporządzonych zgodnie z MSSF na poziomie ok. 200 tys. euro.

Spośród tytułów kosztów związanych z zastosowaniem się do MSSF spółki wskazywały na (uszeregowane według ich poziomu od największych do najmniejszych)[134]:

◇ wynagrodzenia dla powoływanych zespołów ds. wdrażania MSSF;
◇ nakłady na zmianę systemów komputerowych i oprogramowania;
◇ koszty zewnętrznych badań przez biegłych rewidentów;
◇ koszty doradztwa zewnętrznego;
◇ nakłady na szkolenia pracownicze;
◇ zatrudnienie dodatkowych pracowników spoza działów księgowych;
◇ umowy ze stronami trzecimi;
◇ koszty doradztwa podatkowego;
◇ koszty pozyskania dodatkowych danych z zewnętrznych źródeł, ale także
◇ koszty związane z renegocjowaniem zadłużeń, które okazały się wymagane dla zapewnienia prawidłowego ich ujęcia w sprawozdaniach finansowych.

Uzyskane wyniki z badania nakładów na sporządzenie sprawozdań finansowych według MSSF wskazują generalnie, że mniejsze spółki poniosły odpowiednio relatywnie wyższe dodatkowe nakłady związane ze sporządzaniem sprawozdań finansowych według MSSF. Powodem tego – jak oceniają autorzy badania – może być nieumiejętność lub niechęć do wykorzystywania

[134] Tamże, s. 67.

własnych zasobów personalnych oraz związana z tym skłonność do opierania się na opiniach zewnętrznych ekspertów[135], co można tłumaczyć mniejszym zaufaniem lub mniejszą pewnością w zakresie możliwości poprawnego zastosowania konkretnego rozwiązania z MSSF, ale także słabszym przygotowaniem kadr osobowych do rozumienia istoty regulacji MSSF. Potwierdzają to przecież opinie sporządzających sprawozdania finansowe, które wskazywały na lepsze przygotowanie dużych spółek do stosowania MSSF, choć to głównie osiągane było przez posiadane zasoby osobowe oraz finansowe, które były wykorzystywane w dużej mierze na szkolenia pracowników w zakresie stosowania MSSF.

Ciekawa jest także obserwacja zachowań sporządzających sprawozdania finansowe w zakresie możliwych do rekomendowania dla IASB lub innych regulatorów działań, które mogłyby się przyczynić do obniżenia kosztów wdrażania nowych rozwiązań w MSSF. Ponad połowa z ankietowanych (59%) nie wskazała żadnych możliwych rekomendacji, co można przyjąć za wyrażenie zgody lub obojętność na ponoszenie dodatkowych nakładów związanych z wdrażaniem nowych rozwiązań księgowych. Zaś wśród pozostałych ankietowanych, którzy dostrzegli konieczność i możliwości ograniczenia kosztów wdrażania nowych rozwiązań, dominowało przekonanie, że może temu się przysłużyć szersza konsultacja regulatorów ze spółkami przed wdrożenienim nowych rozwiązań, dłuższy czas na wejście w życie postanowień przyjętych nowych regulacji oraz skumulowanie wszystkich planowanych zmian w jednym roku. Z tym ostatnim zaleceniem nie zgadzała się jednak co trzecia z ankietowanych osób, uznając, że wdrażanie nowych rozwiązań nie powinno obejmować więcej niż jedną nową regulację w ciągu roku[136].

3.6.2.4. Analiza reakcji rynków kapitałowych na stosowanie MSSF

W raporcie uwagę poświęcono również reakcjom rynków kapitałowych na prezentowane dane finansowe w sprawozdaniach finansowych sporządzanych zgodnie z MSSF. Przywołano w nim wiele badań naukowych, w tym opartych na modelach i analizach statystycznych. Ponieważ problematyka relewantności informacji finansowej pochodzącej z systemu rachunkowości, w tym szczególnie z MSSF, była już przedmiotem analizy we wcześniejszej części niniejszej pracy, wobec tego tutaj jedynie zostanie przedstawiona sama konkluzja wynikająca z raportu.

Autorzy raportu, powołując się na liczne wyniki badań, w tym załączone do raportu badanie J. Hortona i G. Serafeima z 2007 r.[137], wyciągają

[135] Zob. *EU Implementation of IFRS* [...]. *Executive Summary*, s. 7.
[136] Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 69.
[137] Zob. **J. Horton, G. Serafeim**, *Value Relevance of the International Financial Reporting Standards (IFRS); Investigations of the Transitional Documents for UK, Spanish, French and Italian companies*, [w:] *EU Implementation of IFRS...*

wniosek, że możliwe jest już wstępne formułowanie hipotez o tym, że w niektórych przypadkach dane finansowe wynikające ze sprawozdań finansowych obligatoryjnie sporządzanych zgodnie z MSSF charakteryzują się relewantnością dla uczestników rynku kapitałowego, czyli innymi słowy: potwierdzają m.in. wpływ MSSF na kształtowanie rynkowej wartości przedsiębiorstw, które je stosują[138]. Takie wnioski wysunięto w przypadku spółek, które uprzednio sporządzały sprawozdania finansowe według regulacji brytyjskich, francuskich i włoskich w zakresie zysków zatrzymanych (kumulowanych zysków z lat ubiegłych), których przeliczenie na warunki MSSF pomogło w większym stopniu uzasadnić ceny akcji tych spółek ukształtowane przez rynek po trzech miesiącach od końca pierwszego roku obligatoryjnego zastosowania MSSF. Szczególnie wysoki stopień korelacji zysków zatrzymanych i cen akcji zaobserwowano w przypadku spółek brytyjskich i francuskich. Nieznaczący wpływ MSSF na relewantność informacji dla potrzeb rynku kapitałowego wykazano w stosunku do rynku hiszpańskiego.

Niestety badania, na które powoływano się w raporcie, nie obejmowały wszystkich rynków kapitałowych Europy, stąd przy braku takich badań trudno jest formułować tezy o sukcesie MSSF na tym polu w skali całej Europy. Potencjalne wnioski o wpływie MSSF na relewantność informacji finansowej w innych krajach Europy można wyciągnąć pośrednio z innych badań, szczególnie tych, które analizują zagadnienie z punktu widzenia kryteriów: względnej zgodności dotychczas stosowanych krajowych rozwiązań z MSSF; jakości informacji dostarczanych przez system sprawozdawczości finansowej opartej na stosowanych wcześniej rozwiązaniach księgowych; stopnia asymetrii dostarczanych informacji finansowych pod rządami dotychczasowych rozwiązań; charakterystyki systemu regulacji rachunkowości (systemy anglosaskie a systemy kontynentalne) oraz zasad instytucjonalnego wdrażania MSSF[139].

[138] Np. z badania przeprowadzonego przez PricewaterhouseCoopers z lutego 2006 r. wynika, że MSSF zdążyły już wywrzeć wpływ na postrzeganie wartości spółek przez zarządzających funduszami. Prawie 3/4 z poddanych badaniu stwierdziło, że przejście na MSR miało przynajmniej niewielki wpływ na ich ocenę wartości spółek, w które inwestują, głównie dlatego, że informacje finansowe, które stały się pod rządami MSR bardziej przejrzyste, łatwiej jest teraz porównywać. Zob. *IFRS: The European Investors' View*, s. 7.

[139] Zob. **C. Armstrong, M. E. Barth, A. D. Jagolinzer, E. J. Riedl**, *Market Reaction to the Adoption of IFRS in Europe*, Social Science Research Network, August 2007, http://ssrn.com/abstract=903429; **R. Ball**, *International Financial Reporting Standards (IFRS): Pros and Cons for Investors*, Social Science Research Network, September 2005, http://ssrn.com/abstract=929561; **R. Ball**, *Making Accounting More International, How, and How Far Will It Go?*, Journal of Applied Corporate Finance, Vol. 8, 1995, s. 19–29; **O.-K. Hope, J. Jin, T. Kang**, *Empirical Evidence on Jurisdictions that Adopt IFRS*; **H. Daske, L. Hail, C. Leuz, R. S. Verdi**, *Adopting a Label: Heterogeneity in the Economic Consequences of IFRS Adoptions*, Social Science Research Network, April 2007, http://ssrn.com/abstract=979650.

3.6.2.5. Zgodność sporządzanych sprawozdań finansowych z MSSF

Zgodnie z wytycznymi Komisji Europejskiej z listopada 2003 r. w sprawie stosowania MSSF w środowisku regulacji europejskich, szczególnie w relacji do obowiązku składania w sporządzanych sprawozdaniach finansowych oświadczeń o ich zgodności z MSSF[140], czego wymaga par. 16 obecnego MSR 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych*, sporządzone sprawozdania przez spółki europejskie, na podstawie zatwierdzonych przez Komisję Europejską do stosowania MSSF, powinny być opatrzone klauzulą zgodności z MSSF *„przyjętymi do stosowania w Unii Europejskiej"*. Sporządzone sprawozdanie finansowe według pełnego zaś zbioru MSSF, wydanych przez IASB i obowiązujących na dany dzień bilansowy, powinno zawierać bezwarunkową klauzulę o ich zgodności z MSSF. Komisja Europejska stanęła także na stanowisku, że oświadczenie o pełnej zgodności z MSSF możliwe jest jedynie wówczas, gdy wszystkie MSSF wydane przez IASB zostaną dopuszczone do stosowania w UE. Tymczasem ani na koniec roku obrotowego 2005 r., ani na koniec późniejszych lat obrotowych zgodność taka nie była zachowana[141]. Ten problem również został poddany analizie i ocenie w przeprowadzonym badaniu głównie rocznych raportów finansowych 200 spółek publicznych oraz 18 innych podmiotów.

W efekcie badania skonsolidowanych raportów spółek publicznych stwierdzono niemalże całkowitą (99%, tj. w 198 przypadkach na 200 badanych) liczebność złożonych oświadczeń o zachowaniu zgodności z wszystkimi MSSF, a w pozostałych (jedynie dwóch) przypadkach – zgodność częściową[142]. Jednocześnie w 146 przypadkach (73%), zatem w przeważającej liczbie, stwierdzono odwołanie się do zachowanej zgodności wyłącznie z MSSF dopuszczonymi do stosowania w Unii Europejskiej, w 31 przypadkach (nieco ponad 15%) – o zachowaniu zgodności zarówno z pełną wersją MSSF, jak i MSSF dopuszczonymi do stosowania w UE, zaś w 23 przypadkach (nieco ponad 11%, w tym polskiej spółki Duda S.A.) złożono oświadczenia o zachowaniu wyłącznie zgodności z pełną wersją MSSF, wydanych

[140] Zob. pkt 2.1.4: *Comments concerning certain articles of Regulation (EC) No 1606/2002...* Szczegóły tego dokumentu przedstawiane były w rozdz. 2.3.2.

[141] Zob. analizę tego problemu, zawartą w rozdz. 2.3.2.

[142] Te dwie spółki to litewska Lietuvos Dujos oraz czeska Orco. W pierwszym przypadku chodziło o niezgodność co do daty przejścia na MSSF, którą spółka litewska miast przyjąć 1.01.2004 r. przyjęła 1.01.2005 r. – tj. pierwszy dzień roku obrotowego, za który sporządziła po raz pierwszy sprawozdanie zgodnie z MSSF, zamiast pierwszego dnia roku, za który prezentuje dane porównawcze. Stutkowało to wydaniem opinii z zastrzeżeniem przez biegłego rewidenta badającego sporządzone sprawozdanie finansowe. W drugim przypadku ogarniczona zgodność z MSSF wynikała z niedopełnienia obowiązku prezentacji wszystkich wymaganych ujawnień informacji, co nie stanowiło jednak w opinii biegłego rewidenta na tyle znaczącego uchybienia, by kwalifikowało się do wydania opinii z zastrzeżeniem, zatem wydana opinia nie zawierała żadnego zastrzeżenia. Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 75.

przez IASB – przy czym nie stwierdzono, by którekolwiek sprawozdanie finansowe było niezgodne z MSSF dopuszczonymi do stosowania w UE, co nie musi zbytnio dziwić, gdyż w analizowanym czasie zakres dopuszczonych do stosowania MSSF z ich pełną wersją był niemalże ten sam (różnice dotyczyły zasadniczo ograniczenia możliwości zastosowania w UE kompensacyjnego ujmowania skutków mechanizmu portfoliowego zabezpieczenia ryzyka wzrostu stóp procentowych, co *de facto* dotyczy jedynie niewielkiej liczby podmiotów gospodarczych stosujących rachunkowość zabezpieczeń dozwoloną, a nie wymaganą postanowieniami MSR 39 *Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena*. Potwierdzenie rezultatów tych badań znalazło się także w opiniach wydawanych przez biegłych rewidentów poddających statutowo te sprawozdania badaniu. Analiza geograficzna rozkładu spółek, które zastosowały się do określonej treści zgodności z MSSF, nie daje podstaw do stwierdzenia, że jest to uzależnione od kraju pochodzenia. Wskazanie przyczyny, dla której spółki składały takie, a nie inne oświadczenia o zgodności z MSSF, jest trudne, gdyż one same na te przyczyny nie wskazywały. Możliwe jest jednak przyjęcie założenia, że w wielu z przypadków złożenie oświadczenia o zgodności z pełną wersją MSSF lub o zgodności zarówno z pełną wersją MSSF, jak i MSSF dopuszczonymi do stosowania w UE, miało związek z notowaniem papierów wartościowych tych spółek na regulowanych rynkach kapitałowych także poza UE, co w przypadku istniejących do 2007 r. wymogów SEC pozwalało na częściowe wykorzystanie sporządzonych sprawozdań finansowych dla celów przeliczania ich na warunki US GAAP (w tym z mniejszą liczbą szeregu danych porównawczych)[143].

W przypadku innych, niepublicznych spółek wszystkie z nich złożyły oświadczenia o zgodności sporządzonych i prezentowanych skonsolidowanych sprawozdań finansowych z MSSF dopuszczonymi do stosowania w UE, choć niektóre z nich powoływały się także na ich zgodność z pełną wersją MSSF. Badanie nie wskazało tutaj szczególnych odmienności w stosunku do oświadczeń o zgodności z MSSF, składanymi przez spółki publiczne[144].

Komentując przedstawiony tu problem, można wskazać, że zdecydowanie przeważająca liczba podmiotów zastosowała się do rekomendacji Komisji Europejskiej, choć pewna ich liczba uznała za wskazane odwołanie się wyłącznie do pełnej wersji MSSF, co mogło wynikać z tego, że zastosowana polityka rachunkowości służąca sporządzeniu sprawozdania finansowego spełniała równocześnie wymagania pełnej wersji MSSF, lub że osoby sporządzające te sprawozdania zignorowały zupełnie zalecenia Komisji Europejskiej. O zastosowaniu polityki rachunkowości, która spełniała równocześnie

[143] Tamże, s. 76 i 79.
[144] Tamże, s. 81.

wymagania pełnej i ograniczonej unijnej wersji MSSF, przekonywała w swych oświadczeniach jedynie grupa 31 spółek publicznych.

Badanie, prócz skonsolidowanych raportów finansowych, obejmowało także raporty jednostkowe, w których generalnie stwierdzono zachowanie ich zgodności z MSSF co do wymogów formalnych. Jedynie w przypadku spółek brytyjskich i irlandzkich stwierdzono nieudostępnianie rachunków zysków i strat, przez co sprawozdania te nie mogły i nie zawierały w swych oświadczeniach zapewnienia o zgodności z pełną wersją MSSF. Powodem niezamieszczenia w raportach finanowych rachunków zysków i strat, na który powoływały się wskazane brytyjskie i irlandzkie spółki, są wymogi regulacji krajowych (oraz stosowana powszechnie praktyka), według których brak jest takiego obowiązku[145]. Wskazuje to na utrzymywanie się jednak myślenia o tym, że stosowanie się do MSSF oznacza wypełnianie jedynie treścią sprawozdań finansowych, których formę i zakres przedmiotowy kształtują jednak regulacje i zwyczaje krajowe.

Raport ICAEW stał się podstawą do oficjalnego wypełnienia postanowień rozporządzenia 1606/2002 o stosowaniu MSSF w zakresie oceny jakości i skutków wdrożenia MSSF na rynkach UE. Zawiera je raport Komisji Europejskiej z 24 kwietnia 2008 r.[146] Kluczowe stwierdzenia, podsumowujące pierwsze doświadczenia ze stosowaniam MSSF na europejskich rynkach kapitałowych, są następujące[147]:

1. Wdrożenie MSSF nie zakłóciło funkcjonowania rynków kapitałowych UE;
2. Zakres podmiotowy i przedmiotowy zastosowania MSSF jest dość zróżnicowany pomiędzy poszczególnymi krajami, ale generalnie MSSF stosowane są przede wszystkim przez spółki publiczne przy sporządzaniu skonsolidowanych sprawozdań finansowych;
3. Zastosowanie MSSF przyniosło poprawę porównywalności i jakości sprawozdań finansowych, jak również doprowadziło do zwiększenia przejrzystości działań spółek eurpopejskich;
4. Sprawozdania finansowe stały się łatwiejsze do zrozumienia;
5. Występują obszary, w których dalsza poprawa wydaje się możliwa, a dotyczy to w szczególności instrumentów finansowych (MSR 32, MSR 39), połączeń jednostek gospodarczych oraz płatności w akcjach (MSSF 2);
6. Zauważalna jest bardzo silna presja lokalnych tradycji w zakresie rachunkowości;

[145] Tamże, s. 84.

[146] Zob. *Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the operation of Regulation (EC) No 1606/2002 of 19 July 2002 on the application of international standards*, COM (2008) 215 final, Commission of the European Communities, Brussels 2008, dostępny także w wersji polskojęzycznej: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0215:FIN:PL:PDF.

[147] Tamże, s. 6 i n.

7. Bardziej spójnie stosowane są zasady odnoszące się do ujmowania i wyceny niż do ujawniania informacji w sprawozdaniach finansowych, co jednak w opinii lokalnych regulatorów rynków kapitałowych nie wpływa ujemnie na funkcjonowanie tych rynków;
8. Istnieje bardzo widoczne zróżnicowanie wyboru dozwolonych rozwiązań, co jest szczególnie widoczne przy ujmowaniu kosztów finansowania zewnętrznego oraz stosowanej metody obejmowania udziałów we wspólnych przedsięwzięciach;
9. Z dużym oporem i niewielkim zainteresowaniem spotkała się koncepcja wyceny w wartości godziwej, także wśród instytucji finansowych, dla których instrumenty finansowe stanowią zasadnicze zasoby i źródło generowania dochodów;
10. Prowadzone wczesne badania naukowe nad skutkami stosowania MSSF na rynki kapitałowe zdają się potwierdzać hipotezę, że koszty kapitału spółek stosujących MSSF uległy obniżeniu.

W Raporcie podkreślono również, że na proces wdrażania i spójnego stosowania MSSF wpływ ma jakość tłumaczeń MSSF oraz liczne zmiany w MSSF, które w obliczu braku jednolitych ich tekstów (chodzi o MSSF w wersji zatwierdzanej do stosowania w UE) utrudniają ich stosowanie. W efekcie tego analizowana jest inicjatywa stworzenia bazy ujednolicanych tekstów MSSF oraz wzmocnienia działań na rzecz zwiększenia jakości przekładów jezykowych. Ponadto stwierdzono, że na szczeblu UE, krajów członkowskich i samego IASB niezbędne jest bardziej wnikliwe analizowanie potencjalnych skutków przyjmowania nowych MSSF, z podkreśleniem w tym także znaczącej roli, jaką już odgrywa na tym polu EFRAG. Wymieniono także uciążliwości związane z formalnym zatwierdzaniem standardów do stosowania MSSF, ale w tym względzie nie wyrażono żadnego, konkretnego działania, które ten proces miałoby uelastycznić, a przede wszystkim skrócić. Odniesiono się również do kwestii finansowania działalności oraz procedur decyzyjnych IASB, wskazując jedynie, że Komisja ocenia okresowo te sprawy, publikując właściwe raporty na ten temat[148].

[148] Tamże, s. 9–12. Ostatnim z wydanych, jak dotąd, trzech raportów jest *Commission Services Working Paper on Governance Developments in the International Accounting Standards Board (IASB) and in the International Accounting Standards Committee Foundation (IASCF). 3rd Report*, European Commission, Brussels 2008, http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ias/iasb3report_en.pdf. Podobne raporty, bardziej krytyczne, tworzone są na potrzeby Parlamentu Europejskiego. Ostatni z nich, przygotowany w lutym 2008, zawiera dość krytyczne spojrzenie na formalny proces stanowienia MSSF w IASB i podkreśla się w nim m.in.: konieczność ulepszenia systemu nadzoru korporacyjnego (*corporate governance*) w IASB, wzmocnienie roli europejskich ekspertów w pracach i w strukturze IASB oraz konieczność bardziej wnikliwych analiz skutków nowych MSR, będących na etapie ich opracowywania. Zob. *Report on International Financial Reporting Standards (IFRS) and the Governance of the International Accounting Standards Board (IASB)*, European Parliament, Session document,

3.7. Działania niektórych lokalnych regulatorów na europejskim rynku kapitałowym

W nurt działań nad spójnym stosowaniem MSSF w praktyce, zaangażowane są także, co zrozumiałe – lokalne, krajowe organizacje, zwykle rządowe. Dla zobrazowania skali i zakresu niektórych z nich – tj. tych, których działalność na tym polu jest bardzo widoczna i podkreślana przez inne zaintersowane strony, także przez SEC – w niniejszym podrozdziale zostaną przedstawione działania dwu lokalnych organizacji: brytyjskiego Financial Reporting Review Panel oraz francuskiego regulatora rynku kapitałowego AMF, a dla porównania (w odrębnym podrozdziale) zostanie także przedstawiona działalność polskiego regulatora.

3.7.1. Raporty brytyjskiego Financial Reporting Review Panel o stosowaniu MSSF

Analizę oraz możliwe wytyczne w zakresie stosowania MSSF od strony regulacyjnej na rynku brytyjskim przeprowadza i dostarcza Financial Reporting Review Panel (FRRP)[149]. Mają one przede wszystkim charakter oceny zgodności sporządzanych sprawozdań finansowych z wymogami prawa obowiązującego w Wielkiej Brytanii. Wprowadzenie wymogów rozporządzenia 1606/2002 Unii o stosowaniu MSSF rozszerzyło więc kompetencje FRRP także na regulacje wynikające z MSSF. Przeprowadzane oceny, prócz tych jednostkowych kierowanych bezpośrednio do zainteresowanych, mogą służyć do określenia ogólnego stopnia zachowania zgodności analizowanych sprawozdań z wymogami MSSF i stanowić podstawę do oceny spójności w sto-

5.02.2008; polskojęzyczna wersja dostępna na str. internet.: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2008-0032+0+DOC+XML+V0//PL.

[149] Financial Reporting Review Panel (FRRP) – ciało powołane w ramach struktury Financial Reporting Council (FRC), odpowiedzialnej za tworzenie regulacji i ładu księgowego na brytyjskim rynku, w ramach przypisanych jej uprawnień i zadań monitoruje sprawozdania finansowe spółek publicznych i wielkich korporacji, działających poza regulowanym rynkiem kapitałowym pod kątem zapewnienia ich zgodności z wymogami brytyjskiego Prawa Spółek (Companies Act 1985). Realizuje więc niektóre zadania przypisane generalnie organom regulacyjnym rachunkowości i nadzoru nad rynkiem kapitałowym. Postanowienia FRRP nie mają charakteru regulacji wiążących. Stanowieniem regulacji w zakresie rachunkowości, w tym wydawaniem brytyjskich standardów rachunkowości (Financial Reporting Standards, RFS), zajmuje się inny organ FRC: Accounting Standards Board (ASB). Zasadniczym narzędziem oddziaływania FRRP na praktykę sprawozdawczości finansowej jest prawo do publicznego wytknięcia naruszenia zgodności z Prawem Spółek lub skierowanie pozwu do sądu w przypadkach szczególnych zawinień ze strony sporządzających sprawozdania finansowe. Jak dotąd FRRP nie skierował jeszcze żadnego pozwu do sądu, co nie oznacza, że nie występowały naruszenia Prawa Spółek. Oznacza to, że inne, łagodniejsze środki zaradcze przeciwko nadużyciom zasad sprawozdawczości finansowej były wystarczająco skuteczne. Informacje na temat działania FRC oraz FRRP można znaleźć na str. internet.: http://www.frc.org.uk.

sowaniu MSSF na rynku brytyjskim. Jak dotąd FRRP udostępnił do publicznej wiadomości następujące dokumenty w przedmiotowej sprawie[150]:

- ◇ *Report on pro-activity: 2005 Interim Reports* z lutego 2006 r. – poświęcony analizie 70 śródrocznych raportów finansowych spółek publicznych, sporządzonych za pierwszą połowę 2005 r., tj. pierwszych okresowych raportów finansowych sporządzonych według wymogów rozporządzenia 1606/2002 Unii o stosowaniu MSSF, w których doszukiwano się nieprawidłowości w sporządzonych sprawozdaniach finansowych;
- ◇ *Preliminary Report on IFRS Implementation* z grudnia 2006 r. – poświęcony analizie sporządzania pierwszych sprawozdań finansowych przez spółki publiczne w zgodności z wymogami MSSF wynikającymi z zastosowania się do rozporządzenia Unii o stosowaniu MSSF;
- ◇ *Report on the review into defined benefit disclosures by companies under both IFRS and UK GAAP* z sierpnia 2006 r. – poświęcony analizie ujawnień informacji na temat programów emerytalnych świadczeń pracowniczych zawartych w sprawozdaniach finansowych 20 grup kapitałowych, sporządzonych na koniec 2005 r. w zgodności z MSSF i 10 wielkich niepublicznych spółek sporządzających sprawozdania w zgodności z UK GAAP, który uzupełnia
- ◇ *Follow-up review of pensions disclosures under IFRS* z września 2007 r. – poświęcony tym samym zagadnieniom co poprzedni, ale oparty na analizie sprawozdań finansowych sporządzonych na koniec grudnia 2006 r.

Wart odnotowania jest także udostępniony publicznie dokument w postaci prawnej opinii jednej z brytyjskich kancelarii prawnych na temat relacji nadrzędnej zasady sprawozdawczości finansowej prawdziwego i rzetelnego obrazu (*true and fair view*), zawartych w regulacjach brytyjskiego Prawa Spółek i zasady rzetelnej prezentacji (*fair presentation*) wynikającej z *Założeń koncepcyjnych sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych*, które to zasady muszą być odpowiednio spełnione przez sprawozdania sporządzone zgodnie z brytyjskim porządkiem prawnym i MSSF.

Przedmiotowa opinia *The "True and Fair Requirement" and International Accounting Standards*, wydana w czerwcu 2005 r. na zamówienie FRRP, dość kontrowersyjna w opinii autora niniejszych słów, stanowi generalnie o tym, że:

- ◇ MSSF – w przeciwieństwie do standardów sprawozdawczości finansowej wydawanych przez brytyjską ASB – są wyraźnie elementem systemu regulacji prawnych, a nie są regulacjami służącymi realizacji zasady prawdziwego i rzetelnego obrazu;

[150] Wykaz i dostęp do wskazanych dokumentów na stronie internetowej FRRP: http://www.frc.org.uk/frrp/publications/category.cfm?Start=1&cat=161&subcat=29.

◇ chociaż zastosowanie MSSF oznacza konieczność podporządkowania się zasadzie rzetelnej prezentacji, to spełnienie tej zasady nie zawsze oznacza spełnienie zasady prawdziwego i rzetelnego obrazu, i w niektórych rzadkich przypadkach wymaga od spółki odstąpienia od ścisłego zachowania zgodności z MSSF, aby można było zrealizować zasadę prawdziwego i rzetelnego obrazu.

Przedmiotowa opinia wskazuje więc, że spółki brytyjskie sporządzające sprawozdania finansowe według MSSF, aby mogły być uznane za spełniające zasadę prawdziwego i rzetelnego obrazu, powinny jednocześnie zachować zgodność z wymogami brytyjskiego Prawa Spółek. Jeśli sprawozdanie takie nie spełnia, a miałoby spełnić brytyjską zasadę prawdziwego i rzetelnego obrazu, mimo że spełnia zasadę rzetelnej prezentacji, to musi ono zostać przekształcone – poprzez odstąpienie od określonych wymogów MSSF – w taki sposób, aby spełniło zasadę zgodności z brytyjskimi regulacjami. Opinia ta jest zgoła odmienna od stanowiska IASB w tej sprawie, która w par. 46 *Założeń koncepcyjnych sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych* stwierdza, że obydwa pojęcia powinny być rozumiane tożsamo: spełnienie zasady prawdziwego i rzetelnego obrazu jest równoznaczne ze spełnieniem zasady rzetelnej prezentacji. Inną sprawą jest to, iż przyjęte przez FRRP stanowisko kłóci się nieco ze stanowiskiem Komisji Europejskiej w sprawie stosowania MSSF w kontekście wymogów unijnych[151]. W stanowisku tym Komisja Europejska wyraziła opinię, że sporządzenie sprawozdania finansowego zgodnie z MSSF spełnia wymagania wynikające z obowiązków sprawozdawczych, określonych w dyrektywach Unii. Zgodnie z pkt 2.1.1 przedmiotowego Komentarza Komisji Europejskiej, „*rozważając, czy zastosowanie* [*konkretnego*] *standardu spełnia zasadę prawdziwego i rzetelnego obrazu* [...], *ta zasada powinna być rozpatrywana w świetle Dyrektyw, bez konieczności zapewniania ścisłej zgodności z jakimkolwiek postanowieniem tych Dyrektyw*"[152]. Oznacza to zatem, że zastosowanie się do MSSF przy sporządzaniu sprawozdań finansowych, które spełnia zasadę rzetelnej prezentacji (co może w wyjątkowych przypadkach pozwalać na odstąpienie od przestrzegania postanowień konkretnego standardu lub interpretacji)[153], należy uznać za spełniające zasadę prawdziwego i rzetelnego obrazu i nie wymaga przekształcenia na warunki określone w Dyrektywach Unii. Można to

[151] Zob. *Comments concerning certain Articles of the Regulation (EC) No 1606/2002 of the European Parliament and of the Council of 19 July 2002 on the application of international accounting standards and the Fourth Council Directive 78/660/EEC of 25 July 1978 and the Seventh Council Directive 83/349/EC of 13 June 1983 on accounting*, Commission of the European Communities, Brussels 2003, http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ias/200311-comments/ias-200311-comments_en.pdf.

[152] Tamże, tłumaczenie własne.

[153] Zob. par. 17 MSR 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych*.

zawrzeć w bardziej generalnym zdaniu: zasady związane ze sporządzeniem sprawozdań finansowych, określone w MSSF, nie powinny być modyfikowane dla spełnienia zasad innych regulacji, o ile zawarte w nich stwierdzenie o zgodności z MSSF ma mieć pokrycie w stanie rzeczywistym. Tak więc relacja pomiędzy MSSF a regulacjami unijnymi i w konsekwencji krajowymi jest taka, że obowiązki sprawozdawcze definiuje prawo krajowe, lecz sposób i formę ich wypełnienia określają już same MSSF[154]. Interpretacja FRRP potwierdza co prawda tę zasadę, wskazując, że dla spełnienia obowiązków sprawozdawczych przy sporządzanych sprawozdaniach zgodnie z MSSF wystarczy, iż są zawarte stwierdzenia o ich zgodności z zasadą rzetelnej prezentacji, ale nie zawsze jest możliwe wskazanie, że jest ono zgodne z zasadą prawdziwego i rzetelnego obrazu. Według przyjętego stanowiska, nie jest wówczas wymagane przekształcenie sprawozdania, ale jest ono możliwe.

Raport FRRP z przeglądu zgodności śródrocznych sprawozdań finansowych z wymogami MSSF wskazał, że stosowanie się do MSSF w każdym środowisku, nawet tym anglojęzycznym, sprawia kłopoty także na poziomie wypełnienia obowiązków związanych z ujawnianiem danych w sprawozdaniach finansowych. Zastrzeżenia FRRP budziły również forma i zakres informacji prezentowanych w podstawowych elementach sprawozdań finansowych: bilansie, rachunku zysków i strat, zestawieniu zmian w kapitałach własnych oraz rachunku przepływów pieniężnych, czego powodem były głównie: po pierwsze – nieokreślone w MSR 1 wzory sprawozdań finansowych, i po drugie – zmienione zasady prezentacji sprawozdań, które były po raz pierwszy sporządzane za ten właśnie okres według nowych regulacji. Zastrzeżenia budziły także ujawnienia w zakresie prezentacji przyjętej polityki rachunkowości. W podsumowaniu FRRP konkluduje jednak, że według jej oceny, wdrożenie MSSF na rynku brytyjskim było na tyle poprawne, że nie wymagało to takich ingerencji ze strony regulatora rynku, w efekcie których prezentowane przez sprawozdania finansowe wielkości liczbowe musiały ulegać poważnym zmianom[155].

Podobne wnioski FRRP wyciągnął z analizy ujawnień informacji w zakresie programów świadczeń pracowniczych, które zawarł w swoich raportach z 2006 i 2007 r. Wskazał w nich m.in. zalecenia dla spółek w analizowanym zakresie, podkreślając, że może się to przyczynić do polepszenia jakości prezentowanych sprawozdań finansowych, które obejmują m.in. następujące zalecenia[156]:

◇ zamieszczanie bardziej klarownych i pełniejszych ujawnień informacji (opisowych i liczbowych), w tym m.in. odnoszących się do niepewności związanych z przyjmowanymi wielkościami szacowanymi przez sporządzających

[154] Por. np. pkt 2.2.2 lit. a) I b) *Comments concerning certain Articles of the Regulation (EC) No 1606/2002*, s. 7 i n.
[155] Zob. *Report on pro-activity. 2005 Interim reports*, s. 3.
[156] Zob. *Report on the results of review into defined benefit disclosures by companies...*, s. 2 i n.

sprawozdania finansowe, bardziej przejrzystych opisów zasad liczenia niektórych kategorii ekonomicznych (np. zwrotu na aktywach);
- ◇ unikanie zamieszczania niepotrzebnych informacji o sprawach nieistotnych, szczególnie odnoszących się do nieistotnych danych finansowych;
- ◇ nawoływanie do wzajemnej wymiany poglądów między zainteresowanymi spółkami, pozwalających na bardziej jednorodne i spójne podejście do interpretacji niektórych pojęć i zasad, z podaniem przykładu rozumienia zakresu pojęcia założeń podstawowych, a w szczególności – związanych z tym wskaźników inflacji lub założeń aktuarialnych.

Ciekawe jest to, że podobne uwagi FRRP zawarł w kolejnym raporcie o ujawnieniach informacji na temat programów świadczeń emerytalnych, jaki opublikował rok później, we wrześniu 2007 r., na podstawie analizy sprawozdań finansowych sporządzonych przez te same spółki co w badaniu poprzednim[157]. Wniosek z tego stanu rzeczy płynie dość negatywny: zalecenia FRRP w zakresie sprawozdawczości finansowej są przez rynek brytyjski ignorowane lub zalecenia FRRP są na tyle mało przekonujące, że nie wywołują żadnej reakcji ze strony rynku. Możliwe jest więc to, że niekwestionowany przez biegłego rewidenta poziom ujawnień informacji, określony w MSSF (w tym przypadku w MSR 19), pozwalający mu wyrazić opinię bez zastrzeżeń o zgodności sporządzonych sprawozdań finansowych z MSSF, jest na tyle wystarczający dla zarządów spółek i ich organów nadzorczych, że możliwe jest pomijanie dodatkowych wskazówek o zakresie ujawnień przez inne ciała spoza IASB.

Całościową ocenę sprawozdań finansowych sporządzanych zgodnie z MSSF przez spółki brytyjskie FRRP zawarł w raporcie z grudnia 2006 r.[158] W raporcie tym FRRP ustosunkował się do sporządzonych i przedstawionych raportów rocznych spółek publicznych należących do grupy spółek dużych (spośród spółek wskaźnika FTSE 100 i FTSE 250 londyńskiej giełdy) oraz spółek mniejszych. Na tej podstawie FRRP formułuje wnioski o całej zbiorowości spółek sporządzających sprawozdania finansowe według MSSF. Podstawową uwagą FRRP jest stwierdzenie, że sposób implementacji MSSF na rynku brytyjskim jest wysoce zadowalający. Jednakże uwagi dalsze, już mniej grzecznościowe, za to bardziej szczegółowe, służyć mają w zamyśle FRRP ulepszeniu i podwyższeniu jakości prezentowanych sprawozdań finansowych, wraz z identyfikacją pewnych negatywnych tendencji w sprawozdawczości spółek brytyjskich, jakie zostały zauważone na analizowanej próbie spółek.

[157] Zob. *Follow-up review of pensions disclosures under IFRS*, s. 1 i n.
[158] Zob. *Preliminary Report on IFRS Implementation.*

Podstawowe uwagi FRRP na temat stosowania MSSF przez spółki brytyjskie dotyczą[159]:

- ◇ stosowania ogólnikowego, rozwodnionego i nie zawsze potrzebnego opisu polityki rachunkowości przyjętej przez spółki, będącego często prostym powieleniem zasad określonych wprost w MSSF;
- ◇ ujawnienia o przyjmowanych założeniach dotyczących przyszłości i oszacowaniach przyjmowanych przez zarządy spółek przy sporządzaniu sprawozdań finansowych są często zbytnio nacechowane optymizmem i niewiele mówiące;
- ◇ częstego stosowania dotychczasowej terminologii, wywodzącej się z UK GAAP, która nie zawsze jest zgodna z przyjętą w MSSF;
- ◇ pomijania ujawnień na temat potencjalnego wpływu niezastosowanych jeszcze przez spółkę, lecz przyjętych przez IASB, nowych MSSF;
- ◇ uznawania zbyt ograniczonego zakresu aktywów niematerialnych, który według MSSF 38 jest znacznie szerszy niż według dotychczas stosowanego standardu brytyjskiego FRS 10 *Goodwill and Intangible Assets*;
- ◇ pomijania niektórych ujawnień informacji, szczególnie w zakresie nabywanej wartości firmy, powstałej z rozliczenia połączeń jednostek gospodarczych według MSSF 3, zbyt lakonicznych ujawnień w zakresie przyjmowanych założeń do przeprowadzania testów na utratę wartości aktywów według wymogów MSR 36 oraz niepełnych ujawnień na temat wynagrodzeń członków kluczowego kierownictwa spółki, do czego obliguje MSR 24;
- ◇ zbyt ograniczonego zakresu lub wadliwie konstruowanej prezentacji pozycji w sprawozdaniach finansowych, szczególnie w odniesieniu do rachunku zysków i strat.

Zawarte w raporcie FRRP uwagi na temat stosowania MSSF przez brytyjskie spółki publiczne mają oczywiście bardzo ogólny charakter. Odnoszą się zasadniczo do zakresu ujawnień informacji, które w opinii tego ciała jest często zbyt ogólne lub mało wnoszące dla celów zrozumienia zasad prezentacji sprawozdań finansowych i zawartych w nich informacji. Ograniczoność spostrzeżeń FRRP jest na tyle uzasadniona, że realizuje się w stosunku do rozwiązań, których nie można komentować bardziej jednoznacznie. Chodzi o zakres kompetencyjny takich ciał, jak FRRP czy w ogóle FRC, które nie mają uprawnienia do interpretowania postanowień MSSF. Stanowi to ogólny problem, który potwierdzi się w przytoczonych niżej uwagach i rekomendacjach francuskiego regulatora rynku kapitałowego AMF.

[159] Tamże.

3.7.2. Rekomendacje AMF w sprawie stosowania MSSF

Francuska Autorité des Marchés Financiers (AMF) – odpowiednik polskiej Komisji Nadzoru Finansowego – mając na względzie zachowanie wysokiego poziomu stosowania MSSF dla potrzeb francuskiego rynku kapitałowego, wydaje rekomendacje dla spółek publicznych w zakresie sporządzania sprawozdań finansowych. Dotychczas wydała takie rekomendacje dla sporządzania rocznych sprawozdań finansowych za 2006 i 2007 r.[160] W opracowanych dokumentach AMF, na podstawie analizy sprawozdań finansowych przesyłanych do Komisji przez francuskie spółki publiczne, wyraża generalną, grzecznościową opinię o wysokiej jakości tychże sprawozdań, zwracając jednak uwagę na stosowaną w praktyce, daleko idącą różnorodność podejść w stosowaniu MSSF w stosunku do tych samych jakościowo transakcji i problemów. W tym celu wydaje rekomendacje w sprawie stosowania niektórych postanowień MSSF. W pierwszej rekomendacji, dotyczącej sporządzania sprawozdań finansowych za 2006 r., AMF zwracała uwagę na niektóre postanowienia standardów w zakresie:

- ◇ prezentacji rachunku zysków i strat zgodnie z postanowieniami MSR 1, w tym w szczególności różnych wskaźników zysków (strat), których sam MSR 1 zawiera ograniczoną ilość;
- ◇ znaczących elementów polityki rachunkowości oraz przyjmowanych oszacowań w zgodności z MSR 1;
- ◇ zamieszczania wyczerpującej informacji na temat przeprowadzonych połączeń jednostek gospodarczych, zgodnie z wymogami określonymi w MSSF 3;
- ◇ ujmowania i prezentacji zmian w poziomie kapitałów mniejszości na podstawie odniesień do MSSF 3, MSR 32 i MSR 39;
- ◇ szacowania i ujmowania odpisów z utraty wartości przez aktywa, zgodnie z MSR 36;
- ◇ sprawozdawczości według segmentów działalności, zgodnie z MSR 14;
- ◇ odniesień w informacji dodatkowej sprawozdania finansowego do standardów i interpretacji niebędących jeszcze w zastosowaniu, według postanowień MSR 8;
- ◇ ujmowania kosztów działalności rozwojowej zgodnie z MSR 38;
- ◇ ujmowania i prezentacji informacji na temat świadczeń pracowniczych według MSR 19 oraz
- ◇ ujawniania informacji o płatnościach w akcjach według postanowień MSSF 2.

[160] *AMF recommendations on accounting information reported in financial statements for 2006*, AMF, Paris, December 2006, http://www.amf-france.org/documents/general/7565_1.pdf oraz odpowiednio *AMF recommendations on accounting information reported in financial statements for 2007*, AMF, Paris, December 2007, http://www.amf-france.org/documents/general/8076_1.pdf.

Z kolei w wydanych rekomendacjach dla sporządzania sprawozdań finansowych z 2007 r. AMF wskazała na następujące problemy:

- ◇ prezentację sprawozdań finansowych (MSR 1), szczególnie w obszarze obowiązujących po raz pierwszy za ten rok szczegółowych ujawnień na temat kapitałów eminenta i ich relacji do kapitałów własnych prezentowanych w sprawozdaniach finansowych;
- ◇ ujawniania w zakresie zmian w polityce rachunkowości emitenta, z powołaniem się na postanowienia MSR 8;
- ◇ ujmowanie, wycenę, prezentację i ujawnienia informacji o instrumentach finansowych, zgodnie z wymogami MSR 39, MSR 32 i MSSF 7;
- ◇ płatności w akcjach (MSSF 2), w tym: prezentację informacji na ten temat;
- ◇ ujawnienia transakcji ze stronami powiązanymi (MSR 24);
- ◇ utratę wartości aktywów (MSR 36);
- ◇ sporządzanie i prezentację rachunku przepływów pieniężnych (MSR 7);
- ◇ świadczenia pracownicze (MSR 19);
- ◇ połączenia jednostek gospodarczych i konsolidację sprawozdań finansowych (MSSF 3, MSR 27 i MSR 28).

Rekomendacja AMF dla emitentów francuskiego rynku kapitałowego do sprawozdań finansowych sporządzanych za 2007 r. wskazuje także na odrzucone przez IFRIC obszary do interpretacji. Ponadto rekomendacje AMF dla francuskich spółek publicznych (oraz innych, sporządzających sprawozdania na użytek francuskiego rynku kapitałowego) zawierają odniesienia do niekonsekwentnych i mylących nazw pozycji w sprawozdaniach finansowych, jakich używają emitenci w prezentowanych sprawozdaniach finansowych.

Nie podejmując się w tym miejscu przytaczania i analizy treści wskazywanych rekomendacji przez AMF w wymienionych obszarach, warto jedynie wskazać wnioski, jakie płyną z opracowanego na użytek praktyki stanowiska regulatora francuskiego rynku kapitałowego.

Po pierwsze – rekomendacje wskazują na obszary najczęstszych problemów, jakie mają francuskie spółki publiczne w stosowaniu MSSF. Są one w większości dość powszechnie uznawane w świecie za najtrudniejsze do stosowania, szczególnie w tych obszarach, w których zastosowanie się do wyrażonej w MSSF zasady wymaga przyjęcia szacunków opartych na profesjonalnym osądzie. Chodzi tu w szczególności o:

- ◇ generalne koncepcje związane z prezentacją sprawozdań finansowych i ujawnieniami w nich informacji dodatkowych, w tym: parametry poziomu istotności, zmianę polityki rachunkowości i stosowanie profesjonalnego osądu;

- ◇ instrumenty finansowe: ujmowanie, wycenę, prestację i dodatkowe ujawnienia w sprawozdaniach finansowych (MSR 32, MSR 39 i MSSF3)[161];
- ◇ ujmowanie i wycenę świadczeń pracowniczych, szczególnie tych, które odnoszą się do świadczeń po okresie zatrudnienia (MSR 19);
- ◇ szacowanie wartości odzyskiwalnej aktywów dla ujmowania ewentualnych odpisów z utraty przez nie wartości (MSR 36);
- ◇ płatności w formie akcji spółki i indeksowane w stosunku do wartości akcji spółki (MSSF 2);
- ◇ rozliczanie przejęć jednostek gospodarczych, także dla celów sprawozdawczości skonsolidowanej (MSSF 3 i MSR 27).

Po drugie – stosowanie MSSF, tj. rozwiązań opartych na zasadach odzwierciedlających raczej anglosaski styl myślenia o rachunkowości w kraju o kontynentalnym i dość zachowawczym podejściu do rachunkowości, nastręcza problemy tam, gdzie zasada wymaga zastosowania profesjonalnego osądu.

Po trzecie – krajowe rekomendacje organizacji nadzorującej i regulującej rynek kapitałowy prezentują bardzo ostrożne podejście do wyjaśniania wymogów MSSF w zakresie ujmowania, wyceny, prezentacji i ujawnień informacji w sprawozdaniach finansowych, sprowadzających się raczej do przytaczania przepisów i wskazywania na nie niż do ich komentowania lub tym bardziej interpretowania. Wynika to oczywiście z braku wyraźnej legitymacji do tego przez jakiekolwiek instytucje lub regulatorów poza te, które są określone w statucie Fundacji IASC, czyli przez komitet ds. interpretacji IFRIC, i samego twórcę standardów, czyli IASB. Przekazane po części krajowym regulatorom rachunkowości uprawnienia do wyrażania stanowisk i opinii, które mogą być uznawane za intrepretacje MSSF, ale jedynie w bardzo rzadkich przypadkach, zostały określone dopiero przez IASB w dokumencie *Statement of Best Practice...* z lutego 2006 r. i nie zostały jeszcze powszechnie wykorzystane[162]. Może to świadczyć o tym, że lokalna praktyka, której specyfika może być przedmiotem interpretacji przez krajowych regulatorów rachunkowości, jest na tyle ograniczona, że żadna z krajowych organizacji nie podejmuje się zabierać w tej sprawie głosu.

[161] Waga tych zagadnień jest o tyle istotna – co może także stanowić wyjaśnienie, dlaczego to zagadnienie pojawiło się w jednej i drugiej rekomendacji – że instrumenty finansowe stanowią aż 96% sumy aktywów i 86% sumy zobowiązań instytucji finansowych i kredytowych oraz odpowiednio 27% sumy aktywów i 37% sumy zobowiązań pozostałych (przemysłowych i handlowych) spółek spośród 40 spółek kwalifikowanych do indeksu CAC 40 (dane według bilansów spółek CAC 40, sporządzonych na 31.12.2006 r.). Zob. *AMF recommendations on accounting information reported in financial statements for 2007*, AMF, Paris, December 2007, s. 2, http://www.amf-france.org/documents/general/8076_1.pdf.

[162] Zob. *Statement of Best Practice: Working Relationship between the IASB and other Accounting Standard-Setters.* Postanowienia tego dokumentu zostaną przedstawione w dalszej części tego podrozdziału, opisującej działania IASB na rzecz spójności w stosowaniu MSSF.

3.8. Działania polskich regulatorów na polu spójności w stosowaniu MSSF

Stosowanie MSSF jest także przedmiotem zaangażowania się, choć w skromnym wymiarze, polskiej Komisji Papierów Wartościowych i Giełd, a obecnie Komisji Nadzoru Finansowego. Podejmowane inicjatywy mają tu jednak charakter ściśle lokalny i dotyczą stosowania MSSF dla potrzeb polskiego rynku kapitałowego. Wynika to głównie z tego faktu, że krajowe organy regulujące zasady sprawozdawczości finansowej spółek publicznych z jednej strony są podporządkowane wymaganiom określonym prawem unijnym, a z drugiej strony – uprawnienia do nadawania lokalnych zastosowań MSSF w kontekście źródła stanowienia standardów (do czasu wydania stanowiska IASB w tej sprawie w lutym 2006 r.[163]) było również bardzo ograniczone i niejasne, i przez to zakres kompetencyjny instytucji nadzorujących lokalne rynki kapitałowe jest bardzo ograniczony. Jedną z podjętych inicjatyw KPWiG było przyjęcie uchwały o rekomendacji CESR w sprawie spójnej implementacji rozporządzenia Komisji Europejskiej 809/2004 o prospektach emisyjnych[164]. Komisja w przyjętej uchwale, biorąc pod uwagę prawny charakter rekomendacji, zaleca w niej jedynie zastosowanie się do wskazanej rekomendacji CESR przy sporządzaniu prospektów emisyjnych dla potrzeb europejskiego rynku kapitałowego „*w zakresie, w jakim jest to uzasadnione charakterem emitenta i papierów wartościowych*".

Inne działania Komisji sprowadzały się, jak dotąd, do wskazania m.in. na niektóre aspekty stosowania MSSF przy sporządzaniu sprawozdań finansowych; i tak:

1. Komisja zwraca uwagę emitentom na miejsce prezentacji kapitałów mniejszości w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych[165];
2. Komisja zwraca uwagę emitentom na obowiązek rzetelnego i jasnego ujawniania w sprawozdaniach finansowych informacji o przyjętych zasa-

[163] Zob. *Statement of Best Practice: Working Relationships between the IASB and other Accounting Standard-Setters*. Istota tego dokumentu zostanie szerzej przedstawiona w dalszej części tej rozprawy.

[164] Zob. *Uchwała Nr 555/2005 Komisji Papierów Wartościowych i Giełd z dnia 20 września 2005 r. w sprawie Rekomendacji Komitetu Europejskich Regulatorów Rynku Papierów Wartościowych (CESR) w sprawie spójnej implementacji Rozporządzenia Komisji Europejskiej nr 809/2004 o prospekcie*, http://www.knf.gov.pl/komisja_i_urzad_komisji/unia_europejska/wspolpraca_w_ramach/standardy_cesr.html.

[165] Zob. *Pismo zastępcy przewodniczącego Komisji Papierów Wartościowych i Giełd z dnia 11 października 2005 r. do prezesów spółek publicznych (DIA/S/475/119/3750/2005)*. Kopia pisma udostępniona z zasobów intranet firmy PricewaterhouseCoopers w Warszawie. W przedmiotowym piśmie Komisja odwołuje się do obowiązku prezentacji kapitałów mniejszości w grupie kapitałów własnych, a nie poza nią.

dach (polityce) rachunkowości[166], wskazując przy tym na odpowiednie zalecenie, wydane przez CESR w przedmiotowej sprawie[167];
3. Komisja, odnosząc się do problemu źródła regulacji (UoR czy MSSF) dla prezentacji historycznych danych finansowych w prospektach emisyjnych, sporządzanych zgodnie z wymogami rozporządzenia Komisji Europejskiej w sprawie prospektów emisyjnych, wskazuje na konieczność zachowania spójności w prezentacji tych danych w prospekcie emisyjnym i późniejszych raportach okresowych, które będą musiały być prezentowane według MSSF, oraz na zasadność podjęcia stosownej uchwały przez zgromadzenie akcjonariuszy spółki dla zachowania zgodności z wymogami UoR w zakresie ładu korporacyjnego w sprawie stosowania MSSF[168];
4. Komisja zajęła stanowisko w sprawie możliwości niesporządzania skonsolidowanego sprawozdania finansowego przez jednostkę dominującą w przypadku możliwego wyłączenia z obowiązku objęcia nim danych finansowych wszystkich spółek zależnych[169].

Warte podkreślenia jest także to, że w Polsce nie dostrzeżono, jak dotąd, jakichkolwiek działań, których celem byłoby chociaż spopularyzowanie przyjętego przez IASB stanowiska w sprawie współpracy instytucjonalnej, określonej w deklaracji *Statement of Best Practice: Working Relationships between the IASB and other Accounting Standard-Setters* z 2006 r. Jest ono na tyle istotne, iż wskazuje na realne możliwości włączenia się w nurt stanowienia

[166] Zob. *Pismo zastępcy przewodniczącego Komisji Papierów Wartościowych i Giełd z dnia 8 lutego 2006 r. do prezesów emitentów papierów wartościowych (DIF/R/081/1/4/852/2006)*. Kopia pisma udostępniona z zasobów intranet firmy PricewaterhouseCoopers.

[167] Zob. *CESR reminds issuers and investors about the importance of clear and transparent disclosure on the use of an options made available by applicable financial reporting standards. Public Statement*, Ref.: CESR/05-758, 12 January 2006, http://www.cesr-eu.org/popup2.php?id=3689.

[168] Zob. *Stanowisko dotyczące prezentacji historycznych informacji finansowych w prospektach emisyjnych*, KNF, Warszawa, 20.03.2006 r., http://www.knf.gov.pl/Images/stanowisko_2_tcm20-6361.pdf.

[169] Zob. stanowisko Komisji Papierów Wartościowych i Giełd z dn. 21.03.2006 r. Kopia stanowiska udostępniona z zasobów intranet firmy PricewaterhouseCoopers. W przedmiotowym stanowisku Komisja, powołując się na pkt 2.2.2. Komentarza Komisji Europejskiej z listopada 2003 r. w sprawie implementacji MSSF oraz ich relacji do przepisów księgowych dyrektyw UE oraz analizując postanowienia MSR 27, wskazała, że w przypadku możliwości wyłączenia wszystkich jednostek zależnych z obowiązku skonsolidowania ich danych finansowych metodą pełną istnieje możliwość odstąpienia od sporządzenia skonsolidowanego sprawozdania finansowego. Komisja przyjęła tu za podstawę swego stanowiska warunek nieistotności danych finansowych jednostki zależnej, o którym *de facto* w samym obowiązującym MSR 27 jako podstawie do wyłączenia jednostki zależnej z konsolidacji nie ma mowy. Tym samym stanowiskiem Komisja wydała więc interpretację MSR 27 co do możliwości wyłączeń jednostek z konsolidacji, której stanowisko w tej sprawie podzielam, chociaż może budzić wątpliwości, czy Komisja miała do tego uprawnienia. Stanowisko KPWiG dostępne na str. internet.: http://www.knf.gov.pl/Images/stanowisko_1_tcm20-6360.pdf.

globalnych standardów rachunkowości przez krajowego regulatora – Departament Rachunkowości Ministerstwa Finansów wspierany działaniami Komitetu Standardów Rachunkowości. Ten dopiero w ostatnim czasie, jednak poza ramami współpracy zakreślonymi w opracowanym przez IASB dokumencie, o którym tu mowa, włączył się w nurt opiniowania projektów regulacji IASB, przesyłając na ręce przewodniczącego IASB swoje stanowiska w sprawie projektu zmian do[170]:

- ◇ MSR 31 z września 2007 r.,
- ◇ MSR 39 w zakresie ujmowania i wyceny ekspozycji kredytowych możliwych do zabezpieczenia, z września 2007 r.,
- ◇ tych MSR, które objęte były projektem udoskonaleń standardów (*Improvements of IFRS*), z października 2007 r., oraz
- ◇ MSSF 1 i MSR 27 w zakresie wyceny inwestycji w jednostkach zależnych na moment przejścia na MSSF oraz metody kosztowej wyceny takich udziałów, z grudnia 2007 r.[171]

Biorąc pod uwagę znaczenie stosowania MSSF jako docelowego systemu globalnych standardów rachunkowości, który prędzej czy później stanie się obowiązującym, jedynym systemem ujmowania, pomiaru i komunikowania informacji o działalności jednostek gospodarczych dla celów podejmowania na tej podstawie decyzji gospodarczych, warto jest, co raczej nie powinno budzić żadnych wątpliwości, włączyć się aktywnie w nurt kształtowania tych standardów. Niepoślednią rolę w tym obszarze – jak starano się wykazać we wcześniejszych częściach tej rozprawy – odgrywają działania instytucjonalne, przez które można wpływać i kształtować oblicze tych globalnych standardów rachunkowości. Chodzi jednak o to, by działania te nie były nakierowane na naruszanie, zgodnego z istotą gospodarowania, merytorycznego porządku tego systemu, a jedynie wpływały na spójne jego wdrażanie do praktyki gospodarczej.

---

[170] Inicjatorem tego typu działań na forum Komitetu oraz współautorem dwu glos do przedmiotowych projektów (MSR 31 oraz MSSF 1 i MSR 27) był piszący te słowa.

[171] Dla oddania pełnego obrazu kontaktów polskiego Komitetu Standardów Rachunkowości z IASB w zakresie opiniowania projektów IASB oraz podejmowania innych działań na forum współpracy międzynarodowej w zakresie współtworzenia zrębów globalnych standardów rachunkowości należy wskazać także m.in. na opinię Komitetu w sprawie MSR dla małych i średnich przedsiębiorstw, jaka została złożona do jednej z wcześniejszych wersji projektu w 2005 r., a którą *de facto* przygotował zespół kierowany przez A. Jarugę, w której tylko przewodząca pracom tego zespołu była członkiem Komitetu. Innymi działaniami są: uczestnictwo A. Reczka – członka Komitetu, w pracach EFRAG w ramach projektu „Pro-active accounting in Europe"; uczestnictwo w pracach grupy TEC EFRAG A. Sirockiej – członka Komitetu; uczestnictwo J. Gdańskiego – byłego członka Komitetu, teraz zaś A. Stachniak – obecnego członka Komitetu w pracach ARC, czy uczestnictwo D. Krzywdy – członka Komisji w pracach FEE nad doskonaleniem systemu rachunkowości finansowej.

Rozdział 4

ROLA MSSF W OCENIE I KSZTAŁTOWANIU WARTOŚCI RYNKOWEJ LUB EKONOMICZNEJ PRZEDSIĘBIORSTW ORAZ W OCENIE ICH STANDINGU FINANSOWEGO

Podnosząc problem zakresu i realizacji celów stawianych standardom rachunkowości, a w szczególności sprawozdawczości finansowej, nie sposób nie odnieść się do tego, czy MSSF stanowią lepszą alternatywę dla innych systemów rachunkowości z punktu widzenia potrzeb informacyjnych rynkowego otoczenia jednostek sprawozdawczych. Ale także, czy MSSF, uznawane za wysokiej jakości globalne standardy, w lepszy sposób odwzorowują wartość rynkową lub ekonomiczną jednostki sprawozdawczej (przedsiębiorstwa)[1] lub przynajmniej przyczyniają się, by lepiej wykorzystać zawarte w nich informacje do oceny sytuacji finansowej, majątkowej i dochodowej przedsiębiorstwa.

Odpowiedzi na te pytania dostarcza niezwykle bogata literatura przedmiotu zajmująca się relacjami wartości bilansowej przedsiębiorstwa do jego wartości rynkowej lub ekonomicznej[2], a także modelowaniem wartości przedsiębiorstwa, mająca bogate źródła w badaniach empirycznych, których celem jest potwierdzanie stawianych hipotez oraz udowadnianie słuszności, wadliwości lub niemożliwości zastosowania w danych warunkach lub zbiorowości proponowanych modeli i teorii w zakresie wyceny przedsiębiorstw, których podstawą są dane finansowe pochodzące ze sprawozdań finansowych, głównie określające księgową wartość majątku przedsiębiorstwa lub osiągane zyski[3].

---

[1] Mówiąc o wartości rynkowej jednostki sprawozdawczej (przedsiębiorstwa, pod którym należy tu także rozumieć grupę kapitałową, którą tworzy jako jednostka dominująca wraz z podporządkowanymi sobie jednostkami zależnymi), mam na myśli jego wartość, ustalaną na rynku kapitałowym, zwykle w transakcjach wymiany akcji lub ich pierwotnych emisji. W takich przypadkach jej wartość odwzorowuje każda sesja giełdowa, na której dochodzi do notowań kapitałowych instrumentów finansowych, i siłą rzeczy wartość ta ulega ciągłym zmianom. Mówiąc zaś o wartości ekonomicznej, mam na myśli wartość, która nie jest wprost zależna od koniunktury na rynkach kapitałowych, a stanowi ekonomiczny, mierzalny w kategoriach pomiaru pieniężnego potencjał ekonomiczny, czyli zdolność do generowania dochodów w długiej perspektywie czasowej. Jest to widzenie zbieżne z teorią wartości dla akcjonariusza (*shareholder value*), o którym będzie mowa w rozdz. 4.5.

[2] Zob. np. **Ch. Leuz, D. Pfaff, A. Hopwood**, *The Economics and Politics of Accounting*, Oxford University Press, Oxford 2004. Inne opracowania w tym zakresie zostaną przedstawione w podrozdziale rozprawy poświęconym reakcjom rynków kapitałowych na stosowanie MSSF.

[3] Zob. np. **D. Zarzecki**, *Teoria i praktyka metod dochodowych w wycenie przedsiębiorstw*, Wyd. Nauk. Uniw. Szczecińskiego, Szczecin 1998. Przeglądowe, również polskojęzyczne, opracowanie tego zagadnienia zawierają m.in.: *Determinanty i modele wartości przedsiębiorstw*, red. W. Skoczylas, PWE, Warszawa 2007, oraz *Metody wyceny spółki – pespektywa klienta i in-*

4.1. Reakcje rynków kapitałowych na stosowanie MSSF Przegląd i wnioski z badań empirycznych

Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej stanowią podstawę wielu badań prowadzonych z punktu widzenia ich znaczenia i oddziaływania na procesy i zjawiska gospodarcze *sensu largo*, ale także – co zrozumiałe – na poszczególne jednostki gospodarcze i ich bliskie otoczenie. Jedne z takich badań dotyczą sposobu, w jaki rynki kapitałowe reagują na stosowanie MSSF, głównie, choć nie jedynie, przez spółki publiczne. Chodzi więc o to, na ile informacja finansowa, płynąca ze stosowania MSSF jest relewantna dla rynku kapitałowego[4].

Można sobie oczywiście zadać pytanie: jaki jest związek pomiędzy relewantnością informacji płynącej z systemu rachunkowości i badań na ten temat z instytucjonalnymi aspekami MSSF? Odpowiedzi nie zawsze pozytywne dają sami akademicy, wsparte wnioskami z własnych badań. Według R. W. Holthausena i R. L. Wattsa, związek pomiędzy badaniami naukowymi nad relewantnością informacji finansowych dla rynków kapitałowych a procesem stanowienia i stosowania w praktyce standardów rachunkowości jest nikły, by nie powiedzieć: w ogóle nie istnieje[5]. Ripostują ten pogląd inni, np. M. E. Barth, W. H. Beaver, W. R. Landsman, wskazując i udowadniając rzecz zupełnie odmienną – tj. potwierdzają pozytywny, duży wpływ instytucjonalizacji sys-

westora, red. M. Panfil, A. Szablewski, Poltex, Warszawa 2006, opisujące nie tylko metody wyceny przedsiębiorstw na podstawach finansowych, ale także analizujące elementy niefinansowych zasobów przedsiębiorstw lub nieujmowane w sprawozdaniach finansowych, a niezbędne do ich wyceny (np. kapitał intelektualny lub inne zasoby niematerialne). Przykładowo, badanie zakresu ujawnień kapitału intelektualnego w sprawozdaniach finansowych polskich spółek publicznych zawiera opracowanie: **G. K. Świderska, P. Podłowski**, *Zakres ujawnień zasobów intelektualnych w raportach rocznych spółek giełdowych w Polsce*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 32 (88), SKwP, Warszawa 2006, s. 217–231. Wnioskiem płynącym z tego badania jest ten, że podobnie do sytuacji występującej w wielu innych krajach, raporty finansowe spółek publicznych nie zawierają zasadniczo żadnych informacji na temat zasobów intelektualnych. Pionierskie w obszarze poszukiwań w rachunkowości możliwości ujmowania kapitału intelektualnego jest opracowanie: **A. Jarugowa, J. Fijałkowska**, *Rachunkowość i zarządzanie kapitałem intelektualnym. Koncepcje i praktyka*, ODDK, Gdańsk 2002. Na uwagę zasługuje również: **D. Dobija**, *Pomiar i sprawozdawczość kapitału intelektualnego przedsiębiorstwa*, Wyd. WPSPiZ im. Leona Koźmińskiego, Warszawa 2003.

[4] Przyjmuje się, że informacja pochodząca z systemu rachunkowości jest relewantna, czyli ma swą relewantną wartość dla inwestorów (uczestników rynku kapitałowego), jeśli może być wykorzystana przez nich przy podejmowaniu decyzji gospodarczych i może wpływać na rynkową wartość przedsiębiorstwa. Stąd relewantność wartości informacji jest mierzona miarami statystycznego związku pomiędzy informacją o charakterze finansowym oraz cenami akcji (czyli: rynkowymi wartościami kapitałów własnych spółek) lub zwrotami z inwestycji. Zob. np. **J. Francis, K. Schipper**, *Have financial statements lost their relevance?*, Journal of Accounting Research, Vol. 37, No. 3, 1999, s. 319–353; **M. E. Barth, W. H. Beaver, W. R. Landsman**, *The relevance of the value relevance literature for financial accounting standard setting: another view*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 31, 2001, s. 77–104. Typologię badań nad relewantnością informacji finansowych podają np. **R. W. Holthausen, R. L. Watts**, *The relevance of the value-relevance literature for financial accounting standard setting*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 31, 2001, s. 3–75.

[5] Zob. **R. W. Holthausen, R. L. Watts**, *The relevance of the value-relevance literature...*

temów rachunkowości, szczególnie MSSF, na relewantność informacji finansowej, prezentowanej i ujawnianej w sprawozdaniach finansowych[6].

Co więcej, badania M. Hunga dowodzą generalnie, że słabość instytucjonalna państwa, która przejawia się niskim poziomem ochrony inwestora, negatywnie oddziałuje na relewantność informacji finansowych pochodzących z systemu rachunkowości. Powoduje to ucieczkę inwestorów od wykorzystywania takich danych finansowych, głównie na rzecz informacji o charakterze czysto kasowym[7].

4.1.1. Badania nad reakcjami rynku kapitałowego przy dobrowolnym stosowaniu MSSF przed 2005 r.

Dotychczasowe liczne badania naukowe, w tym głównie empiryczne, potwierdzały z różnym skutkiem stawianą hipotezę o ekonomicznych konsekwencjach dobrowolnego stosowania MSSF, w tym o wpływie danych finansowych uzyskiwanych na podstawie MSSF (stosowanych dobrowolnie) na wartość spółek mierzoną ich wartością rynkową, czyli wskazywały na większą lub mniejszą korelację wartości księgowej przedsiębiorstwa lub osiąganych zysków, mierzonych z zastosowaniem MSSF, z wartością rynkową spółki ustalaną na rynkach kapitałowych. Badania nad ekonomicznymi skutkami dobrowolnego stosowania MSSF można pogrupować w trzy kategorie[8]:

1) badania, które mierzą jakość sprawozdań finansowych sporządzanych według MSSF w relacji do stosowanych innych, krajowych systemów rachunkowości[9], obejmujące także zgodność sporządzanych sprawozdań finansowych z MSSF[10];

---

[6] Zob. **M. E. Barth, W. H. Beaver, W. R. Landsman**, *The relevance of the value relevance literature...*

[7] Zob. **M. Hung**, *Accounting standards and value relevance of financial statements: An international analysis*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 30, 2001, s. 401–420.

[8] Zob. **L. Hail, C. Leuz**, *Capital Market Effects on Mandatory IFRS Reporting in the EU: Empirical Evidence*, AMF, Amsterdam, October 2007, s. 22, http://www.afm.nl/corporate/default.ashx?DocumentId=10519.

[9] Zob. np. **M. S. Harris, K. A. Muller III**, *The market valuation of IAS versus US-GAAP accounting measures using Form 20-F reconciliations*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 26 (1–3), January 1999, s. 285–312; **H. Ashbaugh, P. Olsson**, *An Explanatory Study of the Valuation Properties of Cross-Listed Firms" IAS and U.S. GAAP Earnings and Book Values*, The Accounting Review, Vol. 77, No. 1, 2002, s. 107–126; **E. Eccher, P. M. Healy**, *The Role of International Accounting Standards in Transitional Economies: A Study of the People' s Republic of China*, June 2000, http://papers.ssrn.com/paper.taf?abstract_id=233598; **E. Bartov, S. Goldberg, M. Kim**, *Comparative Value Relevance among German, U.S. and International Accounting Standards: A German Stock Market Perspective*, Journal of Accounting, Auditing and Finance, Vol. 20, 2005, s. 95–119; **M. E. Barth, W. Landsman, M. Lang**, *International Accounting Standards and Accounting Quality*; **M. E. Barth, W. Landsman, M. Lang, C. Williams**, *Accounting Quality: International Accounting Standards and US GAAP*; **N. S. Soderstrom, K. J. Sun**, *IFRS Adoption and Accounting Quality: A Review, European Accounting Review*, Vol. 16, No. 4, 2007, s. 675–702.

[10] Zob. np. **D. Cairns**, *International Accounting Standards Survey 2000 – An Assessment of the Use of IAS in the Financial Statements of Listed Companies*, David Cairns International

2) badania, które analizują wpływ MSSF na rynki kapitałowe, szczególnie w zakresie płynności rynków oraz kosztu kapitału[11], a także
3) badania, które analizują inne efekty stosowania MSSF, bardziej od strony zachowań użytkowników sprawozdań finansowych, niż samych reakcji rynków kapitałowych na stosowanie MSSF. Badania takie dotyczą np. wykorzystania mierników opartych na danych finansowych ustalanych według MSSF dla szacowania przyszłych dokonań finansowych spółek[12].

Badania prowadzone były także w zakresie analizy czynników, które skłaniały zarządy spółek do dobrowolnego stosowania MSSF[13]. Uzyskiwane z tych badań wyniki potwierdzały z reguły hipotezę, że cecha ta przypisywana jest relatywnie tym dużym spółkom, które pozyskują kapitały (własne, ale także obce) na finansowanie swej działalności, bardziej na rynkach międzynarodowych niż na rynkach rodzimych, oraz prowadzą swą działalność w wymiarze bardziej globalnym niż lokalnym[14]. Generalnie zaś – co

Financial Reporting, 2001; **D. L. Street, S. Bryant**, *Disclosure Level and Compliance with IAS: A Comparison of Companies With and Without U.S. Listings and Filings*, International Journal of Accounting, Vol. 35, No. 3, 2000, s. 305–329; **G. Gebhardt, A. A. Heilmann**, *Enforcement of German and International Accounting Standards in Germany: The Case of Cash Flow Statements*, [w:] **A. Hopewood, C. Leuz, P. Pfaff**, *The Economics and Politics of Accounting*, Oxford University Press, Oxford 2004, s. 218–238.

[11] Zob. np. **C. Leuz, R. E. Verrecchia**, *The Economic Consequences of Increased Disclosure*, Journal of Accounting Research, Vol. 38, Issue 3, 2000; **J. Gassen, T. Sellhorn**, *Applying IFRS in Germany – Determinants and Consequences*, Social Science Research Network, July 2006, http://ssrn.com/abstract=906802; **R. Cuijpers, W. Buijink**, *Voluntary Adoption of Non-Local GAAP in the European Union: A Study of Determinants and Consequences*, European Accounting Review, Vol. 14, Issue 3, 2005, s. 487–524; **H. Daske**, *Economic Benefits of Adopting IFRS or US GAAP – Have the Expected Costs of Equity Capital Really Decreased?*, Journal of Business Finance and Accounting, Vol. 33, Issue 3–4, April 2006, s. 329–373; **H. Daske, L. Hail, C. Leuz, R. S. Verdi**, *Adopting a Label: Heterogeneity in the Economic Consequences of IFRS Adoptions*, Social Science Research Network, April 2007 http://ssrn.com/abstract=979650.

[12] Zob. np. **H. Ashbaugh, M. Pincus**, *Domestic Accounting Standards, International Accounting Standards, and the Predictability of Earnings*, Journal of Accounting Research, Vol. 39, Issue 3, 2001, s. 417–434; **R. Cuijpers, R., W. Buijink**, *Voluntary Adoption of Non-Local GAAP in the European Union...*; **V. M. Covrig, M. L. DeFond, M. Hung**, *Home Bias, Foreign Mutual Fund Holdings, and the Voluntary Adoption of International Accounting Standards*, Journal of Accounting Research, Vol. 45, 2007, s. 41–70.

[13] Zgodnie z wynikami jednych z pierwszych badań empirycznych nad działaniami spółek w celach pozyskiwania kapitałów poprzez rynek kapitałowy, które wskazują na ścisły związek poziomu i zakresu ujawnień informacji z możliwościami pozyskiwania kapitału (zob. **F. Choi**, *Financial Disclosure and Entry to the European Capital Market*, Journal of Accounting Research, Vol. 11, Issue 2, 1973, s. 159–175), należy założyć, że niezwykle wymagający w tym względzie system MSSF przyczyni się do wyższej relewantności informacji finansowych dla rynku kapitałowego.

[14] Zob. **M. S. Harris, K. A. Muller III**, *The market valuation of IAS versus US-GAAP...*; **C. Leuz, R. E. Verrecchia**, *The Economic Consequences of Increased Disclosure*; **H. Ashbaugh**, *Non-US Firms' Accounting Standard Choices*, Journal of Accounting and Public Policy, Vol. 20, Issue 2, Summer 2001, s. 129–153; **A. Tarca**, *International Convergence of Accounting Practices: Choosing between IAS and US GAAP*, Journal of International Financial Management and Accounting, Vol. 15 Issue 1, March 2004, s. 60–91; **R. Cuijpers, W. Buijink**, *Voluntary Adoption of Non-Local GAAP in the European Union...*

wydaje się stwierdzeniem dość oczywistym – spółki, które dobrowolnie stosowały MSSF, decydowały się na to wtedy, kiedy liczyły, iż korzyści z tego płynące będą większe niż ponoszone koszty. Miarą tych korzyści i kosztów były odpowiednio wyższe lub niższe wartości majątku oraz osiąganych zysków, które miałyby skłaniać inwestorów do nabywania emitowanych przez spółki udziałów kapitałowych lub pozwalać na łatwiejsze pozyskiwanie dla spółki innych funduszy[15].

Inny wartościowy obszar badań empirycznych w zakresie MSSF obejmował reakcję rynków kapitałowych wobec ogłoszenia zamiarów danej spółki o przejściu z dotychczas stosowanych regulacji krajowych na sprawozdawczość zgodną z MSSF. Tu również uzyskiwane rezultaty z badań nie wskazywały jednoznacznie na wpływ takich decyzji na reakcje rynków[16] lub potwierdzały jedynie, że reakcje rynków są zróżnicowane i zależą głównie od rodzaju stosowanych miar w wycenie majątku i dochodów (zysków) spółek oraz zakładanych wskaźników ich wzrostu – im niższy poziom wartości wycenianego majątku i osiąganych zysków, ustalonych pod rządami dotychczas stosowanych regulacji oraz wyższe wskaźniki zakładanego ich wzrostu w związku z zastosowaniem się do MSSF, tym silniejsze reakcje rynków kapitałowych na tego rodzaju oświadczenia o zmianie systemu rachunkowości na MSSF. Znacząca jest tu kwestia niedowartościowania majątku spółek oraz zaniżanych wartości kumulowanych lub zakładanych do osiągnięcia zysków, które wynikają głównie z charakterystycznego dla wielu systemów rachunkowości konserwatyzmu[17]. Jeśli przyjąć więc, że system

[15] Zob. **H. B. Christensen, E. Lee, M. Walker**, *Cross-sectional Variation in he Economic Consequences of International Accounting Harmonization: The Case of Mandatory IFRS Adoption in the UK*, Manchester Business School, January 2006, http://www.business.uinc.edu/accountancy/research/vkzcenter/conferences/france/papers/Christensen_Lee_Walker.pdf.

[16] Zob. **B. Pellens, C. Tomaszewski**, *Kapitalmarktreaktionen auf den rechnungslegungswechsel zu IAS bzw. US-GAAP*, [w:] **G. Gebhardt, B. Pellens**, *Rechnungswesen und kapitalmarkt*, ZfbF-Sonderheft, Vol. 41, 1999, s. 199–228.

[17] Przez konserwatyzm w rachunkowości ogólnie rozumie się zachowanie zróżnicowanych kryteriów osądu przy ujmowaniu zysków, lub strat, które charakteryzuje się nieujmowaniem antycypowanych zysków ale ujmowaniem antycypowanych strat. O wpływie konserwatyzmu na relewantność systemu rachunkowości dla rynków kapitałowych pisze m.in. **R. L. Watts**, *Conservatism in Accounting*, Part I: *Explanations and Implications*, Accounting Horizons, Vol. 17, No. 3, 2003, s. 207–221, oraz **R. L. Watts**, *Conservatism in Accounting*, Part II: *Evidence and Research Opportunities*, Accounting Horizons, Vol. 17, No. 4, 2003, s. 287–301. Sam wpływ konserwatyzmu na relewantność informacji finansowej jest przedmiotem licznych opracowań naukowych i badań statystycznych. Zob. np. **J. Pae, D. B. Thornton, M. Welker**, *The Link between Earnings Conservatism and the Price-to-Book Ratio*, Contemporary Accounting Research, Vol. 22, No. 3, 2005, s. 693–717; **Y-S. Choi, J. F. O'Hanlon, P. F. Pope**, *Conservative Accounting and Linear Information Valuation Models*, Contemporary Accounting Research, Vol. 23, No. 1, 2006, s. 73–101; **X-J. Zhang**, *Conservative accounting and equity valuation*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 29, 2000, s. 125–149; **D. Givoly, C. Hayn**, *The changing time-series properties of earnings, cash flows and accruals: Has financial reporting become more conservative?*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 29, 2000, s. 287–320; **S. Basu**, *The conservatism principle and the asymmetric timeliness of earnings*, Journal of Accounting and

MSSF, oparty na wycenie zasobów majątkowych i procesów w wartościach godziwych, charakteryzuje się mniejszym konserwatyzmem w stosunku do innych systemów rachunkowości, szczególnie modelu kontynentalnego, to należy oczekiwać wyższej relewantności informacji finansowej opartej na MSSF, niż dotychczas dostarczanej uczestnikom rynków kapitałowych[18].

Niektóre z badań empirycznych potwierdzały również stawianą, dość oczywistą hipotezę, więc raczej tezę, że im mniej istotne występują różnice w dotychczas stosowanych rozwiązaniach w stosunku do MSSF, tym reakcje rynków kapitałowych są mniejsze, przejawiające się niewielką zmianą cen rynkowych papierów wartościowych tych spółek, czyli przejście na MSSF

Economics, Vol. 24, 1997, s. 3–37. Wpływ konserwatyzmu na wartość majątku i osiągane zyski polskich spółek wykazują np. badania: **D. Krzywda, M. Schroeder**, *An Analysis of the Differences between IFRS and Polish Accounting Regulations: Evidence from the Financial Statements of Listed Entities on the Warsaw Stock Exchange for the Calendar Years Ending 2001, 2003 and 2004*, Accounting in Europe, Vol. 4, No 1–2, 2007, s. 79–108; **A. A. Jaruga, J. Fijałkowska, M. Jaruga-Baranowska, M. Frendzel**, *The Impact of IAS/IFRS on Polish Accounting Regulations and Practical Implementation in Poland*, Accounting in Europe, Vol. 4, No 1–2, 2007, s. 67–78 lub **K. Grabiński, M. Kędzior**, *Bilanse według ustawy o rachunkowości i Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Wyniki badań*, Rachunkowość, nr 11, 2007, s. 7–21. Na konserwatyzm w rachunkowości mają wpływ oczywiście czynniki kulturowe. W systemie anglosaskim jest on mniejszy niż w systemie kontynentalnym, ale przyjęcie i wejście w życie ustawy Sarbanesa-Oxleya w 2002 r. w znaczący sposób wpłynęło na wzrost konserwatyzmu spółek amerykańskich, czego dowodzą badania empiryczne. Zob. **G. J. Lobo, J. Zhou**, *Did Conservatism in Financial Reporting Increase after the Sarbanes-Oxley Act? Initial Evidence*, Accounting Horizons, Vol. 20, No. 1, 2006, s. 57–74.

[18] W przeprowadzonym badaniu empirycznym przez D. W. Collinsa z zespołem nad zmianami relewantności zysków i wartości bilansowych majątku spółek amerykańskich za okres 1953–1993 obalono stawianą powszechnie tezę o spadku relewantności tych kategorii ekonomicznych dla rynku kapitałowego, którą wiązano z konserwatyzmem w rachunkowości, tj. stosowaniem kosztu historycznego jako podstawy wyceny. Badanie potwierdziło nawet niewielki wzrost relewantności informacji finansowych opartych na koszcie historycznym w analizowanym okresie. Jeśli nawet zauważono spadek relewantności kategorii zysków, to rekompensowany był on jednoczesnym wzrostem relewantności wartości bilansowych majątku. Zob. **D. W. Collins, E. L. Maydew, I. S. Weiss**, *Changes in the value-relevance of earnings and book values over the past forty years*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 24, 1997, s. 39–67. W badaniu i analizie relewantności wartości bilansowej majątku oraz zysków spółek wykorzystano dwa modele wyceny spółek, wiążące ze sobą podejście majątkowe i dochodowe (modele mieszane), J. A. Ohlsona oraz G. A Felthama i J. A. Ohlsona, znane jako modele Ohlsona i Felthama-Olsona. Zob. **J. A. Ohlson**, *Earnings, Book Values, and Dividends in Equity Valuation*, Contemporary Accounting Research, Vol. 11, No. 2, 1995, s. 661–687; **G. A. Feltham, J. A. Ohlson**, *Valuation and Clean Surplus Accounting for Operating and Financial Activities*, Contemporary Accounting Research, Vol. 11, No. 2, 1995, s. 689–731; **G. A. Feltham, J. A. Ohlson**, *Uncertainty resolution and the theory of depreciation measurement*, Journal of Accounting Research, 1996, Vol. 34, s. 209–234. Założenia, konstrukcję i możliwości wykorzystania tych modeli klarownie wyjaśnia **R. J. Lundholm**, *A Tutorial on the Ohlson and Feltham/Ohlson Models: Answers to Some Frequently asked Questions*, Contemporary Accounting Research, Vol. 11, No. 2, 1995, s. 749–761. Krytyczną ocenę wykorzystania i zastosowań w badaniach naukowych wskazanych modeli wyceny podają z kolei **G. Richardson, S. Tinaikar**, *Accounting based valuation models: what have we learned*, Accounting and Finance, Vol. 44, Issue 2, 2004, s. 223–255.

w takich przypadkach charakteryzuje znikoma relewantność[19]. Odwrotnie pozytywnych reakcji rynków kapitałowych należy spodziewać się w przypadku tych rynków i w stosunku do tych spółek, które działają w systemach o mniejszej liczbie i zakresie ujawnianych informacji w stosunku do tych, jakich wymagają MSSF[20].

4.1.2. Badania nad kosztem kapitału w kontekście stosowania MSSF

Jeśli chodzi o dobrowolne stosowanie MSSF, to badania koncentrowały się w dużej mierze na wpływie stosowania MSSF na kształtowanie się kosztu kapitału. Ponieważ nie ma pełnej zgodności co do tego, jak powinno się mierzyć koszt kapitału, i w tej materii stosowane są różne jego miary (np. Capital Asset Pricing Model, Arbitrage Pricing Model)[21], to tym bardziej uzyskanie odpowiedzi jest niezwykle trudne[22]. Autorzy raportu ze stosowania

[19] Cechę tę zaobserwowano np. w przypadku rynku niemieckich spółek, gdy porównano zachowanie inwestorów w stosunku do tych spółek publicznych, które sporządzały wpierw sprawozdania finansowe zgodnie z niemieckimi zasadami, a następnie zastosowały się do MSSF. Zob. **M. Hung, K. R. Subramanyan**, *Financial Statements Effects of Adopting International Accounting Standards: The Case of Germany*, Review of Accounting Studies, Vol. 12, No. 4, 2007, s. 623–657. Niewiele wyższą korelację majątku spółek niemieckich i cen akcji tych spółek kompensuje tu jednak niższa korelacja wartości wykazywanych zysków z cenami akcji. Jednakże z innych badań wynika, że zyski osiągane przez niemieckie spółki i mierzone dzięki MSSF charakteryzują się wyższą relewantnością w stosunku do zysków ustalanych pod rządami niemieckich standardów rachunkowości, ale badanie nie potwierdziło np. znaczących różnic między relewantnością systemu MSSF i US GAAP. Zob. **E. Bartov, S. Goldberg, M. Kim**, *Comparative Value Relevance among German, U.S. and International Accounting Standards.*

[20] Zob. **J. Comprix, K. Muller, M. Stanford**, *Economic consequences from mandatory adoption of IASB standards in the European Union*, Working paper, Arizona State University, Pennsylvania State University, Texas Christian University, 2003, przypis za: **N. S. Soderstrom, K. J. Sun**, *IFRS Adoption and Accounting Quality: A Review...*

[21] Zob. **A. Damodaran**, *Investment Valuation*, John Wiley & Sons, New York 1996, s. 47–61. Najczęściej przytaczane w literaturze modele pomiaru wartości przedsiębiorstw, wykorzystujące koszt kapitału, to modele pomiaru zysku rezydualnego: **J. Claus, J. Thomas**, *Equity Premia as Law as Three Persent? Evidence from Analysts' Earnings Forecasts for Domestic and International Stock Markets*, Journal of Finance, Vol. 56, 2001, s. 1629–1666, i **W. R. Gebhardt, C. Lee, B. Swaminathan**, *Toward an Implied Cost of Capital*, Journal of Accounting Research, Vol. 39, No. 1, 2001, s. 135–176, oraz modele pomiaru wzrostu zysków ponadprzeciętnych: **J. Ohlson, B. E. Juettner-Nauroth**, *Expected EPS and EPS Growth as Determinants of Value*, Review of Accounting Studies, Vol. 10, 2005, s. 349–365, w tym zmodyfikowany model wskaźnika wzrostowego ceny do zysku (PEG): **P. D. Easton**, *PE Ratios, PEG Ratios, and Estimating the Implied Expected Rate of Return on Equity Capital*, The Accounting Review, Vol. 79, No. 1, 2004, s. 79–95.

[22] Zob. np. **J. Francis, R. LaFond, P. Olsson, K. Schipper**, *Cost of Capital and Earnings Attributes*, The Accounting Review, Vol. 79, Issue 4, 2004, s. 967–1010; **C. A. Botosan**, *Disclosure and the cost of capital: what do we know?*, Accounting and Business Research, Special Issue, International Accounting Policy Forum, 2006, s. 31–40. Zob. także **P. D. Easton**, *PE Ratios, PEG Ratios, and Estimating the Implied Expected Rate of Return on Equity Capital*, oraz **P. D. Easton, G. Taylor, P. Shroff, T. Sougiannis**, *Using forecasts of earnings to simultaneously estimate growth and the rate of return on equity investments*, Journal of Accounting Research, Vol. 40, No. 3, 2002, s. 657–676.

MSSF w krajach EOG przywołują tu liczne badania, z których (w zależności od przyjętej metody badawczej) wynika bądź nie wynika, że zastosowanie MSSF przyczynia się do obniżenia lub wzrostu kosztu kapitału[23]. Zmiany w koszcie kapitału w związku ze zmianą systemu rachunkowości uzależniane są głównie zakresem ujawnień informacji prezentowanych w sprawozdaniach finansowych oraz stosowanymi podstawami wyceny majątku i zysków spółek[24]. Wzrost jakości sporządzanych sprawozdań finansowych i zawieranych w nich informacji ogranicza ryzyko inwestycyjne oraz obniża koszty prowadzenia rachunkowości, co znacząco wpływa na parametry pomiaru kosztu kapitału, powodując jego spadek[25].

Z badań empirycznych L. Hail i C. Leuza z 2005 r., przeprowadzonych na próbie spółek z 40 krajów świata, sporządzających sprawozdania finansowe za lata obrotowe 1992–2001, wynika ogólnie, że koszt kapitału spółek jest tym mniejszy, im kraje, w których one działają, mają[26]:

1) bardziej wymagające regulacje w zakresie prezentacji i ujawniania informacji, w tym zawartych w sprawozdaniach finansowych;
2) bardziej wymagające regulacje rynku kapitałowego oraz
3) silniejsze mechanizmy kontroli tego rynku.

Potwierdza to m.in. wyniki badań empirycznych wskazujących, że firmy działające w krajach o silniejszych mechanizmach ochrony inwestorów oraz bardziej efektywnych systemach prawnych uzyskują wyższe poziomy wyceny kapitałów własnych. Trudno jest jednak wskazać, jaka jest przyczyna tego, że na siłę kapitałów własnych spółek oddziałują instytucje prawne[27].

---

[23] Zob. **C. Dargenidou, S. McLeay, I. Raonic**, *Expected earnings growth and the cost of capital: an analysis of accounting regime change in the European financial market*, Abacus, Vol. 42 Issue 3–4, September 2006, s. 388–414; **H. Daske**, *Economic Benefits of Adopting IFRS or US GAAP – Have the Expected Costs of Equity Capital Really Decreased?*, Journal of Business Finance and Accounting, Vol. 33, Issue 3–4, April 2006, s. 329–373. Przypisy tych badań za: *EU Implementation of IFRS and The Fair Value Directive. A report for the European Commission*, ICAEW, London 2007, s. 55, http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docd/studies/2007-eu_implementation_of_ifrs. Zob. także **A. Levitt**, *The Importance of High Quality Accounting Standards*, Accounting Horizons, Vol. 12, No. 2, 1998, s. 79–82, oraz **L. Hail, Ch. Leuz**, *International Differences in the Cost of Equity Capital: Do Legal Institutions and Securities Regulation Matter?*, Social Science Research Network, December 2005, http://ssrn.com/abstract=437603.

[24] Zob. **C. A. Botosan**, *Disclosure level and the cost of equity capital*, The Accounting Review, Vol. 72, Issue 3, 1997, s. 323–349 oraz **J. Francis, R. LaFond, P. Olsson, K. Schipper**, *Cost of Capital and Earnings Attributes.*

[25] Zob. **R. McEnally, P. Walters**, *The critical nature of neutral financial reporting*, IASB Insight, October 2003, s. 10–11. Por. **A. Jaruga, J. Fijałkowska, M. Jaruga-Baranowska, M. Frendzel**, *The Impact of IAS/IFRS on Polish Accounting Regulations.*

[26] Zob. **L. Hail, Ch. Leuz**, *Capital Market Effects on Mandatory IFRS Reporting in the EU...* Zob. także **C. S. Armstrong, M. E. Barth, A. D. Jagolinzer, E. J Riedl**, *Market Reaction to the Adoption of IFRS in Europe*, Social Science Research Network, August 2007, http://ssrn.com/abstract=903429.

[27] Zob. **R. La Porta, F. Lopez-de-Silanes, A. Shleifer, R. Vishny**, *Investor Protection and Corporate Valuation*, The Journal of Finance, Vol. 57, 2002, s. 1147–1170.

Podobne wnioski o obniżce kosztu kapitału w związku ze stosowaniem MSSF wynikają z ostatnich badań empirycznych nad kosztem kapitału w kontekście obligatoryjnego już stosowania MSSF w Europie. Z badania ok. 6 tys. spółek europejskich pochodzących z 18 krajów UE, w tym z Polski, przeprowadzonego na zlecenie holenderskiej AMF, a także przez L. Hail i C. Leuza, wynika, że koszt kapitału tych spółek, które zastosowały się do obowiązku sporządzenia sprawozdań finansowych zgodnie z MSSF, uległ obniżeniu. Wynika z niego także, że stosowanie MSSF przyczynia się do zwiększonej płynności rynków kapitałowych, na których stosowany jest jeden system rachunkowości, w tym przypadku system MSSF[28].

W innym jednak badaniu, przeprowadzonym tylko na brytyjskich spółkach, stawiana hipoteza o wpływie MSSF na zmniejszenie kosztu kapitału nie została empirycznie udowodniona; jedne z badanych spółek osiągały wskaźniki niższego kosztu kapitału, podczas gdy inne – wyższego[29]. Podobne wnioski wynikają z badań empirycznych przeprowadzonych przez H. Daske z zespołem na próbie spółek pochodzących z 26 różnych krajów świata, nie tylko z Europy, jak również z badań prowadzonych przez samego H. Daske, analizującego wpływ zastosowania MSSF na koszt kapitału niemieckich spółek, gdzie ogólnie wywodzi on wniosek, że wdrożenie MSSF na rynku niemieckim niewiele w tym względzie zmieniło[30]. Do podobnych konkluzji na temat zachowań niemieckiego rynku doszli także inni badacze[31].

Uzasadnieniem zróżnicowanych wyników badań co do wpływu stosowania MSSF oraz związanych z tym reakcji rynków kapitałowych, w tym poziomu kosztu kapitału jako jednego z podstawowych parametrów kwantyfikujących skutki wdrażania MSSF, mogą być następujące powody:

- ◇ po pierwsze – wprowadzanie MSSF w wielu przypadkach odbywa się stopniowo: przez przyjmowanie takich rozwiązań, które ograniczają jakość wprowadzanych zmian do obecnie stosowanych rozwiązań, dzięki czemu wpływ zmian jest „wygładzany" i rozciągnięty w czasie, podczas gdy w innych przypadkach zmiany wprowadzane są dość radykalnie. W pierwszym przypadku reakcje rynku mogą być słabsze, w drugim – silniejsze;
- ◇ po drugie – zróżnicowanie administracyjnych mechanizmów wdrożeniowych MSSF w różnych państwach: spółki działające w rozwijających się

[28] Zob. **L. Hail, C. Leuz**, *Capital Market Effects on Mandatory IFRS Reporting in the EU: Empirical Evidence.*

[29] Zob. **H. B. Christensen, E. Lee, M. Walker**, *Cross-sectional Variation in he Economic Consequences of International Accounting Harmonization.*

[30] Zob. **H. Daske, L. Hail, C. Leuz, R. Verdi**, *Mandatory IFRS Reporting Around the World: Early Evidence on the Economic Consequences*, Social Science Research Network, December 2007, http://ssrn.com/abstract=1024240, oraz **H. Daske**, *Economic Benefits of Adopting IFRS or US GAAP...*

[31] Zob. **B. Van Tendeloo, A. Vanstraelen**, *Earnings Management under German GAAP versus IFRS*, European Accounting Review, Vol. 14, 2005, s. 155–180.

gospodarkach, charakteryzujących się słabo rozwiniętymi mechanizmami wdrożeniowymi MSSF, wykazują z reguły słabsze reakcje rynków, w przeciwieństwie do tych rynków, które działają w gospodarkach rozwiniętych o silniejszych, bardziej stanowczych regulacjach co do formy i zakresu podmiotowego wdrażania MSSF;

◇ po trzecie – badania różnią się między sobą skutecznością kontrolowania wpływu bodźców związanych ze stosowaniem przez spółki określonych standardów rachunkowości oraz skutków wynikających z oddziaływania środowiska gospodarczego, w których działają, a także

◇ po czwarte – stosowane do badań metody statystyczne wykorzystują zróżnicowane okresy badawcze, zróżnicowane źródła danych finansowych, zróżnicowane zmienne objaśniające oraz często różne metody badawcze.

4.1.3. Badania nad innymi rynkowymi skutkami obligatoryjnego stosowania MSSF

Zainteresowanie akademików i teoretyków rachunkowości MSSF spotęgowało się głównie z chwilą wejścia w życie rozporządzenia Unii Europejskiej nr 1606/2002 o stosowaniu MSSF. Prowadzone badania, w tym badania empiryczne związane ze stosowaniem MSSF, zostały rozszerzone na dwa nowe obszary badawcze sprawdzające:

1) czy informacje pochodzące z systemu MSSF są wykorzystywane w odmienny sposób od istniejącego pod rządami dotychczas stosowanych systemów krajowych, oraz
2) jakie są inne ekonomiczne konsekwencje obligatoryjnego stosowania MSSF?

Badania na temat ekonomicznych, także tych innych konsekwencji obligatoryjnego stosowania MSSF są ze zrozumiałych względów dopiero na wczesnym etapie i przez to nie pozwalają na jednoznaczne formułowanie tez o ekonomicznych konsekwencjach wpływu MSSF[32].

W nurcie badań naukowych nad odmiennością sposobu wykorzystywania informacji finansowych pochodzących z systemu MSSF dominują głównie te, które poszukują odpowiedzi na pytania:

1) jaki jest zakres informacji ujawnianych w sprawozdaniach finansowych, które nie były wcześniej dostępne pod rządami dotychczas stosowanych regulacji, oraz

[32] Jedną z ekonomicznych konsekwencji obligatoryjnego stosowania MSSF podają w swym badaniu A. De Jong z zespołem, którzy badając wpływ zastosowania MSR 32 na rynku holenderskim wykazali, że niektóre ze spółek tuż przed zastosowaniem się do MSSF wykupywały swoje uprzywilejowane akcje w celu ich umorzenia, aby w ten sposób nie dopuścić do ich przekwalifikowania z kapitałów własnych na zobowiązania. Zob. **A. De Jong, R. Cifuentes, A. Miguel, P. Veirweijmen**, *The Economic Consequences of IFRS: The Impact of IAS 32 on Preference Shares in the Netherlands*, Social Science Research Network, 2006, http://ssrn.com/abstract=899523.

2) w jakim stopniu informacje te są obecnie wykorzystywane przez inwestorów?

Poszukuje się zatem potwierdzenia faktu, że stosowanie MSSF jest relewantne dla rynków kapitałowych, a więc także, że ma sens nie tylko z punktu widzenia samej rachunkowości i dążenia samego w sobie do osiągnięcia najwyższego z możliwych stopnia harmonizacji rachunkowości – konwergencji rozwiązań służących wypracowaniu wysokiej jakości globalnych standardów rachunkowości, ale także, a może przede wszystkim, pozytywnej reakcji rynków kapitałowych na takie działania.

Przeprowadzone badania statystyczne już wyraźnie wskazują, że obligatoryjne zastosowanie MSSF do sporządzania sprawozdań finansowych przez spółki na użytek rynku europejskiego przyczyniło się generalnie do pozytywnej reakcji rynków kapitałowych, spełniając np. oczekiwania inwestorów w zakresie zmniejszenia asymetrii dostarczanych publicznie danych o spółkach (widzianej z perspektywy zewnętrznych i wewnętrznych użytkowników sprawozdań finansowych, a także w porównaniach między spółkami) oraz redukowania przez to ryzyka informacyjnego, co powoduje tym samym obniżenie kosztu kapitału, obniżenie kosztów podejmowania decyzji inwestycyjnych, w tym skrócenie czasu na ich podjęcie, zwiększenie płynności europejskiego rynku kapitałowego i jednocześnie zwiększenie płynności samych spółek. Ograniczenie ryzyka związanego z oszacowaniem przyszłych zwrotów z inwestycji lub zmniejszenie asymetrii informacyjnej między spółkami oraz między menedżerami a zewnętrznymi inwestorami, jakie wynika ze wzrostu jakości dostarczanych informacji, uznaje się za powód wzrostu płynności rynków kapitałowych i ostatecznie przyczynia się do spadku zakładanych stóp zwrotu, a więc dzięki temu obniża się koszt kapitału[33].

W przeprowadzonym przez C. Armstronga z zespołem badaniu empirycznym wykazano, że reakcje rynku były bardziej pozytywne, gdy dotyczyły spółek działających wcześniej w środowisku tego kraju, które: a) wymagało mniejszej liczby i jakości ujawniania informacji; b) charakteryzowało się wyższą asymetrią dostarczanych informacji oraz c) systemem regulacji opartym bardziej na regulacjach środowiskowych niż prawnych (czyli działających według modelu anglosaskiego). Poczynione obserwacje odnosiły się tak do banków, jak do pozostałych spółek, co może wskazywać, że implikacje stosowania MSSF w Europie mają charakter generalny, nie są zatem związane wyłącznie ze stosowaniem tylko MSR 39[34].

[33] Zob. **P. Clarkson, J. Guedes, T. Thompson**, *On the Diversification, Observability, and Measurement of Estimation Risk*, Journal of Financial and Quantitative Analysis, March 1996, s. 69–84, oraz **D. W. Diamond, R. E. Verrecchia**, *Disclosure, Liquidity, and the Cost of Equity Capital*, Journal of Finance, Vol. 46, No. 4, 1991, s. 1325–1359.

[34] Zob. **C. Armstrong, M. E. Barth, A. D. Jagolizner, E. J. Riedl**, *Market Reaction to the Adoption of IFRS in Europe*. Badania nad wzrostem relewantności informacji finansowej

Pozytywny wpływ obligatoryjnego stosowania MSSF w europejskim sektorze bankowym potwierdza badanie przeprowadzone przez M. Agostino z zespołem. Badanie statystyczne, na próbie 221 banków notowanych na europejskich rynkach kapitałowych, oparte na modelu wyceny Ohlsona, dostarczyło dowodów na to, że istnieje pozytywny związek między informacjami finansowymi pochodzącymi z systemu MSSF a rynkową wartością tych banków. Im bardziej informacje te są pełne i bardziej przejrzyste (transparentne, a takich dostarczają MSSF), tym ich związek z wartością rynkową banku jest silniejszy i oddziałuje zarówno przez wartości księgowe majątku banków, jak i wykazywane przez nie zyski zatrzymane. Odwrotnie: mniejsza transparentność informacji przyczynia się do mniej oczekiwanych wzrostów relewantności wartości księgowej majątku[35].

Podobne, pozytywne reakcje rynku, w tym: zwiększona płynność rynków kapitałowych oraz wzrost rynkowej wartości spółek, potwierdzają wyniki z badania przeprowadzonego przez H. Daske z zespołem na próbie ponad 3800 spółek z całego świata, w tym europejskich, które zastosowały się po raz pierwszy do MSSF, sporządzając sprawozdania finansowe[36].

Niektóre badania relewantności informacji finansowej opartej na MSSF dla rynków kapitałowych w przypadku krajów rozwijających się, w których występowała wcześniej duża asymetria dostarczanych informacji, a zakres ich ujawnień był mniejszy, mogą potwierdzać stawianą hipotezę, że reakcje rynków kapitałowych w związku z przejściem na MSSF są w takich przypadkach silniejsze[37].

---

pochodzącej z systemu rachunkowości w miarę zwiększania jakości i zakresu informacji udowodniono także empirycznie na przykładzie innych krajów, np. Czech: **K. Hellström**, *The Value Relevance of Financial Accounting Information in a Transition Economy: The Case of the Czech Republic*, European Accounting Review, Vol. 15, No. 3, 2006, s. 325–349, czy Polski: **E. K. Jermakowicz, S. Gornik-Tomaszewski**, *Information Content of Earnings in the Emerging Capital Market: Evidence from the Warsaw Stock Exchange*, Multinational Finance Journal, Vol. 2, No. 4, 1998, s. 245–267. W badaniach tych jednak nie odnoszo się do MSSF, a generalnie do stosowanego systemu rachunkowości. Przyjmując jednak założenie, potwierdzone innymi badaniami, że zakres ujawnień infomacji pod rządami MSSF jest o wiele większy od dotychczas stosowanych systemów rachunkowości, należy wnioskować, że przejście na MSSF w jeszcze silniejszym stopniu przyczyni się do wzrostu relewantności informacji finansowej. Aktualnie brak takich badań empirycznych dotyczących rynku Polski nie może jednak dostarczać dowodów empirycznych na potwierdzenie tak stawianej hipotezy.

[35] Zob. **M. Agostino, D. Drago, D. B. Silipo**, *International Accounting Standards and information efficiency in the European stock market*, Social Science Research Network, January 2008, http://ssrn.com/abstract=1093278.

[36] Zob. **L. Hail, C. Leuz, R. S. Verdi**, *Mandatory IFRS Reporting Around the World: Early Evidence on the Economic Consequences*. Zob. także **R. A. Lambert, C. Leuz, R. E. Verrecchia**, *Accounting Information, Disclosure, and the Cost of Capital*, Journal of Accounting Research, Vol. 45, 2007, s. 385–420.

[37] Zob. **D.Tyrrall, D. Woodward, A. Rakhimbekova**, *The relevance of International Financial Reporting Standards to a developing country: Evidence from Kazakhstan*, The International Journal of Accounting, Vol. 42, Issue 1, s. 82–110.

Przeprowadzone dotąd badania analityczne też już wyraźnie wskazują, że zastosowanie MSSF do sporządzania sprawozdań finansowych przyczyniło się w wielu przypadkach do konieczności zastosowania się do nowych, dotychczas niewymaganych pod rządami krajowych regulacji wymogów, w tym w zakresie ujmowania, ale i ujawniania dodatkowych informacji. Dla przykładu, na badanej przez firmę Ernst & Young próbie 65 sprawozdań finansowych, sporządzonych obligatoryjnie przez europejskie spółki publiczne zgodnie z MSSF, po raz pierwszy za 2005 r., stwierdzono pojawienie się w bilansach tych spółek 9% spośród wszystkich aktywów finansowych oraz 6% spośród wszystkich zobowiązań finansowych instrumentów pochodnych, które wcześniej nie były wykazywane. W tym samym czasie ponad 90% badanych spółek zarejestrowało korekty wyników finansowych z powodu zastosowania się do MSSF 2 *Płatności w akcjach własnych spółki* w związku z realizacją występujących w spółkach programów akcji pracowniczych (lub menedżerskich), które były rejestrowane wcześniej w inny sposób, a w których to przypadkach nie podawano nawet informacji o przyjętych zasadach ujmowania i podstawach zastosowanych dla ich wyceny. Ponadto prawie połowa z badanych spółek ujęła po raz pierwszy odpis aktualizujący wartość firmy, powstałą z przejęć i połączeń jednostek gospodarczych, oraz wykazała się bardziej dokładnym opisem zastosowanych procedur związanych z przeprowadzanymi testami na utratę wartości, w związku z zastosowaniem się do wymogów MSR 36 *Utrata wartości aktywów*, które pod rządami wcześniej stosowanych krajowych rozwiązań nie zawsze były stosowane lub stosowano je jedynie w ograniczonym zakresie[38]. Z kolei z badań empirycznych, przywoływanych w raporcie *EU Implementation of IFRS and The Fair Value Directive*, prowadzonych na podstawie danych giełdowych o wartości rynkowej spółek wynika, że ustalane według MSSF dochody spółek stosujących obligatoryjnie MSSF, w większym stopniu objaśniają rynkowe ceny akcji (a więc pośrednio rynkowe wartości spółek), niż miało to miejsce pod rządami dotychczas stosowanych rozwiązań, opartych na krajowych regulacjach[39]. Przytaczane badania wskazują również na osiąganą w licznych przypadkach użyteczność prezentowanych w sprawozdaniach finansowych dodatkowych informacji w zakresie przeliczeń danych finansowych z systemu krajowego na system MSSF[40]. Badania te prowadzone były jednak na

[38] Zob. *IFRS: Observations on the Implementation of IFRS*, Ernst & Young, London, September 2006, s. 7.

[39] Zob. **E. A. Gordon, B. N. Jorgensen, Ch. L. Linticum**, *Are IFRS-U.S. GAAP Reconciliations Informative?*, Working Paper Rutgers University, Columbia University of Texas, 2007, oraz **J. Horton, G. Serafeim**, *Market Reactions and Valuation of IFRS Reconciliations Adjustments: First Evidence from the UK*, Working Paper, Social Science Research Network, February 2007, http://ssrn.com/abstract=923582, przypisy za: *EU Implementation of IFRS...*, s. 56.

[40] Zob. także **H. B. Christensen, E. Lee, M. Walker**, *Do IFRS/UK-GAAP reconciliations convey new information?*, Social Science Research Network, June 2007, http://ssrn.com/abstract=997800,

dojrzałych, rozwiniętych rynkach kapitałowych USA i Wielkiej Brytanii, i trudno na ich podstawie stawiać tezę, że na wszystkich innych rynkach reakcje rynku są lub będą takie same. Niektóre z przeprowadzonych badań potwierdzają tę odmienność. Takie zróżnicowane między krajami efekty stosowania MSSF potwierdza np. badanie empiryczne przeprowadzone przez H. Daske z zespołem[41]. Również analiza relewantności wartości oparta na analizie wrażliwości wartości księgowej do wartości rynkowej spółek, przeprowadzona na rynku norweskim, wskazała, że rynek ten nie zareagował niemalże w ogóle na zmianę norweskich standardów rachunkowości na MSSF, jak również przeliczenia wartości aktywów netto (kapitałów własnych) z jednego systemu na drugi, mimo że znacząco podniosły wartość księgową spółek, głównie za sprawą kapitalizacji nakładów ponoszonych na aktywa niematerialne, wykazały się marginalną relewantnością. Wyższą relewantność, choć nie we wszystkich przypadkach, wykazały natomiast kwoty zysków spółek ustalanych na podstawie MSSF[42]. Jednakże – jak wskazywałem wcześniej – inne badania przynajmniej sugerują, że im różnice między dotychczas wykorzystywanym systemem rachunkowości a MSSF są większe oraz im silniejsze są działania instytucjonalne w zakresie wdrażania MSSF, tym efekty ze stosowania MSSF są silniejsze i mają z reguły bardziej pozytywny charakter.

Badając empirycznie efekty wdrażania MSSF na rynku brytyjskim, zauważono ponadto, że przeliczenia danych finansowych z UK GAAP na MSSF dają tym silniejsze reakcje rynku kapitałowego, im czynione są wcześniej – tzn. im wcześniej spółki decydowały się na ogłoszenie swoich danych finansowych. Może to być związane z efektem nowości informacji, które pojawiają się na rynku, zanim dostępne będą dane od reszty spółek, oraz ze stosowaną praktyczną zasadą skłonności do przekazywania dobrych wiadomości wcześniej i zwlekania w czasie z ogłaszaniem złych wiadomości[43].

Z przeprowadzonych np. przez firmę PricewaterhouseCoopers badań wśród menedżerów funduszy inwestycyjnych wynika, że dzięki systemowi MSSF w przeważającej ich części (57 z 75, tj. 76% badanej zbiorowości menedżerów z firm brytyjskich, oraz odpowiednio 97 ze 187, tj. 52% badanej zbiorowości z firm europejskich) znajdują oni w dostępnych im sprawo-

oraz **F. Aubert, P. Dumontier**, *Analyzing analysts' expertise: did analysts fully anticipate the impact of IFRS adoption on earnings? The European evidence*, Working paper, EAA Congress, Lizbona 2007.

[41] Zob. **H. Daske, L. Hail, C. Leuz, R. S. Verdi**, *Mandatory IFRS Reporting Around the World: Early Evidence on the Economic Consequences*, Social Science Research Network, December 2007, http://ssrn.com/abstract=1024240.

[42] Zob. **O. Gjerde, K. Knivsala, F. Sattem**, *The Value-Relevance of Adopting IFRS: Evidence from 145 NGAAP Restatements*, Social Science Research Network, January 2008, http://ssrn.com/abstract=966080.

[43] Zob. **H. B. Christensen, E. Lee, M. Walker**, *Cross-sectional Variation in he Economic Consequences of International Accounting Harmonization...*

zdaniach finansowych użyteczne informacje, które w niejednym z przypadków wpłynęły na ich decyzje inwestycyjne[44]. Spośród tych europejskich inwestorów, którzy wskazywali na wykorzystywanie informacji pochodzących z systemu MSSF, wpływ na decyzje dotyczył zarówno inwestowania w daną spółkę, nieinwestowania, zachowania inwestycji, jak i wycofania się z inwestycji (sprzedaży).

4.2. Niektóre wnioski o skutkach zastosowania MSSF z badania ICAEW na użytek Komisji Europejskiej

Wnioski o pozytywnym oddziaływaniu obligatoryjnego stosowania MSSF na rynki kapitałowe wynikają z Raportu poświęconego ocenie wdrażania MSSF na rynku europejskim[45]. Oparto je jednak jedynie na wnioskach z badania najbardziej istotnych rynków Europy: brytyjskiego, francuskiego, hiszpańskiego i włoskiego. Nie przeprowadzano zaś badań w stosunku do spółek z rynku niemieckiego, gdyż – jak uznano – większość z publicznych spółek niemieckich, których dane finansowe pochodzące z systemu rachunkowości oraz dane rynkowe mogłyby dawać miarodajny obraz sytuacji, stosowała MSSF już wcześniej, gdyż prawo niemieckie na to pozwalało od 1998 r.[46] Przeprowadzane zaś inne badania wskazywały generalnie, że obligatoryjne zastosowanie MSSF na rynku niemieckim nie miało w związku z tym praktycznie żadnego wpływu na zachowanie się rynków kapitałowych[47].

Na podstawie przeprowadzonych badań, w tym badań empirycznych wynika, że możliwe jest już wstępne formułowanie tez o tym, iż w wielu przypadkach dane finansowe wynikające ze sprawozdań finansowych obligatoryjnie sporządzanych zgodnie z MSSF, charakteryzują się relewantnością dla uczestników rynku kapitałowego, czyli innymi słowy: badania naukowe potwierdzają, ale jedynie w niektórych przypadkach, m.in. wpływ MSSF na kształtowanie rynkowej wartości przedsiębiorstw, które je stosują[48]. Takie

[44] Zob. IFRSs: *The Investors' View*, PricewaterhouseCoopers, London 2005, s. 6, oraz *IFRS: The European Investors' View*, PricewaterhouseCoopers, London 2006, s. 8.

[45] W Raporcie wykorzystano badanie naukowe przeprowadzone przez J. Horton i G. Serafeima. Zob. **J. Horton, J. G. Serafeim**, *Value Relevance of the International Financial Reporting Standards (IFRS)...*

[46] Zob. **EU Implementation of IFRS**..., s. 54.

[47] Wskazują na to przytaczane już wcześniej wyniki badań empirycznych, które dotyczyły np. kosztu kapitału, pomiaru i zarządzania zyskami, wpływu wyceny majątkowej spółek na ich wartość rynkową. Zob. np. **B. Van Tendeloo, A. Vanstraelen**, *Earnings Management under German GAAP versus IFRS*; **H. Daske**, *Economic Benefits of Adopting IFRS or US GAAP...*; **M. Hung, K. R. Subramanyam**, *Financial Statements Effects of Adopting International Accounting Standards...*

[48] Np. z badania przeprowadzonego przez PricewaterhouseCoopers z lutego 2006 r. wynika, że MSSF zdążyły już wywrzeć wpływ na postrzeganie wartości spółek przez zarządzających funduszami. Prawie 3/4 z poddanych badaniu stwierdziło, że przejście na MSSF miało przynaj-

wnioski wysunięto w przypadku tych spółek, które uprzednio sporządzały sprawozdania finansowe według regulacji brytyjskich, francuskich i włoskich w zakresie zysków zatrzymanych (kumulowanych zysków z lat ubiegłych), których przeliczenie na warunki MSSF pomogło w większym stopniu uzasadnić ceny akcji tych spółek ukształtowane przez rynek po trzech miesiącach od końca pierwszego roku obligatoryjnego zastosowania MSSF. Szczególnie wysoki stopień korelacji zysków zatrzymanych i cen akcji zaobserwowano w przypadku spółek brytyjskich i francuskich[49]. Podobnie w przypadku spółek wywodzących się z tych krajów – przeliczenia zysków zatrzymanych (kumulowanych w kapitałach własnych) na MSSF uznano za znaczące dla wyjaśnienia relacji między uzyskiwanymi przez inwestorów zwrotami na poczynionych inwestycjach kapitałowych, mierzonych rocznymi zmianami cen akcji w okresie trzech miesięcy od końca roku obrotowego, za który sporządzono po raz pierwszy obligatoryjnie sprawozdania według MSSF[50]. Z innych badań empirycznych, przeprowadzonych np. przez zespół H. Daske, wynika zaś, że korzystne dla rynków kapitałowych efekty ze stosowania MSSF są na tych rynkach większe lub w ogóle osiągane, które działają w krajach z silnymi instytucjonalnymi mechanizmami wdrożeniowymi MSSF, tj. tam, gdzie stosowanie MSSF ma charakter bardziej obligatoryjny niż dobrowolny, gdzie stosowanie MSSF jest powszechniejsze – obejmuje większą liczbę przypadków. Co więcej, efekty z wdrażania MSSF są słabsze tam, gdzie dotychczas stosowane rozwiązania krajowe są bardziej zbliżone do MSSF, gdzie instytucje odpowiedzialne za stanowienie regulacji rachunkowości przyjęły drogę konwergencji tych rozwiązań z MSSF, zaś słabsze oddziaływanie MSSF na rynki kapitałowe obserwowalne jest w tych gałęziach przemysłu, w których stopień dobrowolności stosowania MSSF jest wyższy[51].

Opinie samych sporządzających sprawozdania finansowe na temat wyższej użyteczności, w tym jakości sporządzanych sprawozdań finansowych, są jednak bardziej powściągliwe. Niektórzy bowiem z nich przyznają, że mają obawy co do tego, że sporządzane sprawozdania finansowe według MSSF

mniej niewielki wpływ na ich ocenę wartości spółek, w które inwestują, głównie dlatego, że informacje finansowe, które stały się pod rządami MSSF bardziej przejrzyste, łatwiej jest teraz porównywać. Zob. *IFRS: The European Investors' View*, s. 7.

[49] Por. **C. S. Armstrong, M. E. Barth, A. D. Jagolinzer, E. J Riedl**, *Market Reaction to the Adoption of IFRS in Europe*. Uzyskane z badania empirycznego wyniki potwierdzają wyższą relewantność systemu MSSF w tych krajach, które charakteryzują się modelem anglosaskim w rachunkowości, co nie przeczy jednak temu, że w przypadku spółek rynku francuskiego uzyskano podobne pozytywne efekty. Dowodów na wyższą relewantność anglosaskiego systemu rachunkowości, a szerzej: systemów rachunkowości wpisanych w system regulacyjny oparty na prawie zwyczajowym, w przeciwieństwie do krajów o systemach normatywnych dają inne badania empiryczne. Zob. np. **R. La Porta, F. Lopez-De-Silanes, A. Shleifer**, *Law and Finance*, Journal of Political Economy, Vol. 106, No. 6, 1998, s. 1113–1155.

[50] Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 54–60.

[51] Zob. **H. Daske, L. Hail, C. Leuz, R. S. Verdi**, *Mandatory IFRS Reporting Around the World...*

są wystarczające, a w niektórych przypadkach nawet całkowicie właściwe do tego, by firmy mogły przez nie komunikować swoje osiągnięcia, wyrażane miarami finansowymi, uzyskiwanymi dzięki systemowi MSSF na potrzeby rynku kapitałowego, i przez to, aby były wystarczającą, już niezależną podstawą do podejmowania decyzji inwestycyjnych[52]. Stąd w wielu przypadkach (trzy na cztery z analizowanych w badaniu Ernst & Young 65 raportów finansowych), szczególnie w przypadku spółek brytyjskich i francuskich, roczne raporty finansowe, w których prezentowane są sprawozdania finansowe, zawierały dodatkowe wyjaśnienia, a także korekty wyników finansowych ustalanych na podstawie MSSF, by w ten sposób wyrazić opinie zarządów o tym, co według nich powinno stanowić podstawę oceny finansowych dokonań zarządzanych przez nich spółek. Ujmowane korekty zysków dotyczyły jednak zasadniczo kosztów lub strat, a w mniejszym stopniu przychodów i zysków. Były to głównie korekty zwrotne: odpisów z tytułu utraty wartości aktywów (MSR 36), kosztów ujmowanych jako rezerwy na zobowiązania restrukturyzacyjne i kosztów związanych z tworzeniem rezerw na toczące się postępowania sądowe (MSR 37), zysków lub strat powstałych na wycenie aktywów trwałych przeznaczonych do zbycia (MSSF 5)[53]. W przypadku niektórych spółek brytyjskich korekty zwrotne dotyczyły także amortyzacji wartości niematerialnych[54], co może szczególnie dziwić, gdyż postanowienia MSR 38 pozwalają na nieamortyzowanie praktycznie wszystkich rodzajów wartości niematerialnych[55]. Powszechną praktyką spółek francuskich w tym względzie było natomiast nieamortyzowanie różnic z wyceny aktywów powstałych w związku z zastosowaniem się do postanowień metody nabycia, określonej w MSSF 3: *Połączenia jednostek gospodarczych*[56].

Skoro stosowanie MSSF charakteryzuje się wyższą relewantnością informacji finansowych pochodzących z systemu rachunkowości, to należy się liczyć z tym, że MSSF mogą w silniejszym stopniu kształtować nie tylko mikroekonomiczne relacje między spółkami a uczestnikami rynków kapitałowych, lecz także mogą w większym stopniu wpływać na relacje ekonomiczne w skali makro. Oznacza to z jednej strony – wpływ MSSF na wartość spółek, a tym samym wartość kapitalizacji giełd kapitałowych i w konsekwencji – wpływ na koniunkturę gospodarczą danego obszaru, państwa, związków państw, a może nawet całej światowej gospodarki. Z drugiej zaś strony – relewantność systemu MSSF może kształtować relację odwrotną, tj. w silniejszy sposób odzworowywać wpływ koniunktury gospodarczej na

[52] Zob. *IFRS: Observations on the Implementation of IFRS*, s. 12 i n.
[53] Tamże, s. 13.
[54] *Loc. cit.*
[55] Zob. par. 107 MSR 38, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej 2007*, s. 1193.
[56] Zob. *IFRS: Observations on the Implementation of IFRS*, s. 13.

wartość spółek, a przez to na pomiar jej zasobów i procesów gospodarczych. Skoro tak, to istnieje dość uzasadniona obawa, iż system MSSF i jego twórcy mogą być adresatem pretensji kierowanych ze strony inwestorów, którzy niepowodzenia inwestycyjne związane z dekoniunkturą gospodarczą mogą wiązać bezpośrednio i jedynie z systemem MSSF, zarzucając mu manipulowanie rynkiem. Jest to jednak bardzo ważna konsekwencja ekonomiczna stosowania MSSF, o której nie zapominają ich twórcy. Wątpliwe jest jednak to, czy odpowiedzialność za kryzysy finansowe lub dekoniunkturę gospodarczą może przyjmować na siebie system rachunkowości, którego celem jest możliwie wierne odwzorowywanie rzeczywistości gospodarczej, a nie jej kreowanie[57].

4.3. Wnioski ogólne na temat relewantności MSSF dla rynków kapitałowych

Ogólne wnioski, jakie można wysnuć z uzyskanych rezultatów badań w zakresie relewantności danych finansowych pochodzących z systemu MSSF dla relacji kapitałowych, odwzorowywanych m.in. przez wartość przedsiębiorstw mierzoną na podstawie ceny akcji spółek, czyli wartości bilansowej spółki a jej wartości rynkowej, jak również relacji mierzonych i wykazywanych zysków zatrzymanych (dochodów kumulowanych) do zwrotów z inwestycji, sprowadzić można m.in. do tego, że szczególnie na rozwiniętych i dojrzałych rynkach kapitałowych system rachunkowości generujący wysokiej jakości dane finansowe o wartości księgowej przedsiębiorstwa oraz osiąganych zyskach może silniej oddziaływać na rynkową wartość przedsiębiorstwa. To oznacza, że w krajach, w których zastosowano się do MSSF, charakteryzujących się zakładaną wyższą transparentnością ujawnianych informacji finansowych (ale także niefinansowych), pochodzących głównie ze sporządzanych sprawozdań finansowych, należy oczekiwać pozytywnych reakcji rynku kapitałowego. Aby taka reakcja była bardziej pozytywna, niezbędne jest wzmocnienie systemu wdrażania MSSF na szczeblu instytucjonalno-administracyjnym, które obejmować powinno całą sektorową zbiorowość oraz mieć charakter bardziej stanowczy – nakaz stosowania MSSF, a nie jedynie gwarantowanie prawa do stosowania MSSF.

[57] Przykładem już pojawiających się głosów, obarczajacych winą system MSSF za obecny, światowy kryzys gospodarczy, jest stanowisko dyrektora wykonawczego Royal Bank of Canada, który zarzuca MSSF zbytnią ostrożność w wycenie, przejawiającą się tworzeniem nadmiernych rezerw, odnoszonych w straty okresu, które z kolei oddziałują na wartość spółek, i tym samym na wartość poczynionych w nie inwestycji, nawet wtedy, gdy nie ma rynkowych znamion utraty ich wartości. W odpowiedzi na stawiane zarzuty, przewodniczący IASB – D. Tweedie powiedział m.in.: „*Argumentem jest to, że wyceny są zbyt niskie. Ale to może rynek jest zbyt płytki w takich porzypadkach. Wszystko, co czyni rachunkowość, to próba odwzorowania rynku, a nie wskazywanie na to, jaki ten rynek być powinien*". Zob. **D. Mavin**, *Top accountant defends IFRS*, Financial Post, 25.04.2008.

Wdrożenie systemu MSSF przyczynia się ponadto do obniżenia kosztu kapitału, ale także zwiększenia płynności rynków kapitałowych oraz płynności samych spółek.

Reakcje rynków kapitałowych stabilizują się jednak po pewnym czasie, licząc od chwili wdrożenia systemu MSSF, przez co w dalszej kolejności reakcje rynków kapitałowych w pewnym sensie uniezależniają się od systemu rachunkowości.

Jeśli dotychczas stosowany krajowy system rachunkowości charakteryzował się większą asymetrią oraz mniejszym zakresem ujawnianych danych w sprawozdaniach finansowych, to przejście na MSSF może w znacznym stopniu przyczynić się do wyższej relewantności danych finansowych o spółkach, przez co należy oczekiwać bardziej pozytywnych reakcji rynku kapitałowego. Należy się więc liczyć z tym, że w krajach o stosowanych dotychczas rozwiązaniach księgowych, znacznie różniących się od MSSF co do zakresu ujawnianych informacji oraz stosowanych miarach wartości majątku oraz zysków, głównie opartych na założeniach pomiaru procesów gospodarczych w koszcie historycznym, a więc o wyższym poziomie konserwatyzmu, zastosowanie MSSF o zakładanej wyższej jakości ujawnianych danych finansowych w sprawozdaniach finansowych pozytywnie wpłynie na rynek kapitałowy danego kraju. Dotyczy to w szczególności rynków krajów rozwijających się oraz krajów o typowej kontynentalnej orientacji rachunkowości, takich jak Polska. Aby tego dowieść, potrzebne są badania, których jak dotąd nie przeprowadza się zbyt wiele.

Analiza kształtowanych na świecie systemów rachunkowości wskazuje, że szczególnie system brytyjski oraz system MSSF kwalifikowane są do nurtu tzw. systemów anglosaskich, a więc z założenia – o wyższym poziomie zbieżności niż systemy kontynentalne. Uzyskiwane w badaniach naukowych rezultaty, wskazujące na wyższą od dotychczasowej relewantność systemu MSSF dla rynków kapitałowych, szczególnie rynku brytyjskiego i francuskiego (kwalifikowanego jednak do systemu kontynentalnego), być może mają swoje źródła w przyjmowanej tu, bardziej agresywnej polityce doboru silniej powiązanych z rynkiem parametrów, związanych z pomiarem zasobów, tj. powszechniejsze stosowanie koncepcji wyceny w wartościach godziwych, w miejsce dotychczas częściej stosowanego kosztu historycznego. Wymaga tego oraz zezwala przecież na to, na zasadzie wyboru, większość MSSF[58]. Mogłoby to być uzasadnione szczególnie w przypadku spółek brytyjskich, gdyż w systemie anglosaskim wyższa skłonność uczestników rynku do ponoszenia ryzyka jest szczególnie

[58] Dotyczy to w szczególności zasobów trwałych, które mają przecież zasadnicze znaczenie dla wyceny całego majątku danej spółki. MSR 16 *Rzeczowe aktywa trwałe*; MSR 40 *Nieruchomości inwestycyjne*; MSR 38 *Aktywa niematerialne* pozwalają na wybór w miejsce kosztu historycznego wartości godziwej dla wyceny tych aktywów.

akcentowana, w przeciwieństwie do kontynentalnej Europy stosującej częściej modele wyceny o wyższym poziomie ostrożności, a za taki uznaje się oczywiście model wyceny oparty na koszcie historycznym. To mogłoby jednak w mniejszym stopniu tłumaczyć wskazywany w badaniach naukowych istotny wzrost relewantności rachunkowości opartej na MSSF dla rynku kapitałowego Wielkiej Brytanii, ale z drugiej strony potwierdzałoby sytuację Francji, w której w dotychczas stosowanym systemie rachunkowości dominowało podejście bardziej ostrożne – konserwatywne. Dlaczego jednak prowadzone badania nie potwierdzały wzrostu relewantności na rynkach włoskich i hiszpańskich, charakteryzujących się podobną orientacją systemu rachunkowości? Możliwe jest tu wskazanie m.in. na przyczyny wynikające z analizy stosowanej polityki rachunkowości, przyjętej przez spółki europejskie pod rządami MSSF.

4.4. Badania nad stosowaniem rozwiązań MSSF mogących mieć wpływ na reakcje rynków kapitałowych

To, czy wyższa relewantność systemu MSSF, obserwowana np. poprzez korelację wartości księgowej spółki z jej wartością rynkową ustalaną na rynkach kapitałowych, mogłaby być uzasadniona zmianą podstaw wyceny majątku, szczególnie niefinansowych aktywów trwałych oraz instrumentów finansowych, na bardziej rynkowe podstawy, możliwe jest dzięki przeanalizowaniu polityki rachunkowości przyjmowanej przez spółki europejskie w zakresie ujmowania i wyceny znaczących dla sprawy pozycji, wykazywanych w sprawozdaniach finansowych.

4.4.1. Zakres zastosowania koncepcji wartości godziwej jako podstawy wyceny

W przeprowadzonej na użytek Raportu ICAEW, opracowanego dla Komisji Europejskiej[59], analizie 151 raportów finansowych spółek publicznych, które zastosowały się do MSSF po raz pierwszy, sporządzając skonsolidowane sprawozdania finansowe za 2005 r., stwierdzono m.in., że:

1. Jedynie w 31 przypadkach (w co piątej grupie kapitałowej badanych spółek) zastosowano wartość godziwą jako podstawę do przyjęcia kosztu zapadłego, czyli wartości bilansowej, którą można by było uznać za wartość zgodną z wymogami MSSF, dla potrzeb przejścia na MSSF, dla wyceny rzeczowych aktywów trwałych oraz nieruchomości inwestycyjnych. Oznacza to, że pozostałe 120 spółek (80% badanej próby) zastosowały

[59] Zob. *EU Implementation of IFRS...* Inne, szczegółowe elementy tego raportu oraz wynikające z nich wnioski są przedmiotem rozważań w rozdz. 3.6.

dozwolone przez MSSF 1 *Zastosowanie międzynarodowych standardów sprawozdawczości finansowej po raz pierwszy* historyczne podstawy wyceny (z dnia nabycia lub wytworzenia danego składnika aktywów lub z dnia przeprowadzenia przeceny dla potrzeb urealnienia wartości majątku w przypadku np. występującej inflacji lub wyceny dla celów przekształceń własnościowych, prywatyzacyjnych). W tej grupie spółek, które zastosowały wartość godziwą jako podstawę do uznania wartości rzeczowych aktywów trwałych, 18 ustaliło wartość godziwą na dzień przejścia na MSSF, zaś pozostałe – 13 spółek – za koszt zapadły przyjęły wartość godziwą ustaloną pod rządami wcześniej obowiązujących regulacji krajowych. Spośród tej grupy 31 spółek, jedynie pięć pochodziło z Wielkiej Brytanii (na 39 objętych badaniem) i tylko cztery pochodziły z Francji (na 24 objęte badaniem)[60]. Oznacza to, że założenie przyjęcia bardziej rynkowych podstaw wyceny tej części majątku spółek brytyjskich i francuskich, które miałoby wskazywać na wyższą zgodność wartości księgowej majątku spółki z wartością rynkową spółek, nie znajduje tu potwierdzenia. Odpowiednio z 14 badanych spółek włoskich i 18 hiszpańskich, za wartość godziwą jako podstawę kosztu zapadłego przyjęło siedem spółek włoskich i dwie hiszpańskie. Należałoby zatem oczekiwać wyższej relewantności wartości tego majątku w przypadku Włoch, co nie znajduje także potwierdzenia w uzyskanych rezultatach z badań statystycznych[61];

2. Żadna z badanych spółek nie zastosowała wartości godziwej jako podstawy do przyjęcia kosztu zapadłego w przypadku wartości niematerialnych (można to tłumaczyć zbyt wysokimi nakładami, niezbędnymi do poniesienia, aby takie wartości wyliczyć)[62], co również zaprzecza przyjętej hipotezie, że bardziej rynkowe podstawy wyceny majątku spółek brytyjskich i francuskich przyczyniają się do wyższej relewantności systemu MSSF dla rynku kapitałowego tych krajów;
3. Znacząca liczba spółek dokonała przekwalifikowania oraz przeliczenia instrumentów finansowych dla zapewnienia zgodności z wymogami MSR 32 (91 spółek) oraz MSR 39 (84 spółki) co do zapewnienia porównywalności danych finansowych dotyczących prezentowanych w sprawozdaniach finansowych danych porównawczych. Stąd efekt z przekwalifikowania oraz przeliczenia instrumentów finansowych w tych spółkach został skumulowany w danych finansowych wykazywanych za 2005 r. obrotowy. Pozostałe spółki – odpowiednio: 60 i 67 spółek – skorzystały ze zwolnienia

[60] Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 88–93.
[61] Autor zdaje sobie sprawę, że analizowanie wybranych, pojedynczych elementów wpływających na wartość majątku spółek i próba powiązania tego z wynikami badań statystycznych, które prowadzone były m.in. z uwzględnieniem nie zawsze tych samych danych finansowych, stanowi znaczne uproszczenie, zatem wnioskowanie obarczone jest dużym błędem.
[62] *EU Implementation of IFRS...*, s. 123.

z tego przekwalifikowania lub przeliczenia, gwarantowanego postanowieniami MSSF 1[63].

4. Wszystkie spółki wykorzystały przewidziane w MSSF 1 zwolnienie z obowiązku zastosowania metody nabycia, według warunków określonych w MSSF 3 *Połączenia jednostek gospodarczych*, do rozliczenia tych połączeń jednostek, które miały miejsce przed dniem przejścia na MSSF. Podobnie wszystkie badane spółki wykorzystały inne przewidziane w MSSF 1 zwolnienia z zastosowania się do dość wymagających rozwiązań w zakresie: kumulowanych różnic kursowych z przeliczeń walutowych (MSR 21), złożonych instrumentów finansowych (MSR 32), płatności w akcjach spółki (MSSF 2), jak również z prawa do ujęcia zysków lub strat aktuarialnych przewidzianych dla programów określonych świadczeń pracowniczych, ustalanych na moment przejścia na MSSF[64]. To również nie potwierdza powodów, dla których należałoby uznać, że wyższa relewantność systemu MSSF dla brytyjskiego i francuskiego rynków kapitałowych znajduje uzasadnienie w stosowaniu uznawanych za bardziej wiarygodne rozwiązań zawartych w MSSF.

W krótkiej analizie sposobu przejścia na MSSF przez spółki europejskie, na podstawie przedstawionych wyżej faktów, można stwierdzić generalnie, że większość z nich za cel przyjęła sobie osiągnięcie zgodności z MSSF, możliwie przy jak najmniejszym nakładzie środków, nawet kosztem ciągłego pozostawania wartości bilansowej spółek w większym odchyleniu od ich wartości rynkowych. Przekonują o tym także analizy polityki rachunkowości stosowanej dla potrzeb sporządzenia sprawozdania finansowego, właśnie w tych przypadkach, w których dany standard daje prawo wyboru pomiędzy podstawami rynkowymi (uznawanymi przecież za fundamentalną podstawę wyceny według koncepcji wyceny w wartościach godziwych) a wartościami historycznymi (bardziej konserwatywnymi). Ogólna konkluzja z możliwości stosowania wartości godziwych jako podstawy wyceny bilansowej jest taka, że znakomita większość z badanych 200 europejskich spółek publicznych zwykle tam, gdzie jest to możliwe, zastępuje go lub po prostu wybiera model kosztu historycznego[65].

Bardziej szczegółowe wyniki badania w zakresie stosowania wartości godziwych są następujące[66]:

1. Prócz obligatoryjnego stosowania wartości godziwej jako podstawy wyceny niektórych instrumentów finansowych zgodnie z MSR 39 (przede wszys-

[63] Tamże, s. 90 i n.
[64] *Loc. cit.* Podobne wnioski wynikają z badania Ernst & Young. Zob. *IFRS: Observations on the Implementation of IFRS*, s. 9.
[65] Zob. *EU Implementation of IFRS* [...] *Executive Summary*, s. 12.
[66] Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 115.

tkim aktywa finansowe zakwalifikowane do grupy przeznaczonych do obrotu oraz wyznaczone do wyceny w wartości godziwej przez wynik finansowy), jedynie w 36 przypadkach spółek (18%) z 200 badanych zastosowano wartość godziwą w miejsce amortyzowanego kosztu (w przypadku np. aktywów finansowych kwalifikowanych do grupy dostępnych do sprzedaży), przy czym aż w 21 przypadkach były to spółki bankowe lub ubezpieczeniowe. Znakomita większość pozostałych spółek (164 spółki dające 82% badanej próby) zastosowała tam, gdzie to jest możliwe, koszt historyczny lub odpowiednio skorygowaną wartość początkową (amorytyzowany koszt)[67];
2. Spośród 199 spółek, które wykazywały w swoich sprawozdaniach finansowych własne rzeczowe aktywa trwałe, jedynie osiem (4%) zastosowało model wyceny oparty na wartościach przeszacowanych (wartości godziwej), co oznacza, że pozostałe – aż 191 spółek (96%) – przyjęły bardziej ostrożny i mniej kosztowny model wyceny oparty na koszcie historycznym. Jednakże w żadnym ze wskazanych ośmiu przypadków model wyceny w wartościach godziwych nie został zastosowany do wszystkich grup rzeczowych aktywów trwałych, a jedynie do części z nich, głównie do grupy nieruchomości[68];
3. Spośród 81 spółek, które wykazywały nieruchomości inwestycyjne, jedynie 23 spółki (co czwarta) zastosowały model wartości godziwej, z czego największą liczbę spółek stanowią tu spółki brytyjskie (8) i żadna z polskich spółek objętych badaniem[69];
4. Żadna ze spółek nie zastosowała modelu wartości przeszacowanej (godziwej) w przypadku wyceny bilansowej wartości niematerialnych[70];
5. Spośród dziewięciu spółek, które wykazywały w swoich sprawozdaniach finansowych aktywa biologiczne, pięć zastosowało model wyceny oparty na wartościach godziwych. W tym przypadku tak wysoki wskaźnik spółek stosujących model wartości godziwej (ponad połowa z nich) jest uzasadniony względną łatwością w ustaleniu wartości godziwej odnoszonej do dobrze przecież rozwiniętego rynku rolnego, z cenami rynkowymi możliwymi do uzyskania bez ponoszenia większych nakładów[71].

Przedstawione wyniki badań wyraźnie wskazują, że wciąż dla znakomitej większości spółek europejskich tradycja oraz nakłady związane z prowadzeniem rachunkowości, w tym sporządzaniem sprawozdań finansowych ogól-

[67] Tamże, s. 116–118.
[68] Tamże, s. 119 i n. W badaniu Ernst & Young tylko jedna z badanej próby 65 spółek zastosowała model wartości godziwej jako podstawę do wyceny niefinansowych aktywów trwałych. Zob. *IFRS: Observations on the Implementation of IFRS*, s. 10.
[69] Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 120 i n.
[70] Tamże, s. 122 i n.
[71] Tamże, s. 123 i n.

nego przeznaczenia, nawet tych dla potrzeb rynku kapitałowego, stanowią podstawowy element doboru polityki rachunkowości służącej sporządzeniu sprawozdań finansowych, być może nawet kosztem mniejszej ich użyteczności decyzyjnej. Odrzucenie, czy raczej niechęć do bardziej powszechnego stosowania wartości godziwej, wynika także stąd, że ta kategoria wciąż ma bardziej subiektywny wymiar, szczególnie wtedy, gdy brak jest podstaw do odniesienia się wprost do aktywnego i płynnego rynku, przez co nie cieszy się jeszcze uznaniem wśród sporządzających sprawozdania finansowe[72]. Może to wskazywać, iż kierunek zmian w założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej, nad którymi obecnie pracuje wspólnie IASB z FASB[73], a który m.in. dla realizacji idei zwiększenia użyteczności sprawozdań finansowych zakłada powszechność stosowania wartości godziwej jako jedynej podstawy wyceny zasobów i procesów, może się spotkać z ogólną krytyką ze strony sporządzających sprawozdania finansowe[74].

4.4.2. Badanie skłonności do zachowania tradycjonalizmu i stosowania uproszczeń dla potrzeb i w sprawozdawczości finansowej

Z badań naukowych wynika ponadto, że te spółki, które stosują MSSF raczej z przymusu niż z własnej woli, będąc przez to oponentami stosowania MSSF, jeśli muszą tak robić, to czynią to zwykle najmniejszym wysiłkiem, ograniczając liczbę wprowadzanych zmian w stosowanej dotychczas polityce rachunkowości do niezbędnego minimum[75].

Skłonności do stosowania uproszczeń w rachunkowości, przyczyniających się przecież także do oszczędności w prowadzeniu rachunkowości, potwierdzają także wyniki analizy związanej ze stosowaniem alternatywnie dozwolonych podejść, określonych w innych obszarach regulowanych przez MSSF. W badaniu 200 europejskich spółek przeprowadzonym na użytek Raportu Komisji Europejskiej o stosowaniu MSSF poddano analizie np. stosowanie alternatywnych rozwiązań dotyczących:

---

[72] Zob. *EU Implementation of IFRS* [...] *Executive Summary*, s. 13.

[73] Zob. np. **A. Jaruga**, *Przewidywane zmiany w Ramach Konceptualnych Sprawozdawczości Finansowej*, [w:], *Wpływ międzynarodowych i krajowych regulacji sprawozdawczości finansowej i auditingu na zmiany w praktyce rachunkowości*, red. I. Sobańska, A. Szychta, Wyd. UŁ, Łódź 2007, s. 13–23.

[74] Próby pełnego odejścia od podstawy wyceny w koszcie historycznym i zastępowania jej innymi, bardziej rynkowymi podstawami, były już podejmowane niejednokrotnie. W efekcie tego i tak powrócono do podstawowej, historycznej podstawy wyceny. Zagadnienie to szeroko w polskiej literaturze przedstawia i analizuje m.in. **S. Sojak**, *Rachunkowość w warunkach inflacji*, Wyd. UMK, Toruń 1996. Zob. także **J. Samelak**, *Determinanty sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstw oraz kierunki jej dalszego rozwoju*, Wyd. AE, Poznań 2002.

[75] Zob. np. **H. Daske, L. Hail, C. Leuz, R. S. Verdi**, *Adopting a Label...*; zob. także **R. Ball**, *International Financial Reporting Standards (IFRS): Pros and Cons for Investors*, Social Science Research Network, September 2005, http://ssrn.com/abstract=929561.

1. Ujmowania kosztów finansowania zewnętrznego określonych w MSR 23 *Koszty finansowania zewnętrznego*, według którego koszty takie mogą być albo w całości odnoszone w koszty działalności (zwykle w rachunek zysków i strat) w okresie ich ponoszenia, albo znacząca część z nich może być aktywowana i odnoszona w koszty wytworzenia dostosowywanych aktywów[76]. Tutaj zasada uproszczeń jest wyraźna – aż w 149 przypadkach stwierdzono stosowanie uproszczonego podejścia, a w pozostałych (jedynie 51) przypadkach – stosowanie zasady aktywowania kosztów finansowania zewnętrznego[77];
2. Ujmowania zysków i strat aktuarialnych związanych z programami pracowniczych świadczeń emerytalnych, w ramach programów określonych świadczeń zgodnie z MSR 19 *Świadczenia pracownicze*, które retrospektywnie stosując dozwolone tam podejście tzw. „korytarza", powinny ujmować jedynie część z tych zysków lub strat, co wymaga ich podziału na część ujętą i nieujętą w sprawozdaniu finansowym. Ujęcie zysków i strat aktuarialnych możliwe jest przez rachunek zysków i strat lub bezpośrednio w kapitałach własnych, co wymusza przy tym sporządzenie i przedstawienie ich w sprawozdaniu: „Zestawienie ujętych zysków i strat w okresie"[78]. Jednakże MSSF 1 zezwala w tym względzie na ujęcie wszystkich skumulowanych zysków lub strat aktuarialnych na dzień przejścia na MSSF, mimo że w stosunku do późniejszych zysków i strat spółka będzie stosować podejście „korytarza"[79]. Z 200 badanych spółek 73 z nich ujęło wszystkie skumulowane zyski lub straty aktuarialne w całości, z czego aż 54 spółki z tej liczby zastosowały się do podejścia pozwalającego na ich ujęcie bezpośrednio w kapitałach własnych, choć osiem z nich nie przedstawiło wymaganego przy tym dodatkowego sprawozdania. Innych 88 spółek zastosowało podejście „korytarza", chociaż aż 82 z nich zastosowały rozwiązanie odroczenia i okresowej amortyzacji tych zysków lub strat aktuarialnych, które leżą poza granicami wyznaczonego „korytarza". Wszystkie jednak 200 spółek na moment przejścia na MSSF ujęło, wykorzystując dozwoloną w MSSF 1 opcję, wszystkie skumulowane zyski lub straty aktuarialne, prezentując je w bilansie w sekcji kapitałów własnych na dzień przejścia na MSSF[80];

[76] Zob. par. 7 oraz par. 10 i 11 MSR 23, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej 2007*, t. I, s. 821 i n.
[77] Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 130 i n. Stosowane w przewadze podejście nieaktywowania kosztów finansowania zewnętrznego potwierdza także badanie Ernst & Young. Zob. *IFRS: Observations on the Implementation of IFRS*, s. 9 i n.
[78] Zob. par. 92–95 MSR 19, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej 2007*, t. I, s. 719 i n.
[79] Zob. par. 20 i 20A MSSF 1, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej 2007*, t. I, s. 123 i n.
[80] Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 127–130. Podobne obserwacje wynikają z badania Ernst & Young. Zob. *IFRS: Observations on the Implementation of IFRS*, s. 10.

3. Sposobu prezentacji rachunku przepływów pieniężnych, w tym stosowania metody pośredniej przy sporządzaniu sprawozdania z przepływów środków pieniężnych, tj. wykazania przepływów działalności operacyjnej, poprzez przeliczenie memoriałowo ustalonego zysku lub straty okresu wykazywanego w rachunku zysków i strat na przepływy kapitałowe drogą odpowiednich korekt, na co zezwala par. 18 MSR 7: *Rachunek przepływów pieniężnych*. Wszystkie z badanych spółek prezentowały rachunek przepływów pieniężnych sporządzony metodą pośrednią[81], co może być uzasadnione możliwością osiągnięcia zamierzonego celu łatwiejszymi wyliczeniami[82];
4. Stosowania metody konsolidacji proporcjonalnej lub metody praw własności w stosunku do ujmowania i prezentacji udziałów we wspólnych przedsięwzięciach, typu wspólnie kontrolowane jednostki, zgodnie z MSR 31[83]. W tym przypadku na 101 spółek, które posiadały udziały we wspólnie kontrolowanych jednostkach, 60 z nich zastosowało jednak trudniejszą metodę proporcjonalnej konsolidacji w porównaniu do pozostałych 41 spółek, które zastosowały metodę praw własności. Autorzy raportu wskazują jednak, że jest to raczej efekt dotychczas stosowanych wymogów krajowych, które przekładają się na dalsze stosowanie tej samej metody, choć w niektórych, pojedynczych przypadkach zauważono zmianę metody[84]. Potwierdza to badanie Ernst & Young z września 2006 r., według którego jedynie marginalna liczba spośród badanych 65 spółek zastosowała metodę proporcjonalną. Żadną z nich nie była spółka brytyjska, jako że rozwiązania UK GAAP bardzo silnie ograniczyły możliwości stosowania tej metody. Podobnie było w większości badanych spółek holenderskich i włoskich, w których w to miejsce zastosowano metodę praw własności[85].

W badaniach przeprowadzonych przez Ernst & Young stwierdzono ponadto dążenie do zachowania dotychczas stosowanych formatów sprawozdań finansowych. Przy czym wyraźna jest tu tendencja utrzymywania się pewnego „narodowego" charakteru prezentowanych podstawowych elemen-

[81] *EU Implementation of IFRS...*, s. 114.
[82] Taką samą obserwację poczyniono w badaniu przeprowadzonym przez firmę Ernst & Young. Zob. *IFRS: Observations on the Implementation of IFRS*, s. 8.
[83] Zob. par. 30 i 38 MSR 31, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej 2007*, t. I, s. 932 i 934.
[84] Inne niż zachowanie tej samej metody ze względu na wcześniej stosowane rozwiązania wynikające z regulacji krajowych mogło być np. niezbędne przekwalifikowanie dotychczas uznawanej jednostki zależnej za współkontrolowaną pod rządami MSSF, jak miało to miejsce w przypadku dwóch spółek: brytyjskiej i irlandzkiej. Stąd, przejście z metody konsolidacji pełnej na metodę proporcjonalną wydaje się bardziej oczywiste niż zamiana jej na metodę praw własności. Zob. *EU Implementation of IFRS...*, s. 131 i n.
[85] Zob. *IFRS: Observations on the Implementation of IFRS*, s. 9.

tów sprawozdań finansowych. Za powód takiego działania uznaje się zasadniczo brak określonego „wzorca sprawozdawczego" w MSR 1. W efekcie tego, np. sprawozdanie francuskiej spółki handlowej wydaje się bardziej przystające do sprawozdania francuskiej spółki produkcyjnej niż holenderskiej lub brytyjskiej spółki handlowej. Co więcej, sprawozdania finansowe badanych spółek holenderskich lub brytyjskich zawierają bardziej syntetycznie prezentowane rachunki zysków i strat oraz bilanse w porównaniu do tych elementów sprawozdań francuskich i hiszpańskich spółek.

„Narodowy" charakter stosowania MSSF podkreślają także np. zastosowane rozwiązania przy prezentacji zestawienia zmian w kapitałach własnych. Wszystkie badane sprawozdania spółek francuskich zawierały jedynie jedno pełne zestawienie zmian w kapitałach własnych, podczas gdy spółki brytyjskie – co zgodne jest z wymogami określonymi w MSR 1, ale także w UK GAAP – prezentowały odrębnie zestawienie osiągniętych w okresie zysków i strat oraz zestawienie (innych) zmian w kapitałach własnych[86].

4.5. W poszukiwaniu nowych wzorców sprawozdawczości finansowej

To, czy MSSF w lepszy sposób odwzorowują wartość jednostki sprawozdawczej, można prześledzić, obserwując zachowanie się rynku kapitałowego weryfikującego ogłaszane przez spółki raporty finansowe. Osiągnięcie celu weryfikacji użyteczności MSSF jako podstawy do sporządzania wysokiej jakości sprawozdań finansowych możliwe jest także poprzez analizę wyników badań odnoszących się do źródeł informacji, z jakich czerpią inwestorzy przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnych względem alokacji swoich kapitałów. Ten nurt badań ma również bardzo bogatą literaturę, pisaną także w języku polskim przez polskich autorów[87]. Wśród tej, która podkreśla znaczenie informacji pochodzących z rachunkowości, przykładem jest praca M. Świderskiej[88], w której autorka wskazuje na obecnie niewielką ich wartość i znaczenie dla inwestorów[89]; przytacza w niej np. badania amerykańskie z połowy lat 90. XX w., które prowadzone były przez powołany do tego Komitet Jenkinsa, w ramach prac AICPA nad doskonaleniem sprawozdawczości finansowej[90]. Krytyka tradycyjnego systemu

[86] Tamże, s. 8.

[87] Zob. np. **J. Samelak**, *Determinanty sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstw oraz kierunki jej dalszego rozwoju*, Wyd. AE, Poznań 2002, lub **M. Smejda**, *Użyteczność decyzyjna informacji zawartych w sprawozdawczości finansowej*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 32 (88), SKwP, Warszawa 2006, s. 174–181.

[88] Zob. **M. Świderska**, *Informacja pochodząca z rachunkowości jako czynnik kształtowania wartości spółki w ocenie inwestora*, [praca doktorska], SGH, Warszawa 2006.

[89] Zob. także **M. Smejda**, *Użyteczność decyzyjna...*, s. 174–181.

[90] **E. L. Jenkins**, *Improving Business Reporting – A Customer Focus*, Special Committee on Enhanced Business, AICPA, New York 1994; przypis za: **M. Świderska**, *Informacja pochodząca z rachunkowości...*

sprawodawczości finansowej, ukształtowanego już w latach 30. ubiegłego wieku i nieznacznie modyfikowanego przez zwiększanie jego elementów i zakresu ujawnianych informacji, trwa od dawna[91].

Przedstawiona np. przez A. Rappaporta w 1986 r. teoria maksymalizacji wartości dla akcjonariusza (*shareholder value*)[92], silnie już umiejscowiona w praktyce zarządzania jednostkami gospodarczymi[93], nie może się wprost realizować, wykorzystując informacje generowane przez rachunkowość i ujawniane w tradycyjnej sprawozdawczości finansowej[94]. Wyznacza to pewne trendy w myśleniu o możliwym kształcie przyszłego sprawozdania finansowego, które mogłoby nie tylko spełniać funkcje atestacyjne, ale także wspierać w możliwościach spojrzenia na jednostkę w orientacji na przyszłość.

Raport Komitetu Jenkinsa oraz zawarte w nim wnioski, czerpiące swe źródła z modelu sprawozdawczości biznesowej P. H. Knutsona[95], opracowanej w ramach prac Chartered Financial Analyst Institute, wskazywały jasno, że aby sprawozdawczość finansowa mogła sprostać wymaganiom inwestorów, raporty finansowe spółek powinny zawierać więcej informacji orientowanych na przyszłość, informacji niefinansowych, w tym informacji na temat szans i zagrożeń, jakie widzą menedżerowie spółek, poziomu ryzyka i innych czynników kształtujących działanie jednostki w jej otoczeniu. Zaleceniem Komitetu Jenkinsa było również określenie możliwości zniwelowania

[91] Zob. np. **W. Holmes**, *Materiality – Through the Looking Glass*, Journal of Accountancy, Vol. 133, No. 2, 1972, s. 44–49; **Ph. E. Meyer**, *Applied Accounting Theory. A Financial Reporting Perspective*, Richard D. Irwin, Homewood, Illinois 1980, s. 1–15. Zob. także **H. C. Ritchie**, *Analiza fundamentalna*, WIG Press, Warszawa 1997, szczególnie s. 27–29.

[92] Zob. **A. Rappaport**, *Creating Shareholder Value. A Guide for Managers and Investors*, Revised and Updated Edition, Simon & Schuster, 1998; zob. także polskojęzyczne wydanie: **A. Rappaport**, *Wartość dla akcjonariuszy – poradnik menedżera i inwestora*, WIG Press, Warszawa 1999.

[93] Zob. **T. Copeland, T. Koller, J. Murrin**, *Wycena: mierzenie i kształtowanie wartości firm*, WIG Press, Warszawa 1997, s. 87.

[94] A. Rappaport silnie krytykuje współczesną, tradycyjną sprawozdawczość finansową, tworzącą *de facto* dane historyczne, często oparte na miarach historycznych, i wskazuje przy tym, że niezbędna jest reorientacja rachunkowości i sprawozdawczości finansowej na przyszłość i miary przyszłości pozwalające ustalić przyszłe, długoterminowe przepływy pieniężne, z uwzględnieniem wpływu czynników ryzyka na kształtowanie się poziomu zwrotu z inwestycji. Zob. **A. Rappaport**, *Creating Shareholder Value...*, szczególnie rozdz. II: *Shortcomings of accounting numbers*. Zob. także **P. Pietrzak**, *Wartość dla akcjonariusza (Shareholders Value) – kategoria ekonomiczna czasów globalizacji*, [w:] *Rachunkowość wobec procesów globalizacji*, red. J. Gierusz, M. Jerzemowska, T. Martyniuk, UG, Gdańsk 2002, s. 418–421.

[95] Zob. **P. H. Knutson**, *Financial Reporting in the 1990s and Beyond*, AIMR, Charlottesville 1993. Ten raport był przygotowany w 1993 r. przez inną specjalną komisję AICPA: Special Committee on Financial Reporting wraz z Association for Investment Management and Research AIRM, obecnie znaną jako Chartered Financial Analyst Institute, CFA Institute. Instytut ten wydaje m.in. standardy dotyczące etyki zawodu analityka finansowego, w tym odnoszące się do zasad prezentacji zleceniodawcom raportów finansowych w zakresie analizowanych inwestycji oraz standardów dotyczących wykonywania analiz inwestycyjnych (Global Investment Performance Standards). Zob. *AIMR Performance Presentation Standards (AIMR-PPS)*, AIMR, Charlottesville 2001. Informacje na temat działania tego instytutu znajdują się na stronie internetowej: http://www.cfainstitute.org.

różnicy (asymetrii informacji), jaka występuje między informacją udostępnianą użytkownikom zewnętrznym a informacją dostępną i wykorzystywaną do zarządzania jednostką[96]. Na efekty zaleceń płynących z raportu Jenkinsa Ameryka musiała jednak czekać bardzo długo[97], mimo że oficjalne dyskusje na ten temat oraz ich owoce w postaci kolejnych opracowań studialnych od tamtego czasu są zauważalne. Prócz innych[98], na uwagę zasługuje ostatnie opracowanie CFA Institute: *A Comprehensive Business Reporting Model*[99], w którym – poza uzasadnieniem celowości opracowania pożądanego modelu sprawozdawczości finansowej, zwanej w dokumencie (w prostym, ale oddającym istotę rzeczy tłumaczeniu) modelem „kompleksowej sprawozdawczości biznesowej" – jego autorzy m.in.[100]:

- ◇ wskazują na ułomności obecnych założeń koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej i doceniają obecne wysiłki ich twórców: FASB i IASB nad wspólnym projektem ich udoskonalenia i popierają te działania;
- ◇ akceptują zdefiniowaną celowość sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych, określonych przez obecne założenia koncepcyjne z US GAAP, ale
- ◇ definiują własne 12 koncepcji, jakie powinny stanowić podstawę do sporządzania i prezentacji „kompleksowego sprawozdania biznesowego";
- ◇ adresują, na potrzeby proponowanego modelu, niezbędne zmiany w definicjach pozycji podstawowych elementów sprawozdań finasowych: aktywów, zobowiązań, kapitału własnego (tutaj nazywane „*equity interests*");
- ◇ wskazują na specyficzne implikacje, wynikające z proponowanych zmian w definicjach aktywów, zobowiązań i kapitałów własnych, oraz
- ◇ przedstawiają docelowy model kompleksowej sprawozdawczości biznesowej, w tym zakres niezbędnych ujawnień informacji poza jego podstawowymi elementami.

Proponowane koncepcje, które mają stanowić fundament kompleksowej sprawozdawczości biznesowej, w dokumencie jednak nazywanej często tra-

[96] Zob. także *Improving Business Reporting: Insight into Enhancing Voluntary Disclosures*, FASB, Norwalk, January 2001.

[97] Zob. np. **R. K. Elliott**, *Promotion of International Capital Flow Through Accounting Standards*, Oral Testimony before The House Committee on Financial Services, Capitol, Washington, June 2001, s. 5. Dokument dostępny na stronie internetowej: http://www.iasplus.com/recource/elliott.pdf.

[98] Zob. np. **L. T. Johnson, A. Lennard**, *Reporting Financial Performance: Current Developments and Future Directions. Special Report*, AICPA, Washington, January 1998; **K. Cearns**, *Reporting performance: A Proposed Approach. Special Report*, G4 +1, September 1999; **J. Garten**, *Strengthening Financial Markets: Do Investors Have the Information They Need?*, Special Report on Business Reporting, SEC, Washington, May 2001. Zob. także **P. B. W. Miller, P. R. Bahnson**, *Quality financial reporting*, McGraw-Hill, New York 2002.

[99] Zob. *A Comprehensive Business Reporting Model*, CFA Institute, New York 2007.

[100] Tamże.

dycyjnie, sprawozdawczością finansową, nie są szczególnie nowatorskie; są one następujące[101]:

1. Podstawowe elementy sprawozdań finansowych powinny dostarczać informacji, niezbędnych dla inwestorów, kredytodawców oraz innych finansujących działalność i zasoby spółek, którzy przez to ponoszą ryzyko inwestycyjne;
2. Dla celów sprawozdawczości finansowej tworzenie regulacji (standardów) oraz proces sporządzania sprawozdań powinien być widziany z perspektywy potrzeb inwestorów;
3. Wartość godziwa stanowi najbardziej odpowiednią podstawę wyceny dla celów podejmowania decyzji;
4. Ujmowanie zdarzeń i ujawnianie informacji muszą być determinowane użytecznością informacji dla celów decyzyji inwestycyjnych i nie mogą być wyłącznie związane z wiarygodnością pomiaru;
5. Wszystkie transakcje i inne zdarzenia muszą być ujmowane w chwili ich zaistnienia;
6. Wymogi informacyjne inwestorów muszą stanowić determinanty poziomu materialności (istotności);
7. Sprawozdawczość finansowa powinna być neutralna;
8. Wszelkie zmiany w sumie aktywów netto, wliczając w to zmiany w ich wartości godziwej, powinny być prezentowane w pojedynczym zestawieniu – sprawozdaniu ze zmian w aktywach netto przypisanych do zwykłych akcjonariuszy;
9. Sprawozdanie z przepływów pieniężnych, uznawane tu za kluczowe narzędzie dla analityków finansowych, powinno być sporządzane wyłącznie metodą bezpośrednią;
10. Zmiany mające wpływ na poszczególne elementy sprawozdań finansowych powinny być przeprowadzane i komunikowane na podstawie bardziej niż dotychczas zdezagregowanych danych.
11. Poszczególne pozycje zawarte w sprawozdaniu finansowym powiny być prezentowane w układzie rodzajowym, a nie funkcjonalnym.
12. Ujawniane dodatkowo, poza podstawowymi elementami sprawozdania finansowego, informacje powinny dostarczać niezbędnej wiedzy inwestorom w zakresie pozwalającym na zrozumienie prezentowanych w sprawozdaniu pozycji, podstaw ich pomiaru oraz ich ekspozycji na ryzyko.

Proponowany przez CFA Institute model rocznej sprawozdawczości biznesowej zakłada jego podstawowe elementy[102]:

◇ bilans – obejmujący dane porównawcze za co najmniej dwa poprzednie lata, w układzie malejącej płynności zasobów i zobowiązań;

[101] Tamże, s. 6–14.
[102] Tamże, s. 20–34.

- ◇ sprawozdanie z przepływów pieniężnych – sporządzone metodą bezpośrednią z danymi porównawczymi za co najmniej poprzedni rok;
- ◇ sprawozdanie ze zmian w aktywach netto przypisanych do zwykłych akcjonariuszy – obejmujace co najmniej dane porównawcze za poprzedni rok obrotowy, z pozycjami ujmowanymi rodzajowo (porównawczo), a nie według układu funkcjonalnego (kalkulacyjnego);
- ◇ przeliczenia sytuacji majątkowej i finansowej – prezentowanej w bilansie, na poziomie silniej zdezagregowanym niż w bilansie oraz pozostałych elementach sprawozdania.

W gruncie rzeczy proponowane rozwiązanie mieści się w dzisiejszych założeniach koncepcyjnych FASB i IASB, a także możliwe jest do zastosowania pod rządami obecnego MSR 1, choć warte podkreślenia jest tu dążenie do ograniczenia dozwolonych dzisiaj form prezentacji sprawozdania finansowego, w tym odrzucanych w modelu bilansów, z podziałem na aktywa trwałe i obrotowe oraz zobowiązania długo- i krótkoterminowe, kalkulkacyjnego rachunku zysków i strat, metody pośredniej sporządzania rachunku przepływów pieniężnych. Tym, co wydaje się naprawdę nowatorskie, jest dążenie do zachowania spójności w prezentacji zasobów i procesów jednostki sprawozdawczej, z podziałem na działalności: operacyjną, inwestycyjną i finansową – tak jak jest to prezentowane teraz, tylko w rachunku przepływów pieniężnych.

Prócz opracowanego docelowego modelu sprawozdawczości, widoczny jest także pewien postęp w obszarze niwelowania różnic co do zakresu informacji udostępnianej zewnętrznym i wewnętrznym użytkownikom sprawozdań finansowych, co może potwierdzać chociażby wydany w 1997 r. przez FASB standard rachunkowości FASB Statement No. 131: *Disclosures about Segments of the Enterprise and Related Information*[103]. Dopiero w połowie 2007 r. SEC powołała specjalną komisję: SEC Advisory Committee on Improvements to Financial Reporting (CIFiR), której celem jest zbadanie amerykańskiego systemu sprawozdawczości finansowej, z zadaniem wskazania zaleceń co do zminimalizowania zbędnej jego złożoności, a co ważniejsze – sposobu, w jaki ten system mógłby być ulepszony, by zwiększyć jego użyteczność dla inwestorów[104]. Według bowiem prowadzonych badań i analiz,

[103] Według wymogów tego standardu, informacje odnoszące się do segmentowej prezentacji działalności jednostki sprawozdawczej, prezentowanej w sprawozdaniach finansowych, powinny być ujmowane zgodnie z jej zakresem i według kryteriów przyjmowanych dla celów zarządczych. Zob. *Statement of Financial Accounting Standards No. 131 Disclosures about Segments of an Enterprise and Related Information. FAS 131 Summary*, FASB, Norwalk, Connecticut, June 1997, s. 5 i n.

[104] Zob. *Discussion Paper for Consideration by the SEC Advisory Committee on Improvements to Financial Reporting*, SEC Release Nos. 33-8836, 34-56293, Washington 2007, http://www.sec.gov/rules/other/2007/33-8836.pdf, s. 2 i n. Według C. Hewitta – głównego

które potwierdza np. badanie PricewaterhouseCoopers z 2001 r. przytaczane przez G. Świderską i R. Świderskiego[105], tylko 13% spośród badanej próby analityków finansowych i inwestorów instytucjonalnych uznało sprawozdania finansowe za użyteczne źródło informacji, natomiast 36% z nich uznało je za nieużyteczne. Jeszcze gorszy wskaźnik niezadowalającej użyteczności sprawozdań finansowych wykazała badana grupa menedżerów, którzy w 42% wskazali na niską ich jakość z punktu widzenia możliwości podejmowania na ich podstawie decyzji gospodarczych[106].

Wskazane tu działania na polu poszukiwania nowych wzorców sprawozdawczości finansowej, być może zbliżanych do wzorcowego modelu sprawozdawczości biznesowej, opracowanego pierwotnie przez P. H. Knutsona z zespołem[107], zainteresowały IASB oraz FASB. Na wspólnym posiedzeniu obu ciał w październiku 2004 r., jako elementu realizacji programu konwergencji amerykańskich i międzynarodowych standardów rachunkowości, model ten był przedstawiany i omawiany[108], co może wskazywać na niedaleki przełom we wzorcach sprawozdawczości finansowej, opracowywanej w globalnych standardach rachunkowości IASB, tym bardziej że w efekcie wspomnianego spotkania powołano w listopadzie 2004 r. pod auspicjami IASB międzynarodową grupę doradczą ds. raportowania finansowego, a projekt gruntownych zmian w sprawozdawczości finansowej znalazł się na liście tematów do realizacji przez IASB, kontynuującej prace podjęte jeszcze przez swego poprzednika, IASC[109]. Ograniczono go jednak na obecnym etapie do

księgowego SEC – zadaniem powołanego Komitetu Doradczego jest przeanalizowanie najważniejszych obszarów obecnego systemu sprawozdawczości finansowej, w których występuje szczególna złożoność i wrażliwość decyzyjna, aby w efekcie tych analiz można było zwiększyć ich użyteczność i przejrzystość, czyli „*wspomóc inwestorów w lepszym zrozumieniu przedstawianych im sprawozdań finansowych, na których polegają*"; tamże.

[105] Zob. **G. Świderska, R. Świderski**, *Ewolucja raportów rocznych w kierunku sprawozdawczości wartości. Przyczynek do dyskusji nad wyzwaniami dla biegłych rewidentów*, [w:] *Jakość usług biegłego rewidenta. Materiały pokonferencyjne, Jachranka, 10–12 października 2007*, KIBR, Warszawa 2007, s. 166.

[106] Zob. także **M. Świderska**, *Sprawozdawczość finansowa jako źródło informacji dla oceny efektów działalności gospodarczej*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 29 (85), SKwP, Warszawa 2005, s. 101–121.

[107] Także w Polsce ma miejsce poszukiwanie nowych wzorców sprawozdawczości finansowej. Do jednych z takich prób należy proponowany przez J. Gierusza model rachunku zysków i strat, który *de facto* odpowiada w swoich założeniach koncepcjom przyjętym przez P. H. Knutsona z zespołem i rozwijanym przez IASB w projekcie „Reporting Comprehensive Income". Zob. **J. Gierusz**, *Rachunek zysków i strat – propozycja nowej formuły*, Rachunkowość, nr 3, 2006, s. 2–9.

[108] Zob. *Toward Convergence. FASB and IASB Hold Joint Meeting*, oprac. red., FASB Report, November 2004, s. 2 i n. Krytyczną ocenę obecnego stanu sprawozdawczości finansowej – zarówno w Polsce, jak i w świecie – na tle oczekiwań odbiorców sprawozdań opisuje m.in. **M. Marcinkowska**, *Roczny raport z działań i wyników przedsiębiorstwa*, Ofic. Ekonom. (Polskie Wyd. Profesjonalne), Warszawa 2004.

[109] Raport specjalny z 1999 r. działającej wówczas grupy G4 + 1 o ułomności ówczesnego systemu sprawozdawczości finansowej (o którym wcześniej była mowa) stanowił także kanwę

sprawozdania z wyników działalności (*performance reporting*)[110]. W 2001 r. problemem ulepszenia użyteczności sprawozdawczości finansowej zajęła się także FASB, realizując zainicjowany na początku lat 90. ubiegłego wieku program poszukiwania nowych wzorców sprawozdawczych[111]. Zawieszone w końcu 2003 r. niezależne projekty IASB i FASB, w wyniku podjętych wspólnych działań z początkiem 2005 r., mają teraz większą szansę powodzenia. Ich efektem jest wprowadzona już, chociażby przez IASB w 2007 r., zmiana do MSR 1, skutkująca wdrożeniem postulatów CFA Institute o kompleksowym rachunku dokonań jednostki[112], jak i kompleksowe zmiany w założeniach konceptualnych oraz formy i treści sprawozdań finansowych, w wielu punktach zgodnych z linią zakreśloną w modelu kompleksowej sprawozdawczości biznesowej[113]. Należy żywić nadzieję, że nowy model sprawozdawczości finansowej spotka się z powszechną akceptacją ze wszystkich stron – nie tylko inwestorów jako ich głównych adresatów, ale także osób, które będą musiały zmierzyć się z tym nowym

do podjęcia prac w ramach IASC nad udoskonaleniem systemu sprawozdawczości finansowej MSSF. W marcu 2000 r. powołano specjalną grupę roboczą (*steering committee*), której powierzono zadanie opracowania założeń nowego modelu sprawozdawczego w ramach systemu MSSF. Zmiana instytucjonalna działalności IASC na IASB, jaka miała miejsce kilka miesięcy później, sprawiła, że dopiero w lipcu 2001 r. włączono właściwy projekt na oficjalną listę prac IASB.

[110] Zob. *IASB and FASB international working group on performance reporting starts work*, oprac. red., IASB Insight, January 2005, s. 5.

[111] Zob. *Reporting Information About the Financial Performance of Business Enterprises. Focusing on the Form and Content of Financial Statements*, FASB, Norwalk 2001, oraz **R. J. Bossio**, *Reporting Information About the Financial Performance of Business Enterprises. Background Paper to a Proposal for a New Agenda Project*, FASB, Norwalk, August 2001, http://www.fasb.org/proposals/background.pdf.

[112] Zob. IAS 1 *Presentation of Financial Statements*, IASB, London, September 2007.

[113] Pełna dokumentacja prac nad nowym modelem sprawozdawczości finansowej, nad którą pracują wspólnie FASB i IASB w ramach tworzenia nowych założeń konceptualnych sprawozdawczości finansowej, a której miałem okazję kilkakrotnie przyglądać się z bliska i uczestniczyć w dyskusjach w ramach corocznych spotkań IASB ze światowymi regulatorami rachunkowości, dostępna jest na stronie internetowej IASB: http://www.iasb.org/Current+Projects/IASB+Projects/Conceptual+Framework/Conceptual+Framework.htm. Zob. także materiały dotyczące projektu „Financial Statements Presentation", http://www.iasb.org/Current+Projects/IASB+Projects/Financial+Statement+Presentation/Financial+Statement+Presentation.htm. Zob. także krytyczne studium założeń do nowych ram konceptualnych IASB i FASB, zawarte w opracowaniu **A. Lennard**, *Stewardship and the Objectives of Financial Statements: A Comment on IASB' s Preliminary Views on an Improved Conceptual Framework for Financial Reporting: The Objective of Financial Reporting and Qualitative Characteristics of Decision-Useful Financial Reporting Information*, Accounting in Europe, Vol. 4, 2007, s. 51–66. Opracowanie to podkreśla konieczność ujęcia w tych ramach także odniesień do funkcji powierniczej rachunkowości, na której brak zwróciło uwagę środowisko akademickie z całego świata, a nie tylko proinwestorskiej orientacji sprawozdawczości finansowej na użyteczność decyzyjną. Krytyka środowiska akademickiego odniosła pozytywne skutki: w przedstawionym do opinii projekcie nowych założeń koncepcyjnych funkcja powiernicza rachunkowości została silnie wyartykułowana. Zob. *Exposure Draft of An Improved Conceptual Framework for Financial Reporting*, Chapter 1: *The Objective of Financial Reporting*, Chapter 2: *Qualitative Characteristics and Constraints of Decision-useful Financial Reporting Information*, IASB, London, May 2008.

modelem. Ten, tradycyjnie, zanim uzyska tę akceptację i stworzy podstawy do ujmowania przez niego rzetelnej, wiarygodnej informacji, będzie musiał zostać szczegółowo poznany. Tu również być może będzie konieczne włączenie się w ten proces instytucji nadzorujących rozwój rachunkowości lub nadzoru nad rynkiem kapitałowym na szczeblu lokalnym, krajowym lub regionalnym. Zależy to w dużej mierze od tego, czy w ostatecznie przyjętym nowym modelu znajdą się problemy niedopowiedziane lub w wystarczający sposób zdefiniowane, a nowy model nie będzie zawierał wielości rozwiązań alternatywnych. Z założenia tak ma jednak nie być[114].

[114] Szczegółową prezentazję założeń oraz wyjaśnienie istoty nowego modelu sprawozdawczego IASB i FASB przedstawia m.in. **S. Cooper**, *Performance Measurement for Equity Analysis and Valuation*, Accounting in Europe, Vol. 4, No. 1–2, 2007, s. 1–49. Zob. także **D. Alexander, S. Archer**, *International Accounting/Financial Reporting Standards Guide 2007*, CCH, Chicago 2006, s. 1.11–1.15.

Rozdział 5
POLSKIE REGULACJE I PRAKTYKA STOSOWANIA MIĘDZYNARODOWYCH STANDARDÓW SPRAWOZDAWCZOŚCI FINANSOWEJ

5.1. Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej w polskim prawie bilansowym i praktyce rachunkowości

Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej stosowane są na szeroką skalę w Polsce – podobnie jak w przypadku większości krajów europejskich – od niedawna, i to głównie za sprawą wymogów nałożonych rozporządzeniem nr 1606/2002 Unii Europejskiej o stosowaniu MSSF. Możliwości zastosowania MSSF, a wcześniej MSR, przy sporządzaniu sprawozdań finansowych przez działające w Polsce jednostki gospodarcze istnieją jednakże już od czasów początku transformacji ustrojowych przełomu lat 80. i 90. ubiegłego wieku. Orientacja Polski na MSSF w prawie bilansowym jest dość wyraźna i zapoczątkowały ją zmiany w ustawie o rachunkowości (UoR) wprowadzone ustawą z 9 listopada 2000 r. (Dz.U. nr 113, poz. 1186), które – zapewniając zgodność z dyrektywami Unii – szły równolegle w kierunku orientacji na rozwiązania IASB. Widać to zarówno w samej ustawowej deklaracji[1], jak i w rozstrzygnięciach szczegółowych w zakresie wyceny, wykazywania i ujawniania elementów sporządzanego sprawozdania finansowego.

5.1.1. MSR w początkowym okresie transformacji ustrojowych Polski

Możliwość zastosowania się do MSR przy sporządzaniu sprawozdań finansowych na początku okresu przemian ustrojowych w Polsce pojawiła się za sprawą tych regulacji prawnych o rachunkowości, które zostały po raz pierwszy wydane w celu uregulowania ujmowania procesów zachodzących w podmiotach gospodarczych w środowisku i otoczeniu wprowadzanej gospodarki rynkowo-kapitałowej. Regulacją tą było rozporządzenie Ministra Finansów o zasadach prowadzenia rachunkowości z 1991 r.[2], które zastąpiło

[1] W art. 10 ust. 3 ustawy stanowi się m.in., że: „*W sprawach nieuregulowanych przepisami ustawy* [...] *jednostka może* [...] *stosować Międzynarodowe Standardy Rachunkowości*".

[2] Zob. *Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 15 stycznia 1991 r. w sprawie zasad prowadzenia rachunkowości*, M.P. nr 10, poz. 35, z późn. zmian.

wcześniej obowiązujące przepisy o rachunkowości, w tym m.in. przedmiotowe rozporządzenie Ministra Finansów z 1989 r.[3], dotyczące głównie rachunkowości spółek prawa handlowego oraz zarządzenie Ministra Finansów z 1986 r.[4] dotyczące pozostałych jednostek gospodarczych, w tym: przedsiębiorstw państwowych, które przecież dominowały jeszcze w schyłkowej polskiej gospodarce sterowanej centralnie. We wskazanym tu rozporządzeniu Ministra Finansów z 1991 r. MSR nie były przywołane wprost, ale można je było stosować na mocy przepisu par. 3 ust. 6 tego aktu prawnego, według którego „*w sprawach nieuregulowanych przepisami rozporządzenia stosować należy zasady określone przez naukę rachunkowości oraz utrwalone przez powszechną praktykę i zwyczaje*". Przepis zezwalał więc jedynie na posiłkowanie się innymi niż prawne regulacje zasadami rachunkowości, a nie na sporządzanie sprawozdań finansowych wyłącznie według innych zasad, w tym MSR. Ponieważ zakres sprawozdania finansowego według tego rozporządzenia obejmował wyłącznie bilans oraz rachunek wyników wraz z bardzo ograniczonymi informacjami dodatkowymi, jedynie w formie nielicznych danych uszczegóławiających lub objaśniających wybrane pozycje, wykazywane w bilansie i rachunku wyników, to trudno jest na ich podstawie ocenić, w jakim zakresie MSR były wykorzystywane w prowadzeniu rachunkowości i sporządzaniu sprawozdań finansowych w praktyce owych czasów transformacji. Ta przyniosła bowiem nowe instrumenty w zarządzaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej – otworzyła możliwości wykorzystywania mechanizmów i instrumentów rynkowych, znane w gospodarce opartej na własności prywatnej oraz swobodzie gospodarowania. Wystarczy wspomnieć uwolnione mechanizmy służące zewnętrznemu rozwojowi przedsiębiorstw poprzez łączenie się przedsiębiorstw: fuzje i przejęcia, powstawanie i działanie jednostek w grupach kapitałowych, mechanizmy alternatywnego w stosunku do tradycyjnych pozyskiwania zasobów do prowadzenia działalności, takie jak: umowy leasingowe, umowy franchisingowe, rozwój zapomnianego obrotu wekslowego. Sprawy te nie były w sposób wystarczający uregulowane w ówczesnych przepisach o rachunkowości. Można więc bez obaw wysunąć wniosek, że rozliczanie w rachunkowości wskazanych wyżej przykładowo transakcji gospodarczych, przy skromnej liczbie publikacji literaturowych na ten temat w języku polskim, które mogłyby stanowić i tak raczej mało przekonujący dowód o stosowanej w Polsce praktyce i zwyczajach, mogło odbywać się na podstawie MSR. Służyć temu z założenia miały przetłumaczone na język polski w owym czasie międzynarodowe standardy rachunkowości, na zlecenie powstałego w strukturze Zarządu Głównego Sto-

[3] Zob. *Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 27 czerwca 1989 r. w sprawie prowadzenia ksiąg handlowych przez niektóre grupy podatników*, Dz. U. nr 43, poz. 238, z późn. zmian.
[4] Zob. *Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 16 listopada 1983 r. w sprawie ogólnych zasad prowadzenia rachunkowości przez jednostki gospodarki uspołecznionej*, M.P. nr 40, poz. 233, z późn. zmian.

warzyszenia w Polsce Biura Krajowej Rady Dyplomowanych Biegłych Księgowych w Polsce[5]. Tłumaczenie to obejmowało większość z wydanych do 1992 r. standardów (MSR 1 do MSR 31), wraz z *Założeniami koncepcyjnymi sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych oraz Wstępem do Międzynarodowych Standardów Rachunkowości.*

Brak informacji oraz badań na temat zakresu praktycznego stosowania MSR w owym czasie i z tego okresu nie pozwala obecnie na ocenę stopnia ich wykorzystywania. Można jednak z dużą pewnością stwierdzić, biorąc za podstawę sądu niezwykle syntetyczny charakter uregulowań problemów w MSR, przy jednoczesnym silnym przywiązaniu polskiej praktyki do formy i zakresu niezwykle instruktażowych do ówczesnych uregulowań zagadnień księgowych, że MSR nie były stosowane powszechnie. Wzorców rozwiązań dla polskiej rachunkowości raczej poszukiwano w rozwiązaniach niemieckich lub francuskich, ale także z odniesieniem do przyjętych we Wspólnotach Europejskich. Podstawą tego stwierdzenia są udokumentowane silne związki regulacji polskich z niemieckimi i po trosze francuskimi, wywodzącymi się przecież z kontynentalnej, konserwatywnej szkoły rachunkowości[6].

5.1.2. MSR pod rządami źródłowej ustawy o rachunkowości

W 1994 r. została uchwalona ustawa o rachunkowości, której postanowienia zastosowano po raz pierwszy przy sporządzaniu sprawozdań finansowych za rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 1995 r.[7] Ustawa w swych postanowieniach wykluczyła możliwość posiłkowania się jakimikolwiek innymi regulacjami lub zasadami nieokreślonymi w jej przepisach przy prowadzeniu rachunkowości i sporządzaniu sprawozdań finansowych przez podmioty gospodarcze. Stało się tak głównie za sprawą konieczności zachowania zgodności z obowiązującymi wówczas w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej dyrektywami wyznaczającymi ład informacyjny w rachunkowości i sprawozdawczości finansowej znaczącej co do liczby i znaczenia w gospodarkach krajów członkowskich podmiotów gospodarczych, prowadzących działalność w formie spółek prawa handlowego lub cywilnego. Polska – wówczas aspirująca do członkostwa we Wspólnotach Europejskich i z nimi stowarzyszona od 1994 r. na mocy wejścia w życie Układu Europejskiego – zobowiązana była już w 1991 r. do stopniowego dostosowania regulacji prawnych, w tym w zakresie prawa spółek, do których zalicza się regulacje rachunkowości podmiotów gospodarczych. Stąd w nowo uchwalonej ustawie

[5] Zob. np. **W. Bień**, *Historia organizacji księgowych w Polsce*, SKwP, Warszawa 2007, s. 96 i n.
[6] Wnioski takie, prócz doświadczeń własnych autora, mogą się nasuwać także m.in. z lektury przytaczanej wyżej pozycji; tamże, s. 104–107.
[7] Zob. art. 86 ustawy w brzmieniu z dnia jej uchwalenia, Dz. U. nr 121, poz. 591.

o rachunkowości – zdaniem czuwających nad wdrażaniem regulacji wspólnotowych agencji rządowych, w tym działającego wówczas Pełnomocnika Rządu do Spraw Integracji Europejskiej oraz Pomocy Zagranicznej – niemożliwe było odwoływanie się w regulacjach prawnych, obejmujących sprawy będące przedmiotem uregulowań wspólnotowych, do innych niż wspólnotowe rozwiązań lub regulacji, jak miało to miejsce we wcześniejszych przepisach rozporządzenia Ministra Finansów o rachunkowości z 1991 r.

5.1.3. MSR w regulacjach ustawy o rachunkowości z 2000 r.

Dopiero w 2000 r., po ponad trzyletnich pracach nad wielką nowelizacją prawa bilansowego w Polsce[8], do ustawy o rachunkowości udało się wprowadzić przepis pozwalający na stosowanie się do Międzynarodowych Standardów Rachunkowości[9]. Jednakże tym razem MSR zostały przywołane i określone wprost w przepisie ustawy, chociaż względy formalne związane z przestrzeganiem ładu konstytucyjnego w Polsce, a w szczególności postanowień Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. co do źródeł prawa[10], sprawiły, że MSR mogły być przywołane jedynie na zasadzie dobrowolnego wyboru przez objęte regulacjami ustawy o rachunkowości jednostki. Tym razem działający już Komitet Integracji Europejskiej (KIE), dbający o procedury wdrożeniowe prawa unijnego do systemu polskiego prawa po przejęciu obowiązków od swojego poprzednika w 1996 r.[11], nie dostrzegł konieczności ścisłego przestrzegania jedynie postanowień prawa UE, w tym dyrektyw regulujących sprawozdawczość finansową podmiotów gospodarczych, uznając, że odwołanie się do MSR nie narusza wymogów prawa unijnego. Stanowisko swoje o zgodności proponowanej ustawy o zmianie ustawy o rachunkowości z prawem UE, w której zawarte zostało nie tylko odwołanie się do MSR, lecz także wprowadzenie do projektu ustawy wielu koncepcji, założeń oraz zasad zawartych w istniejących wówczas Międzynarodowych Standardach Rachunkowości, KIE uwzględnił w stosownym piśmie na drodze legislacyjnej stanowionego nowego polskiego prawa bilansowego[12]. Warte podkreślenia jest to, że MSR nie zostały w tym czasie

[8] Zob. *Ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o zmianie ustawy o rachunkowości*, Dz. U. nr 113, poz. 1186.

[9] Zob. art. 1 pkt. 8 ustawy o zmianie ustawy o rachunkowości z 2000 r., wprowadzający zmiany do art. 10 ust. 3 UoR, według którego: „*W sprawach nieuregulowanych przepisami ustawy, przyjmując zasadę (politykę) rachunkowości, jednostka może stosować* [...] *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości*".

[10] Problem ten będzie poddany szerszej analizie w następnym podrozdziale.

[11] Zob. *Ustawa z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Komitecie Integracji Europejskiej*, Dz. U. nr 106, poz. 494, z 2001 r., nr 154, poz. 1800.

[12] Zob. *Opinia o zgodności projektu ustawy o zmianie ustawy o rachunkowości z prawem Unii Europejskiej, wyrażona na podstawie art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r.*

w przepisie ustawy określone ani co do ich twórcy, ani co do ich zakresu. W domyśle więc należało przyjąć, że chodzi o MSR wydawane przez działający wówczas Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, które obejmowały na dzień wejścia w życie zasadniczych postanowień ustawy (1 stycznia 2002 r.) istniejące i niewycofane z użycia standardy o symbolice MSR w numeracji 1–41 oraz MSSF 1, chociaż ten nie mógł być stosowany, gdyż MSR mogły być wykorzystywane jedynie posiłkowo w sprawach nieuregulowanych przepisami ustawy, przy jednoczesnym braku krajowych standardów rachunkowości. Ale MSR obejmowały wówczas także inne dokumenty od wskazanych wyżej. Te na dzień wejścia w życie ustawy o zmianie ustawy o rachunkowości obejmowały także:

- ◇ *Założenia koncepcyjne sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych*;
- ◇ *Wstęp do Międzynarodowych Standardów Rachunkowości*;
- ◇ Interpretacje Międzynarodowych Standardów Rachunkowości: SKI-1–3, 5–31, 33[13].

Przyjęta w 2000 r. nowelizacja ustawy o rachunkowości włączyła w zakres swych przepisów wiele z postanowień MSR; należały do nich m.in.:

- ◇ definicje fundamentalnych pojęć rachunkowości: aktywów, aktywów trwałych, zobowiązań, rezerw, instrumentów finansowych, aktywów finansowych, zobowiązań finansowych, zobowiązań warunkowych, aktywów netto, przychodów i zysków, kosztów i strat, sprawowania kontroli nad jednostką, sprawowania współkontroli nad jednostką, znaczącego wpływu na inną jednostkę, kapitałów mniejszości, metody praw własności, wartości godziwej[14] zaczerpnięte z *Założeń koncepcyjnych sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych* IASC oraz innych MSR;

---

o Komitecie Integracji Europejskiej (Dz. U. nr 106, poz. 494) przez p.o. Sekretarza Komitetu Integracji Europejskiej, Pawła Samackiego działającego z upoważnienia Przewodniczącego Komitetu Integracji Europejskiej, pismo Sekr. Min. PS/1286/99/DHPIST-tk z dn. 21.06.1999, Warszawa. Zob. także pismo Prezesa Rady Ministrów o skierowaniu do Sejmu projektu ustawy o zmianie ustawy o rachunkowości z 6.08.1999 r., RM-1073-99, Druk nr 1311, oraz *Sprawozdanie Komisji Finansów Publicznych o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy o rachunkowości (druk nr 1311)*, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej III Kadencji, Druk nr 2087 z 27.09.2000 r. wraz z *Opinią do sprawozdania Komisji Finansów Publicznych o rządowym projekcie ustawy o rachunkowości (druki 1311 i 2087), wyrażona na podstawie art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Komitecie Integracji Europejskiej (Dz. U. nr 106, poz. 494), w związku z art. 39 ust. 3a i art. 40 ust. 1 i 3 Regulaminu Sejmu, przez Sekretarza Komitetu Integracji Europejskiej, Ministra Jacka Saryusz-Wolskiego, działającego z upoważnienia Przewodniczącego Komitetu Integracji Europejskiej*, pismo Sekr. Min. JSW/872/2000/DHP-tk z 2.08.2000 r., Warszawa.

[13] Interpretacja SKI-4 nie została wydana, zaś interpretacja SKI-32 została wydana w ciągu 2002 r. Wiele ze wskazanych tu interpretacji zostało obecnie wycofanych z użycia, głównie za sprawą włączenia ich postanowień do nowych lub zmienionych później standardów.

[14] Zob. art. 3 ust. 1 pkt 12, 13, 18, 20, 21, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 34, 35, 36, 46 i 47 oraz art. 28 ust. 6 UoR w brzmieniu na dzień uchwalenia ustawy (Dz. U. z 2000 r., nr 113, poz. 1186.

◇ ogólne koncepcje i zasady ujmowania i wyceny transakcji leasingowych, niezakończonych umów o budowę, dochodowego podatku odroczonego, ujmowania i wyceny instrumentów finansowych, połączeń jednostek gospodarczych, konsolidacji sprawozdań finansowych oraz stosowania metody praw własności.

Nie wszystkie ze wskazanych wyżej przedmiotów regulacji zostały w ustawie włączone w pełnej zgodności z postanowieniami istniejących wówczas MSR. Należy zdawać sobie oczywiście sprawę z tego, że rozwiązania ustawowe musiały spełniać z jednej strony wymogi prawa unijnego, a z drugiej brać pod uwagę warunki i otoczenie prawne i społeczno-środowiskowe prowadzenia działalności gospodarczej przez jednostki gospodarcze. Stąd wiele z rozwiązań sprawiało i wciąż sprawia kłopoty z ich praktycznym stosowaniem, gdyż nie jest pewna, bo niejednoznacznie wskazana, podstawa źródłowa danego rozwiązania lub podstawy te są różne[15]. Przyjęcie jednak rozwiązań MSR do systemu prawa polskiego zwróciło uwagę na ich znaczenie i w jakimś stopniu wskazało na konieczność uwzględniania w wielu sprawach, tym bardziej że zawarte w ustawie o rachunkowości rozstrzygnięcia w wielu miejscach są niewystarczające do tego, by je zastosować w sposób właściwy[16]. Kłopotliwe z tego punktu widzenia jest także przyjęcie w 2004 r. ustawy o wdrożeniu do polskiego prawa bilansowego pełnego stosowania MSSF dla określonych typów jednostek gospodarczych przy sporządzaniu przez nie sprawozdań finansowych[17] jako odpowiedź na regulacje UE, określone w rozporządzeniu 1606/2002 Unii Europejskiej o stosowaniu

[15] Przykładem tego problemu jest kwalifikacja transakcji połączenia jednostek gospodarczych do połączenia rozliczanego metodą łączenia udziałów bądź metodą nabycia. Zasadnicza ich formuła wynika z ogólnego założenia niemożliwości lub odpowiednio możliwości identyfikacji jednostki przejmującej, która wyrażona w przepisie art. 44a ust. 1 UoR i odpowiada regulacji zawartej w par. 13 MSR 22: *Połączenia jednostek gospodarczych*. Jednakże ściśle zdefiniowane warunki, niezbędne do spełnienia zasady niemożliwości identyfikacji jednostki przejmującej, określone w przepisach art. 44c ust. 1 pkt 1–11 UoR, nie odpowiadają już w pełni odpowiednim wyjaśnieniom i wskazanym przypadkom identyfikacji jednostki przejmującej, zawartym w par. 14–16 MSR 22. Podobne problemy występują także na poziomie rozliczania i wykazywania w sprawozdaniach finansowych ujemnej wartości firmy, powstałej na połączeniu jednostek gospodarczych rozliczanych metodą nabycia. Por. art. 44b ust. 11 i 12 UoR oraz par. 59–64 MSR 22. Podobnych przykładów z innych typów transakcji można podać więcej.

[16] Przykładowo: zawarta w art. 3 ust. 5 UoR zasada kwalifikowania przedmiotu umowy leasingu finansowego u finansującego do trwałych aktywów finansowych (jako należności) w miejsce przekazywanego do używania środka trwałego lub wartości niematerialnej nie rozstrzyga fundamentalnej kwestii związanej z podstawą wyceny takiej należności na moment początkowego ujęcia oraz wyceny na każdy dzień bilansowy w okresie trwania umowy leasingowej. Nie rozstrzyga także, w jaki sposób ustalić i rozdzielić ratę opłaty leasingowej na część kapitałową i odsetkową, co jest niezwykle istotne z punktu widzenia rozliczania umów kwalifikowanych do leasingu finansowego.

[17] Zob. *Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o zmianie ustawy o rachunkowości oraz zmianie ustawy o biegłych rewidentach i ich samorządzie*, Dz. U. nr 213, poz. 2155, oraz Dz. U. z 2005 r., nr 184, poz. 1539, dalej: ustawa o stosowaniu MSSF.

MSSF. Uchwalona ustawa, definiując gradację ważności i możliwości stosowania różnych źródeł regulacji w celu określania zasad (polityki) rachunkowości jednostki gospodarczej dla określonego kręgu podmiotów – objętych rozporządzeniem Unii Europejskiej 1606/2002 i nim nieobjętych – zdefiniowała równocześnie, co znaczy pojęcie MSSF[18]. Zgodnie z ustawą o stosowaniu MSSF – o czym była mowa już wcześniej – przez międzynardowe standardy rachunkowości (MSR) należy rozumieć Międzynarodowe Standardy Rachunkowości, Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej oraz związane z nimi interpretacje ogłoszone w formie rozporządzeń Komisji Europejskiej. Oznacza to w konsekwencji, że MSR zostają ograniczone wyłącznie do tych dokumentów, wydawanych przez IASB, które akceptuje na dany moment Komisja Europejska, co oznacza, że zmieniane lub wycofywane z użycia standardy lub interpretacje IASB nie mogą być dalej stosowane. Rodzi to problem na gruncie wykładni tych przepisów ustawy o rachunkowości, które za podstawę rozwiązania ustawowego przyjęły te MSR lub konkretne rozwiązania w nich zawarte, które były w użyciu w czasie prac nad projektem ustawy z 2000 r. i najpóźniej na moment jej uchwalenia (9 listopada 2000 r.)[19]. Wycofane MSR, nie mogąc być dalej stosowanymi, stwarzają poważny problem prawny co do możliwości posiłkowania się tymi rozwiązaniami w nich zawartymi, które istniały do dnia ich wycofania, w drodze wydania

[18] Zob. art. 1 pkt 2 lit. a) ustawy o stosowaniu MSSF. W tym akcie prawnym definiowany jest zakres międzynarodowych standardów rachunkowości, dla których używa się skrótu MSR; w dalszej części tego podrozdziału skróty te będą używane zamiennie.

[19] Przykładowo: MSR 22 do czasu jego zastąpienia nowym standardem MSSF 3 *Połączenia jednostek gospodarczych*, tj. do 31.03.2004 r., zezwalał na amortyzowanie nabytej wartości firmy jednostki przejmowanej. Standard dawał jednocześnie wytyczne, służące określaniu okresu ekonomicznej użyteczności nabytej wartości firmy, mającego znaczenie przy ustalaniu jej odpisów amortyzacyjnych. Zob. par. 44–54 MSR 22. Według postanowień nowego standardu, MSSF 3, zabrania się obecnie amortyzacji nabytej wartości firmy, eliminując tym samym regulacje dotyczące amortyzacji i szacowania okresu jej ekonomicznej użyteczności. Zob. par. 54 i 55 MSSF 3. Tym samym wcześniej uznany MSR 22 za źródło unijnego prawa, *rozporządzeniem Komisji (WE) nr 1725/2003 z dnia 29 września 2003 r. przyjmującym określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady*, Dz. U. WE L 261 z 13.10.2003 r., s. 1, został wycofany ze stosowania na mocy *Rozporządzenia Komisji (WE) nr 2236/2004 z dnia 29 grudnia 2004 r. zmieniającego rozporządzenie (WE) nr 1725/2003 przyjmującego pewne międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do międzynarodowych standardów sprawozdawczości finansowej (IFRS) nr 1, 3–5, międzynarodowych standardów rachunkowości (MSR) nr 1, 10, 12, 14, 16–19, 22, 27, 28, 31–41 i interpretacji przez Komitet ds. Interpretacji Standardów (SIC) nr 9, 22, 28–32*, Dz. U. WE L 392 z 31.12.2004 r., s. 1. Podobny problem występuje na poziomie rozliczenia w cenie (koszcie) przejęcia rezerw restrukturyzacyjnych, które zgodnie z art. 44b ust. 2 UoR powinny być ujmowane w rozliczeniu ceny przejęcia, gdyż tak stanowił ówczesny par. 31 MSR 22, wskazując na szczegółowe rozwiązania dotyczące ujmowania i wyceny takich rezerw restrukturyzacyjnych. Polskie przepisy nie identyfikują tego problemu na wystarczającym do zastosowania w praktyce poziomie i możliwe jest posiłkowanie się przy tym wskazanym rozwiązaniem z MSR 22. W chwili przyjęcia nowego MSSF 3, w miejsce MSR 22, zmieniona została również zasada

właściwego rozporządzenia Komisji Europejskiej. Kwestię tę w sposób szerszy analizuję w następnym podrozdziale.

5.1.4. Zakres podmiotowy i przedmiotowy stosowania MSSF w Polsce w kontekście wymogów prawa unijnego i postanowień UoR

Przedstawione w rozdz. 2.3 zmiany w prawie unijnym w zakresie rachunkowości, wprowadzone rozporządzeniem Unii o stosowaniu MSSF a także zmiany w postanowieniach księgowych dyrektyw unijnych, wymusiły również zmiany w regulacjach rachunkowości w Polsce, o czym wzmiankowałem w poprzednim podrozdziale. Po 2000 r. MSR uległy jednak znacznym przekształceniom w wyniku zintensyfikowanej współpracy IASB z FASB, a w przygotowaniu znajdują się kolejne zmiany w MSSF, uwzględniające wiele z rozwiązań amerykańskiej rachunkowości, co oddala rozwiązania polskie od MSSF. Aby temu nieco zaradzić, w 2007 r. Departament Rachunkowości Ministerstwa Finansów przygotował rządowy projekt zmian do ustawy o rachunkowości, przyjęty ostatecznie w formie ustawy na posiedzeniu Sejmu 18 marca 2008 r., której pewne postanowienia będą zasadniczo obowiązywać od 1 stycznia 2009 r., i prócz zmian dostosowawczych do nowych rozwiązań zawartych w dyrektywie z czerwca 2006 r. o zmianie w księgowych dyrektywach Unii (obowiązujące już przy sporządzaniu sprawozdań finansowych za 2008 r.) miały one uwzględniać także kolejne rozwiązania, przewidziane dziś w MSSF[20].

Przywołany wcześniej przepis art. 10 ust. 3 UoR wskazuje na możliwość stosowania w sprawach nią nieuregulowanych przepisami ustawy krajowych standardów rachunkowości, a w przypadku ich braku – MSSF. Jak należy zatem odczytywać przepis tego artykułu? Czy posiłkowe źródło regulacji w postaci profesjonalnych, zawodowych rozwiązań księgowych – standardów

ujmowania w cenie (koszcie) przejęcia identyfikowanych na dzień przejęcia aktywów i zobowiązań przejmowanej jednostki. Według nowych rozwiązań (*vide* par. 28 MSSF 3) przyszłych kosztów związanych z restrukturyzacją przejmowanej jednostki co do zasady nie ujmuje się w koszcie (cenie) przejęcia. Stąd regulacje MSSF 3 nie określają już zakresu oraz podstaw wyceny takich kosztów dla ujęcia w cenie przejęcia stosowanych rezerw restrukturyzacyjnych.

[20] Zob. ustawa z 18.03.2008 r. o zmianie ustawy o rachunkowości, Dz. U. nr 63, poz. 393. Obszarami nieco zbliżającymi kolejne regulacje ustawowe do MSR jest np.: uznanie za nieruchomości inwestycyjne także tych, które zostały wytworzone we własnym zakresie (dotychczas: tylko nabyte) oraz odniesienie skutków ich przeszacowania w wynik finansowy okresu (dotychczas: w kapitał z aktualizacji wyceny), prawo wyboru zastosowania metody konsolidacji proporcjonalnej albo metody praw własności do ujmowania w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych udziałów w jednostkach współzależnych (dotychczas forma prawna jednostki współzależnej wyznaczała konieczność zastosowania odpowiednio jednej z tych dwu metod), definicja grupy kapitałowej obejmująca teraz wyłącznie jednostkę dominującą i jednostki od niej zależne (dotychczas: grupa kapitałowa obejmowała także jednostki współzależne niebędące spółkami handlowymi).

rachunkowości – musi być stosowane, a jeśli tak, to w jakim zakresie? Odpowiedzi na to pytanie należy szukać w przepisach Konstytucji RP, która w art. 87 stanowi, iż *„źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej są: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia"*[21]. Nie wnikając zbyt głęboko w materię prawa konstytucyjnego, należy przyjąć, że w chwili uchwalania przepisu art. 10 ust. 3 UoR nie mogła ona w sobie zawierać nakazu stosowania innych źródeł prawa, a więc nie mogła odsyłać do postanowień, zasad, określanych przez prywatną, ponadnarodową organizację, jaką jest IASB, czy też przekazywać swych uprawnień do regulowania zasad rachunkowości na ciało, organ pozarządowy, jakim jest ustanowiony krajowy Komitet Standardów Rachunkowości działający przy Ministrze Finansów.

W obecnej chwili, przy niewielkiej liczbie krajowych standardów rachunkowości[22], istotnym dodatkowym, posiłkowym, wspierającym elementem regulacji rachunkowości w Polsce są międzynarodowe standardy rachunkowości. I choć – jak to zostało już podkreślone – ustawa pierwotnie nie wskazywała wyraźnie na MSR, a więc standardy opracowywane przez IASB (IASC), to jednak wykładnia celowościowa art. 10 ust. 3 ustawy na to źródło regulacji wskazuje. W trudniejszej sytuacji mogą więc wciąż znajdować się te spółki, w których zagraniczni inwestorzy stosują lub wymagają stosowania US GAAP. Taka sytuacja nie może być argumentem przy wyborze rozwiązań stosowanych dla potrzeb statutowej sprawozdawczości finansowej, kierowanej dla odbiorcy krajowego, w tym urzędów państwowych (np. organów skarbowych, rejestrowych, GUS, nadzoru państwowego), chyba że przyjęte rozwiązanie jest zgodne z rozwiązaniem (nawet alternatywnie dopuszczonym) zawartym w regulacjach MSSF.

Można więc wyrazić przekonanie, że przepis ustawy o możliwości stosowania MSSF – w kontekście perspektyw rozwiązań unijnych – w praktyce powinien być uznawany za przepis o charakterze obligatoryjnym. Z drugiej zaś strony należy wziąć pod uwagę fakt, iż brak w ustawie księgowego rozwiązania występującego w życiu gospodarczym nie może ograniczać problemu działalności przedsiębiorców oraz innych jednostek objętych regulacjami ustawy. Tak przecież było z połączeniami spółek, które stały się już przed 2002 r. zjawiskiem powszechnym w polskim życiu gospodarczym, i mimo braku ustawowych rozwiązań księgowych do połączeń spółek dochodziło. Oczywiście nie wszystkie z nich były rozliczane zgodnie z MSR 22, więc wskazanie na możliwość wykorzystania posiłkowego, jednorodnego,

[21] Zob. art. 87 ust. 1 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz. U. nr 78, poz. 483, z późn. zm.
[22] Więcej szczegółów o pracy Komitetu można znaleźć na stronie: www.mf.gov.pl pod zakładką Komitet Standardów Rachunkowości. Wpływ MSSF na krajowe standardy rachunkowości będzie przedmiotem rozważań w następnym podrozdziale.

źródła regulacji rachunkowości, opartego na zwartej, kompleksowej konstrukcji, jest jak najbardziej słuszne i wskazane.

Przywołany przepis art. 10 ust. 3 ustawy o rachunkowości zezwala na wybiórcze stosowanie poszczególnych MSSF dla księgowego rozliczenia transakcji, które nie są ujęte w regulacjach ustawy. Dotyczy to więc zarówno zagadnień w ogóle nieporuszanych w ustawie, jak również tych, których poziom szczegółowości regulacji ustawowej jest na tyle ogólny, że zastosowanie się do samego przepisu ustawy nie wystarcza do właściwego rozliczenia danej transakcji i wykazania jej skutków w sprawozdaniu finansowym. W pierwszej grupie problemów znaleźć się więc mogą takie zagadnienia, jak np.:

- ◇ zasady sporządzania sprawozdania finansowego w układzie segmentowym, regulowanym obecnie w MSR 14 *Sprawozdawczość dotycząca segmentów działalności*, a z początkiem 2009 r. zastępującym ten standard – MSSF 8 *Segmenty operacyjne*;
- ◇ rozliczanie i wykazywanie kapitałowych świadczeń pracowniczych czy świadczeń pracowniczych po okresie zatrudniania, regulowane w MSR 19 *Świadczenia pracownicze*;
- ◇ rozliczanie i wykazywanie pracowniczych programów emerytalnych, regulowane w MSR 26 *Rachunkowość i sprawozdawczość programów świadczeń emerytalnych*;
- ◇ sporządzanie sprawozdań finansowych zagranicznych oddziałów jednostek, działających w warunkach hiperinflacji, regulowane w MSR 29 *Sprawozdawczość finansowa w warunkach hiperinflacji*;
- ◇ zasady wyliczania i wykazywania w sprawozdaniu finansowym wskaźnika zysku na jedną akcję, regulowane w MSR 33 *Zysk przypadający na jedną akcję*;
- ◇ szczególne zasady rachunkowości działalności rolniczej, regulowane w MSR 41 *Rolnictwo*;
- ◇ prezentacja działalności zaniechanej, regulowana w MSSF 5 *Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży i działalność zaniechana.*

Do drugiej grupy problemów regulowanych ustawą, ale w sposób niewystarczający, które wymagają posiłkowania się odpowiednimi MSSF, przykładowo zaliczyć można takie zagadnienia, jak:

- ◇ właściwe rozumienie aparatu pojęciowego ustawy (np. aktywa, zobowiązania, przychody, istotność), zdefiniowanego głównie w art. 3 ust. 1 UoR, które w sposób bardziej szczegółowy lub po prostu są określone w *Założeniach Koncepcyjnych* IASB lub w poszczególnych MSSF (przykładowo: szczegółowe wyjaśnienia definicji sprawowania kontroli nad inną jednostką przyjęte są np. w MSSF 3 *Połączenie jednostek gospodarczych*, a przypadki wywierania znaczącego wpływu – w MSR 28 *Inwestycje w jednostkach stowarzyszonych*);

- ◇ rozliczanie transakcji leasingowych, o których mowa w art. 3 ust. 4 i 5 UoR, regulowane w MSR 17 *Leasing*;
- ◇ rozliczanie długoterminowych umów budowlanych, o których mowa w art. 34a–34c UoR, regulowane w MSR 11 *Umowy o budowę*, choć problem ten jest już także regulowany postanowieniami polskiego Komitetu Standardów Rachunkowości w postaci KSR 3 *Umowy o budowę*;
- ◇ uznawanie, kwalifikowanie i rozliczanie błędów księgowych oraz skutków zmiany szacunków oraz przyjętej polityki rachunkowości, regulowane w MSR 8 *Zasady (polityka) rachunkowości, zmiany wartości szacunkowych i korygowanie podstawowe błędów*;
- ◇ ujmowanie i rozliczanie rezerw oraz aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego, o których mowa w art. 37 UoR, regulowane w sposób szczegółowy w MSR 12 *Podatek dochodowy*, o ile niewystarczające będzie odwołanie się do KSR 2 *Podatek dochodowy*;
- ◇ sporządzanie i prezentacja rachunku przepływów pieniężnych, o którym głównie mowa w art. 48b UoR, regulowane przede wszystkim w MSR 7 *Rachunek przepływów pieniężnych*, o ile niewystarczające będzie odwołanie się do KSR 1 *Rachunek przepływów pieniężnych*;
- ◇ rozliczanie połączeń spółek, o których mowa w art. 44a–44d UoR, regulowane szczegółowo w MSR 22 *Połączenie jednostek gospodarczych*, oraz obowiązującym aktualnie MSSF 3 *Połączenia jednostek gospodarczych*;
- ◇ ustalanie, rozliczanie i wykazywanie skutków utraty wartości aktywów, o której mowa głównie w art. 28 ust. 7 UoR, regulowane przede wszystkim w MSR 36 *Utrata wartości aktywów*.

Warte w tym miejscu jest podkreślenie, iż posiłkując się MSSF, nie można – w celu rozliczenia danej transakcji – stosować się wyłącznie do konkretnego zapisu, wskazanego przykładowo wyżej standardu. Jak zaznaczyłem wcześniej, należy stosować przedstawione tam rozwiązanie w kontekście zapisów innych, ściśle powiązanych ze sobą standardów, do których, dla przypomnienia, zalicza się także *Interpretacje*, *Wstęp do MSSF* oraz *Założenia koncepcyjne*. Przykładowo: szacowanie i rozliczanie odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości inwestycji w udziały w jednostce stowarzyszonej jest przedmiotem przepisu par. 23 MSR 28 *Inwestycje w jednostkach stowarzyszonych*. Problem ten jest jednak regulowany głównie przez MSR 36, do którego zresztą sam zapis przywołanego paragrafu odsyła. Obecny układ MSSF jest w gruncie rzeczy tak skomponowany, że zapisy regulujące określone zagadnienie „prowadzą" po szczeblach powiązań z pozostałymi MSSF.

Oczywiście z powodu tego, że MSSF przywołane są w ustawie jedynie jako źródło posiłkowe regulacji polskich, a nie wszystkie postanowienia MSSF – jak wskazano wcześniej – są w UoR wdrożone i nie we wszystkich

aspektach są zgodne z poszczególnymi MSSF, wobec tego nie należy – korzystając z nich wybiórczo – sądzić ani twierdzić, że sporządzone w oparciu o nie sprawozdanie finansowe zgodne jest z Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości. Aby tak było – jak wskazuje na to przepis przywołanego już wcześniej par. 11 MSR 1 – wszystkie elementy sporządzanego sprawozdania finansowego powinny być w nim ujęte zgodnie z całym zbiorem regulacji MSSF obowiązujących na dany dzień bilansowy.

Przełomowe dla stosowania MSSF w Polsce stało się oczywiście rozporządzenie Unii Europejskiej 1606/2002. Efektem przepisów tego rozporządzenia były niezbędne zmiany w ustawie o rachunkowości, które implementowały postanowienia tego rozporządzenia; chodzi zatem o:

- ◇ ustawę z dn. 27 sierpnia 2004 r. o zmianie ustawy o rachunkowości i zmianie ustawy o biegłych rewidentach i ich samorządzie, Dz. U. nr 213, poz. 2155, oraz uzupełnioną przepisami
- ◇ ustawy z dn. 16 grudnia 2005 r. o zmianie ustawy o rachunkowości, Dz. U. nr 267, poz. 2252.

W pierwszym z wymienionych wyżej aktów prawnych m.in. ostatecznie zdefiniowano pojęcie MSR, przez które należy rozumieć:

- ◇ Międzynarodowe Standardy Rachunkowości, opracowane przez IASC i później modyfikowane lub zastępowane nowymi przez IASB, w numeracji i symbolice MSR 1 do MSR 41, wraz z wydanymi do nich interpretacjami SIC oraz IFRIC, niewycofane z użycia, oraz
- ◇ Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej o symbolice MSSF (IFRS), wydane przez IASB, wraz z interpretacjami IFRIC, uznane przez UE i opublikowane w formie rozporządzeń Komisji Europejskiej (art. 2 ust. 3 UoR).

Najważniejsze jednak postanowienia dotyczą obligatoryjnego i fakultatywnego stosowania MSSF przy sporządzaniu statutowych sprawozdań finansowych. Według wskazanych wyżej ustaw:

1. Obligatoryjnie z początkiem 2005 r. MSSF stosują (art. 55 ust. 6a UoR):
   a) wszystkie spółki publiczne, których papiery wartościowe notowane są na regulowanych rynkach obrotu publicznego Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) przy sporządzaniu skonsolidowanych sprawozdań finansowych, oraz
   b) wszystkie banki, bez względu na ich status publiczny przy sporządzaniu skonsolidowanych sprawozdań finansowych;
2. Fakultatywnie z początkiem 2005 r. MSSF mogą stosować:
   a) wszystkie spółki publiczne (obecne i przyszłe), których papiery wartościowe notowane są lub które znajdują się w procesie wprowadzenia

do publicznego obrotu na regulowanych rynkach obrotu publicznego EOG, przy sporządzaniu jednostkowych sprawozdań finansowych (art. 45 ust. 1a UoR),

b) te spółki publiczne (przyszłe), których papiery wartościowe znajdują się w procesie wprowadzania do publicznego obrotu na regulowanych rynkach obrotu publicznego EOG, przy sporządzaniu skonsolidowanych sprawozdań finansowych (art. 55 ust. 6b UoR) oraz

c) wszystkie jednostki grupy kapitałowej (dominujące i zależne) przy sporządzaniu jednostkowych lub skonsolidowanych sprawozdań finansowych, jeśli jednostka dominująca (w tym wyższego szczebla) sporządza skonsolidowane sprawozdanie finansowe według MSSF (art. 45 ust. 1b i art. 55 ust. 6c UoR).

Spółki, których wyemitowane papiery wartościowe, znajdujące się w publicznym obrocie mają charakter wyłącznie dłużnych papierów wartościowych, stosują MSSF przy sporządzaniu skonsolidowanych sprawozdań finansowych z początkiem 2007 r. (art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z 27 sierpnia 2004 r.), ale mogą to robić już od początku 2005 r. (art. 2 ust. 1 pkt 1).

Decyzję o fakultatywnym stosowaniu MSSF podejmuje organ zatwierdzający takie sprawozdanie, tj.:

◇ w zakresie jednostkowego sprawozdania – walne zgromadzenie jednostki (art. 45 ust. 1c UoR);

◇ w zakresie skonsolidowanego sprawozdania – walne zgromadzenie jednostki dominującej, tj. jednostki sporządzającej takie sprawozdanie (art. 55 ust. 6d UoR).

Określenie obowiązku sporządzenia skonsolidowanego sprawozdania finansowego wynika jednak nie z zastosowania się wprost do przepisów MSR 27, lecz z przepisów prawa krajowego (w przypadku Polski – art. 55 ust. 1 UoR). Tak sprawę ujmuje *Komentarz Komisji Europejskiej z listopada 2003 roku w spawie implementacji niektórych przepisów Rozporządzenia Unii Nr 1606/2002 o stosowaniu międzynarodowych standardów rachunkowości.*

Warte podkreślenia jest jednak to, że nie wszystkie sprawy związane ze sprawozdawczością finansową, w tym wymogi formalne, określone są w MSSF. Stąd sporządzające je jednostki muszą także uwzględniać niektóre postanowienia ustawy o rachunkowości. Dotyczy to w szczególności:

◇ obowiązku badania, zatwierdzania, publikowania i przekazywania sprawozdań finansowych;

◇ terminów sporządzania, badania, zatwierdzania i przekazywania sprawozdań finansowych;

◇ systemu kar za uchybienia w obowiązkach związanych z prowadzeniem rachunkowości w jednostkach gospodarczych, spoczywających na ich kierownictwie;
◇ zasad przechowywania, archiwizowania i ochrony danych gromadzonych w systemie rachunkowości;
◇ zasad przeprowadzania inwentaryzacji oraz
◇ zasad prowadzenia ksiąg rachunkowych.

Analizując jednak we wcześniejszej części tej rozprawy uwarunkowania stosowania MSSF w środowisku prawnym UE wskazywałem na kłopoty z tym związane, a dotyczące m.in. kryterium obowiązku sporządzania i terminów sporządzania sprawozdań finansowych oraz ich udostępniania, zakresu wyłączeń jednostek podporządkowanych i im podobnych problemów. Problemy te dotyczą także Polski i mogą występować dalej, nawet w sytuacji, w której UE uzna pełny zestaw MSSF za element systemu prawnego Unii, o ile nie zmienią się w odpowiedni sposób właściwe postanowienia księgowych dyrektyw Unii w tejże sprawie. Problemy te będą jeszcze analizowane w rozdz. 5.6.

5.1.5. MSSF w regulacjach Krajowych Standardów Rachunkowości

Jak dotąd (listopad 2008 r.) krajowy Komitet Standardów Rachunkowości (KSR) opracował i wydał sześć krajowych standardów (w nawiasie rok przyjęcia):
◇ KSR 1 *Rachunek przepływów pieniężnych* (2003),
◇ KSR 2 *Podatek dochodowy* (2004),
◇ KSR 3 *Niezakończone usługi budowlane* (2007),
◇ KSR 4 *Utrata wartości aktywów* (2007),
◇ KSR 5 *Leasing, najem i dzierżawa* (2007),
◇ KSR 6 *Rezerwy, bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów, zobowiązania warunkowe* (2008).

Planowano także opracowanie standardu na temat rachunkowości jednostki w warunkach sanacji (restrukturyzacja, upadłość, zarząd komisaryczny), ale ostatecznie projekt ten nie został przyjęty do realizacji. W jego miejsce podjęto decyzję o opracowaniu krajowego standardu w zakresie zasady ciągłości i poprawiania błędów.

Komitet opracował także kilka innych dokumentów w postaci Stanowiska Komitetu, do których się zalicza: Stanowisko w sprawie ujęcia praw do emisji zanieczyszczeń; Stanowisko w sprawie ujęcia świadectw pochodzenia energii z odnawialnych źródeł pochodzenia oraz Stanowisko w sprawie ustalania jednostkowych kosztów wytworzenia.

We wskazanych wyżej krajowych standardach widać wyraźną orientację na MSSF. Są one zgodne w swych zasadniczych postanowieniach odpowiednio z MSR 7, 12, 11, 36 i 17. Będący w opracowaniu KSR 6 *Rezerwy, rozliczenia międzyokresowe kosztów i zobowiązania warunkowe* znajduje także oparcie w MSR 37.

W obecnych warunkach prawnych pełnej zgodności z MSSF nie można oczywiście osiągnąć. Przeszkodę stanowi regulacja ustawy o rachunkowości, która – jak podkreślałem wcześniej – w wielu przypadkach stoi w sprzeczności z postanowieniami obecnych MSSF.

Problemem zasadniczym w implementacji MSSF do polskiego prawa bilansowego jest jednak to, że Komitet, nie mając pełnej legitymacji prawnej do działania na tym polu, obecnie nie jest w stanie wpłynąć na ekipy rządowe w Polsce, by te przyjęły deklarację działań zapewniających zbliżanie się do rozwiązań MSSF w taki sposób, w jaki zrobiły to lub robią inne kraje, np.:Wielka Brytania, Australia, Nowa Zelandia, Chiny, Japonia, Kanada i inne. Podstawowym czynnikiem ograniczającym takie działanie – jak się wydaje – jest obawa przed utartą wpływów na rozwój krajowej rachunkowości i wciąż dominujące znaczenie prawa podatkowego w Polsce, które – jak wskazuje badanie E. Walińskiej – wciąż jest podstawowym determinantem rozwiązań i praktyki krajowej rachunkowości[23]. Rozwiązania podatkowe zaś stoją w dużej sprzeczności z rozwiązaniami o biznesowej, ekonomicznej orientacji, a te przecież stanowią w gruncie rzeczy, jeśli nie jedyny, to z całą pewnością podstawowy determinant systemu MSSF.

Brak stanowiska ekip rządzących w Polsce co do orientacji na MSSF (lub ich odrzucenia) utrudnia proces stanowienia krajowych standardów rachunkowości. Utrudnia także możliwość określenia pryncypiów dla rozwoju krajowego systemu rachunkowości. Możliwe, że inicjatywa podjęta obecnie przez KSR pod wyraźnym naciskiem autora tych słów, a polegająca na próbie określenia deklaracji Komitetu co do wizji rozwoju polskiego systemu rachunkowości na najbliższe lata, przyczyni się do ukierunkowania prac, może z orientacją na MSSF, od czego – jak wskazują obecne trendy w rachunkowości światowej – nie można odejść.

5.2. Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej w regulacjach polskiego rynku kapitałowego

Przed uchwaleniem ustawy o zmianie ustawy o rachunkowości w 2000 r. MSR przywołane były wprost w przepisach regulujących zasady sprawozdawczości finansowej spółek publicznych. Przepisy te wydane były albo

[23] Zob. **E. Walińska**, *Wartość bilansowa przedsiębiorstwa a alokacja podatku dochodowego*, Wyd. UŁ, Łódź 2004, s. 5.

w formie aktów wykonawczych do ustawy o rachunkowości, albo do przepisów regulujących zasady obrotu papierami wartościowymi na zorganizowanych rynkach kapitałowych[24]. Chodzi tu o dwie szczególne formy aktów prawnych:
1) przepisy dotyczące zakresu informacji wykazywanych w prospektach emisyjnych i im podobnych dokumentach, wymaganych dla wprowadzania papierów wartościowych emitowanych przez emitentów do obrotu na zorganizowanych rynkach kapitałowych oraz
2) przepisy dotyczące formy, zakresu i terminów przekazywania do właściwych instytucji zorganizowanego rynku kapitałowego oraz do publicznej wiadomości sprawozdań finansowych przez emitentów papierów wartościowych, w formie raportów okresowych.

5.2.1. MSR w regulacjach rynku kapitałowego lat dziewięćdziesiątych XX w.

MSR zostały po raz pierwszy przywołane w polskich regulacjach rynku kapitałowego w 1994 r.[25] Zgodnie z par. 20 ust. 6 i par. 21 ust. 7 zarządzenia o raportach z tego roku oraz odpowiednio z par. 15 ust. 4 i ust. 9 rozporządzenia o prospektach emisyjnych, zagraniczni emitenci, których papiery wartościowe były notowane, lub odpowiednio zagraniczni emitenci ubiegający się o prawo do notowania na polskim rynku kapitałowym wyemitowanych lub emitowanych przez nich papierów wartościowych mogli, prezentując sprawozdania finansowe na użytek raportów okresowych i prospektów emisyjnych, sporządzać i umieszczać w przedmiotowych dokumentach rachunek przepływów pieniężnych, zwany w tych regulacjach „sprawozdaniem z przepływów gotówkowych", sporządzany jako element prezentowanych sprawozdań finansowych emitenta oraz skonsolidowanych sprawozdań finansowych grupy kapitałowej emitenta, „*zgodnie z Międzynarodowym standardem rachunkowości nr 7, Sprawozdanie z przepływów gotówkowych (International Accounting Standard IAS 7 Cash Flow Statement), wydanym przez Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości...*". Warto zwrócić uwagę, że

[24] Chodzi tu o w szczególności o przepisy *ustawy z dnia 22 marca 1991 r. – Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi i funduszach powierniczych*, Dz. U. z 1994 r., nr 58, poz. 239, z późn. zmian. oraz zastępującą ją *ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 r. – Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi*, Dz. U. z 2002 r., nr 49, poz. 447, z późn. zm., obowiązujące do października 2005 r. Późniejsze regulacje ryku kapitałowego, które zastąpiły przedmiotowe regulacje *Prawa o publicznym obrocie papierami wartościowymi*, zostaną wskazane w dalszej części rozprawy.

[25] Zob. *Zarządzenie Przewodniczącego Komisji Papierów Wartościowych z dnia 16 czerwca 1994 r. w sprawie rodzaju, formy i terminów przekazywania informacji bieżących i okresowych przez emitentów papierów wartościowych dopuszczonych do publicznego obrotu*, M.P. nr 36, poz. 313, oraz M.P. nr 64, poz. 576, zwane dalej zarządzeniem o raportach z 1994 r., oraz *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 października 1994 r. w sprawie szczegółowych warunków, jakim powinien odpowiadać prospekt emisyjny i memorandum informacyjne*, Dz. U. nr 128, poz. 631, zwane dalej rozporządzeniem o prospektach emisyjnych z 1994 r.

działanie takie było dość powszechne na całym świecie, czego dowodem jest także stanowisko Amerykańskiej SEC, która zezwoliła na stosowanie MSR 7, w miejsce wymaganego rachunku przepływów pieniężnych określonych w US GAAP[26]. Co ciekawe, wymagane wówczas przez polskie prawo, równolegle przy wprowadzaniu papierów wartościowych do pozagiełdowego wtórnego publicznego obrotu, memorandum informacyjne (w miejsce prospektu emisyjnego) takiej możliwości zagranicznym emitentom nie dawało. Nie miało to jednak większego praktycznego znaczenia, gdyż pierwszy zagraniczny emitent na regulowanym rynku kapitałowym w Polsce pojawił się dopiero w 2001 r., wprowadzając do publicznego obrotu obligacje. Pierwsze zaś kapitałowe papiery wartościowe (akcje) spółki zagranicznej zostały wprowadzone do publicznego obrotu w 2003 r.[27]

W tym samym rozporządzeniu o prospektach emisyjnych z 1994 r., ale zmienionym w 1996 r.[28], w miejsce prawa do stosowania MSR 7 przy sporządzaniu rachunku przepływów pieniężnych, z dniem wejścia w życie postanowień tego rozporządzenia (9 listopada 1996 r.) emitenci zagraniczni uzyskali prawo do zamieszczania i prezentowania w swoich prospektach emisyjnych nie tylko rachunku przepływów pieniężnych sporządzanego według MSR 7, ale całego sprawozdania finansowego sporządzanego według wszystkich MSR, obowiązujących na moment sporządzenia prospektu emisyjnego. Dla zachowania porównywalności, w prospekcie emisyjnym należało jednak dodatkowo załączyć *„wskazanie i objaśnienie podstawowych różnic między zasadami sporządzania sprawozdań finansowych"* według MSR a sporządzanymi *„zgodnie z polskimi zasadami sporządzania sprawozdań finansowych"*[29]. Podobne zasady dotyczyły skonsolidowanych sprawozdań finansowych grupy kapitałowej zagranicznego emitenta[30]. Zmiana prawa do zastosowania MSR przy sporządzaniu sprawozdań finansowych (także skonsolidowanych) przez emitentów zagranicznych, z obowiązkiem wskazania odpowiednich różnic, została także wprowadzona w stosunku do wszystkich rodzajów raportów okresowych (miesięcznych, kwartalnych, półrocznych i rocznych) tychże emitentów zagranicznych[31]. Ponieważ pierwszy emitent

[26] Zob. rozdz. 2.5. rozprawy na temat stosowania MSSF na rynku amerykańskim.

[27] Zob. *Podstawowe statystyki GPW*, GPW w Warszawie, Warszawa 2007, http://www.gpw.pl/zrodla/informacje_gieldowe/statystyki/Gpwspl.html.

[28] Zob. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 września 1996 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków, jakim powinien odpowiadać prospekt emisyjny i memorandum informacyjne*, Dz. U. nr 126, poz. 591, zwane dalej rozporządzeniem o prospektach emisyjnych z 1996 r.

[29] Zob. par. 1 pkt. 7 lit. a i b rozporządzenia o prospektach z 1996 r.

[30] Zob. par. 1 pkt. 7 lit c i d rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 1996 r.

[31] Zob. par. 18 ust. 4, par. 19 ust. 5, par. 20 ust. 6, par. 21 ust. 4, par. 22 ust. 5 oraz par. 23 ust. 5 *Zarządzenia Przewodniczącego Komisji Papierów Wartościowych z dnia 1 kwietnia 1997 r. w sprawie rodzaju, formy i terminów przekazywania informacji bieżących i okresowych przez emitentów papierów wartościowych dopuszczonych do publicznego obrotu*, M.P. nr 21, poz. 213.

zagraniczny został zarejestrowany na polskim rynku kapitałowym dopiero w 2001 r., przepis ten nie miał w praktyce żadnego zastosowania.

W 1998 r. w Polsce przyjęto nowe zasady w zakresie zawartości informacyjnej dokumentów emisyjnych o charakterze publikacyjnym[32]. W nowym rozporządzeniu Rady Ministrów utrzymano prawo emitentów zagranicznych do prezentowania w prospektach emisyjnych sprawozdań finansowych (w tym: skonsolidowanych) sporządzanych według MSR, rozszerzając je dodatkowo na możliwość zastosowania się nie do MSR, lecz do US GAAP[33]. W takim jednak przypadku przepisy rozporządzenia nałożyły obowiązek na emitentów zagranicznych *„wskazania istotnych różnic w zakresie zasad rachunkowości i ujawnionych danych pomiędzy tymi sprawozdaniami i danymi porównawczymi a sprawozdaniami i danymi porównawczymi, które zostałyby sporządzone według obowiązujących na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zasad rachunkowości"*[34]. Wskazane tu zasady zostały analogicznie rozciągnięte na wszystkie rodzaje raportów okresowych sporządzanych przez emitentów zagranicznych[35]. Ponieważ pierwszy emitent zagraniczny został zarejestrowany na polskim rynku kapitałowym dopiero w 2001 r. w związku z dopuszczeniem do obrotu obligacji emitowanych przez Europejski Bank Inwestycyjny (EBI) – instytucję finansową UE, przepis ten, podobnie jak i wcześniejsze regulacje dla emitentów zagranicznych nie miał w praktyce żadnego zastosowania[36]. Pierwszą zaś spółką zagraniczną, której akcje zostały dopuszczone do publicznego obrotu na warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych, była spółka Bank Austria Creditanstalt AG, debiutująca dopiero w październiku 2003 r.[37], kiedy omawiane tu przepisy zostały już zastąpione nowymi regulacjami.

---

[32] Zob. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych warunków, jakim powinien odpowiadać prospekt emisyjny, skrót prospektu emisyjnego oraz memorandum informacyjne i skrót memorandum informacyjnego*, Dz. U. nr 163, poz. 1162, zwane dalej rozporządzeniem o prospektach emisyjnych z 1998 r.

[33] Zob. np. par. 17 ust. 6 i 7 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 1998 r.

[34] Tamże.

[35] Zob. par. 46 ust. 9–11 *Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 1998 r. w sprawie rodzaju, formy i zakresu informacji bieżących i okresowych oraz terminów ich przekazywania przez emitentów papierów wartościowych dopuszczonych do publicznego obrotu*, Dz. U. nr 163, poz. 1160.

[36] Zgodnie z obowiązującymi wówczas przepisami *Prawa o publicznym obrocie papierami wartościowymi* z 1997 r., tego rodzaju międzynarodowa instytucja finansowa nie była zobowiązana do sporządzania i prezentacji prospektu emisyjnego, warunkującego zgodę Rady Giełdy na dopuszczenie emitowanych przez nią papierów wartościowych do publicznego obrotu. Zob. np. art. 62a *Prawa o publicznym obrocie papierami wartościowymi* z 1997 r. Do dzisiaj (stan na 31.12.2007 r.) żadne inne obligacje zagraniczne, poza czterema rodzajami obligacji EBI, nie zostały wprowadzone do obrotu na polskim regulowanym rynku kapitałowym.

[37] Zob. *Ważne daty w historii GPW*, GPW w Warszawie, http://www.gpw.pl/gpw.asp?cel=ogieldzie&k=21&i=/historia/wazne_daty&sky=1. Zobacz także TAB. 5.1 w niniejszej rozprawie.

Prawo, ale także obowiązek stosowania MSR (oraz US GAAP[38]) uzyskali także polscy emitenci papierów wartościowych lub kwitów depozytowych wystawianych w związku z papierami wartościowymi, które notowane były na rynku regulowanym poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej lub na rynku podstawowym giełdy. Wyżej wymienieni emitenci zobligowani zostali bowiem do wskazania *„różnic w zakresie przyjętych zasad i metod rachunkowości"*, służących sporządzeniu sprawozdań finansowych (w tym: skonsolidowanych), gdyby zostały one sporządzone według MSR (lub US GAAP). Wskazanie różnic miało polegać zarówno na opisie słownym, jak i prezentacji liczbowej wpływu zastosowania MSR na podstawowe kategorie ekonomiczne prezentowane w sprawozdaniach finansowych[39].

Zastosowanie MSR (także US GAAP) obejmowało również sytuacje sporządzenia prospektu emisyjnego *„w związku z zamierzonym łączeniem się emitenta z inną jednostką, jeżeli podstawą łączenia są decyzje organów wszystkich łączących się jednostek"*. Wówczas, zgodnie z wymogami opisywanego tu rozporządzenia, prospekt emisyjny powinien zawierać skonsolidowane sprawozdanie finansowe *„pro forma"*, jakie zostałoby sporządzone na ten sam dzień bilansowy, na który sporządzono sprawozdania finansowe tych łączących się jednostek, a będących podstawą decyzji o połączeniu. Ponieważ polskie zasady rachunkowości, określone w ustawie o rachunkowości z 1994 r., nie obejmowały wówczas zagadnień rozliczania połączeń jednostek gospodarczych[40], to zasadne było sporządzanie takich sprawozdań *„pro forma"* jedynie na podstawie innych regulacji, wobec czego przepisy rozporządzenia o prospektach z 1998 r. dozwalały na zastosowanie zasad określonych w MSR (lub US GAAP), co do prawidłowości zastosowania których wymagane było dołączenie odpowiedniej opinii biegłego rewidenta[41].

Wskazane wyżej obowiązki prezentacyjne różnic w stosunku do MSR (lub US GAAP), jakie miały obowiązywać z dniem wejścia w życie przepisów rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 1998 r., tj. z dniem 1 stycznia 1999 r. (w przypadku raportów okresowych dotyczył już obowiązku prezentacji różnic w raportach sporządzanych za półrocze 1999 r.), napotkały na wiele problemów natury praktycznej i prawnej. MSR, a tym bardziej US GAAP nie były wówczas uznawane za element polskiego systemu prawnego,

[38] Powodem tego było uznanie przez światowe rynki kapitałowe amerykańskich standardów rachunkowości za standardy o charakterze międzynarodowym, ale także ubieganie się niektórych polskich spółek o notowanie emitowanych przez nie papierów wartościowych na amerykańskim rynku kapitałowym.

[39] Zob. np. par. 17 ust. 1 pkt. 7, par. 18 pkt. 5 lit. f) i g) oraz par. 18 pkt. 6 lit. g) i h) rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 1998 r. Kategorie ekonomiczne, o których tu mowa, nie zostały jednak w omawianym tu przepisie dokładnie sprecyzowane.

[40] Te zostały wprowadzone do ustawy o rachunkowości poprzez dodanie do ustawy nowego rozdziału 4a: *Łączenie się spółek* dopiero ustawą z 9.11.2000 r. o zmianie ustawy o rachunkowości i zaczęły obowiązywać z dniem 1.01.2002 r.

[41] Zob. np. par. 17 ust. 4 pkt. 2 i 3 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 1998 r.

ponadto nie miały swych oficjalnych, autoryzowanych przez ich wydawców wersji przekładów językowych[42], które mogłyby zostać wykorzystane do sporządzenia sprawozdania finansowego i odpowiednio zaopiniowane przez biegłego rewidenta. Biorąc to pod uwagę, urząd Komisji Papierów Wartościowych i Giełd wydał wpierw pismo do spółek publicznych, w którym wskazał, że obowiązku tego można nie wypełnić w stosunku do danych porównawczych za 1998 r., jeśli spółka nie dysponuje takimi informacjami[43]. W przedmiotowym piśmie Komisja potwierdziła konieczność wskazania *„na istotne różnice (z wyszczególnieniem tytułów) w ujęciu wartościowym, w zakresie przyjętych zasad i metod rachunkowości* [...] *oraz metod wyceny oraz ujawnionych danych* [...] *oraz dokonać uzgodnienia podstawowych wielości sprawozdania finansowego, tj. wartości księgowej, wyniku finansowego, sumy bilansowej, przepływów pieniężnych netto z poszczególnych działalności oraz innych istotnych różnic dla grup pozycji składników sprawozdania finansowego z wyjaśnieniem przyczyn tych różnic"*[44]. Ponadto Komisja odwołała zainteresowane spółki do publikacji przekładów MSR na łamach miesięcznika „Rachunkowość" oraz do źródła stanowienia standardów – tj. siedziby IASC, gdzie można nabyć MSR oryginalne lub w przekładzie na język niemiecki. Jednakże kolejnym pismem[45], w formie wytycznych, urząd Komisji Papierów Wartościowych i Giełd, powołując się głównie na opóźnienie terminu wydania oficjalnego tłumaczenia MSR na język polski, złagodził wymogi informacyjne co do różnic między polskimi regulacjami rachunkowości a MSR (i przy okazji także US GAAP), jakie należało ująć w sprawozdaniach finansowych sporządzanych za półrocze 1999 r., wskazując jedynie na obowiązek *„zidentyfikowania i opisania wyłącznie obszarów faktycznie występujących różnic* [...], *specyficznych dla danej spółki i jej działalności, bez konieczności wskazywania tych różnic w ujęciu wartościowym"*[46]. Podobne zalecenia dla spółek publicznych zostały przedstawione w kolejnych pismach do spółek publicznych, które odnosiły się do sprawozdań

[42] US GAAP do dzisiaj nie doczekały się takiego przekładu językowego, zaś istniejące polskojęzyczne opracowania MSR w tłumaczeniach SKwP, np. *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 1999*, IASC, SKwP, Warszawa 2000, nie miały żadnej autoryzacji Komitetu Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, poza jedynie umową licencyjną do ich wydania w przekładzie na język polski.

[43] Zob. *Wyjaśnienia dotyczące sporządzania raportów (ogólne)*, pismo Departamentu Spółek Publicznych urzędu KPWiG (DSP3-456-921/99) z 30.03.1999 r., Warszawa. Takie samo pismo co do swej treści w przedmiotowej sprawie zostało skierowane do spółek, których papiery wartościowe wprowadzone są wyłącznie do wtórnego obrotu na regulowanym rynku pozagiełdowym (pismo DSP3-456-930/99) z 31.03.1999 r.

[44] Tamże.

[45] Zob. pismo DSP-456-1790/99 z 15.07.1999 r., Departament Spółek Publicznych, KPWiG, Warszawa.

[46] Tamże. Forma gramatyczna zawartej w piśmie sentencji została tu dostosowana do stylistyki zdania.

finansowych sporządzanych za półrocze 2000 r.[47] i sprawozdań rocznych 2000 r. oraz półrocznych 2001 r.[48]

Rozporządzenie o prospektach emisyjnych z 1998 r. oraz o raportach okresowych z tego samego roku zostały w 2001 r. zmienione odpowiednio *rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 16 października 2001 r. w sprawie szczegółowych warunków, jakim powinien odpowiadać prospekt emisyjny oraz skrót prospektu*[49], a także *rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 16 października 2001 r. w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych*[50]. W przedmiotowych rozporządzeniach niewielki wpływ miały rekomendacje IOSCO z 2001 r. o stosowaniu MSR, gdyż te zostały wprowadzone do „prawnego obiegu" już w poprzednio wydanych przepisach z 1998 r. Należy tu wskazać, że w rozporządzeniu o prospektach emisyjnych z 2001 r. utrzymane zostały generalnie zasady stosowania MSR przy prezentacji sprawozdań finansowych przez emitentów, zawarte już wcześniej, w przepisach z 1998 r.[51], z tym jednak, że:

- ◇ obowiązek ujawnienia niezbędnych porównań między polskimi zasadami rachunkowości i MSR (odpowiednio US GAAP) został rozciągnięty na wszystkich emitentów – zarówno na giełdowym rynku urzędowym, jak i nieurzędowym[52], a nie jak dotychczas – w stosunku do tych emitentów, których papiery wartościowe były notowane na rynku podstawowym giełdy[53], jednym z trzech wówczas występujących na warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych giełdowych rynków urzędowych;
- ◇ zakres prezentacji wartościowych różnic między danymi finansowymi ustalonymi według polskich zasad i MSR (odpowiednio US GAAP) został określony przez obowiązek wskazania różnic w stosunku do co najmniej kapitału własnego, w tym wyniku finansowego[54];

[47] Zob. *Wytyczne w sprawie różnic pomiędzy PZR a MSR lub US GAAP (uaktualnienie wytycznych przekazanych pismem DSP-456-1790/99 z lipca 1999 r.)*, pismo (DSP3-023-30/00-561/2000) z 23.02.2000 r., Departament Spółek Publicznych, KPWiG, Warszawa.

[48] Zob. *Aktualne wytyczne w sprawie różnic pomiędzy PZR a MSR lub US GAAP (uaktualnienie wytycznych przekazanych pismem DSP3-456-1790/99 z lipca 1999 r. oraz pismem DSP3-023-30/00-561/2000 z dnia 23 lutego 2000 r.)*, pismo (DSP3-023-129/00-2800/2000) z 15.12.2000 r., Departament Spółek Publicznych, KPWiG, Warszawa.

[49] Dz. U. nr 139, poz. 1568, zwane danej rozporządzeniem o prospektach emisyjnych z 2001 r.

[50] Dz. U. nr 139, poz. 1569, zwane dalej rozporządzeniem o raportach z 2001 r.

[51] Zob. np. par. 17 ust. 2, 7 i 8 oraz par. 18 ust. 2 pkt 4 lit. m) rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2001r. oraz odpowiednio par. 59 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 rozporządzenia o raportach z 2001 r.

[52] Obowiązek, o którym tu mowa, dotyczył jednak wyłącznie tych emitentów z rynku nieurzędowego, których wyemitowane lub emitowane papiery wartościowe były lub miały być notowane na regulowanych rynkach poza terytorium RP. Zob. par. 40 ust. 2 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2001 r.

[53] Zob. par. 17 ust. 2 zd. 1. rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2001 r.

[54] Zob. par. 17 ust. 2 zd. 1. oraz par. 40 ust. 2 zd. 1. rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2001 r.

◇ w przypadku emitentów, którzy sporządzają zarówno jednostkowe, jak i skonsolidowane sprawozdania finansowe, różnice między polskimi zasadami a MSR (odpowiednio US GAAP) mogły zostać podane wyłącznie w stosunku do danych finansowych pochodzących ze skonsolidowanego sprawozdania finansowego[55];

◇ obowiązki dotyczące prezentacji różnic w wartości ujawnianych danych finansowych w sprawozdaniach finansowych, jakie sporządzone byłyby, gdyby zastosowano się do MSR (lub odpowiednio US GAAP), zostały przesunięte do realizacji po raz pierwszy na sprawozdania finansowe (w tym: skonsolidowane) obejmujące okresy sprawozdawcze roku obrotowego rozpoczynającego się w 2004 r., zaś w przypadku niektórych emitentów – już od 2003 r.[56];

◇ w przypadku emitenta będącego spółką leasingową, zobowiązano jej kierownictwo dodatkowo do prezentacji w dokumentach emisyjnych pełnych sprawozdań finansowych (w tym: skonsolidowanych) sporządzanych zgodnie z MSR (lub z US GAAP)[57], wobec czego wymóg wskazania różnic w stosunku do danych finansowych, jakie wynikałyby ze sporządzenia sprawozdań finansowych według MSR, w takim przypadku stał się zbędny[58]. Warte podkreślenia jest jednak to, że podmiotów leasingowych, które objęte były tym wymogiem, w rzeczywistości nie było. Pierwsza spółka leasingowa została zarejestrowana w publicznym obrocie już wcześniej, bo w 1998 r. (Polish Leasing Company Leasco S.A.), a dwie następne (Centrum Leasingu i Finansów Clif S.A. oraz Lubelskie Towarzystwo Leasingowe LTL S.A.) w 1999 r. W tym samym roku Komisja Papierów Wartościowych i Giełd dopuściła do publicznego obrotu akcje spółki Europejski Fundusz Leasingowy S.A., które zostały notowane na warszawskiej giełdzie w 2000 r., jednakże spółka w 2005 r. opuściła Giełdę. Od tamtej pory do dzisiaj jedynie dwie spółki leasingowe należące do spółki giełdowej – Bank Zachodni Wielkopolski i Bank Kredytowy S.A. – uzyskały status spółek publicznych przez notowania emitowanych przez nie obligacji na rynku MTS-CeTo S.A, co miało miejsce w 2003 r. (BZ WBK Leasing S.A.) i w 2004 r. (BZ WBK Finance & Leasing S.A.), które to jednak spółki podlegają obowiązkom prezentacji danych finansowych według MSSF dopiero z początkiem 2007 r.[59];

[55] Zob. par. 17 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2001 r.
[56] Zob. par. 17 ust. 2 pkt 2 i 3 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2001 r.
[57] Zob. par. 17 ust. 12 oraz par. 40 ust. 12 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2001 r.
[58] Zob. par. 17 ust. 2 pkt 4 oraz par. 40 ust. 2 pkt 4 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2001 r.
[59] Na mocy art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z 27.08.2004 r. o zmianie ustawy o rachunkowości oraz o zmianie ustawy o biegłych rewidentach i ich samorządzie, Dz. U. nr 213, poz. 2155.

◇ zobowiązano wszystkich emitentów do prezentacji wskaźnika zysku/straty na akcję zwykłą (w tym także wskaźnika rozwodnionego) według wyliczeń opartych na postanowieniach MSR 33 *Wskaźnik zysku na akcję*[60].

Emitenci zagraniczni – podobnie jak miało to miejsce pod rządami rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 1998 r. – mogli, odpowiednio sporządzając jednostkowe i skonsolidowane sprawozdanie finansowe, zastosować się do MSR (lub odpowiednio US GAAP), zaś sporządzane i prezentowane dla celów prospektu emisyjnego sprawozdania finansowe zagranicznej jednostki dominującej względem polskiego emitenta mogło być zgodne z MSR (lub odpowiednio US GAAP). W przypadku natomiast zastosowania standardów rachunkowości kraju pochodzenia wymagane było wskazanie i objaśnienie istotnych różnic dotyczących przyjętych zasad (polityki) rachunkowości między tymi standardami a MSR (odpowiednio US GAAP)[61]. Ponieważ pierwsza zagraniczna spółka została zarejestrowana na polskim rynku kapitałowym dopiero w 2003 r., to regulacje te nie miały oczywiście swojego praktycznego zastosowania w stosunku do zagranicznych emitentów.

5.2.2. MSR w regulacjach rynku kapitałowego przed implementacją postanowień Unii Europejskiej o stosowaniu MSSF

Kolejne rozszerzenie stosowania MSR przez emitentów objętych regulacjami *Prawa o publicznym obrocie papierami wartościowymi* z 1997 r. nastąpiło w drodze zmiany niektórych przepisów rozporządzeń: o prospektach emisyjnych i raportach okresowych z 2001 r., jakie miały miejsce w 2002 r.[62] We wskazanym tu rozporządzeniu o prospektach emisyjnych z 2002 r., mającym także wpływ na zawartość informacyjną raportów okresowych, wprowadzono dodatkowy wymóg, by w sporządzanych i prezentowanych skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych jako części prospektu emisyjnego lub odpowiednio rocznego raportu okresowego, każdy z emitentów będących jednostkami dominującymi dołączał sprawozdanie w układzie segmentowym działalności według wymogów określonych w MSR 14 *Sprawozdania według segmentów*

[60] Zob. par. 2 pkt 52 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2001 r.
[61] Zob. par. 17 ust. 7 i 8 oraz par. 40 ust. 7 i 8 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2001 r.
[62] *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 marca 2002 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków, jakim powinien odpowiadać prospekt emisyjny oraz skrót prospektu*, Dz. U. nr 36, poz. 328, zwane dalej rozporządzeniem o prospektach emisyjnych z 2002 r., oraz *rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 marca 2002 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych*, Dz. U. nr 31, poz. 280, zwane dalej rozporządzeniem o raportach z 2002 r.

działalności, tj. m.in. z podziałem na segmenty branżowe i geograficzne[63]. Obowiązek ten został narzucony po raz pierwszy w stosunku do skonsolidowanych sprawozdań finansowych sporządzanych za okresy sprawozdawcze roku obrotowego rozpoczynającego się w 2003 r.[64] Innym, dodatkowym przypadkiem wykorzystania MSR (lub US GAAP) były także sytuacje planowanych podziałów emitentów, w których to przepisy również zobowiązywały na poziomie prospektów emisyjnych do sporządzenia sprawozdań finansowych *pro forma* po podziale na dzień bilansowy ostatniego zamieszczonego w prospekcie emisyjnym zbadanego sprawozdania finansowego spółki-emitenta[65].

W omawianym rozporządzeniu o prospektach emisyjnych z 2002 r. wprowadzono jednak pewne złagodzenia w stosunku do wymogu stosowania MSSF. To złagodzenie wymogów dotyczyło zasadniczo przypadku spółek leasingowych, które na mocy zmienionych w 2002 r. par. 17 ust. 12 rozporządzenia o prospektach emisyjnych oraz odpowiednio par. 59 ust. 2 i par. 70 ust. 6 rozporządzenia o raportach z 2001 r. nie musiały już bezwarunkowo prezentować sprawozdań finansowych według MSSF (lub US GAAP) w sytuacji, gdy informacje wynikające ze sporządzonego sprawozdania finansowego według polskich zasad nie różniły się istotnie od tych, jakich należałoby oczekiwać, gdyby sprawozdanie finansowe było sporządzone zgodnie z MSSF[66]. Głównym powodem tego – o czym była już mowa wcześniej przy prezentacji zmian do ustawy o rachunkowości z 2000 r. – było włączenie w zakres polskiego prawa bilansowego rozwiązań, m.in. w zakresie ujmowania umów leasingowych, zgodnie z obowiązującymi wówczas MSR. Dla przypomnienia: ponieważ od 1999 r. nie została zarejestrowana żadna nowa spółka leasingowa jako spółka publiczna, to przepis łagodzący wskazane wymogi informacyjne w prospektach emisyjnych względem MSR nie miał swojego praktycznego znaczenia.

5.2.3. Regulacje rynku kapitałowego w obliczu postanowień Unii Europejskiej o stosowaniu MSSF

W okresie obowiązywania wskazanych wyżej regulacji rynku kapitałowego co do zawartości informacyjnej prospektów emisyjnych i raportów okresowych, w obliczu przyjętych już przez UE regulacji o stosowaniu MSSF

[63] Zob. par. 1 pkt 12 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2002 r. wprowadzający zmiany do par. 18 ust. 2 pkt 8a, oraz Załączniki nr 6/1–6/8 do rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2001 r.

[64] Zob. par. 4 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2002 r.

[65] Zob. par. 1 pkt 21 lit. b) rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2002 r.

[66] Zob. par. 1 pkt 11 lit. d) oraz pkt 28 lit. d) rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2002 r. oraz par. 1 pkt 24 lit. f) rozporządzenia o raportach z 2002 r.

wypowiedział się urząd KPWiG właśnie w sprawie wdrażania MSSF dla celów polskiego rynku kapitałowego, m.in. za pośrednictwem pisma skierowanego do emitentów publicznych[67]. W przedmiotowym piśmie urząd Komisji m.in. podtrzymał stanowisko zgodne z obowiązującymi wymogami prawa w zakresie obowiązku prezentacji różnic opisowych i wartościowych w sprawozdaniach finansowych sporządzanych przez emitentów za 2004 r., oraz wskazał, że wymóg pełnej prezentacji (skonsolidowanych) sprawozdań finansowych według MSSF – o którym mowa w rozporządzeniu Unii Europejskiej 1606/2002 o stosowaniu MSSF – dotyczyć będzie wszystkich emitentów regulowanego rynku kapitałowego w Polsce, a więc zarówno rynku urzędowego (GPWwW) i rynku nieurzędowego (CeTO) – z początkiem 2005 r., a w przypadku emitentów dłużnych papierów wartościowych, obejmujących swym zakresem także fundusze inwestycyjne emitujące certyfikaty inwestycyjne – z początkiem 2007 r. Komisja wyraziła także stanowisko, że pełne stosowanie MSSF powinno być również dozwolone w przypadku sporządzania jednostkowych sprawozdań finansowych przez emitentów publicznych.

Wśród innych ze stanowisk urzędu Komisji Papierów Wartościowych i Giełd w kwestii przygotowania się do wdrażania postanowień regulacji unijnych o stosowaniu MSSF, godne zauważenia jest stanowisko KPWiG z 7 września 2004 r. dotyczące MSSF, Dyrektywy o Prospekcie i innych spraw związanych ze sprawozdawczością finansową emitentów publicznych[68]. W stanowisku tym wskazano m.in. na rekomendację CESR w sprawie wdrażania MSSF z grudnia 2003 r.; zaleca się ponadto spółkom publicznym, objętym tymi regulacjami do przedstawienia, jak może wpłynąć zastosowanie MSSF na sytuację finansową i majątkową oraz na wyniki finansowe spółki już przy sporządzaniu sprawozdań finansowych za 2004 r., co w znaczny sposób może się przyczynić do złagodzenia skutków przejścia na MSSF, z punktu widzenia sporządzenia i odbioru sprawozdań finansowych przez uczestników rynków kapitałowych UE[69].

Przedmiotowe rozporządzenia o prospektach emisyjnych oraz o raportach okresowych z 2001 r. ze zmianami wprowadzonymi w 2002 r., a w przypadku rozporządzenia o raportach – także w 2003 r.[70], obowiązywały dość

[67] Zob. *Komunikat urzędu KPWiG w sprawie wdrażania MSR przez emitentów, których papiery wartościowe dopuszczone są do publicznego obrotu (rynek regulowany) oraz emitentów, którzy ubiegają się o takie dopuszczenie*, pismo (DSP/R/077/1/100/2004) z 17.12.2003 r., Departament Spółek Publicznych, KPWiG, Warszawa.

[68] Zob. **E. Dudkowska**, *Stanowisko KPWiG dotyczące MSR, Dyrektywy o prospekcie i innych sprawach związanych ze sprawozdawczością emitentów publicznych*, [w:] *MSR w sprawozdaniach finansowych spółek giełdowych*, materiały konferencyjne, Stowarzyszenie Emitentów Giełdowych, Warszawa, 7.09.2004.

[69] Tamże.

[70] Zob. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2003 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych*, Dz. U. nr 220, poz. 2169. Zasadnicza zmiana w tym rozporządzeniu odnośnie do

krótko. W sierpniu 2004 r. rozporządzenie o prospektach emisyjnych zostało zastąpione nowym rozporządzeniem[71], wydanym już po zatwierdzeniu przez Parlament Europejski i Radę Unii Europejskiej rozporządzenia 1606/2002 o stosowaniu MSSF, ale jeszcze przed zmianą do UoR z sierpnia 2004 r., implementującą postanowienia tego rozporządzenia Unii. Zasadniczo utrzymano w nim nurt selektywnego stosowania MSSF przy prezentacji sprawozdań finansowych jako części przekazywanych do publicznej wiadomości dokumentów ofertowych przez emitentów papierów wartościowych. Chodzi tu o:

1. Obowiązek zamieszczania we wprowadzeniu do prezentowanych sprawozdań finansowych (w tym skonsolidowanych) wskazania i wyjaśnienia różnic w wartości ujawnionych danych finansowych, dotyczących co najmniej kapitału własnego, w tym wyniku finansowego oraz istotnych różnic między przyjętymi zasadami (polityki) rachunkowości, służącymi sporządzeniu i prezentacji sprawozdań finansowych zamieszczanych w dokumencie ofertowym a danymi finansowymi, jakie byłyby ujawnione, gdyby sprawozdania finansowe (w tym skonsolidowane) były sporządzone według MSSF (lub odpowiednio według US GAAP). Obowiązek ten – podobnie jak poprzednio – dotyczył tych emitentów, których papiery wartościowe (lub kwity depozytowe związane z emitowanymi papierami wartościowymi) są notowane lub emitent zamierzał albo ubiegał się o dopuszczenie papierów wartościowych do obrotu na rynku regulowanym poza terytorium RP lub na urzędowym rynku giełdowym, lub na rynku nieurzędowym (w przypadku tych emitentów rynku nieurzędowego, których wyemitowane lub emitowane papiery wartościowe były lub miałyby być notowane na regulowanych rynkach poza terytorium RP)[72]. Obowiązek ten dotyczył nie tylko sprawozdań finansowych sporządzanych na koniec okresu sprawozdawczego, ale także sprawozdań finansowych *pro forma*, sporządzanych w związku z łączeniem lub dzieleniem emitenta[73]. Nowe regulacje pozwoliły jednak na odstąpienie od obowiązku wykazania

stosowania MSR dotyczyła sytuacji emitentów zagranicznych z obszaru krajów należących do OECD. Dzięki wprowadzonym zmianom do rozporządzenia, wskazani emitenci uzyskali prawo do prezentacji na potrzeby polskiego rynku kapitałowego raportów okresowych takich, jakie prezentowali na potrzeby innych rynków, na których papiery wartościowe zostały dopuszczone do publicznego obrotu, z wymogiem jednak ich przetłumaczenia na język polski, co sprowadzało się do tego, że zagraniczny emitent nie był tym samym zobowiązany do poddawania się szczególnym wymogom polskiego rynku kapitałowego w zakresie stosowania MSR lub przeliczania pozycji ze sprawozdań finansowych na MSR i porównywania ich z wymogami określonymi w polskich regulacjach rachunkowości.

[71] Zob. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 sierpnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków, jakim powinien odpowiadać prospekt emisyjny oraz skrót prospektu*, Dz. U. nr 186, poz. 1921, zwane dalej rozporządzeniem o prospektach z 2004 r.

[72] Zob. np. par. 18 ust. 2 oraz par. 42 ust. 2 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2004 r.

[73] Zob. np. par. 30 ust. 5 pkt 1 oraz par. 31 ust. rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2004 r.

różnic w wartości ujawnianych danych w stosunku do pewnych obszarów w sytuacji, gdy mimo dołożenia należytej staranności nie jest możliwe wiarygodne przedstawienie istniejących różnic w tych określonych obszarach zdarzeń gospodarczych[74];
2. Obowiązek dodatkowej prezentacji sprawozdań finansowych sporządzonych według MSSF (lub odpowiednio według US GAAP) przez emitenta będącego przedsiębiorstwem leasingowym, chyba że zawarte w nich informacje nie różniłyby się istotnie od tych, jakie by uzyskano, gdyby sprawozdania finansowe były sporządzane według MSSF[75];
3. Prawo do sporządzania i prezentowania sprawozdań finansowych (w tym skonsolidowanych) według MSSF (lub odpowiednio według US GAAP) przez emitentów zagranicznych oraz obowiązku wskazania i objaśnienia istotnych różnic dotyczących przyjętych zasad (polityki) rachunkowości, służących sporządzeniu prezentowanych sprawozdań finansowych pomiędzy tymi sprawozdaniami a sprawozdaniami finansowymi, które zostałyby sporządzone według MSSF (lub odpowiednio według US GAAP)[76].

Implementacja prawa unijnego w zakresie stosowania MSSF, ujęta w przepisach zmienionej w sierpniu 2004 r. ustawy o rachunkowości, wpłynęła na zmianę wymogów informacyjnych spółek publicznych określonych w obowiązujących dotychczas przepisach rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2004 r. oraz rozporządzenia o raportach z 2001 r., ze zmianami wprowadzonymi w 2002 i 2003 r. Nowe przepisy zostały dostosowane do wymogów względem stosowania MSSF przez podmioty podporządkowane regulacjom *Prawa o publicznym obrocie papierami wartościowymi* z 1997 r., określonych właśnie w zmienionej w 2004 r. ustawie o rachunkowości. We wprowadzonych w 2005 r. zmianach do rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2004 r.[77] oraz odpowiednio w przyjętym nowym rozporządzeniu o raportach okresowych[78] w zakresie stosowania MSSF w porównaniu do wcześniej obowiązujących przepisów należy wskazać na:
◇ zdefiniowanie MSSF jako tych standardów i wydanych do nich interpretacji, które odpowiednio – w zależności od miejsca pochodzenia emitenta – zostały wydane przez IASB (emitenci spoza państw należących

[74] Zob. par. 18 ust. 2 pkt 5 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2004 r.
[75] Zob. np. par. 18 ust. 13 oraz par. 42 ust. 13 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2004 r.
[76] Zob. np. par. 18 ust. 8 i 9 oraz par. 42 ust. 9 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2004 r.
[77] Zob. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 marca 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków, jakim powinien odpowiadać prospekt emisyjny oraz skrót prospektu*, Dz. U. nr 50, poz. 464, zwane dalej rozporządzeniem o prospektach z 2005 r.
[78] Zob. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 marca 2005 r. w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych*, Dz. U. nr 49, poz. 463, zwane dalej rozporządzeniem o raportach z 2005 r.

do EOG) lub zostały wydane przez IASB i ogłoszone w formie rozporządzeń Komisji Europejskiej (emitenci spośród państw należących do EOG, a więc objęci są regulacjami rozporządzenia Unii nr 1606/2002 o stosowaniu MSSF)[79];

- ◇ wskazanie na obowiązek sporządzenia i prezentacji skonsolidowanych sprawozdań finansowych zgodnie z MSSF przez emitentów pochodzących z terytorium RP tych papierów wartościowych o charakterze kapitałowym, które zostały dopuszczone do publicznego obrotu[80];
- ◇ wskazanie na prawo do sporządzenia i prezentacji skonsolidowanych sprawozdań finansowych zgodnie z MSSF przez emitentów pochodzących z terytorium RP tych papierów wartościowych o charakterze dłużnym, które zostały dopuszczone do publicznego obrotu[81];
- ◇ odstąpienie od obowiązku sporządzania i zamieszczania dodatkowych sprawozdań finansowych zgodnych z MSSF (lub odpowiednio z US GAAP) przez emitentów będących spółkami leasingowymi[82];
- ◇ wskazanie na obowiązek sporządzenia i prezentacji skonsolidowanych sprawozdań finansowych zgodnie z MSSF (w wersji dozwolonej przez prawo unijne) przez emitentów spoza terytorium RP, ale pochodzących z państw należących do EOG tych papierów wartościowych, które mają charakter papierów kapitałowych albo dłużnych[83];
- ◇ wskazanie na prawo do zastosowania wyłącznie MSSF lub US GAAP przy sporządzaniu i prezentacji skonsolidowanych sprawozdań finansowych przez emitentów papierów wartościowych o charakterze kapitałowym oraz jednostkowych sprawozdań finansowych przez tych emitentów dłużnych papierów wartościowych, którzy pochodzą z państwa nienależącego do EOG[84];
- ◇ wskazanie na prawo do zastosowania standardów rachunkowości kraju pochodzenia, MSSF lub US GAAP przy sporządzaniu i prezentacji

[79] Zob. par. 1 pkt 1 lit. i) rozporządzenia o prospektach z 2005 r., wprowadzający zmianę w par. 2 ust. 1 pkt 58 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2004 r. oraz odpowiednio par. 2 ust. 1 pkt 16 rozporządzenia o raportach z 2005 r.

[80] Zob. np. par. 1 pkt 2 rozporządzenia o prospektach z 2005 r., wprowadzający dodatkowy par. 6a ust. 2 do rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2004 r. oraz odpowiednio par. 95 ust. 1 rozporządzenia o raportach z 2005 r.

[81] Zob. np. par. 1 pkt 2 rozporządzenia o prospektach z 2005 r., wprowadzający dodatkowy par. 6a ust. 3 do rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2004 r. oraz par. 95 ust. 2 rozporządzenia o raportach z 2005 r.

[82] Zob. np. par. 1 pkt 6 lit. e i par. 1 pkt 14 lit. e rozporządzenia o prospektach z 2005 r., usuwające odpowiednio ust. 13 w par. 18 i 42 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2004 r.

[83] Zob. np. par. 1 pkt 2 rozporządzenia o prospektach z 2005 r., wprowadzający dodatkowy par. 6a ust. 4 do rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2004 r. oraz par. 95 ust. 3 rozporządzenia o raportach z 2005 r.

[84] Zob. np. par. 1 pkt 2 rozporządzenia o prospektach z 2005 r., wprowadzający dodatkowy par. 6a ust. 5 i 6 do rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2004 r. oraz par. 95 ust. 4 rozporządzenia o raportach z 2005 r.

jednostkowych sprawozdań finansowych przez emitentów papierów wartościowych o charakterze kapitałowym, którzy pochodzą z państwa nienależącego do EOG[85];

- ◇ wskazanie na obowiązek ujawnienia i objaśnienia istotnych różnic dotyczących przyjętych zasad (polityki) rachunkowości przy sporządzaniu i prezentacji sprawozdań finansowych przez zagranicznych emitentów papierów wartościowych spoza obszaru EOG, którzy sporządzają je według regulacji innych niż MSSF (lub odpowiednio US GAAP)[86];
- ◇ wskazanie na prawo do zastosowania MSSF (lub US GAAP) przy wymaganej prezentacji skonsolidowanego sprawozdania finansowego przez zagraniczną jednostkę dominującą względem emitenta i nałożenie obowiązku wskazania i objaśnienia istotnych różnic dotyczących przyjętych zasad (polityki) rachunkowości w stosunku do MSSF (lub odpowiednio US GAAP), gdy zawierane w dokumencie ofertowym sprawozdania finansowe jednostki dominującej względem emitenta sporządzane zostały według zasad innych niż MSSF (lub odpowiednio US GAAP)[87];
- ◇ przesunięcie wypełnienia po raz pierwszy obowiązku wskazania różnic w wartości ujawnionych danych finansowych w sprawozdaniach finansowych sporządzonych według regulacji polskich w stosunku do MSSF (przynajmniej co do kapitałów własnych) dla okresów sprawozdawczych roku obrotowego rozpoczynającego się w 2005 r., o ile jest to praktycznie możliwe[88];
- ◇ wskazanie na wypełnienie po raz pierwszy obowiązku sporządzenia i prezentacji skonsolidowanych sprawozdań finansowych przez emitenta dłużnych papierów wartościowych według MSSF (emitenci krajowi), odpowiednio według MSSF lub US GAAP (emitenci zagraniczni) za okresy sprawozdawcze roku obrotowego, rozpoczynającego się w 2007 r.[89]

[85] Zob. np. par. 1 pkt 2 rozporządzenia o prospektach z 2005 r., wprowadzający dodatkowy par. 6a ust. 4 do rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2004 r. oraz par. 95 ust. 4 rozporządzenia o raportach z 2005 r. Jak dotąd, przepis te nie ma swego praktycznego zastosowania, gdyż na polskim rynku kapitałowym nie są zarejestrowani żadni emitenci spoza obszaru UE.

[86] Zob. np. par. 1 pkt 2 rozporządzenia o prospektach z 2005 r., wprowadzający dodatkowy par. 6a ust. 7 do rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2004 r. oraz odpowiednio par. 95 ust. 6 pkt 2 rozporządzenia o raportach z 2005 r.

[87] Zob. np. par. 1 pkt 9 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2005 r., wprowadzający m.in. dodatkowy ust. 2a do par. 23 w rozporządzeniu o prospektach emisyjnych z 2004 r. oraz odpowiednio par. 95 ust. 6 pkt 2 rozporządzenia o raportach z 2005 r.

[88] Zob. np. par. 1 pkt 9 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2005 r., wprowadzający m.in. dodatkowy ust. 2a do par. 23 w rozporządzeniu o prospektach emisyjnych z 2004 r.

[89] Zob. par. 4 ust. 1 i 2 rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2005 r. oraz par. 114 pkt 1 i 2 rozporządzenia o raportach okresowych z 2005 r. oraz odpowiednio par. 114 pkt 1 i 2 rozporządzenia o raportach z 2005 r. W tym przypadku przepis również nie ma swojego, jak dotąd, praktycznego zastosowania, gdyż jedynymi papierami wartościowymi o wskazanym charakterze, które notowane są na polskim rynku kapitałowym, są obligacje Europejskiego Banku Inwestycyjnego.

Wymogi w zakresie sporządzania sprawozdań finansowych przez spółki publiczne dla potrzeb rynku kapitałowego, wynikające z wprowadzonych zmian w 2005 r. do rozporządzenia o prospektach emisyjnych z 2004 r. oraz wynikające z nowego rozporządzenia o raportach z 2005 r., praktycznie nie miały swego powszechnego zastosowania (zmienione i odpowiednio nowe rozporządzenia obowiązywały w okresie od 29 marca do 29 października 2005 r.). Spowodowane to było faktem uznania tego aktu prawnego za uchylony z powodu uchylenia podstawy prawnej, mocą której był on wydany, tj. *Prawa o publicznym obrocie papierami wartościowymi* z 1997 r.

5.2.4. MSSF pod rządami nowego ładu instytucjonalnego polskiego rynku kapitałowego z 2005 r.

W 2005 r. miała miejsce instytucjonalna restrukturyzacja polskiego rynku kapitałowego, której celem było m.in. zwiększenie konkurencyjności rynku i jego liberalizacja oraz zharmonizowanie wymogów prawnych z porządkiem prawnym określonym przez odpowiednie regulacje UE[90], poprzez przyjęcie w miejsce dotychczasowej regulacji z 1997 r. pakietu trzech ustaw z dn. 29 lipca 2005 r., tj.:

1) ustawy o nadzorze nad rynkiem kapitałowym[91];
2) ustawy o obrocie instrumentami finansowymi[92] oraz
3) ustawy o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych[93].

W efekcie przyjęcia podstaw prawnych do działania nowego ładu instytucjonalnego na polskim rynku kapitałowym w zgodności z wymogami UE, w szczególności związanych z zasadami dotyczącymi warunków sporządzania i prezentacji prospektów emisyjnych[94], polskie prawo w tym

[90] Zob. *Nowe regulacje rynku kapitałowego – najważniejsze zmiany i ich konsekwencje dla uczestników rynku*, KPWiG, Warszawa 2005, s. 3.

[91] Dz. U. nr 183, poz. 1537. Ustawa ta została w znaczący sposób zmieniona w związku z uchwaleniem *ustawy z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym*, Dz. U. nr 157, poz. 1119 z późn. zm., w konsekwencji której m.in. zniesiono Komisję Papierów Wartościowych i Giełd oraz jej urząd, których kompetencje przejęły odpowiednio: powołana ustawą Komisja Nadzoru Finansowego (zob. art. 62 w powiązaniu z art. 3 ust. 1 i 2 tej ustawy) i urząd Komisji Nadzoru Finansowego z wyodrębnionym w nim Pionem Nadzoru Rynku Kapitałowego (zob. art. 10 ust. 1 i 2 ustawy oraz Zarządzenie nr 172 Prezesa Rady Ministrów z dn. 22.11.2006 r. w sprawie nadania statusu Urzędowi Komisji Nadzoru Finansowego, M.P. nr 84, poz. 852).

[92] Dz. U. nr 183, poz. 1538.

[93] Dz. U. nr 184, poz. 1539, zwana dalej ustawą o spółkach publicznych.

[94] Zob. *Dyrektywa 2003/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie prospektu publikowanego w związku z ofertą publiczną i dopuszczeniem papierów wartościowych do obrotu na rynku regulowanym*, Dz. Urz. UE L 345 z 31.12.2003 r., s. 64.

względzie zostało zastąpione unijnym, i z dniem jego wejścia w życie prospekty emisyjne polskich spółek i spółek zagranicznych na użytek rynku kapitałowego powinny być co do zasady sporządzane zgodnie z obowiązującym na obszarze całej Unii rozporządzeniem Komisji Europejskiej w tej sprawie[95].

Rozporządzenie Komisji 809/2004 o prospektach emisyjnych określa m.in. zakres informacji finansowych dotyczących aktywów i pasywów emitenta, jego sytuacji finansowej oraz zysków i strat prezentowanych w postaci zestawienia historycznych informacji finansowych w formie sprawozdań finansowych. Dane finansowe powinny być generalnie sporządzone zgodnie z rozporządzeniem 1606/2002 o stosowaniu MSSF, lub jeśli nie ma ono zastosowania, zgodnie z krajowymi standardami rachunkowości Państwa Członkowskiego mającymi zastosowanie do emitentów ze Wspólnoty Europejskiej[96]. Oznacza to zasadniczo, że skonsolidowane sprawozdania finansowe polskich emitentów powinny być sporządzone zgodnie z MSSF (w wersji unijnej naturalnie). Ponieważ implementująca postanowienia rozporządzenia 1606/2002 o stosowaniu ustawy z 2004 r. o zmianie ustawy o rachunkowości zezwala na sporządzanie także jednostkowych sprawozdań finansowych według MSSF przez emitentów publicznych, zaś przepisy rozporządzenia Komisji 809/2004 o prospektach emisyjnych w odniesieniu do prezentacji historycznych danych finansowych za ostatnie dwa lata emitenta obligują do ich prezentacji *„zgodnej z formą, jaka zostanie przyjęta w kolejnym opublikowanym sprawozdaniu finansowym emitenta, z uwzględnieniem standardów i zasad rachunkowości oraz przepisów prawnych mających zastosowanie do takiego rocznego sprawozdania finansowego"*[97], to możliwe jest także sporządzenie i prezentacja jednostkowych sprawozdań finansowych według MSSF, o ile decyzja taka zostanie podjęta przez właściwy organ spółki-emitenta.

W wyjątkowych okolicznościach przepisy polskie[98], w zgodności z postanowieniami rozporządzenia Komisji 809/2004 o prospektach emisyjnych[99],

[95] Zob. *Rozporządzenie Komisji (WE) nr 809/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. wykonujące dyrektywę 2003/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie informacji zawartych w prospektach emisyjnych oraz formy, włączenia przez odniesienie i publikacji takich prospektów emisyjnych oraz rozpowszechniania reklam*, Dz. Urz. UE L 149 z 30.04.2004 r., s. 1 z późn. zmianą, zwane dalej rozporządzeniem Komisji 809/2004 o prospektach emisyjnych.

[96] Zob. np. pkt 20.1 w załączniku I do rozporządzenia Komisji 809/2004 o prospektach emisyjnych.

[97] Tamże.

[98] Zob. *Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 18 października 2005 r. w sprawie zakresu informacji wykazywanych w sprawozdaniach finansowych i skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych, wymaganych w prospekcie emisyjnym dla emitentów z siedzibą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, dla których właściwe są polskie zasady rachunkowości*, Dz. U. nr 209, poz. 1743, wydane na mocy art. 55 ust. 3 ustawy o ofercie publicznej z 2005 r.

[99] Zob. art. 35 ust. 1 i 2 rozporządzenia Komisji 809/2004 o prospektach emisyjnych.

zezwalają jednak na prezentację sporządzonych sprawozdań finansowych w ramach dokumentów ofertowych emitentów polskich według regulacji krajowych. Nie wymagają przy tym przekształceń ani porównań do danych finansowych, jakie byłyby zaprezentowane w prospekcie emisyjnym, gdyby zostały sporządzone w zgodności z MSSF. Jednakże – podobnie do wymogów określonych np. we wcześniejszym rozporządzeniu o prospektach emisyjnych z 2004 r. – przepisy wymagają w takim przypadku zastosowania MSR 33 do ustalenia i prezentacji wskaźnika (także rozwodnionego) zysku na akcję oraz zastosowania MSR 14 do prezentacji działalności jednostki, w podziale na segmenty geograficzne i branżowe działalności.

W przypadku emitentów zagranicznych, z chwilą wejścia w życie postanowień rozporządzenia Komisji 809/2004 o prospektach emisyjnych obowiązują ich tak samo jednorodne zasady prezentacji sprawozdań finansowych jak w przypadku jednostek polskich. Jednakże jeśli emitent pochodzi z kraju nienależącego do Państw Członkowskich Wspólnot Europejskich (tzw. krajów trzecich), to rozporządzenie wymusza na nim sporządzenie i prezentację sprawozdań finansowych zgodnych z MSSF (w wersji unijnej) lub krajowych standardów rachunkowości danego państwa trzeciego równoważnymi z tymi standardami[100]. W przypadku gdy takie informacje nie są równoważne z tymi standardami, należy je przedstawić w postaci przekształconych sprawozdań finansowych[101].

Wskazany wyżej obowiązek przekształcenia sprawozdania finansowego ma w regulacjach przedmiotowego rozporządzenia jednak pewne ograniczenia, pozwalające na to, by ten obowiązek nie musiał być wypełniony przez emitenta z kraju trzeciego, gdy prospekt emisyjny został złożony przed 1 stycznia 2007 r., a do tego czasu papiery wartościowe wnioskodawcy zostały dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym[102]. Tymczasem proces konwergencji rozwiązań krajowych z MSSF zachodzi ze zintensyfikowaną siłą w wielu krajach, w tym – o czym była mowa już wcześniej – w USA, Japonii i Kanadzie, powodując, że obowiązujące tam krajowe standardy rachunkowości są coraz bliższe rozwiązaniom przyjętym w MSSF. Uwzględniając ten stan rzeczy, Komisja Unii Europejskiej przyjęła w 2006 r. zmiany do rozporządzenia 809/2004[103], przedłużające zwolnienie emitentów z wyżej

[100] Problem uznawania standardów rachunkowości krajów trzecich za równoważne międzynarodowym standardom rachunkowości na potrzeby europejskiego rynku kapitałowego jest przedmiotem analiz w rozdziale poświęconym działaniom Unii Europejskiej na szczeblu konwergencji jej rozwiązań z MSR.

[101] Zob. np. pkt 20.1 w załączniku I do rozporządzenia Komisji 809/2004 o prospektach emisyjnych.

[102] Zob. art. 35 rozporządzenia Komisji 809/2004 o prospektach emisyjnych.

[103] Zob. *Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1787/2006 r. z dnia 4 grudnia 2006 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 809/2004 wykonujące dyrektywę 2003/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie informacji zawartych w prospektach emisyjnych oraz formy, włączenia przez odniesienie i publikacji takich prospektów emisyjnych oraz rozpowszechniania reklam*, Dz. Urz. UE L 337 z 5.12.2006 r., s. 17, zwane dalej rozporządzeniem o zmianie rozporządzenia 809/2004.

wskazanych krajów, którzy posługują się krajowymi standardami rachunkowości tych krajów, z obowiązku przekształcania sprawozdań finansowych lub – odpowiednio – ujawniania różnic w stosunku do MSSF o kolejne dwa lata[104], obligujące także Komisję do monitorowania postępu w harmonizacji regulacji zasad rachunkowości finansowej we wskazanych krajach z rozwiązaniami zawartymi w MSSF.

Dla wypełnienia określenia wymogów informacyjnych dla spółek publicznych, polskiego rynku kapitałowego na podstawie art. 60 ust. 2 ustawy o spółkach publicznych, jeszcze w 2005 r. Minister Finansów wydał kolejne rozporządzenie o zawartości informacyjnej raportów, w tym okresowych[105]. Rozporządzenie to wciąż obowiązuje w postaci niezmienionej od czasu jego przyjęcia. Według postanowień tego rozporządzenia, *de facto* wszystkie przyjęte w poprzednio obowiązującym rozporządzeniu o raportach z 2005 r. zasady dotyczące stosowania MSSF zostały utrzymane w mocy[106]. Oznacza to m.in., że zarejestrowana w Polsce spółka publiczna, której kapitałowe papiery wartościowe znajdują się w obrocie na polskim rynku oficjalnych notowań giełdowych – Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie, sporządza i udostępnia publicznie sprawozdania finansowe zgodne z MSSF (w wersji przyjętej do stosowania w krajach Unii przez Komisję Europejską), które są następujące:

- ◇ skonsolidowane sprawozdania finansowe kwartalne, półroczne i roczne, będące elementem raportów okresowych obligatoryjnie, z początkiem roku obrotowego rozpoczynającego się w 2005 r. oraz
- ◇ jednostkowe sprawozdania finansowe kwartalne, półroczne i roczne, będące elementem raportów okresowych, o ile decyzję taką podjął organ zatwierdzający takie jej sprawozdanie, z początkiem roku obrotowego wskazanym w podjętej decyzji.

Obecnie (stan na 31 lipca 2008 r.) na polskim regulowanym rynku kapitałowym jest zarejestrowanych 25 spółek zagranicznych, które wprowadziły do obrotu na polski rynek swoje kapitałowe instrumenty finansowe. W samym 2007 r. przybyło ich aż 11 w stosunku do 12 spółek według stanu na koniec 2006 r. W 2006 r. zaś przybyło ich pięć, a w 2005 r. – jedynie dwie. Spośród wszystkich spółek, 24 sporządzają i prezentują swoje sprawozdania finansowe według MSSF. Wynika to głównie z tego, że są to spółki zarejestrowane w krajach należących do UE. Należy do nich także spółka ukraińska Kernel Holding SA mająca swą siedzibę w Ki-

[104] Zob. art. 1 pkt 1 i 2 rozporządzenia o zmianie rozporządzenia 809/2004, zmieniający przepisy art. 35 rozporządzenia Komisji 809/2004 o prospektach emisyjnych.

[105] Zob. *Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 19 października 2005 r. w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych*, Dz. U. nr 209, poz. 1744, zwane dalej aktualnym rozporządzeniem o raportach.

[106] Zob. par. 88 ust. 1–7 oraz par. 103 aktualnego rozporządzenia o raportach.

jowie i prowadząca swą działalność głównie na Ukrainie, która zarejestrowana jest jednak w rejestrze spółek w Luksemburgu. Tylko jedna spółka z listy spółek zagranicznych – Central European Distribution Corp. – sporządza i prezentuje na potrzeby polskiego rynku kapitałowego sprawozdania finansowe według standardów amerykańskich, co jest zrozumiałe, biorąc pod uwagę to, że ma ona charakter spółki globalnej, mając swoją siedzibę w USA i również tam jest notowana na rynkach kapitałowych.

Wykaz spółek zagranicznych notowanych na warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych, które prezentują sprawozdania finansowe według MSSF lub US GAAP, przedstawia TAB. 5.1 obejmuje dane do końca lipca 2008 r.

TABELA 5.1. Wykaz zagranicznych spółek publicznych na polskim rynku kapitałowym, prezentujących sprawozdania finansowe zgodnie z MSSF lub US GAAP

Lp.	Nazwa spółki	Rok debiutu na GPW	Kraj pochodzenia	Zastosowane	
				MSSF	US GAAP
1.	Bank Austria Creditanstalt AG	2003	Austria	√	
2.	BMP AG	2004	Niemcy	√	
3.	MOL MAGYAR OLAJ – ES GAZIPARI	2004	Węgry	√	
4.	AMREST Holdings N.V.	2005	Holandia	√	
5.	SKYEUROPE Holding AG	2005	Austria	√	
6.	ASTARTA Holding N.V.	2006	Holandia	√	
7.	ASSECO Slovakia A.S.	2006	Słowacja	√	
8.	CEZ A.S.	2006	Czechy	√	
9.	Cinemacity International	2006	Holandia	√	√
10.	Central European Distribution Corp.	2006	USA	√	
11.	PEGAS Nonwovens S.A.	2006	Luxemburg	√	
12.	WARIMPEX AG	2007	Austria	√	
13.	IMMOEST AG	2007	Austria	√	
14.	ACE S.A.	2007	Luxemburg	√	
15.	ORCO Property Group S.A.	2007	Luxemburg	√	
16.	AS SILVANO FASHION GROUP	2007	Estonia	√	
17.	OLYMPIC Entertaiment Group	2007	Estonia	√	
18.	PLAZA Centers N.V.	2007	Holandia	√	
19.	ASBISc Enterprises PLC	2007	Cypr	√	
20.	RONSON Europe N.V.	2007	Holandia	√	
21.	KERNEL Holding SA	2007	Luxemburg	√	
22.	REINHOLD Polska A.B.	2007	Szwecja	√	
23.	UNICREDITO ITALIANO S.P.A.	2007	Włochy	√	
24.	Atlas Estates Limited	2008	Wielka Brytania	√	
25.	New World Resources B.V.	2008	Holandia	√	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie.

Można wyrazić opinię, że zauważalne w ostatnich latach zwiększenie się zaangażowania emitentów zagranicznych na polskim rynku kapitałowym, związane m.in. z poszukiwaniem kapitału na tym rynku lub upatrywaniem tą drogą zarobków dla swoich inwestorów, ma związek z konsolidacją europejskich rynków kapitałowych, będącą przecież elementem idei tworzenia jednolitego rynku kapitałowego Europy, a więc jest wyraźnym sygnałem realizacji zamierzeń wspólnotowych o swobodzie inwestowania w ramach EOG. Realizują się więc założenia wspólnotowe, w których niepoślednią rolę można przypisać międzynarodowym standardom rachunkowości – uniwersalnemu językowi biznesu, narzędziu komunikacji w biznesie, które pozwala, przy stworzonych innych sprzyjających działaniu instrumentach, takich jak europejska jednolitość wymogów w zakresie sporządzania i wzajemnego uznawania dokumentów emisyjnych, na tworzenie globalnego rynku, przynajmniej na razie w skali europejskiej.

5.2.5. Kilka uwag podsumowujących regulacje rynku kapitałowego o MSSF

W krótkim podsumowaniu polskich wymogów prawnych regulowanego rynku kapitałowego w zakresie stosowania MSSF przy prezentacji sprawozdań finansowych jako elementów dokumentów ofertowych lub raportów okresowych spółek publicznych warto podkreślić, że polskie regulacje, w dużym stopniu uzależnione i dostosowane do wymogów światowych rynków kapitałowych oraz jego regulatorów, jeszcze przed wydaniem rekomendacji IOSCO o stosowaniu MSR oraz przed przyjęciem prawa unijnego o stosowaniu MSSF orientowały się na ten system rachunkowości, co było spójne z generalną polityką organów państwa w tym zakresie i sprzyjało internacjonalizacji polskiego rynku kapitałowego. Wyrazem orientacji na MSR była już nowelizacja ustawy o rachunkowości z 2000 r., nad którą prace rozpoczęły się *de facto* już w 1997 r., a do której wprowadzono wiele z postanowień ówczesnych MSR. Szczególna orientacja na stosowanie MSR w pełnym wymiarze dotyczyła emitentów zagranicznych, jako że polscy emitenci publiczni, mimo że byli obligowani do orientacji na MSR już od czasu regulacji rynku kapitałowego z 1998 r., to z powodu trudności związanych ze stosowaniem MSR w systemie polskiego prawa (m.in. utrudniony dostęp do oficjalnych tłumaczeń MSR na język polski, ale także zainicjowane przez IASB już na początku swego powstania w 2000 r. dość gruntowne zmiany w samych MSR) mieli przesunięty powszechny obowiązek prezentacji – wpierw różnic w danych finansowych, a później pełnych sprawozdań finansowych według MSSF na okres obowiązywania już prawa unijnego o stosowaniu MSSF – *de facto* na 2005 r. Wyjątkiem od tej reguły były uregulowania dla publicznych spółek leasingowych (w szczątkowej

jednak w praktyce liczbie), dla których stosowanie MSSF przy sporządzaniu sprawozdań finansowych stało się obowiązujące według wymogów rynku kapitałowego określonych już w 1998 r.

5.3. Praktyka stosowania MSSF przez polskie spółki publiczne w badaniach naukowych

W związku z wejściem w życie postanowień rozporządzenia 1606/2002 Unii Europejskiej o stosowaniu MSSF oraz wydanymi w zgodności z nimi wymogami zmienionej w 2004 r. ustawy o rachunkowości, znacząca liczba spółek[107] publicznych sporządziła swoje sprawozdania finansowe, głównie skonsolidowane według MSSF.

Szerokie zastosowanie MSSF stało się powodem licznych opracowań i badań, także tych o charakterze porównawczym, jakie zostały przeprowadzone w zakresie wpływu MSSF na praktykę sprawozdawczości finansowej, w tym ich wpływu na odwzorowanie pozycji finansowej, majątkowej i dochodowej spółek publicznych w Polsce[108]. Badania prowadzone były głównie z zakresie poziomu zmian oraz analizy czynników, które wpływały na zmianę wartości wykazywanych w sprawozdaniach finansowych poszczególnych pozycji sprawozdań finansowych, szczególnie sumy aktywów, kapitałów własnych, okresu zysków, przepływów pieniężnych. Wielu z analityków finansowych prognozowało na tym tle wyniki spółek w przyszłości oraz potencjalne reakcje rynków kapitałowych, jakich oczekiwali w związku ze zmianą parametrów wyceny i zasad prezentacji sprawozdań finansowych. Nie szczędzono przy tym krytyki odnoszącej się do zachwiania ładu informacyjnego ze względu na przyjmowanie przez spółki publiczne zróżnicowanych formatów i zakresu prezentacji informacji w sprawozdaniach finansowych, co

[107] Ani Komisja Nadzoru Finansowego, ani Giełda Papierów Wartościowych, jak również Główny Urząd Statystyczny czy inna instytucja administracji państwowej nie prowadzi statystyk, pozwalających na ustalenie liczby spółek, które zostały objęte obowiązkiem sporządzania lub z własnej woli sporządzają statutowo sprawozdania finansowe według MSSF dla potrzeb publicznych. Z badań A. Jarugi z zespołem wynika, że w 2005 r. liczba tych spółek wynosiła co najmniej 171 z 248 spółek krajowych, zarejestrowanych wówczas na regulowanych rynkach kapitałowych w Polsce, a liczba ta wynika z liczby raportów skonsolidowanych, poddanych badaniu. Niektóre ze spółek zastosowały także MSR przy sporządzaniu jednostkowych sprawozdań finansowych, wobec czego liczba rocznych raportów finansowych (ale nie spółek) sporządzonych za 2005 r., według MSSF wynosiła 255. Zob. **A. Jaruga, J. Fijalkowska, M. Jaruga-Baranowska, M. Frendzel**, *The Impact of IAS/IFRS on Polish Accounting Regulations and Practical Implementation in Poland*, Accounting in Europe, Vol. 4, No. 1–2, 2007, s. 67. Z kolei z raportu CESR wynika, że liczba spółek publicznych, które zastosowały się do MSSF w 2005 r. wyniosła 197 i byli to wyłącznie emitenci akcji. Zob. *CESR's review of the implementation and enforcement of IFRS in the EU*, http://www.cesr.eu/popup2php?id=4830., s. 5.

[108] Zob. np. **W. Moczydłowska**, *Wirtualne zyski i straty. Międzynarodowe standardy zmieniły wyniki finansowe*, Gazeta Prawna, nr 231 (1596), 29.11.2005 r., s. 5.

– według analityków – znacznie utrudnia przeprowadzanie analizy fundamentalnej spółek, w przeciwieństwie do rozwiązań dotychczas stosowanych, tj. prezentacji informacji w ściśle określonym układzie i porządku[109].

Krytykę całego systemu współczesnej rachunkowości, a szczególnie MSSF w Polsce od wielu lat charakteryzują także artykuły i wypowiedzi A. Kameli-Sowińskiej[110], która zarzuca im m.in. to, że są *„jednym z możliwych źródeł korupcji w księgowości na różnych etapach tworzenia ewidencji i wpływu jej skutków na wycenę, majątek i dochody podmiotu gospodarującego"*[111], że *„nie przyczyniają się do zwiększenia rzetelności, wiarygodności i przejrzystości sprawozdań finansowych"*[112], a także stwierdza, iż *„MSR to zbiory wskazań o rozmytym znaczeniu, których przestrzeganie daje raczej pozór, a nie rzetelny wynik finansowy"*[113], a więc w gruncie rzeczy całkowicie odrzuca system MSSF jako system właściwy do stosowania dla potrzeb sprawozdawczości finansowej, tj. narzędzia komunikacji jednostek gospodarczych z otoczeniem oraz rozliczeń organów jednostki z tymże, szczególnie z właścicielami udziałów kapitałowych w tych jednostkach[114]. Jeśli rację ma A. Kamela-Sowińska, to znaczy, że niemalże wszystkie instytucje oraz teoretycy rachunkowości z całego świata, nie dostrzegając wskazywanych przez nią ułomności, a przede wszystkim zagrożeń płynących ze stosowania MSSF, jest w błędzie, i być może rynek kapitałowy oraz całe gospodarki świata w niedalekiej już przyszłości czeka ogólnoświatowy kryzys[115]. Badania naukowe, które były prezentowane we wcześniejszej części tej rozprawy, oraz te, które zostaną przedstawione poniżej, a także raporty instytucji europejskich i inne opracowania wskazują jednak, że na obecnym etapie obawy przeciwników stosowania MSSF nie mają uzasadnionych podstaw.

---

[109] Zob. np. **W. Moczydłowska**, *Zamiast oczekiwanego entuzjazmu powszechna krytyka*, Gazeta Prawna, nr 213 (1578), 2.11.2005 r., s. 5; **W. Moczydłowska**, *Zamieszanie z MSR*, Gazeta Prawna, nr 243 (1352), 14.12.2004 r., s. 1 i 5. Zob. także **H. Kochalska**, *Kara za wzrost*, Gazeta Parkiet, nr 2752, 27.04.2005 r., lub **A. Boczkowski**, *Międzynarodowe standardy dają wiele możliwości*, Gazeta Parkiet, nr 3073, 30.06.2006 r.

[110] Zob. np. **A. Kamela-Sowińska**, *Rachunkowość na zakręcie*, Rachunkowość nr 5/2007, s. 2–7.

[111] Zob. **A. Kamela-Sowińska**, *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości a korupcja*, [w:] *Międzynarodowe i krajowe regulacje rachunkowości i ich implementacja. Wyzwania i bariery*, red. I. Sobańska, W. A. Nowak, Wyd. UŁ, Łódź 2006, s. 29–38.

[112] Zob. **A. Kamela-Sowińska**, *Ile jest warta pszczoła czyli nowa rachunkowość*, [w:] *Wartość i wycena w ekonomii i rachunkowości.* Materiały konferencyjne, AE w Katowicach, Katowice 2008, s. 76–88.

[113] *Loc. cit.*

[114] Krytyka sprawozdawczości finansowej w jej obecnym, tradycyjnym kształcie, co dotyczy siłą rzeczy także systemu MSR, jest spotykana również w literaturze zachodniej, ale nigdy z tak silnym natężeniem. O słabościach tradycyjnego systemu sprawozdawczego i dążeniach jego ulepszenia w ramach systemu MSSF była już mowa w rozdz. 2.7.

[115] Jedno z krytycznych wypowiedzi A. Kameli-Sowińskiej (zob. A. **Kamela-Sowińska**, *Inteligentnie uprawiany hazard*, Parkiet, nr 250 (2921), 24–27.12.2005 r.) stało się przedmiotem publicznej polemiki, którą podjąłem – zob. **R. Ignatowski**, *Walka starego z nowym*, Parkiet, nr 35 (2959), 10.02.2006 r., s. 11.

Znaczącymi w kompleksowych badaniach naukowych[116] nad praktyką zastosowania MSSF i skutków przejścia z systemu krajowych rozwiązań na ten system rachunkowości były – według mnie – badania przeprowadzone przez zespół A. Jarugi z 2007 r.[117], a także przez D. Krzywdę

[116] Mówiąc o kompleksowych badaniach naukowych na temat stosowania MSR, mam na myśli badanie całościowego aspektu MSR, a nie jego poszczególnych, wybranych elementów. Przykładem takich właśnie badań są np.: **A. A. Jaruga**, *Problemy implementacji Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej*, [w:] *Międzynarodowe i krajowe regulacje rachunkowości i ich implementacja...*, s. 13–28; **I. Kaczmarczyk, E. Walińska**, *Środki trwałe jako szczególny składnik bilansu sporządzonego według MSSF – regulacje a praktyka polskich spółek publicznych*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 36 (92), SKwP, Warszawa 2007, s. 49–70; **Sz. Borowski, M. Kariozen**, *Wpływ zastosowania MSSF w polskich spółkach giełdowych na rachunkowość zabezpieczeń i sprawozdawczość grup kapitałowych*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 38 (94), Warszawa 2007, s. 5–23; **M. Pielaszek**, *Wpływ kapitalizacji leasingu operacyjnego na użyteczność sprawozdań finansowych spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 40 (96), SKwP, Warszawa 2007, s. 51–64; **J. Gierusz**, *Dylematy wyceny inwestycji w nieruchomości*, [w:] *Wartość i wycena w ekonomii i rachunkowości*, Materiały konferencyjne, AE w Katowicach, Katowice 2008, s. 56–67. Do innych opracowań, o podobnym charakterze należą: **I. Sobańska, M. Michalak**, *Wykorzystanie informacji prospektywnych w sprawozdawczości finansowej zorientowanej na wartość na przykładzie MSR 36 „Utrata wartości aktywów"*, [w:] *Wartość i wycena w ekonomii i rachunkowości*, s. 278–296. Szczególnie w związku z tym drugim opracowaniem warte podkreślenia jest to, co wynika z tego artykułu, że problematyka szacowania wartości odzyskiwalnej dla potrzeb wyceny bilansowej pod rządami MSR oraz praktyka ujawniania stosownych informacji w sprawozdaniu finansowym budzi pewne uzasadnione zastrzeżenia. Są one zrozumiałe w kontekście tego, że regulacje krajowe wspomnianego problemu nie rozwiązywały w sposób szczegółowy i wiele ze spółek stanęło przed problemem łączenia elementów zarządzania finansowego, w tym planowania z wykorzystaniem elementów rachunkowości zarządczej dla celów rachunkowości finansowej na tę skalę po raz pierwszy. Na temat niezbędnej integracji systemu rachunkowości zarządczej z finansową, także w kontekście samej sprawozdawczości finansowej zgodnej z MSR jako warunku dla zapewnienia rzetelności i wiarygodności prezentowanych danych finansowych, pisała już niejednokrotnie I. Sobańska. Zob. np. **I. Sobańska**, *Reorientacja sprawozdań finansowych i systemu rachunkowości jako skutek wdrażania MSR*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 27 (3), SKwP, Warszawa 2005, s. 75–96; **I. Sobańska**, *Wpływ MSR na integrację rachunkowości: rachunkowość finansowa i rachunkowość zarządcza*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, Nr specjalny, t. 13 (69), SKwP, Warszawa 2003, s. 247–255, oraz **I. Sobańska**, *Zmiany w rachunkowości spółek publicznych w kontekście wdrażania MSR/MSSF*, [w:], *Wpływ międzynarodowych i krajowych regulacji sprawozdawczości finansowej i auditingu na zmiany w praktyce rachunkowości*, red. I. Sobańska, A. Szychta, Wyd. UŁ, Łódź 2007, s. 183–194. Zob. także: **K. Wenta**, *Jak wdrożyliśmy MSR*, Rachunkowość, nr 7, 2006, s. 30–33. Wszystkich innych opracowań na temat MSSF i skutków ich stosowania w Polsce nie sposób tu wymienić. Jedno z opracowań na ten temat: *Standardy rachunkowości wobec wyzwań współczesnej gospodarki*, t. II: *Analiza standardów rachunkowości*, red. Z. Messner, AE w Katowicach, Katowice 2006, zawiera np. 41 odrębnych opracowań na ten temat. Inne, *Finansowe uwarunkowania rozwoju organizacji gospodarczych. Informacja finansowa i jej wykorzystanie w warunkach stosowania MSR/MSSF*, red. J. Turyna, W. Szczęsny, Wyd. Nauk. Wydz. Zarządzania UW, Warszawa 2007, zawiera 31 kolejnych opracowań.

[117] Zob. **A. Jaruga, J. Fijałkowska, M. Jaruga-Baranowska, M. Frendzel**, *The Impact of IAS/IFRS on Polish Accounting Regulations and Practical Implementation in Poland*, Accounting in Europe, Vol. 4, No. 1–2, 2007, s. 67–78, oraz **J. Fijałkowska, M. Jaruga-Baranowska**, *Badanie wpływu zastosowania MSR/MSSF na prezentację majątku i wyników polskich spółek giełdowych*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 41 (97), SKwP, Warszawa 2007, s. 97–114.

i M. Schroedera[118], P. Czajora[119] oraz K. Grabińskiego i M. Kędziora[120] – również z 2007 r.

W badaniu A. Jarugowej z zespołem analizie poddano 255 raportów finansowych spółek publicznych i zawarte w nich sprawozdania finansowe, w tym 171 skonsolidowanych, sporządzonych za 2005 r. Przedmiotem badania było sprawdzenie, które ze spółek zastosowały się do MSSF, a także, jaki był zakres oraz skala skutków zastosowania się spółek publicznych do MSSF, poprzez porównanie wartości wykazywanych kapitałów własnych według ich stanu na 31 grudnia 2004 r. oraz wyników finansowych za 2004 r. Analizie poddano także przyczyny tych zmian – tj. elementy przyjętej polityki rachunkowości zgodnej z MSSF, które różniły się od dotychczas stosowanej, przyjętej pod rządami krajowych regulacji rachunkowości.

Analiza skutków zmian w wartości wykazywanych kapitałów własnych, jak również wyników finansowych za 2004 r. oparta była na składowych wskaźnika konserwatyzmu Graya, tj. mierzyła procentowy udział różnicy między kapitałami własnymi (wynikami finansowymi) ustalanymi według MSSF i UoR a wartościami bazowymi – kwotami kapitałów własnych (wyników finansowych) ustalanych według UoR[121]. Badanie, przeprowadzone na podstawie 99 raportów finansowych spółek publicznych[122] wykazało, że zmiany mają zarówno charakter pozytywny (wzrost mierzonych kategorii), jak i negatywny (spadek wartości wykazywanych kategorii), ze znaczącą przewagą tych pierwszych. Zamieszczone w publikacji wyniki badań nie mają nadanych miar statystycznych ani wskazania na udział procentowy liczby spółek, dla których zmiany miały pozytywny i odpowiednio negatywny wpływ. Ujęcie tego typu miar dawałoby empiryczne podstawy do wnioskowania na temat istotności tych zmian oraz całościowego wpływu zastosowania MSSF na wartość majątku netto i osiągane zyski polskich spółek

[118] Zob. **D. Krzywda, M. Schroeder**, *An Analysis of the Differences between IFRS and Polish Accounting Regulations: Evidence from the Financial Statements of Listed Entities on the Warsaw Stock Exchange for the Calendar Years Ending 2001, 2003 and 2004*, Accounting in Europe, Vol. 4, No. 1–2, 2007, s. 79–108.

[119] Zob. **P. Czajor**, *Stopień przygotowania polskich spółek publicznych do wdrażania MSR/MSSF w świetle analizy raportów rocznych za 2005 rok*, [w:] *Wpływ międzynarodowych i krajowych regulacji sprawozdawczości finansowej i auditingu...*, s. 195–213.

[120] Zob. **K. Grabiński, M. Kędzior**, *Bilanse według ustawy o rachunkowości i Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Wyniki badań*, Rachunkowość, nr 11, s. 7–21.

[121] Dla przypomnienia, wskaźnik konserwatyzmu Graya – o którym była mowa w podrozdziale poświęconym mierzeniu stopnia harmonizacji rachunkowości – ustala się, wykorzystując iloraz różnicy między wartościami skorygowanymi (liczonymi według nowych miar, np. MSSF) a wielkościami bazowymi liczonymi według dotychczas stosowanych rozwiązań, np. według UoR i wartości bezwzględnej z wartości skorygowanej.

[122] Mimo że początkowo badaniem objęto 255 (w tym 171 skonsolidowanych) sprawozdań finansowych spółek publicznych, to ich liczba do badania numerycznego została znacząco ograniczona ze względu na niestosowanie się do MSSF, niedostępność części danych oraz niewiarygodność lub niepełność danych.

giełdowych. Mogłoby to także posłużyć statystycznej weryfikacji hipotezy na temat pozytywnego (lub negatywnego) wpływu MSSF na sytuację majątkową i dochodową tych spółek, a poniekąd także wszystkich spółek w Polsce. Ale badanie oparte jest analizie logicznej, która daje podstawy do wyciągnięcia pewnych wniosków i uogólnień.

Z zebranych danych wynika, że największe, pozytywne zmiany procentowe w wartości kapitałów własnych, przekraczające o połowę wartości bazowe, zanotowało siedem spółek, z których największe zmiany zanotowała spółka Echo Investment (prawie 93%). Zmiany pozytywne w wykazywanych wynikach finansowych były dużo wyższe. Ponad 50% wartość wyników finansowych zanotowało pięć spółek, a największą z nich, sięgającą ponad 355% wartości bazowej, zanotowała spółka SPIN. We wskazanych kategoriach jedynie spółka PEPEES znalazła się na obu listach. Z kolei największe negatywne zmiany wartości kapitałów własnych sięgały niewiele ponad 62% (spółka SPIN) i jedynie trzy spółki zanotowały spadek kapitałów własnych większy niż 10%. Spadki wyników finansowych nie były tak wielkie, jak wzrosty. Największą negatywną różnicę zanotowano na poziomie prawie 131% (spółka Inwar & Biuro System), jednak prezentowane w publikacji dane nie wskazują na liczbę spółek, których wyniki finansowe zmniejszyły się o ponad 50%[123].

W przedstawianym tu badaniu wskazano także na przyczyny zmian w wykazywanych wartościach kapitałów własnych i wyników finansowych. Czynnikami wpływającymi na ustalenie i wykazywanie wyższych kwot kapitałów własnych były[124]:

- ◇ zastosowanie wartości godziwej na dzień przejścia na MSSF jako kosztu zapadłego dla wyceny głównie rzeczowych aktywów trwałych;
- ◇ reklasyfikacje umów leasingowych;
- ◇ reklasyfikacje wytworzonych we własnym zakresie nieruchomości inwestycyjnych – z rzeczowych aktywów trwałych do nieruchomości inwestycyjnych, z równoczesną ich wyceną w wartościach godziwych jako podstawą ustalenia kosztu zapadłego oraz podstawą późniejszej wyceny bilansowej;
- ◇ reklasyfikacja i wycena w wartościach godziwych wartości niematerialnych;
- ◇ ujęcie ujemnych wartości firmy przez ich usunięcie z bilansu i ujęcie w kapitałach własnych.

[123] Zob. **A. Jaruga, J. Fijalkowska, M. Jaruga-Baranowska, M. Frendzel**, *The Impact of IAS/IFRS on Polish Accounting Regulations...*, s. 73–76. Wskazany tu poziom 50% jest odnoszony do zestawienia, które wskazuje na najwyższe procentowo dodatnie zmiany w wynikach finansowych innych spółek. Oczywiście poziom istotności w badaniach statystycznych, ale także w rachunkowości, przyjmuje się na znacznie niższym poziomie; zwykle jest to miara 5%.

[124] Tamże, s. 73 i n.

Z kolei na ujemne (spadki) kapitałów własnych największy wpływ miały[125]:

◇ zastosowanie rozwiązań w zakresie rozliczania połączeń jednostek gospodarczych według MSSF 3, przy czym wyniki badań nie wskazują na konkretną przyczynę[126];
◇ usunięcie z bilansu aktywowanych nakładów, wcześniej wykazywanych jako wartości niematerialne, co wiąże się z obciążeniem kapitałów własnych;
◇ zastosowanie się do MSSF 2 *Płatności w akcjach*, oraz
◇ zastosowanie się do MSR 18 *Przychody* w zakresie nieuznawania lub ujmowania przychodów w kwotach bieżących (dyskontowanych).

Za najbardziej znaczące przyczyny ujmowania wyższych kwot wyników finansowych autorzy badania uznają[127]:

◇ reklasyfikacje umów leasingowych skutkujące mniejszymi obciążeniami wyników finansowych z tytułu ponoszonych nakładów, ujmowanych w opłatach leasingowych;
◇ usunięcie obciążeń wyników finansowych z tytułu amortyzacji wartości firmy;
◇ korekty stawek amortyzacyjnych od środków trwałych i wartości niematerialnych;
◇ zastosowanie się do postanowień MSSF 3 w zakresie rozliczania połączeń spółek.

Z kolei do spadków w wykazywanych wynikach finansowych przyczyniły się głównie[128]:

◇ ujmowanie rezerw na zobowiązania;
◇ korekty przychodów na mocy ich uznawania w kwotach dyskontowanych lub w innym momencie;
◇ ujmowanie kosztów związanych ze stosowaniem opcji pracowniczych w myśl postanowień MSSF 2.

Potwierdzeniem głównych przyczyn występujących różnic między kapitałami własnymi i wynikami finansowymi ustalanymi pod rządami polskich zasad rachunkowości i MSSF są wyniki uzyskane w badaniu D. Krzywdy

[125] *Loc. cit.*
[126] Z raportów finansowych spółki, obecnie ABG S.A., wynika, że w 2005 r. doszło do jej połączenia ze spółką Ster-Projekt S.A., którego rozliczenie zostało przeprowadzone metodą nabycia według zasady przejęcia odwrotnego, co może być uzasadnioną przyczyną istotnego spadku kapitałów własnych spółki.
[127] Zob. **A. Jaruga, J. Fijalkowska, M. Jaruga-Baranowska, M. Frendzel**, *The Impact of IAS/IFRS on Polish Accounting Regulations...*, s. 75 i n.
[128] *Loc. cit.*

i M. Schroedera. W badaniu tym, obejmującym dane finansowe 101 spółek publicznych, autorzy wykazali występowanie aż 345 różnic, które przyczyniły się do zmian wskazanych wyżej kategorii. Najliczniejsze z nich, które wpłynęły na korekty kapitałów własnych na koniec 2004 r., dotyczyły skutków zastosowania wartości godziwej jako kosztu zapadłego w chwili przejścia na MSSF (1 stycznia 2004 r.) w stosunku do rzeczowych aktywów trwałych (zaobserwowanych 69 przypadków) i związanych z tym rozliczeń z tytułu powstałych podatkowych różnic przejściowych (50 przypadków), czyli zastosowanie się do postanowień MSSF 1, MSR 16 i MSR 12. Innymi, znaczącymi w liczebności występowania zmian były[129]:

- ◇ korekty wyceny i ujęcia wartości firmy (dodatniej i ujemnej), w tym z tytułu jej rozliczeń zgodnie z MSSF 3 (45 przypadków);
- ◇ dyskonto i zakres tworzonych rezerw na zobowiązania zgodnie z MSR 37 (28 przypadków);
- ◇ korekty okresu użytkowania leasingowanych aktywów trwałych, tj. raczej okresu rozliczania umów leasingu finansowego oraz związanych z leasingiem przeklasyfikowaniem umów leasingowych zgodnie z MSR 17 (odpowiednio 25 i 7 przypadków);
- ◇ kapitalizacja kosztów emisji kapitałów własnych zgodnie z zasadami MSR 32 i MSR 39 (19 przypadków);
- ◇ zastosowanie się do zasad rachunkowości hiperinflacyjnej według MSR 29 (12 przypadków) oraz
- ◇ zakres poziomu tworzonych rezerw związanych ze świadczeniami pracowniczymi zgodnie z MSR 19 (10 przypadków).

Wskazane zmiany zasad rachunkowości, które wpłynęły na korekty kapitałów własnych, miały swoje konsekwencje także z punktu widzenia ustalania wyników finansowych. W tym obszarze autorzy badania zaobserwowali wystąpienie 195 przypadków zmian, z których najliczniejszą grupę (35 przypadków) stanowiły korekty związane ze stosowaniem się do postanowień MSR 16, w tym związanych z amortyzowaniem rzeczowych aktywów trwałych, na które wpływ miało ustalenie wartości amortyzowanych środków trwałych oraz ustalanie zróżnicowanych dla złożonych obiektów odpisów amortyzacyjnych ich komponentów. Innymi, znaczącymi przyczynami występujących zmian w wykazywanych wynikach finansowych według MSSF były[130]:

- ◇ nieamortyzowanie wartości firmy i ujmowanie ujemnej wartości firmy przez rachunek zysków i strat, zgodnie z MSSF 3 (odpowiednio 21 i 13 przypadków);

[129] Zob. **D. Krzywda, M. Schroeder**, *An Analysis of the Differences between IFRS and Polish Accounting Regulations...*, s. 97.
[130] Tamże, s. 101.

◇ korekty związane z nieamortyzowaniem kosztów emisji kapitału własnego, zgodnie z MSR 32 i MSR 39 (18 przypadków);
◇ korekty rozliczeń różnic przejściowych z tytułu odroczonego podatku dochodowego, zgodnie z MSR 12 (16 przypadków);
◇ dyskontowanie długoterminowych należności oraz rezerw na zobowiązania, zgodnie z MSR 37 (15 przypadków);
◇ korekty związane z rozliczeniami połączeń jednostek gospodarczych, według MSSF 3 (12 przypadków).

Wskazane wyżej przyczyny oczywiście pokrywają się z tymi, jakie zaobserwowano w badaniu A. Jarugi z zespołem, choć w tamtym szeregowanie przyczyn zmian – zarówno w kapiałach własnych, jak i wynikach finansowych – oparte było na istotności ich wpływu na badane kategorie, a nie liczebność ich występowania.

Badanie D. Krzywdy i M. Schroedera obejmowało także analizę wskaźnika konserwatyzmu Graya – zarówno w ujęciu kwalifikacji spółek według niektórych indeksów giełdowych (WIG20, WIG, TECHWIG, WIRR[131]), jak i branżowo. W badanej próbie 101 spółek w 12 przypadkach zaobserwowano wskaźnik równy 1 – mierzono wyniki finansowe za 2004 r., i 18 przypadków w stosunku do kapitałów własnych, co oznacza, że w tylu właśnie przypadkach zastosowanie MSSF w ogóle nie przyczyniło się do zmiany wartości wykazywanych kapitałów własnych i odpowiednio wyników finansowych. W sumie nieistotne zmiany (w przedziale $\langle -0{,}5\%, +5\% \rangle$) odnotowało aż 60 spółek (60% próby) co do kapitałów własnych ustalonych na 1 stycznia 2004 r. (odpowiednio 57 spółek, tj. 56% według stanu kapitałów własnych na 31 grudnia 2004 r.), oraz 45 spółek (ok. 45%) co do ustalonych wyników finansowych za 2004 r. Można na tej podstawie wyciągnąć wniosek, że wpływ MSSF na wykazywane kapitały własne i wyniki finansowe w co drugiej spółce był nieistotny i takowy autorsko pada w analizie wyników z badania[132].

Interesujące zatem może być to, czy spółki o istotnym i nieistotnym wpływie MSSF należą do grupy spółek dużych, czy małych. Badanie wskazuje, że co do kapitałów własnych nie można wyciągnąć na tej podstawie wniosków, gdyż w przypadku spółek z indeksu WIG20 i WIRR indeksy konserwatyzmu Graya ustalone według danych na 1 stycznia i 31 grudnia

[131] Indeks WIRR został w marcu 2007 r. zastąpiony indeksem sWIG80. Różniące się nieco drobnymi szczegółami technicznymi indeksy obejmują spółki najmniejsze. Indeks WIRR był indeksem dochodowym, obejmującym 1% spółek giełdowych pod względem wartości rynkowej. Obecnie, indeks sWIG80 obejmuje 80 małych spółek notowanych na Giełdzie. Są to krajowe spółki publiczne o najmniejszej kapitalizacji rynkowej, nie większej niż 100 mln euro na dzień rankingu.

[132] **D. Krzywda, M. Schroeder**, *An Analysis of the Differences between IFRS and Polish Accounting Regulations...*, s. 98.

2004 r. mają podobne wartości. Dla spółek z indeksu WIG20 odpowiednio wynoszą one 1,044 i 1,049, zaś dla spółek WIRR – 1,029 i 1,051. Bardziej widoczny jest wpływ MSSF mierzony indeksem konserwatyzmu na wyniki finansowe. W przypadku spółek z indeksu WIG20 wynosi on 1,006, zaś spółek z indeksu WIRR – 1,222[133]. Uzyskane dodatnie wartości indeksów wskazują na ujemny wpływ MSSF na wykazywane kategorie, tzn. MSSF generalnie przyczyniły się do ujemnej korekty zarówno kapitałów własnych, jak i osiąganych wyników finansowych, przy czym wpływ tych korekt w spółkach małych jest dużo bardziej istotny.

Sami zaś autorzy badania stwierdzają, że wielkość spółki jest skorelowana z wpływem MSSF na zmiany w wykazywanych kapitałach własnych i osiąganych wynikach finansowych. Ale według autorów badania, im mniejsza jest spółka, tym jest ona mniej wrażliwa na zastosowanie się do MSSF w tym zakresie. Innymi słowy, w przypadku spółek dużych wpływ MSSF jest silniejszy[134]. Problem w rozbieżności wniosków tkwi prawdopodobnie w zastosowanej konstrukcji indeksu konserwatyzmu Graya. Jeśli jest on oparty na wzorze klasycznym, to wówczas wskaźniki większe od 1 oznaczają wzrost konserwatyzmu związanego z zastosowaniem korekt (w tym przypadku systemu MSSF w miejsce UoR). Jeśli zaś podstawą indeksu jest różnica między jednością i ilorazem różnicy między wartościami bazowymi, (liczonymi według dotychczas stosowanych rozwiązań) a wartościami skorygowanymi (liczonymi według MSSF) i wartością bezwzględną z wartości bazowej, to wówczas wskaźnik wyższy od jedności oznacza spadek konserwatyzmu, i tym samym, im jest on wyższy dla danej badanej grupy od innej, tym pierwsza grupa wykazuje mniejszy konserwatyzm od drugiej. Wydaje się zatem, że w badaniu D. Krzywdy i M. Schroedera zastosowano tę właśnie konstrukcję indeksu Graya.

Potwierdzeniem mniejszego konserwatyzmu MSSF w stosunku do krajowych, polskich rozwiązań są wyniki badań przepowadzonych przez K. Grabińskiego i M. Kędziora z tej samej uczelni (Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie), z której wywodzi się D. Krzywda. Badaniem objęto 30 największych spółek publicznych zarejestrowanych w Polsce, których papiery wartościowe są notowane na warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych. Z badania wyłączono banki. Badanie odnosiło się do kategorii ekonomicznych wykazywanych w bilansach tych spółek, sporządzonych za 2005 r., a więc obejmujących także dane dotyczące kapitałów własnych i wyników finansowych, w tym okresu porównywalnego, czyli z 2004 r. Badanie przeprowadzone było z wykorzystaniem indeksu konserwatyzmu Graya, chociaż autorzy badania uwzględnili także wskazane wyżej mutacje

[133] *Loc. cit.*
[134] *Loc. cit.*

tego wskaźnika oraz przeprowadzili na tej podstawie wnioskowanie poparte miarami statystycznymi (średniej arytmetycznej, mediany i wyprowadzanych z niej innych miar). Do najistotniejszych wniosków płynących z tego badania w kontekście wcześniejszych przedstawianych tu rezultatów innych badań, należy zaliczyć[135]:

- ◇ wykazanie średniego wzrostu kapitałów własnych i wyników finansowych badanych spółek publicznych (odpowiednio sumarycznie o 6% i 4%) w stosunku do tych, które są ustalane i wykazywane pod rządami krajowych regulacji rachunkowości;
- ◇ wniosek o nieistotnym wpływie wprowadzenia MSSF na wykazywane w sprawozdaniach finansowych aktywa, kapitały własne i wyniki finansowe w przypadku przeważającej większości badanych spółek, co daje podstawy do wyciągnięcia przez autorów ogólnego wniosku o nieistotnym wpływie MSSF na zmianę sytuacji majątkowej, finansowej i dochodowej wszystkich polskich spółek, poza nielicznymi wyjątkami;
- ◇ wyższym stopniu konserwatyzmu krajowych regulacji rachunkowości w stosunku do MSSF, a więc pozytywnym, choć w kontekście poprzedniego wniosku mało istotnym wpływie MSSF na wykazywane w sprawozdaniach finansowych kapitały własne i osiągane wyniki finansowe. Wyższy stopnień konserwatyzmu regulacji polskich przejawia się dodatnimi korektami zysków okresu, kapitałów własnych i sumy aktywów, wykazywanych w sprawozdaniach finansowych i ustalanych według MSSF.

Ponieważ badaniem nie zostały objęte małe spółki, nie można zatem poprzeć nim wniosków wyciąganych z badania D. Krzywdy i M. Schroedera – o wpływie wielkości spółki na skutki zastosowania MSSF. Jednakże porównanie metodologii jednych i drugich badań daje podstawy, by sądzić, że prezentowane indeksy konserwatyzmu Graya w badaniu D. Krzywdy i M. Schroedera wyższe od 1 powinny oznaczać wzrost konserwatyzmu MSSF w stosunku do regulacji krajowych. Jeśli tak, to wówczas wyższe indeksy Graya dla małych spółek od indeksów spółek WIG20 powinny oznaczać wyższy poziom konserwatyzmu tych drugich, a zatem potwierdzać wniosek wysunięty przez D. Krzywdę i M. Schroedera. Ale uzyskane w ba-

[135] **K. Grabiński, M. Kędzior**, *Bilanse według ustawy o rachunkowości i Międzynarodowych Standardów Rachunkowości...*, s. 16 i 21. Autorzy analizują także drobiazgowo wpływ MSSF na poszczególne pozycje aktywów i pasywów badanych spółek, wykorzystując wskaźniki cząstkowe indeksu Graya. Na podstawie badania wyciągają np. wniosek o nieistotym wpływie MSSF na sumę aktywów spółek (zaobserwowany 2% wzrost wartości), niewielkiej zmianie wartości rzeczowego majątku trwałego (5%), którego przyczyną najczęściej występującą było zastosowanie wartości godziwej jako kosztu zapadłego lub korekta z tytułu skutków hiperinflacji przy ustalaniu głównie wartości rzeczowych aktywów trwałych, niewielki spadek pozycji zobowiązań i rezerw (0,25%), przy jednoczesnym spadku wartości samych rezerw na zobowiązania, czego głównym powodem jest zastosowanie miar dyskontowych.

daniu wyższe od 1 indeksy we wszystkich grupach badanych spółek po ich przejściu na MSSF wskazywać powinny na wzrost konserwatyzmu MSSF, podczas gdy wnioski z badania K. Grabińskiego i M. Kędziora są odwrotne.

W badaniu przeprowadzonym przez P. Czajora w 2007 r.[136] problem zależności wielkości spółki oraz firmy audytorskiej przeprowadzającej badanie rocznych, ale jednostkowych sprawozdań finansowych spółek publicznych, sporządzonych według UoR za 2005 r., które mimo to powinny prezentować różnice między wartościami elementów wpływających na kapitały własne oraz wyniki finansowe w stosunku do MSSF (lub odpowiednio US GAAP), stał się główną osią badania[137]. Z badania wybranych 67 jednostkowych rocznych raportów finansowych jego autor wysuwa m.in. wniosek, że stopień przygotowania spółek publicznych do wdrożenia MSSF jest zadowalający, ale też – co najważniejsze w kontekście analizowanych tu problemów – że istnieje zauważalna zależność pomiędzy wielkością spółki oraz wielkością i renomą firmy audytorskiej a stopniem przygotowania do wdrożenia MSSF. Ze względu jednak na częsty brak wskazania w analizowanych raportach finansowych wartościowych różnic, wynikających ze stosowania UoR i MSSF, autor tego badania nie może wyciągnąć wniosku, w jaki sposób zmiana systemu UoR na MSSF przyczyni się w przekroju spółek (dzielonych w badaniu na małe, średnie i duże) do zmian w wartościach kapitałów własnych i wyników finansowych, kiedy sprawozdania będą sporządzane jako statutowe według MSSF.

5.4. Wpływ zastosowania MSSF na polskie spółki publiczne – badanie własne stopnia konserwatyzmu systemu UoR względem MSSF

Z powodu niejednoznaczności wniosków płynących z poprzednio przedstawianych i analizowanych badań rocznych raportów finansowych krajowych spółek publicznych w zakresie stopnia konserwatyzmu UoR względem MSSF, postanowiłem przeprowadzić badanie własne, wykorzystując metodologię opartą na wskaźniku (indeksie) konserwatyzmu Graya.

5.4.1. Założenia ogólne badania, zakres oraz źródła danych

Celem badania jest weryfikacja hipotezy, że krajowy system rachunkowości, którego podstawę stanowi ustawa o rachunkowości, jest bardziej konserwatywny niż system MSSF. Ponadto poddana zostanie także weryfikacji

[136] Zob. **P. Czajor**, *Stopień przygotowania polskich spółek publicznych do wdrażania MSR/MSSF...*

[137] Badaniem objęte były również takie problemy, jak: jakość ujawnianych informacji ilościowych oraz identyfikacja podstawowych różnic między systemem UoR a MSSF i ich potencjalnego wpływu na wykazywane kapitały własne i wyniki finansowe za ten rok; tamże.

hipoteza, że system MSSF w sposób silniejszy oddziałuje na duże spółki giełdowe, objęte indeksem giełdowym WIG20, niż na najmniejsze spółki giełdowe, objęte indeksem giełdowym WIRR. Mówiąc o silniejszym oddziaływaniu MSSF na większe spółki w porównaniu z mniejszymi spółkami, mam tu na myśli wyższy stopień konserwatyzmu UoR, który po przejściu badanych spółek na MSSF powinien przejawiać się większymi odchyleniami podstawowych kategorii ekonomicznych, zawartych w sprawozdaniach finansowych, tj. kapitałów własnych, wyników finansowych i sumy aktywów tych spółek.

Wskaźnik konserwatyzmu Graya, jaki zostanie wykorzystany do badania konserwatyzmu, ma tu swoją klasyczną postać, to znaczy jest wyliczany według wzoru:

$$WKG = 1 - \frac{X_{MSR} - X_{UoR}}{X_{MSR}}$$

gdzie: WKG – wskaźnik konserwatyzmu Graya, $X_{MSR}R$ i X_{UoR} – analizowana kategoria ekonomiczna, ustalana pod rządami odpowiednio MSSF i UoR.

Dla przypomnienia, w takim porównaniu, jeśli przejście z jednego systemu rachunkowości (w tym przypadku: krajowego) na inny (odpowiednio: MSSF) powoduje pojawienie się dodatnich wartości różnicy między ustalanymi i wykazywanymi kategoriami ekonomicznymi, według nowych, a dotychczas stosowanych regulacji, to mamy do czynienia z mniejszym konserwatyzmem nowego systemu i odpowiednio wyższym konserwatyzmem systemu pierwotnie stosowanego. Im więc wyższa wartość powyżej zdefiniowanego wskaźnika, tym wyższy stopień konserwatyzmu MSSF w stosunku do UoR. Wartość wskaźnika wyższa od 1 oznaczać będzie wyższy stopień konserwatyzmu MSSF niż UoR, zaś wartość wskaźnika mniejsza od 1 oznaczać będzie niższy stopień konserwatyzmu MSSF niż UoR dla danej badanej kategorii.

W celu ustalenia wskaźników *WKG* wykorzystano dostępne dane finansowe z rocznych raportów finansowych spółek publicznych, których lista pokrywa się z badaniem zespołu A. Jarugi, ale została rozszerzona o dane finansowe tych spółek publicznych, których kapitalizacja rynkowa była najniższa, a nie zostały uwzględnione w badaniu A. Jarugi. Stąd w badaniu wykorzystano roczne raporty finansowe z danymi skonsolidowanymi 144 grup kapitałowych spółek publicznych, sporządzonych za 2005 r. Jednakże z dostępnych raportów finansowych możliwe było wykorzystanie danych z jedynie 120 spółek, z czego w niektórych przypadkach możliwe było ustalenie właściwych, badanych parametrów dla mniejszej liczby spółek (116 w przypadku wyników finansowych i 114 w przypadku sumy aktywów). Pozostałe raporty nie zawierały wystarczających do badania informacji, podobnie jak inne dostępne źródła danych. Wykaz poddanych badaniu rocznych raportów finansowych krajowych spółek publicznych zawiera TAB. 5.2.

TABELA 5.2: Wykaz raportów finansowych spółek publicznych poddanych badaniu

Skrócona nazwa spółek publicznych		
ABG	HOOP	PKO BP
ALMA MARKET	HUTMEN	POLCOLORIT
AMICA	IMPEL	POLIGRAFIA
ATLANTA	INDYKPOL	POLIMEX
BANK BPH	ING	POLMOS LUBLIN
BARLINEK	INSTALEXPORT	POLNORD
BAUMA	INTERNET GROUP	PPWK
BIOTON	INVAR & BIURO SYSTEM	PRATERM
BORYSZEW	KAREN NOTEBOOK	PROJPRZEM
BRE	KĘTY	PROKOM (ASSECO)
BROKER FM	KGHM POLSKA MIEDŹ	PROSPER
BUDIMEX	KROSNO	PROVIMI
BZ WBK	LENTEX	RAFAKO
CCC	LOTOS	RAFAMET
CERAMIKA NOWA GALA	LUBAWA	RELPOL
CERSANIT	MACROSOFT/MCLOGIC	POPRZYCE
CIECH	MCI MANAGEMENT	SANWIL
COMARCH	MENNICA POLSKA	SIMPLE
COMP	MONDI ŚWIECIE	SOFTBANK
COMPUTERLAND	MOSTOSTAL EXPORT	SOKOŁÓW
DGA	MOSTOSTAL WARSZAWA	SPIN
DUDA	MOSTOSTAL ZABRZE	STALPRODUKT
DWORY	NAFTOBUDOWA	STALPROFIL
ECHO	NORDEA	STOMIL SANOK
EFEKT	NOVITA	SUWARY
ELDORADO	ODRATRANS	SWARZĘDZ
ELEKTRIM	ONET.PL	SWISSMED
ELKOP	ORBIS	ŚNIEŻKA
ELZAB	ORFE	TECHMEX
EMAX	PAGED	TELL
ENEA	PBG	TOORA POLAND
ENERGOMONTAŻ PŁN	PEKAES	VISTULA
ERG-ZĄBKOWICE	PEKAO	WANDALEX
EUROFAKTOR	PEMUG	WARTA
FERRUM	PEP	WSIP
FORTE	PEPEES	ZEG
GETIN HOLDING	PGF	ZELMER
GRAAL	PGNIG	ZREW
HOGA.PL	PKN ORLEN	ŻYWIEC

Dla zweryfikowania hipotezy[138] o wyższym stopniu konserwatyzmu UoR od MSSF oraz hipotezy o korelacji wielkości spółki ze stopniem konserwatyzmu systemu rachunkowości, a w szczególności wzrostu wrażliwości spółki na zmianę systemu rachunkowości, poddano analizie wpływ MSSF na wartość podstawowych katergorii ekonomicznych, ujawnianych w sprawozdaniach finansowych: księgową wartość majątku brutto (sumę aktywów), księgową wartość majątku netto (kapitałów własnych) oraz uzyskiwane dochody (wyniki finansowe okresu), odpowiednio: na dzień bilansowy i za dany, badany okres sprawozdawczy[139]. Dane, w tym finansowe, badanych spółek zostały pozyskane z dostępnych rocznych raportów finansowych za rok obrotowy 2005, a w przypadku spółek Atlanta, Erg-Ząbkowice, Krosno, Sanwil i Simple – za 2006 r.[140], choć w wielu przypadkach niezbędne było także ich uzupełnienie lub zweryfikowanie, poprzez odniesienie do raportów finansowych z poprzedniego roku obrotowego, porównanie z opracowanymi danymi finansowymi w bazie danych serwisu Notoria.pl lub, w wyjątkowych okolicznościach, odniesienie do sprawozdań finansowych publikowanych w Monitorze Polskim B. Na podstawie tych danych, ustalono wskaźniki konserwatyzmu odpowiednio dla: WKG_{KP} kapitałów własnych, WKG_{WF} dla wyników finansowych okresu oraz WKG_A dla sumy aktywów. Z tego względu z badanej próby spółek wybrano spółki największe – tj. te, które kwalifikowane są do indeksu WIG20, oraz spółki najmniejsze z indeksu WIRR. Podstawą ustalenia tych spółek były *Statystyki roczne GPW*, opracowane przez Giełdę Papierów Wartościowych w Warszawie za lata 2005–2007. W pierwszym przypadku badanie ograniczyło się zasadniczo do tych spółek krajowych, których dane mogły być wykorzystane, gdyż spółki w dostępnych publicznie raportach finansowych przedstawiły niezbędne dane

[138] Ze względu na nielosowy charakter próby, którą stanowią objęte badaniem przedsiębiorstwa notowane na GPW, nie ma możliwości zastosowania formalnych procedur wnioskowania statystycznego (weryfikacja hipotez statystycznych, estymacja statystyczna), pozwalających uogólnić wyniki na całą zbiorowość przedsiębiorstw. Weryfikacja hipotez ma w związku z tym charakter logiczny.

[139] Wskazane kategorie łączą np. często wykorzystywane przez analityków finansowych wskaźniki rentowności aktywów (*ROA*) i rentowności kapitałów własnych (*ROE*). W ich najprostszej postaci wylicza się je przez ustalenie procentowego udziału miernika dochodów, odpowiednio w kapitałach własnych (*ROE*) lub majątku – sumy aktywów (*ROA*). Zob. np. **J. C. Ritchie**, *Analiza fundamentalna*, s. 214 i n. lub **M. Sierpińska, T. Jachna**, *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, PWN, Warszawa 2000, s. 105 i n. Próba wykorzystania tych wskaźników do oceny skutków zastosowania się do MSR zostanie przedstawiona w dalszej części tej rozprawy. Często wykorzystywany jest wskaźnik dochodów na jedną akcję (EPS). Ten jednak, ze względu na oczywisty związek wzrostu lub spadku dochodów ustalanych według MSSF, nie rodzi żadnych anomalii, gdyż podstawa tego wskaźnika (liczba akcji) jest w tym przypadku stała i nie zależy od stosowanego systemu rachunkowości.

[140] Powodem wykorzystania danych finansowych tych spółek za 2006 r. było określone kryterium kapitalizacji rynkowej spółek małych, którą przyjęto jako wartość graniczną na poziomie nie większym niż 100 mln zł. Żaden z raportów finansowych innych małych spółek, kwalifikowanych do indeksu WIRR, nie spełniał określonego kryterium dla 2005 r. Ponieważ między rokiem 2005 a 2006 nie występowały żadne istotne różnice w regulacjach systemu UoR i MSSF, które mogłyby wpłynąć na odmienność wyliczeń analizowanych kategorii, można przyjąć, że badaną zbiorowość spółek charakteryzuje niezbędna porównywalność.

(20 spółek). W drugim przypadku wykorzystano raporty finansowe tych spółek, których poziom kapitalizacji na koniec 2005 r. nie przewyższał 100 mln zł i których ujawniane dane finansowe nadawały się (pod względem ich wiarygodności i kompletności) do poddania badaniu. Stąd liczba spółek uwzględnionych w badaniu wyniosła 20 i dzięki temu jest porównywalna z liczbą badanych spółek dużych. Wykaz poddanych badaniu spółek (w popularnie stosowanych nazwach skróconych) z indeksu WIG20 oraz WIRR przedstawia TAB. 5.3.

TABELA 5.3: Wykaz badanych spółek publicznych indeksu WIG20 i WIRR

Spółki indeksu WIG20		Spółki indeksu WIRR	
BANK BPH	PGNIG	AMPLI	LUBAWA
BIOTON	PKN ORLEN	ATLANTA	NAFTOBUDOWA
BRE	PKO BP	DGA	PEMUG
BZ WBK	POLIMEX MOSTO-STAL	ELKOP	POLCOLORIT
CERSANIT	POLNORD	ELZAB	RAFAMET
GETIN HOLDING	PROKOM SOFTWARE	ENERGOMONTAŻ PŁN.	RELPOL
KGHM	SOFTBANK	ERG-ZĄBKOWICE	SANWIL
LOTOS	STALPRODUKT	EUROFAKTOR	SIMPLE
PBG	ŚWIECIE	KAREN NOTEBOOK	SWISSMED
PEKAO	GRUPA ŻYWIEC	KROSNO	TOORA

5.4.2. Badanie stopnia konserwatyzmu UoR względem MSSF w całej zbiorowości krajowych spółek publicznych

Wyniki badania przeprowadzonego na grupie wszystkich badanych spółek przedstawione są w TAB. 5.4. Tutaj (i w kolejnych tabelach z uzyskanymi wynikami z badania spółek: TAB. 5.5 i 5.6) wskaźniki łączne WKG (WKG_{KW} i WKG_{WF} i WKG_A) ustalone są jako średnia arytmetyczna z wskaźników cząstkowych: WKG_{KW}, WKG_{WF} i WKG_A. Wskazanie na jednokierunkowe wskaźniki oznacza, że wszystkie wskaźniki cząstkowe dla danej spółki mają wartość > 0, $= 1$ lub są < 1. Pozostałe miary z TAB. 5.5 i 5.6 mają również tożsamą konstrukcję, jak w opisie dla TAB. 5.4.

TABELA 5.4: Wskaźniki konserwatyzmu Graya polskich spółek publicznych

Pozycje	WKG_{KW}	WKG_{WF}	WKG_A
1	2	3	4
Liczba spółek objętych badaniem	120	116	114
Liczba spółek o wskaźniku WKG > 1	15	50	23
Liczba spółek o wskaźniku WKG = 1	16	16	27
Liczba spółek o wskaźniku WKG < 1	89	50	64

1	2	3	4
Liczba spółek o wskaźniku WKG w przedziale ⟨0,95–1,05⟩	51	34	74
Wskaźnik WKG średni	0,91	1,07	0,96
Wskaźnik WKG maksymalny[a]	2,10	1,93	1,20
Wskaźnik WKG minimalny	0,11	0,03	0,61
	WKG_{KW} i WKG_{WF} i WKG_A		
Liczba spółek o jednokierunkowych wskaźnikach cząstkowych	46		
Liczba spółek o wskaźnikach WKG > 1	10		
Liczba spółek o wskaźnikach WKG = 1	6		
Liczba spółek o wskaźnikach WKG < 1	30		
Liczba spółek o wskaźnikach WKG w przedziale ⟨0,95–1,05⟩	15		
Wskaźnik łączny WKG minimalny	0,71		
Wskaźnik łączny WKG maksymalny[b]	1,84		
Wskaźnik łączny WKG średni (1)[c]	0,98		
Wskaźnik łączny WKG średni (2)[d]	0,95		
Liczba spółek o średnim wskaźniku łącznym WKG w przedziale ⟨0,95–1,05⟩[e]	42		

[a] Podana wartość wskaźnika maksymalnego WKG_{WF} obejmuje dane tych spółek, których wartość nie jest znacząco większa od 2,00. W grupie spółek o wyższych wskaźnikach, których uwzględnienie w badaniu mogłoby zniekształcić dane, znalazły się pojedyncze spółki (pięć), ze wskaźnikiem wynoszącym nawet 66,00 w przypadku spółki Softbank S.A. Jej wynik finansowy 2004 r., ustalony według UoR jako zysk okresu na 29 369 tys. zł, został skorygowany do poziomu 1286 tys. zł straty okresu, głównie za sprawą skorygowania wartości przychodów i kosztów do wartości godziwych na kwotę (–) 7434 tys. zł i oszacowania rezerw na straty z kontraktów informatycznych, w związku z ich ujęciem według wartości godziwych na kwotę (–) 15 528 tys. zł. Może to jednak raczej wskazywać na błędną kwalifikację i zasadę ujęcia odnośnych przychodów i kosztów oraz skutków utworzenia rezerwy nawet pod rządami UoR, co dyskwalifikuje dane tej spółki do badania.

[b] Podana wartość nie uwzględnia danych spółki Softbank S.A. o wskaźniku WKG_{WF} równym 66,00, który daje łączny, ustalony jako średnia arytmetyczna wskaźników cząstkowych WKG_{KW}, WKG_{WF} i WKG_A wskaźnik łączny WKG na poziomie 22,72, przez co jego uwzględnienie zniekształciłoby uzyskane wyniki.

[c] Wskaźnik ustalony dla tych spółek, dla których wskaźniki cząstkowe mają ten sam kierunek ($WSK > 0$, $WSK = 1$ lub $WSK < 0$). Podana wartość nie obejmuje danych czterech spółek, których WSG_{WF} jest większy od 2,00, ze względów, o których mowa w odnośniku [a]. Gdyby dane tych spółek uwzględnić, to średnia wartość łącznego wskaźnika WSG wyniosłaby 1,76, co – jak widać – zniekształca znacząco uzyskane wyniki.

[d] Wskaźnik ustalony dla wszystkich spółek na podstawie wskaźników cząstkowych, bez względu na ich kierunek, z pominięciem wskaźników > 2,00. Gdyby wskaźnik został ustalony dla wszystkich spółek (lecz z wyłączeniem wskaźników WSK_{WF} dla spółek PPWK i Softbank, których wartości wyniosły odpowiednio 22,70 i 66,00), to wówczas średni wskaźnik wynosiłby 1,30 i – podobnie jak poprzednio – zniekształca w sposób znaczący uzyskane wyniki.

[e] Wskaźnik ustalany jako średnia arytmetyczna z wskaźników cząstkowych dla każdej spółki z osobna.

Obserwacje oraz wnioski, jakie można wyciągnąć na podstawie uzyskanych wyników z badania danych finansowych, pochodzących z rocznych raportów finansowych spółek publicznych, wykazanych w TAB. 5.2., oraz z materiałów źródłowych spółek, dla których wyliczone zostały wskaźniki konserwatyzmu, są następujące.

1. Rozkład wskaźników konserwatyzmu Graya, związanych ze zmianą systemu rachunkowości krajowej na MSSF i mierzonych dla wszystkich trzech kategorii ekonomicznych, tj. kapitałów własnych, wyników finansowych oraz sumy aktywów, ma zróżnicowany charakter. Indeksy dla wielu ze spółek mają zarówno wartość wyższą od jedności, jak niższą lub równą jedności, co oznacza, że dla niektórych z nich zmiana systemu rachunkowości przyniosła wzrost wartości tych kategorii ekonomicznych, dla innych spadek, a niektóre z nich nie zareagowały w ogóle na zmianę systemu rachunkowości. Jednakże średnia wartość wskaźnika *WKG*, ustalona na podstawie wskaźników cząstkowych WKG_{KW}, WKG_{WF} i WKG_A, wyniosła 0,95.

Wniosek: Trudno jest na tej podstawie wskazać, czy system rachunkowości krajowej jest bardziej konserwatywny od MSSF, czy nie, mimo to, że wskaźnik średni konserwatyzmu jest mniejszy od 1 i bliski wartości z poziomu nieistotności. Może to tylko sugerować, że system MSSF jest nieznacznie mniej konserwatywny od dotychczas stosowanego krajowego systemu rachunkowości.

2. Aż 68 spółek z 114 (60% badanych) odnotowało wzrosty wartości jednych kategorii, przy jednoczesnym spadku innych.

Przykładowo: spółkę KGHM charakteryzują wskaźniki: $WKG_{KW} = 0{,}94$, $WKG_{WF} = 1{,}01$ i $WKG_A = 0{,}99$, które mogą być odczytane jako zwiększenie kapitałów własnych ustalonych według MSSF o 6%, w stosunku do ustalonych według UoR, odpowiednio: spadek wyniku finansowego o 1% i wzrost sumy aktywów o 1%. Powodem takiego zróżnicowanego charakteru zmian w spółce KGHM było przede wszystkim ujęcie skutków przeszacowania rzeczowych aktywów trwałych na moment przejścia na MSSF, powodujące w konsekwencji:

- ◇ wzrost kapitałów własnych przez ujęcie różnicy z wyceny właśnie w kapitały własne, i stąd ustalenie wskaźnika konserwatyzmu kapitałów własnych na poziomie mniejszym od 1;
- ◇ wzrost kosztów amortyzacji tego majątku, skutkujące spadkiem wartości zysku okresu i ustalenie wskaźnika konserwatyzmu wyniku finansowego na poziomie większym od 1 oraz
- ◇ wzrost sumy aktywów, a zatem ustalenie wskaźnika konserwatyzmu aktywów na poziomie mniejszym od 1.

Innym przykładem jest spółka Getin Holding, w której odnotowano wskaźniki: $WKG_{KW} = 0{,}97$; $WKG_{WF} = 0{,}36$ i $WKG_A = 1{,}02$, które wskazują na

zwiększenie kapitałów własnych ustalonych według MSSF o 3%, w stosunku do ustalonych według UoR, odpowiednio: wzrost wyniku finansowego o 64% i spadek sumy aktywów o 2%. Powodem takiego zróżnicowanego charakteru zmian w spółce Geting Holding było m.in.: ujęcie skutków zaprzestania z dniem przejścia na MSSF amortyzacji wartości firmy, powodujące w konsekwencji:

- ◇ wzrost kapitałów własnych przez wyłączenie skumulowanych odpisów amortyzacji wartości firmy, i w związku z tym ustalenie wskaźnika konserwatyzmu na poziomie mniejszym od 1;
- ◇ wzrost wyniku finansowego okresu przez skorygowanie amortyzacji wartości firmy, skutkujące ustaleniem wskaźnika konserwatyzmu wyniku finansowego na poziomie mniejszym od 1, ale
- ◇ zakładany wzrost sumy aktywów poprzez odwrócenie odpisów amortyzacji wartości firmy, który powinien skutkować ustaleniem wskaźnika konserwatyzmu aktywów także na poziomie mniejszym od 1. W rzeczywistości jednak zwrotny odpis amortyzacji wartości firmy nie był na tyle silny, by przeciwstawić się znaczącej korekcie aktywów w związku wyłączeniem z wartości aktywów naliczonych pod rządami UoR odsetek od należności nieregularnych (korygujących także zobowiązania, a nie kapitały własne), która to korekta przyczyniła się do ustalenia wskaźnika konserwatyzmu aktywów na poziomie wyższym od 1.

Wniosek: W przypadku większości spółek nie można mówić o jednoznacznym kierunku wpływu zmiany systemu rachunkowości na ich sytuację finansową, majątkową i dochodową, a więc w większości przypadków nie można jednoznacznie wskazać, czy system MSSF jest bardziej lub mniej konserwatywny od dotychczas stosowanych rozwiązań krajowych.

3. Tylko w 46 przypadkach z 114 (40% badanej próby) zmiana systemu rachunkowości przyniosła tożsamą co do kierunku zmianę wszystkich badanych kategorii, tj. wszystkie badane kategorie wykazały albo jednoczesny wzrost, spadek lub pozostały na niezmienionym poziomie. Liczba spółek, dla których zmiana systemu rachunkowości przyniosła jednoczesne wzrosty wartości kapitałów własnych, wyników finansowych oraz sumy aktywów (wskaźniki konserwatyzmu < 1), wynosi 30 (26% ogółu badanych, a 65% spółek o jednakowym co do kierunku wpływie zmiany systemu rachunkowości na MSSF). Sześć spółek (nieco ponad 5% ogółu badanych, a 13% spółek o jednakowym co do kierunku wpływie zmiany systemu rachunkowości na MSSF) nie odnotowało żadnych zmian, zaś 10 z nich (niecałe 9% ogółu badanych, a 22% spółek o jednakowym co do kierunku wpływie zmiany systemu rachunkowości na MSSF) odnotowała spadek wartości badanych kategorii (wskaźniki konserwatyzmu > 1).

Wniosek: Nie można na tej podstawie pozytywnie zweryfikować hipotezy o wyższym stopniu konserwatyzmu systemu UoR względem MSSF i wnioskować, że system MSSF generalnie wpływa na wzrost wartości majątku,

wyników finansowych i majątku netto (wartości księgowej) spółek publicznych w Polsce.

4. Wskaźniki mieszczące się w przedziale ⟨0,95–1,05⟩, które mogą wskazywać na nieistotność wpływu MSSF na odwzorowanie przez kapitały własne, wyniki finansowe i sumę aktywów pozycji majątkowej, finansowej i dochodowej, odnotowało jedynie 15 spółek (13% ogółu badanych, a co trzecia ze spółek o jednakowym co do kierunku wpływie zmiany systemu rachunkowości na MSSF). Liczba zaś spółek, dla których średnia wartość wskaźnika łącznego, ustalonego na podstawie wskaźników cząstkowych, mieści się w przedziale ⟨0,95–1,05⟩, wynosi 42.

Wniosek: Na podstawie analizowanych danych trudno pozytywnie zweryfikować hipotezę o nieistotnym wpływie systemu MSSF, a tym samym wnioskować, że system MSSF nie wpływa znacząco na zmiany wartości majątku, wyników finansowych i majątku netto (wartości księgowej) spółek publicznych w Polsce. Tylko w przypadku niewielkiej liczby spółek wpływ MSSF był neutralny w odniesieniu do badanych kategorii.

5. Jeśli za podstawę wnioskowania na podstawie wskaźnika konserwatyzmu przyjąć średnią wartość wszystkich wskaźników cząstkowych, liczonych dla wszystkich spółek objętych badaniem, to można uznać, że system rachunkowości Uor jest nieco bardziej konserwatywny od MSSF. Wartość ta wynosi 0,95. Jest więc ujemna, ale umiarkowana.

Wniosek: Na podstawie średniego wskaźnika konserwatyzmu, obliczonego z wszystkich wskaźników cząstkowych dla kapitałów własnych, wyników finansowych oraz sumy aktywów, można przyjąć, że system rachunkowości UoR jest nieco bardziej konserwatywny od MSSF, ale jego wartość sugeruje, że wpływ MSSF na odwzorowanie sytuacji finansowej, majątkowej i dochodowej poprzez kategorie: kapitałów własnych, wyników finansowych i sumy aktywów jest mało istotny.

6. W przypadku wskaźników dla kapitałów własnych oraz aktywów zauważalna jest znacząca przewaga tych spółek, dla których wskaźniki konserwatyzmu osiągają wartości mniejsze od 1, czyli wskazują na wyższy poziom konserwatyzmu UoR względem systemu MSSF dla analizowanej tej kategorii ekonomicznej.

Wniosek: analiza wskaźników konserwatyzmu dla kapitałów własnych lub sumy aktywów w tych przypadkach może stanowić podstawę do weryfikacji hipotezy o wyższym konserwatyzmie systemu UoR względem MSSF w zakresie pomiaru wartości kapitału własnego i sumy aktywów.

7. W przypadku wskaźników dla kapitałów własnych aż 89 (74% badanych) spółek odnotowało poziom mniejszy od 1, czyli zaobserwowano w ich przypadku wzrost kapitałów własnych. Dla 51 (nieco ponad 42% badanych) spółek zmiana systemu rachunkowości nie wpłynęła istotnie na wartość kapitałów własnych (wskaźniki WKG_{KW} mieszczące się w przedziale ⟨0,95–1,05⟩.

Wniosek: W przypadku przeważającej większości spółek (dwie na trzy) zmiana systemu rachunkowości na MSSF spowodowała wzrost wyceny kapitałów własnych. Dane nie dają jednak mocnej podstawy do pozytywnego zweryfikowania hipotezy o wyższym konserwatyzmie UoR względem MSSF, bowiem dla znacznej części badanych spółek (cztery na dziesięć) zmiana systemu rachunkowości nie ma większego znaczenia.

8. W przypadku wskaźników konserwatyzmu dla aktywów 64 (56% badanych) spółek odnotowano poziom mniejszy od 1, czyli zaobserwowano w ich przypadku wzrost sumy aktywów (majątku). Jednakże aż dla 74 (65% badanych) spółek zmiana systemu rachunkowości nie wpłynęła istotnie na wartość aktywów (wskaźniki WKG_{WF} mieszczące się w przedziale $\langle 0{,}95–1{,}05\rangle$.

Wniosek: Dane z nieznacznej większości spółek (nieco ponad połowa) wskazują, że zmiana systemu rachunkowości na MSSF spowodowała wzrost wyceny aktywów. Nie pozwala to jednak na jednoznaczną, pozytywną weryfikację hipotezy o wyższym konserwatyzmie UoR względem MSSF, bowiem dla znacznej liczby spółek (2/3) zmiana systemu rachunkowości nie przyniosła istotnych zmian w wycenie aktywów.

9. W przypadku wskaźników konserwatyzmu dla wyników finansowych rozkład próby jest jeszcze bardziej niejednoznaczny. W 50 przypadkach (nieco ponad 43% badanej próby spółek) wskaźniki konserwatyzmu wyniosły ponad 1, zaś w takiej samej liczbie spółek (50, czyli nieco ponad 43% badanej próby spółek) wskaźniki konserwatyzmu wyniosły mniej niż 1. W 16 przypadkach (14% badanej próby spółek) nie odnotowano żadnych zmian (wskaźniki były równe 1), zaś w 34 (niecałe 30% badanej próby spółek) wskaźniki mieszczą się w przedziale $\langle 0{,}95–1{,}05\rangle$, co oznacza, że zmiana systemu rachunkowości z UoR na MSSF nie miała znaczenia dla ustalania wyników finansowych.

Wniosek: Prawie taka sama liczba spółek, reagując pozytywnie lub negatywnie na zmianę systemu rachunkowości na MSSF, nie pozwala na pozytywną weryfikację hipotezy o wyższym konserwatyzmie UoR względem MSSF, tym bardziej że dla dość znaczącej liczby spółek (w co dziesiątej) zmiana systemu rachunkowości nie miała istotnego znaczenia. Nie ma więc podstaw do pozytywnej weryfikacji hipotezy o wyższym konserwatyzmie UoR.

5.4.3. Badanie stopnia konserwatyzmu UoR względem MSSF w zbiorze spółek indeksu WIG20

Wyniki z badania na grupie największych spółek objętych indeksem WIG20 przedstawiono w TAB. 5.5 (oznaczenia i formuły ustalania wskaźników jak w TAB. 5.4).

TABELA 5.5: Wskaźniki konserwatyzmu Graya spółek z indeksu WIG20

Pozycje	WKG_{kw}	WKG_{WF}	WKG_A
Liczba spółek objętych badaniem	20	19	20
Liczba spółek o wskaźniku $WKG > 1$	3	14	6
Liczba spółek o wskaźniku $WKG = 1$	4	2	2
Liczba spółek o wskaźniku $WKG < 1$	13	2	12
Liczba spółek o wskaźniku WKG w przedziale ⟨0,95–1,05⟩	9	9	13
Wskaźnik *WKG* średni	0,91	1,04	0,95
Wskaźnik *WKG* maksymalny[a]	1,15	1,62	1,07
Wskaźnik *WKG* minimalny	0,50	0,36	0,61

Pozycje	WKG_{kw} i WKG_{WF} i WKG_A
Liczba spółek o jednokierunkowych wskaźnikach cząstkowych	7
Liczba spółek o wskaźniku $WKG > 1$	3
Liczba spółek o wskaźniku $WKG = 1$	1
Liczba spółek o wskaźniku WKG < 1	3
Liczba spółek o wskaźniku *WKG* w przedziale ⟨0,95–1,05⟩	4
Wskaźnik łączny *WKG* minimalny	0,84
Wskaźnik łączny *WKG* maksymalny[a]	1,04
Wskaźnik łączny *WKG* średni (1)[a]	0,96
Wskaźnik łączny *WKG* średni (2)	0,96
Liczba spółek o średnim wskaźniku łącznym *WKG* w przedziale ⟨0,95–1,05⟩	10

[a] Podana wartość wskaźnika WKG_{WF} nie obejmuje – podobnie jak w TAB. 5.4 – danych spółki Softbank S.A. z tych samych powodów, co poprzednio. Stąd dane te nie wchodzą w zakres wskaźnika łącznego *WKG*.

Obserwacje oraz wnioski, jakie można wyciągnąć na podstawie uzyskanych wyników z badania rocznych raportów finansowych największych krajowych spółek publicznych z indeksu WIG20, których część wykazana jest w TAB. 5.3, są następujące.

1. Rozkład wskaźników konserwatyzmu Graya, związanych ze zmianą systemu rachunkowości krajowej na MSSF i mierzonych dla wszystkich trzech kategorii ekonomicznych, tj. kapitałów własnych, wyników finansowych oraz sumy aktywów, ma wśród spółek największych także zróżnicowany charakter. Indeksy dla wielu ze spółek mają wartość zarówno wyższą od jedności, jak niższą lub równą jedności, co oznacza, że dla niektórych z nich zmiana systemu rachunkowości przyniosła wzrost wartości tych kategorii ekonomicznych, dla innych – spadek, a niektóre z nich nie zareagowały w ogóle na zmianę systemu rachunkowości.

Wniosek: Trudno jest na tej podstawie wskazać, czy system rachunkowości krajowej w sposób bardziej konserwatywny od MSSF oddziałuje na duże spółki publiczne, czy nie.

2. Aż 12 spółek (ponad 63% badanych) odnotowało wzrosty wartości jednych kategorii, przy jednoczesnym spadku innych[141].

Wniosek: Wprzypadku tych spółek także nie można wnioskować o wpływie zmiany systemu rachunkowości na ich sytuację finansową, majątkową i dochodową, tj. nie można na tej podstawie wskazać, czy system MSSF jest bardziej lub mniej konserwatywny od dotychczas stosowanych rozwiązań krajowych.

3. Tylko w siedmiu przypadkach (niecałe 37% badanej próby) zmiana systemu rachunkowości przyniosła tożsamą co do kierunku zmianę badanych kategorii, tj. wszystkie badane kategorie wykazały albo jednoczesny wzrost, albo spadek lub pozostały na niezmienionym poziomie. Liczba spółek z indeksu WIG20, dla których zmiana systemu rachunkowości wpłynęła na jednoczesne wzrosty wartości kapitałów własnych, wyników finansowych oraz sumy aktywów (wskaźniki konserwatyzmu $\langle 1$) wynosi 3 (nieco ponad 15% ogółu badanych, a 43% spółek o jednakowym co do kierunku wpływie zmiany systemu rachunkowości na MSSF) i stanowi dokładnie tyle, ile spółek odnotowało spadki analizowanych kategorii ekonomicznych. Tylko jedna spółka (nieco ponad 5% ogółu badanych, a 14% spółek o jednakowym co do kierunku wpływie zmiany systemu rachunkowości na MSSF) nie odnotowała żadnych zmian. Zmiany mieszczące się w przedziale $\langle 0{,}95–1{,}05\rangle$, które mogą być uznawane za nieistotne, odnotowały jedynie cztery spółki (11% ogółu badanych, a 57% spółek o jednakowym co do kierunku wpływie zmiany systemu rachunkowości na MSSF). Liczba zaś spółek, dla których średnia wartość wskaźnika łącznego ustalonego na podstawie wskaźników cząstkowych mieści się w przedziale $\langle 0{,}95–1{,}05\rangle$, wynosi 10 – tj. połowę badanych.

Wniosek: Na podstawie dostępnych danych nie można pozytywnie zweryfikować hipotezy o wyższym stopniu konserwatyzmu systemu UoR względem MSSF i jednoznacznie wnioskować, że system MSSF wpływa na wzrost wyceny wartości majątku, wyników finansowych i majątku netto (wartości księgowej) największych krajowych spółek publicznych w Polsce. Tylko w przypadku niewielkiej liczby spółek wpływ MSSF na wycenę badanych kategorii był jednak neutralny.

4. Jeśli za podstawę wnioskowania na podstawie wskaźnika konserwatyzmu przyjąć średnią wartość wszystkich wskaźników cząstkowych, liczonych dla największych spółek objętych badaniem, to można przyjąć, że system rachunkowości UoR jest nieco bardziej konserwatywny od MSSF, bowiem wskaźnik ten wynosi 0,96.

[141] Przykłady spółek oraz wskazanie przyczyn występujących różnic w poziomach cząstkowych wskaźników konserwatyzmu zostały podane przy omawianiu wyników z badania próby wszystkich spółek.

Wniosek: Na podstawie średniego wskaźnika konserwatyzmu, obliczonego z wszystkich wskaźników cząstkowych dla kapitałów własnych, wyników finansowych oraz sumy aktywów, można przyjąć, że system rachunkowości UoR jest nieco bardziej konserwatywny od MSSF, ale jego wartość sugeruje, że wpływ MSSF na odwzorowanie sytuacji finansowej, majątkowej i dochodowej poprzez kategorie: kapitałów własnych, wyników finansowych i sumy aktywów jest mało istotny. Miara ta jednak, w kontekście wcześniejszej obserwacji o małej liczebności spółek, których średnie wskaźniki mieszczą się w przedziale ⟨0,95–1,05⟩ wydaje się być miarą wadliwą.

5. W przypadku wskaźników dla kapitałów własnych oraz aktywów zauważalna jest (podobnie jak w przypadku całej badanej zbiorowości krajowych spółek publicznych) przewaga tych spółek, dla których wskaźniki konserwatyzmu osiągają wartości mniejsze od 1, czyli wskazują na wyższy poziom konserwatyzmu UoR względem systemu MSSF.

Wniosek: Analiza wskaźników konserwatyzmu dla kapitałów własnych lub sumy aktywów może stanowić podstawę do weryfikacji hipotezy o wyższym konserwatyzmie systemu UoR względem MSSF.

6. W przypadku wskaźnika konserwatyzmu dla kapitałów własnych aż 13 spółek (65% badanych) odnotowało poziom mniejszy od 1, czyli zaobserwowano w ich przypadku wzrost kapitałów własnych. Dla czterech spółek (co piątej z badanych, tj. 20% badanych) zmiana systemu rachunkowości nie wpłynęła w ogóle, zaś dla dziewięciu innych (45% spośród spółek indeksu WIG20) zmiana systemu rachunkowości na MSSF nie wpłynęła istotnie na wartość kapitałów własnych (wskaźniki WKG_{KW} mieszczące się w przedziale ⟨0,95–1,05⟩.

Wniosek: Pomimo przeważającej większości spółek (2/3), które zareagowały wzrostem wyceny kapitału własnego na zmianę systemu rachunkowości na MSSF, nie można pozytywnie zweryfikować hipotezy o wyższym konserwatyzmie UoR względem MSSF, tym bardziej że dla znaczącej liczby spółek (osiem z 20) zmiana systemu rachunkowości nie miała istotnego znaczenia.

7. W przypadku wskaźników konserwatyzmu dla aktywów 12 spółek (60% badanych) odnotowano poziom mniejszy od 1, czyli zaobserwowano w ich przypadku wzrost sumy aktywów (majątku). Tylko w dwóch przypadkach zmiana systemu rachunkowości nie wpłynęła w ogóle (wskaźnik równy 1) na sumę dysponowanych aktywów. Jednakże aż dla 13 spółek (65% badanych) zmiana systemu rachunkowości nie wpłynęła istotnie na wartość aktywów (wskaźniki WKG_{KW} mieszczące się w przedziale ⟨0,95–1,05⟩).

Wniosek: Ponieważ tylko w przypadku nieznacznej większości spółek (nieco ponad połowa) zmiana systemu rachunkowości na MSSF doprowadziła do wzrostu wyceny aktywów, to nie ma podstaw do pozytywnej weryfikacji hipotezy o wyższym konserwatyzmie UoR względem MSSF w zbiorowości

dużych, krajowych spółek publicznych. Dla znacznej liczby spółek (dwie na trzy) zmiana systemu rachunkowości nie wpłynęła istotnie na wartość aktywów.

8. W przypadku wskaźników konserwatyzmu dla wyników finansowych rozkład próby ma odwrotną charakterystykę, jak dla wskaźników dla aktywów. Przeważają spadki wartości wykazywanych zysków okresu (wskaźniki większe od 1). W 14 przypadkach (70% badanej próby spółek) wskaźniki konserwatyzmu wyniosły ponad 1, zaś jedynie w czterech przypadkach (20% badanej próby spółek) wskaźniki konserwatyzmu wyniosły mniej niż 1. Tylko w dwóch przypadkach (10% badanej próby spółek) nie odnotowano żadnych zmian (wskaźniki równe 1), zaś w dziewięciu (nieco ponad 47% badanej próby spółek) wskaźniki mieściły się w przedziale $\langle 0{,}95–1{,}05\rangle$, przez co wpływ zmiany systemu rachunkowości na MSSF nie miał dla tych spółek znaczenia.

Wniosek: Niewielka liczba dużych spółek z indeksu WIG20, która zanotowała wzrost wykazywanych zysków okresu, nie pozwala na pozytywną weryfikację hipotezy o wyższym konserwatyzmie UoR względem MSSF, tym bardziej że dla znaczącej liczby spółek (w prawie co drugiej) zmiana systemu rachunkowości nie miała znaczenia na wykazywane zyski okresu, wobec czego hipoteza o wyższym konserwatyzmie UoR także nie ma podstaw do jej pozytywnej weryfikacji.

5.4.4. Badanie stopnia konserwatyzmu UoR względem MSSF w zbiorze najmniejszych spółek indeksu WIRR

Z kolei wyniki badania przeprowadzonego na grupie spółek najmniejszych, z indeksu WIRR o kapitalizacji mniejszej niż 100 mln zł przedstawione są w TAB. 5.6 (oznaczenia i formuły ustalenia wskaźników jak w TAB. 5.4 i 5.5).

TABELA 5.6: Wskaźniki konserwatyzmu Graya spółek z indeksu WIRR

Pozycje	WKG_{sw}	WKG_{wz}	$WKG_{\bar{x}}$
Liczba spółek objętych badaniem	20	20	20
Liczba spółek o wskaźniku $WKG > 1$	3	8	4
Liczba spółek o wskaźniku $WKG = 1$	2	5	4
Liczba spółek o wskaźniku $WKG < 1$	15	7	12
Liczba spółek o wskaźniku WKG w przedziale $\langle 0{,}95–1{,}05\rangle$	6	7	12
Wskaźnik *WKG* średni	0,94	1,03	0,96
Wskaźnik *WKG* maksymalny	1,52	1,93	1,11
Wskaźnik *WKG* minimalny	0,56	0,03	0,77

TAB. 5.6 (cd.)

Pozycje	WKG_{kw} i WKG_{wr} i WKG_{A}
Liczba spółek o jednokierunkowych wskaźnikach cząstkowych	11
Liczba spółek o wskaźniku $WKG > 1$	3
Liczba spółek o wskaźniku $WKG = 1$	2
Liczba spółek o wskaźniku $WKG < 1$	6
Liczba spółek o wskaźniku *WKG* w przedziale ⟨0,95–1,05⟩	2
Wskaźnik łączny *WKG* minimalny	0,49
Wskaźnik łączny *WKG* maksymalny[a]	1,34
Wskaźnik łączny *WKG* średni (1)[c]	0,99
Wskaźnik łączny *WKG* średni (2)	0,98
Liczba spółek o średnim wskaźniku łącznym *WKG* w przedziale ⟨0,95–1,05⟩	6

Objaśnienia – jak w TAB. 5.4.

Obserwacje oraz wnioski, jakie można wyciągnąć na podstawie uzyskanych wyników z badania rocznych raportów finansowych najmniejszych krajowych spółek publicznych z indeksu WIRR, o kapitalizacji mniejszej niż 100 mln zł, wykazanych w TAB. 5.6 oraz na podstawie materiałów źródłowych, są następujące.

1. Rozkład wskaźników konserwatyzmu Graya, związanych ze zmianą systemu rachunkowości krajowej na MSSF i mierzonych dla wszystkich trzech kategorii ekonomicznych, tj. kapitałów własnych, wyników finansowych oraz sumy aktywów, ma wśród spółek najmniejszych także zróżnicowany charakter. Indeksy dla wielu ze spółek mają zarówno wartość wyższą od jedności, jak niższą lub równą jedności, co oznacza, że dla niektórych z nich zmiana systemu rachunkowości przyniosła wzrost wartości tych kategorii ekonomicznych, dla innych – spadek, a niektóre z nich nie zareagowały w ogóle na zmianę systemu rachunkowości. Jednakże zaobserwowana została niewielka przewaga tych spółek, dla których zmiana systemu rachunkowości krajowej na MSSF miała jednokierunkowy charakter – przyczyniła się do jednoczesnego wzrostu, spadku lub utrzymania poziomu wartości wykazywanych w sprawozdaniach finansowych podstawowych kategorii ekonomicznych: wyników finansowych, kapitałów własnych oraz sumy majątku (aktywów).

Wniosek: Na podstawie danych z małych spółek notowanych na GPW trudno jest wskazać, czy system rachunkowości krajowej w sposób bardziej konserwatywny od MSSF oddziałuje na małe spółki publiczne, czy nie.

2. Dziewięć spółek (45% badanych) odnotowało wzrosty wartości jednych kategorii, przy jednoczesnym spadku innych.

Wniosek: W przypadku tych spółek także nie można wnioskować o wpływie zmiany systemu rachunkowości na oceny ich sytuacji finansowej, majątkowej

i dochodowej, tj. nie można na tej podstawie wskazać, czy system MSSF jest w ich przypadku bardziej lub mniej konserwatywny od dotychczas stosowanych rozwiązań krajowych.

3. Jednakże w nieco większej części, tj. w 11 przypadkach (55% badanej próby), zmiana systemu rachunkowości przyniosła tożsamą co do kierunku zmianę badanych kategorii – tzn. wszystkie badane kategorie wykazały albo jednoczesny wzrost, albo spadek lub pozostały na niezmienionym poziomie. Liczba spółek z indeksu WIRR poddanych badaniu, dla których zmiana systemu rachunkowości wpłynęła na jednoczesne wzrosty wartości kapitałów własnych, wyników finansowych oraz sumy aktywów (wskaźniki konserwatyzmu < 1), wynosi sześć (30% z badanych, a 55% spółek o jednakowym co do kierunku wpływie zmiany systemu rachunkowości na MSSF) i stanowi dokładnie dwa razy tyle, ile spółek odnotowało spadki analizowanych kategorii ekonomicznych.

Wniosek: Trudno jest na tej podstawie pozytywnie zweryfikować hipotezę o wyższym stopniu konserwatyzmu systemu UoR względem MSSF i wnioskować o tym, że system MSSF wpływa na wzrost wartości majątku, wyników finansowych i majątku netto (wartości księgowej) najmniejszych krajowych spółek publicznych w Polsce.

4. Tylko dwie spółki (10% ogółu badanych, a 18% spółek o jednakowym co do kierunku wpływie zmiany systemu rachunkowości na MSSF) nie odnotowało żadnych zmian. Zmiany mieszczące się w przedziale $\langle 0{,}95–1{,}05\rangle$, które mogą być uznawane za nieistotne, odnotowały także jedynie te same dwie spółki. Liczba zaś spółek, dla których średnia wartość wskaźnika łącznego, ustalonego na podstawie wskaźników cząstkowych mieści się w przedziale $\langle 0{,}95–1{,}05\rangle$, wynosi 6.

Wniosek: Trudno jest na tej podstawie pozytywnie zweryfikować hipotezę o nieistotności zmiany systemu UoR na MSSF.

5. Jeśli jednak za podstawę wnioskowania na podstawie wskaźnika konserwatyzmu przyjąć średnią wartość wszystkich wskaźników cząstkowych, liczonych dla najmniejszych spółek objętych badaniem, to uzyskamy niewielki efekt, wskazujący na większy konserwatyzm UoR, bowiem wartość wskaźnika wynosi 0,98.

Wniosek: Na podstawie średniego wskaźnika konserwatyzmu, obliczonego z wszystkich wskaźników cząstkowych dla kapitałów własnych, wyników finansowych oraz sumy aktywów, można przyjąć, że system rachunkowości UoR jest nieco bardziej konserwatywny od MSSF, ale jego wartość sugeruje, że wpływ MSSF na odwzorowanie sytuacji finansowej, majątkowej i dochodowej poprzez kategorie: kapitałów własnych, wyników finansowych i sumy aktywów jest prawie zupełnie nieistotny. Miara ta jednak – w kontekście wcześniejszej obserwacji o małej liczebności spółek, których wskaźniki średnie mieszczą się w przedziale $\langle 0{,}95–1{,}05\rangle$ – wydaje się miarą wadliwą.

6. W przypadku wskaźników dla kapitałów własnych oraz aktywów zauważalna jest (podobnie jak w przypadku całej badanej zbiorowości oraz największych krajowych spółek publicznych) przewaga tych spółek, dla których wskaźniki konserwatyzmu osiągają wartości mniejsze od 1, czyli wskazują na wyższy poziom konserwatyzmu UoR względem systemu MSSF.

Wniosek: Analiza wskaźników konserwatyzmu dla kapitałów własnych lub sumy aktywów może stanowić podstawę do weryfikacji hipotezy o wyższym konserwatyzmie systemu UoR względem MSSF.

7. W przypadku wskaźnika konserwatyzmu dla kapitałów własnych aż dla 15 spółek (75% badanych) odnotowano poziom mniejszy od 1, czyli zaobserwowano w ich przypadku wzrost kapitałów własnych. Dla sześciu spółek (prawie co trzeciej, tj. 30% badanych) zmiana systemu rachunkowości nie wpłynęła istotnie na wartość kapitałów własnych (wskaźniki WKG_{KW} mieszczące się w przedziale $\langle 0{,}95\text{–}1{,}05\rangle$.

Wniosek: Mimo przeważającej większości spółek (2/3), które zareagowały pozytywnie na zmianę systemu rachunkowości na MSSF wzrostami wyceny wartości kapitałów własnych i aktywów, trudno znaleźć mocne podstawy do pozytywnej weryfikacji hipotezy o wyższym konserwatyzmie UoR względem MSSF, bowiem dla istotnej liczby spółek (sześć z 20) zmiana systemu rachunkowości nie miała istotnego znaczenia w obszarze mierzonej wartości kapitałów własnych.

8. W przypadku wskaźników konserwatyzmu dla sumy aktywów 12 spółek (60% badanych) odnotowało poziom mniejszy od 1, czyli zaobserwowano w ich przypadku wzrost sumy aktywów (majątku), czyli podobnie jak dla spółek największych. Ale aż w czterech przypadkach zmiana systemu rachunkowości nie wpłynęła w ogóle (wskaźnik równy 1) na sumę dysponowanych aktywów. Jednakże aż dla 12 spółek (60% badanych), porównywalnie do spółek największych, zmiana systemu rachunkowości nie wpłynęła istotnie na wartość aktywów (wskaźniki WKG_{KW} mieszczące się w przedziale $\langle 0{,}95\text{–}1{,}05\rangle$.

Wniosek: Tylko nieznaczna większość spółek (nieco ponad połowa) zareagowała pozytywnie na zmianę systemu rachunkowości na MSSF wzrostem wyceny sumy ich aktywów. Nie pozwala to na pozytywną weryfikację hipotezy o wyższym konserwatyzmie UoR względem MSSF w zbiorowości małych, krajowych spółek publicznych, tym bardziej że dla znaczącej liczby spółek (60% badanych) zmiana systemu rachunkowości nie przyniosła istotnych zmian.

9. W przypadku wskaźników konserwatyzmu dla wyników finansowych rozkład próby ma odmienną charakterystykę niż dla wskaźników wyliczonych dla spółek największych. Jest ona jednak podobna do charakterystyki rozkładu próby dla wszystkich 115 badanych spółek. Przeważają

tu nieznacznie wzrosty wartości wykazywanych zysków okresu (wskaźniki większe od 1). W ośmiu przypadkach (40% badanej próby spółek) wskaźniki konserwatyzmu wyniosły ponad 1, zaś w porównywalnej liczbie siedmiu przypadków (35% badanej próby spółek) konserwatyzmu wyniosły mniej niż 1. Ale aż w pięciu przypadkach (w co czwartej z badanych spółek, tj. w 25% badanej próby spółek) nie odnotowano żadnych zmian (wskaźniki równe 1), zaś w siedmiu (35% badanej próby spółek) wskaźniki mieściły się w przedziale ⟨0,95–1,05⟩, przez co wpływ zmiany systemu rachunkowości na MSSF nie miał dla tych spółek znaczenia.

Wniosek: 35-procentowa liczebność najmniejszych spółek z indeksu WIRR, która zanotowała wzrost wykazywanych zysków okresu, jest mniejsza od liczebności tych spółek, które zanotowały spadek zysków okresu (40% badanych), co nie pozwala na pozytywną weryfikację hipotezy o wyższym konserwatyzmie UoR względem MSSF. Dla znacznej liczby spółek (35% badanych) zmiana systemu rachunkowości nie miała znaczenia na wykazywane zyski okresu.

5.4.5. Porównanie wyników badania stopnia konserwatyzmu spółek oraz wnioski ogólne z całościowego badania

Porównując uzyskane wyniki z badania wpływu MSSF na pozycję finansową, majątkową i dochodową największych i najmniejszych krajowych spółek publicznych za pomocą wskaźnika konserwatyzmu Graya można wskazać, że:

1. Bardziej jednostronny, ale nie w znaczącej skali jest wpływ MSSF na spółki małe, niż na duże, gdyż w badanej próbie spółek najmniejszych, liczba tych spółek, dla których wskaźniki konserwatyzmu liczone dla: kapitałów własnych, wyników finansowych oraz aktywów miały ten sam kierunek, jest nieznacznie wyższa od liczby spółek dużych (odpowiednio 55% i 37% badanych spółek).
2. Poddane badaniu małe spółki odnotowały w przeważającej liczbie wzrosty wartości mierzonych kategorii ekonomicznych w stosunku do mniejszej liczby spółek największych. Wskazuje to na bardziej pozytywny wpływ MSSF na spółki małe niż duże. W przypadku spółek dużych oddziaływanie MSSF wpłynęło pozytywnie i negatywnie na taką samą liczbę spółek.
3. Jednakże w przypadku spółek małych oddziaływanie MSSF miało silniejszy charakter, gdyż maksymalny, łączny wskaźnik konserwatyzmu, liczony jako średnia arytmetyczna wskaźników cząstkowych WKG_{KW}, WKG_{WF} i WKG_{A}, w przypadku spółek małych wyniósł 1,340 (Spółka DGA), podczas gdy dla spółek dużych 1,043 (BRE Bank). Podobnie najmniejszy wskaźnik łączny odnotowano wśród spółek małych (0,490 dla spółki Rafamet) przy najmniejszym wskaźniku równym 0,837 dla

spółki Stalprodukt z grupy spółek dużych. Porównywalne były jednak wskaźniki średnie dla spółek małych i dużych (odpowiednio: 0,989 i 0,950), co sugeruje ogólnie nieznaczący wpływ MSSF na całą zbiorowość jednych i drugich.

4. Jeśli za podstawę wnioskowania przyjąć średnią wartość wskaźnika konserwatyzmu, obliczonego ze wszystkich wskaźników cząstkowych dla kapitałów własnych, wyników finansowych i sumy aktywów, to wskaźnik ten jest nieznacznie wyższy dla spółek małych w porównaniu do spółek największych (odpowiednio wynosi on 0,98 i 0,96), co może potwierdzać hipotezę o silniejszym, ale na niezwykle niewielkim poziomie, oddziaływaniu MSSF na duże spółki w porównaniu z małymi.
5. Analiza wskaźników cząstkowych: WKG_{KW}, WKG_{WF} i WKG_{A} wskazuje jednak na podobny wpływ MSSF na liczbę spółek, które zanotowały wzrost wartości aktywów oraz kapitałów własnych wśród małych i dużych spółek. Spółki o wzrostach tych kategorii przewyższały znacząco liczbę spółek, które zanotowały spadki wartości aktywów i kapitałów własnych.

Wnioski ogólne z badania poziomu konserwatyzmu systemu UoR i MSSF.

Posługując się wskaźnikiem konserwatyzmu Graya dla mierzenia wpływu i stopnia oddziaływania systemu MSSF na ustalane i wykazywane przez krajowe spółki publiczne w rocznych skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych kategorie: kapitałów własnych, wyników finansowych i aktywów, nie można pozytywnie zweryfikować hipotezy o wyższym konserwatyzmie systemu UoR względem MSSF, gdyż liczba spółek, które zanotowały jednoczesne wzrosty wartości tych kategorii przez zastosowanie MSSF, jest zbyt mała (46) w całej ich badanej zbiorowości (115). Jeśli jednak za podstawę wnioskowania przyjąć średnią wartość wskaźnika łącznego, ustaloną dla wszystkich spółek objętych badaniem na podstawie wartości wskaźników cząstkowych, to wówczas poziom tego wskaźnika (równy 0,95) sugeruje nieco wyższy poziom konserwatyzmu UoR względem MSSF.

Nie można ponadto zweryfikować hipotezy o silniejszym oddziaływaniu systemu MSSF na większe spółki w stosunku do małych, mimo że średni łączny wskaźnik, powstały na podstawie wskaźników cząstkowych, jest dla tych pierwszych nieco niższy, gdyż liczba spółek, dla których ustalone wskaźniki znajdują się w przedziale bliskim tej wartości (WKG = 0,98), jest większa od liczby spółek małych, których wskaźniki bliskie są wartości wskaźnika średniego (WKG = 0,98).

Nie można także pozytywnie zweryfikować hipotezy o nieistotnym wpływie MSSF na podstawowe kategorie ekonomiczne krajowych spółek publicznych, biorąc pod uwagę średnią wartość wskaźnika konserwatyzmu, ustaloną na podstawie wszystkich wskaźników cząstkowych dla kapitałów

własnych, wyników finansowych i sumy aktywów, mimo że jego wartość *WKG* = 0,95 mieści się w granicy przedziału nieistotności, ponieważ jedynie co trzecia ze spółek (dokładnie 42 z 115) charakteryzuje się średnim, łącznym wskaźnikiem konserwatyzmu, mieszczącym się w przedziale ⟨0,95–1,05⟩, uznawanym za przedział o nieistotnym wpływie mierzonych kategorii.

5.5. Wykorzystanie wybranych wskaźników rentowności do oceny rynkowych skutków zastosowania MSSF – badanie własne

Analizowane poprzednio kategorie ekonomiczne – kapitały własne, wyniki finansowe i sumy aktywów – mają charakter dość statyczny i obserwowane w nich zmiany stanowią bardziej pole zainteresowania samych księgowych niż analityków rynkowych. Ci do oceny sytaucji finansowej, majątkowej i dochodowej spółek w większym stopniu wykorzystują powszechne narzędzia wskaźnikowej analizy finansowej, do których należą m.in. wskaźniki rentowności, w tym wskaźniki rentowności kapitałów własnych (*ROE*) oraz aktywów (*ROA*). W swej najprostszej postaci wylicza się je przez ustalenie procentowego udziału miernika dochodów, odpowiednio w kapitałach własnych (*ROE*) lub majątku – sumy aktywów (*ROA*)[142].

Pozornie mogłoby się wydawać, że spadek konserwatyzmu systemu rachunkowości powinien przynosić wyższe wskaźniki rentowności *ROE* i *ROA* – tzn. wskaźniki te ustalane pod rządami MSSF powinny być wyższe od tych, które są ustalane pod rządami UoR. Jednakże założenie takie nie jest słuszne, gdyż przy jednoczesnych wzrostach kwot ustalanych dochodów i kapitałów (majątku) (wskazujących na niższy konserwatyzm systemu MSSF), wskaźniki rentowności mogą być niższe od tych, które są ustalane dla kategorii dochodów i kapitałów (majątku) według systemu UoR. Stanie się tak wówczas, gdy przyrost dochodu będzie mniejszy od przyrostu kapitałów (majątku). Przykładowo: wskaźniki *WKG* dla wyników finansowych, kapitałów własnych i aktywów spółki Stalprodukt S.A. wynoszą odpowiednio: 0,74, 0,92 i 0,85. Wskazuje to na wyższy konserwatyzm UoR względem MSSF. Jednakże wskaźniki *ROE* i *ROA*, wyliczone z uwzględnieniem kategorii mierzonych według UoR i MSSF, wynoszą: ROE_{UoR} = 34,6%, ROE_{MSSF} = 28%, ROA_{UoR} = 18,1% i ROA_{MSSF} = 16,8%. Zatem są niższe

[142] Prawidłowa, teoretyczna konstrukcja jednego i drugiego ze wskazanych wskaźników za podstawę przyjmuje średnie stany kapitałów własnych i odpowiednio aktywów dla danego okresu. Ponadto, dla uwzględnienia efektu dźwigni finansowej, wskaźniki te różnicuje miara dochodu: w przypadku *ROA* jest to zysk (netto) okresu, w przypadku zaś wskaźnika *ROE* – zwykle zysk przed opodatkowaniem i obciążeniem kosztami finansowania zewnętrznego (EBIT). Zob. np. **T. Waśniewski, W. Skoczylas**, *Teoria i praktyka analizy finansowej w przedsiębiorstwie*, FRRwP, Warszawa 2002, s. 245–295.

w przypadku ich wyliczenia według MSSF od tych, które ustalane są z wykorzystaniem danych mierzonych na podstawie UoR.

Pomimo to za celowe można uznać przeanalizowanie zmian w kształtowaniu się wskazanych wyżej wskaźników. Ta analiza może również nasunąć pewne wnioski co do konserwatyzmu UoR względem MSSF, ale także wpływu zmiany systemu rachunkowości na potencjalne elementy oceny sytuacji finansowej, majątkowej i dochodowej badanych spółek, wykorzystywane przez analityków finansowych.

Można zatem poddać weryfikacji hipotezę, że zastosowanie MSSF jako miar wyników finansowych, kapitałów własnych lub sumy aktywów, służących do konstrukcji wskaźników *ROE* lub *ROA*, przyczynia się do wzrostu tych wskaźników i jest konsekwencją wyższego stopnia konserwatyzmu UoR względem MSSF.

W celu zweryfikowania postawionej wyżej hipotezy zostaną wykorzystane dane finansowe spółek wcześniej badanych, ale już bez rozkładu na grupę spółek dużych indeksu WIG20 i spółek najmniejszych indeksu WIRR. Ponieważ – według wiedzy autora – wcześniej takie wyliczenia i badania nie były prowadzone, być może ich zastosowanie nie przyniesie żadnych konkretnych rozstrzygnięć. Stąd drążenie problemu w układzie rozkładu zbiorowości na jego elementy może nie być celowe. Zbiorowość spółek publicznych w tym badaniu będzie jednak nieco ograniczona – nie będzie obejmować spółek, które wykazują ujemne wyniki finansowe lub ujemne kapitały własne w badanym okresie; w takich sytuacjach liczenie wskaźników *ROE* i *ROA* nie ma pożytku. Zatem z pierwotnej zbiorowości 120 spółek, do badania zostały zakwalifikowane jedynie 102. Jednakże w niektórych przypadkach obliczone wskaźniki przekraczały znacznie dopuszczalne granice. Przykładowo: spółka Softbank uzyskała wskaźnik zmiany *ROE* liczony z wykorzystaniem metodologii wskaźnika Graya dla *ROE* równy 57,50 i dla wskaźnika *ROE* równy 65,21. Z tego powodu liczba poddanych ostatecznie badaniu spółek zredukowana została do 96.

Zestawienie uzyskanych wyników z badania zawiera TAB. 5.7, w której kolumna *ROE* i *ROA* zawiera ustalenia poczynione przez odniesienie się do samych wskaźników *ROE* i *ROA*, zaś kolumna $WKG_{ROE,ROA}$ zawiera ustalenia poczynione w oparciu o metodologię wskaźnika konserwatyzmu Graya, gdzie zamiast miary kapitałów własnych, wyników finansowych lub sumy aktywów, użyta jest odpowiednio miara *ROE* i *ROA*. Ponieważ wybrano jedynie te spółki, których te wskaźniki mają wartość większą od zera, w mianowniku wyrażenia $(1 - (ROE_{MSSF} - ROE_{UOR}))/ROE_{MSSF})$ i odpowiednio dla *ROA*, nie jest konieczne uwzględnianie wartości bezwzględnej mianownika. Ponadto mierząc nieistotność zmiany wskaźników przyjęto założenie, że za takowe uznaje się odchylenie nie większe niż 0,005 w przypadku porównania samych wskaźników *ROE* i odpowiednio *ROA*, oraz odchylenie 0,05 w przypadku zastosowania wskaźników według konstrukcji indeksu konserwatyzmu Graya.

TABELA 5.7: Wskaźniki *ROE* i *ROA* dla wybranych giełdowych spółek kapitałowych

Pozycje	*ROE* i *ROA*	$WKG_{ROE, ROA}$
Liczba badanych spółek	96	96
Liczba spółek o *ROE* wyższym według MSSF niż UoR	39	55
Liczba spółek o *ROE* niższym według MSSF niż UoR	55	39
Liczba spółek o *ROE* równym według MSSF i UoR	2	2
Liczba spółek o nieistotnej zmianie *ROE*	64	21
Maksymalny *ROE* według UoR	70,88%	
Maksymalny *ROE* według MSSF	53,73%	2,021
Maksymalna zmiana *ROE*	45,35%	
Minimalny *ROE* według UoR	0,15%	
Minimalny *ROE* według MSSF	0,66%	0,056
Średnie *ROE* według UoR	16,76%	
Średnie *ROE* według MSSF	15,88%	1,059
Liczba spółek o *ROA* wyższym według MSSF niż UoR	44	47
Liczba spółek o *ROA* niższym według MSSF niż UoR	47	44
Liczba spółek o *ROA* równym według MSSF i UoR	2	2
Liczba spółek o nieistotnej zmianie *ROA*	69	24
Maksymalny *ROA* według UoR	31,77%	
Maksymalny *ROA* według MSSF	34,51%	2,028
Maksymalna zmiana *ROA*	13,51%	
Minimalny *ROA* według UoR	0,04%	
Minimalny *ROA* według MSSF	0,10%	0,036
Średnie *ROA* według UoR	7,92%	
Średnie *ROA* według MSSF	7,85%	1,025
Liczba spółek o jednoczesnym wzroście *ROE* i *ROA*	36	8
Liczba spółek o jednoczesnym spadku *ROE* i *ROA*	55	35
Liczba spółek o neutralnym wpływie MSSF na *ROE* i *ROA*	2	2
Liczba spółek o nieistotnej zmianie *ROE* i *ROA*	61	14

Obserwacje, jakie można poczynić na podstawie uzyskanych wyników z badania, których synteza przedstawiona jest w TAB. 5.7, są następujące:

1. Spośród poddanych badaniu 96 spółek w zakresie zmian wskaźników *ROE* i *ROA*, wynikających z zastosowania się do MSSF, 39 zanotowało wzrosty wskaźników *ROE*, zaś 44 – wzrosty wskaźników *ROA*. Jednakże zastosowanie miary zmian opartej na wskaźniku konserwatyzmu Graya wskazuje na to, że wpływ MSSF na wzrost wskaźników *ROE* zanotowała większa liczba spółek, bo 54, a wzrosty wskaźników *ROA* zanotowało 47 spółek. Wskaźniki zmian oparte na metodologii Graya dają więc pozytywniejszy obraz sytuacji dla całej badanej zbiorowości, przyjmując oczywiście założenie, że rynek ocenia pozytywnie wzrosty wskaźników rentowności kapitału i majątku (aktywów).

   Zatem, przeprowadzając weryfikację logiczną (a nie statystyczną, z tych samych powodów, dla których nie zastosowano takiej metody weryfikacji

hipotez dla klasycznie określonego indeksu konserwatyzmu Graya) stawianej hipotezy, że zastosowanie MSSF jako miar wyników finansowych, kapitałów własnych lub sumy aktywów służących do konstrukcji wskaźników *ROE* lub *ROA* przyczynia się do wzrostu tych wskaźników i jest konsekwencją wyższego stopnia konserwatyzmu UoR względem MSSF, nie można takowej hipotezy pozytywnie zweryfikować, gdyż liczebność rozkładu wskaźników – tak dla *ROE*, jak i dla *ROA* – ma charakter zrównoważony. Zauważalna jest jednak przewaga tych przypadków, w których wskaźniki konserwatyzmu dla *ROE* i *ROA* są wyższe, jeśli są ustalane na podstawie miar wyników finansowych, kapitałów własnych i sumy aktywów według systemu MSSF, co może jedynie sugerować, że system UoR jest nieco bardziej konserwatywny niż system MSSF.

2. Najkorzystniejszą z punktu widzenia zmiany wskaźników *ROE* i *ROA* zaobserwowano na poziomie 45,35% i odpowiednio 13,51% (spółka Rafamet, dla której wskaźniki *ROE* i *ROA* ustalone według MSSF wynoszą odpowiednio 48,05% z 2,70% i 14,01% z 0,51%), i to ona może być postrzegana przez rynek kapitałowy jako spółka o najkorzystniejszym wpływie MSSF na rentowność kapitału, oczywiście jedynie na podstawie danych statystycznych za 2004 r., mimo to, że wyższe wskaźniki *ROE* i *ROA* według MSSF charakteryzują spółkę SPIN (odpowiednio 53,73% dla *ROE* i 13,51% dla *ROA*), której wskaźniki konserwatyzmu dla *ROE* i *ROA* wynoszą odpowiednio 2,021 i 2,028 i są największe w badanej zbiorowości spółek. Stąd wysuwa się wniosek, że największe pozytywne zmiany w ustalanych wskaźnikach *ROE* i *ROA* przekładają się na największe wskaźniki konserwatyzmu tych kategorii.
3. W dwu przypadkach (spółki Karen Notebook i Ampli) zaobserwowano neutralny wpływ MSSF na ustalane wskaźniki *ROE* i *ROE*, co jest wynikiem tego, że w obu tych przypadkach zastosowanie MSSF nie przyczyniło się w ogóle do zmian w ich wynikach finansowych, kapitałach własnych oraz aktywach.
4. Najmniej korzystne wskaźniki *ROE* i *ROA* zanotowała spółka Polnord (odpowiednio: 0,66% i 0,10%), jednakże w jej przypadku nie jest to zmiana o największych skutkach przejścia na MSSF. Jej wskaźniki *ROE* i *ROA*, ustalone według UoR, wynosiły odpowiednio: 1,39% i 0,17%. Najbardziej niekorzystną zmianą systemu rachunkowości z punktu widzenia ustalanych wskaźników *ROE* zaobserwowano dla spółki Toora (spadek o 18,71%) i *ROA* – dla spółki Świecie (spadek o 10,71%), mimo tego, że wskaźniki konserwatyzmu ustalane dla kapitałów własnych, wyników finansowych i sumy aktywów wcale na to nie wskazują.
5. Liczba spółek o nieistotnej zmianie wskaźników *ROE* i *ROA* w związku z przejściem na MSSF wynosi odpowiednio 64 i 69, mierząc te zmiany wyłącznie na podstawie zmiany samych wskaźników. Jednakże zastoso-

wanie miary nieistotności zmian opartej na metodologii wskaźnika konserwatyzmu Graya wskazuje na to, że taką nieistotność zmian zaobserwowano jedynie wśród 21 dla *ROE* i 24 spółek dla *ROA*. W całości zaś badanej próby liczba spółek, które doświadczyły nieistotnych zmian (o odchyleniu +/– 0,005 dla samych porównań wskaźników), wyniosła 61, ale liczba spółek, których zmiany można uznać za nieistotne dla wskaźników opartych na wskaźniku konserwatyzmu Graya wyniosła już tylko 14. Wskaźniki konserwatyzmu Graya mogą więc znacząco modyfikować poglądy na temat istotności wpływu zmian systemu rachunkowości na ustalanie wskaźników *ROE* i *ROA*.

6. Korzystne zmiany w jednoczesnej zmianie wskaźników *ROE* i *ROA* w związku z przejściem na MSSF zanotowało 36 spółek, ale jedynie dla ośmiu spółek zmiany te odwzorowane są przez wskaźniki oparte na metodologii wskaźnika konserwatyzmu Graya. Daje to znów złudną informację na temat skali korzystnego wpływu zastosowania się do MSSF, mierzonego siłą zmian we wskaźnikach *ROE* i *ROA*.

N podstawie zestawionych wyników z badania można wyciągać również i inne wnioski. Z perspektywy analizy przedstawianych tu wskaźników rentowności oraz obserwowanych w nich zmian najważniejsze są jednak następujące:

1. Wskaźniki konserwatyzmu Graya mogą znacząco modyfikować poglądy na temat istotności wpływu zmian systemu rachunkowości na ocenę sytuacji finansowej, majątkowej i dochodowej jednostki, jeśli do tego wykorzystywane będzie wyłącznie badanie samych wskaźników analitycznych i ich zmian, którymi posługują się analitycy finansowi;
2. Badanie zmian we wskaźnikach rentowności kapitału (*ROE*) i majątku (*ROA*), które tu dla przykładu zostały wybrane i przedstawione, nie pozwala na jednoznaczne wyrażanie sądów, że system rachunkowości MSSF jest mniej konserwatywny od UoR. Takie sądy mogą być wyrażane i potwierdzane jedynie w odniesieniu do konkretnego przypadku.

5.6. Analiza wybranych elementów jakościowych sprawozdań finansowych krajowych spółek publicznych, sporządzanych według MSSF – badanie własne

Analizowane wcześniej roczne raporty finansowe dla spółek z indeksu WIG20 oraz spółek najmniejszych, należących do spółek z indeksu WIRR, posłużyły do ustalenia wskaźników konserwatyzmu i porównania ich w celu znalezienia pewnych zależności. Teraz raporty finansowe tych spółek zostaną wykorzystane do analizy jakościowej niektórych aspektów stosowania MSSF przez największe i najmniejsze spółki publiczne i do wyciągnięcia z tego tytułu i na tej podstawie pewnych wniosków. Badanie niektórych

aspektów stosowania MSSF skupią się wokół części problemów objętych badaniami polskich spółek publicznych, przeprowadzonymi przez wcześniej wskazane zespoły, oraz badaniami raportów finansowych europejskich spółek publicznych, przeprowadzonymi dla potrzeb Komisji Europejskiej przez Instytut Biegłych Księgowych Anglii i Walii (ICAEW)[143], które obejmują[144]:

- ◇ analizę zastosowania wartości godziwej jako podstawy wyceny składników majątkowych na moment zmiany krajowego systemu rachunkowości na MSSF, tj. uznania wartości godziwej za koszt zapadły;
- ◇ analizę zastosowania wartości godziwej jako podstawy do wyceny składników majątkowych na późniejsze momenty bilansowe;
- ◇ analizę skłonności do utrzymywania tradycyjnych, krajowych rozwiązań w zakresie rachunkowości, które nie wpływając znacząco na wzrost jakości sporządzanych i prezentowanych sprawozdań finansowych, mogą ograniczać koszty prowadzenia rachunkowości lub mogą przyczyniać się do stosowania możliwych uproszczeń, a w ramach tego do:
  - zastosowania możliwości sporządzania i prezentacji jednostkowych sprawozdań finansowych na podstawie MSSF,
  - przyjęcia formatów podstawowych elementów sprawozdań finansowych,
  - zastosowania dozwolnych przy przejściu na MSSF uproszczeń, odnoszących się do możliwości niespełnienia wymogów zgodności z wszystkimi obowiązującymi na dzień bilansowy postanowieniami MSSF w stosunku do zdarzeń mających miejsce przed dniem przejścia na MSSF;
- ◇ analizę treści oświadczeń o zgodności sporządzanych i prezentowanych sprawozdań finansowych z MSSF.

Celem tego badania jest sprawdzenie, czy zachowanie jakości sprawozdań finansowych jest uzależnione od wielkości spółek, oraz czy mają na to wpływ działania instytucjonalne. Chodzi więc o sprawdzenie poprawności tezy wynikającej z licznych badań naukowych, że wielkość spółki determinuje jakość sporządzanego sprawozdania finansowego, oraz że na poziom tej jakości mają wpływ działania instytucji odpowiedzialnych za nadzór nad systemem rachunkowości. Stąd badaniem zostały objęte roczne raporty

[143] Badanie to było przedstawione i analizowane w rozdz. 3.6.2.

[144] Zakres prowadzonej tu analizy stosowania MSSF przez polskie spółki publiczne jest ograniczony w stosunku do analizy ICAEW, m.in. z powodów obiektywnych trudności w pozyskaniu niezbędnych danych. Do takich należą np. szacunki kosztów wdrażania MSSF, których polskie spółki nie są skłonne ujawniać, czy też reakcje rynków kapitałowych na wdrażanie MSSF, np. w obszarze wpływu zastosowania MSSF na ceny akcji lub koszt kapitału. Przeprowadzenie tego rodzaju badań statystycznych, które wymagają m.in. dostępu do danych, które albo nie są publicznie dostępne, albo są niekompletne, albo mogą budzić zastrzeżenia co do ich wiarygodności, leżą poza obszarem badań w polskiej rachunkowości. Z tego powodu nie czuję się upoważniony do przeprowadzenia tego rodzaju badań. Analiza literaturowa w tym zakresie oraz głosy przedstawicieli polskiej nauki finansów potwierdzają publiczną niedostępność tego typu badań.

finansowe spółek indeksu WIG 20 i spółek indeksu WIRR, które charakteryzują się najmniejszą rynkową kapitalizacją. Są to te same spółki, których raporty finansowe były przedmiotem badania w zakresie stopnia konserwatyzmu UoR i MSSF. Są one wykazane w TAB. 6.2. W celu rozszerzenia wiedzy oraz możliwości wnioskowania z raportów posłużono się także wywiadami z osobami odpowiedzialnymi za przygotowywanie sprawozdań finansowych oraz osobami wyznaczonymi do relacji inwestorskich – kontaktów z otoczeniem rynku kapitałowego tych spółek, jednakże uzyskiwane tą drogą informacje mogą charakteryzować się ograniczoną wiarygodnością.

5.6.1. Wartość godziwa jako podstawa wyceny składników bilansu

Badania poprzedników wskazywały, że do najczęściej występujących powodów zmian (z reguły wzrostów) wartości aktywów i kapitałów własnych w związku z zastosowaniem się do MSSF przyczyniały się przeceny niefinansowych składników majątkowych (także zobowiązań) według wartości godziwej. Dla krajowych spółek może to mieć szczególne znaczenie[145], gdyż w systemie UoR wartość godziwa jako podstawa wyceny dozwolona jest jedynie w przypadkach:

1) przejęć jednostek gospodarczych przy wykorzystaniu metody nabycia oraz
2) inwestycji w nieruchomości i wartości niematerialne (występujące niezmiernie rzadko w polskiej praktyce), co wobec ograniczenia możliwości kwalifikacji do inwestycji obiektów wytworzonych we własnym zakresie ogranicza możliwość stosowania tej podstawy wyceny.

Dozwolona w systemie MSSF, a nawet w wielu przypadkach zalecana lub wymagana wycena na podstawie wartości godziwej aktywów trwałych, stanowiących dla większości spółek znaczącą część majątku, powoduje wzrost wartości majątku wtedy, gdy rozwijające się gospodarki z jednej strony charakteryzują zjawiska inflacyjne (naturalne niemalże w warunkach każdej gospodarki) oraz rozwój gospodarczy, co – jak starano się wykazać na początku tej rozprawy – również charakteryzuje niemalże każdą z gospodarek świata. Ze względu na krajowe ograniczenia prawne w stosowaniu wartości

[145] Wpływ zastosowania wartości godziwej oraz przeszacowań aktywów, w tym rzeczowych aktywów trwałych, na przyszłe dochody oraz bieżące zwroty z inwestycji potwierdzają badania naukowe. Wskazują one ponadto, że ma to pozytywny wpływ, w postaci korzyści dla inwestorów, na rynki kapitałowe, przyczyniając się do wyższej relewantności systemu rachunkowości dla tego rynku. Zob. np. **D. Aboody, M. Barth, R. Kasznik**, *Revaluations of fixed assets and future firm performance: Evidence from UK*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 26, 1999, s. 149–178. Zob. także **D. Herrmann, Sh. M. Saudagaran, W. B. Thomas**, *The quality of fair value measures for property, plant and equipment*, Accounting Forum, Vol. 30, 2006, s. 43–59.

godziwej jako podstawy do wyceny aktywów twałych, szczególnie rzeczowych oraz niematerialnych, przejście na MSSF stworzyło możliwości ujęcia wzrostu wartości posiadanego majątku przez krajowe spółki. Możliwe było to na dwu płaszczyznach:

1) zastosowania wartości godziwej jako kosztu zapadłego na moment przejścia na MSSF oraz
2) zastosowania modelu wyceny w wartości godziwej (przeszacowanej) na każdy kolejny moment bilansowy.

Zastosowanie wartości godziwej w tych dwu przypadkach przez krajowe spółki publiczne, odpowiednio 20 spółek indeksu WIG20 oraz 20 najmniejszych spółek indeksu WIRR, zestawione jest w TAB. 5.8. Zawarta w niej pozycja „Wyznaczenie instrumentów finansowych do wyceny w wartości godziwej przez wynik finansowy" odnosi się do opcji wyceny wszystkich instrumentów finansowych w wartościach godziwych, dla których moment podjęcia decyzji (przejście na MSSF) warunkuje także późniejszą wycenę bilansową. Z kolei pozycja „Wycena bilansowa" udziałów w jednostkach podporządkowanych jest ujęta w jednostkowych sprawozdaniach finansowych (sporządzanych albo według UoR, albo według MSSF – obydwa systemy takie rozwiązanie przewidują) wskazanych w tabeli spółek i dotyczy spółek, których dane finansowe obejmowane są w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym (odpowiednio: metodą pełną, proporcjonalną lub praw własności), będących podstawą empiryczną tego badania.

TABELA 5.8: Zastosowanie wartości godziwej w wycenie wybranych pozycji bilansowych

Pozycje wyceniane w wartościach godziwych	Liczba spółek	
	WIG20	WIRR
Nieruchomości inwestycyjne:		
• Koszt zapadły na dzień przejścia na MSSF	6	3
• Wycena bilansowa	7	4
Środki trwałe:		
• Koszt zapadły na dzień przejścia na MSSF	13	12
• Wycena bilansowa	2	3
Aktywa niematerialne:		
• Koszt zapadły na dzień przejścia na MSSF	2	3
• Wycena bilansowa	1	0
Wyznaczenie instrumentów finansowych do wyceny w wartości godziwej przez wynik finansowy	0	0
Udziały w jednostkach podporządkowanych	2	0

Poniżej zostaną poddane analizie dane przedstawione w TAB. 5.7, a także na podstawie materiałów źródłowych zostaną wyciągnięte wnioski.

1. Spośród poddanych analizie 20 największych krajowych spółek publicznych większość (w liczbie 13, co stanowi 65% badanej zbiorowości, czyli dwie na trzy) zastosowała się do możliwości urealnienia wyceny posiadanych środków trwałych przez zastosowanie wartości godziwych[146]. Spośród tych, które za podstawę wyceny przyjęły dotychczasowe wartości księgowe, znajdują się cztery grupy bankowe (BPH, BRE, WZ WBK oraz Getin Holding). W przypadku trzech pierwszych znaczenie środków trwałych w sumie wartości posiadanego majątku nie jest istotne i uzasadnia odstąpienie od kosztownych wycen, które nie przynoszą wymiernego efektu w postaci wzrostu wartości majątku. W przypadku grupy Getin Holding wartość majątku nie wymagała urealnienia, ponieważ grupa powstała w okresie niewystępowania już silnego oddziaływania skutków inflacji. Podobna liczba (12, 60% badanej próby) dotyczyła spółek małych, a zasadność odstąpienia w tych przypadkach od przeceny majątku wiąże się z wysokimi kosztami pozyskania informacji lub powstaniem spółek w ostatnim czasie.
2. W niezwykle rzadkich przypadkach za podstawę wyceny aktywów niematerialnych na dzień przejścia na MSSF zastosowano wartość godziwą. Z dużych spółek deklarację o wycenie na tej podstawie złożyły jedynie dwie spółki (co dziesiąta z badanych) i trzy (15% badanych) ze spółek małych. Skutki zastosowania tej podstawy wyceny nie przyniosły żadnych efektów w przypadku dwóch spółek – po jednej spółce z obu grup. Podstawowym powodem w przypadku nielicznej grupy spółek, które zdecydowały się na takie działanie, jest trudność w oszacowaniu wartości godziwej tych składników majątkowych, zwykle związana z niewystępowaniem aktywnego rynku na te składniki aktywów, oraz wysoki koszt ekspertyz niezbędnych do ich oszacowania metodami eksperckimi, które w porównaniu ze spodziewanymi efektami ograniczyły skłonność spółek do przeceny majątku.
3. Spośród analizowanych 13 z 20 spółek dużych, które wykazywały w aktywach nieruchomości inwestycyjne na wycenę w wartościach godziwych na moment przejścia, na MSSF zdecydowało się jedynie sześć spółek, z czego w jednym przypadku zastosowanie wartości godziwej jako kosztu zapadłego (PKN Orlen) nie przyniosło żadnego efektu. W przypadku zaś dziewięciu z 20 spółek małych, które posiadały nieruchomości inwestycyjne, jedynie trzy z nich zastosowały się do koncepcji wyceny w wartości

[146] W przypadku dwóch spółek (PKN Orlen i PKO BP) chodziło jednak nie o wartości godziwe, lecz o wartości ustalone za pomocą statystycznych indeksów wzrostu cen według danych GUS, które – zgodnie z par. 17 b) MSSF 1 – również mieszczą się w podstawie ustalenia kosztu zapadłego na moment przejścia na MSSF.

godziwej. Taka niewielka liczba spółek nie dziwi, biorąc pod uwagę fakt, że przepisy UoR pozwalają na stosowanie tej podstawy wyceny dla nieruchomości inwestycyjnych. Przeceny do wartości godziwych dokonano więc wobec tych nieruchomości, które wcześniej (pod rządami UoR) nie spełniały definicji nieruchomości inwestycyjnych (wytworzone we własnym zakresie).

4. Wartość godziwą jako podstawę wyceny bilansowej zastosowano w jeszcze mniejszej liczbie przypadków. Szczególnie jest to widoczne w obszarze aktywów niematerialnych, gdzie tylko w jednym przypadku spośród dużych i małych spółek zadeklarowano taką zasadę ich wyceny (spółka PGNiG z indeksu WIG20). Jednakże i w tym przypadku wycena aktywów niematerialnych w wartościach godziwych na koniec 2004, 2005, a nawet 2006 r.[147] nie przyniosła żadnych zmian w ich wartości z tego tytułu. Wycenę środków trwałych według modelu wartości przeszacowanych (w wartości godziwej) zadeklarowało jedynie pięć spółek (dwie indeksu WIG20 i trzy z najmniejszych indeksu WIRR). Jedną z nich jest także PGNiG, w której – podobnie jak poprzednio – na koniec 2004, 2005 i 2006 r. nie skorygowano wartości środków z tego tytułu. Inaczej było ze spółką Stalprodukt, w której skutki zastosowania wyceny w wartości godziwej były już uznane na koniec 2005 r. W żadnym jednak z przypadków nie zdecydowano się na kompleksową wycenę wszystkich grup środków trwałych, a te, które podlegały wycenie w wartości godziwej, dotyczyły gruntów (w tym prawa wieczystego użytkowania) oraz innych nieruchomości. Podejście takie w dużym stopniu jest uzasadnione kosztami ekspertyz oraz trudnościami z odniesieniem do cen z rynku, który w wielu przypadkach ma swoje ułomności (nie zawsze spełnia definicje aktywnego rynku).
5. Bardziej zauważalna jest skłonność do stosowania wyceny w wartości godziwej w odniesieniu do nieruchomości inwestycyjnych. Tę podstawę wyceny zadeklarowało aż siedem spółek spośród 12 tych spółek indeksu WIG20 oraz dwie[148] spośród 11 najmniejszych spółek indeksu WIRR, które posiadały w badanym okresie nieruchomości inwestycyjne. Wyższy odsetek spółek stosujących za podstawę ich wyceny wartość godziwą w stosunku do innych niefinansowych aktywów trwałych uzasadniają dwie przyczyny: prawo do stosowania tej koncepcji wyceny już pod rządami UoR oraz zakładany wzrost wartości rynkowej jako podstawy wyceny w wartości godziwej. Co ciekawe, żadna z bankowych grup kapitałowych, które wykazują nieruchomości inwestycyjne (tylko dwie spółki: Getin Holding i PEKAO), nie zdecydowała się na zastosowanie

[147] Na podstawie danych z rocznego raportu finansowego PGNiG, sporządzonego za 2006 r.
[148] Deklarację wyceny w wartościach godziwych nieruchomości inwestycyjnych złożyły 4 spółki, ale jedynie 2 z nich rzeczywiście wykazywały wśród swoich aktywów takie pozycje.

tej podstawy wyceny. Wyższy odsetek spółek stosujących koncepcję wartości godziwej zanotowały spółki należące do najmniejszych spółek indeksu WIRR. Jest to o tyle zaskakujące, że czynią to spółki o zdecydowanie mniejszym potencjale finansowym, choć z drugiej strony liczba obiektów, które miałyby być poddawane takiej wycenie, jest bardzo mała (z reguły są to pojedyncze obiekty) i nie powoduje zbytniego obciążenia dodatkowymi kosztami prowadzenia rachunkowości.

6. Najmniejszą liczbę przypadków spółek, które deklarują wycenę w wartościach godziwych, odnotowano w obszarze wyceny udziałów w jednostkach podporządkowanych (których dane obejmowane są skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym), mimo prawa do zastosowania takiej podstawy wyceny już pod rządami UoR. Dwa takie przypadki wystąpiły jedynie w grupie spółek indeksu WIG20 (Bank BPH oraz BRE), ale i wówczas – zgodnie z wymogami MSR 39 – w przypadku tych spółek, dla których nie istnieje aktywny rynek, za podstawę wyceny przyjęto metodę ceny nabycia. Tutaj tak niewielkie zastosowanie wyceny według koncepcji wartości godziwych ma swoje dwa źródła: częsty brak aktywnego rynku na dane udziały kapitałowe oraz orientacja publicznych grup kapitałowych na sprawozdawczość skonsolidowaną, w której większość tych danych jest eliminowana w ramach procedur konsolidacyjnych. Stąd potencjalny efekt zastosowania wartości godziwych nie jest w ogóle przez rynek kapitałowy możliwy do dostrzeżenia.
7. Żadna ze spółek nie zastosowała się do dozwolonej według MSR 39 opcji wyceny instrumentów finansowych w wartości godziwych, co może szczególnie dziwić w przypadku sektora bankowego, dla którego tego rodzaju składniki bilansowe należą do najbardziej kluczowych. Jedynie spółka PBG (indeksu WIG20) oraz spółka Energomontaż Północ (indeksu WIRR) zadeklarowały w prezentowanych elementach stosowanej polityki rachunkowości zasadę wyceny wszystkich aktywów finansowych według wartości godziwych (co dotyczy zasadniczo trzech kategorii: aktywów utrzymywanych do terminu wymagalności, pożyczek i należności oraz zobowiązań finansowych, co do których MSR 39 przewiduje stosowanie skorygowanej ceny nabycia (zamortyzowanego kosztu)). W przypadku spółki PBG dane finansowe nie potwierdziły jednak zastosowania się do tej zasady. Powodem tak niewielkiego zainteresowania wartością godziwą jako podstawą wyceny wszystkich instrumentów finansowych jest ograniczenie w możliwości ustalenia wartości godziwej, choć niektórzy respondenci wskazywali także na niepewność skutków oraz merytorycznych podstaw do stosowania wartości godziwej, w zamian za tradycyjną podstawę – skorygowaną cenę nabycia (zamortyzowany koszt).
8. Wniosek ogólny z analizy zastosowania wartości godziwej jako podstawy wyceny składników majątkowych jest taki, że koncepcja ta nie znalazła

jak dotąd szerokiego zastosowania wśród krajowych spółek publicznych w obszarach, w których możliwe jest jej zastąpienie alternatywną, często prostszą i mniej kosztowną do ustalenia miarą wartości. Przypadki, w których znalazła ona swoje ograniczone zastosowanie, obejmują wycenę bilansową nieruchomości inwestycyjnych lub innych nieruchomości zaliczanych do rzeczowych aktywów trwałych. Nie ma przy tym znaczenia, czy stosuje je spółka duża, czy mała, gdyż przypadki w obu grupach spółek należą do rzadkości. Wartość godziwa znalazła swoje zastosowanie szczególnie na moment przejścia na MSR dla wyznaczenia wartości kosztu zapadłego, głównie rzeczowych aktywów trwałych. Kompletnie nie znajduje ona zastosowania do wyceny aktywów niematerialnych. Powodem nikłego zainteresowania wartością godziwą są trudności w odniesieniu do aktywnego rynku oraz zbyt wysokie koszty ekspertyz, jakie miałyby zostać poniesione na ustalenie, nie zawsze w sposób wysoce wiarygodny, wartości godziwych[149].

5.6.2. Wykorzystanie MSSF do sporządzania jednostkowych sprawozdań finansowych

Zgodnie z literą ustawy o rachunkowości, m.in. spółki publiczne z początkiem 2005 r. uzyskały możliwość sporządzania jednostkowych sprawozdań finansowych według MSSF[150]. W przypadku gdy ta sama spółka publiczna jest zobowiązana do sporządzania skonsolidowanych sprawozdań finansowych według MSSF, zastosowanie MSSF na poziomie sprawozdania jednostkowego wydaje się oczywiste. Przemawia za tym m.in. racjonalność w działaniu powodująca np. ograniczenie kosztów w zakresie prowadzenia rachunkowości (utrzymywanie jednego, a nie dwu systemów ewidencyjnych), możliwość wykorzystania tych samych parametrów ujmowania i wyceny procesów gospodarczych do sporządzenia skonsoliowanego sprawozdania, ale także wykorzystanie posiadanych informacji do celów zarządzania – zarówno z punktu widzenia samej spółki dominującej, innych spółek działających w ramach grupy kapitałowej, jak i całej grupy. W zastosowaniu MSSF na poziomie jednostkowego sprawozdania finansowego, które może ograniczać spółki w podjęciu takiej decyzji, przeszkodą jest niepewność co do uznawania

[149] O innych dylematach stosowania koncepcji wartości godziwych pod rządami MSSF w literaturze polskiej piszą np.: **E. Pielichaty, A. Ryba**, *Dylematy wprowadzenia nowych międzynarodowych standardów rachunkowości – wartość godziwa*, [w:] *Wpływ międzynarodowych i krajowych regulacji sprawozdawczości finansowej i auditingu...*, s. 270–285; lub **M. Smejda**, *Wykorzystanie wartości godziwej w raportowaniu finansowym – problemy dyskusyjne*, [w:] *Wartość i wycena w ekonomii i rachunkowości*, Materiały konferencyjne, AE w Katowicach, Katowice 2008, s. 263–277.

[150] Wnikliwą analizę formalno-prawną tego zagadnienia przedstawiałem w rozdz. 2.3.

ksiąg rachunkowych, prowadzonych według MSSF dla celów podatkowych. Innym powodem hamującym ten proces, zaobserwowanym przez autora tych słów na podstawie dotychczasowych doświadczeń, może być wciąż istniejące w praktyce przekonanie, choć już o wiele niższej niż przed laty skali, że skonsolidowane sprawozdanie finansowe ma charakter wyłącznie informacyjny, a nie rozliczeniowy, a także przywiązywanie wciąż dużej wagi do sprawozdania jednostkowego, którego sporządzenie należy do zasadniczego obszaru odpowiedzialności wobec otoczenia instytucjonalnego państwa, pomijając tu instytucje rynku kapitałowego. Przywiązanie do dotychczasowych wzorców, bogatej literatury przedmiotu oraz poczucie możliwości rozwiązywania problemów księgowych na poziomie jednostki gospodarczej, a nie grupy kapitałowej, którą tworzy lub do której należy, na podstawie zdobytej wiedzy, doświadczenia i ugruntowanych praktyk, a także możliwości wyjaśniania wątpliwości interpretacyjnych przepisów krajowych z instytucjami administracji państwowej, szczególnie obserwowane jest w spółkach mniejszych, które nie dysponując wystarczającym potencjałem osobowym, ograniczonymi środkami finansowymi, a także nie do końca uświadamianymi przez organy spółek, w tym szczególnie przez właścicieli instrumentów kapitałowych odnośnych spółek, skłonne są mimo to dublować systemy rachunkowości: MSSF dla sprawozdawczości skonsolidowanej i UoR dla sprawozdawczości jednostkowej. W spółkach dużych, należących często do grup międzynarodowych lub będących we własności inwestorów zagranicznych, stosowanie MSSF dla potrzeb sprawozdawczości jednostkowej wydaje się bardziej naturalne.

Można zatem spróbować wysnuć tezę, że skłonność do stosowania MSSF na poziomie jednostkowych sprawozdań finansowych powinna być wyższa wśród spółek dużych, a niższa wśród spółek małych.

Dla potwierdzenia tej tezy poddano badaniu ten aspekt stosowania MSSF wśród dużych spółek publicznych, indeksu WIG20, i spółek o najmniejszej kapitalizacji, kwalifikowanych do indeksu WIRR. Są to te same spółki, które poddane były badaniu wcześniejszych atrybutów MSSF, a ich wykaz zawiera TAB. 5.2.

Spośród badanych 20 spółek indeksu WIG przeważająca większość, bo aż 16 spółek, zdecydowała się na stosowanie MSSF na poziomie jednostkowego sprawozdania finansowego w tym samym roku, w którym powstał obowiązek sporządzenia skonsolidowanego sprawozdania (2005 r.). Obecnie spółki wcześniej niezdecydowane na ten krok, już w całej swej zbiorowości stosują MSSF na poziomie jednostkowych sprawozdań finansowych. W przypadku spółki Getin Holding było to sprawozdanie sporządzone za 2006 r. W przypadku pozostałych (KGHM, PGNiG i Polnord) – za 2007 r.

Wśród spółek najmniejszych decyzję o jednoczesnym zastosowaniu MSSF do sporządzenia jednostkowego sprawozdania finansowego przy obowiązku

stosowania w stosunku do skonsolidowanych sprawozdań podjęło nieco mniej spółek – 11. Obecnie jednak tylko trzy spółki (Ampli, Karen Notebook i Toora) wciąż pozostają przy zasadzie sporządzania jednostkowych sprawozdań finansowych według UoR. Trzy spółki, spośród pozostałych pięciu, decyzję o zastosowaniu MSSF podjęło dla sporządzenia sprawozdania finansowego za 2006 r. (Polcolorit, Simple i Swissmed), zaś trzy ostatnie (Atlanta, Elzab i Sanwil) za 2007 r.

Wskazuje to na prawdziwość tezy o wyższej skłonności dużych spółek do jednoczesnego stosowania MSSF przy sporządzaniu sprawozdań finansowych.

5.6.3. Stosowane formaty podstawowych elementów sprawozdań finansowych

MSSF dają dość dużą swobodę w kształtowaniu formatu podstawowych elementów sprawozdań finansowych: bilansu, rachunku zysków i strat, rachunku przepływów pieniężnych oraz zestawienia zmian w kapitałach własnych. Formaty te i zakres prezentowanych informacji powinny być zasadniczo dostosowane do charakterystyki i skali działania danej spółki. Pod rządami dotychczas stosowanych przez spółki publiczne polskich regulacji (wymogi rynku kapitałowego określone w formie rozporządzeń o informacjach prezentowanych w raportach okresowych spółek publicznych), zakres, forma i treść okresowych, w tym rocznych, skonsolidowanych sprawozdań finansowych był ściśle określony. MSSF dały więc możliwość dostosowania formatów sprawozdań finansowych do potrzeb i konkretnych uwarunkowań działalności spółek publicznych. Nie bez znaczenia są tu wymogi inwestorów instytucjonalnych, szczególnie zagranicznych, którzy mają tym samym prawo i często z niego korzystają, narzucając jednak określony format prezentowanych sprawozdań finansowych.

W celu zbadania skłonności krajowych spółek publicznych do zmiany dotychczas stosowanych, narzuconych przepisami prawa formatów podstawowych elementów sprawozdań finansowych, poddano analizie roczne sprawozdania finansowe wybranych spółek publicznych. Są to oczywiście te same spółki indeksu WIG20 i spółki najmniejsze indeksu WIRR, jakie analizowano poprzednio[151]. Nie stawia się przy tym tezy, że spółki duże

[151] Przegląd układu i zawartości zastosowanych MSSF-owskich formatów bilansów oraz rachunków zysków i strat przez spółki indeksu WIG20 był przedmiotem badania E. Walińskiej, która ze swojego badania wyciąga wniosek, iż w tym względzie istnieje widoczna dowolność i zróżnicowanie. Praktycznie – według autorki – każda ze spółek zastosowała swój odrębny układ i poziom szczegółowości prezentowanych w nich pozycji, ale żadna z nich nie ograniczyła się do zakresu minimalnego, określonego w regulacjach MSR 1. Mimo to, zauważalna jest tendencja do „spłaszczania" tych podstawowych elementów sprawozdania finansowego w porównaniu z wcześniej prezentowanymi według regulacji UoR i wymogów polskiego rynku kapitałowego. Zob. **E. Walińska**, *Wpływ Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej na zasady*

w większym stopniu skorzystały z tych przywilejów, jednakże analiza wyników z badania może tak sformułowaną tezę potwierdzać.

W poddanych analizie 20 sprawozdaniach skonsolidowanych spółek indeksu WIG20 oraz 20 spółek indeksu WIRR zauważa się utrzymanie wcześniej stosowanych formatów, narzuconych wymogami regulacji krajowych. Żadna ze spółek nie zdecydowała się na zmianę formy prezentacji bilansu (jest to tradycyjny układ podziału aktywów na aktywa trwałe i obrotowe oraz zobowiązań na zobowiązania długoterminowe i krótkoterminowe w przypadku spółek niebędących bankami lub im podobnymi instytucjami finansowymi, oraz układ według płynności aktywów i zobowiązań dla banków i im podobnych instytucji finansowych). Jedynie sekcja kapitałów własnych w niektórych przypadkach różni się od wcześniej stosowanego wzorca, a zmiana wynika głównie z odmienności prezentacji kapitałów mniejszości według MSSF (w sekcji kapitałów własnych) i UoR (poza kapitałami własnymi), nazewnictwa pozycji kapitałów (np. w miejsce wcześniej wykazywanego łącznego kapitału zapasowego wyodrębniane są jego elementy i używane są nowe pojęcia: zyski zatrzymane (np. spółka Bioton, KGHM, Lotos), często łączące kumulowane nadwyżki bilansowe z lat ubiegłych z wynikami okresu bieżącego (np. spółka Pekao), ale tu również utrzymywana jest dotychczas stosowana terminologia i kwalifikacja (np. spółka Polnord, Elkop, Energomontaż Północ), bardziej widoczna wśród spółek małych niż dużych.

Tradycjonalizm w podejściu do prezentacji bilansów (także innych podstawowych elementów sprawozdań finansowych) widoczny jest do tego stopnia, że w wielu przypadkach stosowane formaty nie są zgodne z obowiązującymi zasadami MSSF, a wynikają z dotychczas stosowanych rozwiązań. Przykładem jest tu prezentowanie kapitałów mniejszości (nazywanych często również udziałami mniejszości) poza sekcją kapitałów własnych, tak jak nakazywały to wcześniejsze regulacje krajowe (spółka Relpol, Sanwil), wykazywanie pozycji ujemnej wartości firmy w pasywach bilansu (spółka Ampli, Atlanta, Elkop, Krosno). Tendencja do utrzymania wcześniej stosowanych formatów bilansów jest więc silniejsza i bardziej widoczna wśród spółek małych).

Rachunek zysków i strat według MSSF możliwy jest do prezentacji w układzie kalkulacyjnym (tak, jak wcześniej nakazywały to regulacje krajowe) albo według kosztów rodzajowych. Bardziej zasadne jest stosowanie układu rodzajowego w spółkach o charakterze usługowym lub handlowym niż o profilu produkcyjnym, ale MSSF dają pełne prawo wyboru formatu rachunku zysków i strat. Spośród analizowanych sprawozdań finansowych

prezentacji informacji w bilansie oraz rachunku zysków i strat – pierwsze doświadczenia polskiej praktyki, [w:] *Wpływ międzynarodowych i krajowych regulacji sprawozdawczości finansowej i auditingu...*, s. 215–232.

dużych spółek tylko w jednym przypadku zaobserwowano wykorzystanie rodzajowego układu rachunku zysków i strat (spółka PGNiG), natomiast wśród spółek małych – aż w trzech przypadkach (spółka Erg-Ząbkowice, Rafamet i Toora). Żadna ze wskazanych wcześniej spółek małych nie należy jednak do sektora usługowego lub handlowego. Decyzja o zmianie formatu rachunku zysków i strat leży więc po stronie względów mniej formalnych, inaczej niż w przypadku PGNiG, w której znacząco dominuje realizacja przychodów z działalności handlowej.

Tradycjonalizm w podejściu do zasad prezentacji rachunku zysków i strat jest bardziej widoczny niż na poziomie bilansu. W wielu ze spółek – co dotyczy zarówno dużych (np. bank BPH, BRE, Cersanit, PKO BP), jak małych (Atlanta, Elkop, Elzab, Energomontaż Północ, Krosno, Relpol, Sanwil), ale z niewielką przewagą tych drugich – stosowany był wzór rachunku zysków i strat, obowiązujący według wcześniej stosowanych regulacji krajowych. Szczególnie odnosi się to do pozycji udziału mniejszości w zyskach (stratach) spółek zależnych (według MSSF nazywany raczej zyskiem (stratą) okresu przypisanym do udziałowców mniejszościowych), prezentowanym nie jako rozliczenie zysku (straty) okresu pomiędzy akcjonariuszy spółki dominującej i pozostałych udziałowców w spółkach grupy kapitałowej (zasada z MSSF), a jako obciążenie (uznanie) skonsolidowanego zysku (straty) netto (rozwiązanie właściwe krajowym regulacjom). Innym przejawem tradycjonalizmu, ale na zdecydowanie mniejszą skalę (Grupa Żywiec) w prezentacji rachunków zysków i strat, była prezentacja pozycji dotyczącej udziałów w zyskach jednostek stowarzyszonych, rozliczanych metodą praw własności. Jeszcze innym przykładem są pozycje pozostałych przychodów i kosztów operacyjnych, które w rozwiązaniach MSSF *de facto* nie występują, a jeśli tak miałyby być nazywane, to pojemność tytułów transakcji kwalifikujących się do ujęcia w tych pozycjach według UoR i MSSF zdecydowanie się różni.

Praktycznie wszystkie co do zasady spółki – zarówno z indeksu WIG20, jak i WIRR – zastosowały się do pełnej wersji zestawienia zmian w kapitałach własnych. Żadna ze spółek nie zastąpiła tego sprawozdania zestawieniem ujętych zysków i strat w okresie, choć w dwóch przypadkach (PKN Orlen i Świecie) sprawozdania finansowe uzupełnione są takimi, dodatkowymi zestawieniami. W wielu spółkach stosowany jest ponadto krajowy wzór pełnego zestawienia zmian w kapitałach własnych (w układzie wertykalnym, 4 spółki spośród WIG 20: spółka Cersanit, Polnord, Stalprodukt i Świecie, oraz 13 spółek indeksu WIRR), mniej czytelny od układu proponowanego według MSSF (horyzontalnego). To porównanie dość wyraźnie wskazuje na dużo większy tradycjonalizm, ale także na większą skłonność do unikania gruntownych zmian w stosowanej praktyce sprawozdawczości finansowej małych spółek niż dużych. Przemawiać za tym może także skłonność do ograniczania kosztów prowadzenia rachunkowości.

Najwyższy poziom tradycjonalizmu oraz zachowawczego charakteru sprawozdawczości finansowej można zaobserwować, analizując stosowane formaty rachunku przepływów pieniężnych. Wszystkie spółki – zarówno duże indeksu WIG20, jak i najmniejsze spółki indeksu WIRR – zastosowały pośrednią metodę prezentacji tego rachunku (przepływów pieniężnych działalności operacyjnej). W tym jednak elemencie sprawozdania finansowego można zaobserwować zróżnicowanie podejść do uzyskania kwoty sumarycznych przepływów netto działalności operacyjnej. Ponieważ właściwy w tych sprawach MSR 7 nie precyzuje, jaka pozycja zysku (straty) powinna stanowić podstawę jego korekty dla uzyskania kasowo wyrażonych przepływów pieniężnych, to praktyka w tym względzie jest różna. Spośród dużych spółek pięć zaprezentowało w pozycji wyjściowej kategorię zysku (straty) przed opodatkowaniem, podczas gdy pozostałe 15 – zysku (straty) okresu (niekiedy w sposób tradycyjny nazywanego netto). Podobne zróżnicowanie obserwowalne jest wśród spółek małych: zysk (stratę) przed opodatkowaniem zastosowało sześć spośród 20 spółek, pozostałe 14 – zysk (stratę) okresu. Warto w tym miejscu przypomnieć, że ten problem dostrzeżono także – co zrozumiałe – w badaniu spółek europejskich, przeprowadzonym przez ICAEW na zlecenie Komisji Europejskiej[152].

Z tego i innych opracowań w tym zakresie wynika ponadto, że decyzje w sprawie prezentacji rachunków przepływów pieniężnych sporządzanych metodą pośrednią według MSSF dla potrzeb rynku amerykańskiego rozstrzygnęła bezkompromisowo amerykańska SEC, nakazując spółkom sporządzanie rachunku przepływów pieniężnych, z wykorzystaniem pozycji zysku (straty) okresu, a nie zysku (straty) przed opodatkowaniem. Brak reakcji na ten problem ze strony regulatorów unijnych oraz krajowych sprawił wystąpienie zróżnicowania prezentacji tych elementów sprawozdań finansowych.

Dziwić może jednak fakt, że zróżnicowane podejście do sposobu sporządzania rachunku przepływów pieniężnych zauważalne jest także pomiędzy spółkami, których sprawozdania finansowe są badane przez tę samą firmę audytorską, także taką, która zaliczana jest do „wielkiej czwórki" lub inną firmę o uznanym na rynkach międzynarodowych lub krajowym autorytecie. Przykładowo, spółka PGNiG zastosowała pozycję zysku okresu, zaś spółka Świecie (obecnie Mondi Packaging Polska Świecie) – pozycję zysku przed

[152] Mimo podnoszonego i wskazywanego publicznie problemu, w wydanym przez IASB w maju 2008 r., a więc po opublikowaniu już raportu ICAEW o praktyce stosowania MSR w krajach UE komplecie zmian terminologicznych i dostosowawczych w MSR dla zachowania ich większej spójności, brak jest śladów odnoszących się do tego zagadnienia. Zob. *Improvements to IFRSs*, IASB, London 2008. Prawdopodobnym powodem tego jest uznanie problemu przez IASB za mało istotny lub przeświadczenie, że wskazująca na rozwiązanie regulacja par. 18 lit. b) MSR 7 jest w tym względzie wystarczająco jasna lub daje podstawy do zastosowania jednego lub drugiego podejścia w ramach przyjmowanej przez każdą ze spółek polityki rachunkowości.

opodatkowaniem (zwaną w sprawozdaniu wynikiem finansowym brutto). Sprawozdania tych spółek były badane przez tę samą firmę audytorską. Innym przykładem jest spółka Lotos – z pozycją: zysk okresu (zwany w sprawozdaniu „zyskiem netto") oraz spółka Polimex Mostostal – z pozycją: zysk przed opodatkowaniem (zwany w sprawozdaniu „zyskiem brutto"). Podobne obserwacje występują na poziomie małych spółek, których przykładem są badane przez tę samą firmę audytorską, ale tym razem krajową, spółki: Atlanta – „zysk brutto" (ale z korektą o udziały w zyskach należne udziałowcom mniejszościowym) oraz Rafamet – „zysk (strata) netto" (w założeniach należny akcjonariuszom spółki dominującej, gdyż mimo niewystępowania udziałowców mniejszościowych, w prezentowanym rachunku przepływów pieniężnych taką pozycję spółka przewiduje).

Właśnie tradycjonalne podejście przy sporządzaniu rachunku przepływów pieniężnych widoczne jest na samym poziomie kategorii zysku (straty) okresu. Pozycja ta – zgodnie z MSR 1 – powinna obejmować zyski (straty) zarówno akcjonariuszy spółki dominującej, jak i zyski (straty) okresu przypisane udziałowcom mniejszościowym. W tym obszarze nie może być niejednoznaczności. Tymczasem wiele ze spółek – tak z indeksu WIG20, jak z indeksu WIRR – za podstawę tej pozycji przyjęło zyski (straty) okresu przypisane akcjonariuszom jednostki dominującej, co jest sprzeczne z wymogami MSR 7, i ujęło przez to korektę o udziały w zyskach (stratach) należnych udziałowcom mniejszościowym, stosując tradycyjny, krajowy wzorzec. W innym z przypadków spółki zastosowały zysk (stratę) okresu zgodnie z intencją MSR 7, a mimo to ujęły korektę przepływów działalności operacyjnej o udziały w zyskach (stratach) należnych udziałowcom mniejszościowym. W jeszcze innym z przypadków podstawą był zysk okresu w części należnej akcjonariuszom spółki dominującej, ale nie ujęto korekty z tytułu części zysku należnego udziałowcom mniejszościowym. W sumie nieścisłości w zakresie prezentacji przepływów pieniężnych działalności operacyjnej w rachunkach przepływów pieniężnych co do podstawy memoriałowego zysku (straty) i związanych z tym korekt odnoszących się do udziałów w zyskach (stratach) mniejszości zaobserwowano w ośmiu przypadkach dużych spółek i w dziewięciu przypadkach spółek małych[153]. Nie miało przy tym znaczenia, czy

[153] Krytyczną ocenę praktyki sporządzania rachunków przepływów pieniężnych według MSR 7 przedstawia E. Śnieżek. Z przeprowadzonego przez nią badania tego elementu rocznych (za 2005 r.) sprawozdań finansowych spółek indeksu WIG20, z wyłączeniem spółek sektora finansowego (banków), autorka formułuje *„smutną refleksję, że informacje o przepływach pieniężnych, szczególnie w obszarze działalności operacyjnej w dużym stopniu utraciły walor porównywalności"*. Nie polemizując z dalszym stwierdzeniem autorki, że nie jest to dobry przykład płynący z praktyki największych spółek dla pozostałych, należy dodać, że autorka podkreśla podobne bolączki tego rachunku, właśnie odnoszące się do niespójności pozycji zysku (straty) z pozycjami korekt. Zwraca uwagę na tradycjonalizm w sporządzaniu tego elementu sprawozdania co do kwalifikacji pozycji rozliczeń z tytułu podatku dochodowego, dywidend oraz odsetek. Zob. **E. Śnieżek**, *Implementacja MSR 7 w praktyce sprawozdawczości*

badanie sprawozdań finansowych tych spółek było przeprowadzane przez tę samą spółkę audytorską, nawet o międzynarodowej renomie. Nie zapewnia to jednolitości w podejściu do tego zagadnienia i, co prawda, nie musi być powodem zastrzeżeń lub uwag w wydawanej przez biegłego rewidenta opinii, przez co nie ma pewności, że problem ten nie był podnoszony przez biegłego rewidenta, choć raczej wskazywać może na występujący w praktyce brak konsensusu w tej sprawie, i stwarza powody do wydania przez jedną z instytucji współodpowiedzialnych za rozwój systemu rachunkowości w Polsce (np. Komitet Standardów Rachunkowości) lub nadzór nad systemem sprawozdawczości finansowej dla potrzeb rynku kapitałowego (Departament Spółek Publicznych Komisji Nadzoru Finansowego, dawniej: Komisję Papierów Wartościowych i Giełd) stosownego stanowiska w tej sprawie – tak jak uczyniła to amerykańska SEC.

5.6.4. Zwolnienia ze stosowania niektórych postanowień MSSF na moment przejścia na MSSF

Skłonność spółek do tradycjonalizmu oraz ograniczania nakładów związanych z prowadzeniem rachunkowości widoczna jest także w analizie wybranych, uproszczonych rozwiązań, na jakie zezwala MSSF 1 przy sporządzaniu po raz pierwszy sprawozdania finansowego według MSSF. MSSF 1, w szczególności par. 13, zawiera katalog tych zagadnień, które przy przejściu na MSSF nie muszą być przestrzegane w rozwiązaniach takich, jakie należałoby zastosować zgodnie z innymi MSSF. Do nich – prócz wskazanego i analizowanego już wcześniej zagadnienia wyceny w wartości przeszacowanej lub według wartości godziwej, uznawanej za koszt zapadły dla niefinansowych aktywów trwałych – należą:

1) zwolnienie z retrospektywego zastosowania się do postanowień MSSF 3 w zakresie rozliczania połączeń jednostek gospodarczych, które miały miejsce przed dniem przejścia na MSSF;
2) zwolnienie w zakresie nieujmowania wszystkich zysków i strat aktuarialnych, związanych z programami świadczeń pracowniczych, o których mowa w MSR 19, powstałych do dnia przejścia na MSSF lub zastosowaniem rozwiązania polegającego na ujęciu wszystkich zysków i strat aktuarialnych, bez wyłączenia z nich tych, które w normalnym trybie, przy rozwiązaniu zwanym „korytarzem", nie byłyby ujmowane, mimo że w polityce rachunkowości, stosowanej od dnia przejścia na MSSF z rozwiązania „korytarza", spółka nie skorzysta;

finansowej polskich spółek publicznych – pierwsze doświadczenia i refleksje, [w:] *Wpływ międzynarodowych i krajowych regulacji sprawozdawczości finansowej i auditingu...*, s. 233–250. Bardziej uogólniające wnioski z prakytyki sporządzania rachunków przepływów pieniężnych zawiera **E. M. Śnieżek**, *Sprawozdawczość przepływów pieniężnych – krytyczna ocena i propozycja modelu*, Wyd. UŁ, Łódź 2008, szczególnie s. 328–360.

3) prawo do wstecznego wyznaczenia instrumentów finansowych do kategorii zaliczanych do wyceny w wartości godziwej przez rachunek zysków i strat, nawet tych, które wcześniej były kwalifikowane do innych kategorii i wyceniane były według skorygowanej ceny nabycia (zamortyzowanego kosztu).

Zastosowanie się do postanowień MSSF 3 w zakresie rozliczenia tych połączeń jednostek gospodarczych, które miały miejsce przed przejściem na MSSF, oznacza m.in. poniesienie niezwykle dużych nakładów na ponowną identyfikację (ujęcie) i wycenę składników aktywów, zobowiązań i zobowiązań warunkowych przejmowanej jednostki. Dotyczy to tak przejęć o charakterze prawnym, jak konstytuującym relacje zależności, stowrzyszenia czy współkontroli. W efekcie zastosowania się do postanowień MSSF 3 niektóre z połączeń, wcześniej rozliczone przez zastosowanie metody łączenia udziałów, musiałyby pod rządami MSSF 3 zostać rozliczone ponownie metodą nabycia, zaś te, które zostały rozliczone metodą nabycia, także powinny być przeliczone ponownie, gdyż zasady określone w MSSF 3 w odniesieniu do tej metody są zgoła odmienne od zasad wynikających z przepisów dotychczas stosowanych (w przypadku Polski: UoR). Podstawową korzyścią z zastosowania się do postanowień MSSF 3 byłoby w takim przypadku prawo do odrębnego ujęcia wielu z pozycji aktywów niematerialnych, które według regulacji krajowych są ujmowane w wartości firmy. Z tego względu MSSF 1 zezwala na odstąpienie od obowiązku retrospektywnego zastosowania się do postanowień MSSF 3.

Biorąc pod uwagę głównie uciążliwość, kosztochłonność, przy nie zawsze wymiernym efekcie zastosowania się retrospektywnie do postanowień MSSF 3, wszystkie badane spółki – zarówno indeksu WIG20, jak i spółki najmniejsze indeksu WIRR – zastosowały się do zwolnienia z obowiązku retrospektywnego przeliczenia połączeń jednostek gospodarczych. Innymi słowy, przy sporządzaniu skonsolidowanych sprawozdań finansowych według MSSF po raz pierwszy, wszystkie połączenia, jakie przeprowadziły spółki publiczne lub spółki im podporządkowane, obejmowane skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym, jak również przejęcia samych spółek podporządkowanych przez spółki publiczne, jakie miały miejsce przed dniem przejścia na MSSF, a rozliczone według przepisów UoR, zostały przez emitentów publicznych uznane za rozliczone prawidłowo i nie uległy stosownym przeliczeniom według zasad, jakie miałyby być zastosowane pod rządami MSSF 3. Potwierdza to uzasadnioną skłonność do ograniczania kosztów prowadzenia rachunkowości, ale w wielu przypadkach sankcjonuje poważne skutki zastosowania rozwiązań, które nie mogłyby wystąpić pod rządami MSSF. Na takie działanie zezwalają jednak MSSF.

Pozostałe wskazane wyżej zagadnienia – podejście do zysków i strat aktuarialnych oraz przekwalifikowanie instrumentów finansowych – wydają się być problemem nie do końca właściwie rozumianym. W wyjątkowych przypadkach kilku spółek indeksu WIG20 (np. spółka PGNiG, PKN Orlen, PKO BP, Polimex Mostostal) i WIRR (np. spółka Ampli, Atlanta, Karen Notebook) zawarto stosowną informację, głównie w zakresie podejścia do zysków i strat aktuarialnych lub nieprzekwalifikowywania instrumentów finansowych, wskazując na utrzymanie dotychczas stosowanych zasad (ujmowanie wszystkich zysków i strat aktuarialnych przez rachunek zysków i strat) czy pozostanie przy dotychczasowej kwalifikacji instrumentów finansowych.

5.6.5. Analiza wybranych innych elementów stosowanych rozwiązań z MSSF

Na kształtowanie polityki rachunkowości spółki – jak starano się już wykazać wcześniej – może wpływać skłonność do uproszczeń, z zachowaniem zasady rachunku korzyści płynących dla spółki w wyniku jej stosowania i ponoszonych nakładów na jej realizację. W celu zobrazowania działań w tym względzie, zostanie poddane analizie oddziaływanie na spółki trzech elementów systemu rachunkowości:
1) zasad ujmowania kosztów finansowania zewnętrznego,
2) zasady obejmowania w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym danych finansowych jednostek współkontrolowanych oraz
3) wyłączeń jednostek podporządkowanych z obejmowania ich danych finansowych w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym.

Wybór tych elementów systemu rachunkowości spośród innych ma swoje przesłanki w tym, że:
1. Pierwszy element znacznie różnicuje dotychczas stosowane pod rządami UoR rozwiązanie, według której obowiązuje zasada kapitalizowania kosztów finansowania zewnętrznego na aktywa dostosowywane i odnoszenie pozostałych kosztów w koszty okresu (przez rachunek zysków i strat), podczas gdy w MSR 23, rozwiązanie uznawane za preferowane zakłada ujmowanie wszelkich kosztów związanych z zewnętrznymi źródłami finansowania w koszty okresu, bez względu na to, czego to zewnętrzne finansowanie dotyczy. Takie wzorcowe rozwiązanie w sposób znaczący upraszcza rozliczanie kosztów finansowania zewnętrznego i przyczynia się do ograniczenia kosztów prowadzenia rachunkowości. Mogłoby więc stanowić przesłankę do jego zastosowania, szczególnie przez małe spółki, ale także te firmy, które w sposób ciągły prowadzą procesy inwestycyjne i rozliczanie kosztów finansowania zewnętrznego poprzez ich aktywowanie, i późniejsze rozliczanie przez amortyzację lub koszty własne przy

sprzedaży wytworzonych zasobów nie przyczyniają się zbytnio do podniesienia wartości majątku lub wzrostu, wykazywanych przez rachunek zysków i strat, zysków okresu;

2. Drugi element, związany z ujmowaniem danych finansowych jednostek współkontrolowanych (zwanych w UoR jednostkami współzależnymi), wiąże się z dozwolonym pod rządami MSSF (par. 30 i 38 MSR 31) wyborem między metodą praw własności a metodą proporcjonalną, przy czym każda z jednostek współkontrolowanych rozpatrywana jest niezależnie od innych i przez to wybór metody nie jest uzależniony od wcześniej zastosowanej. Ponadto par. 34 MSR 31 wskazuje na możliwość zastosowania dwóch różnych formatów sprawozdawczych. Zastosowanie pierwszego z nich polega generalnie na łączeniu (sumowaniu) pozycji sprawozdania finansowego (procentowo przeliczonych danych finansowych) spółki współkontrolowanej z odpowiednimi pozycjami sprawozdania finansowego wspólnika wspólnego przedsięwzięcia na zasadach ogólnych – tj. takich, jakie stosuje się przy konsolidacji spółek zależnych (metodę tę określa się często potocznie metodą „pozycja w pozycję"). Według drugiego formatu sprawozdawczego, wspólnik może wprowadzić oddzielną pozycję w sprawozdaniu finansowym dla wykazywania udziału w poszczególnych pozycjach ze sprawozdania finansowego spółki współkontrolowanej. Inaczej problem reguluje UoR, według której dane finansowe każdej spółki handlowej będącej jednostką współzależną powinny być obejmowane metodą proporcjonalną, a ponadto przepisy UoR dopuszczają zastosowanie jedynie metody proporcjonalnej w wariancie „pozycja w pozycję".
3. Trzeci element ma swoje wyraźne uregulowanie w UoR i nie znajduje swojego bezpośredniego wyrazu w poświęconych zagadnieniom sporządzania skonsolidowanych sprawozdań finansowych standardach: MSR 27, MSR 28 i MSR 31, a wcześniej wydane wersje tych standardów wyraźnie wskazywały na możliwość wyłączeń jednostek z konsolidacji, nakazując przy tym zawrzeć stosowną informację w sprawozdaniu finansowym. Dla przypomnienia, w sprawie tej wypowiedziała się Komisja Nadzoru Finansowego w komunikacie do spółek publicznych, wskazując na możliwość zastosowania wyłączeń jednostek podporządkowanych w przypadku nieistotności ich danych finansowych.

Chodzi więc o sprawdzenie, w jaki sposób spółki zareagowały na większą możliwość doboru właściwej z punktu widzenia danej spółki polityki rachunkowości, a z punktu widzenia przesłanki ostatniej – sprawdzenie, czy zmiana systemu rachunkowości oraz zmiana regulacji w ramach samych MSSF przyczyniły się do ograniczenia możliwości wyłączeń jednostek z obejmowania ich danych finansowych metodami konsolidacji lub – odpowiednio – obowiązku zastosowania metody praw własności wobec stanowiska Komisji Nadzoru Finansowego.

Analiza raportów finansowych spółek publicznych wskazuje, że wzorcowe podejście wynikowego ujmowania kosztów finansowania zewnętrznego zostało zastosowane zarówno w spółkach dużych, jak i małych. Wśród analizowanych 20 spółek indeksu WIG20 podejście wynikowe zastosowało co najmniej dziewięć spółek (w przypadkach trzech spółek bankowych nie podano informacji na temat przyjętego podejścia, co może nie dziwić w kontekście nieistotności problemu dla tego typu spółek lub nieprowadzenia w badanym okresie takich działań, które skutkowałyby koniecznością rozpatrywania tego zagadnienia). Z kolei wśród spółek najmniejszych indeksu WIRR podejście wynikowe zastosowało co najmniej pięć spółek (tu podobnie, jak w przypadku spółek indeksu WIG20, aż osiem spółek nie zawarło w sprawozdaniu finansowym stosownej informacji). Zachowaniem podejścia kapitalizacji kosztów finansowania zewnętrznego na aktywa dostosowywane wykazało się odpowiednio co najmniej osiem spółek dużych i siedem spółek małych. Może to zatem wskazywać na skłonność niektórych spółek do stosowania uproszczeń w rachunkowości, ale nie daje podstaw do wnioskowania, czy skłonność taka jest silniejsza wśród spółek dużych, czy małych.

Podobne obserwacje mają miejsce w przypadku analizy polityki rachunkowości spółek w zakresie doboru metody obejmowania danych finansowych spółek współkontrolowanych. Spośród siedmiu spółek dużych, które wykazywały udziały w takich jednostkach, metodę proporcjonalną zastosowały cztery spółki (PGNiG, PKN Orlen, Prokom Asseco oraz Softbank). W przypadku zaś spółek małych sytuacja jest trudniejsza do analizy, gdyż jedynie jedna spółka (DGA) posiadała udziały w spółkach współkontrolowanych i zastosowała do niej metodę praw własności, choć inna z nich wskazuje także na zastosowanie metody praw własności, ale takich udziałów w swoim portfelu inwestycyjnym nie posiadała (ERG-Ząbkowice). Zbyt mała liczba spółek posiadających udziały w jednostkach współkontrolowanych nie pozwala więc wnioskować na temat skłonności do stosowania uproszczeń w rachunkowości lub zachowania tradycjonalizmu w polityce rachunkowości, ale deklaracja lub zastosowanie metody praw własności w przypadku spółek małych może jedynie sugerować, że spółki mniejsze mogą wykazywać wyższą skłonność do tradycjonalizmu lub stosowania uproszczeń w rachunkowości.

Analiza wyłączeń jednostek z obejmowania ich danych finansowych w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym wskazuje, że z wyłączeń takich skorzystało aż 10 spółek indeksu WIG20 i dziewięć spółek najmniejszych indeksu WIRR, przy czym jako podstawę wyłączenia z tytułu nieistotności wskazało jedynie pięć spółek. Pozostałe tytuły wyłączeń dotyczyły: przeznaczenia jednostek do sprzedaży (dwie spółki indeksu WIG20) oraz inne powody: niedostępność danych i wysokie koszty ich pozyskania (jedna spółka indeksu WIRR), upadłość (jedna spółka indeksu WIG20 i jedna spółka indeksu WIRR) oraz niesprawowanie kontroli nad spółką zależną

(dwie spółki indeksu WIG20 i jedna spółka indeksu WIRR). Oceniając ten element polityki rachunkowości, nasuwają się następujące wnioski:

1. Nieistotność danych finansowych jednostek podporządkowanych jest elementem branym pod uwagę przy sporządzaniu skonsolidowanych sprawozdań finansowych i w dużej mierze – o czym przekonują w wywiadach sporządzający sprawozdania finansowe – ma na to wpływ zbędny koszt prowadzenia rachunkowości przy niewielkim, nieistotnym wpływie pomijanych danych finansowych na odwzorowanie w sprawozdaniu finansowym sytuacji finansowej, majątkowej i dochodowej spółek. Istniejące wątpliwości wobec tego, czy dozwolone jest wyłączanie jednostek z obejmowania ich danych finansowych skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym według kryterium istotności ich danych finansowych, zostały rozwiane na podstawie stanowiska Komisji Nadzoru Finansowego, jakie ta zajęła i upubliczniła w stosownym piśmie, wskazując w nim na dozwoloną zasadę wyłączeń z tego tytułu, do którego odwoływały się spółki;
2. Inne powody wyłączeń jednostek podporządkowanych, które charakteryzują zarówno spółki duże, jak i małe, budzą wątpliwość co do właściwego rozumienia regulacji MSSF w tym zakresie i wyraźnie wskazują na zachowanie tradycjonalizmu w tym względzie. Według MSSF (par. 12 MSR 27) nie jest dozwolone wyłączanie jednostek zależnych z konsolidacji z powodu zamiaru sprzedaży jednostki zależnej, zaś zaliczanie spółek do grupy zależnych, z jednoczesnym wskazywaniem na upadłość lub ogólnie: na niesprawowanie nad nimi kontroli, jest przejawem zachowania tradycjonalizmu spółek – kwestia sprawowania kontroli *de jure* i *de facto* jest charakterystyczna dla regulacji krajowych, ale w MSSF obowiązuje jedynie zasada kontroli *de facto*, przez co nie jest możliwe zaliczanie do udziałów w spółkach zależnych tych, które nie niosą za sobą sprawowania kontroli nad takimi spółkami, co jest szczególnie wyraźne w sytuacji postawienia spółki w stan upadłości[154].

5.6.6. Rodzaj składanych oświadczeń o zgodności prezentowanych sprawozdań finansowych z MSSF

Istotnym problemem sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych według MSSF jest złożenie oświadczenia o zgodności sprawozdania finansowego z MSSF. Stanowi o tym par. 14 MSR 1. Oświadczenie takie identyfikuje źródła regulacji, na podstawie których sprawozdanie finansowe

[154] Zob. np. autorskie opracowanie na ten temat: **R. Ignatowski**, *Przewodnik po konsolidacji sprawozdań finansowych. Teoria, regulacje, praktyka z Suplementem*, ODDK, Gdańsk 2005 i 2007, s. 1002 i n. i s. 18 (Suplement) lub MSR 27 *Skonsolidowane i jednostkowe sprawozdania finansowe*, [w:] *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF/MSR) a ustawa o rachunkowości...*, s. 264–267.

zostało sporządzone. Jeśli oświadczenie o zgodności z MSSF ujęte jest w formie bezwarunkowej, to wówczas można mieć przekonanie, na podstawie oświadczenia złożonego przez zarząd spółki odpowiedzialny za jego sporządzenie, że sprawozdanie spełnia wymogi wszystkich obowiązujących na dany dzień bilansowy MSSF, przez co można przyjąć, iż spełnia wymóg rzetelnej prezentacji – tj. w sposób rzetelny przedstawia sytuację majątkową, finansową i dochodową oraz przepływy pieniężne podmiotu sprawozdawczego.

Dla przypomnienia: skoro polskie spółki objęte są regulacjami prawa europejskiego, w szczególności zgodnego z rozporządzeniem Unii Europejskiej 1606/2002 o stosowaniu międzynarodowych standardów rachunkowości, to sprawozdanie finansowe sporządzone według MSSF powinno – zgodnie z art. 2 ust. 3 UoR – odwoływać się do MSSF zatwierdzonych do stosowania w UE. Problem polega jednak na tym, że przepis art. 3 ust. 2 UoR, odwołując się do MSR, wskazuje na Międzynarodowe Standardy Rachunkowości, Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej oraz związane z nimi interpretacje ogłoszone w formie rozporządzeń Komisji Europejskiej. Stąd pojawiają się sporne lub co najmniej nieokreślone jednoznacznie dwie kwestie:

1. Czy zarząd spółki powinien powoływać się na zgodność z MSSF (tak jak stanowi o tym par. 14 MSR 1), czy na zgodność z MSR (tak jak stanowi o tym przepis UoR, wydany na podstawie rozporządzenia Unii Europejskiej 1606/2002 o stosowaniu międzynarodowych standardów rachunkowości), chociaż w treści par. 14 MSR 1, w brzmieniu określonym w regulacji Unii Europejskiej przyjmującej do stosowania MSR 1 (rozporządzenie Komisji nr 2238/2004 z 29 grudnia 2004 r.) używa się już określenia MSSF?
2. Czy zarząd spółki powinien wskazywać na zapewnienie zgodności z MSSF w wersji przyjętych rozwiązań przez IASB, czy – jak wskazuje w *Komentarzu* z listopada 2003 r. Komisja Europejska – na zapewnienie zgodności z MSSF przyjętymi do stosowania w Unii Europejskiej?

Te wydawałoby się błahe problemy mają bardzo poważne konsekwencje, o których była już mowa wcześniej. Dla krótkiego przypomnienia: wskazanie źródła regulacji stanowi odniesienie do wydawanej opinii biegłego rewidenta o sporządzonym sprawozdaniu finansowym, stwarza podstawę do wnioskowania przez użytkownika sprawozdań finansowych, a w konsekwencji obecnego stanowiska SEC w tej sprawie, i może przyczyniać się do akceptacji bądź nieakceptacji tych sprawozdań finansowych na rynku amerykańskim.

Od praktyki należałoby się spodziewać tego, że w sprawozdaniach finansowych spółek dużych – szczególnie tych, które badane są przez firmy audytorskie należące do „wielkiej czwórki" lub inne renomowane spółki

– będą zawarte oświadczenia o zgodności z MSSF dopuszczonymi do stosowania w UE, a w sytuacji, w których dotyczące je regulacje nie będą miały rozbieżności w wersji IASB oraz wersji unijnej, złożą także oświadczenie o zgodności z MSSF w wersji IASB. W przypadku spółek małych nie można mieć takiej pewności, a ponadto istnieje prawdopodobieństwo, że w miejsce MSSF składane będą oświadczenia o zgodności z MSSF. Oczekiwanie takie wynika z tego faktu, że *Komentarz* Komisji Europejskiej w sprawie stosowania MSSF z listopada 2003 r. nie był w Polsce upowszechniony, poza jedynie wskazaniem przez Komisję Nadzoru Finansowego, że w ogóle takowy został wydany, co więcej – dokument ten nie był przetłumaczony na język polski i jest dostępny wyłącznie w wersji elektronicznej, a ponadto obserwacje wskazują na wyższą skłonność małych spółek oraz firm audytorskich działających na mniejszą skalę do bardziej literalnego odwoływania się do regulacji polskich, stąd należy oczekiwać wśród spółek małych powoływania się w oświadczeniach na MSR, względnie MSR/MSSF, i to nawet bez wskazywania źródła ich pochodzenia.

Z analizy złożonych przez zarządy spółek publicznych oświadczeń o zgodności z MSSF, zawartych w udostępnianych publicznie sprawozdaniach finansowych, wynika, że wszystkie spółki indeksu WIG20 złożyły oświadczenia o zgodności z MSSF, odwołując się do zgodności z MSSF, choć jedna ze spółek (Grupa Żywiec) odwołuje się ponadto do MSR, czyniąc wyjaśnienie, że MSSF wcześniej nazywane były MSR. Inne zaś 2 spółki (PKO BP i Stalprodukt) odwołują się zarówno do MSR, jak do MSSF, czyniąc te pojęcia tożsamymi, i przez to sygnowane są jako MSR/MSSF. Zupełnie inaczej wygląda sytuacja w grupie spółek małych. Tu w wielu przypadkach brak jest wyraźnego oświadczenia o zgodności sporządzonych sprawozdań finansowych z MSSF. Takie oświadczenie trudno jest znaleźć w sprawozdaniu finansowym spółki DGA, zaś spółka Elzab pisze np. o „*uwzględnieniu zasad MSSF*", ale w oświadczeniu zarządu, dołączonym do sprawozdania finansowego, odwołuje się do MSR. Co więcej, w opinii biegłego rewidenta z firmy audytorskiej, zaliczanej do renomowanych, ale nie z „wielkiej czwórki", jednakże znajduje się powołanie na zgodność z MSR, a także na MSR i MSSF zatwierdzone do stosowania w UE. W przypadku zaś spółki Erg-Ząbkowice, w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym zarząd spółki odwołuje się do MSSF, ale w tym samym sprawozdaniu wskazuje, że jednostkowe sprawozdanie finansowe zostało sporządzone zgodnie z MSR. Kwestie swobody odniesienia do MSR i MSSF widoczne są także w treści samych sprawozdań finansowych, w których w wielu przypadkach (np. w sprawozdaniu spółki Atlanta) pojęcia MSR i MSSF używane są zamiennie. W czterech przypadkach oświadczenia zawierają odwołanie do MSR/MSSF, jak miało to miejsce w dwóch przypadkach wśród spółek dużych. W jednym z przypadków oświadczenie o zgod-

ności z MSSF nie ma formy bezwarunkowej. Spółka Atlanta zastrzega, że nie mogła zastosować się do postanowień MSR 36 *Utrata wartości aktywów*, powołując się na brak *możliwości rzetelnego oszacowania* ewentualnej utraty wartości przez wartość firmy powstałą na będącym w rozliczeniu przejęciu innej spółki.

W składanych oświadczeniach o zgodności sporządzonych sprawozdań finansowych z MSSF wiele z zarządów spółek odwołuje się do pełnej wersji MSSF (wydanych przez IASB), ale znacząca liczba z nich czyni odwołania do MSSF zatwierdzonych do stosowania w UE. Tego rodzaju kwalifikowane oświadczenia są domeną dużych spółek. Praktycznie żadna z nich nie odwołała się wyłącznie do pełnej wersji MSSF. Czternaście z nich odwołało się wyłącznie do MSSF zatwierdzonych do stosowania w UE. W pozostałych sześciu przypadkach oświadczenia zawierały odwołania zarówno do MSSF zatwierdzonych do stosowania w UE, jak pełnej wersji MSSF. Zwykle w tych przypadkach w oświadczeniach o zgodności z MSSF zarządy spółek wskazywały, że w przypadku ich spółek między pełną wersją MSSF a MSSF zatwierdzonych do stosowania w UE nie ma różnic, które mogłyby w jakiś sposób wpływać na obraz sytuacji majątkowej, finansowej i dochodowej, odwzorowywany przez prezentowane sprawozdania finansowe (np. spółka Getin Holding, PKO BP, Polimex Mostostal). Wyraźna dominacja oświadczeń o zgodności z MSSF zatwierdzonymi do stosowania w UE wydaje się być w dużym stopniu powodowana świadomością regulacji prawnych w tym zakresie (oraz znajomością wydanego *Komentarza Komisji Europejskiej* w tej sprawie) oraz wpływem dużych firm audytorskich, których większość, działając w środowisku międzynarodowym zajęła podobne stanowisko, czego dowodem jest analiza formy i treści złożonych oświadczeń o zgodności z MSSF, przedstawianych w *Raporcie ICAEW o stosowaniu MSSF*. Na to może wskazywać także analiza treści oświadczeń o zgodności z MSSF, jakie składały w swych sprawozdaniach finansowych zarządy małych spółek giełdowych. 12 z nich wskazywało w nich na pełną wersję MSSF, choć w czterech przypadkach jest to tylko domysł, gdyż oświadczenia odnosiły się po prostu do MSR lub MSSF, i spółki zapewne czyniły to nieświadomie (żadne z nich nie było poddane badaniu przez firmę audytorską z „wielkiej czwórki"). Tylko pięć z innych sprawozdań finansowych odwoływało się do MSSF zatwierdzonych do stosowania w UE, a jedynie trzy pozostałe odwoływały się do jednych i drugich, wskazując na zgodność tych regulacji w przypadku danej spółki (np. spółka Naftobudowa). Te spółki, których sprawozdania finansowe odwoływały się do MSSF zatwierdzonych do stosowania w UE, były jednak badane przez renomowane firmy audytorskie, w tym należące do „wielkiej czwórki". Ale w niektórych przypadkach oświadczenia o zgodności z pełną wersją MSSF też były przedmiotem badań renomowanych firm audytorskich (nienależących jednak do „wielkiej czwórki"), co może

stawiać pod znakiem zapytania stosowane w tych firmach standardy jakości i różnicowanie tej jakości według kryterium wielkości badanej spółki. W częstych przypadkach oświadczenia zarządów miały niemalże identyczną treść jak oświadczenia dużych spółek, co może wskazywać na dobrą praktykę naśladowania tych największych. Ale w wielu przypadkach (np. spółka Erg-Ząbkowice, Eurofaktor, Simple) oświadczenia o zgodności tych rocznych sprawozdań finansowych z MSSF uzupełniane były stwierdzeniem o zachowaniu zgodności *„w szczególności z MSR 34"*. Oświadczanie takie może być wyłącznie przedmiotem stwierdzenia w sprawozdaniach śródrocznych i wskazuje na dość mechaniczne kopiowanie opisowej części informacji dodatkowej ze sprawozdań wcześniej sporządzanych dla okresów śródrocznych.

Wnioski, jakie można wyciągnąć na podstawie analizy oświadczeń o zgodności sporządzanych przez spółki sprawozdań finansowych z MSSF, są następujące:

1. Brak wyraźnych krajowych przepisów prawnych (nie traktowany tu jako zarzut) w sprawie formy oświadczeń o zgodności z MSSF, które zarządy powinny składać w sporządzanych sprawozdaniach finansowych, sprawia duży kłopot nawet spółkom dużym i tym, które badane są przez „wielką czwórkę", choć w przypadku dużych spółek żadna z nich nie odważyła się na złożenie oświadczenia o zgodności z pełną wersją MSSF, w przeciwieństwie do znaczącej liczby spółek małych, które zapewne nieświadome konsekwencji takie oświadczenia składały. Należy jednak sądzić, że podjęta ostatnio (koniec 2007 r.) decyzja SEC o uznaniu sprawozdań finansowych sporządzonych według pełnej wersji MSSF na rynku amerykańskim, bez obowiązku uzgadniania zawartych w nich danych finansowych z US GAAP, zwiększy liczbę spółek, które składać będą oświadczenia o zgodności z *„pełną wersją MSSF wydanych przez IASB"*;
2. Z podanego wyżej powodu wiele ze spółek małych składało oświadczenia o zgodności z MSR w miejsce oświadczenia o zgodności z MSSF, co czyniły wszystkie spółki duże;
3. Zasadne zatem dla regulatorów systemu rachunkowości lub sprawujących nadzór nad rynkiem kapitałowym w Polsce byłoby wydanie komunikatu, w którym zostałyby uporządkowane kwestie związane z zawiłościami treści oświadczeń o zgodności sporządzanych sprawozdań finansowych z MSSF.

5.6.7. Informacja na temat wydanych i jeszcze nieobowiązujących MSSF

Sporządzając sprawozdanie finansowe zgodnie z MSSF, spółka jest zobowiązana do zastosowania się do wszystkich wydanych i obowiązujących na dzień bilansowy MSSF. Tylko wówczas sprawozdanie takie może być uznane za sporządzone zgodnie z MSSF, o czym stanowi par. 14 MSR 1. Jednakże par. 30 MSR 8 narzuca na spółkę obowiązek ujawnienia w sprawozdaniu

finansowym informacji na temat nowych standardów lub interpretacji, które zostały wydane, ale nie weszły jeszcze w życie i nie zostały, tam gdzie jest możliwe, zastosowane przez spółkę. Informacja taka powinna zawierać ponadto wskazanie na znane lub wiarygodnie oszacowane informacje, jakie potrzebne są do oceny możliwego wpływu zastosowania nowych MSSF na sprawozdanie finansowe okresu, w którym spółka je zastosuje po raz pierwszy.

W przypadku spółek sporządzających sprawozdania finansowe według MSSF zatwierdzonych do stosowania w UE, należy oczekiwać, że zakres ujawnianych informacji o MSSF zatwierdzonych, które jeszcze nie weszły w życie i nie zostały jeszcze przez spółkę zastosowane, powinien odnosić się przez to do tych MSSF, które zostały już zatwierdzone przez UE, ale jeszcze nie weszły w życie. Z kolei informacja spółki, która oświadcza w swoim sprawozdaniu o zachowaniu zgodności z MSSF w ich pełnej wersji, powinna odnosić się do wydanych przez IASB standardów i interpretacji. Ta zaś spółka, która powołuje się na zgodność z MSSF w ich pełnej wersji i wersji zatwierdzonej do stosowania, powinna w sposób wyraźny oddzielić w wykazie tych MSSF te, które zostały wydane przez IASB, od tych, które nie zostały jeszcze zatwierdzone przez UE, i wskazać na te, które zostały już zatwierdzone przez UE, ale jeszcze nie weszły w życie.

Problem spójności składanych oświadczeń o zgodności z MSSF z ujawnieniem informacji na temat niezastosowanych jeszcze standardów i interpretacji stanowi – jak przekonuje analiza sprawozdań finansowych spółek publicznych – dość poważny problem, szczególnie wśród spółek małych. Z analizowanych 20 rocznych sprawozdań finansowych tych spółek, jedynie cztery z nich podały w ogóle informację na temat wydanych, o odroczonym terminie wejścia ich w życie, i jeszcze niezastosowanych przy sporządzeniu danego sprawozdania, przy czym w dwu przypadkach informacja na ich temat była niezwykle lakoniczna i sprowadzała się wyłącznie do wskazania tytułów tych regulacji (spółka Erg-Ząbkowice i Karen Notebook). Z ujawnionych informacji o MSSF czekających na wdrożenie, trzy z nich odnosiły się do MSSF wydanych przez IASB; w jednym przypadku spółka Atlanta odniosła się do MSSF zatwierdzonych do stosowania w UE, a w jednym przypadku (spółka Toora) wykaz tych MSSF został podzielony na te, które zostały wydane przez IASB, i te, które zostały już z nich zatwierdzone do stosowania w UE. Spójność oświadczeń o zgodności z MSSF z wykazem oczekujących na wdrożenie MSSF charakteryzuje jedynie sprawozdania finansowe trzech spółek (Atlanta, Erg-Ząbkowice i Toora), choć w przypadku spółki Karen Notebook – odwołującej się do MSSF zatwierdzonych do stosowania w UE, ze wskazaniem, że między nimi a ich pełną wersją nie występują z punktu widzenia spółki różnice – wykaz MSSF wydanych przez IASB można uznać za uzasadniony. W przypadku spółki Eurofaktor widoczny

jest zupełny brak spójności, co przy badaniu tego sprawozdania finansowego przez firmę audytorską zaliczaną do „wielkiej czwórki" może nieco dziwić.

Praktyka braku spójności między oświadczeniem o zgodności sprawozdania finansowego z wykazem MSSF jeszcze niezastosowanych charakteryzuje większość sprawozdań finansowych dużych spółek publicznych, które praktycznie poddawane są badaniu przez renomowane firmy audytorskie. Tu problem jest o tyle głębszy, że większość zarządów tych spółek złożyła oświadczenia o zgodności z MSSF zatwierdzonymi do stosowania w UE, a nie jak w przypadku spółek małych – po prostu o zgodności z MSSF, często nieokreślonych co do źródła swego pochodzenia. Na poddanych badaniu 20 rocznych sprawozdań finansowych spółek indeksu WIG20, siedem sprawozdań zawierało wykaz wydanych MSSF przez IASB, trzy sprawozdania odwoływały się do MSSF zatwierdzonych przez UE i czekających na wdrożenie, zaś jedynie pięć sprawozdań finansowych (spółka Bank BPH, Bioton, Pekao, PKN Orlen i Polimex Mostostal) zawierało informację w podziale na MSSF wydane przez IASB i już zatwierdzone przez UE. Ale w pięciu sprawozdaniach finansowych brak było jakiejkolwiek informacji na temat oczekujących na wdrożenie MSSF, co tym bardziej może dziwić, gdyż sprawozdania te były poddane badaniu przez renomowane firmy audytorskie, w tym jedno przez firmę należącą do „wielkiej czwórki". Brak spójności w składanych oświadczeniach o zgodności z MSSF z wykazem czekających na wdrożenie MSSF charakteryzuje sprawozdania finansowe aż 11 spółek, przy czym w pięciu przypadkach spółki pokusiły się o rozdzielenie tych MSSF, które zostały wydane przez IASB, od tych MSSF, które czekają na zatwierdzenie w UE.

Oceniając tę praktykę, należy wskazać, że problem źródeł regulujących zasady sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych według MSSF w warunkach ich kwalifikowania przez Komisję Europejską powstaje także na gruncie właściwego odnoszenia się do regulacji, które zostały wydane przez IASB, a nie zostały jeszcze zatwierdzone do stosowania w UE. Wiele spółek charakteryzuje tu niespójność w składanych oświadczeniach o zgodności z MSSF z wykazem MSSF oczekujących na wdrożenie. Szczególnie jest to widoczne wśród wielu spółek dużych indeksu WIG20, które odwołując się do zgodności z MSSF zatwierdzonymi do stosowania w UE, zapominają lub, nieświadomie odnosząc się do wymogu par. 30 MSR 8, wskazują na te MSSF, które zostały wydane przez IASB, bez wskazania na te MSSF, które zostały już zatwierdzone przez Komisję Europejską. Praktyka wykazywania tych nowych MSSF w podziale na dwa źródła jest jednak widoczna wśród niektórych spółek i powinna być silniej spopularyzowana, choć zauważalny jest już postęp w tym zakresie, czego przykładem jest roczny raport finansowy spółki GTC za 2007 r., w którym rozgraniczenie źródeł regulacyjnych MSSF jest już widoczne. Problem ten stanowi więc kolejne

wyzwanie dla ciał regulujących system rachunkowości lub nadzorujących ład informacyjny na rynku kapitałowym w Polsce do wydania stosownego komunikatu w tej sprawie, gdyż problem nie jest obcy nawet renomowanym firmom audytorskim, od których można oczekiwać przekazywania właściwych wskazówek spółkom, których sprawozdania finansowe są badane. Nie jest przy tym stawiany zarzut pod kątem firm audytorskich, które, oceniając całościowo dane sprawozdanie, odnoszą się bardziej do jego kompleksowej treści. Zwrócić raczej należałoby uwagę na to, że nawet w ich przypadku wiele kwestii pozostaje do wyjaśnienia i niezbędne jest wsparcie środowiska stanowiskiem ciał o charakterze regulacyjnym lub nadzorującym. Skutkiem tego może być lepsza jakość prezentowanych sprawozdań finansowych, szczególnie spółek mniejszych, w których zasoby osobowe i finansowe niejednokrotnie nie pozwalają na zachowanie wysokiej jakości standardów informacyjnych.

5.7. Kilka uwag uogólniających na temat praktyki wdrażania i stosowania MSSF w Polsce na tle Europy

Odnosząc się do stopnia i jakości wdrażania MSSF w Polsce na tle innych krajów UE, można stwierdzić, że Polska nie odstaje od nich w tym względzie zbyt mocno, ale zauważalny jest deficyt aktywności ciał regulujących i odpowiedzialnych za rozwój polskiego systemu rachunkowości na polu spójności we wdrażaniu MSSF. Skutkuje to zauważalną, niższą jakością sporządzanych sprawozdań finansowych, szczególnie wśród spółek najmniejszych. Ma to swoje uzasadnienia wynikające z dysponowania ograniczonymi zasobami osobowymi i finansowymi oraz możliwościami korzystania przez to z doradztwa dobrych firm konsultingowych i zatrudniania do badania sprawozdań finansowych renomowanych firm audytorskich, których jakość świadczonych usług może, choć nie zawsze to jeszcze potwierdza obserwowana praktyka, przekładać się na wyższy jakościowo poziom sprawozdań finansowych.

Trudno jest przy tym jednoznacznie wskazać, czy wdrożenie MSSF na świecie, a szczególnie w Polsce, przyniosło pożądane i zakładane przez ich twórców oraz regulatorów UE skutki. Wciąż zauważalny jest silny tradycjonalizm i różnicowanie zastosowań MSSF, będące wypadkową lokalnych, krajowych lub regionalnych uwarunkowań, na które składają się różne, często niezależne od systemu rachunkowości, czynniki polityczne, społeczne, kulturowe i inne. Badania naukowe, w tym empiryczne, potwierdzają jednak stawianą tezę, że na poziom jakości wdrożenia MSSF wpływa w dużym stopniu, choć nie jedynie, instytucjonalizacja rachunkowości. Nie należy przy tym jej utożsamiać z interwencjonizmem czy cenzurą państwową lub śro-

dowiskową, a jedynie ze stwarzaniem właściwego, zrównoważonego układu wspomagającego. W tym układzie znaczącym elementem jest otwarty dialog między wszystkimi uczestnikami procesu i systemu gospodarowania, w którym istotna jest rachunkowość. Nie próbując definiować wszystkich elementów tego dialogu, na pewno warto podkreślić konieczność inicjatywy szerszej popularyzacji i częściowo także powielenia działań innych instytucji z zagranicy, w tym regulatorów rynków kapitałowych oraz samego IASB i Komisji Europejskiej, stworzenie forum wymiany doświadczeń, casusów, wskazania na wzorce dobrej praktyki. Warto byłoby także zwrócić szczególną uwagę regulatora rynku na odpowiedzialność, wynikającą ze składanych odrębnych oświadczeń przez zarządy spółek o odpowiedzialności za sprawozdawczość finansową, które to raczej podpisywane są przez zarządy, zwłaszcza mniejszych spółek, bez analizy wynikających z tego konsekwencji.

Niezwykłą lekcję od praktyki europejskiej otrzymała UE, ale przede wszystkim IASB, na temat powszechności stosowania koncepcji wartości godziwej jako podstawy wyceny tych składników majątkowych (i zobowiązań), co do których regulacje zezwalają na stosowanie alternatywnych, prostszych podstaw, lecz o mniejszej przydatności decyzyjnej. Obserwacja ta dotyczy także praktyki polskich przedsiębiorstw. Stawia to pod znakiem zapytania dążenie IASB do założonego, w miarę szybkiego, uznania koncepcji wyceny w wartościach godziwych – jako jedynej podstawy wyceny. Przyjęcie takich rozwiązań może skutecznie ograniczyć zastosowanie się do MSSF przez te jednostki gospodarcze, które nie muszą ich stosować obligatoryjnie i nie podjęły jeszcze decyzji o przejściu na MSSF[155].

[155] Przywiązanie księgowych do tradycyjnej podstawy wyceny, jaką jest wartość historyczna, widoczne jest od dawna. Próby odejścia od niej na rzecz bardziej wyrafinowanych, lecz jednocześnie bardziej wiarygodnych podstaw wyceny, były już czynione, np. w Wielkiej Brytanii w okresie występowania silnych zjawisk inflacyjnych. Stosowana wówczas koncepcja wartości bieżącej „*current cost accounting*" musiała jednak ustąpić metodzie tradycyjnej. Zob. np. **S. Sojak**, *Rachunkowość w warunkach inflacji*, UMK, Toruń 1996, s. 71–112.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI KOŃCOWE

Rachunkowość stanowi element systemu społecznej umowy, której przedmiotem są relacje personalne, a jej celem jest zapewnienie ładu społecznego w otoczeniu gospodarczym i finansowym człowieka – elementu szeroko rozumianego społeczeństwa. Różnie postrzegane kręgi społeczeństwa – bliższe i dalsze, ich możliwości i potrzeby – wyznaczają cele cząstkowe, zadania do spełnienia przez wyodrębnione podsystemy społeczne. W bliższym kręgu społecznym cele te mogą być bardziej skonkretyzowane – ten krąg społeczny jest bardziej identyfikowalny i mniej zróżnicowany. W dalszym kręgu społecznym – w najdalszej perspektywie, w wymiarze społeczeństwa globalnego – cele muszą być określone bardziej ogólnie, gdyż tylko w takich formach wyrazu możliwe jest ich spełnienie. Perspektywa społeczna wyznacza więc pośrednio, a może nawet bezpośrednio, cele poszczególnych elementów systemu relacji społecznych, w tym rachunkowości.

Skoro rachunkowości przypisuje się miejsce i rolę ważnego komunikatora w społecznych relacjach personalnych, widzianych bardziej przez pryzmat relacji procesów gospodarczych zachodzących w otoczeniu jednostek gospodarczych, to takie przyporządkowanie wyznacza jej zadania do spełnienia w systemie. Jakkolwiek zdefiniowana rachunkowość pełni więc rolę społeczną. Jej celem nadrzędnym jest komunikowanie – dostarczanie niezbędnej informacji służącej zapewnieniu ładu społecznego w otoczeniu gospodarczym i finansowym – przez wskazanie prawidłowości działania systemu, ale także wskazania na jego nieprawidłowości. Ma więc rachunkowość funkcję opisową (bierną i monitorującą), ale jednocześnie moc sprawczą, twórczą – odwzorowuje obecne relacje społeczne i jednocześnie na te relacje oddziałuje aktywnie, tworząc, doskonaląc i zmieniając zasady komunikowania, nadając tym samym nowe wzorce zachowań i przez to ustanawiając normy tego ładu społecznego. Im bardziej stabilny jest system społeczny, tym bardziej stabilne są wyznaczane przez niego normy.

Społeczne postrzeganie rachunkowości pociąga za sobą sposób, w jaki można patrzeć na jej rozwój. Zmiany zachowań w społeczeństwie, norm ogólnych w nich panujących, otoczenia, w którym się ono kształtuje, wyznaczają zmiany w rachunkowości. Ale – co zostało także podkreślone wcześniej – sprawcza moc rachunkowości sama może wyznaczać te zmiany.

Do czynników o różnym charakterze, które wpływają najsilniej na jej rozwój, zaliczyć można (układ nieszeregujący czynniki według ich ważności):

- ◇ główne źródła finansowania działalności jednostek gospodarczych, w tym nie bez znaczenia jest przeciwieństwo krańcowe finansujących – inwestorów, tj.:
  - akcjonariuszy *versus* interesariuszy, którzy obejmują także kredytodawców i pożyczkodawców,
  - sektor prywatny a państwo;
- ◇ system prawny – modele normatywne *versus* modele środowiskowe, w tym modele dobrej praktyki;
- ◇ poziom inflacji;
- ◇ wielkość i złożoność form jednostek gospodarujących na rynku;
- ◇ modele i style zarządzania jednostkami gospodarczymi, ale także ich sektorami;
- ◇ poziom wykształcenia środowiska biznesu, w tym samych księgowych i audytorów;
- ◇ elementy kulturowe i spuścizna narodowa, w tym: indywidualizm, gotowość do podjęcia ryzyka, tradycje, ale także coraz mocniej:
- ◇ polityczne i ekonomiczne związki międzypaństwowe oraz
- ◇ tworzenie się globalnej gospodarki, bez barier i ograniczeń inwestowania, handlu, migracji ludności, w tym inwestorów, menedżerów i innych uczestników rynku.

Bez wątpienia ostatni z wymienionych czynników oddziałuje obecnie na rachunkowość najsilniej. Jak twierdzi J. Stiglitz (współlaureat nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii z 2001 r. za prace badawcze w dziedzinie ekonomii informacji i teorię asymetrii informacyjnej): „*Nie możemy cofnąć globalizacji. Problem polega na tym, jak sprawić, żeby należycie przebiegała. A jeśli ma przebiegać należycie, to muszą istnieć globalne instytucje publiczne, które by pomagały w ustanawianiu jej zasad*".

Postępujący proces globalizacji, tworzący zręby globalnej gospodarki, wymaga stworzenia uniwersalnego narzędzia komunikacji biznesowej – globalnego, powszechnie akceptowanego i stosowanego, przejrzystego i klarownego, jednoznacznego i trwałego systemu sprawozdawczości finansowej objętej systemem rachunkowości. Wymaga stworzenia globalnego systemu rachunkowości dla globalnego rynku.

Proces tworzenia globalnego systemu rachunkowości już dawno został zapoczątkowany. Czyniły to różne organizacje – formalne i nieformalne, o zróżnicowanym zasięgu terytorialnego oddziaływania, w tym: Unia Europejska i jej poprzedniczka – EWG, Organizacja ds. Ekonomicznej Współpracy i Rozwoju, Organizacja Narodów Zjednoczonych, Międzynarodowa Organizacja Komisji Papierów Wartościowych. Czyniły to także mocarstwa państwowe, takie jak Stany Zjednoczone Ameryki czy, w mniejszym stopniu, Wielka Brytania, choć ich idea stworzenia globalnych, wysokiej jakości,

powszechnie stosowanych standardów rachunkowości nie sprowadzała się do opracowania jakościowo nowych rozwiązań, lecz raczej do próby umiędzynarodowienia własnych rozwiązań krajowych. Coraz mocniejsza i bez wątpienia niekwestionowana na tym polu jest rola Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, prowadząca przez swego poprzednika – Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, od 1973 r. – czyli roku jego powstania, batalię o wypracowanie i powszechną akceptację oraz stosowanie neutralnych politycznie, społecznie i gospodarczo, wysokiej jakości standardów rachunkowości, obecnie zwanych standardami sprawozdawczości finansowej. Jak wiadomo, droga MSR – później przemianowanych na MSSF – do powszechnej, światowej ich akceptacji jako globalnych standardów rachunkowości nie była i wciąż nie jest łatwa. Wszak proces uznania MSSF za uniwersalny, jedyny język komunikacji biznesowej nie został jeszcze zakończony i wcale nie wiadomo, czy w ogóle zostanie zakończony, zgodnie z wolą założycieli IASB. Wola ta wyrażona jest w Konstytucji (statucie) organizacji – Fundacji Komitetu Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, która sprawuje finansowy i organizacyjny nadzór nad Radą.

Interesy poszczególnych krajów i grup nacisków kręgów gospodarczych, zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego i cywilizacyjnego, stopnia natężenia i oddziaływania na gospodarki krajowe i lokalne związków i unii gospodarczych oraz oddziaływania na rachunkowość wskazanych wcześniej czynników, nie sprzyjają szybkiemu zakończeniu procesu poszukiwania rozwiązań uniwersalnych w rachunkowości. Tym bardziej że odwzorowywanie rzeczywistości gospodarczej przez rachunkowość na obecnym etapie stanowi wciąż i jedynie próbę poszukiwania rozwiązań idealnych, niekiedy podejmowaną na zasadzie prób i błędów, czego przykładem były chociażby odrzucone przez otoczenie IASB opracowania Interpretacji IFRIC 3 w zakresie ujmowania w rachunkowości praw do emisji zanieczyszczeń lub opcji wyceny wszystkich instrumentów finansowych w wartościach godziwych na poziomie regulacji MSR 39. Opracowanie i zaakceptowanie przez praktykę rozwiązań idealnych, o ile jest w ogóle możliwe, może nastąpić jedynie w warunkach w miarę ustabilizowanych wzorców i norm gospodarki globalnej, których przecież jeszcze nie ma i zapewne jeszcze przez dłuższy czas nie będzie. Z drugiej strony globalna gospodarka musi działać w globalnym społeczeństwie – społeczeństwie o globalnej, ponadnarodowej perspektywie, które osiągnęło pewną stabilność, dojrzałość i świadomość ponadnarodową. A tego stanu również nie osiągnie się zapewne przez jeszcze długie lata.

W dziedzinie rachunkowości i sprawozdawczości finansowej, języka komunikacji biznesowej, dla prawidłowego przebiegu globalizacji została już określona stiglitzowska instytucja globalna – IASB. Zdobyła już zaufanie społeczne niemalże całego świata. Musi jedynie dopracować się – przy współudziale innych ważnych uczestników globalnej gospodarki – właściwego

przekazu swego przesłania: doskonalenia proponowanych przez siebie rozwiązań, aby te mogły być uznane za wysokiej jakości globalne standardy rachunkowości, oraz musi przekonać czynniki gospodarcze, także polityczne, że swej działalności nie kierunkuje na interesy konkretnych państw lub regionów świata, lecz na rzecz właściwego rozwoju globalnej gospodarki i przedsiębiorstw w niej działających. Wzmożone ostatnimi laty działania w obszarze ładu organizacyjnego i nadzorczego działalności IASB przekonują, że instytucja ta może być już dziś uznawana za instytucję wysokiego, społecznego zaufania i odpowiedzialności.

Wskazane wcześniej działania IASB jako organizacji orientującej rachunkowość na rozwiązania globalne, dają pewną wskazówkę o technicznej stronie prac w rachunkowości światowej w sferze regulacyjnej na najbliższą przyszłość. Lista problemów do rozwiązania, ulepszenia istniejących rozwiązań i wypracowania nowych, jaką określił IASB, jest – co oczywiste – bardzo długa. Wśród aktualnych projektów, nad którymi pracuje obecnie IASB przy silnym już współdziałaniu FASB, znajdują się m.in. (stan na koniec lipca 2008 r.):

- ◇ zmiany w MSR 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych*;
- ◇ zmiany w MSR 37 *Rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe* oraz zmiany w MSR 19 *Świadczenia pracownicze*;
- ◇ zmiany w MSR 33 *Zysk na akcję – metoda akcji własnych*;
- ◇ *MSSF dla małych i średnich przedsiębiorstw* – obecnie nazywany: *MSSF dla prywatnych jednostek*;
- ◇ zmiany w MSR 32 i MSR 1 – *Klasyfikacja instrumentów finansowych w wartości godziwej do kapitałów własnych*;
- ◇ zmiany w MSR 24 *Ujawnienia transakcji podmiotów powiązanych*;
- ◇ zmiany w MSR 31 *Wspólne przedsięwzięcia*;
- ◇ zmiany w MSR 39 *Instrumenty finansowe – ujmowanie i wycena* w zakresie wyceny instrumentów kapitałowych i zobowiązań finansowych w wartości godziwej;
- ◇ zmiany w standardach dotyczących ujmowania, wyceny, prezentacji i ujawniania informacji o instrumentach finansowych;
- ◇ zmiany MSR 18 *Przychody*;
- ◇ zmiany MSR 12 *Podatek dochodowy*;
- ◇ zmiany w MSR 17 *Leasing*;
- ◇ zmiana MSR 20 *Dotacje rządowe i ujawnienie pomocy państwa*;
- ◇ zmiana MSR 19 i 26 w zakresie świadczeń emerytalnych;
- ◇ zmiana MSR 27 *Skonsolidowane i jednostkowe sprawozdania finansowe*;
- ◇ zmiany w MSSF 1 *Zastosowanie MSSF po raz pierwszy*;
- ◇ zmiana MSSF 4 *Umowy ubezpieczeniowe*;
- ◇ zmiany w MSSF 5 *Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży i działalność zaniechana*;

◇ zmiany w MSSF 2 *Płatności w akcjach własnych*;
◇ *Sprawozdawczość zarządów przedsiębiorstw w relacji do sprawozdań finansowych*;
◇ prace nad standardami dotyczącymi:
  – praw do emisji zanieczyszczeń,
  – usuwania z systemu rachunkowości pozycji bilansowych,
  – transakcji pod wspólną kontrolą;
◇ prace nad nowymi ramamami konceptualnymi – *Założeniami koncepcyjnymi MSSF.*

Efektem prowadzonych prac nad spójnymi ramami konceptualnymi standardów jest np. opracowanie *Podstawy pomiaru w sprawozdawczości finansowej – Pomiar na moment początkowego ujęcia* oraz *Wstępne poglądy na udoskonalenia Założeń koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej – Materiały dyskusyjne*, których efektem będzie przyjęcie zupełnie nowych *Założeń koncepcyjnych* i konkretnych standardów MSR/MSSF. W maju 2008 r. IASB przyjęła już pierwsze elementy tych nowych ram koncepcyjnych w postaci oficjalnych projektów: w zakresie celów sprawozdań finansowych (ogólnego przeznaczenia) oraz cech jakościowych, jakie muszą spełniać informacje w nich zawarte, aby te mogły być uzanane za użyteczne dla ich odbiorów. Te prace nad określeniem jakościowo nowych koncepcyjnych podstaw sprawozdawczości finansowej ogólnego przeznaczenia wspiera także opracowany dokument: *Wytyczne pomiaru w wartości godziwej.*

Także Komitet ds. Interpretacji Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej zajmuje się wieloma zagadnieniami, wymagającymi pilnego rozstrzygnięcia, głównie za sprawą powszechności stosowania MSSF.

Niektóre z przedstawionych tu projektów do czasu publikacji niniejszej rozprawy będą już wydane jako regulacje IASB, za to na liście prac pojawią się nowe projekty.

Czemu ma służyć ta lista w kontekście celu i zakresu pracy? Zasadniczo ma wykazać i potwierdzić tezę, że w sferze regulacyjnej rachunkowości zachodzić będą ustawiczne zmiany: z jednej strony wywołane próbą znalezienia odpowiedzi na aktualne problemy towarzyszące gospodarowaniu we współczesnym, zmiennym otoczeniu świata, z drugiej zaś – mające w zamierzeniu uzyskanie możliwie idealnych rozwiązań, akceptowanych przez rynkowe i finansowe otoczenie rachunkowości, któremu ona służy, w rozwiązaniach odzwierciedlających obecne i dające się przewidzieć warunki społeczno-gospodarcze globalnego społeczeństwa. Wiele z realizowanych projektów zostało włączonych w zakres prac pod wpływem konwergencji systemów MSSF i US GAAP, wpływając na dotychczasowe rozwiązania, czasami nawet te o już wysokiej jakości. Jest to w dużym stopniu efekt konwergencji – cena kompromisu, którą płaci IASB za możliwość pełnego

uznania MSSF na wszystkich rynkach światowych, na których wciąż znaczącą rolę odgrywa rynek amerykański. Na te nowe rozwiązania niepośledni wpływ mają także instytucje zaangażowane zarówno bezpośrednio w proces stanowienia tych standardów, jak i pośrednio, poprzez oddziaływanie na ich użytkowników, głównie dla zapewnienia spójności w ich stosowaniu. Na konieczność podejmowania takich działań wskazują doświadczenia ze stosowania MSSF w praktyce, potwierdzane badaniami naukowymi. Należy jednak w tym instytucjonalnym oddziaływaniu zachować umiar, dążąc do możliwie maksymalnego wyeliminowania czynników politycznych niemających zbyt wiele wspólnego z naturalnym, liberalnym rozwojem rynków kapitałowych, dla których to MSSF są tworzone.

Czy zatem wizją rachunkowości, przynajmniej w jej sferze regulacyjnej, są globalne standardy rachunkowości opracowywane przez IASB, w który to proces włączył się jego wcześniejszy rywal na polu ich powszechnej akceptacji – FASB? Sądzę – co raczej nie jest zbyt odkrywcze i odosobnione w myśleniu – że tak, chociaż zdarzają się także głosy odmienne lub bardziej sceptyczne. O przewidywanym sukcesie MSSF w kreowaniu globalnych standardów rachunkowości świadczą już chociażby:

1) działania UE, która po wielu latach prób nad opracowaniem własnych, spójnych europejskich standardów rachunkowości zaprzestała tych prac i w 2002 r. zdała się na MSSF;
2) działania Międzynarodowej Federacji Księgowych IFAC, która, opracowując standardy rachunkowości dla jednostek sektora finansów publicznych niemalże w całości (wprowadzając zasadniczo jedynie zmiany terminologiczne), adaptuje poszczególne MSSF jako zalecane do stosowania standardy w sektorze publicznym;
3) działania Międzynarodowej Organizacji Komisji Papierów Wartościowych IOSCO, która obecnie rekomenduje jeszcze nieprzekonanym do tego krajowym regulatorom rynku kapitałowego dopuszczenie MSSF jako podstawy do sporządzania i prezentacji danych finansowych przez spółki publiczne w formie okresowych raportów finansowych i innych dokumentów, towarzyszących wprowadzaniu przez emitentów papierów wartościowych do publicznego obrotu;
4) działania wielu krajów, w tym poważnych uczestników światowego rynku, takich jak Wielka Brytania, Australia z Nową Zelandią, Kanada, Chiny, Rosja i wiele innych, które albo wprost, albo przez niewielkie zmiany głównie formalne, nie zaś merytoryczne, uznają MSSF za regulacje służące sporządzaniu i prezentacji sprawozdań finansowych dla potrzeb rynku krajowego;
5) działania Stanów Zjednoczonych Ameryki, a szczególnie amerykańskiej Rady Standardów Rachunkowości Finansowej, które przejawiają się zawartym w 2002 r. i popartym już podjęciem się wielu wspólnych prac

z IASB w zakresie konwergencji rozwiązań MSSR i amerykańskich, mających służyć i już służących opracowaniu jednolitych, powszechnie obowiązujących, wysokiej jakości globalnych standardów rachunkowości, jak również dopuszczeniem MSSF na rynki amerykańskie, na razie przez zagranicznych emitentów prywatnych, ale także

6) brak działań innych organizacji i instytucji nad wypracowaniem alternatywnego zbioru globalnych standardów rachunkowości (poza głosami niektórych teoretyków wskazujących na to, że aby jakościowo najlepsze globalne standardy rachunkowości mogły zostać opracowane i zaakceptowane przez praktykę, niezbędne jest stworzenie konkurencji na rynku standardów).

W kontekście wskazanego wcześniej globalnego wymiaru rachunkowości pojawia się pytanie o wizję rozwoju rachunkowości krajowej (polskiej), szczególnie dla tych podmiotów, które nie są objęte obowiązkiem lub prawem stosowania MSSF. Rachunkowość taka – jak wiemy – w dużym stopniu podmiotowym i przedmiotowym, wpierw powinna być zgodna z regulacjami księgowych dyrektyw UE. Dziś już znacznie przeobrażone dyrektywy, w stosunku do ich pierwotnych wersji, zawierają w sobie regulacje, które jedynie w kilku kwestiach o charakterze istotnym różnią się od postanowień MSSF. Można się oczywiście spodziewać dalszej harmonizacji rachunkowości w skali europejskiej, i to pod dyktando MSSF. Na poparcie tej tezy wystarczy odwołanie się do założeń wspólnego rynku Unii i wspólnych mechanizmów nim rządzących. Trudno bowiem oczekiwać systemowej konsolidacji tego rynku, w którym miałyby być rozwijane różne narzędzia regulujące, w tym różne języki komunikowania. I tu w sukurs idą działania IASB, która aktualnie pracuje nad zbiorem standardów dla małych i średnich przedsiębiorstw. Rozwiązania w nich zawarte mają – co jest oczywiste – swoją konceptualną podstawę zgodną z MSSF, choć ta się obecnie znacznie zmienia. Można się więc spodziewać naturalnej harmonizacji rachunkowości krajowej z rachunkowością międzynarodową (globalną). Dyskusja wokół tej kwestii może się jedynie sprowadzić do wskazania czasu jej realizacji. Wizja wszechogarniającej dominacji MSSF w skali całego kraju, wspólnoty europejskiej i świata jest jak najbardziej realna, a jej przejawem może być (hipotetyczna) niezwykle zwarta i syntetyczna konstrukcja przyszłej ustawy o rachunkowości, wskazującej zasadniczo na to, kto ma stosować się do pełnej wersji MSSF, kto do wersji ograniczonej (dla małych i średnich przedsiębiorstw), a kto do MSSF dla sektora budżetowego. W innym, równie możliwym, scenariuszu pozostaniemy przy pełniejszej wersji ustawy, w której to znakomita większość przepisów zgodna będzie z rozwiązaniami zawartymi w MSSF. Droga harmonizacji rachunkowości, którą aktualnie wyznacza dążenie do opracowania globalnych standardów rachunkowości na podstawie

MSSF, jest drogą nieodwracalną. Chyba że wizja globalnego społeczeństwa zamieni się w wizję separatystycznych związków społeczno-gospodarczych, wyróżniających się na podstawie wierzeń religijnych i położenia geograficznego. W tej wizji jednak – patrząc na aspiracje i otoczenie społeczno-kulturowe Polski – miejsce Polski pozostanie w Europie, która raczej nie zmieni kursu orientacji na MSSF. Może go tylko, a w zasadzie powinna, jeszcze bardziej skonkretyzować. Konserwatywne dziś jeszcze podejście do rachunkowości może zostać zmienione przez bardziej postępowe ośrodki sterowania prawidłowym rozwojem rynków europejskich, w tym kapitałowych. Jeśli bowiem stosowane, błędnie przyjęte rozwiązania MSSF miałyby przyczynić się do pogorszenia wizerunku przedsiębiorstw i instytucji je stosujących lub nawet – w niektórych przypadkach – ich bankructwa niezależnego od warunków gospodarowania, to IASB podejmie – jak sądzę – natychmiastowe działania naprawcze.

Standardy rachunkowości w swej warstwie regulacyjnej podlegają wyraźnym przeobrażeniom. Te przeobrażenia wynikają głównie ze wskazanych wcześniej procesów globalizacyjnych, które zmieniają formę harmonizacji rachunkowości. Obecny etap standaryzacji przechodzi wyraźnie w etap unifikacji rozwiązań – wyboru uniwersalnego, jedynego dopuszczalnego sposobu ujęcia regulowanego zagadnienia. Przykładami tego jest dążenie do uznania jedynej podstawy wyceny – wyceny w wartościach godziwych, co może przekładać się na ograniczenie możliwości wyceny środków trwałych, aktywów niematerialnych, inwestycji, w tym nieruchomości inwestycyjnych i instrumentów finansowych na podstawie kosztowej. Innym przykładem jest ograniczenie uznawania za podstawę rozliczenia kosztu przejęcia na rzecz wartości godziwej przejmowanego przedsiębiorstwa. Do innych przykładów unifikacji rozwiązań należy dążenie do uznania jedynie formy leasingu finansowego i odrzucenie leasingu operacyjnego, dążenie do wyeliminowania ze stosowania metody konsolidacji proporcjonalnej na rzecz metody praw własności, ograniczenie możliwości wyboru zasady ujmowania kosztów finansowania zewnętrznego na rzecz wymaganego kapitalizowania (aktywowania) tych kosztów. Taka zmiana formy harmonizacji rachunkowości spowalnia nieco ten proces z przyczyn oczywistych. Na to spowolnienie wpływ ma także konwergencja MSSF z rozwiązaniami amerykańskimi, która – bacząc na nieco rozmyte (MSSF) i realne (US GAAP) podłoże rynkowe – przy wyborze jednolitych, homogenicznych rozwiązań rozciąga w czasie proces harmonizacji. Nauka rachunkowości, odwzorowująca się przecież w regulacjach, jest na to przygotowana – dostarcza wiedzy i argumentów, które użyte we właściwym środowisku i kontekście pozwalają na wybór takich rozwiązań, które będą słuszne. Nieprzewidywalność przyszłości i zakładana coraz to większa złożoność gospodarowania może jednak przyczyniać się do korekt stanowisk wyrażanych w regulacjach.

Jak przygotowani są do odbioru przyszłej rachunkowości praktycy rachunkowości i jakie wyzwania stoją przed nimi? Dzisiejsza i przyszła rachunkowość ma wieloaspektowe źródła i podstawy. Znajomość wyłącznie prawa bilansowego nie wystarcza. Już dzisiejszy księgowy to inżynier finansowy posiadający wiedzę z zakresu makroekonomii, finansów, zarządzania, zarządzania finansowego, statystyki i ekonometrii, logiki, teorii informacji i jej przekazu, szeroko rozumianego prawa handlowego i finansowego, w tym podatkowego, posiadający wiedzę i doświadczenie mediacyjne, wiedzę z zakresu psychologii społecznej i socjologii. Wykształcenie takie gwarantują mu uczelnie wspomagane ośrodkami szkolenia zawodowego, szczególnie na etapie doskonalenia zawodowego i podnoszenia na bieżąco kwalifikacji. Orientacja rachunkowości na przyszłość, wynikająca z potrzeb otoczenia, często złożonych potrzeb odbiorców sprawozdań finansowych, przejawiająca się chociażby w wycenie pozycji aktywów i pasywów w wartościach godziwych, zmusza księgowych do stosowania wiedzy ze wskazanych wyżej dziedzin – szczególnie tych wspomaganych matematycznie. Wybór i zastosowanie danego modelu matematycznego wiąże się z koniecznością analizy wielu aspektów otoczenia, nie tylko gospodarczego. Czy taką wiedzę jest w stanie posiadać księgowy? Obawiam się, biorąc pod uwagę analizę praktycznego zastosowania się do wdrażanych na szeroką skalę MSSF, że nie, ale pozytywną odpowiedź uzyskamy, patrząc na grono księgowych, a nie na pojedynczego ich przedstawiciela. Obserwowalny jest proces specjalizacji księgowych i – co za tym idzie – współdziałania księgowych i nie tylko ich samych w wypełnianiu swej misji zawodowej. Dziś już wiele parametrów uwzględnianych w szacunkach księgowych wynika z danych pochodzących z innych obszarów zarządzania jednostką – produkcji, sprzedaży, marketingu, finansów, działu ekonomicznego, analiz i planowania, działu personalnego. Ta tendencja będzie trwać nadal i – jak sądzę – będzie się dalej nasilać. Jeśli regulacje skarbowe będą kwestionować prawa ekonomii i rachunku ekonomicznego, co – jak można się spodziewać – jest w najbliższej przyszłości nieuniknione, to w takich warunkach niezbędny będzie całkowity rozdział rachunkowości służącej zarządzaniu i komunikowaniu neutralnej, rzetelnej informacji od rozliczeń fiskalnych, zatem rozdzielenie księgowych od podatkowców, a to – jak sądzę – przyczyni się do lepszego zarządzania jednostką i informacją finansową.

Analiza materiałów empirycznych z zastosowań MSSF w Europie i w Polsce wskazuje jednak, że dzisiejsze śmiałe i coraz bardziej dostosowywane dla potrzeb rynków kapitałowych rozwiązania księgowe napotykają opór ze strony sporządzających sprawozdania finansowe. Wciąż zauważalne jest dążenie do utrzymywania się tradycji w rachunkowości, przez co stosowanie MSSF na obecnym etapie nie gwarantuje jeszcze pełnej porównywalności sprawozdań finansowych. Obserwowana jest także tendencja do

stosowania uproszczeń i ograniczeń w stosowaniu kosztownych mierników procesów gospodarczych. W dużym stopniu jest to efekt działania jednostek w warunkach niedoskonałych, ale i zróżnicowanych rynków. Potwierdza to znów tezę o możliwości realizacji dążeń IASB do uznania MSSF jako globalnych standardów rachunkowości, stosowanych spójnie i powszechnie dopiero w warunkach istnienia globalnej gospodarki i globalnego społeczeństwa.

Czerpanie wiedzy z różnorodnych źródeł w rachunkowości i poza nią, jak również coraz bardziej widoczna orientacja sprawozdawczości finansowej na przyszłość i potrzeby zarządzania organizacją, wymagająca zaangażowania narzędzi matematycznych, skłaniają do zadania pytania: czy wciąż zasadne jest sztywne rozgraniczanie obszarów rachunkowości na rachunkowość finansową i rachunkowość zarządczą? Jeśli za kryterium takiego podziału przyjąć aparat pojęciowy, w tym założenia kardynalne, fundamentalne, to taki podział może być, choć sztucznie, jeszcze przez najbliższy czas utrzymywany, ale jedynie dla celów czystej systematyki rachunkowości. Podobnie możliwe jest to, biorąc pod uwagę odbiorców informacji generowanych przez te dwa kręgi rachunkowości. Jednakże coraz śmielej i mocniej sprawozdawczość finansowa, utożsamiana z rachunkowością finansową, wspiera się narzędziami kwalifikowanymi do rachunkowości zarządczej czy np. perspektywą czasową, wykraczającą poza założenie periodyzacji uznawane za jedno z kardynalnych założeń rachunkowości finansowej. Uznawane zaś za podstawowe założenie memoriału w samej sprawozdawczości finansowej jest łamane na poziomie rachunku przepływów pieniężnych. Rachunkowość zarządcza nie może zaś ograniczać się wyłącznie do uwzględniania czystych aspektów rachunku ekonomicznego, gdyż na ten wpływa wiele elementów środowiska (np. podatkowego, ubezpieczeniowego, prawnego), które przypisywane jest rachunkowości finansowej. Dążę do tego, że należy – w kontekście obszaru stosowanych zasad, narzędzi i odbiorców rachunkowości – mówić o jednej rachunkowości: rachunkowości zorientowanej na zarządzanie, w której można i trzeba znaleźć miejsce na rachunek odpowiedzialności społecznej, kontroli, rachunek decyzyjny oraz czysty opis zjawisk i zdarzeń, w tym gospodarczych z otoczenia jednostki gospodarczej. Oczywiście można rozróżniać krąg rachunkowości finansowej i zarządczej, biorąc za punkt wyjścia to, czy jest on regulowany normami prawnymi, czy nie – tak, jak to się czyni na ogólnym poziomie nauki. Ale i tu powinniśmy dojść do wniosku, że częste posiłkowanie się w rachunkowości finansowej własnym osądem, oszacowaniem, danymi i parametrami niefinansowymi oraz odwoływanie się do zasady przewagi treści ekonomicznej nad formą prawną może zburzyć niekiedy stawiany mur, rozgraniczający rachunkowość finansową od zarządczej. Podstawy do tego dają właśnie MSSF wymagające integracji tych dwóch podsystemów rachunkowości.

Niektóre ze wskazanych tu spraw nie były uwypuklone w przedmiocie pracy. Autor uznał jednak za właściwe – w obliczu zawartych w poszczególnych częściach rozprawy stosownych obserwacji, wyciąganych na ich podstawie wniosków oraz wiedzy, której nie można było zawrzeć w tej rozprawie – by odnieść się bardziej generalnie do problematyki postępującego tworzenia i wdrażania w praktyce globalnych standardów rachunkowości, wskazując przy tym na rolę i znaczenie instytucjonalnych uwarunkowań im towarzyszących.

LITERATURA

1. **Aboody D., M. Barth, R. Kasznik**, *Revaluations of fixed assets and future firm performance: Evidence from UK*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 26, 1999, s. 149–178.
2. *Acceptance from Foreign Private Issuers of Financial Statements Prepared in Accordance with International Financial Reporting Standards Without Reconciliation to U.S. GAAP*, Securities and Exchange Commission Release Nos. 33-8818, 34-55998, International Series Release No. 1302; File No. S7-13-07, SEC, Washington 2007, http://www.sec.gov/rules/proposed/2007/33-8818.pdf.
3. *Acceptance from Foreign Private Issuers of Financial Statements Prepared in Accordance with International Financial Reporting Standards Without Reconciliation to U.S. GAAP*, Release Nos. 33-8879; 34-57026; International Series Release No. 1306; File No. S7-13-07, Securities and Exchange Commission, Washington, November 2007, http://www.sec.gov/rules/final/2007/33-8879.pdf.
4. *Accounting harmonisation: a new strategy vis-à-vis international harmonization, Communication from the Commission*, COM 95 (508), Brussels 2005, http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/com-95-508/com-95-508_en.pdf.
5. *The accounting harmonisation in the European Communities: problems of applying the 4th Directive on the annual accounts of limited companies*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxemburg 1990.
6. *Accounting Standard-Setting in a Changing Environment: The Role of the Accounting Standards Board*, ASB, London 2006.
7. *Accounting Standards in Canada. Implementation Plan for Incorporating IFRSs into Canadian GAAP*, AsSB, Toronto, March 2007.
8. *Accounting Standards in Canada: New Directions. Accounting Standards Board Strategic Plan*, AcSB, Toronto, January 2006.
9. *Accounting Standards: SEC Chairman Cox and EU Commissioner McCreevy Affirm Commitment to Eliminating of the Need for Reconciliation Requirement*, SEC Press Release No. 2006-17, Washington, 9.02.2006, http://www.sec.gov/news/press/2006-17.htm.
10. *Adoption of IFRSs in Rusia*, IASB Insight, July 2003, s. 10.
11. *Adoption of International Accounting Standards by 2005*, Bulletin of Financial Reporting Council, No. 4, 4.07.2002.
12. **Agenor P. R.**, *Benefits and Costs of International Financial Integration. Theory and Facts*, The World Bank, Washington 2001.
13. **Agostino, M., D. Drago, D. B. Silipo**, *International Accounting Standards and information efficiency in the European stock market*, Social Science Research Network, January 2008, http://ssrn.com/abstract=1093278.
14. *Agreement on initiatives to accelerate the convergence of accounting standards*, ASBJ, IASB, Tokyo, 8.08.2007, http://www.asb.or.jp/htm_le/asbj/pressrelease/pressrelease_20070808_e.pdf.
15. *AIMR Performance Presentation Standards (AIMR-PPS)*, AIMR, Charlottesville 2001.
16. *Aktualne wytyczne w sprawie różnic pomiędzy PZR a MSR lub US GAAP (uaktualnienie wytycznych przekazanych pismem DSP3-456-1790/99 z lipca 1999 r. oraz pismem DSP3-023-30/00-561/2000 z dnia 23 lutego 2000 r.)*, pismo (DSP3-023-129/00-2800/2000) z dn. 15.12.2000 r., Departament Spółek Publicznych, KPWiG, Warszawa.
17. **Alexander D., S. Archer**, *European Accounting Guide*, HBJ Professional Publishing, San Diego 1991.

18. **Alexander D., S. Archer**, *International Accounting/Financial Reporting Standards Guide 2007*, CCH, Chicago, 2006.
19. **Alfredson K., K. Leo, R. Picker, P. Pacter, J. Radford**, *Applying International Accounting Standards*, John Wiley & Sons, Australia, Milton 2005.
20. **Ali P. U., G. N. Gregoriou**, *International Corporate Governance After Sarbanes-Oxley*, John Wiley & Sons, Hoboken, New Jersey 2006.
21. *AMF recommendations on accounting information reported in financial statements for 2006*, AMF, Paris, December 2006, http://www.amf-france.org/documents/general/7565_1.pdf.
22. *AMF recommendations on accounting information reported in financial statements for 2007*, AMF, Paris, December 2007, http://www.amf-france.org/documents/general/8076_1.pdf.
23. **Andrzejewski M., K. Grabiński**, *Polskie prawo bilansowe – rozwój i perspektywy zmian*, Rachunkowość, nr 7, 2006, s. 2–8.
24. *Annual Activity Report 2006*, DPR-FREP, Berlin 2007.
25. *Annual Report and Statistics 2006*, World Federation of Exchanges, 2007, s. 68, http://www.world-exchanges.org/publications/WFE%20Annual%20Report%202006.pdf.
26. *Annual Report and Statistics 2005*, World Federation of Exchanges, 2006, s. 68, http://www.world-exchanges.org/publications/WFE%20Annual%20Report%202006.pdf.
27. *APB Opinion No. 16 Business Combinations*, AICPA, New York, August 1970.
28. **Archer S., P. Delvaille, S. McLeay**, *The Measurement of Harmonisation and the Comparability of Financial Statement Items: Within-Country and Between-Country Effects*, Accounting and Business Research, Vol. 25, 1995, s. 67–80.
29. **Archer S., P. Delvaille, S. McLeay**, *A statistical model of international accounting harmonization*, Abacus, Vol. 32, No. 1, 1996, s. 1–29.
30. **Armstrong C. S., M. E. Barth, A. D. Jagolinzer, E. J. Riedl**, *Market Reaction to the Adoption of IFRS in Europe*, Social Science Research Network, August 2007, http://ssrn.com/abstract=903429.
31. *The ASBJ and the IASB announce Tokyo Agreement on achieving convergence of accounting standards by 2011*, ASBJ Press Release, 8.08.2007, http://www.asb.or.jp/html_e/asbj/press-release/pressrelease_20070808_e.pdf.
32. *The ASBJ and the IASB hold initial meeting on joint project for convergence*, ASBJ Press Release, 11.03.2005, http://www.asb.or.jp/html_e/asbj/pressrelease/e_pressrelease_20050311.pdf.
33. *ASBJ and IASB make continued Progress towards goal of convergence in accounting standards by 2011*, ASBJ Press Release, 2.10.2007, http://www.asb.or.jp/html_e/asbj/pressrelease/press-release_20071002e.pdf.
34. *ASB's Convergence Strategy*, ASB, London, January 2006.
35. **Ashbaugh H.**, *Non-US Firms' Accounting Standard Choices*, Journal of Accounting and Public Policy, Vol. 20, Issue 2, Summer 2001, s. 129–153.
36. **Ashbaugh H., P. Olsson**, *An Explanatory Study of the Valuation Properties of Cross-Listed Firms'' IAS and U.S. GAAP Earnings and Book Values*, The Accounting Review, Vol. 77, No. 1, 2002, s. 107–126.
37. **Ashbaugh H., M. Pincus**, *Domestic Accounting Standards, International Accounting Standards, and the Predictability of Earnings*, Journal of Accounting Research, Vol. 39, Issue 3, 2001, s. 417–434.
38. **Aubert F., P. Dumontier**, *Analyzing analysts' expertise: did analysts fully anticipate the impact of IFRS adoption on earnings? The European evidence*, Working paper, EAA Congress, Lizbona 2007.
39. **Bae K.-H., H. Tan, M. Welker**, *International GAAP Differences: The Impact on Foreign Analysts*, http://ssrn.com/abstract=1027342.
40. **Baker C. R., E. M. Barbu**, *Trends in research on international accounting harmonization*, The International Journal of Accounting, Vol. 42, 2007, s. 272–304.
41. **Ball R.**, *International Financial Reporting Standards (IFRS): Pros and Cons for Investors*, Social Science Research Network, September 2005, http://ssrn.com/abstract=929561.
42. **Ball R.**, *Making Accounting More International, How, and How Far Will It Go?*, Journal of Applied Corporate Finance, Vol. 8, 1995, s. 19–29.

43. **Ball R., A. Robin, J. S. Wu**, *Incentives versus Standards: Properties of Accounting Income in Four East Asian Countries*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 39, 2003, s. 83–128.
44. **Ballwieser W.**, *Germany – Individual Accounts*, [w:] „TRANSAC. Transnational Accounting", ed. D. Ordelheide, 2nd Ed., Palgrave Publishers, Vol. 2, 2001, s. 1217–1352.
45. **Barret M. E.**, *Financial Reporting Practices: Disclosure and Comprehensiveness in an International Setting*, Journal of Accounting Research, Vol. 14, Issue 1, 1976, s. 10–26.
46. **Barth M. E., W. H. Beaver, W. R. Landsman**, *The relevance of the value relevance literature for financial accounting standard setting: another view*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 31, 2001, s. 77–104.
47. **Barth M. E., W. R. Landsman, M. H. Lang**, *International Accounting Standards and Accounting Quality*, Social Science Research Network, September 2007, http://ssrn.com/abstract=1029382.
48. **Barth M. E., W. R. Landsman, M. H. Lang, Ch. Williams**, *Accounting Quality: International Accounting Standards and US GAAP*, Social Science Research Network, March 2006, http://ssrn.com/abstract=897241.
49. **Bartov E., S. Goldberg, M. Kim**, *Comparative Value Relevance among German, U.S. and International Accounting Standards: A German Stock Market Perspective, Journal of Accounting*, Auditing and Finance, Vol. 20, 2005, s. 95–119.
50. *Basic Concepts and Accounting Principles Underlying Financial Statements of Business Enterprises*, APB Statement No. 4, AICPA, New York 1970, s. 9057–9106.
51. **Basu S.**, *The conservatism principle and the asymmetric timeliness of earnings*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 24, 1997, s. 3–37.
52. **Beechy T. H.**, *Kanada – Individual Accounts*, [w:] *TRANSAC. Transnational Accounting*, ed. D. Ordelheide, 2nd Ed., Palgrave Publishers, Vol. 1, 2001, s. 109–190.
53. **Benston G. J., M. Bromwich, A. Wagenhofer**, *Principles – versus rules – based accounting standards: the FASB's standard setting strategy*, Abacus, Vol. 42, Issue 2, 2006, s. 165–188.
54. **Bielecki J.**, *Bez przeszkód w 2010 r.*, Rzeczpospolita, 6.03.1998.
55. **Bień W.**, *Historia organizacji księgowych w Polsce*, SKwP, Warszawa 2007.
56. **Boczkowski A.**, *Międzynarodowe standardy dają wiele możliwości*, Gazeta Parkiet, nr 3073, 30.06.2006.
57. **Borowski Sz., M. Kariozen**, *Wpływ zastosowania MSSF w polskich spółkach giełdowych na rachunkowość zabezpieczeń i sprawozdawczość grup kapitałowych*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 38 (94), SKwP, Warszawa 2007, s. 5–23.
58. **Bossio R. J.**, *Reporting Information About the Financial Performance of Business Enterprises. Background Paper to a Proposal for a New Agenda Project*, FASB, Norwalk, August 2001, http://www.fasb.org/proposals/background.pdf.
59. **Botosan C. A.**, *Disclosure and the cost of capital: what do we know?*, Accounting and Business Research, Special Issue, International Accounting Policy Forum, 2006, s. 31–40.
60. **Botosan C. A.**, *Disclosure level and the cost of equity capital*, The Accounting Review, Vol. 72, Issue 3, 1997, s. 323–349.
61. **Brigham E.**, *Podstawy zarządzania finansami*, t. 3, PWE, Warszawa 1996.
62. **Brzezin W.**, *Standaryzacja rachunkowości w świetle teorii rachunkowości*, [w:] *Rachunkowość wobec procesów globalizacji*, red. J. Gierusz, M. Jerzemowska i T. Martyniuk, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2002, s. 71–75.
63. **Burgstahler D., L. Hail, C. Leuz**, *The Importance of Reporting Incentives: Earnings Management in European Private and Public Firms*, The Accounting Review, Vol. 81, No. 5, 2006, s. 983–1016.
64. **Bush G. W., A. Merkel, J. M. Barroso**, *Framework for advancing transatlantic economic integration between the United States and the European Union*, Washington 2007, http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/04/20070430-4.html.
65. **Bushman R. M., J. D. Piotroski**, *Financial reporting incentives for conservative acconting: The influence of legal and political institutions*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 42, 2006, s. 107–148.

66. **Bushman R. M., J. D. Piotroski, A. Smith**, *Capital allocation and timely accounting recognition of economic losses*, Working Paper, University of North Carolina at Chapel Hill, University of Chicago, 2005, http://www.london.edu/assets/documents/BushmanPiotroskiSmith.pdf.
67. **Cairns D.**, *Degrees of Compliance*, Accountancy International, September 1999, s. 68–69.
68. **Cairns D.**, *International Accounting Standards Survey 2000 – An Assessment of the Use of IAS in the Financial Statements of Listed Companies*, David Cairns International Financial Reporting, 2001.
69. **Camfferman K., S. A. Zeff**, *Financial Reporting and Global Capital Markets. A History of the International Accounting Standards Committee, 1973–2000*, Oxford University Press, Oxford 2007.
70. **Camfferman K., S. A. Zeff**, *The Formation and Early Years of the Union Européenne des Experts Comptables Economiques et Financiers (UEC, 1951–1963)*, 19th Annual Accounting, Business & Financial History Conference, 10–11.09.2007, Cardiff Business School, Cardiff 2007.
71. *Canada Draws International Accounting Leaders from Around the Globe*, The FASB Report, 31.10.2003.
72. **Canibano L., A. Mora**, *Evaluating the statistical significance of de facto accounting harmonization: a study of European global players*, European Accounting Review, Vol. 9, No. 3, 2000, s. 349–369.
73. **Cearns K.**, *Reporting performance: A Proposed Approach. Special Report*, G4 +1, September 1999.
74. *CESR consultation on a draft recommendation for additional guidance regarding the Transition to IFRS. Feedback Statement*, CESR, Paris, December 2003.
75. *CESR reminds issuers and investors about the importance of clear and transparent disclosure on the use of an options made available by applicable financial reporting standards. Public Statement*, Ref.: CESR/05-758, 12.01.2006, http://www.cesr-eu.org/popup2.php?id=3689.
76. *CESR-SEC Protocol to facilitate implementation of the CESR-SEC work plan*, CESR, Paris, 26.09.2007, http://www.cesr.eu/index.php?docid=4805.
77. *CESR-SEC Work Plan*, CESR, Paris, 2.08.2006, http://www.cesr-eu.org/data/document/06_434.pdf.
78. *CESR's advice to the European Commission on the work programmes to of the Canadian, Japanese and US standard setters, the definition of equivalence and the list of third country GAAPs currently used on the EU capital markets*, The Committee of European Securities Regulators, Paris, March 2007, http://www.cesr-eu.org/popup2.php?id=4386.
79. *CESR's recommendations for consistent implementation of the European Commission's Regulation on Prospectuses No. 809/2004*, CESR, Paris, January 2005, http://www.cesr.eu/index.php?docid=2999.
80. *CESR's review of the implementation and enforcement of IFRS in the EU*, CESR, Paris, November 2007, http://www.cesr.eu/popup2.php?id=4830.
81. *CESR's technical advice on a mechanism for determining the equivalence on the generally accepted accounting principles of third countries*, CESR, Paris, 30.05.2007, http://www.cesr-eu.org/popup2.php?id=3481.
82. *CESR's Technical Advice on Equivalence of Certain Third Country GAAP and on Description of Certain Third Countries Mechanisms of Enforcement of Financial Information*, CESR, Paris, June 2005, http://www.cesr-eu.org/index.php?page=contenu_groups&id=46&docmore=1#doc.
83. *Chairman Donaldson Meets with EU Internal market Commissioner McCreevy*, SEC Press Release, Washington, 21.04.2005, http//www.sec.gov/news/press/2005-62.htm.
84. **Chambers R. J.**, *Accounting, Evaluation and Economic Behavior*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New York 1966.
85. **Choi F. D. S.**, *Financial Disclosure and Entry to the European Capital Market*, Journal of Accounting Research, Vol. 11, No. 2, 1973, s. 159–175.
86. **Choi F. D. S., C. Frost, G. K. Meek**, *International Accounting*, 3rd Ed., Prentice Hall, London 1999.

87. **Choi F. D. S., C. A. Frost, G. K. Meek**, *International Accounting*, 4th Ed., Prentice Hall, London 2001.
88. **Choi F. D. S., G. G. Mueller**, *International Accounting*, Prentice-Hall International, Englewood Cliffs, New Jersey 1984.
89. **Choi F. D. S., G. Mueller**, *International Accounting*, 2nd Ed., Prentice-Hall, New York 1992.
90. **Choi Y-S., J. F. O'Hanlon, P. F. Pope**, *Conservative Accounting and Linear Information Valuation Models*, Contemporary Accounting Research, Vol. 23, No. 1, 2006, s. 73–101.
91. **Christensen H. B., E. Lee, M. Walker**, *Cross-sectional Variation in he Economic Consequences of International Accounting Harmonization: The Case of Mandatory IFRS Adoption in the UK*, Manchester Business School, January 2006, http://www.business.uinc.edu/accountancy/research/vkzcenter/conferences/france/papers/Christensen_Lee_Walker.pdf.
92. **Christensen H. B., E. Lee, M. Walker**, *Do IFRS/UK-GAAP reconciliations convey new information?*, Social Science Research Network, June 2007, http://ssrn.com/abstract=997800.
93. *Circular Unica de Emisoras, 18 Marzo 2003, DISPOSICIONES DE CARÁCTER GENERAL APLICABLES A LAS EMISORAS DE VALORES Y A OTROS PARTICIPANTES DEL MERCADO DE VALORES*, Diario Oficial de la Federación el 19 de marzo de 2003, Diario el 7 de octubre de 2003, 6 de septiembre de 2004 y 22 de septiembre de 2006, http://www.cnbv.gob.mx/circularesbancarias.asp?circ_id=8.
94. **Clarkson P., J. Guedes, T. Thompson**, *On the Diversification, Observability, and Measurement of Estimation Risk*, Journal of Financial and Quantitative Analysis, March 1996, s. 69–84.
95. **Claus J., J. Thomas**, *Equity Premia as Law as Three Percent? Evidence from Analysts' Earnings Forecasts for Domestic and International Stock Markets*, Journal of Finance, Vol. 56, 2001, s. 1629–1666.
96. *Code of Ethics for Professional Accountants*, [w:] *Handbook of International Auditing, Assurance, and Ethics Pronouncements*, IFAC, 2005, s. 17–110.
97. *Collection of Laws and Regulations of Securities and Futures of the People's Republic of China (2002)*, http://www.csrc.gov.cn.
98. **Collins D. W., E. L. Maydew, I. S. Weiss**, *Changes in the value-relevance of earnings and book values over the past forty years*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 24, 1997, s. 39–67.
99. **Colson R.**, *Comments on SEC Proposed Rule on Accepting Foreign Private Issuers Financial Statements Prepared in Accordance with IFRS Without Reconciliation to U.S. GAAP*, AAA, 7.09.2007, http://www.sec.gov/comments/s7-13-07/s71307-18.pdf.
100. *The Combined Code on Corporate Governance*, Financial Reporting Council, London 2003, http://www.frc.org.uk/corporate/combinedcode.cfm.
101. *Comments concerning certain Articles of the Regulation (EC) No 1606/2002 of the European Parliament and of the Council of 19 July 2002 on the application of international accounting standards and the Fourth Council Directive 78/660/EEC of 25 July 1978 and the Seventh Council Directive 83/349/EC of 13 June 1983 on accounting*, Commission of the European Communities, Brussels 2003, http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ias/200311-comments/ias-200311-comments_en.pdf.
102. *Commission Decision (2001/527/EC) of 6 June 2001 establishing the Committee of European Securities Regulators*, OJ L 191, 13.07.2001, s. 43.
103. *Commission services working paper on governance developments in the IASB (International Accounting Standards Board) and IASCF (International Accounting Standards Committee Foundation)*, European Commission, Brussels 2006, http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ias/iasb_governance_report_working_paper_en.pdf.
104. *Commission services working paper on governance and funding developments in the IASB (International Accounting Standards Board) and IASCF (International Accounting Standards Committee Foundation). 2nd Report*, European Commission, Brussels 2007, http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ias/iasb2report_en.pdf.
105. *Commission Services Working Paper on Governance Developments in the International Accounting Standards Board (IASB) and in the International Accounting Standards Committee Foundation (IASCF). 3rd Report*, European Commission, Brussels 2008, http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ias/iasb3report_en.pdf.

106. *Communication from the Commission on an EU common methodology for assessing administrative costs imposed by legislation*, COM(2005) 518 final, Commission of the European Communities, Brussels, 21.10.2005, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2005/com2005_0518en01.pdf.
107. *A Comprehensive Business Reporting Model*, CFA Institute, New York 2007.
108. **Comprix J., K. Muller, M. Stanford** *Economic consequences from mandatory adoption of IASB standards in the European Union*, Working paper, Arizona State University, Pennsylvania State University, Texas Christian University, 2003.
109. *Concept Release on Allowing U.S. Issuers to Prepare Financial Statements in Accordance with International Financial Reporting Standards*, Securities and Exchange Commission, Release No. 33-8831, 34-56217; IC-27924, Washington, July 2007, http://www.sec.gov/rules/concept/2007/33-8831.pdf.
110. *Consistent IFRS application: Roundtable*, European Commission, Brussels, February 2006, http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/ias/roundtable/060220_roundtable_en.pdf.
111. **Cooke T. E., M. Choudhury, R. S. O. Wallace**, *United Kingdom – Individual Accounts*, [w:] *TRANSAC. Transnational Accounting*, Vol. 3, ed. D. Ordelheide, Palgrave, New York 2001, s. 2571–2716.
112. **Cooper S.**, *Performance Measurement for Equity Analysis and Valuation*, Accounting in Europe, Vol. 4, No. 1–2, 2007, s. 1–49.
113. **Copeland T., T. Koller, J. Murrin**, *Wycena: mierzenie i kształtowanie wartości firm*, WIG Press, Warszawa 1997.
114. *Corporate Law Economic Reform Program (Audit Reform and Corporate Disclosure) Act 2004*, CLERP 9, http://www.asic.gov.au/asic/asic.nsf/byheadline/CLARP+9?openDokument.
115. **Covrig V. M., M. L. DeFond, M. Hung**, *Home Bias, Foreign Mutual Fund Holdings, and the Voluntary Adoption of International Accounting Standards*, Journal of Accounting Research, Vol. 45, 2007, s. 41–70.
116. **Cuijpers R., W. Buijink**, *Voluntary Adoption of Non-Local GAAP in the European Union: A Study of Determinants and Consequences*, European Accounting Review, Vol. 14, Issue 3, 2005, s. 487–524.
117. **Czajor P.**, *Stopień przygotowania polskich spółek publicznych do wdrażania MSR/MSSF w świetle analizy raportów rocznych za 2005 rok*, [w:] *Wpływ międzynarodowych i krajowych regulacji sprawozdawczości finansowej i auditingu na zmiany w praktyce rachunkowości*, red. I. Sobańska, A. Szychta, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007, s. 195–213.
118. **Damodaran A.**, *Investment Valuation*, John Wiley & Sons, New York 1996.
119. **Dargenidou C., S. McLeay, I. Raonic**, *Expected earnings growth and the cost of capital: an analysis of accounting regime change in the European financial market*, Abacus, Vol. 42, Issue 3–4, September 2006, s. 388–414.
120. **Daske H.**, *Economic Benefits of Adopting IFRS or US GAAP – Have the Expected Costs of Equity Capital Really Decreased?*, Journal of Business Finance and Accounting, Vol. 33, Issue 3–4, April 2006, s. 329–373.
121. **Daske H., G. Gebhardt**, *International Financial Reporting Standards and Experts Perceptions of Disclosure Quality*, Abacus, Vol. 42, No. 3–4, 2006, s. 461–498.
122. **Daske H., L. Hail, C. Leuz, R. S. Verdi**, *Adopting a Label: Heterogeneity in the Economic Consequences of IFRS Adoptions*, Social Science Research Network, April 2007, http://ssrn.com/abstract=979650.
123. **Daske H., L. Hail, C. Leuz, R. S. Verdi**, *Mandatory IFRS Reporting Around the World: Early Evidence on the Economic Consequences*, Social Science Research Network, December 2007, http://ssrn.com/abstract=1024240.
124. **Davies M., R. Paterson, A. Wilson**, *UK GAAP*, 4th Ed., Macmillan Int., 1994.
125. *Decyzja Komisji (2006/505/WE) z dnia 14 lipca 2006 r. powołująca Grupę Kontrolującą Opinie Dotyczące Standardów Rachunkowości z zadaniem doradzania Komisji w kwestii obiektywizmu i neutralności opinii Europejskiej Grupy Doradczej ds. Sprawozdawczości Finansowej (EFRAG)*, Dz. Urz. WE L 199 z 21.07.2006 r., s. 33.

126. *Decyzja Komisji (2007/73/WE) z dnia 20 grudnia 2006 r. w sprawie powołania członków Grupy Kontrolującej Opinie Dotyczące Standardów Rachunkowości, utworzonej Decyzją Komisji (2006/505/WE) z dnia 14 lipca 2006 r. powołującej Grupę Kontrolującą Opinie Dotyczące Standardów Rachunkowości z zadaniem doradzania Komisji w kwestii obiektywizmu i neutralności opinii Europejskiej Grupy Doradczej ds. Sprawozdawczości Finansowej (EFRAG)*, Dz. Urz. WE L 32 z 6.02.2007 r., s. 81.
127. **De Jong A., R. Cifuentes, A. Miguel, P. Veirweijmen**, *The Economic Consequences of IFRS: The Impact of IAS 32 on Preference Shares in the Netherlands*, Social Science Research Network, 2006, http://ssrn.com/abstract=899523.
128. **Deptuła T.**, *Zagraniczne spółki uciekają z USA*, The Wall Street Journal Polska, Dziennik, 26.09.2007, s. 11.
129. *Determinanty i modele wartości przedsiębiorstw*, red. W. Skoczylas, PWE, Warszawa 2007.
130. *Determination of Fair Value of Intangible Assets for IFRS Reporting Purposes. Discussion Paper*, IVSC, London, July 2007.
131. **Diamond D. W., R. E. Verrecchia**, *Disclosure, Liquidity, and the Cost of Equity Capital*, Journal of Finance, Vol. 46, No. 4, 1991, s. 1325–1359.
132. *Directive 2001/65/EC of the European Parliament and of the Council of 27 September 2001 amending Directives 78/660/EEC, 83/349/EEC and 86/635/EEC as regards the valuation rules for the annual and consolidated accounts of certain types of companies as well as of banks and other financial institutions*, Official Journal of European Communities, OJ L 283 z 27.10.2001, s. 28.
133. *Directive 2003/51/EC of the European Parliament and of the Council of 18 June 2003 amending Directives 78/660/EEC, 86/635/EEC and 91/674/EEC on the annual and consolidated accounts of certain types of companies, banks and other financial institutions and insurance undertakings*, OJ L 178, 17.07.2003, s. 16.
134. *Directive 2006/46/EC of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 amending Directives 78/660/EEC, 86/635/EEC and 91/674/EEC on the annual and consolidated accounts of certain types of insurance undertakings*, OJ L 224, 16.08.2006, s. 1.
135. *Discussion Paper for Consideration by the SEC Advisory Committee on Improvements to Financial Reporting*, SEC Release Nos. 33-8836, 34-56293, Washington 2007, http://www.sec.gov/rules/other/2007/33-8836.pdf.
136. **Dobija D.**, *Pomiar i sprawozdawczość kapitału intelektualnego przedsiębiorstwa*, Wyd. WPSPiZ im. Leona Koźmińskiego, Warszawa 2003.
137. *Draft Report on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council amending Regulation (EC) No 1606/2002 on the application of international accounting standards as regards the implementing powers conferred on the Commission*, European Parliament, Committee on Legal Affairs, 2007, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/pr/678/678664/678664en.pdf.
138. **Dudkowska E.**, *Stanowisko KPWiG dotyczące MSR, Dyrektywy o prospekcie i innych sprawach związanych ze sprawozdawczością emitentów publicznych*, [w:] *„MSR w sprawozdaniach finansowych spółek giełdowych". Materiały konferencyjne*, Stowarzyszenie Emitentów Giełdowych, Warszawa, 7 września 2004.
139. *Due Process Handbook for the International Financial Reporting Interpretations Committee (IFRIC)*, IASCF, London, January 2007.
140. *Dyrektywa 2003/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie prospektu publikowanego w związku z ofertą publiczną i dopuszczeniem papierów wartościowych do obrotu na rynku regulowanym*, Dz. Urz. UE L 345 z 31.12.2003 r., s. 64.
141. *Dyrektywa 2004/109/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 grudnia 2004 r. w sprawie harmonizacji wymogów dotyczących przejrzystości informacji o emitentach, których papiery wartościowe dopuszczone są do obrotu na rynku regulowanym oraz zmieniającą dyrektywę 2001/34/WE*, Dz. U. WE L 390, 31.12.2004, s. 38.
142. **Easton P. D.**, *PE Ratios, PEG Ratios, and Estimating the Implied Expected Rate of Return on Equity Capital*, The Accounting Review, Vol. 79, No. 1, 2004, s. 79–95.

143. **Easton P. D., G. Taylor, P. Shroff, T. Sougiannis**, *Using forecasts of earnings to simultaneously estimate growth and the rate of return on equity investments*, Journal of Accounting Research, Vol. 40, No. 3, 2002, s. 657–676.
144. **Eccher E., P. M. Healy**, *The Role of International Accounting Standards in Transitional Economies: A Study of the People's Republic of China*, June 2000, http://papers.ssrn.com/paper.taf?abstract_id=233598.
145. **Elliott R. K.**, *Promotion of International Capital Flow Through Accounting Standards*, Oral Testimony before The House Committee on Financial Services, Capitol, Washington, June 2001, s. 5, http://www.iasplus.com/recource/elliott.pdf.
146. **Emenyonu E. N., A. Adhikari**, *Measuring the degree of international harmony in selected accounting measurement practices*, Australian Accounting Review, Vol. 8, No. 2, 1998, s. 24–32.
147. **Emenyonu E. N., S. J. Gray**, *International accounting harmonization and the major developed stock market countries: An empirical study*, The International Journal of Accounting, Vol. 31, Issue 3, 1996, s. 269–279.
148. *Endorsement of IFRS 8 Operating Segments. Analysis of Potential Effects – Report*, MARKT F3 D(2007), European Commission, Brussels, 3.09.2007, http://www.cnc-cbn.be/NL/News/2007/NL_New17-09-2007.pdf.
149. **Enthoven A. J. H.**, *Accountancy and Economic Development Policy*, North-Holland Publishing Company, New York 1970.
150. **Enthoven A. J. H.**, *Accounting and Development Programming*, International Journal of Accounting Education and Research, Vol. 1, No. 3, 1967, s. 107–120.
151. **Erchinger H., W. Melcher**, *Convergence between US GAAP and IFRS: Acceptance of IFRS by the US Securities and Exchange Commission (SEC)*, Accounting in Europe, Vol. 4, 2007, s. 123–139.
152. **Erhart V.**, *Kapitał jest nie tylko w Stanach*, The Wall Street Journal Polska, Dziennik, 26.09.2007, s. 11.
153. *EU Implementation of IFRS and The Fair Value Directive. A report for the European Commission*, ICAEW, London 2007, http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/studies/2007-eu_implementation_of_ifrs.pdf.
154. *The EU's Financial Reporting Strategy: The Way Forward. Communication from the Commission to the Council and European Parliament*, COM (2000) 359, Commission of the European Communities, Brussels 2000.
155. **Evans Th., M. Taylor, O. Holzmann**, *International Accounting and Reporting*, South-Western College Publishing Company, 1994.
156. *The examination of the conformity between IAS 1 to IAS 41 and the European Accounting Directives*, European Commission, Brussels 2001.
157. *The examination of the conformity between IAS 35, IAS 36, IAS 37, IAS 38, IAS 22 (revised 1998), IAS 16 (revised 1998), IAS 28 (revised 1998), IAS 31 (revised 1998) and the European Accounting Directives*, European Commission, Brussels 1999.
158. *An examination of the conformity between the International Accounting Standards and the European Accounting Directives*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxemburg 1996.
159. *The examination of the conformity between SIC 1 to SIC 25 and the European Accounting Directives*, European Commission, Brussels 2001.
160. *Exposure Draft of An Improved Conceptual Framework for Financial Reporting*: Chapt. 1: *The Objective of Financial Reporting*, Chap. 2: *Qualitative Characteristics and Constraints of Decision-useful Financial Reporting Information*, IASB, London, May 2008.
161. *Exposure Draft of Proposed Amendments to IFRS 3 Business Combinations*, IASB, London, June 2005.
162. *Exposure Draft of Proposed Improvements to International Accounting Standards*, IASB, London 2002.
163. *Extract from EECS's database of enforcement decisions*, CESR, Paris, April 2007, http://www.cesr.eu/popup2.php?id=4475.

164. *Extract 2nd from EECS's database of enforcement decisions*, CESR, Paris, December 2007, http://www.cesr.eu/popup2.php?id=4874.
165. *Extract 3rd from EECS's database of enforcement decisions*, CESR, Paris, May 2008, http://www.cesr-eu.org/popup2.php?id=5053.
166. *Facts about FASB*, FASB, Norwalk 2007, http://www.fasb.org/facts/facts_about_fasb.pdf.
167. *Fair Value Measurement. Discussion Paper*, IASB, London, November 2006.
168. *FASB Accounting Standards Codification*, FASB, Norwalk, May 2008.
169. *FASB and IASB Discuss Plans for the Future*, The FASB Report, 28.05.2004.
170. *FASB and IASB Hold Joint Meeting*, The FASB Report, 30.11.2004.
171. *FATF Financial Action Task Force Annual Report 2005–2006*, http://www.fatf-gafi.org/dataoecd/49/6/39816852.pdf.
172. *Feedback to PN 289 – „ASB seeks views on the future application of reporting requirements for UK companies"*, ASB, October 2006, http://www.frc.org.uk/asb/technical/projects/project0072.html.
173. **Feltham G. A., J. A. Ohlson**, *Valuation and clean surplus accounting for operating and financial activities*, Contemporary Accounting Research, Vol. 11, 1995, s. 689–731.
174. **Feltham G. A., J. A. Ohlson**, *Uncertainty resolution and the theory of depreciation measurement*, Journal of Accounting Research, Vol. 34, 1996, s. 209–234.
175. **Fijałkowska J., M. Jaruga-Baranowska**, *Badanie wpływu zastosowania MSR/MSSF na prezentację majątku i wyników polskich spółek giełdowych*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 41 (97), SKwP, Warszawa 2007, s. 97–114.
176. *Final Report of the Committee of Wise Men on the Regulation of European Securities Markets*, Brussels 2001, http://ec.europa.eu/internal_market/securities/docs/lamfalussy/wise-men/final-report-wise-men_en.pdf.
177. *Financial Instruments. Reporting and Accounting*, IASB, London 2006.
178. *Financial Instruments with Characteristics of Equity. Discussion Paper*, IASB, London, February 2008.
179. *Financial Instruments with Characteristics of Equity. Preliminary Views*, FASB, Norwalk, November 2007.
180. *Financial Reporting: Convergence, Equivalence and Mutual Recognition. FEE Position Paper*, FEE, Paris, March 2006.
181. *Financial Services: building a framework for action, Communication of the Commission*, COM (1998) 625, 28.10.98, Commission of the European Communities, Brussels 1998.
182. *Financial Services: Implementing the Framework for Financial Markets: Action Plan, Communication of the Commission*, COM (1999) 232, 11.05.99, Commission of the European Communities, Brussels 1999, http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/action-plan/index/action_en.pdf.
183. *First Public Report of The PIOB*, PIOB, Madrid, May 2006.
184. *First-Time Application of International Financial Reporting Standards*, SEC Release Nos. 33-8567, 34-51535, International Series Release, No. 1285, Washington 2004, s. 41, http://sec.gov/rules/proposed/33-8397.htm.
185. *First-Time Application of International Financial Reporting Standards*, SEC Release Nos. 33-8567, 34-51535, http://www.sec.gov/rules/final/33-8567.pdf.
186. **Fisher N., T. E. Iannaconi, H. W. Fechner**, *USA – Individual Accounts*, [w:] *TRANSAAC. Transnational Accounting*, Vol. 3, ed. D. Ordelheide, Vol. 3, Palgrave, New York 2001, s. 2853–2986.
187. **Flejterski S., P. T. Wahl**, *Ekonomia globalna. Synteza*, Difin, Warszawa 2003.
188. **Fleming C.**, *IASB meets National Standard-Setters*, IASB Insight, July 2002, s. 20.
189. **Fleming C.**, *Meeting with liaison standard-setters*, IASB Insight, October 2003, s. 12.
190. **Flower J., G. Ebbers**, *Global Financial Reporting*, Palgrave, New York 2002.
191. **Francis J., R. LaFond, P. M. Olsson, K. Schipper**, *Cost of Capital and Earnings Attributes*, The Accounting Review, Vol. 79, Issue 4, 2004, s. 967–1010.
192. **Francis J., K. Schipper**, *Have financial statements lost their relevance?*, Journal of Accounting Research, Vol. 37, No. 3, 1999, s. 319–353.

193. *FRC Auditing Practices Board Ethical Standard for Reporting Accountants*, London 2006, http://www.frc.org.uk/apb/publications/ethical.cfm.
194. **French D.**, *Dictionary of Accounting Terms*, Croner Publications, Kingston upon Thames 1985.
195. **Frendzel M.**, *MSSF 1 Zastosowanie Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej po raz pierwszy*, [w:] *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF/MSR) a ustawa o rachunkowości – podobieństwa i różnice*, Wyd. II, SKwP, Warszawa 2005, s. 501–512.
196. **Frendzel M.**, *Zastosowanie MSSF po raz pierwszy – zestawienie uzgadniające*, [w:] *Jednostkowe sprawozdanie finansowe według Międzynarodowych Standardów rachunkowości MSSF/MSR*, SKwP, Warszawa 2005, s. 301–324.
197. *Fuzje i przejęcia przedsiębiorstw*, red. W. Frąckowiak, PWE, Warszawa 1998.
198. **Garrido P., A. Leon, A. Zorio**, *Measurement of formal harmonization progress: The IASC experience*, International Journal of Accounting, Vol. 37, Issue 1, 2002, s. 1–26.
199. **Garten J.**, *Strengthening Financial Markets: Do Investors Have the Information They Need?* Special Report on Business Reporting, SEC, Washington, May 2001.
200. **Gassen J., T. Sellhorn**, *Applying IFRS in Germany – Determinants and Consequences*, SSRN, July 2006, http://ssrn.com/abstract=906802.
201. **Gebhardt G., A. A. Heilmann**, *Enforcement of German and International Accounting Standards in Germany: The Case of Cash Flow Statements*, [w:] A. Hopewood, C. Leuz, P. Pfaff, *The Economics and Politics of Accounting*, Oxford University Press, Oxford 2004, s. 218–238.
202. **Gebhardt W. R., Ch. M. C. Lee, B. Swaminathan**, *Toward an Implied Cost of Capital*, Journal of Accounting Research, Vol. 39, No. 1, 2001, s. 135–176.
203. **Gebhardt G., B. Pellens**, *Rechnungswesen und kapitalmarkt*, ZfbF-Sonderheft, Vol. 41, 1999.
204. **Gélard G.**, *France – Individual Accounts*, [w:] *TRANSAC. Transnational Accounting*, Vol. 2, ed. D. Ordelheide, 2nd Ed., Palgrave Publishers, 2001, Vol. 2, s. 1009–1126.
205. **Gernon H., G. Meck**, *Accounting: An International Perspective*, McGrow-Hill Irwin, Burr Ridge, Illinois, 2001.
206. *Gezetz zur weiteren Reform des Aktien- und Bilnazrechts, zu Transparentz und Publizität (Transparentz- und Publizitätsgezetz)*, Bundesgesetzblatt Jahrgang, Tail I, Nr. 50, 2002, s. 2681 (*Transparency and Disclosure Law). German Corporate Governance Code*, http://www.corporate-governance-code.de/index-e.html.
207. **Gierusz J.**, *Rachunek zysków i strat – propozycja nowej formuły*, Rachunkowość, nr 3, 2006, s. 2–9.
208. **Gierusz J.**, *Dylematy wyceny inwestycji w nieruchomości*, [w:] *„Wartość i wycena w ekonomii i rachunkowości". Materiały konferencyjne*, Akademia Ekonomiczna w Katowicach, Katowice 2008, s. 56–67.
209. **Givoly D., C. Hayn**, *The changing time-series properties of earnings, cash flows and accruals: Has financial reporting become more conservative?*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 29, 2000, s. 287–320.
210. **Gjerde O., K. Knivsala, F. Sattem**, *The Value-Relevance of Adopting IFRS: Evidence from 145 NGAAP Restatements*, Social Science Research Network, January 2008, http://ssrn.com/abstract=966080.
211. *Global Accountability Report 2007*, oprac. red., IASB Insight, Q4, 2007.
212. **Gordon E. A., B. N. Jorgensen, Ch. L. Linticum**, *Are IFRS-U.S. GAAP Reconciliations Informative?*, Working Paper Rutgers University, Columbia University of Texas, 2007.
213. **Grabiński K., M. Kędzior**, *Bilanse według ustawy o rachunkowości i Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Wyniki badań*, Rachunkowość, nr 11, 2007, s. 7–21.
214. **Grady P.**, *Accounting Principles and Accountant's Opinions*, [w:] *Handbook of Modern Accounting*, ed. S. Davidson, McGraw-Hill Book Company International, 1970, s. 2-1–2-21.
215. **Grady P.**, *Inventory of Generally Accepted Accounting Principles for Business Enterprises*, Accounting Research Study, No. 7, AICPA, New York, 1965.

216. **Gray S. J.**, *The Impact of International Accounting Differences from a Security-Analysis Perspective: Some European Evidence*, Journal of Accounting Research, Vol. 18, No. 1, 1980, s. 64–76.
217. *A Guide through International Financial Reporting Standards (IFRSs)*, IASB, London 2007.
218. **Hail L., C. Leuz**, *Capital Market Effects on Mandatory IFRS Reporting in the EU: Empirical Evidence*, AMF, Amsterdam, October 2007, http://www.afm.nl/corporate/default.ashx?DocumentId=10519.
219. **Hail L., Ch. Leuz**, *International Differences in the Cost of Equity Capital: Do Legal Institutions and Securities Regulation Matter?*, Social Science Research Network, December 2005, http://ssrn.com/abstract=437603.
220. *Handbook of International Auditing, Assurance, and Ethics Pronouncements 2007*, IFAC, New York 2007.
221. **Harris M. S., K. A. Muller III**, *The market valuation of IAS versus US-GAAP accounting measures using Form 20-F reconciliations*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 26 (1–3), January 1999, s. 285–312.
222. **Harrison G. L., J. L. McKinnon**, *Culture and Accounting Change: A New Perspective on Corporate Reporting Regulation and Accounting Policy Formulation*, Accounting, Organizations and Society, Vol. 11, No. 3, 1986, s. 233–252.
223. **Harvey M., F. Keer**, *Financial Accounting Theory and Standards*, 2nd Ed., Prentice/Hall International, 1983.
224. **Haskins M. E., K. R. Ferris, T. I. Selling**, *International Financial Reporting and Analysis. A Contextual Emphasis*, Irwin/McGraw-Hill, Homewood, Il., 1995.
225. **Hatfield H. R.**, *Some Variations in Accounting Practice in England, France, Germany and the United States*, Journal of Accounting Research, Autumn 1966, s. 169–182.
226. **Helin A.**, *Sprawozdanie finansowe według MSSF. Zasady sporządzania i prezentacji*, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2006.
227. **Hellström K.**, *The Value Relevance of Financial Accounting Information in a Transition Economy: The Case of the Czech Republic*, European Accounting Review, Vol. 15, No. 3, 2006, s. 325–349.
228. **Hendriksen E. A., M. F. van Breda**, *Teoria rachunkowości*, PWN, Warszawa 2002.
229. **Herrmann D., Sh. M. Saudagaran, W. B. Thomas**, *The quality of fair value measures for property, plant and equipment*, Accounting Forum, Vol. 30, 2006, s. 43–59.
230. **Herrmann D., W. Thomas**, *Harmonization of Accounting Measurement Practices in the European Community*, Accounting and Business Research, Vol. 25, 2004, s. 253–265.
231. **Hermann D., T. Wayne**, *Harmonization of Accounting Measurement Practices in the European Community*, Accounting and Business Research, Vol. 25 (100), 1995, s. 253–265.
232. **Herz R.**, *FASB/FAF response to SEC release*, FAF, Norwalk, 7.11.2007, http://www.sec.gov/comments/s7-20-07/s72007-20.pdf.
233. **Hoftstede G.**, *Culture's Consequences. International Differences in Work-Related Values*, Sage Publishing, Beverly Hills, California, 1980.
234. **Holmes W.**, *Materiality – Through the Looking Glass*, Journal of Accountancy, Vol. 133, No. 2, 1972, s. 44–49.
235. **Holthausen R. W., R. L. Watts**, *The relevance of the value-relevance literature for financial accounting standard setting*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 31, 2001, s. 3–75.
236. **Hope O.-K., J. Jin, T. Kang**, *Empirical Evidence on Jurisdictions that Adopt IFRS*, Journal of International Accounting Research, Vol. 5, No. 2, 2006, s. 1–20.
237. **Hopewood A., C. Leuz, P. Pfaff**, *The Economics and Politics of Accounting*, Oxford University Press, Oxford 2004.
238. **Holthausen R. W., R. L. Watts**, *The relevance of the value-relevance literature for financial accounting standard setting*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 31, 2001, s. 3–75.
239. **Horton J., G. Serafeim**, *Market Reactions and Valuation of IFRS Reconciliations Adjustments: First Evidence from the UK*, Working Paper, Social Science Research Network, February 2007, http://ssrn.com/abstract=923582.

240. **Horton J., G. Serafeim**, *Value Relevance of the International Financial Reporting Standards (IFRS); Investigations of the Transitional Documents for UK, Spanish, French and Italian companies*, [w:] *EU Implementation of IFRS and the fair value directive. A report for the European Commission*, ICAEW, London 2007.
241. **Hulle K. van**, *The EC Experience of Harmonization*, Accountancy, Vol. 104, September 1989, s. 12–15.
242. **Hulle K. van**, *Harmonization of accounting standards: a view from the European Community*, European Accounting Review, Vol. 1, No. 1, 1992, s. 161–172.
243. **Hulle K. van**, *Harmonization of accounting standards in EC*, European Accounting Review, Vol. 2, No. 2, 1999, s. 387–396.
244. **Hung M.**, *Accounting standards and value relevance of financial statements: An international analysis*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 30, 2001, s. 401–420.
245. **Hung M., K. R. Subramanyan**, *Financial Statements Effects of Adopting International Accounting Standards: The Case of Germany*, Review of Accounting Studies, Vol. 12, No. 4, 2007, s. 623–657.
246. *IAS 1 Disclosure of Accounting Policies*, IASC, London 1975.
247. *IAS 1 Presentation of Financial Statements* IASB, London, September 2007.
248. *IAS 27 Consolidated and Separate Financial Statements – Separate financial statements issued before consolidated financial statement*, oprac. red., IFRIC Update, March 2006, s. 7.
249. *IAS 27 Consolidated and Separate Financial Statements*, IASSB, London, January 2008.
250. *IASB and Accounting Standards Board of Japan agree to next steps in launching joint project for convergence*, oprac. red., IASB Insight, January 2005, s. 1.
251. *IASB and ASB of Japan in talks on convergence*, oprac. red., IASB Insight, October–November 2004, s. 1.
252. *IASB and FASB agree to work for convergence*, IASB Insight, October 2002, s. 1.
253. *IASB and FASB international working group on performance reporting starts work*, IASB Insight, January 2005, s. 5.
254. *IASB meets partner standard-setters*, IASB Insight, October–November 2004, s. 21.
255. *IASC and IOSCO Reach Agreement*, oprac. red., IASC News, July 1995, s. 1–2.
256. *IASC Comes of Age (And It's Only 10!)*, Accountancy, 94/1079, July 1984, s. 24.
257. *IASC Foundation Constitution*, IASCF, London 2005.
258. *IASC Standards – Assessment Report. Report of the Technical Committee of the International Organization of Securities Commissions*, IOSCO, May 2000, http://www.iaosco.org/library/publicdocs/IOSCOPD109.pdf.
259. *IFRIC agenda decisions. IAS 23 Borrowing Costs – Foreign exchange and capitalisable borrowing costs*, IFRIC Update, January 2008, s. 3.
260. *IFRIC Interpretation 15 Agreements for the Construction of Real Estate*, IASB, London 2008.
261. *IFRIC Interpretation 16 Hedges of a Net Investment in a Foreign Operation*, IASB, London 2008.
262. *IFRS 3 Business Combinations*, IASB, London, January 2008.
263. *IFRS 8 Operating Segments*, IASB, London, November 2006.
264. *IFRS conference in Zurich*, IASB Insight, Q3, 2007, s. 18.
265. *IFRS for Small and Medium-sized Entities. Exposure Draft*, IASB, London 2007.
266. *IFRS: Observations on the Implementation of IFRS*, Ernst & Young, London, September 2006.
267. *IFRS: The European Investors' View*, PricewatehouseCoopers, London, February 2006.
268. *IFRSs – A Briefing for Chief Executives, Audit Committees and Boards of Directors*, IASCF, London 2007.
269. *IFRSs: The Investors' View*, PricewatehouseCoopers, London, December 2005.
270. **Ignatowski R.**, *Adaptacja Międzynarodowych Standardów Rachunkowości w polskim prawie bilansowym*, [w:] Acta Universitatis Lodziensis, Folia Oeconomica 195, *Rola nauk o zarządzaniu w kreowaniu społeczeństwa opartego na wiedzy*, red. S. Wilmańska-Sosnowska, 2005, s. 297–310.

271. **Ignatowski R.**, *Adaptation of International Accounting Standards into Polish Accounting Law – First Experiences*, [w:] *Changes of Services Industry: Challenges on Age*, Kauno Technologijos Univesitetas, Kaunas 2005, s. 40–46.
272. **Ignatowski R.**, *Europa u progu adaptacji Międzynarodowych Standardów Rachunkowości*, [w:] *Ustawa o rachunkowości a Międzynarodowe Standardy Rachunkowości – analiza porównawcza*, red. J. Gierusz, ODDK, Gdańsk 2002, s. 19–50.
273. **Ignatowski R.**, *Europe at the Time of Implementation of International Accounting Standards in the Context of International Accounting Harmonisation*, [w:] *Accounting Change in the Period of Economic Transformation in Poland and Lithuania*, Acta Universitatis Lodziensis, Folia Oeconomica 173, 2004, s. 53–72.
274. **Ignatowski R.**, *Konsolidacja sprawozdań finansowych w teorii i praktyce rachunkowości*, FRRwP, Warszawa 1995.
275. **Ignatowski R.**, *Rachunkowość polska w perspektywie stosowania Międzynarodowych Standardów Rachunkowości w krajach Unii Europejskiej*, [w:] *Międzynarodowe i polskie regulacje rachunkowości w praktyce*, red. M. Walczak, Difin, Warszawa 2003, s. 29–67.
276. **Ignatowski R.**, *Rozrachunki według Międzynarodowych Standardów Rachunkowości*, Rachunkowość, nr 11, 2006, s. 2–9.
277. **Ignatowski R.**, *Stosowanie Międzynarodowych Standardów Rachunkowości w Krajach Unii Europejskiej i w Polsce*, [w:] *Globalizacja a rozwój rachunkowości finansowej i zarządczej*, red. I. Sobańska, A. Szychta, Acta Universitatis Lodziensis, Folia Oeconomica 189, 2005, s. 11–46.
278. **Ignatowski R.**, *Walka starego z nowym*, Gazeta Parkiet, nr 35 (2959), 10.02.2006.
279. **Ignatowski R.**, *Zmiany w MSR i Dyrektywach Unii oraz ich wpływ na rozwiązania krajowe*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 18 (74), SKwP, Warszawa 2004, s. 32–57.
280. *Impact Assessment Guidelines*, European Commission, Brussels, 15.06.2005, http://ec.europa.eu/governance/impact/docs/SEC2005_791_IA%20guidelines_annexes.pdf.
281. *Improvements to IFRSs*, IASB, London 2008.
282. *Improving Business Reporting: Insight into Enhancing Voluntary Disclosures*, FASB, Norwalk, January 2001.
283. *Informacja finansowa i jej wykorzystanie w warunkach stosowania MSR/MSSF*, red. J. Turyna, W. Szczęsny, Wyd. Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2007.
284. *Integrated Disclosure System for Foreign Private Issuers*, Securities Act Release, No. 33-6360, SEC, Washington, November 1981.
285. *International Accounting Standard IAS 23 Borrowing Costs*, IASB, London 2007.
286. *International Accounting Standards 2002*, IASC, London 2002.
287. *International Accounting Standards. SEC Concept Release No. 33-7801, 34-42430*, 16.02.2000, SEC, Washington, http://www.sec.gov/rules/concept/34-42430.htm.
288. *International Financial Reporting Standard for Private Entities*, IASB, London, May 2008.
289. *International Financial Reporting Standards (IFRSs) 2007*, IASB, London 2007.
290. *International Financial Reporting Standards: Ready to Take the Plunge?*, PricewaterhouseCoopers, May 2004.
291. *International Financial Statistics Yearbook 2006*, International Monetary Fund, New York 2007.
292. *International Valuation Standards 2007*, IVSC, London 2007.
293. *IOSCO responds to Enron-related issues*, oprac. red., IASB Insight, April 2002, s. 3.
294. **Iqbal M. Z., T. U. Melcher, A. A. Elmallah**, *International Accounting. Global Perspective*, South-Western College Publishing Int., 1997.
295. **Jaruga A. A.**, *Instytucjonalizacja międzynarodowej harmonizacji rachunkowości*, [w:] *Międzynarodowe regulacje rachunkowości. Wpływ na rozwiązania krajowe*, red. A. A. Jaruga, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2002, s. 22–78.
296. **Jaruga A. A.**, *Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Geneza, dokonania, perspektywy globalnej harmonizacji*, [w:] *Międzynarodowe regulacje rachunkowości. Wpływ na rozwiązania krajowe*, red. A. A. Jaruga, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2002, s. 44–61.

297. **Jaruga A. A.**, *Problemy implementacji Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej*, [w:] *Międzynarodowe i krajowe regulacje rachunkowości i ich implementacja. Wyzwania i bariery*, red. I. Sobańska, W. A. Nowak, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2006, s. 13–28.
298. **Jaruga A. A.**, *Systemy regulacji rachunkowości a międzynarodowa harmonizacja i standaryzacja*, [w:] *Międzynarodowe regulacje rachunkowości. Wpływ na rozwiązania krajowe*, red. A. A. Jaruga, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2002, s. 1–21.
299. **Jaruga A.**, *W kierunku globalnych standardów rachunkowości*, [w:] *Międzynarodowe i polskie regulacje rachunkowości w praktyce*, red. M. Walczak, Difin, Warszawa 2003, s. 15–27.
300. **Jaruga A., J. Fijalkowska, M. Jaruga-Baranowska, M. Frendzel**, *The Impact of IAS/IFRS on Polish Accounting Regulations and Practical Implementation in Poland*, Accounting in Europe, Vol. 4, No. 1–2, 2007, s. 67–78.
301. **Jaruga A. A., M. Frendzel, R. Ignatowski, P. Kabalski**, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej. Kluczowe zagadnienia i rozwiązania praktyczne*, SKwP, Warszawa 2006.
302. **Jaruga A. A., M. Frendzel, R. Ignatowski, P. Kabalski, M. Marcinkowska, E. Śnieżek, G. K. Świderska, W. Więcław**, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowj (MSSF/MSR) a ustawa o rachunkowości – podobieństwa i różnice*, Wyd. II, SKwP, Warszawa 2006.
303. **Jarugowa A.**, *Reforma systemu regulacji rachunkowości we Francji*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej SKwP, t. 41, 1997, s. 141–144.
304. **Jarugowa A.**, *Standaryzacja i harmonizacja rachunkowości*, [w:] *Współczesne problemy rachunkowości*, red. A. Jarugowa, PWE, Warszawa 1991, s. 66–94.
305. **Jarugowa A., J. Fijałkowska**, *Rachunkowość i zarządzanie kapitałem intelektualnym. Koncepcje i praktyka*, ODDK, Gdańsk 2002.
306. *Jednostkowe sprawozdanie finansowe według Międzynarodowych Standardów Rachunkowości MSSF/MSR*, red. A. Jaruga, SKwP, Warszawa 2005.
307. **Jenkins E. L.**, *Improving Business Reporting – A Customer Focus*, Special Committee on Enhanced Business, AICPA, New York 1994.
308. **Jermakowicz E. K., S. Gornik-Tomaszewski**, *Information Content of Earnings in the Emerging Capital Market: Evidence from the Warsaw Stock Exchange*, Multinational Finance Journal, Vol. 2, No. 4, 1998, s. 245–267.
309. **Johanson J. J.**, *FASB Works with IASB toward Global Convergence*, The FASB Report, 27.11.2002.
310. **Johanson J. J.**, *International Convergence Impacts FASB Policies and Procedures*, The FASB Report, 22.05.2003.
311. **Johnson L. T., A. Lennard**, *Reporting Financial Performance: Current Developments and Future Directions. Special Report*, AICPA, Washington, January 1998.
312. *Joint Arrangements. Exposure Draft of IAS 31*, IASB, London 2007.
313. **Jones R. A.**, *Budowanie jeszcze jednej Wieży Babel – Dyfuzja GAAP'ów*, [w:] *Rachunkowość u progu XXI w.*, FRRwP, Warszawa 1998, s. 153–162.
314. **Joos P., M. Lang**, *The Effects of Accounting Diversity: Evidence from the European Union*, Journal of Accounting Research, Vol. 32, Supplement, 1994, s. 141–168.
315. **Kabir Md. H.**, *Normative Accounting Theories*, Social Science Research Network, 2005, http://ssrn.com/abstract=765984.
316. **Kaczmarczyk I., E. Walińska**, *Środki trwałe jako szczególny składnik bilansu sporządzonego według MSSF – regulacje a praktyka polskich spółek publicznych*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 36 (92), SKwP, Warszawa 2007, s. 49–70.
317. **Kamela-Sowińska A.**, *Ile jest warta pszczoła czyli nowa rachunkowość*, [w:] *„Wartość i wycena w ekonomii i rachunkowości". Materiały konferencyjne*, Akademia Ekonomiczna w Katowicach, Katowice 2008, s. 76–88.
318. **Kamela-Sowińska A.**, *Inteligentnie uprawiany hazard*, Gazeta Parkiet, nr 250 (2921), 24–27.12.2005.

319. **Kamela-Sowińska A.**, *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości a korupcja*, [w:] *Międzynarodowe i krajowe regulacje rachunkowości i ich implementacja. Wyzwania i bariery*, red. I. Sobańska, W. A. Nowak, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2006, s. 29–38.
320. **Kamela-Sowińska A.**, *Rachunkowość na zakręcie*, Rachunkowość nr 5, 2007, s. 2–7.
321. **Knutson P. H.**, *Financial Reporting in the 1990s and Beyond*, AIMR, Charlottesville 1993.
322. **Kochalska H.**, *Kara za wzrost*, Gazeta Parkiet nr 2752, 27.04.2005.
323. **Kogut J.**, *Rola Międzynarodowych Standardów Rachunkowości w globalnej harmonizacji rachunkowości*, [w:] *Rachunkowość wobec procesów globalizacji*, red. J. Gierusz, M. Jerzemowska, T. Martyniuk, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2002, s. 259–266.
324. **Kołaczyk Z.**, *Rachunkowość finansowa*, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 1999.
325. *Komentarz do ustawy o rachunkowości. Rachunkowość – MSR/MSSF – podatki*, red. A. Jarugowa, T. Martyniuk, Wyd. II, ODDK, Gdańsk 2005.
326. *Komunikat urzędu KPWiG w sprawie wdrażania MSR przez emitentów, których papiery wartościowe dopuszczone są do publicznego obrotu (rynek regulowany) oraz emitentów, którzy ubiegają się o takie dopuszczenie*, pismo (DSP/R/077/1/100/2004) z 17.12.2003 r., Departament Spółek Publicznych, KPWiG, Warszawa.
327. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz. U. nr 78, poz. 483, z późn. zmian.
328. **Krzywda D., M. Schroeder**, *An Analysis of the Differences between IFRS and Polish Accounting Regulations: Evidence from the Financial Statements of Listed Entities on the Warsaw Stock Exchange for the Calendar Years Ending 2001, 2003 and 2004*, Accounting in Europe, Vol. 4, No. 1–2, 2007, s. 79–108.
329. **Krzywda D., M. Schroeder**, *Measuring the degree of conservatism of financial statements: methodological considerations*, [w:] *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w procesie poprawy obrotu gospodarczego*, red. B. Micherda, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 2005, s. 331–336.
330. **Kukliński A.**, *Procesy tworzenia i destrukcji porządku globalnego*, Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie, nr 2, [SGH, Warszawa] 2008, http://www.pte.pl/pliki/2/11/ak_procesy_tworzenia.pdf.
331. **Kuroda M.**, *Japan – Group Accounts*, [w:] *TRANSAC. Transnational Accounting*, Vol. 2, ed. D. Ordelheide, 2nd Ed., Palgrave Publishers, 2001, s. 1807–1908.
332. **Lafferty M., D. Cairns**, *Financial Times Survey of World Survey of Annual Reports 1980*, Financial Times, New York 1981.
333. **Lambert R. A., C. Leuz, R. E. Verrecchia**, *Accounting Information, Disclosure, and the Cost of Capital*, Journal of Accounting Research, Vol. 45, 2007, s. 385–420.
334. **La Porta R., F. Lopez-De-Silanes, A. Shleifer**, *Law and Finance*, Journal of Political Economy, Vol. 106, No. 6, 1998, s. 1113–1155.
335. **La Porta R., F. Lopez-de-Silanes, A. Shleifer, R. Vishny**, *Investor Protection and Corporate Valuation*, The Journal of Finance, Vol. 57, 2002, s. 1147–1170.
336. **Lennard A.**, *Stewardship and the Objectives of Financial Statements: A Comment on IASB's Preliminary Views on an Improved Conceptual Framework for Financial Reporting: The Objective of Financial Reporting and Qualitative Characteristics of Decision-Useful Financial Reporting Information*, Accounting in Europe, Vol. 4, 2007, s. 51–66.
337. **Leuz Ch.**, *IAS versus U.S. GAAP: Information asymmetry-based evidence from Germany's new market*, Journal of Accounting Research, Vol. 41, Issue 3, 2003, s. 445–472.
338. **Leuz Ch., D. Pfaff, A. Hopwood**, *The Economics and Politics of Accounting*, Oxford University Press, Oxford 2004.
339. **Leuz Ch., R. E. Verrecchia**, *The Economic Consequences of Increased Disclosure*, Journal of Accounting Research, Vol. 38, Issue 3, 2000, s. 91–124.
340. **Levitt A.**, *The Importance of High Quality Accounting Standards*, Accounting Horizons, Vol. 12, No. 2, 1998, s. 79–82.
341. **Litwińczuk H.**, *Prawo bilansowe*, Wyd. KiK, Warszawa 1995.
342. **Lloyd R., J. Oatham, M. Hammer**, *2007 Global Accountability Report*, One World Trust, London 2007.

343. **Lloyd R., J. Oatham, M. Hammer**, *2007 Global Accountability Report*, One World Trust, London 2007.
344. **Lobo G. J., J. Zhou**, *Did Conservatism in Financial Reporting Increase after the Sarbanes-Oxley Act? Initial Evidence*, Accounting Horizons, Vol. 20, No. 1, 2006, s. 57–74.
345. *Loi de Securitate Financiere* (Law No. 2003-706 of 1.08.2003 on financial security), http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=32&r=3231.
346. **Lundholm R. J.**, *A Tutorial on the Ohlson and Feldham/Ohlson Models: Answers to Some Frequently asked Questions*, Contemporary Accounting Research, Vol. 11, No. 2, 1995, s. 749–761.
347. *Management Commentary. Discussion Paper*, IASB, London 2005.
348. **Marcinkowska M.**, *Roczny raport z działań i wyników przedsiębiorstwa*, Oficyna Ekonomiczna (Polskie Wydawnictwa Profesjonalne), Warszawa 2004.
349. **Mason A. K.**, *The Evolution of of International Accounting Standards*, [w:] *Multinational Accounting: A Research Framework for the Eighties*, UMI Research Press, 1981.
350. **Mautz R. K.**, *Basic Concepts of Accounting*, [w:] *Handbook of Modern Accounting*, red. S. Davidson, McGraw-Hill Book Company International, 1970, s. 1-1–1-15.
351. **Mavin D.**, *Top accountant defends IFRS*, Financial Post, 25.04.2008.
352. **McDonald J. G.**, *French Mutual Fund Performance: Evaluation of Internationally-Diversified Portfolios*, Journal of Finance, Vol. 28, Issue 5, 1973, s. 1160–1180.
353. **McEnally R., P. Walters**, *The critical nature of neutral financial reporting*, IASB Insight, October 2003, s. 10–11.
354. **McLeay S., D. Neal, T. Tollington**, *International standardization and harmonization: a new measurement technique*, Journal of International Financial Management and Accounting, Vol. 10, No. 1, s. 42–70.
355. **Meek G. K., W. B. Thomas**, *A Review of Markets-Based International Accounting Research*, Journal of International Accounting Research, Vol. 3, Issue 1, 2003, s. 21–41.
356. **Melcher W.**, *Konvergenz von internem und externem Rechnungswesen*, Verlag Dr. Kovač, Hamburg 2002.
357. *Meeting of the world's standard-setters*, IASB Insight, July 2003, s. 3.
358. *Message from Stavros B. Thomadakis, PIOB Chair*, IFAC 2006 Annual Report, IFAC, New York 2007.
359. *Metody wyceny spółki – perspektywa klienta i inwestora*, red. M. Panfil, A. Szablewski, Poltex, Warszawa 2006.
360. **Meyer Ph. E.**, *Applied Accounting Theory. A Financial Reporting Perspective*, Richard D. Irwin, Homewood, Illinois 1980.
361. *Międzynarodowe i krajowe regulacje rachunkowości i ich implementacja. Wyzwania i bariery*, red. I. Sobańska, W. A. Nowak, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2006.
362. *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 1999*, IASC, SKwP, Warszawa 2000.
363. *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 2001*, IASC, SKwP, Warszawa 2001.
364. *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości a ustawa o rachunkowości – podobieństwa i różnice*, red. A. Jaruga, Warszawa 2004.
365. *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości w praktyce polskich przedsiębiorstw*, red. Z. Kołaczyk, Wyd. Forum, HLB Frąckowiak i Wspólnicy, Poznań 2002.
366. *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (IFRS) 2007*, IASB, SKwP, Warszawa 2007.
367. *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2004*, IASB, SKwP, Warszawa 2005.
368. *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej w interpretacjach i przykładach*, t. 1–9, Ernst & Young, LexisNexis, Warszawa 2006.
369. **Mikulska T.**, *Harmonizacja rachunkowości w warunkach globalizacji gospodarki światowej*, [w:] *Rachunkowość wobec procesów globalizacji*, red. J. Gierusz, M. Jerzemowska, T. Martyniuk, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2002, s. 364–372.
370. **Milburn J. A., P. D. Chant**, *Reporting Interests in Joint Ventures and Similar Arrangements*, G4+1, FASB, Norwalk 1999.

371. **Miller P. B. W., P. R. Bahnson**, *Quality financial reporting*, McGraw-Hill, New York 2002.
372. **Moczydłowska W.**, *Zamiast oczekiwanego entuzjazmu powszechna krytyka*, Gazeta Prawna, nr 213 (1578), 2.11.2005.
373. **Moczydłowska W.**, *Zamieszanie z MSR*, Gazeta Prawna, nr 243 (1352), 14.12.2004.
374. **Moonitz M.**, *The Basic Postulates of Accounting*, Accounting Research Study, No. 1, AICPA, New York 1961.
375. **Mueller G. G.**, *International Accounting*, MacMillan, New York 1967.
376. **Murray A.**, *Meeting with partner standard-setters*, IASB Insight, July 2004, s. 16.
377. **Murray A.**, *Meeting with partner standard-setters*, IASB Insight, April/May 2005, s. 17.
378. **Mustata R. V., D. Matis**, *Measurement of need for harmonization between National Accounting Standards and International Financial Reporting Standards*, Working paper, Munich Personal, RePEc Archive, December 2007, http://mpra.ub.uni-muenchen.de/6183.
379. **Nicolaisen D. T.**, *A Securities Regulator Looks at Convergence* (Northwestern University), Journal of International Law and Business, April 2005, http://www.dec.gov/rules/final/33--8567/pdf.
380. **Nishikawa I.**, *Japan – A view on convergence*, IASB Insight, Q4, 2007, s. 8.
381. **Nobes C. W.**, *Harmonization of financial reporting*, [w:] C. W. Nobes, R. H. Parker, *Comparative International Accounting*, 2nd Ed., Financial Times/Prentice Hall, London 1985.
382. **Nobes C. W.**, *Harmonization of financial reporting*, [w:] C. W. Nobes, R. Parker, *Comparative International Accounting*, 6th Ed., Financial Times/Prentice Hall, London 2000.
383. **Nobes C. W., R. H. Parker**, *Comparative International Accounting*, Prentice-Hall, New York 1995.
384. **Nowak W. A.**, *O konceptualnej podstawie sprawozdawczości finansowej. Perspektywa anglo-amerykańska*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007.
385. *Nowe regulacje rynku kapitałowego – najważniejsze zmiany i ich konsekwencje dla uczestników rynku*, KPWiG, Warszawa 2005.
386. *Objectives and Principles of Securities Regulation*, IOSCO, May 2003.
387. **Ohlson J. A.**, *Earnings, book values, and dividends in equity valuation*, Contemporary Accounting Research, Vol. 11, 1995, s. 661–687.
388. **Ohlson J. A., B. E. Juettner-Nauroth**, *Expected EPS and EPS Growth as Determinants of Value*, Review of Accounting Studies, Vol. 10, 2005, s. 349–365.
389. *Opinia o zgodności projektu ustawy o rachunkowości z prawem Unii Europejskiej, wyrażona na podstawie art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Komitecie Integracji Europejskiej (Dz. U. Nr 106, poz. 494) przez p.o. Sekretarza Komitetu Integracji Europejskiej, Pawła Samackiego działającego z upoważnienia Przewodniczącego Komitetu Integracji Europejskiej*, pismo Sekr. Min. Ps/1286/99/DHPIST-tk z dn. 21.06.1999, Warszawa.
390. *Original Pronouncements of Financial Standards*, Vol. I, Vol. II, FASB, John Wiley & Sons, New York 2006.
391. *Other jurisdictions move towards IFRSs*, IASB Insight, July 2002, s. 4.
392. **Pae J., D. B. Thornton, M. Welker**, *The Link between Earnings Conservatism and the Price-to-Book Ratio*, Contemporary Accounting Research, Vol. 22, No. 3, 2005, s. 693–717.
393. **Pellens B.**, *Internationale Rechnungslegung*, 2 ed., Schäffer-Poeschel Verlag, Stuttgart 1999.
394. **Pellens B., C. Tomaszewski**, *Kapitalmarktreaktionen auf den rechnungslegungswechsel zu IAS bzw. US-GAAP*, [w:] G. Gebhardt, B. Pellens, *Rechnungswesen und kapitalmarkt*, ZfbF-Sonderheft, Vol. 41, 1999, s. 199–228.
395. **Pereira V., R. Paterson, A. Wilson**, *UK/US GAAP Comparison. A comparison between UK and US accounting principles*, Ernst & Young, Kogan Page, London 1994.
396. **Pielaszek M.**, *Wpływ kapitalizacji leasingu operacyjnego na użyteczność sprawozdań finansowych spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 40 (96), SKwP, Warszawa 2007, s. 51–64.
397. **Pielichaty E., A. Ryba**, *Dylematy wprowadzenia nowych międzynarodowych standardów rachunkowości – wartość godziwa*, [w:] *Wpływ międzynarodowych i krajowych regulacji*

sprawozdawczości finansowej i auditingu na zmiany w praktyce rachunkowości, red. I. Sobańska, A. Szychta, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007, s. 270–285.
398. **Pietrzak P.**, *Wartość dla akcjonariusza (Shareholders Value) – kategoria ekonomiczna czasów globalizacji*, [w:] *Rachunkowość wobec procesów globalizacji*, red. J. Gierusz, M. Jerzemowska, T. Martyniuk, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2002, s. 418–421.
399. *Podstawowe statystyki GPW*, GPW w Warszawie, Warszawa 2007, http://www.gpw.pl/zrodla/informacje_gieldowe/statystyki/Gpwspl.html.
400. *Preface to International Accounting Standards*, International Accounting Standards 1990, IASC, London 1989.
401. *Preliminary Views on Amendments to IAS 19 Employee Benefits. Discussion paper*, IASB, London, March 2008.
402. *Preliminary Views on an improved Conceptual Framework for Financial Reporting. The Reporting Entity. Discussion Paper*, IASB, London, May 2008.
403. *Principles for Auditor Oversight*, IOSCO Statement of the Technical Committee, October 2002.
404. *Principles for Ongoing Disclosure and Material Development Reporting by Listed Entities*, IOSCO Statement of the Technical Committee, October 2002.
405. *Principles of Auditor Independence and the Role of Corporate Governance in Monitoring an Auditor's Independence*, IOSCO Statement of the Technical Committee, October 2002.
406. *Principles of Good Corporate Governance and Best Practice Recommendations*, The Australian Stock Exchange Corporate Governance Council, http://www.asic.gov.au/asic/asic.nsf/byheadline/whistleblowers:%20company%20auditors%20Obligations.htm.
407. *Private Sector Organises Itself for the Adoption of IAS by 2005 in Europe: EFRAG*, UNICE, 21.03.2001, http://www.iasplus.com/resource/efrag.pdf.
408. *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Council Directives 78/660/EEC and 91/674/EEC on the annual and consolidated accounts of certain types of companies and insurance undertakings*, Com 2002/0259 Final, OJ C 227E/2002, s. 336.
409. *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the application of international accounting standards*, Commission of the European Communities, COM (2001) 80 final, Brussels 2001.
410. **Pydo S., R. Wlaź**, *Harmonizacja i standaryzacja rachunkowości w dobie procesów globalizacji*, [w:] *Rachunkowość wobec procesów globalizacji*, red. J. Gierusz, M. Jerzemowska, T. Martyniuk, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002, s. 485–493.
411. *Rachunkowość finansowa z uwzględnieniem MSSF*, red. Z. Messner, PWN, Warszawa 2008.
412. *Rachunkowość wobec procesów globalizacji*, red. J. Gierusz, M. Jerzemowska, T. Martyniuk, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002.
413. **Radebaugh L. H., S. J. Gray, E. L. Black**, *International Accounting and Multinational Enterprises*, 6th Ed., John Wiley & Sons, New York 2006.
414. **Rappaport A.**, *Creating Shareholder Value. A Guide for Managers and Investors*, Revised and Updated Edition, Simon & Schuster, 1998.
415. **Rappaport A.**, *Wartość dla akcjonariuszy – poradnik menedżera i inwestora*, WIG Press, Warszawa 1999.
416. *Rebuilding Public Confidence in Financial Reporting – An International Perspective*, IFAC, New York, July 2003.
417. *Recommendation for Additional Guidance Regarding the Transition to IFRS. European Regulation on the Application of IFRS in 2005*, CESR, Paris, December 2003, http://www.cesr.eu/index.php?docid=213.
418. *Reducing Complexity in Reporting Financial Instruments. Discussion Paper*, IASB, London, March 2008.
419. *Regulation of International Securities Markets*, Securities Act Release No. 33-6807, SEC, Washington, November 1988.
420. *The Regulations on Information Disclosure of Listed Companies, approved by China Securities Regulatory Commission's 196th chairman meeting on December 13, 2006*, http://211.154.210.238/en/jsp/index_en.jsp?path=ROOT>EN>Laws%20and%20Regulations.

421. *Relationship between the IAS Regulation and the 4th and 7th Company Law Directives. Can a company preparing both individual and consolidated accounts in accordance with adopted IFRS issue the individual accounts before the consolidated accounts? Agenda Paper for the meeting of the Accounting Regulatory Committee on 2nd February 2007 (Document ARC/08/2007)*, European Commission, Brussels, 15.01.2007.
422. *Relationship between the IAS Regulation and the 4th and 7th Company Law Directives – Meaning of "Annual Accounts". Agenda Paper for the meeting of the Accounting Regulatory Committee on 2nd February 2007 (Document ARC/19/2006)*, European Commission, Brussels, 7.11.2006.
423. *Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the operation of Regulation (EC) No 1606/2002 of 19 July 2002 on the application of international standards*, COM (2008) 215 final, Commission of the European Communities, Brussels 2008 (wersja polskojęzyczna: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0215:FIN:PL:PDF).
424. *Report of the Study Group on Objectives of Financial Statements, „The Trueblood Report"*, AICPA, New York 1973.
425. *Report on International Financial Reporting Standards (IFRS) and the Governance of the International Accounting Standards Board (IASB)*, European Parliament, Session document, 5.02.2008, (wersja polskojęzyczna: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//TEXT+REPORT+A6-2008-0032+0+DOC+XML+V0//PL).
426. *Report on the Observance of Standards and Codes (ROSC). Republic of Poland*, World Bank, Washington, February 2005.
427. *Reporting Information About the Financial Performance of Business Enterprises. Focusing on the Form and Content of Financial Statements*, FASB, Norwalk, 2001.
428. *Resolution No. 47 on Corporate Governance*, IOSCO Emerging Markets Committee, May 2002.
429. *A Resolution on IASC Standards*, IOSCO, May 2000, http://www.iosco.org/library/resolutions/pdf/IOSCORES19.pdf.
430. *Resolution on Principles for Record Keeping, Collection of Information, Enforcement Powers and Mutual Cooperation to Improve the Enforcement of Securities and Futures Laws*, IOSCO, November 1997.
431. *Review of the Constitution. Public accountability and the Composition of the IASB. Proposals for Change*, IASCF, London, July 2008.
432. *Review of practical implementation issues of International Financial Reporting Standards. Note by the UNCTAD secretariat*, UNCTAD, Geneva, August 2007.
433. **Riahi-Belkaoui A.**, *Accounting Theory*, 4th Ed., Thomson Learning Business Press Int. 2000.
434. **Richardson G., S. Tinaikar**, *Accounting based valuation models: what have we learned*, Accounting and Finance, Vol. 44, Issue 2, 2004, s. 223–255.
435. **Ritchie H. C.**, *Analiza fundamentalna*, WIG Press, Warszawa 1997.
436. *A Roadmap of Convergence between IFRSs and US GAAP – 2006–2008. Memorandum of Understanding between the FASB and the IASB*, IASB Insight, IASB, London, May 2006, s. 4–6.
437. **Roberts C., W. Weetman, P. Gordon**, *International Financial Reporting. A Comparative Approach*, 2nd Ed., Financial Times/Prentice Hall, Harlow, Essex 2002.
438. **Roberts C., W. Weetman, P. Gordon**, *International Financial Reporting Accounting. A Comparative Approach*, 3rd Ed., Financial Times/Prentice Hall, Harlow, Essex 2005.
439. *Rozporządzenie (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości*, Dz. Urz. UE L 243 z 24.09.2002 r., s. 1.
440. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1725/2003 z dnia 29 września 2003 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady*, Dz. Urz. UE L 261 z 13.10.2003 r., s. 1.
441. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 707/2004 z dnia 6 kwietnia 2004 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1725/2003 przyjmujące niektóre międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady*, Dz. Urz. UE L 111 z 17.04.2004 r., s. 3.

442. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 809/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. wykonujące dyrektywę 2003/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie informacji zawartych w prospektach emisyjnych oraz formy, włączenia przez odniesienie i publikacji takich prospektów emisyjnych oraz rozpowszechniania reklam*, Dz. Urz. UE L 149 z 30.04.2004 r., s. 1 z późn. zm.
443. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 2086/2004 z dnia 19 listopada 2004 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1725/2003 przyjmujące niektóre międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do dodania MSR 39*, Dz. Urz. UE L 363 z 9.12.2004 r., s. 1.
444. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 2236/2004 z dnia 29 grudnia 2004 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1725/2003 przyjmujące pewne międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do międzynarodowych standardów sprawozdawczości finansowej (IFRS) 1, 3–5, międzynarodowych standardów rachunkowości (MSR) 1, 10, 12, 14, 16–19, 22, 27, 28, 31–41 i interpretacji przez Komitet ds. Interpretacji Standardów (SIC) 9, 22, 28–32*, Dz. Urz. UE L 392 z 31.12.2004 r., s. 1.
445. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 2237/2004 z dnia 29 grudnia 2004 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1725/2003 przyjmujące pewne międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do MSR 32 oraz IFRIC 1*, Dz. Urz. UE L 393 z 31.12.2004 r., s. 1.
446. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 2238/2004 z dnia 29 grudnia 2004 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1725/2003 w sprawie przyjęcia niektórych międzynarodowych standardów rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do MSSF 1, MSR 1 do 10, 12 do 17, 19 do 24, 27 do 38, 40 i 41 oraz interpretacji SKI 1 do 7, 11 do 14, 18 do 27 oraz 30 do 33*, Dz. Urz. UE L 394 z 31.12.2004 r., s. 1.
447. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 211/2005 z dnia 4 lutego 2005 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1725/2003 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (IFRS) 1 i 2 oraz Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IAS) 12, 16, 19, 32, 33, 38 i 39*, Dz. Urz. UE L 41 z 11.02.2005 r., s. 1.
448. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1073/2005 z dnia 7 lipca 2005 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1725/2003 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do KIMSF 2*, Dz. Urz. UE L 175 z 8.07.2005 r., s. 3.
449. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1751/2005 z dnia 25 października 2005 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1725/2003 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do MSSF 1 (IFRS 1), MSR 39 (IAS 39) i SKI 12 (SIC 12)*, Dz. Urz. UE L 282 z 26.10.2005 r., s. 3.
450. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1864/2005 z dnia 15 listopada 2005 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1725/2003 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej 1 oraz Międzynarodowych Standardów Rachunkowości 32 i 39*, Dz. Urz. UE L 299 z 16.11.2005 r., s. 45.
451. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1910/2005 z dnia 8 listopada 2005 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1725/2003 przyjmujące niektóre międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do MSSF (IFRS) 1 i 6, MSR (IAS) 1, 16, 19, 24, 38, 39, Interpretacji IFRIC 4 oraz Interpretacji IFRIC 5*, Dz. Urz. UE L 305 z 24.11.2005 r., s. 4.
452. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 2106/2005 z dnia 21 grudnia 2005 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1725/2003 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do MSR 39*, Dz. Urz. UE L 337 z 22.12.2005 r., s. 16.
453. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 108/2006 z dnia 11 stycznia 2006 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1725/2003 przyjmujące niektóre międzynarodowe standardy rachun-*

kowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 1, 4, 6 i 7, Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (MSR) 1, 14, 32, 33 i 39, Interpretacji 6 Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC), Dz. Urz. UE L 24 z 27.01.2006 r., s. 1.

454. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 708/2006 z dnia 8 maja 2006 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1725/2003 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do MSR 21 oraz Interpretacji 7 Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC)*, Dz. Urz. UE L 122 z 9.5.2006 r., s. 19.
455. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1329/2006 z dnia 8 września 2006 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1725/2003 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Interpretacji 8 i 9 Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC)*, Dz. Urz. UE L 247 z 9.09.2006 r., s. 3.
456. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 610/2007 z dnia 1 czerwca 2007 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1725/2003 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Interpretacji 10 Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC)*, Dz. Urz. UE L 141 z 2.06.2007 r., s. 46.
457. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 611/2007 z dnia 1 czerwca 2007 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1725/2003 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Interpretacji 11 Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej (IFRIC)*, Dz. Urz. UE L 141 z 2.06.2007 r., s. 49.
458. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1347/2007 z dnia 16 listopada 2007 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1725/2003 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 8*, Dz. Urz. UE L 300 z 17.11.2007 r., s. 32.
459. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1569/2007 z dnia 21 grudnia 2007 r. ustanawiające zgodnie z dyrektywami 2003/71/WE i 2004/109/WE Parlamentu Europejskiego i Rady mechanizm ustalania równoważności standardów rachunkowości stosowanych przez emitentów papierów wartościowych z krajów trzecich*, Dz. Urz. UE L 340 z 22.12.2007 r., s. 66.
460. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1358/2007 z dnia 21 listopada 2007 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 1725/2003 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) Nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynardowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 8*, Dz. Urz. UE L 304 z 22.11.2007 r., s. 9.
461. *Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1787/2006 r. z dnia 4 grudnia 2006 r. zmieniające rozporządzenie (WE) Nr 809/2004 wykonujące dyrektywę 2003/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie informacji zawartych w prospektach emisyjnych oraz formy, włączenia przez odniesienie i publikacji takich prospektów emisyjnych oraz rozpowszechniania reklam*, Dz. Urz. UE L 337 z 5.12.2006 r., s. 17.
462. *Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 15 stycznia 1991 r. w sprawie zasad prowadzenia rachunkowości*, M.P. nr 10, poz. 35, z późn. zmian.
463. *Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 27 czerwca 1989 r. w sprawie prowadzenia ksiąg handlowych przez niektóre grupy podatników*, Dz. U. nr 43, poz. 238, z późn. zmian.
464. *Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 18 października 2005 r. w sprawie zakresu informacji wykazywanych w sprawozdaniach finansowych i skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych, wymaganych w prospekcie emisyjnym dla emitentów z siedzibą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, dla których właściwe są polskie zasady rachunkowości*, Dz. U. nr 209, poz. 1743.
465. *Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 19 października 2005 r. w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych*, Dz. U. nr 209, poz. 1744.

466. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 października 1994 r. w sprawie szczegółowych warunków, jakim powinien odpowiadać prospekt emisyjny i memorandum informacyjne*, Dz. U. nr 128, poz. 631.
467. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 września 1996 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków, jakim powinien odpowiadać prospekt emisyjny i memorandum informacyjne*, Dz. U. nr 126, poz. 591.
468. *Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 1998 r. w sprawie rodzaju, formy i zakresu informacji bieżących i okresowych oraz terminów ich przekazywania przez emitentów papierów wartościowych dopuszczonych do publicznego obrotu*, Dz. U. nr 163, poz. 1160.
469. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych warunków, jakim powinien odpowiadać prospekt emisyjny, skrót prospektu emisyjnego oraz memorandum informacyjne i skrót memorandum informacyjnego*, Dz. U. nr 163, poz. 1162.
470. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 marca 2002 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych*, Dz. U. nr 31, poz. 280.
471. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 marca 2002 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków, jakim powinien odpowiadać prospekt emisyjny oraz skrót prospektu*, Dz. U. nr 36, poz. 328.
472. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2003 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych*, Dz. U. nr 220, poz. 2169.
473. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 sierpnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków, jakim powinien odpowiadać prospekt emisyjny oraz skrót prospektu*, Dz. U. nr 186, poz. 1921.
474. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 marca 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków, jakim powinien odpowiadać prospekt emisyjny oraz skrót prospektu*, Dz. U. nr 50, poz. 464.
475. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 marca 2005 r. w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych*, Dz. U. nr 49, poz. 463.
476. *Rozporządzenie (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości*, Dz. U. WE L 243 z 11.09.2001 r., s. 1.
477. *Rules Governing The Listing of Securities on The Stock Exchange of Hong Kong Limited, Appendix 14 Code on Corporate Governance Practice*, http://www.hkex.com.hk/rule/listrules/listrules.htm.
478. *Rozporządzenie Komisji (WE) nr 809/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. wykonujące dyrektywę 2003/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie informacji zawartych w prospektach emisyjnych oraz formy, włączenia przez odniesienie i publikacji takich prospektów emisyjnych oraz rozpowszechniania reklam*, Dz. U. WE L 149 z 30.04.2003 r., s. 1, z późn. zmian.
479. **Rutteman P.**, *Contribution by the Groupe d'Etudes des Experts Comtables to Harminization of Accounting Standards in Europe*, [w:] *Harmonization of Accounting Standards*, OECD, Paris 1986.
480. **Rybiński K.**, *Globalizacja w trzech odsłonach. Offshoring – globalne nierównowagi – polityka pieniężna*, Difin, Warszawa 2007.
481. **Sakurai H.**, *Japan – Individual Accounts*, [w:] *TRANSAC. Transnational Accounting*, Vol. 2, ed. D. Ordelheide, 2nd Ed., Palgrave Publishers, 2001, s. 1685–1806.
482. **Samelak J.**, *Determinanty sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstw oraz kierunki jej dalszego rozwoju*, Wyd. Akademii Ekonomicznej, Poznań 2002.
483. **Samuels J. M., A. G. Piper**, *International Accounting. A Survey*, Croom Helm, London 1985.
484. *Sarbanes-Oxley Act of 2002*, Public Law 107-204, 30.07.2002, http://www.sarbanes-oxley.com/section.php?level=1&pub_id=Sarbanes-Oxley.
485. *SAS No. 69 The Meaning of „Present Fairly in Conformity With Generally Accepted Accounting Principles, for Nongovernmental Entities*, AICPA, New York 2000, http://www.aicpa.org/download/members/div/auditstd/AU-00411.PDF.

486. **Schipper K.**, *The introduction of International Accounting Standards in Europe: Implications for international convergence*, European Accounting Review, Vol. 14, No. 1, 2005, s. 101–126.
487. **Schipper K.**, *Principles-Based Accounting Standards*, Accounting Horizons, Vol. 17, No. 1, March 2003, s. 61–72.
488. *SEC Announces Next Steps Relating to International Financial Reporting Standards*, SEC Press Release, Washington, 24.04.2007, http://www.sec.gov/news/press/2007/2007-72.htm.
489. *SEC-CESR Set Out the Shape of Future Collaboration*, SEC Press Release, Washington, 4.06.2004, http://www.sec/gov/news/press/2004-75.htm.
490. *SEC and CESR Launch Work Plan Focused on Financial Reporting. Developing Cross Atlantic Financial Markets*, SEC Press Release, Washington, 2.08.2006, http://www.sec/gov/news/press/2006/2006-130.htm.
491. *SEC Staff Observations in the Review of IFRS Financial Statements*, 2.07.2007, http://www.sec.gov/divisions/corpfin/ifrsstaffobservations.htm.
492. *SEC, UK FSA, and UK FRC Sigh Protocol for Sharing Information on Application of IFRS*, Press Release No. 2007-73, SEC, Washington, 25.04.2007, http://www.sec.gov/news/press/2007/2007-73.htm.
493. *Second Public Report of The PIOB*, PIOB, Madrid, May 2007.
494. *SFAS No. 34 Capitalization of Interests Cost*, [w:] *Accounting Standards. Original Pronouncements*, FASB, John Wiley & Sons, International 1997.
495. *SFAS No. 38 Accounting for Preacquisition Contingencies of Purchased Enterprises*, FASB, Norwalk, September 1980, http://www.fasb.org/pdf/fas38.pdf.
496. *SFAS No. 131 Disclosures about Segments of an Enterprise and Related Information*, FASB, Norwalk, 1997.
497. *SFAS No. 141 Business Combinations*, FASB, Norwalk, June 2001, http://www.fasb.org/pdf/fas141.pdf.
498. *SFAS No. 141 Business Combinations (revised in 2007)*, FASB, Norwalk, December 2007.
499. *SFAS No. 142 Goodwill and Other Intangible Assets*, FASB, Norwalk, June 2001, http://www.fasb.org/pdf/fas142.pdf.
500. *SFAS No. 162 The Hierarchy of Generally Accepted Accounting Principles*, FASB, Norwalk, May 2008, http://www.fasb.org/pdf/fas162.pdf.
501. *SFAS No. 163 Accounting for Financial Guarantee Contracts – an interpretation of FASB Statement No. 60*, FASB, Norwalk, May 2008, http://www.fasb.org/pdf/fas163.pdf.
502. **Sierpińska M., T. Jachna**, *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, PWN, Warszawa 2000.
503. **Smejda M.**, *Użyteczność decyzyjna informacji zawartych w sprawozdawczości finansowej*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 32 (88), SKwP, Warszawa 2006, s. 174–181.
504. **Smejda M.**, *Wykorzystanie wartości godziwej w raportowaniu finansowym – problemy dyskusyjne*, [w:] *„Wartość i wycena w ekonomii i rachunkowości". Materiały konferencyjne*, Akademia Ekonomiczna w Katowicach, Katowice 2008, s. 263–277.
505. **Sobańska I.**, *Reorientacja sprawozdań finansowych i systemu rachunkowości jako skutek wdrażania MSR*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 27 (3), SKwP, Warszawa 2005, s. 75–96.
506. **Sobańska I.**, *Wpływ MSR na integrację rachunkowości: rachunkowość finansowa i rachunkowość zarządcza*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, Nr specjalny, t. 13 (69), SKwP, Warszawa 2003, s. 247–255.
507. **Sobańska I.**, *Zmiany w rachunkowości spółek publicznych w kontekście wdrażania MSR/MSSF*, [w:] *Wpływ międzynarodowych i krajowych regulacji sprawozdawczości finansowej i auditingu na zmiany w praktyce rachunkowości*, red. I. Sobańska, A. Szychta, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007, s. 183–194.
508. **Sobańska I., M. Michalak**, *Wykorzystanie informacji prospektywnych w sprawozdawczości finansowej zorientowanej na wartość na przykładzie MSR 36 „Utrata wartości aktywów"*, [w:] *„Wartość i wycena w ekonomii i rachunkowości". Materiały konferencyjn*e, Akademia Ekonomiczna w Katowicach, Katowice 2008, s. 278–296.
509. **Soderstrom N. S., K. J. Sun**, *IFRS Adoption and Accounting Quality: A Review*, European Accounting Review, Vol. 16, No. 4, 2007, s. 675–702.

510. **Sojak S.**, *Rachunkowość w warunkach inflacji*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 1996.
511. **Solnik B. H.**, *Note on the Validity of the Random Walk for European Stock Prices*, Journal of Finance, Vol. 28, No. 5, 1973, s. 1151–1159.
512. **Solomon J.**, *Corporate Governance and Accountability*, 2nd Ed., John Wiley & Sons, Chichester, West Sussex 2007.
513. *Sprawozdanie Komisji Finansów Publicznych o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy o rachunkowości (druk nr 1311)*, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej III Kadencji, druk nr 2087 z 27.09.2000 r. wraz z *Opinią do sprawozdania Komisji Finansów Publicznych o rządowym projekcie ustawy o rachunkowości (druki 1311 i 2087), wyrażona na podstawie art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Komitecie Integracji Europejskiej (Dz. U. nr 106, poz. 494), w związku z art. 39 ust. 3a i art. 40 ust. 1 i 3 Regulaminu Sejmu, przez Sekretarza Komitetu Integracji Europejskiej, Ministra Jacka Saryusz-Wolskiego, działającego z upoważnienia Przewodniczącego Komitetu Integracji Europejskiej*, pismo Sekr. Min. JSW/872/2000/DHP-tk z 2.08.2000, Warszawa.
514. **Sprouse R. T., M. Moonitz**, *A Tentative Set of Broad Accounting Principles for Business Enterprises*, Accounting Research Study No. 3, AICPA, New York 1962.
515. *Stable Platform achieved*, IASB Insight, April/May 2004, s. 1.
516. *Standard No. 1 on Financial Information Enforcement of Standards on Financial Information in Europe*, CESR, Paris, March 2003, http://www.cesr.eu/index.php?docid=192.
517. *Standard No. 2 on Financial Information: Coordination of Enforcement Activities*, CESR, Paris, April 2004, http://www.sesr.eu/index.php?docid=2046.
518. *Standardy rachunkowości wobec wyzwań współczesnej gospodarki*, t. II: *Analiza standardów rachunkowości*, red. Z. Messner, Akademia Ekonomiczna w Katowicach, Katowice 2006.
519. *Stanowisko dotyczące prezentacji historycznych informacji finansowych w prospektach emisyjnych*, KNF, Warszawa, 20.03.2006, http://www.knf.gov.pl/Images/stanowisko_2_tcm20-6361.pdf.
520. *A Statement of Basic Accounting Theory*, American Accounting Association, Evanstone, Il. 1966.
521. *Statement of Best Practice: Working Relationships between the ISB and other Accounting Standard-Setters*, IASB, London, February 2006.
522. *Statement of the European Commission and the U.S. Securities and Exchange Commission on Mutual Recognition in Securities markets*, Press Release, SEC, Washington, February 2008, http://www.sec.gov/news/press/2008/2008-9.htm.
523. *Statement of the European Commission, the Financial Services of Japan, the International Organization of Securities Commissions (IOSCO) and the US Securities and Exchange Commission on work to enhance the governance of the IASC Foundation*, European Commission, MEMO/07/451, Brussels, 7.11.2007, http://europa.eu/rapid/pressReleases Action.do?reference=MEMO/07/451&type=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en.
524. *Statements of Financial Accounting Concepts*, FASB, John Wiley & Sons, New York 2006.
525. *Statements of Membership Obligations 1–7*, IFAC Board, New York, April 2004 (Revised 2006).
526. *Status of Proposed Multilateral Instrument 52-111 Reporting on Internal Control Over Financial Reporting and Proposed Amended and Restated Multilateral Instrument 52–109 Certification of Disclosure in Issuers' Annual and Interim Filings*, Canadian Securities Administrators Notice 52-313, http://www.osc.gov.on.ca/Regulation/Rulemaking/Current/Part5/csa_20060310_52-313_status-52-111.jsp.
527. **Stiglitz J. E.**, *Globalizacja*, PWN, Warszawa 2006.
528. **Stiglitz J. E.**, *Szalone lata dziewięćdziesiąte*, PWN, Warszawa 2006.
529. **Stolowy H., M. J. Lebas**, *Financial Accounting and Reporting – A Global Perspective*, 2nd Ed., Thomson Learning, 2006.
530. **Street D. L., S. Bryant**, *Disclosure Level and Compliance with IASs: A Comparison of Companies With and Without U.S. Listings and Filings*, International Journal of Accounting, Vol. 35, No. 3, 2000, s. 305–329.

531. **Street D., S. Gray**, *Observance of International Accounting Standards: Factors Explaining Non-Compliance*, ACCA Research Report, No. 74, London 2001.
532. **Street D. L., Ch. L. Linthicum**, *IFRS in the U.S.: It May Come Sooner Than You Think: A Commentary*, Journal of International Accounting Research, Vol. 6, No. 1, 2007, s. xi–xiii.
533. **Street D. L., N. B. Nichols, S. J. Gray**, *Assessing the acceptability of International Accounting Standards in the U.S.: An empirical study of the materiality of U.S. GAAP reconciliations by non-U.S. companies complying with IASC standards*, International Journal of Accounting, Vol. 35, No. 1, 2000, s. 27–63.
534. *Study Pursuant to Section 108(d) of the Sarbanes-Oxley Act of 2002 on the Adoption by the United States Financial Reporting System of a Principles-Based Accounting System*, SEC, Washington 2003, http://www.sec.gov/news/studies/principlesbasedstand.htm.
535. **Surdykowska S. T.**, *Rachunkowość międzynarodowa*, Kantor Wyd. Zakamycze, Kraków 1999.
536. **Surdykowska S. T.**, *Wpływ globalizacji na układ sił politycznych i gospodarczych na świecie*, [w:] *Człowiek i społeczeństwo w obliczu globalizacji*, red. E. Okoń-Horodyńska, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2007, s. 9–23.
537. **Szczepankowski P.**, *Fuzje i przejęcia. Techniki opłacalności i sposoby finansowania*, PWN, Warszawa 2000.
538. **Szychta A.**, *Etapy ewolucji i kierunki integracji metod rachunkowości zarządczej*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007.
539. **Szychta A.**, *Teoria rachunkowości Richarda Mattessicha w świetle podstawowych kierunków rozwoju nauki rachunkowości – Studium metodologiczne*, FRRwP, Warszawa 1996.
540. **Śnieżek E.**, *Implementacja MSR 7 w praktyce sprawozdawczości finansowej polskich spółek publicznych – pierwsze doświadczenia i refleksje*, [w:] *Wpływ międzynarodowych i krajowych regulacji sprawozdawczości finansowej i auditingu na zmiany w praktyce rachunkowości*, red. I. Sobańska, A. Szychta, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007, s. 233–250.
541. **Śnieżek E. M.**, *Sprawozdawczość przepływów pieniężnych – krytyczna ocena i propozycja modelu*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2008.
542. **Świderska M.**, *Informacja pochodząca z rachunkowości jako czynnik kształtowania wartości spółki w ocenie inwestora*, praca doktorska, SGH, Warszawa 2006.
543. **Świderska M.**, *Sprawozdawczość finansowa jako źródło informacji dla oceny efektów działalności gospodarczej*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 29 (85), SKwP, Warszawa 2005, s. 101–121.
544. **Świderska G. K., P. Podłowski**, *Zakres ujawnień zasobów intelektualnych w raportach rocznych spółek giełdowych w Polsce*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 32 (88), SKwP, Warszawa 2006, s. 217–231.
545. **Świderska G., R. Świderski**, *Ewolucja raportów rocznych w kierunku sprawozdawczości wartości, Przyczynek do dyskusji nad wyzwaniami dla biegłych rewidentów*, [w:] *„Jakość usług biegłego rewidenta". Materiały pokonferencyjne*, Jachranka, 10–12 października 2007, KIBR, Warszawa 2007.
546. **Tafara E.**, *A Race to the Top: International Regulatory Reform Post Sarbanes-Oxley*, International Financial Law Review, Vol. 12, September 2006, http://www.sec.gov/news/speech/2006/spch091106et.htm.
547. **Tarca A.**, *International Convergence of Accounting Practices: Choosing between IAS and US GAAP*, Journal of International Financial Management and Accounting, Vol. 15, Issue 1, March 2004, s. 60–91.
548. **Tay J. S. W., R. H. Parker**, *Measuring international harmonization and standardization*, Abacus, Vol. 26, Issue 1, 1990, s. 71–88.
549. **Tay J. S. W., R. H. Parker**, *Measuring international harmonization and standardization: A replay*, Abacus, Vol. 28, No. 2, 1992, s. 217–220.
550. *Toward Convergence. FASB and IASB Hold Joint Meeting*, FASB Report, November 2004.
551. *TRANSAC. Transnational Accounting*, Vol. 1–3, ed. D. Ordelheide, 2nd Ed., Palgrave Publishers, 2001.
552. **Tricker R. I.**, *Corporate responsibility, institutional governance and the roles of accounting standards*, [w:] *Accounting Standards Setting. An International Perspective*, ed. M. Bromwich, A. G. Hopwood, Pitman Publishing, London 1983.

553. **Turczyński M.**, *Wycena środków trwałych na potrzeby MSR*, Rachunkowość, nr 4, 2006, s. 9–15.
554. *The Turnbull Guidance on Internal Control*, Financial Reporting Council, London 2005, http://www.frc.org.uk/corporate/cinternalcontrol.cfm.
555. **Turyna J.**, *Standardy Sprawozdawczości Finansowej. MSR – US GAAP – Polskie Ustawodawstwo*, Difin, Warszawa 2006.
556. **Tyrrall D., D. Woodward, A. Rakhimbekova**, *The relevance of International Financial Reporting Standards to a developing country: Evidence from Kazakhstan*, The International Journal of Accounting, Vol. 42, Issue 1, s. 82–110.
557. *Uchwała nr 555/2005 Komisji Papierów Wartościowych i Giełd z dnia 20 września 2005 r. w sprawie Rekomendacji Komitetu Europejskich Regulatorów Rynku Papierów Wartościowych (CESR) w sprawie spójnej implementacji Rozporządzenia Komisji Europejskiej nr 809/2004 o prospekcie*, http://www.knf.gov.pl/komisja_i_urzad_komisji/unia_europejska/wspolpraca_w_ramach/standardy_cesr.html.
558. **Uddin M. S.**, *Global Harmonization of Accounting Standards*, The Cost and Management, May-June 2005, s. 17–23.
559. *US and EU to work towards eliminating reconciliation by 2009 – possibly sooner*, Press release, IASB, London, 2.05.2007, http://www.iasb.org/News/Press+Releases/US+and-+EU+to+work+towards+eliminating+reconciliation+by+2009+-+possibly+sooner.htm.
560. *US GAAP and IASB reaffirm commitment to enhance consistency, comparability and efficiency in global capita markets*, IASB Insight, IASB, London, May 2006, s. 3.
561. *The Use and Application of International Accounting Standards*, IASC News, 1/17, March 1988, s. 1–10.
562. *Use of IFRSs for reporting by domestic listed and unlisted companies by country and region*, http://www.iasplus.com/country/useias.htm.
563. *A user's guide through International Financial Reporting Standards 2007*, IASB, London 2007.
564. *Ustawa o rachunkowości a Międzynarodowe Standardy Rachunkowości – analiza porównawcza*, red. J. Gierusz, ODDK, Gdańsk 2002.
565. *Ustawa z dnia 22 marca 1991 r. – Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi i funduszach powierniczych*, Dz. U. z 1994 r., nr 58, poz. 239, z późn. zmian.
566. *Ustawa z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Komitecie Integracji Europejskiej*, Dz. U. nr 106, poz. 494; z 2001 r., nr 154, poz. 1800.
567. *Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. – Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi*, Dz. U. z 2002 r., nr 49, poz. 447, z późn. zmian.
568. *Ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o zmianie ustawy o rachunkowości*, Dz. U. nr 113, poz. 1186.
569. *Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o zmianie ustawy o rachunkowości i zmianie ustawy o biegłych rewidentach i ich samorządzie*, Dz. U. nr 213, poz. 2155.
570. *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o nadzorze nad rynkiem kapitałowym*, Dz. U. nr 183, poz. 1537.
571. *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi*, Dz. U. nr 183, poz. 1538.
572. *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych*, Dz. U. nr 184, poz. 1539.
573. *Ustawa z dnia 16 grudnia 2005 r. o zmianie ustawy o rachunkowości*, Dz. U. nr 267, poz. 2252.
574. *Ustawa z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym*, Dz. U. nr 157, poz. 1119 z późn. zmian.
575. **Van der Tas L. G.**, *Evidence of EC financial reporting practice harmonization*, European Accounting Review, Vol. 1, No. 1, 1992, s. 69–104.
576. **Van der Tas L. G.**, *Measuring Harmonization of Financial Reporting Practice*, Accounting and Business Research, Vol. 18, Spring 1988, s. 157–169.
577. **Van der Tas L. G.**, *Measuring International Harmonization and Standardization: A Comment*, Abacus, Vol. 28, No. 2, 1992, s. 211–216.

578. **Van Tendeloo B., A. Vanstraelen**, *Earnings Management under German GAAP versus IFRS*, European Accounting Review, Vol. 14, 2005, s. 155–180.
579. **Walińska E.**, *Międzynarodowe standardy rachunkowości. Ogólne zasady pomiaru i prezentacji pozycji bilansu i rachunku wyników*, Oficyna Ekonomiczna, PWP, Kraków 2005.
580. **Walińska E. M.**, *Wartość bilansowa przedsiębiorstwa a alokacja podatku dochodowego*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004.
581. **Walińska E.**, *Wpływ Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej na zasady prezentacji informacji w bilansie oraz rachunku zysków i strat – pierwsze doświadczenia polskiej praktyki*, [w:] *Wpływ międzynarodowych i krajowych regulacji sprawozdawczości finansowej i auditingu na zmiany w praktyce rachunkowości*, red. I. Sobańska, A. Szychta, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007, s. 215–232.
582. **Walton P.**, *The true and fair view and the drafting of the Fourth Directive*, European Accounting Review, Vol. 6, Issue 4, 1997, s. 721–730.
583. **Walton P.**, *Global Financial Accounting and Reporting. Principles and Analysis*, Thomson Learning, London 2006.
584. **Walton P., W. Aerts**, *Harmonization and Accounting in France and Britain: Some Evidence*, Abacus, Vol. 28, No. 2, 1992, s. 186–199.
585. **Waśniewski T., W. Skoczylas**, *Teoria i praktyka analizy finansowej w przedsiębiorstwie*, FRRwP, Warszawa 2002.
586. **Watts R. L.**, *Conservatism in Accounting*, Part I: *Explanations and Implications*, Accounting Horizons, Vol. 17, No. 3, 2003, s. 207–221.
587. **Watts R. L.**, *Conservatism in Accounting*, Part II: *Evidence and Research Opportunities*, Accounting Horizons, Vol. 17, No. 4, 2003, s. 287–301.
588. *Ważne daty w historii GPW*, GPW w Warszawie, http://www.gpw.pl/gpw.asp?cel=ogieldzie&k=21&i=/historia/wazne_daty&sky=1.
589. **Weetman P., C. A. Adams, E. A. E. Jones, S. J. Gray**, *Profit Measurement and UK Accounting Standards: A Case of Increasing Disharmony in Relation to US GAAP and IASs*, Accounting and Business Research, Vol. 28, No. 3, 1998, s. 189–208.
590. **Wenta** K., *Jak wdrożyliśmy MSR*, Rachunkowość, nr 7, 2006, s. 30–33.
591. **Whittington M.**, *Problems in Comparing Financial Performance Across International Boundaries: A Case Study Approach*, The International Journal of Accounting, Vol. 35, Issue 3, 2000, s. 399–413.
592. **Whittington M., A. Steele**, *Still Searching for Excellence? International Accounting and the World' s Most Outstanding Companies*, British Journal of Management, Vol. 9, No. 3, 1998, s. 233–247.
593. **Wolk H., J. Dodd, M. Tearney**, *Accounting Theory. Conceptual Issues in a Political and Economic Environment*, 6th Ed., Thomson, South-Western College Publishing, 2004.
594. **Wołkowski J.**, *Procesy normalizacji rachunkowości w Polsce*, [w:] *Współczesne problemy rachunkowości*, red. A. Jarugowa, PWE, Warszawa 1991, s. 40–65.
595. **Wong P.**, *Challenges and Successes in Implementing International Standards: Achieving Convergence to IFRSs and ISAs*, IFAC, New York 2004.
596. *World Federation of Exchanges 2006 Market Highlights. Annual Report and Statistics 2006*, World Federation of Exchanges, 2007.
597. *World Standard-setters meeting in London*, IASB Insight, Q4, 2007, s. 13.
598. *Wpływ międzynarodowych i krajowych regulacji sprawozdawczości finansowej i auditingu na zmiany w praktyce rachunkowości*, red. I. Sobańska, A. Szychta, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007.
599. *Współczesne problemy rachunkowości*, red. A. Jarugowa, PWE, Warszawa 1991.
600. *Wyjaśnienia dotyczące sporządzania raportów (ogólne)*, pismo Departamentu Spółek Publicznych urzędu KPWiG (DSP3-456-921/99) z 30.03.1999 r., Warszawa.
601. *Wytyczne w sprawie różnic pomiędzy PZR a MSR lub US GAAP (uaktualnienie wytycznych przekazanych pismem DSP-456-1790/99 z lipca 1999 r.)*, pismo (DSP3-023-30/00-561/2000) z 23.02.2000 r., Departament Spółek Publicznych, KPWiG, Warszawa.

602. **Young D., D. Guenther**, *Financial reporting environments and international capital mobility*, Journal of Accounting Research, Vol. 41, Issue 3, 2002, s. 553–579.
603. *Zalecenia Komisji z dnia 11 października 2007 r. w sprawie elektronicznej sieci urzędowo ustanowionych systemów scentralizowanego gromadzenia informacji regulowanych, o których mowa w dyrektywie 2004/109/WE Parlamentu Europejskiego i Rady*, Dz. Urz. WE L 267 z 12.10.2007 r., s. 16.
604. *Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 16 listopada 1983 r. w sprawie ogólnych zasad prowadzenia rachunkowości przez jednostki gospodarki uspołecznionej*, M.P. nr 40, poz. 233, z późn. zmian.
605. *Zarządzenie Przewodniczącego Komisji Papierów Wartościowych z dnia 16 czerwca 1994 r. w sprawie rodzaju, formy i terminów przekazywania informacji bieżących i okresowych przez emitentów papierów wartościowych dopuszczonych do publicznego obrotu*, M.P. nr 36, poz. 313 oraz M.P. nr 64, poz. 576.
606. *Zarządzenie Przewodniczącego Komisji Papierów Wartościowych z dnia 1 kwietnia 1997 r. w sprawie rodzaju, formy i terminów przekazywania informacji bieżących i okresowych przez emitentów papierów wartościowych dopuszczonych do publicznego obrotu*, M.P. nr 21, poz. 213.
607. **Zarzecki D.**, *Teoria i praktyka metod dochodowych w wycenie przedsiębiorstw*, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1998.
608. **Zhang X.-J.**, *Conservative accounting and equity valuation*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 29, 2000, s. 125–149.

SPIS RYSUNKÓW I TABEL

RYS. 1.1: Relacja między konwergencją systemu MSSF i US GAAP oraz przeliczaniem danych finansowych na US GAAP (s. 58)
RYS. 1.2: Struktura IASCF i jej produkty (s. 78)

TAB. 1.1: Wybrane wskaźniki rozwoju gospodarczego świata ostatnich lat (s. 24, 25)
TAB. 1.2: Siła korporacji mierzona nakładami na badania i rozwój w 2000 r. (w mld USD) (s. 27)
TAB. 1.3: Globalizacja rynków kapitałowych świata w latach 2005 i 2006 wyrażona liczbą zagranicznych spółek publicznych (s. 28, 29)
TAB. 1.4: Globalizacja rynków kapitałowych świata w latach 2005 i 2006 wyrażona wartością transakcji wymiany akcji spółek zagranicznych (s. 30, 31)
TAB. 1.5: Znaczenie rynków kapitałowych w gospodarce wybranych krajów (s. 32)
TAB. 1.6: Obce systemy rachunkowości na europejskich rynkach kapitałowych w 2007 r. (s. 34)
TAB. 1.7: Wykaz wydanych Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (s. 97–102)
TAB. 1.8: Wykaz wydanych Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (s. 104)
TAB. 1.9: Wykaz wydanych interpretacji SIC (s. 105–107)
TAB. 1.10: Wykaz wydanych interpretacji IFRIC (s. 108)
TAB. 2.1: Niektóre skandale finansowe oraz międzynarodowe działania zaradcze (s. 137–141)
TAB. 2.2: Stosowanie MSSF dla celów sprawozdawczości finansowej przez krajowe spółki publiczne i inne spółki krajowe na świecie (s. 188–197)
TAB. 2.3: Wykaz krajów, w których stosowanie MSSF przez podmioty krajowe jest zabronione (stan na koniec 2007 r.) (s. 199)
TAB. 2.4: Obszary wspólnych regulacji IASB i FASB w projekcie krótkoterminowej realizacji konwergencji US GAAP i MSSF do 2008 r. (s. 238)
TAB. 2.5: Obszary prac FASB i IASB w ramach konwergencji rozwiązań do realizacji – stan na dzień przyjęcia „mapy drogowej" konwergencji (27.02.2006 r.) (s. 239, 240)
TAB. 3.1: Implementacja Rozporządzenia 1606/2002 UE w sprawie stosowania MSSF w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego (s. 284–293)
TAB. 5.1: Wykaz zagranicznych spółek publicznych na polskim rynku kapitałowym, prezentujących sprawozdania finansowe zgodnie z MSSF lub US GAAP (s. 390)
TAB. 5.2: Wykaz raportów finansowych spółek publicznych poddanych badaniu (s. 404)
TAB. 5.3: Wykaz badanych spółek publicznych indeksu WIG20 i WIRR (s. 406)
TAB. 5.4: Wskaźniki konserwatyzmu Graya polskich spółek publicznych (s. 406, 407)
TAB. 5.5: Wskaźniki konserwatyzmu Graya spółek z indeksu WIG20 (s. 412)
TAB. 5.6: Wskaźniki konserwatyzmu Graya spółek z indeksu WIRR (s. 415, 416)
TAB. 5.7: Wskaźniki *ROE* i *ROA* dla wybranych giełdowych spółek kapitałowych (s. 423)
TAB. 5.8: Zastosowanie wartości godziwej w wycenie wybranych pozycji bilansowych (s. 428)

WYKAZ INSTYTUCJI

Nazwa skrócona	Nazwa oryginalna lub anglojęzyczna	Nazwa polska*
AAF	Accounting Advisory Forum	Doradcze Forum Rachunkowości
AASB	Australian Accounting Standards Board	Australijska Rada Standardów Rachunkowości
AcBS	Canada's Accounting Standards Board	Kanadyjska Rada Standardów Rachunkowości
ACCA	Association of Chartered Certified Accountants	———
AFM	Authority for the Financial Markets in Holland	———
AICPA	American Institute of Certified Public Accountants	Amerykański Instytut Dyplomowanych Biegłych Księgowych
AMF	Autorité des Marchés Financiers	———
APAK	AbschlussPrüferAufichtsKommission	Komisja Nadzoru nad Audytorami
APB	Accounting Principles Bard	(Amerykańska) Rada Zasad Rachunkowości
ARC	Accounting Regulatory Committee	Komitet Regulacyjny Rachunkowości
ASB	Accounting Standards Bard	(Brytyjska) Rada Standardów Rachunkowości
ASBJ	Accounting Standards Board in Japan	Rada Standardów Rachunkowości w Japonii
ASC	Accounting Standards Committee	(Brytyjski) Komitet Standardów Rachunkowości
ASSC	Accounting Standards Steering Committee	Komitet Sterujący Standardów Rachunkowości
ATC	Accounting Technical Committee	Komitet Ekspertów Rachunkowości

* Jeśli jest użyta w rozprawie.

_____	Australian Stock Exchange Corporate Governance Council	_____
BADC	Business Accounting Deliberation Council in Japan	_____
BCBS	Basel Committee of Banking Supervisors	Bazylejski Komitet Instytucji Nadzoru Bankowego
CAP	Committee on Accounting Procedures	(Amerykański) Komitet Procedur Rachunkowości
CCAB	Consultative Committee of Accountancy Bodies	(Brytyjski) Komitet Konsultacyjny Organizacji Księgowych
CCAD	Contact Committee on the Accounting Directives	Komitet Kontaktowy ds. Dyrektyw Rachunkowości
CEBS	Committee of European Banking Supervisors	_____
CEMA	Committee on Economic and Monetary Affairs	_____
CESR	Committee of European Securities Regulators	Komitet Europejskich Regulatorów Rynku Papierów Wartościowych
CICA	Canadian Institute of Certified Accountants	Kanadyjski Instytut Dyplomowanych Księgowych
CIMA	Chartered Institute of Management Accountants	_____
CIPFA	Chartered Institute of Public Finance and Accountancy	_____
CLAIM	Committee on the Legal Affairs and the Internal Market	_____
CNC	Conseil National de la Comptabilité	_____
COB	Commission des Opérations de Bourse	(Francuska) Komisja Papierów Wartościowych i Giełd
COFRI	Corporation Finance Research Institute in Japan	_____
CPAB	Canadian Public Accountability Board	_____
CPFS	Committee on the Global Financial System	Komitet Globalnego Systemu Finansowego
CRC	Comité de la Réglamentation Comptable	_____
CSA	Canadian Securities Administrators	_____
CSC	Conseil Supérieur de la Comptabilité	_____

Nazwa skrócona	Nazwa oryginalna lub anglojęzyczna	Nazwa polska*
CRUF	The Corporate Reporting Users' Forum	Forum Użytkowników Raportów i Sprawozdań Finansowych
DPR-FREP	Deutsche Prüfstelle für Rechnungslegung – Financial Reporting Enforcement Panel	———
DRSC	Deutsches Rechnungslegungs Standards Committee	Niemiecki Komitet Standardów Rachunkowości
EASSB	European Accounting Standard Setting Body	Europejska Komisja ds. Standaryzacji Rachunkowości
ECOFIN	Economic and Financial Affairs Council	Rada UE ds. Ekonomicznych i Finansowych
EEC	European Economic Cooperation	Europejska Wspólnota Gospodarcza, EWG
EECS	European Enforcers Coordination Sessions	Sesje Europejskich Ciał Wdrażających
EFAA	European Federation of Accountants and Auditors for SMEs	Europejska Federacja Księgowych i Audytorów dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw
EFRAG	European Financial Reporting Advisory Group	Europejska Grupa Doradcza ds. Sprawozdawczości Finansowej
EU	European Union	Unia Europejska
FASB	Financial Accounting Standards Board	Rada Standardów Rachunkowości Finansowej
FATF	Financial Action Task Force	———
FBCE	Fédération Bancaire de la Communauté Européenne	———
FEE	Federation des Experts Comptables Europeans – European Federation of Accountants	Europejska Federacja Księgowych
FEI	Financial Executives Institute	Instytut Dyrektorów Finansowych
FESE	Federation of European Securities Exchanges	Europejska Federacja Giełd Papierów Wartościowych
FIBV	Fédération Internationale des Bourses de Valeus	Międzynarodowa Federacja Giełd Papierów Wartościowych
———	Financial Services Agency of Japan	Agencja Usług Finansowych w Japonii
FIN-SFA	Financial Supervision Authority in Finland	———
FRC	Financial Reporting Council	———
FRRP	Financial Reporting Review Panel	———
FSF	Financial Stability Forum	———

GPW	Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie	
———	Groupe d'Etudes des Experts Comptables de la C.E.E.	Grupa Badawcza Ekspertów Rachunkowości Wspólnot Europejskich
IAAER	International Association for Accounting Education and Research	Międzynarodowe Stowarzyszenie Badań i Edukacji w Dziedzinie Rachunkowości
IAFEI	International Association of Financial Executives Institutes	Międzynarodowe Stowarzyszenie Instytutów Dyrektorów Finansowych
IAIS	International Association of Insurance Supervisors	Międzynarodowe Stowarzyszenie Instytucji Nadzoru Ubezpieczeniowego
IAPC	International Accounting Practice Committee	Komitet Międzynarodowych Praktyk Rachunkowości
IASB	International Accounting Standards Board	Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości
IASC	International Accounting Standards Committee	Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości
IASCF	International Accounting Standards Committee Foundation	Fundacja Komitetu Międzynarodowych Standardów Rachunkowości
IAVSC	International Assets Valuation Standards Committee	———
IBA	International Bar Association	———
IBFed	International Banking Federation	———
ICAEW	Institute of Chartered Accountants in England and Wales	Instytut Dyplomowanych Księgowych Anglii i Walii
ICAI	Institute of Chartered Accountants of Ireland	———
ICAS	Institute of Chartered Accountants of Scotland	———
ICC	International Chamber of Commerce	Międzynarodowa Izba Handlowa
ICCFAA	International Co-ordinating Committee of Financial Analysts' Association	———
ICIA	International Council of Investment Associations	Międzynarodowa Rada Stowarzyszeń Inwestycyjnych
ICFTU	International Confederation of Free Trade Unions	Międzynarodowa Federacja Wolnych Związków Zawodowych
IFAA	International Forum of Actuarial Associations	———
IFAC	International Federation of Accountants	Międzynarodowa Federacja Księgowych

Nazwa skrócona	Nazwa oryginalna lub anglojęzyczna	Nazwa polska*
IFC	International Finance Corporation	———
IFRIC	International Financial Reporting Interpretations Committee	Komitet Interpretacyjny Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej
IMF	International Monetary Fund	Międzynarodowy Fundusz Walutowy
———	Institut der Wirtschaftsprüfer	———
IOSCO	International Organization of Securities Commissions	Międzynarodowa Organizacja Komisji Papierów Wartościowych
ISAR	Intergovernmental Working Group of Experts on International Standards of Accounting and Reporting	Międzyrządowa Grupa Robocza Ekspertów Międzynarodowych Standardów i Sprawozdawczości Finansowej
IVSC	International Valuation Standards Committee	———
JICPA	Japanese Institute of Certified Public Accountants	Japoński Instytut Dyplomowanych Biegłych Księgowych
KNF	Komisja Nadzoru Finansowego	
KPWiG	Komisja Papierów Wartościowych i Giełd	
KRDBK	Krajowa Rada Dyplomowanych Biegłych Księgowych Stowarzyszenia Księgowych w Polsce	
KSR	Komitet Standardów Rachunkowości	
NYSE	New York Stock Exchange	Nowojorska Giełda Papierów Wartościowych
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
OWT	One World Trust	———
PGWG/PPWG	All-Party Parliamentary Group for World Government	———
PIOB	Public Interest Oversight Bard	———
SAC	Standards Advisory Committee	Rada Doradcza ds. Standardów
SARG	Standards Advice Review Group	Grupa Kontrolująca Opinie Dotyczące Standardów Rachunkowości
SEC	Securities and Exchange Commission	Amerykańska Komisja Papierów Wartościowych i Giełd
SESC	Securities and Exchange Surviillance Commission	Komisja Papierów Wartościowych i Giełd w Japonii

SIC	Standing Interpretations Committee	Stały Komitet ds. Interpretacji
TAAG	Trustee Appointments Advisery Group	Grupa Doradcza ds. Wyboru Mężów Zaufania
———	Task Force on Rebuilding Public Confidence in Financial Reporting	———
UEC	Union Européenne des Experts Comptables Economiques et Financiers	Europejska Unia Ekspertów Rachunkowości, Zarządzania i Finansów
UNCTAD	United Nations Conference for Trade and Development	Konferencja ds. Handlu i Rozwoju ONZ
UNICE	Union of Industrial and Employers' Confederations of Europe	———
WFE	World Federation of Exchange	Światowa Federacja Giełd Papierów Wartościowych
WB	World Bank	Bank Światowy

OD REDAKCJI

Dr Radosław Ignatowski ukończył w 1984 r. studia na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym na kierunku cybernetyka ekonomiczna i informatyka. Od tego roku pracuje w Katedrze Rachunkowości UŁ. Od 1996 r. – po uzyskaniu stopnia dr. nauk ekonomicznych na podstawie rozprawy doktorskiej *Powiązania kapitałowe podmiotów gospodarczych a forma i zakres ich prezentacji w sprawozdaniach finansowych*, której promotorem była prof. zw. dr hab. Alicja Jaruga (praca uhonorowana Nagrodą im. St. Skrzywana) – jest zatrudniony na stanowisku adiunkta.

R. Ignatowski zdobywał wiedzę i doświadczenia zawodowe także za granicą podczas staży naukowych odbytych w Lyon University (1989), Durham University Business School (1990), University of Northumbria, Newcastle (1995) i w University of West London (1991–1992) oraz prowadził badania literaturowe podczas pobytu w University of Birmingham (2007).

Na podstawie rozprawy doktorskiej dokonał pierwszego w Polsce kompleksowego opracowania naukowego: *Konsolidowanie sprawozdań finansowych w teorii i praktyce rachunkowości* (1995). Za cykl artykułów poświęcony problematyce skonsolidowanej sprawozdawczości finansowej otrzymał Nagrodę Rektora UŁ (1997). Inne, znaczące w tym zakresie Jego opracowania to m. in.: *Przewodnik po konsolidacji sprawozdań finansowych. Teoria – zastosowania praktyczne – regulacje* (2003) uzupełniony *Suplementem* (2005), *Bilans skonsolidowany jednostki samorządu terytorialnego* (wyd. I, 2004; wyd. II, 2007). Wskazane wyżej opracowania, prócz walorów poznawczych, mają w praktyce charakter opiniotwórczy – powoływane są w wielu opiniach prawnych jako źródło literaturowe.

Drugim nurtem zainteresowań Autora jest rachunkowość międzynarodowa i harmonizacja rachunkowości w wymiarze regionalnym i ogólnoświatowym, czego ukoronowaniem jest prezentowana rozprawa habilitacyjna. Wcześniej jednak opublikował kilkadziesiąt opracowań poświęconych aspektom harmonizacji rachunkowości lub stosowaniu MSSF dla celów sprawozdawczości finansowej, m.in.: *Europa u progu adaptacji Międzynarodowych Standardów Rachunkowości* (2002), *Europe at the time of implementation of International Accounting Standards in the context of international accounting harmonisation* (2004), *Stosowanie Międzynarodowych Standardów Rachunkowości w krajach Unii Europejskiej i w Polsce* (2005),

Adaptacja Międzynarodowych Standardów Rachunkowości w polskim prawie bilansowym (2005), *Adaptation of International Accounting Standards Into Polish Accounting Law – First Experiences* (2005), *Międzynarodowy kontekst regulacji rachunkowości i sprawozdawczości finansowej* (2008), *Reakcja rynków kapitałowych na stosowanie MSR. Przegląd badań empirycznych* (2008), *Instytucjonalne działania na rzecz spójności w stosowaniu MSR* (2008), *Problemy z wdrażaniem MSSF – doświadczenia europejskich rynków kapitałowych* (2008).

Badania Autora uzupełniają studia i analizy porównawcze regulacji polskich z regulacjami międzynarodowymi, głównie z MSSF w obszarze połączeń spółek oraz sprawozdawczości finansowej grup kapitałowych, którym poświęcone jest opracowanie *Połączenia jednostek gospodarczych i skonsolidowane sprawozdania finansowe* (2002) oraz współautorstwo książek: *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości a ustawa o rachunkowości – podobieństwa i różnice* (2004), *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF/MSR) a ustawa o rachunkowości – podobieństwa i różnice* (2005), *Jednostkowe sprawozdania finansowe według Międzynarodowych Standardów Rachunkowości MSSF/MSR* (2005), *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej. Kluczowe zagadnienia i rozwiązania praktyczne* (2006), *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej. Nowe regulacje* (2006).

W dorobku publikacyjnym dr. R. Ignatowskiego znajduje się ok. 180 opracowań o charakterze naukowym, w tym cztery autorskie pozycje książkowe i ponad 20 współautorskich.

W 2005 r. Autor został oddelegowany do reprezentowania Polski w pracach grupy kontaktowej Krajowych Regulatorów Rachunkowości z Europejską Grupą Doradczą ds. Sprawozdawczości Finansowej (EFRAG), a od 2006 r. aktywnie uczestniczy w corocznych, światowych spotkaniach roboczych z członkami IASB i IFRIC, jakie odbywają się w Londynie. W 2008 r. został członkiem Doradczej Grupy Eksperckiej ds. Modernizacji Prawa Spółek w Dziedzinie Rachunkowości w Brukseli.

Praktyczny wymiar rachunkowości i jej prowadzenie w aspekcie regulacji krajowych zajmują również ważny obszar działalności naukowej, dydaktycznej i publikacyjnej dr. R. Ignatowskiego. Jest współautorem komentarzy prawnych: *Komentarz do znowelizowanej ustawy o rachunkowości* (2002), *Komentarz do ustawy o rachunkowości. Rachunkowość – MSR/MSSF – podatki* (wyd. I, 2002; wyd. II, 2005; wyd. III, 2009) oraz m.in.: *Ujęcie praw do emisji gazów cieplarnianych w świetle obowiązujących regulacji rachunkowości w Polsce* (2006), *Prawa majątkowe ze świadectw pochodzenia energii* (2007).

Rezultaty swoich studiów i badań naukowych prezentował na licznych konferencjach naukowych w Polsce (w tym coroczne Zjazdy Katedr Rachun-

kowości) i za granicą (m.in. na corocznej konferencji Brytyjskiego Stowarzyszenia Rachunkowości BAA (W. Brytania), Europejskiego Stowarzyszenia Rachunkowości EAA (Norwegia), na II Polsko-Litewskim Seminarium Naukowym (Litwa), VII Międzynarodowej Konferencji Naukowej (Ukraina), konferencjach organizowanych przez: Hypirion Software (W. Brytania), ACCA (Czechy), Sage Symphonia (Francja), a także podczas spotkań w czasie realizacji międzynarodowych programów badawczych Katedry Rachunkowości UŁ, w tym w Catholic University of Luven (Belgia) oraz w Universita Degli Studi di Parma (Włochy).

Od 2003 r. pełni funkcję kierownika Studium Podyplomowego Rachunkowości i Zarządzania Finansowego, a od 2007 r. – funkcję kierownika nowego kierunku studiów: Finanse i Rachunkowość I i II stopnia. Prowadzi m.in. zajęcia z rachunkowości międzynarodowej i międzynarodowych standardów sprawozdawczości finansowej oraz seminaria magisterskie, z promowaniem prac magisterskich (ok. 60 ukończonych i przyjętych), jest wykładowcą Podyplomowego Studium Rachunkowości i Zarządzania Finansowego oraz Studium Podyplomowego Rachunkowości według Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej.

Bierze udział w tematach badawczych realizowanych w Katedrze Rachunkowości UŁ, w tym w programach międzyrządowych, m.in.: Międzyrządowym Szwedzko-Polskim Programie Wsparcia Przedsiębiorczości w MSP oraz w V Programie Ramowym UE III Horyzontalnym – *Harmonizacja i standaryzacja rachunkowości w Europie: uprawomocnienie, porównywalność i wpływ na rynek kapitałowy*.

R. Ignatowski był członkiem: rządowego zespołu ds. nowelizacji ustawy o rachunkowości (1997–2000), ministerialnego zespołu ds. aktów wykonawczych do ustawy o rachunkowości (2000–2001) oraz współtworzył projekt rozporządzenia wykonawczego do przepisów zmienionej w 2008 r. ustawy o rachunkowości, a w latach 1997–2001 pełnił funkcję prezesa zarządu Fundacji Rozwoju Standardów Rynku Kapitałowego.

Jest również współautorem projektu krajowego standardu rachunkowości wykonanego na zlecenie Komitetu Standardów Rachunkowości (KSR), a od maja 2004 r. zasiada jako członek w tym Komitecie i na jego zlecenie opracował m.in. projekty dwu stanowisk w sprawie księgowego ujęcia: praw do emisji zanieczyszczeń oraz praw majątkowych wynikających ze świadectw pochodzenia energii wytworzonej z odnawialnych źródeł, a ponadto bierze udział w grupach roboczych KSR opiniujących projekty międzynarodowych regulacji rachunkowości (MSSF).

Od maja 2003 r. pełni funkcję rzeczoznawcy z ramienia Ministerstwa Finansów w Ministerstwie Edukacji Narodowej do opiniowania programów nauczania, podręczników szkolnych oraz pomocy dydaktycznych do kształcenia w zawodzie technik rachunkowości. W uznaniu zasług dla rozwoju

praktyki rachunkowości w 2005 r. został uhonorowany tytułem „Mistrz Rachunkowości i Podatków", wyróżniony Srebrną Odznaką Stowarzyszenia Księgowych w Polsce oraz Złotą Odznaką UŁ.

Jest członkiem Rady Naukowej przy Zarządzie Głównym Stowarzyszenia Księgowych w Polsce oraz członkiem międzynarodowych organizacji akademickich: Europejskiego Stowarzyszenia Rachunkowości EAA, Stowarzyszenia Rachunkowości Międzynarodowej AIA oraz Amerykańskiego Stowarzyszenia Rachunkowości AAA.